

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

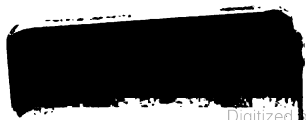
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1250

F 19

De
N E D E R D U I T S C H E
S P R E E K W O O R D E N .

Door
C A R O L U S T U I N M A N .

VERKLAARING

Der

TITELPLAAT.

IN dezen Lusthof ziet gy Neêrlands Maagd gemaakt,
Gezeten by een Bron, die gulle stroomen straalt.
Een Tuinman bied haar aan een korf vol schoone bloemen.
't Is menig Spreekwoord, daar ons Neêrduitsch op kan roemen,

Ontleent van Land, en Zee, en wat men daar op ziet,
En zag. Men stoote zich aan zedig boerten niet.
Plukt met een volle hand de roozen, die hier bloeyen:
Maar laat het stinkkruid, dat hier onder meê mogt groeyen,
Dus word de Moedertaal verciert, en opgeklaart,
Die and're spraaken door dien pronk ruim evenaart.
Hy dwaalt, die 't tadaleheim waant innig te doorgronden.
Maar Spreekwoords zin en kracht niet recht heeft uitgevonden.

Gy Vaderlanders, die dier menig dag'lijks hoort,
Ziet hier den oorsprong en de klemtaal nagespoort.
Laat voor den Papegaai 't geleerde na te klappen,
Waar van hy niets verstaat. O dat 's maar ydel snappen.
Weet wat gy zegt, en wat een ander tot u spreekt,
Daat dikwijls oudheid, en verborgen zin in steekt.
Men ging de noot voor u ontbolsteren en kraaken,
Op dat gy zoet en keeft in haare kern zou smaaken.

C. TUINMANS
NEDERDUTSCHE
SPREEKWOORDEN
À La Cave Sculp.

te Middelburg by Michiel Schryver 1726.

T

Ee
t I

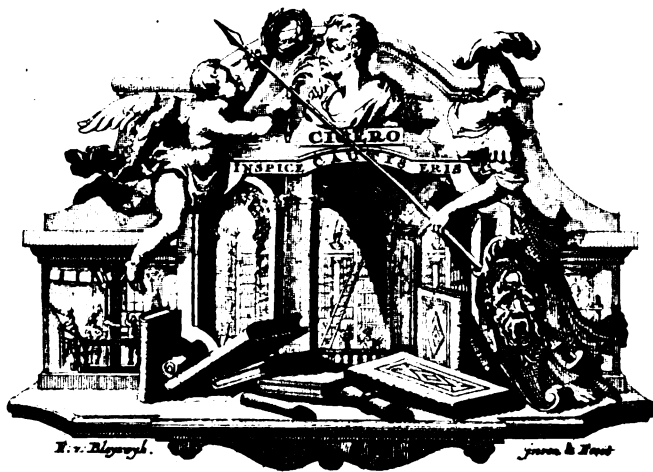
Plu
Ma

Hy
Ma

Laa
Wa

I
Me
Op

De
O O R S P R O N G
En
U I T L E G G I N G
Van dagelyks gebruikte
N E D E R D U I T S C H E
S P R E E K W O O R D E N ;
Opgeheldert
Tot grondig verstand der Vaderlandsche Moedertaal;
Door
C A R O L U S T U I N M A N .

Te M I D D E L B U R G ,
By MICHEL SCHRYVER, Boekverkooper aan de
Beurs. 1720.

110 21 1/2
LETTERKUNDE
TE LEIDEN

V O O R R E D E N .

G U N S T I G E L E Z E R .

Ot het rechte verstand , en de grondige kennis eener spraak , is niet alieen nodig, dat men weete den grond , zin , en aard der woorden en benaamingen ; maar dat moet ook zyn van de spreekwoorden , waar van eene menigte in alle taalen gevonden word ; en byzonderlyk vloeit mede ons Nederduitsch daar van over. Zekerlyk de spreekwoorden hebben dikwijls eene zinryke aardigheid , kracht , nadruk en klem , zo dat men menigmaal met veele woorden nauwelyks zoude konnen omschryven , 't geen zulk een spreekwoord kort en klaar uitdrukt. Men vind daar in niet zelden eene wonderlyke bevalligheid , duidelyke onderrichting , sierlyke verbeelding , nadrukkelyke overtuiging , enz. Zo dat de spreekwoorden geenzints onder de minste volmaaktheden en sieraden van eene taal te rekenen zyn , en van oordeelkundigen als geurige bloemen in hunne redenen en schriften gestrooit en geschakeert worden. Daar toe echter is oordeel en keur vereischt , op dat het spaarzaam , tydig , en welgepast geschiede. Hier in geid ook : *Men moet niet zevens met den gantschen korf , maar met handvullen zaayen.* Zeif te veel honig te eeten , doet walgen. Een Schryver voornamentlyk bediene zich slechts van zulke , die onder fatzoenlyke Liederen in zwang gaan , en niet te vunnig naar Jan Hagel , en de achter-

straatjes rieken. De beroemde Heer P. C. HOOFD heeft in zyne Nederlandsche Historien daar van al dikwyls zulk een goed gebruik gemaakt. Hy stelt zich belachelijk, die spreekwoorden zonder verstand en t'onpas bybrengt, zo wel als die door wanbakkene balsaartwoorden zyne reden bespottelyk misvormt. Evenwel veel hebben die in den mond, zonder te weten wat zy zeggen, alleen om dat zy ze dus in het dagelyks gebruik hebben gehoord, zo als de extersietsleeren naklappen. Zulke zouden zeer beteutert en verlegen staan, indien hen reden en uitlegging van het gezegde wierd afgevoordert. Zy verdienen dan dank en lof by de Liefhebbers der taalen, die aan de spreekwoorden licht toebrengen. Hoe menigmaal zoude men belemmert staan in de meening van Grieksche en Latynsche Schryvers recht te vatten, indien men den zin van hunne ingevlochten spreekwoorden niet verstond? De Grieken en Romeinen maakten daar van al hun werk, gelyk die oude Taalminnaars, *Varro*, *Festus*, en *Pollux* getuigen. Hierom heeft de groote ERASMUS van ROTTERDAM eenen algemeenen en ongemeenen dienst gedaan aan die zich oefenen in beide die geachte spraaken, door zyne ADAGIA: 't geen van meer geleerde Mannen loffelyk is achtervolgt. Of' er iemand iets diergelyks over de spreekwoorden van andere taalen ondernomen heeft is my nooit gebleken. Alleen geheugt my eenigzins, dat ik in myne jongheid eens zag een Hoogduitsch boek in dik octavo, 't welk behelsde de Verklaaring van Hoogduitsche spreekwoorden; doch wie de Schryver was, hoedanig zyne behandelwyze, en waar dat vervaaren is, kan ik niet zeggen, dewyl ik daar op doe geen acht floeg. *Melchior Adams* getuigt, dat JOHANNES AGRICOLA

LA

LA driehonderd Hoogduitſche ſpreekwoorden had verzamelt en uitgelegt, en in een volgenden druk die met een getal van meer dan vierhonderd vermeerderd. Ik vermoede dat het gemelde boek zyn werk zal geweest zyn. De vermaarde J. GRUTERUS heeft al een vry groot getal van zulke ſpreekwoorden uit verſcheide taalen opgedaard, die uitgegeven zyn in drie Deelen in Octavo. Onder deze zyn mede eenige honderden Nederduitſche geplaaſt: welke de Heer P. Poeraat beloofd heeft met vermeerdering weder in 't licht te zullen brengen. Dit zal de Liefhebbers onzer moedertaal verpligten. Wil men bericht van meer uitheemſche Schryvers over ſpreekwoorden, de zeer belezene Heer D. G. MORHOF geeft dat in zynen *Polyhiſtor*, Tom. I. Lib. I. Cap. xxi. De Nederlandſche ſpreekwoorden zyn van J. SARTORIUS, H. L. SPIEGEL, de Heeren J. CATS; J. DE BRUNE, en meer andere, vooreen groot gedeelte ook opgetekent. Niemand echter maakte zyn werk van den oorsprong en zin der zelve aan te wyzen, behalven de Heer W. VAN WINSCHOTEN, omtrent eenige in zynen *Zeeman*; uit welk Boek weetgierige veel kunnen leeren, ten opzichte van 't verſtand der woorden en ſpreekwijzen, die tot de Scheepsvaart behooren: maar in de afleidingen der zelve, als ook van de ſpreekwoorden, ſlaat hy, myns oordeels, den bal al dikwyls mis.

Ik zal hier geene nauwkeurige onderſcheiding maken tuffchen Spreuken, Spreekwijzen, en Spreekwoorden, dewijl ook de twee eerſte van 't gebruik wel tot ſpreekwoorden gemaakt zyn,

Onze Spreekwoorden zyn van veelē ſoorten, en ſpruiten uit verſcheide bronnen. Zommige behelzen nuttige
Ze-

V O O R R E D E N .

Zedenlessen in de borgerlyke verkeering, ontstaan uit, en gestaft door de gemeene ervarentheid. Deze zyn meest als kortbondige stokregels klaar en eigentlyk voorgesteld. Zommige bevatten aardige gelykenissen. Zommige behelzen geestige beschrijvingen. Zommige spelen in jokkende dubbelzinnigheden. Zommige strekken om door oubollige uitdrukkingen te doen lachen. Eenige dier Spreekwoorden zyn overgenomen uit de H. Schrift. Andere zyn ontleent uit het Grieksch, Latyn, of uit de Fabelen van Æsopus. In verscheide is eenige oude gewoonte of meening verborgen, zelf wel uit het Heidendom; maar meest uit het Pausdom. Zommige zyn gesproten uit eenige byzondere geschiedenissen, of geval. Daar zyn'er ook uit eenige waare of verzierde kluchtvertelling. Andere zyn gevormt naar den leest der Fabelen van Æsopus. Menige zyn overgebragte leenspreuken; of genomen uit eenige hoedanigheden van menschen, beesten, en andere dingen, enz. 't Gaat ook met de spreekwoorden, gelyk met de andere woorden en benamingen. Zommige geraken met'er tyd buitengebruik en kennis; andere houden stand; en dagelyks komen'er nieuwe ter baan. Niet alleen zyn'er gemeene, die men overal, en uit allerlei monden hoort; maar elk Gewest, Stad, ja Dorp, heeft noch zyne eigene, die elders niet in zwang gaan.

Overgroot is 't getal der spreekwoorden, en niet wel doentlyk die alle op te zamelen. Ik kreeg onlangs eens lust om daar van een proefje te nemen, en had'er in weinige dagen van zulke die ik wist, en welke my ter vlucht uit de pen rolden, meer dan vyfduizend op 't papier gebragt. Hier mede hield ik op: anders zoude dat ongeordent opstel wel haast tot een dik boek aangegroeit hebben.

ben. Doch deze zyn uit myne handen geraakt, zo dat ik my daar van in dit werkje niet heb kunnen bedienen. Maar 't is met de Spreekwoorden, als met de gemeene geldmunte. Schoon die alle gangbaar is onder de menschen, echter is 'er groot onderscheid in den slag, 't gewigt, 't allooï, en de waardye. Daar loopt ook wel biljoen en valsche munt onder. Men moet in 't gebruiken overwegen wie 'er spreekt, wat de stoffe is, en of 't in ernst, of jök geschied. Niet al, wat de tong niet misvoegt, past daarom mede aan de pen. Hier is eene welgewikte uitlezing noodig; anders zal 't dikwyl den styl oneffen maken, en als door vlekken bezoetelen, in plaats van dat dit bevällig zoude zyn. Ik kon my dan in dit werkje de çierlykheid niet zeer bevlytigen, om dat ik spreken moest met de woorden van 't gemeen, zo als die voorquamen. Zekerlyk het goede koorn der Nederduitsche Spreekwoorden is vermengt met zeer veel kaf, byzonderlyk in de straat-taal van 't gemeene volk, dat uitgewant behoorde te worden, dewyl daar in niet zelden is een ontheiligend misbruik van Gods geducht Woord, openbaare godloosheid, belachelyke bygelovigheid, ongebonden dertelheid, vuile ontucht, schoon wel onder verbloemde woorden, en diergelyke heillooze onbetaamelykheden, die onder geen Christenen behoorden genaamt te worden. Een staaltje zy: *Wil God zielen hebben, hy moet zonden vergeven; dat een snood misbruik maakt van zyne barmhertigheid. Elk voor zich zelven, en God voor ons allen; dat alleen in den mond van een Kain past. De Duivel is zo zwart niet, als men hem schildert; 't geen men aan de voorpleiters en blanketters van dien boozengeest moet laten. Diemet liegt, leeft als een beest.* Men mag met meer-

* *

der

V O O R R E D E N .

der recht zeggen, die liegt, leeft als een Duivel, volgens Joh. 8: 44. *Die een boer goed doet, doet God leed: 't Geenen uit den mond van ruwe soldaaten wel hoort, maar in de Euangelifchool niet geleert is. Meer van zoodanige haal ik niet op. Dat schuim zy dan ter zyden geworpen en uitgemonitert. In zeer veele spreekwoorden is de zin door de bewoordingen zelf zoo duidelijk uitgedrukt, dat daar van geene nadere verklaring behoeft te geschieden. By voorbeeld: *Tusschen ja en neen is een lange stryd. Beloften maken schuld. Woorden vullen geen zak. Aangeboden dienst is onwaard. Wat maag schap, vryt wel. Qualyk aan de tafel gezeten, is half gevest. Neering, en heeregunst, is geen erf. Al doende leert men. De eene dag leert den anderen. Haastige speed is zelden goed, enz.* Ik heb echter zulke wel bygebragt, tot opheldering van andere, die zoo klaar niet waren, en om de gelykluidendheid met dezelve. Andere spreekwoorden hebben hunne duisterheid, zoo in oorsprong, als in letterlyke mening. In die beide op te baggeren, steekt al meer swaargheid en werk, dan onervarene wel zouden waanen, Overmits de oorsprong van veele is eenig byzonder geval, dat aan onze kennis ontdonkert is, zoo kan men daar slechts met onzekerheid naar gissen, of men blyft daar van geheel onkundig. By voorbeeld: 't Is een spreekwoord: *Schryft dat aan den balk; daar zullen 't de kalveren niet uitlekken.* 't Zal zyn, om dat dit boven hun bereik is. Maar waarom word dit juist van kalveren gezegt? Ik vermoede dat dit ontstaan is uit ymands belachelyke voorwendig, dat de kalveren eenig krytschrift uitgelekt hadden. Hier van kunnen ook meer andere oorzaaken zyn. De zaak is echter waardig, dat weetgierige beminnaars onzer fraaye Moedertaal dat,*

V O O R R E D E N .

zoo veel mogelyk is, navorfchen. Niemand achte zulk eenarbeid voor nutteloos: want de Spreekwoorden maken een groot en wezentlyk gedeelte der taal uit. 't Zoude niet zwaar vallen, eene vry lange reden uit enkele spreekwoorden t'zamen te laffchen. Onder anderen geeft de geestige *J. van Paffenrode* in zyne Kluchtspelen hier van een blyk. Aan de grondige kennis der zelve hangt dan het recht gebruik. Hier by heeft tong, oor, en pen veel belang; behalven dat de naspeurende weetzucht daar in geene onaangenaame verfnaperinge zal vinden. Dat dit ook geweest is het oordeel van dien doorgeleerden *Hugo de Groot* blykt, om dat, zoo ik bericht ben, in zyne nagelaten fchriften een ruw ontwerp en beginfel van iets zodanigs gevonden, en noch in wezen is.

Ik heb in myne Fakkell der Nederduitsche Taal my bevlytigt, om de bronnen en den zin der Nederduitsche woorden en benaamingen op te delven, en ontzwochten. Tot noch toe zyn my, zoo ik meene, zulke redenen niet voorgekomen, die my verpligten om myne gronden te laten vaaren. Ik wil echter myne gevoelens of giffingen niemand overdringen, maar laat elk zyn oordeel vry: gelyk ik ook het myne behoude; schoon ik geenzins wil beweeren, dat ik mogelyk hier en daar in byzondere woorden en benaamingen, in zulk eene duifterheid, niet wel eens misgetaft hebbe. Zedert volfchreef ik een Vervolg op die Fakkell, 'tgeen hier achter meermaals aangehaalt word, maar noch onder my beruff. Ik verbeelde my, dat daar in opmerkingen en uitvindingen zyn, die zich magfchiën te zyner tyd het licht niet zullen fchaamen. De luft bekroop my, om ook eenste beproeven, wat ik omtrent onze Spreekwoorden zouden kunnen uitvoeren.

* * 2

Hier

V O O R R E D E N .

Hier toe kipte ik byzonderlyk uit zulke, waar in my ten opzigte van den oorsprong, of zin, eenige duisterheid voor quam, 'tzy dan meer, of minder, of waar over ik iets had aan te merken. Veele Spreekwoorden acht ik ontbolstert en in 't daglicht gestelt te hebben. Naar andere kan ik slechts giffen : welker inhoud mogelyk aan anderen klaarder zal zyn. Maar men ontmoet 'er ook, die my t'eenemaal, immers zo veel den oorsprong betreft, verborgen zyn, en waarna ik niet, of nauwelyks, weet te raaden. Van die soort, is tot een staaltje, het spreekwoord : *Kaaloer heeft de boter gegeten : Hy spreekt Juffer uit den mond ; Hy heeft Dirk aan 't oor gestagen ; Hy zeyde niet eens, blaauw is uw oog : hy is op den oven gestelt : Ik heb een woord by hem in 't vat*, en meer diergelyke. Ik geef hier, 't geen my ter vlucht, en zonder veel peinzzen, veel min nagelknabbelen, in den zin, en uit de penschoot. Van den voorgang, arbeid, of hulp van andere, konde ik my niet bedienen. Heb ik dan op een gantsch ongebaanden weg hier of daar een misstap of uitglyding gedaan, 't iste verschoonen, en zal geen gevaarlyke dwaling zyn. Geerne, en met dank, wil ik my beter laten onderrichten, en op het rechte pad brengen.

Niemand zoeke hier alle Spreekwoorden : want myn hoofd is geen Register van zulk een rommelzoode. Ik heb ze ook alle niet gehoord, noch gelezen, veel min onthouden; Bovendien was voor heenen geen kalk en steen tot dit gebouw van langer hand byeen gebragt. Alles is uit de vuist ontworpen. Ook zyn 'er niet weinige, om redenen, met opzet niet verklaart, noch gemeld. Men heeft hier echter de voornaamste en gebruykelykste, zo als ze my in de geheugenis zweefden. Myn oogmerk in dit
by-

V O O R R E D E N.

bywerkje, dus ter vlucht uit myne veder gevloeit tot eene niet onvermaaklyke uitspanning, was slechts kundiger Liefhebbers onzer Moedertaal aan te prikkelen, om wat grooters en volmaakters te bediffelen : gelyk ook myne Fakkeltot tot dat einde geschreven was. Ten minsten is hier eenigzins het veld ontdekt, het spoor geopent, en 't ys gebroken. Men ziet hier een getal van ruim tweeduizend Spreekwoorden opgeheldert, en by die gelegenheid nog eene grooter menigte aangewezen. Waren ook deze laatste op eene lyst gebragt, zy zouden dit boek door 't enkel optellen niet weinig vergrooten. By 't gevondene kan men lichtelyk meer toedoen, en op 't gebaande pad verder voorttreden. Dit is gedrukt *in quarto* ook met dit oogwit, op dat Liefhebbers op tusschengeschoten schoon papier zouden kunnen aantekenen, wat hen ter verbetering of vermeerdering voorkomt.

Befcheiden Lezers (andere bekreun ik my niet) zullen my wel ten goede houden, dat ik ophaale eenige kluchtvertelling, een koddig historytje uit de Paapsche Legendes, of iets diergelyks, waar uit dit of dat spreekwoord is gesproken : want zonder dat, konde ik den oorsprong, noch de verklaring niet aanwyzen. Voorts neem ik de verdediging des gebruiks van 't zelve geenzins op my. 't Kan ook zyn, dat eenige uitdrukking in een spreekwoord de befnedenste niet is ; doch men wyte dat niet my, die daar van geen uitvinder ben, maar 't gemeen gebruik. Ik mogt geene verandering in de bewoordinge maken ; of 't zouden niet meer gemeene spreekwoorden zyn. Dus moest ik slechts zeggen wat men zegt. Ik heb wel in beraad gestaan, of ik ook zulke niet wilde uitboenen : maar goede vrienden zagen dit werk niet geerne dus verminkt. Zy

** 3

oor-

V O O R R E D E N .

oordeelden, dat het geene men dagelyks, zonder zich te flooten, spreekt en hoort, dus ook wel mag gelezen worden. En al verzweeg ik die spreekwoorden, het gebruik zal ze behouden. Vermits ook myn doelwit was onze Moedertaal in haare spreekwoorden op te helderen, mogt ik zoodanige, die daar toe te pas quamen, niet voorby gaan. Zulke echter, die met recht eerbaare ooren zouden schrabben, zyn hier uitgebannen. Doch men kan ook wel al te vies en te kies zyn. 't Moet lelyk zyn, 't geen men niet noemen mag; mits dat de schaamte het niet gebiede te verzwigen. Wie spreekt'er altoos net op een kerfstok, en volgens een goudschaaltje? 't Ware te wenschen, dat dikwyis geen erger taal gevoert, en zelf met welgevallen aangehoort wierd, dan die zommige in deze spreekwoorden zouden willen vitten. Men vind'er mede in onze eeuw wel zulke, die een kemel doorzwelgen, en aan een mugge willen schynen te stikken. 't Zoude goed zyn, zooveele niet deden, 't geene die spreekwoorden zonder streelen uitdrukken. Niemand misduide echter dit gezegde als een voorpleiting van onbeschofte en zouteloze redenen. Is ook myn schryfstyl wel wat boertig, en vind men hier of daar een Poëtischen inval; myne stoffe, de bewoording, en vergelyking met andere spreekwoorden, gaf my daar toe aanleidinge; te meer, dewyl de inhoud en uitdrukking van menige spreekwoorden opzettelyk gericht is, om door hare drolligheid te doen lachen. Zulke passen meest, en veele alleen, in den boertigen styl. Men kan zien hoe *Janus Erasmus* zich in zyne werkjes daar van niet onaardig bedient heeft. Ik zal 't hem gewonnen geven, die van zulk vlas fyner en effener garen tot cene webbe kan spinnen, zonder dat'er wel een knobeltje

V O O R R E D E N .

beltje doorloopt. Hy moet al een zeldzaam konfenaar
 zyn, die van zwynspluimen een fulpen mantel weet toe
 te stellen: Immers ik heb den Filosoofichen Steen, waar
 door men van lood goud maken kan, niet gevonden. 't
 Is doch de aard van een mensch te zyn *Animal risibile*,
 een lachend Dier. Dit is op zynen tyd, en met gemaat-
 tigheid, niet ongeloorloft, noch voltrektelyk af te keu-
 ren, volgens Prediker 3: 4, en 10: 19. De Ouden noem-
 den den lach, *de sauce der moeyelykbeden van 't menschen-*
leven. Om dien uit te lokken, dienen ook zonderling *in-*
nocui & sine dente sales, onbeledigende boertige aardighe-
 den. Dus hebben zoodanige spreekwoorden eene t'zamen-
 voeging van nuten vermaak in den borgerlyken omgang.
 In die te verhandelen, zoude een *Heraclitus*, of *Cato*,
 met een gefronstelt voorhoofd en strenge staatigheid, geen
 groote eere behalen. *Turpe est difficile habere nugas. Men*
moet geen zakken met zyde naayen. De styl moet geschikt
 zyn naar de stoffe. 't Is hier mede gelegen als met de
 grollen der Monniken; waarom ook de geleerde *J. Lydius*
 die welgepafelyk en vermaakelyk, met eene boertige ve-
 der, het Pausdom onder den neus wreef. Dat was dus
 al lange te vooren ook geschied door boertige Kantteke-
 ningen op den *Alkoraan der Koordeliens*, en de *Cautelen der*
Misse. Geene andere behandeling waren de gemaskerde
 raaskalleryen onzer Vrygeesten, in eenige myner gefchrif-
 ten tegen dat rot van duisterlingen, waardig. Ernsthaftig-
 heid word vereifcht tot ernstige en gemoedelyke zaaken:
 maar zulke zyn hier het voorwerp niet. Te iafen schraal-
 fcheen eene enkele verklaringe dezer spreekwoorden te
 zullen wezen. Lezers van een goeden smaak willen'er wel
 wat zout en peper ingefprengt zien. Weinige keelen zyn

ge-

V O O R R E D E N .

geschikt om drooge zwavelstokken in te wringen. Doch *wie kan 't elk van passe maken ? 't* Is doch , *zo veel hoofden , zo veel zinnen , zo veel monden , zo veel smaaken . 't* Zoude al een raare en gelukkige kok zyn , die van een mengzel uit allerlei hutspot zulk eene pastei wist te bakken , die juist naar aller mond was . De smaak laat zich niet betwisten . De eene gast zal zeggen , dat tafelgeregt is te laf ; de andere , 't is te zuur ; de derde , 't is te zout ; de vierde , 't is te mager . Deze zal zeggen , 't is te raauw en ongekoekt ; die 't is te koud ; een ander , 't is aangebrand , en smaakt naar den rook . Elk heeft wat te laaken en bedillen . Dus behaalt de arme kok voor al zyn vlyt en moeite , in plaats van lof en loon , slechts verwyt en kyven , indien hy 'er noch zo goed koop af komt , en van dien , of dezen , niet met den potlepel op 't hoofd word geslagen . Doch hy kan zich hier mede troosten , dat het geene d'een afkeurt , en wel uitspouwt , den anderen als klokspys zal behagen . De schuld is dikwyls by de eerste , om dat zy geen goede tong hebben om te proeven . Maar zulke vieze kieskauwers moesten eens zelf de hand aan 't werk slaan , om wat geurigers aan de wereld op te diffen . Buiten twyfel zoude men bewaarheid vinden dat spreekwoord : *'t Zyn niet al koks , die lange messen dragen ; en 't Valt lichter te berispen , dan te verbeteren .* Ik moest eene menigte dezer spreekwoorden , dewyl zy boertig zyn , op zulk een trant bybrengen en invlechten , of die geheel verzwigen . Het laatste zoude , zo ik meen , veele zegswyzen onzer taal in 't duister laten , van welke de Liefhebbers der zelve wel bericht zouden willen zien . Hier toe had ik dit taalwerkje ondernomen . Ik meene my echter binnen de paalen van eene betaamelyke boerte gehouden
te

te hebben, zonder iemand in 't byzonder te quetsen of be-
doelen. Wat verbied ook met een zedig lachje (ik ga hier
niet buiten 't burgerlyke) de waarheid in 't gemeen te zeg-
gen? Men weet hoe de Fransche kluchtspeeldichter *Mo-
liere* meer vermogt, door met geestigheid eene doorge-
brokene en ingewortelde Hofgebreken belachelyk ten to-
neele te voeren, dan geleerde en ernstige Mannen door
welbezedene zedenleffen konnen te wege brengen. Wie
is onkundig, hoe groot een afbreuk de Heer van St. Alle-
gonde, *P. van Marnix*, door zynen aardigen *Byenkorf*
aan 't Pausdom heeft toegebracht? 't Gebeurt wel, dat ie-
mant iets effenmoedig wil hooren, 't geen lachende gezegt
word, waar over hy, zo 't hem in ernst voorquam, zeer
zoude gebelgt wezen. Ook hier in hebben de Spreek-
woorden iets gemeen met de Fabelen van *Aesopus*. Zoekt
derhalven in dit myn werkje meer dan enkel lachstoffe.
hoewel men die 'er mede aantrest; en leert de nuttige en
beproofde zedenleeringen, die als bakens en wegwyzers
der onderlinge t'zamenleving in deze spreekwoorden be-
vat zyn; zo zult gy den tyd, besteed in dit te leezen,
niet beklagen. Doch dat zy slechts eene verademing van
gewichtiger bezigheid: gelyk het schryven aan my geweest
is. Hoe Spreekwoorden my stoffe-verschaft hebben tot
stichtelyke en zedelyke Gezangen, kan men zien in en
achter myn Beginfel van Hemelwerk.

Ik voorzie wel dat, onaangezien het gezegde, dit myn
werk descherpe hekel van bedilzughtige Keurmeesters niet
zal ontgaan. Daar zyn quadaardige menschen, die
met de linkerhand aannemen 't geen met de rechterhand
gegeven word. Deze zyn gelyk aan de spinnekoppen, die
hun boos vergif zuigen zelf uit de lieffelykste bloemen, uit

welke

V O O R R E D E N,

welke de noeste byen haaren zoeten honing puuren. Zy misduiden en wraaken; ja lasteren zelf, al wat naar den leest van hunne zinnelykheit niet geschoent is. Zy meenen, dat elk moet blaazen op hunne pype. Daar zyn waanwyze betweters, die hun vernuft willen toonen, en hunne eere stellen, in op alles te vitten. Deze zyn niet dan verachting waardig. Van andere geschied dit ook uit nyd, om dat zy tot niets zodanigs bequaam zyn. Dies zien zy met scheele oogen en leppig beschimpen aan de voorwerpén van hunne bitzige afgunstigheit. Doch daar zyn noch andere, dien dit ten goede is te houden, om dat zy vervoert zyn door gebrek van gezond oordeel, en uit verkeerde bevatting. Hierom beelden zy zich in, dat zy wettige redenen, en groot gelyk hebben. Daar uit ontstaan die genomen ergernissen, die zonder grond zyn. Men zal magfchiën uitkryten, dat de behandeling van dusdanig eene stoffe, en op die wyze, geen vrucht van myne penne moest zyn. Doch waarom is zulk eene uitspanning my minder geoorloft, dan aan de Heeren *A. Moonen*, en *J. Nyloe* om van andere nu niet te spreken) hunne Schriften over de Vaderlandsche Spraake, die, gelyk zy verdienden, met aangenaamheid en achting ontfangen zyn? De Nederduitsche Spreekwoorden waren ongeraakt overgebleven, en vereifchten niet minder, dat iemand ook daar aan de handen sloeg. My is wel voorgekomen, dat Liefhebbers hier na haakten: Immers ik heb'er na gerekthalt. Dus heb ik my dat onderwonden; dewyl niemand zich opdede. Hoe gelukkig? laat ik aan 't vonnis van den oordeelkundigen Lezer. Is'er een boerterytje onder gemengt, de inhoud der Spreekwoorden, en 't invlyen en vergelyken van andere, bragt daar mede. Zelfs alleen de

de enkele zamenvoeging der gemelde Spreekwoorden komt niet zelden zoofnaaks voor, dat ze de lever kan doen schudden. Wend men voor, daar loopen spreekwoorden onder, welke de toetze der zedelijke welbeschaaftheid bezwaarlyk zouden uitstaan: Ik stem daar toe wegens de bewoording van weinige, die echter niets tegen de goede zeden behelzen. 't Zyn niet alleen gepolyfste tongen, die spreekwoorden voortbrengen; 't Gemeen gebruik heeft zich ook die eigen gemaakt. Die daar tegen iets heeft, kan dat in de gebruikers berispen. Waarom moet het oog teder en lichter geraakt zyn, dan het oor? Ik fchrijf slechts wat'er in de wandeling gezegt word, Men denke dat men hier 't gemeen gebruik hoort fpreken. Ik heb'er ook in 't melden niet weinig afgekeurt; of dit een reden mogt zyn om'er zich van te onthouden. Zegt men, gy had uwen tyd nuttiger tot wat beters kunnen befteden: ik antwoorde; dit werkje is uitgevoert zonder belet van de wezentlijke bezigheden mijns Beroep, in afgefnipperde verpoozingen; terwijl andere hunne verdofte en afgefloofde geesten wel verluchtigden door iets, waar van het gemeen noch zoo veel dienft niet konde genieten. Myne verlustigende uitfpanningen zyn mede wel in ernstiger en gewigtiger zaaken geweest, gelijk noch tegenwoordig. Hier van kunnen gedrukte en noch ongedrukte fchriften getuigenis geven. Doch 't vermaak ook van verademende oeffeningen beftaat in verandering, en 't verveelt haast altoos op eene zelfefnaar te ftrijken. Kan ymand met reden afkeuren, dat eenig boek van oudheden, gefchiedeniffen, landbefchryvjngen, reizen, taalen, enz. gelezen worde tot een bywerk? Waarom dan mag men iets zoodanigs, 't geen men gelezen of gedacht heeft, ook niet

V O O R R E D E N .

ſchryven, op dat'er 't gemeen noch eenige vrucht van hebbe? Was de wijze Koning en Prediker Salomo te berispen, omdat die Vorſten Profeet, buiten Staat- en Kerkzaaken, ook noch ſprak zelf van den Yſop, die aan den wand uitwaſt, 1 Kon. 4: 33. en dat hy aangename woorden uitzocht, Pred. 12: 10? Zoude men niet wenschen, dat dit alles noch te lezen was? Doch by beſcheidene en goedwillige Redenlievers behoeft dit geene verandwoording; en by onbeſcheidene zal die niet baaten. Ik ſchreef alleen voor de eerſte. De andere kunnen myn werkje ongelezen laten.

De nauwkeurigheid had deze Spreekwoorden wel in een netter rangen order kunnen ſchikken, of ook zommige elders gevoeglijker verplaatzen: maar my luſtte de laſtige moeite van 't herſchryven niet. Hier komt by, dat onder 't gaan der perſſe al vry veel ſpreekwoorden my laatter te binnen ſchooten: waarom zy ergens, zoo als zy beſt konden, naar een goed heênkomen moeſten omzien. Uit zulke beſtaan meeft de laaſte ſchokken. 't Scheen ook niet zeer noodig, alles zoo net in den haak te willen werken met zulk een rommelſtoffe, die zich vlyt als haspels in een zak, dewijl elk ſpreekwoord op zich zelve beſtaat. Al vind men wel zamengevoegt zulke, die juift de naaſte verwantschap aan malkanderen niet kunnen rekenen; het kan den Lezer weinig verſchillen, waar die ingeſchoven zyn. De achtergevoegde Lyſt zal 't gezochte melden, zoo daar over iets gezegt is. Een Spreekwoord is maar op eene plaats verklaart; hoewel elders wel eens wedergeoppert, tot licht, of vergelijking met andere. Alleen zyn 'er drie of vier tweemaal, door feil, van myn geheugen. Maar de niet verklaarde ontmoet men wel eens meer, daar

zy

zy te pas quamen, of gebragt wierden. Van uitbreiding en uitweiding heb ik my kortheds halven gespeent, en loofwerk nagelaten; schoon'er wel wat by te brengen ware geweest. Men heeft evenwel hier meer dan een dor geraamte. 't Zoude myns oordeels, niet zonder vermaak en nut wezen, indien men met onze Spreekwoorden vergeleek de overeenstemmende in andere talen, die'er niet weinige zyn. Dus heb ik'er hier en daar een uit de Latijnsche ingelafcht. Maar ik geef mijne schrijfveder hier mede vieravond; te meer, om dat dit werk onder de hand vry meer uitgedyt is, dan ik verwacht hadde. Voorts laat ik niet slechtseene Nalezing, maar een rijken en vollen Oogst in spreekwoorden overig, aan die lust en tyd hebben, om zich daar toe te verledigen.

Dus is ook dit werkje voltooit tot opheldering van onze Moedertaal. Noeh een woordje zal ik tot bericht hier by voegen. Ik heb niet altoos slijpt gelet op eene fijngeszifte spelling; om dat ik niet voor waarschijnlijk acht, dat men daar over ooit zal eensgezint worden, dewijlelk meent, dat zyne redende gegrondste zyn. - Wie zal zoo veel verschillende hoofden onder eene kaproen brengen? Boven dien is't wel gebeurt, dat de letterzetter my voorschrift niet allezins slijpt opvolgde. 't Dacht my der moeite niet waardig, dat te doen veranderen. Ik heb my ook niet slaaffsch verbonden aan zulke spraakregels, als van't gebruik gewraakt worden, gelijk die in't uitspreken de reden te zeer doen gaapen, of te langdraadig en stram maken, en de vloeyende rondheid benemen. Dit geschied inzonderheit door 't al te veel aanhechten der vrouwelijke e, en van den mannelijken uitgang der bywoorden in en. Tot een staaltje: Het veroorzaakt eene onaangenaame

gaaping, als men zegt: *Eene oude ende edele vrouwe.* 't Is ook een stramme langdraadigheid, te zeggen: *Ik zag eenen man met eenen langen baard.* Korter, ronder, en met meer vloeyentheid, zegt het gebruik, *Eenoude ende edele vrouwe,* en, *Ik zag een man met een langen baard.* De afkorting t'elkens met een uitlatingteken aan te wijzen, als wel geschied, verveelt door de menigte. In versen word dies wel versmolten door een volgende klinkletter, en dus zoude ook in 't uitspreken van het rijmlooze kunnen geschieden: maar de minste Lezers zyn daar toe bequaam. 't Is echter noodig dat een net spreker, en byzonder schryver, wete hoe het regelmatig zyn moet, om geene taalfeilen te begaan; voornamelyk geene zulke, die den zin twyfelachtig maken, of verderven. Men neme ten voorbeelde eens deze uitdrukking: *De Bruid die haar Bruidegom bemint.* Wat is de meening? Bemint de Bruid haaren Bruidegom? of bemint haar Bruidegom haar? Wil men 't eerste zeggen, dan mag *haaren* niet afgekort worden tot *haar*; of ten minsten, daar zy een uitlatingteken. Laat noch een staaltje zyn deze woorden van den Heer P. C. Hoofd, in zyn XXI Historieboek, bladz. 144: *Zy kenden hem voor eenen man; die geenen anderen Gode dan zyn' borz' en zyn' buik diende.* Daar is *en* uitgedrukt achter *eenen*, *geenen*, en *anderen*, gelyk ook de *e* achter *Gode*: maar die letter is afgeknipt, en door een uitlatingteken vergoed, achter *zyn'*, en *borz'*, gelyk mede *en* achter *zyn'*. Anders kon men den zin dus opnemen, dat hyen zyn borze en buik eenenzelfen God dienden. Waarom zyn die letteren van 't eene woord afgeknot, en van 't andere niet Zekerlyk alleen om de zoetvloeyende rondheid. Het uitlatingteken neemt de twyfelzinnigheid weg. Dus is 't ook
in

V O O R R E D E N .

in andere gevallen. Men kan mede lezen 't geene ik daar van schreef in myne Voorreden van 't *Oud en Nieuw*, achter myne Fakkels. Ziet ook in dat Werkje, bladz. 2. de 6 Snede. Ik heb desgelyks op 't Gebruik (dat de heerfchende Taalmeester is, die zig aan geene eigenzinnige spraakregels van letterknibbelaars laat kluiften) niet hekelzuchtig willen haarklieven over de geflagten der benaamingen in de Spreekwoorden: gelyk by voorbeeld: *Hy speelt de beest*, voor het beest; *Zyn kop is op de loop*, voor den loop, enz. Weinige vaste wetten dienaangaande zyn 'er, die uit den aard der zaaken vloeeyen. Zo dat het gebruik der befchaafte fpreekers en fchryvers hier al weder descheidsman moet zyn. Doch deze verffchillen niet zelden van malkanderen: ja van zich zelve. Men zie maar het Werkje van den Heer *D. van Hoogstraten* over de geflachten. Wat verwerring hier in by de ouden was, toonde ik in myn *Oud en Nieuw*, bladz. 3. in de vierde Snede. Ik heb nu geen bediller, maar een verklaarder der Nederduitsche Spreekwoorden willen zyn. Hier geldt: *Loquendum cum multis, sapiendum cum paucis*, men moet met veele fpreken, en met weinige wys zyn.

Eer ik afbreek, moet ik hier mee den eene drukfeil, bestaande in eene enkele letter, maar die den geheelen zin verandert. Ze word gevonden in 't Besluit, achter de Woordenlyst, op de 2 bladz. yde, in 't begin van den 10 regel. Daar staat, *En wil*: 't moet zyn. *En wie*. Ik wil zeggen, dat ik bemin 't cieraad van onze Moedertaal, en al wie dezelve op goede gronden befchaven en verligten. Maar zo als 't uitgedrukt is, zegt de letter, dat ik dat zo doen wil. Ik wyze dit hier aan, niet alleen om my te zuiveren van verwaantheid; maar ook tot een staat-

VOORREDE N.

staaltje , wat wel eenige letter omtrent den zin vermag.

Hier mede, Gunstige Lezer, eindige ik, steek de pen in 't dak, en wensch u allezins wel te vaaren.

Op de

SPREEKWOORDEN.

Een bondig Spreekwoord was der Ouden wysheids
pit,

Tot doel en baken in 't beloop der zamenleving.

Is nu ook kaf vermengt in 't graan, men zuiv're dit.

Dan heeft men perlen tot een gulde woordenweving.

Op

Op de
O O R S P R O N G en U I T L E G G I N G
Der

N E D E R D U I T S C H E
S P R E E K W O O R D E N ,

Tot verstand en opheldering onzer Moedertaal,

Door den geleerden Heer

C A R O L U S T U I N M A N .

WEl te denken , net te spreken
Naar de beste trant en maat,
Is van schranderheid een teeken,
En den spreker groot çieraad.
Is 't een lompert zonder oordeel,
Vol van babbeltaal , wie kan
Naar de konst met eenig voordeel
Onderrigten zulk een man ?
Moeders teere wigtjes leeren
Naar zy zelfs zyn opgevoed
Van hun moeders , en verweeren
Hunne queekzels , quaad of goed.
Elk aan moeders taal verbonden ,

Spreekt

Spreekt zoo als 't gebruik hem voert,
Zonder kennis van de gronden,
Waar op hy zyn tonge roert.
Meesters in de kinderscholen
Weinig doen tot beternis,
Want veel meesters is verholen
Wat der taalen çieraad is.
Opgesmukt is zeer verfoeylyk;
Snorken is raaskallery;
Snat'ren voor den hoorder moeylyk;
Tegen straattaal zegt men, Fy!
Die eenvoudig, kort met klaarheid,
Drukt zyn goede meening uit
Aan een ander, slaat in waarheid
Een ordentelyk geluid.
't Nederduits hoeft niet te wyken
In çieraad en goed beleid,
Nog voor 't Uitheems vlag te stryken
Van lieftaalige aardigheid.
TUINMAN heeft zeer net doorkeken
't Vormen zyner Moedertaal;
Hoe men die behoort te spreken,
Drong tot in haar binnenzaal,
Om ons daar in voor te treden
Op een welgeschikte baan,

Hoe

Hoe men sprak voor heen , en heden,
Stak hy zynen *Fakk*el aan.
Hy wees aan der woorden oorsprong ,
Na men 't beste giffen mag ,
Dog dat was doe maar een voorsprong
Van 't geen nu komt voor den dag.
Spreuken zyn in alle taalen

Tot der zelve groot çieraad :
Die hun oorsprong op kan halen
Is roemwaardig in der daad.
TUINMAN toont den *Nederlander*
Wat hem daar van 't beste schijnt.
Gaarne geeft hy aan een ander
Beter , waar door 't zyn verdwijnt.

TUINMAN wonder wel belezen.
Kundig van den ouden trant ,
Snuffelaar van 't geen voor dezen
Toeging in ons Nederland.
TUINMAN overschryd geen' paalen
Van een heufche zedigheid ,
Als hy 't boertig op gaat haalen ,
Waar toe 't Spreekwoord henen leid.
TUINMAN laat het vuilebekken ,
Dat in menig Spreekwoord is,
Over voor die ontugt wekken ,

**** 2

Door

Door den Vorst der duisternis.
TUINMAN is ook zeer voorzichtig,
Tegen kreuk van Bibels taal,
's Heeren Woord is al te wichtig,
Dat men daar uit spreukjes haal'.
Vyze Cato, frons geen voorhoofd,
Als gy TUINMANS boek doorleest:
Niets is daar in ongeoorlooft.
TUINMAN is een raare geest.
Sneêge TUINMAN, zoo ervaren,
Hebbe lov, om 't geen hy denkt
Voor de wereld niet te sparen:
Die Hem dank' voor 't geen hy schenkt.

Collega Collega,

JACOBUS LEYDEKKER.

OP

Dit' zelve

T A A L W E R K.

Nunc Sphingis nodos Oedipus explicuit.

DE woeste Bastaardy, in hoogmoed onbezweken,
 Had eeuwen achter een de Nederlansche streeken
 Bewoont, en onbepaalt daar over geregeert.
 Dies was de Wetenschap genoodzaakt te vertrekken
 Uit Kerk en Borgerstaat naar onbekende plekken,
 En Neêrland had zyn dienst entaal wel haast verleert.

Men hoorde toen aan 't volk de menschelyke vonden,
 In steede van Gods Woord inscherpen en verkonden,
 Men zag het Meesterfchap, het Jood en Heidendom,
 Gezetelt in Gods Kerk: men zag de naakte leden
 Van den gekruisten Vorst met valsch gewaad bekleden.
 Tot smaad en schande van het Euangelium.

De Nederlander had zyn Moederspraak vergeeten:
 Terwyl de Bastaardy zoo driefst zich had vermeeten
 De zuiv're klanken van zyn Landspraak te versmeên
 In worgtaal zonder zin, ontleent van and're volken.
 Dus was die schoone spraak, benevelt met die wolken,
 Een duist're Bayert, en gemengelt onder een.

Dit kost de Almogentheid niet langer meer verdragen.
 Dies heeft zy Mannen opgewekt, die in die dagen,
 Geholpen door den arm van onzen vroomen Held,

* * * * 3

Den

Den bastaard-Godsdienst door de waarheit overwonnen:
Dus is de Kerke door TAFFYNEN en LEJONNEN
Op haaren eersten voet in Nederland hersteld.

Thans zag men ook de sprake allensgens 't hoofd op-
steeken:

Want Mannen, uitgeleert in 't schryven en in 't spreken,
Begotten nu te zien 't bederf en slechten staat,
Waar in zy was gebracht, voor heen in heerlijkye
De beste Taal gelijk, maar nu door Bastaardye
Te byster ongezien in maat, en zonder maat.

Eerst zag men SPIEGELS en DE HEUTERS zamen
spannen,

Om onze Moederspraak te zuiveren als mannen,
Van 't ingekankert quaad: doch maar in kleen getal:
Dees koften wel hun vlyt en naarstigheid besteden:
Maar waaren niet bequaam alleen de vuiligheden
Geheel te ruimen uit den dik bemorsten stal.

Het was dan noodig, dat de PLEMPEN en LEUPEE-
NEN,

Verzelt van 't Droftlijk HOOFD, in 't openbaar versche-
nen,

Om, waar het moog'lijk, van de vuilnis al te maal
De spraak te reynigen, waar toe de Bybel-Tolken,
Gewettigt door den last des Kerkenraads der Volken,
Niet weynig holpen door hun netgevormde taal.

Maar dit wierd door de dood belet, en nagelaaten.
De VOLLENHOVEN, en de BRANDEN, en HOOG-
STRAATEN,

EN MOONEN, mosten met hun netgesleeven vyl
Van

Van 't roefstig overfchot de Moederspraak hervormen;
De oneffenheden en de Baftaardy bestormen,
En 't al herftellen door de kracht van hunnen ftyl.

Ruft, kloeke Helden, ruft door 't Noodlot afgestreden
Terwyl wy voordeel van dien arbeid doen op heden:
Wy volgen U op 't fpoor, en haaten Baftaardy:
Gy hebt voor ons het Ys ter goeder uur gebrooken:
Uw naamen zyn by ons geëert en onbesprooken,
Als Konftenaars of in, of zonder Poëzy.

Doch hier meê fcheen men 't quaad geheel noch niet ont-
-worftelt:
Wel was het Neêrduits van de onzuiverheên geborftelt,
En alles juist gefchikt: maar dit voor al ontbrak:
Men wift den oorfprong niet der woorden, noch de bron-
-nen,
Waar uit de spreekmanier ontstaan was en begonnen:
Men wift niet wat men fchreef: men wift niet wat men
-fprak.

Die duifterheid bewoog in 't end der Letter Braaven,
De Nederduitsche spraak ook hier in te befchaaven:
Waar onder TUINMAN als een morgenfterre blinkt;
Die in zyn FAKKEL op een ry ftelt, welke klanken
Wy hebben aangeërfst van ROOMERS, GRIEKEN,
VRANKEN,
Met zyn befmeden pen, gedoopt in zuivren inkt.

Noch ruft zyn yyer niet: thans heeft hy spreekmanieren,
Die onze Moederspraak verçieren, of ontçieren,
Als op een monfterrol in deeze blaên vergaêrt.
Hy delft den Oorfprong op, waar uit zy zyn gebooren,
En

En monstert wat'er dient verworpen , of verkooren.
Waar in men ziet het nut met zoet vermaak gepaart.

Indien men dan met recht gepreezen heeft voor heenen
De spreekmanieren van Oud Romen , en Atheenen,
Door DESIDERIUS , het licht van Rotterdam,
By een gebracht , wie kan met reden dan verachten,
Dat TUINMAN op zyn spoor , met onvermoeide schach-

ten,
Zyn Vaderland ten dienst , dit werk ook ondernam ?

O Vaderlanders , schuwt de looze taalgebreken:
Leert van dees TUINMAN net en zuiver Neerduitsch
spreken :

En wringt de Bastardy den strot en gorgel toe :
Ik zie de Wetenschap , het Recht , en Godgeleerdheid,
Dan op den throongesteld , geschuimt van Taalverkeert-

heid,
Met ongeleenden glans te schynen nimmer moe.

CORN. GENTMAN LEYDEKKER.

OOR-

O O R S P R O N G
 En
 U I T L E G G I N G
 Der
 N E D E R D U I T S C H E
 S P R E E K W O O R D E N ,

I.

SPREEKWOORDEN uit de H. Schrift.

Maak geen Mannetjes, zo komen'er geen Wijfjes.

Dit zegt men, om ymand van ongelaten wangedrag en tegen-
 stribbeling af te maanen. Die de oorzaaken niet stelt, voor-
 komt de uitwerkingen. De Vrouw is uit den Man. Als
 Adam daar was, quam ook Eva; en in 't Huwelijk stellen
 man en vrouw malkanderen. Men zegt ook by verkorting, *Maaks geen
 mannetjes*, het zelve met, *Maakt geen Figuren*.

Daar schuilt een Slang onder 't loof.

Dat wil zeggen, daar onder is iets gevaarlijks bedriegelijk verholten.
 De Latijnen hebben, *Latet anguis in herba*. Het zelve is, *Daar schuilt
 een engel onder*, of *agter*. Zoude dit niet eerst gesproken zyn van de
 arglistige Paradijs slang, onder de bladeren van den Boom der kennis
 des goeds en quaads? Genef. 3.

De Duivel heeft het vragen gemaakt

Dit is een Spreekwoord wanneer men niet gevraagd wil hebben. De
 Duivel was de eerste Vrager. Gen. 3: 1. Maar zulke en diergelijke
 Schriftuur-plaatfen worden dus niet zonder ontheiliging toegepast.

Oorsprong en Uitlegging.

't Is een zuure Appel, om in te byten.

Dit zegt men van een zwaare en moeyelijke zaak. 't Schijnt genomen uit Gen. 3: 6. De oostbeet onzer Eerstouderen brak hen, en al hun nakrooft, zuur op.

Wacht u van die God getekent heeft.

Dit is tot een spreekwoord gemaakt uit Gen. 4: 15. Maar 't word liefdeloos en met misbruik toegeëigent op die door Gods voorzienigheid enig lichaams gebrek hebben. Vergelijkt Joh. 9: 2, 3.

Den Vader en Moeder van Melchizedek weten.

Men zegt, dat waren twee geldzakken, waar door ymand omgekogt wierd. Eene schendige spottery.

Dat schreeuwt.

Zo zegt men, als iets te grof en hoog gaande is. Dit zal genomen zyn uit de H. Schrift, daar zy van roepende zonden spreekt. Gen. 4: 10. en 18: 20. Jak. 5: 4.

Hy ziet als of hy'er zeven op had.

Dit zegt men van ymand, die een fel en wreed gelaat vertoont. Zo mede, *Hy ziet als of by my opeeten zoude.* Zeer wel kan dit zijnen oorsprong hebben uit Pharaõs droom van de zeven magere koeyen, Genef. 41: 17—22. Maar men zegt voor zeven ook wel vijf. Dit kan doen denken op den Reus Polyphemus, die vier der reisgezellen van Ulysses oppeuzelde, en Ulysses dezen troost gaf, dat hy het laatste gerecht en nabanket zoude zyn. Van een zuurmuil word gezegt: *Hy heeft niet een zoeten beet aan zyn geheel lijf.* Zulk een *smaakt* dan niet als *Peperkoek*.

Ymand uit den droom helpen.

Dit wil zeggen, ymands onzekerheid wegnemen, door 't verklaren der zaak. 't Is genomen van de uitleggingen der droomen. Ziet Gen. 41: 1. en Dan. 3.

't Heeft niet te beduiden,

Dus drukt men uit, 't is een geringe zaak, en waar van geen quaa-de gevolgen te vreezen zyn. Dit is ontleent van zulke dingen, die voorbeduidzels van eenig nakend onheil zyn. Zo zegt men wel, *Droomen is bedrog.* Ziet Pred. 5: 6.

't Is

't Is een Kalf Moses.

Zo zegt men van een goedaardig Mensch. Dit schijnt uit de H. Schrift genomen; maar van waar? 't Kan niet zinspelen op het goude Kalf, dewijl dat niet het kalf van Moses, maar van Aäron was. 't Zal dan zien op de zachtmoedigheid van Moses. Num. 12: 3. Dus zegt men ook, *'t is een goed kalf*. Een kalf heeft geen hoornen, om mede te stooten. Maar dit spreekwoord sluit ook de mesting in. Hier van had de vette Keizer *Galba* dien naam, uit de taal der Gallen.

Men komt met koussen en schoenen in den Hemel niet.

Dat is, de Hemelpoort staat voor elk niet open. Ik gis dat gespeelt word op Exod. 3: 5.

't Was als of een Paard sprak.

Dit zegt men van een zeldzaam en onverwacht geval. 't Is ontleent van Bileams spreekende Ezelin. Num. 22: 28. Deze is in een paard vervormt. Heidensche schriften maken ook gewag van spreekende paarden, ossen, &c. Doch dat zal gebeurt zyn in den tyd, wanneer noch alle de beesten spraken. Hier mede komt over eën: *'t Is als of de steenen spraken*. Dit is genomen uit de woorden des Heilands Luk. 19: 40. Men zegt ook: *'t Was als of my de steenen voor 't hoofd sprongen*.

Hy is Rut.

Dit zegt men van ymand, die geheel kaal en berooit is, en niets meer heeft. Ik giste in myne Fakkeld der Nederduitsche Taal, blad. 312; dat dit ontleent was uit Ruth 1: 21. Maar vermits die woorden niet van Ruth, maar van Naomi gezegt zyn, denk ik nu liever, dat het zyn wil, *ik ben rat*, of kaal. Men zegt dus van eenen beroofden, *by is een kale rat*. Ziet het Vervolg der Fakkeld, in *Rat*.

Onder ymands Vleugelen schuilen.

Dat is, onder zyne bescherming. Zo spreekt men met en uit de H. Schrift. Ruth 2: 12. Psalm 17: 8. Ezech. 16: 8. Matth. 23: 37.

Na dat de man is, is zyn kracht.

Dit is genomen uit Richt. 8: 21. Zo zegt men ook: *De man is 'er na*. Elk kenne zich zelve. *Die maar een hoofd van een muddetje heeft, moet geen pinje drinken, en laten liggen 't geen hem te beet, of te zwaar is*.

Oorsprong en Uitlegging

't Hoofd in den Schoot leggen.

Zoude dat niet wel genomen zijn uit Richt. 16: 19? Anders mogt men denken op 't oude vertellingje van den Eenhoorn, die, zo men beuzelde, zyn hoofd in den schoot van een maagd komt leggen, en dus getemt word.

Hoe komt Saul onder de Profeten?

Dit is genomen uit 1 Sam. 10: 11, 12; doch dikwyls met misbruik Aardig was de antwoord van zeker Gezant, tot die hem dit spottende toeduwden: *Hy komt zyn Vaders ezels zoeken? Zyn ze hier? Zo zegt men: Hoe komt de uil onder de bonte kraayen? en, 't Kalf op 't ys? Hoe komt by hier verzeils? Wat doet de ezel onder de aapen?*

Hy ploegt met een anders Kalf.

Dat is, hy gebruikt een anders arbeid, als ware die zyn eigen. Dit is genomen uit Recht. 14: 18. Zo pronken veele, gelyk de kraai van Ælopus, met de vederen van een ander. *Ploegen* word ook in 't gemeen gezegt voor naarfijg arbeiden. Kalveren, of runderen, wierden eertyds voor den ploeg gespannen. Doch 't schikt zich niet, dat *Kalveren op 't ys danssen.*

't Is een man als David, had by maar een harp.

David en zyn harp behooren tot geen spreekwoord te zyn. Dit zal zien op 1 Sam. 16: 18.

Hoe past hem dat barnas, of wambuis.

Dus zegt men van iets, dat ymand niet voegt, of waar mede hy zich niet weet te behelpen. Dit is ontleent uit Davids geval 1 Sam. 17: 38, 39.

Ymand met zyn eigen zwaard dooden.

Dit wil zeggen, ymand met zyne eigen redenen wederleggen. 't Is ontleent uit 1 Sam. 17: 51.

Hy zoude haar op de handen dragen.

Dat wil zeggen, hy maakt veel werk van haar, en past haar zeer ge-dienstig op. De spreekwyze schynt ontleent uit Psalm 91: 12. Hier mede komt overeen: *De vloer is te komd, daar zy over gaat.*

Dot

Dat ſmaakt als koekjes.

Zoude dit niet ontleent zyn van de koekjes, die Thamar voor Amnon bereidde, 2 Sam. 13: 6—? 't Is waar, men zegt ook, *dat ſmaakt als Peperkoek*; maar dat kan daar van vervormt, of een ander ſpreekwoord zyn.

Hy heeft'er de hand in gehad.

Dat wil zeggen, hy heeft daar toe mede gewrogt, door raad, beſtier, of hulp 't Is ontleent uit 2 Sam. 14: 16. Zo zegt men ook: *Hy heeft'er zynen adem over laten gaan*: 't geen geſchied over dingen die naby zyn.

Hy is 't Bijtje quyt.

Dit zegt men van ymand, die verlegen ſtaat om 't miſſen van iets. Ik denk, dat dit ſpreekwoord is uit 2 Koningen 6: 5.

Dat hy drijft, dat drijft by.

't Wil zeggen, dat zet hy door met al zyn kragt. Mogelijk is dat overgenomen van Jchu, 2 Koningen 9: 20.

Een Jonas maken.

Dit paſt men toe op ymand, die in de herberg blijft zitten zweigen, zo lang als Jonas in den viſch was. Een ſchendige ontheiliging van Gods Woord.

't is een Kind van Nineve.

Zo noemt men een weetniet, als konnende geen onderscheid tuſſchen zyn regter en linker hand maken, uit Jon. 4: 11.

Hy is te licht bevonden.

Buiten twiſfel is dit tot een ſpreekwoord gemaakt uit Dan. 5: 27.

Hy ſlaat zynen zeyſſen in een anders oogſt.

Dat is, hy onderneemt, of matigt zich aan, 't geen een ander toe quam, en voor dien behoorde gelaten te worden. Dit verbood God. Deut. 23: 25. De Grieken en Latijnen hebben dit zelve ſpreekwoord.

't Is hem een doorn in 't oog.

Dat is, een zeer moeyelijke en ſmertelijke zaak. Dit is genomen uit

Num. 33: 55. Jof. 23: 13. Zo meeds; 't is hem *een doorn in 't vleesch*, uit 2 Kor. 12: 7. Zo loopt ymand wel *een doorn in de voet*. Hy is'er wel aan, *dien z'er uit is*.

Hy ziet zijn hulpe in de Poorte.

Dat is, hy steunt op de vriendschap en bystand van zulke, die demagt en 't bewind hebben. Ouds tyds hadden de Rechters hunne zitplaats in de poorten. Ziet Spreuk. 31: 23. 't Is genomen uit Job. 31: 21. In 't tegendeel zegt men van ymand, die geen gunst heeft by zoodanige: *Hy is des Keizers vriend niet*, uit Joh. 19: 12. Of; *Hy heeft geen verhoorder van 's Konings wege*, uit 2 Sam. 15: 3.

Zo moër, zo dogter.

Dit was al een oud spreekwoord by de oude Joden, Ezech. 16: 44. Even zo zegt men; *Hy heeft een aartje naar zyn vaertje*. Doch zou 't ei beter zyn dan 't hoen? *Al wat van katten komt, wil muizen*. *Als moeders hemd de dochter past, wilz'er ook een broek over*. 't Is doch, *gelijk de ouden zongen, zo piepen de jongen*. *En elk vogeltje zingt, gelijk het gebekt is*.

Hy heeft'er geen handwater by.

Dat is, hy is niet waardig daar aan handwater te geven; dat oudstydts een der geringste diensten was. Vergelijkt 2 Kon. 3: 11. Ziet de Fakkel, bladz. 128.

Zy is van de stam Levi.

Dat wil zeggen, Zy is een lichtkooi. Dus word gezinspeelt op 't Latijnsche woord *levis* licht. Doch zulke spreekwoorden misbruiken de H. Schrift.

Zy heeft een boeren voorhoofd.

Dit zegt men van eene onbeschaamde, die van geen rood worden weet, Jerm. 3: 3. Even zo zegt men, *Hy heeft een berderen aangezicht*, of *houten bakbuis*.

't is een linker.

Dit wil uitdrukken, 't Is een listige bedrieger. Links staat tegen rechts. Vergelijkt Prediker 10: 2. Hier van heeft links, of slinks, een betekening ten quaaide gekregen. Zo zegt men, *Hy gaat slinkze gangen*. *Hy gebruikt slinksche strecken*, enz. Even zo zegt men, 't is
 een

der Nederduitſche Spreekwoorden.

7

een aaffche treek, dat is, een averechtſche. Averchts en links zyn beide geſtelt tegen rechts, en recht.

De broodkruimen ſteken hem.

Die lekker gevoed, en gemest zyn, plegen dertel en weelderig te worden. Vergelykt Jerm. 5: 8. en Ezech. 16: 49. Het zelve is, *broodronken te zyn, en de weelde niet te kunnen dragen.*

Goede moed is half teergeld.

Men weet wat welgemoedheid, en goede hoope, vermag in iets gelukkig aan te vangen, en uit te voeren; daar moedeloosheid den geest uitbluſt, en de handen doet verſlappen. Salomo leert dat ook Spreuken 17: 22. 18: 14. en 15: 15. Zo paſt hier mede: *Wel begonnen is half gedaan.*

Eigen lof ſinkt.

Niets is walgelyker, dan dat ymand zich zelve pryſt. Dus hebben de Latijnen ons voorgezegt, *Propria laus ſæter*, of *fordet*. Salomo leerde dat al Spreuken 27: 2. Men zegt van zulk een zelfroemer niet onaardig: *Hy moet geen goede buuren hebben; want hy prijft zich zelve.*

De derde ſtreng maakt de kabel.

Dat komt overeen met Prediker 4: 12. Dus zeggen de Latynen, *Tres faciunt collegium*, drie maken een gezelfchap uit. En wy, *De derde man brengt de praat aan.*

Zyn padje ſchoon maken.

Zo doet hy, die zich verontſchuldigt, en zijn bedrijf bemantelt en verſchoont. Ymands pad is, volgens de ſpreekwijzen der H. Schrijft, zyn handel en wandel. Ziet Pſalm 119: 9. en vergelijkt Jerem. 2: 33.

Hy gaat naar huis.

Dat is, hy gaat ſterven. Het graf is 't huis der overledene. Job 30: 23. Pred. 12: 1.

't Is tegen de dood gevochten.

Dat is, alle wederſtand is vruchteloos, gelijk die tegen de dood geſchied. Vergelykt Prediker 8: 8. De oude zeiden daarom wel: *Tegen de dood is geen ſchild. Leeft dan gelijk gy ſterven wilt.*

Ymana.

Oorsprong en Uitlegging

Ymand de rest geven.

Dit drukt uit ymand geheel afmaken, of de laatste doodwonde toebrengen, als'er noch leven overig was. Vergelijkt 2 Sam. 1: 9, 10. 't Word echter ook wel van eenen enkelen doodsteek of slag gebruikt, als 1 Sam. 26: 8.

Daar is kat noch hond afgekomen.

Zoude dat niet spruiten uit 1 Sam. 25: 22. 1 Kon. 16: 11? Hier mede komt overeen: *Het schip is gebleven met man en muis.*

Dat is niet secundum Lucam.

Dit zegt men van iets, dat niet in den haak is, of geen waarheid noch zekerheid heeft. De Latijnsche Overzetting geeft aan de Euangeliboeken dit opschrift: *Euangelium secundum Mattheum, Marcum, Lucam, Johannem.* Maar waarom kipt het spreekwoord juist Lukas uit? Buiten twyfel om dat gespeelt word op Luk. 1: 3, 4. Doch ook dit is een misbruikende toepassing van 't H. Woord.

't Is uit het Euangeli van den spinrok.

Dat is, 't is een vertelling van oude besjes, die aan 't spinnewiel zitten. Paulus noemt dat oude wijsche fabelen, 1 Tim. 4: 7. Men had eertyds verzierde Euangelien: b. v. van des Heilands kindsheid, van Nikodemus, en verscheide andere. Onder deze heeft ook de spinrok zynen rang.

Hy zou den Duivel om geld dienen.

Dat is genomen uit de verzoeking des Duivels aan den Zaligmaer Matth. 4: 8, 9. Dit geschied dagelyks van de dwaaze Mammons slaaven.

Hy doet het om den broode.

Dat is, om den kost te hebben. 't is genomen uit Joh. 6: 26. Zo geschied van pannelekkers en tafelvrienden. Hier van is mede 't spreekwoord: *Wiens brood men eet, diens woord men spreekt.* Vergelijkt Spreuk. 28: 11. Verfoeyelijk is ook wel de ondankbaarheid van zulke broodgenooten. Zie Psalm 41: 10.

Hy heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.

Dit zegt men van ymand, die de schranderste niet is, of iets niet weet.
't is

't Is niet zonder misbruik ontleent uyt het mirakel des Heilands, Joh. 6: 9.— Men zegt ook, *Hy heeft van de dertig penningen niet gehad.*

Hy laat violen zorgen.

Dit zal genomen zyn uit de woorden des Zaligmakers, wegens het onbezorgt waffen der bloemen, Matth. 6: 28. De lilien zyn in vioolen verwisselt. Ziet de Fakkel der Nederduitſche Taale, bladz. 504.

't Is een mug gezipster.

Deze gelykt niet qualijk naar een haarkliever. 't Wil zeggen, wiens keel te nauw is om ook het minste te verzwelgen in beuzelingen. Dit is ontleent uit Matth. 23: 24. Hoe de Joden wijnmuggen uitzegen, om zich door geen drinken van bloed te verontreinigen, kunnen weetzugtigen elders zoeken. Ondertuffchen hadden deze geveinsden een geweten *ruimer dan een monniksmouw*, vermits'er een Kemel door konde, *als ware het de mendeure van een Hooifchuur*. Zijgen is van ons spreekwoord in ziften verandert, dewijl aan beide gemeen is, dat het grove buiten word gehouden; hoewel het eene omtrent drooge dingen, en het andere aan natte gepleegt word.

't Is door 't oog van een naald gekropen.

Dat zegt men van iets dat'er ter naauwer nood door geraakt is. 't Is genomen uit Matth. 19: 24. Zo zegt men ook, *'t Is uit den braam gehaalt.*

Daar aan hangt al de wereld niet.

Miffchien is dit overgenomen uit Matth. 16: 26. Zo zegt men, *ergens zyn geld aan hangen*, voor befteden, *daar aan hangt veel gelds*, enz.

't Is den broeder van noode.

Zo zegt men van ymand die behoefdig is. Dit is met misbruik genomen uit Matth. 21: 3.

Dertig met God.

't Is eene bygeloovigheid, dat zommige in 't tellen geen dertig willen noemen, of zy voegen'er by, met God, als een tegenzeggen, om dat Christus voor dertig zilvere penningen verkogt is. Even dus zeggen andere, als zy beginnen te tellen, *een met God*, quanswijs tot een gelukkigigen aanvang.

Oorsprong en Uitlegging.

Hy is den Joden overgelevert.

Dat wil zeggen, aan de onbarmhertige mishandelaars, hoedanige de Joden zijn: gelijk zy ook betoonden aan onzen Zaligmaker.

Hy wil de quaade Pier niet zijn.

Dit zegt men van ymand, die iets niet met scherpheid wil aanvangen en uitvoeren. 't Is genomen van 't bedrijf van Petrus, Matth. 26: 51.

Daar zal niet een haan na kraayen.

Dit drukt uit, dat zal nooit uitkomen, of niemand zal daar eenig gewag van maken. Zoude dit niet ontleend zyn van den haan, die kraaide na de verloochening van Petrus, en hem dus zijne misdaad erinnerde?

't Is hem te vergeven, by weet niet beter.

Dit zal genomen zyn uit de bede des Heilands voor zijne kruicigers. Luk. 23: 34.

Hy liegt als een wachter.

Dit zegt men van een groven en onbeschaamden leugenaar, hoedaanige de omgekogte grafwachers waren. Matth. 28: 12—.

Hy is Pietje de voorste.

Dus beschrijft men eenen voorbaarigen, uit het gedrag van den Apostel Petrus, Matth. 26: 33, en meermaals. Doch ook dit is een misbruik der H. Schrift.

't Is Sint Pieters Visscher.

Dit wil uitdrukken, hy is ongelukkig, en vangt niets. Het is ontleent uit Luc. 5: 5. of Joh. 21: 3.

Hy waait met alle winden.

Dat is, 't Is een weerhaan, een ongestadig mensch. Vergelijkt Eph. 4: 14. Van zulk een zegt men ook: *Hy bangt de buik na den wind.*

Ymand op zijn Tempel komen.

Dit drukt uit, ymand op de huid komen. Zo zegt men, *ymand op den Tempel zitten*, of *rijden*, voor hem ergens toe aandringen. Zoude dit Tempel, voor huid, niet met misbruik genomen zyn uit 1 Korinth. 3: 16, 17? Men zegt dus ook, *ymand ergens om ten halze liggen.*

Ymand

Iemand iets ongezoeten zeggen.

Dat is, zo dat het hem niet smaakelijk is. Zout maakt de spijszen aangenaam. Vergelykt Job 6: 6. 't Komt overeen met iets ongewasschen zeggen. Het tegendeel is, *ymand naar den mond praaten*; en *Honich om den mond smeeren*. Zo is'er ook een ongezoeten taal, die redenloos, verrot en stinkende is. Ziet Eph. 4: 29, en Koloff. 4: 6. Onge-
wasschen is zo vuil als 't is. By de Latijnen was *insulsus*; een ongezoetene, te zeggen een nar.

Iets bemantelen.

Dat is, daar een mantel omhangen, tot bedekken, of opcierien, als 2 Kon. 17: 9. Dat stemt overeen met, *vygebladeren te vlechten*, uit Genef. 3: 7, en iets *blanketten*, of *met loozen kalk bestrijken*. Ezech. 13: 11.

Hy verbloemt het.

Dat is, hy bedekt, blanket, verschoont en bemantelt het, naar Salomons zeggen, Spreuk. 14: 9. Vergelykt Ezech. 13: 20. 't Kan genomen zyn van een lelijke vlek, die door 't opstrooeyen van bloemen verborgen word. De Heer Valentijn getuigt in zijne beschrijving der Molukkos, Fol. 17 en 21, van de Ternataanen, dat zy, naar de wijze van meer Oostersehe volkeren, zich niet alleen bedienen van raadzelachtige en geheime uitdrukkingen, maar malkanderen zonder schrift hunne meening weten te kennen te geven door 't toezenden van een vrugt of bloem, die een Zinnebeeld van de zaak is. Dat is dan naar de letter verbloemt.

Men moet dat met een graantje zouts opnemen.

Dat is, met wijsheid, en een oordeel des onderscheids. Zout is een zinnebeeld daar van. Marc. 9: 50. Kol. 4: 6. Zo zeggen ook de Latijnen: *Cum grano salis*.

De aap is gelicht.

Dit zegt men als de beurs, de geldpot, of ponk, naar de taal der Zeeuwen, weggenomen is. Maar waarom heet men dat den aap? De reden is deze. De Joden hebben ongemeen veel op met Levit. 26: 44. Daar uit beloven zy zich de gulden eeuw in Kanaan onder hunnen Messias. Die spreuk, zeggen zy, is waardig met goude letteren geschreven te worden. 't Is gebruikelijk by hen, dat zy Bibelboeken noemen naar het woord waar mede die aanvangen, b. v. het Scheppingboek *Be-*

reschibb, In den beginne. Even zo heeten de Bullen der Pausen naar haaren aanvang. Dus is nu beruchtigt de bulle *Unigenitus*. De gemelde spreuk begint in 't Hebreewsch dus: *Veaph gam soorb*, ende hier en boven is dit ook enz. *Aph*, *af*, is in 't Hoogduitsch een aap. De Joden noemen dat 44. vers daar van *den gulden affen*, dat dubbelzinnig is, en ook beduid den gouden aap. Dit is in ons spreekwoord overgegaan: gelyk wy *schacheren* enz. van de Smouzen geleert hebben. Zo zegt men ook, *by heeft den aap weg*, voor hy heeft den buit gekregen.

't Zal uitkomen, al zouden 't de vogelen uitbrengen.

Dit is genomen uit Prediker 10: 20. Anders konde men denken op de oude geschiedenis der moord van den Poët *Ibycus*, die uit quam, om dat de moordenaars op 't zien van eenige vogelen zich zelve beklapten. Ziet de *Adagia Erasmi*, in *Ibyci grues*.

'Daar zal een boekje opgedaan worden.

Dit wil zeggen, daar zullen klagen en bewijsstukken over ymands misbedrijven worden ingebragt. 't Is ontleent van nauwkeurig aantekenen en boekhouden. Hier toe behoort, *by ymand in een quaad blad*, of *in 't beste blaadje staan*. Speelt dat op Mal. 3: 16, of Openb. 20: 12, dan zoude het een misbruik en ontheiliging van die Schriftplaatzen zyn.

Hy heeft den fynen mantel omgehangen.

Dat wil zeggen, *by speelt den fynen*. Buiten twyfel is dat genomen, uit Zach. 13: 4. Vergelijkt daar mede Matth. 7: 15.

Jong een hoer, oud een profetes.

Dat zegt men van eene, die na een ongebonden leven in de jeugd, in haare ouderdom een groote kuisheid en ingetoogenheid voorgeeft: gelyk wanneer hoeren in een klooster gaan. 't Schijnt ontleent van de profetes *Jesabel*, Openb. 2: 20. Doch 't is wenschelijk, als zulker bekeering waaragtig is, zo als Luk. 7: 37—. Men vind'er echter maar al te veel, op welke past: *Jong een hoer, oud een koppelster*. Dus is een *bedorven koopman wel een goed makelaar*. Doch 't zal met die *Jesabel* geweest zyn gelyk wel met andere: *Onder een hoerbuis, en boven een kerk*.

Daar zyn meer Spreekwoorden uit de H. Schrift in gebruik, by voorbeeld: *Doe Adam spitte, en Eva span, waar vond men doe den Edelman?* 's *Is een Urias brief*. 's *Zyn vrienden als Herodes, 'en Pilatus*. 's *Is een ongelovige Thomas*, enz. *Hy wafsch'er zyn banden van met Pilatus*. Doch dewyl zodaanige klaar zyn, is daar op geene aantekening noodig.

SPREEK-

I I.

SPREEKWOORDEN gesproten uit het Heidendom.

Tranen met tuiten schreyen.

Dit zegt men jokswijze van huilbalken, die een groot gebaar van ongemeende droefheid maken. 't Wil zyn, tranen met tuiten vol. Dit is ontleent van de Heidensche treurstatie, waar in gehuurde klaagvrouwen haare tranen, die zy konden storten als zy wilden, in tuiten, dat is, langwerpige vlesjes, vergaderden, die dan by de lykbus in 't graf wierden gezet.

Elk regeert in zijn maand.

Dit wil zeggen, elk voert het meesterschap op zyn beurt. Het is ontleent van de twaalf Hemeltekenen des diekriings, waar door de Zon van maand tot maand haaren jaarloop heeft, en waar aan men zonderlinge werkkragt toeschrijft, naar de leere der Heidensche Sterrekijkers. Zo zegt de Almanach, *Aries regeert het bood, Taurus den bals*, enz. Men zegt ook vol uit: *Elke Duivel regeert in zijn maand*. De Grieken en Romeinen hadden zes grootste, of Hemelgoden, en ook zo veel Godinnen. Aan elk van deze schreven zy by beurte de heerschappy en 't bewind over een maand van 't jaar toe. By voorbeeld, Januarius aan Juno, Februarius aan Neptunus, Maart aan Minerva, enz. Dezelve waren ook over die twaalf Hemeltekenen. Doch die Goden waren Duivelen, volgens 1 Korinth. 10 : 20. Het komt overeen met, *Elk zyn beurt. Een ander op! Hei!* Als die beurt voorby is, geld: *Gy hebt nu tyd gebad: gy sacht de groene ertjes*. Dan moet'er een ander man te roer.

Hy is onder een gelukkige Planeet geboren.

Dat wil zeggen, 't geluk is hem gunstig, en valt hem toe. Dit is uit eene bygeloovigheid omtrent de werking der dwaalsterren geboren. Zulk een Heidendom is ook wel tot Christenen overgegaan. Van zulk een, dien 't geluk niet mede wil, zegt men, *Al regende het verken; by zon'er niet een borstel van krijgen*.

't Is ter goeder uuren.

Ook dit is uit het Heidendom. De Heidenen plagten zorgvuldig en naauwkeurig door verscheide wichelaaryen na te speuren, wat dagen en uuren gelukkig of ongelukkig waren tot eenige zaak. Ziet de Fakkelt.

bladz. 391. Zo wierd ook gepleegt van onze aaloude Voorvaderen, en wel byzonder omtrent den avond, dewijl zy, gelijk de Hebreëen, den dag daar van begonden te rekenen. Hier van is noch het spreekwoord, *by avontuur*, dat zeggen wil, by een goede en gelukkige avonduur. Dat dan wel gelukt, en op zyn rechte tyd komt, werd gezegt *ter goeder ure* te geschieden.

Hy stoot zynen voet tegen den dorpel.

Dit zegt men van ymand, die ergens geen aangename gast is, of met ongenoegen komt. 't Plagt ouds tijds voor een zeer ongelukkig voorteken gehouden te werden, als ymand zijnen voet aan den drempel stiet, en struikelde. *Infaustus in Limine lapsus.*

Daar is een zwarte kat tusschen gekomen.

Dit wil zeggen, de vriendschap is afgebroken, en opgehouden door iets dat'er tusschen gekomen is. Het zien van een zwarte kat wierd voor een quaad voorteken op den weg gehouden, gelijk van een wezeltje, en meer andere dieren.

Hy steekt'er de kat in.

Dit zegt men, als ymand om voorwendzelen ergens uit scheyd, en 't verdrag breekt. Dit spuit uit het voorgaande.

Hy heeft tegen de Maan gepist.

Dit zegt men van ymand, dien 't geluk tegen gaat. Ouds tijds wierd geloofst, dat zich in 't pissen naar de maan te wenden, ongelukkig dede zyn. 't Is een ander spreekwoord, *Hy is tegen de Maan gepist*. De verklaring laten wy, oin redenen, aan andere over.

Hy zal dat met al het water van de zee niet afwasschen.

Zo drukt men een onuitwischelijke schandvlek uit. Mogelijk komt dit af van den waan en 't gebruik der Heidenen, die aan water, en by zonder ook aan het zeewater, de kracht om van de snodeste gruwelstukken en bloedschulden te reinigen, toefschreven. Seneca in Herc. fur *Es tota Thyrs per meas currat manus, Herebit altum facinus*. Dat is,

De Zee, met al haar pekelplassen,

Zou van die gruweldaad niet wassen.

Zo geloofden en pleegden ook onze aloude Heidenfche Voorouderen 't Kan echter ook eenvoudig op 't afspoelen van smerten zien.

Ergens

Ergens veel waters om vuil maken.

Dit wil uitdrukken, veel beslag te maken om een geringe zaak, die dat niet waardig is: gelijk wanneer men veel waters verplast tot het afwasschen of afspoelen van iets zodaanigs. 't Kan ook zien op dien ouden en Heidenischen waan, dat water de zonden konde reinigen. Maar ook in dit geval is dikwijls waarheid: *Hoe men een drek meer roert, hoe by meer stinkt; en 't is vergeefs den Moriaan te wasschen.*

Ergens met vuilen voeten doorgaan.

Dit zegt iets ruwelijk, en zonder aan te zien, uitvoeren. 't Kan ontleent zyn van die zonder de beslijkte voeten af te vagen, door zinnelijke en geschuurde vertrekken gaan, zonder te achten, hoe puntige vrouwtjes de lip hangt. By de Latijnen was een spreekwoord, *Illoris pedibus*, met ongewasschen voeten: Zo mogt niemand in de Heiligdommen treden. De Turken onderhouden dat noch. Of ons spreekwoord daar inde eenige gemeenschap heeft, kan men overwegen.

Den rooden haan over laten kraayen.

Dit zegt, in den brand steken. Zo hebben de Hoogduitsche d't spreekwoord: *Imaad een rooden haan op 't huis zetten*, voor zyn huis in lichterlaaye vlam stellen. By de aloude Duitschen was een roode haan het zinnebeeld van vuur. Hier van daan kan het spreekwoord zijnen oorsprong hebben. Ziet hier echter noch wat anders. Eer 't gebruik der vuursteen ingevoert was, had men brandende lonten op den haan der vuuroers en musketten. De ontvonkte kool der zelve was rood. Hierom word dat trektuig 't geen naar eenige gelijkenis van een haanskop gevormt is, misschien uit de eerstgemelde reden, noch genaamt de haan, en om de opgehechte brandende lont, doe deroode haan. Wanneer daar door het buskruid op de pan wierd aangesteken, veroorzaakte het dien slag, die als het kraayen van dien haan was. Dit word ruimer overgebracht. Zo zegt men, *Hy stak'er den rooden haan in*, voorhy stak de brandende lont in 't kruid, en liet het schip opvliegen. Dus word dit ook toegeëigent op huizen, enz. Deze twee verklaringen kunnen onderschikt zyn.

Een appeltje te grabbel werpen.

Dit komt over met *den bal opgegeven*, en beduid een oorzaak van twist inwerpen. Het is genomen uit de Fabel van Eris, de Twistgodin, die in een gastmaal der Goden een appel wierp onder de aanzittende Godinnen, waar op geschreven stond, voor de schoonste; waar uit twist ontstond

ontstond tusschen Juno, Pallas, en Venus: aan welke laatste die van Paris wierd toegewezen.

't Is een appelkryg.

Dit zegt men, als geoorlogt en getwist word om een beuzeling, gelijk wanneer Kinderen om een appel vechten. Zo 't schijnt, word dus gespeelt op de boven gemelde fabel van Eris twistappel.

Hy heeft wat op zijn lever.

Dit wil zeggen, hy is zich bewust, dat hy aan iets schuldig is. In de aaloude Heidsche wichelaaryen moeft voor al de lever der offerdieren gaaf zyn. Vergelijkt Ezech. 21: 21. Als dan eenig gebrek op of in de lever was, hield men dat offer voor onrein, of een quaad voorteken. Hier roe wierden niet slechts geslachte offerbeesten geopent; maar ook dikwijls menschen by zeer veele volkeren, en in 't byzonder mede by de aloude Duitschen. Dit komt dan overeen met, *Hy heeft een gort op zyn tong*, dat genomen is van de ongangsche verken; en, *'tis 'er geen klaar schaapen*.

Ymand met geen goede oogen aanzien.

Dit wil zeggen, op hem ongezint zyn door toorn, haat, nyd, wraak, enz. Ziet Matth. 20: 15. Marc. 7: 22. Zo zegt men, *ymand met bedroefde oogen aanzien*. Doch mogelijk spruit dit uit het gevoelen der alouden, dat'er menschen waren, die ymand door het aanzien met hunne oogen, byzonderlijk vergramt zijnde, konden betoveren en beschadigen. De Latijnen noemden dat *fascinare*.

Wel become 't u.

Dit zegt men, wanneer ymand niest. Anders ook, *God zegene u*. De oorsprong hier van is in 't Heidendom te zoeken. Het niezen wierd van hen gehouden voor een goddelijk voorteken van eenig zonderling geval, 't zy tot geluk, of ongeluk. Om dan onheil af te wenden, deden de aanhoorders zulk een wensch, of voorbede, dat het ten goede mogt zyn. Hoe die gewoonte by de Grieken, Romeinen, en zelf Joden geweest is, en wat redenen daar van gegeven worden, is hier de plaats niet op te halen. Dit wierd met ontheiliging van Gods naam, op iets belachelijks ook dus toegepast, *Is dat niet wel genieft, God zegene u?*

Op ymands gezondheid drinken.

De oorsprong hier van ligt in het Heidendom. De Grieken en Romeinen

meinen hadden kroezen , die zy uitdronken ter eeren van hunne Goden. Dit geſchiedde met eenige plegtelykheid , en zo was daar in een ſoort van Godsdienſt. Zy hadden ook bekers ter eeren en gedachtenis van de afgeſtorven Helden , en andere geachte en geliefde vrienden. Dus mede zulke , die uitgevaagt wierden op de gezondheid en 't welvaren der tegenwoordigen. Daar in was opgeſloten eene aanroeping der Goden om hunne gunſt , tot verleening of bewaring van gezondheid en welſtand. Niet minder was dat by onze aloude Heidensche Voorouderen , byzonderlijk de Kimbren , in gebruik. Die daar van nader en omſtandiger bericht begeert , kan dat kortelyk vinden in Hofmans *Lexicon* , over 't woord *Bibere* , en leze wat de Heer Keyſer van de laaſte ſchreef in zyne *Antiquitates Celticae & Septentrionales* , pag. 349—. Die gewoonte van een glaasje op ymands gezondheid te drinken , en dus ook de afwezende vrienden te gedenken , is noch onder ons , om dus te betuigen onzen wensch en gegentheid , dat ze gezond en welvarende mogen zijn ; doch dat zoude al zo wel door het eeten van een korſtje brood kunnen geſchieden. 't Is waar , men weet noch beoogt dat heidensche niet ; maar die gezondheid roemers veroorzaaken dikwyls ongezondheid door overdaad.

Op ymands goede reis drinken.

Dit word ook genoemt , *een afscheids dronk te doen , en de ſooi te drinken*. De oorsprong is dezelve als in het drinken van ymands gezondheid. Alle die bekers welke de Kimbren uitledigden ter eeren van hunnen God Woden , de Helden , den welſtand des Konings , enz. behielden zy in gebruik , maar wydden die toe aan de eere van den drieenigen God , de Heiligen , enz. Dus plagt het gewoon te zyn onder 't Pausdom , gelijk noch wel geſchied in Braband , Vlaanderen , en elders , dat men om ymand geluk op zyne reize te wenschen , deze woorden gebruikte : *Sint Jans gelei* , en *Sinte Geertruids min zy met u*. Aan deze Heiligen was de zorge voor de reizigers toevertrouwt. Men liet ook niemand vertrekken , voor dat elk eenen beker , die daar na genoemt was , had uitgepooit , ter eeren van die Heiligen , om hunne gunſt en geleiding te verwerven. Hier in ſtak een heidensche bygeloovigheid. Anders ligt in een vriendelyke afscheidsmaaltyd , of ſcheidronk , niets ongeoorloofts. 't Is op te merken , dat de Heidensche Kimbren even het zelve woord van *minne* gebruikten. Zo dronken zy *at Olafs minni* , om de minne van Olaf , die hun Koning , als zy nu Chriſtenen geworden waren , geweest was. Ziet ook het Vervolg myner Fakkels in *Fooi*.

De opgaande zon word aangebeden , en de ondergaande gevloekt.

De meening is , men eert zulke , die in 't opklimmen van hun geluk

C

zyn,

Oorsprong en Uitlegging

zyn, en zoekt de gunst van zodanige: maar als ymands gelukzon gedaalt is, dan word hy veracht. Het spreekwoord is ontleent uit de gewoonte van oude Heidensche volkeren.

De Duivel en zyn moer.

By de Heidenen was Cybele de moeder der Goden, welke Duivelen waren, volgens 1 Kor. 10: 20. Doch dit ongezouten spreekwoord schijnt gesproten te zyn uit de Joodsche dwaaze fabel van Lilith, by welke Adam na zynen val duivelen zoude geteelt hebben, eer hy kinderen by Eva gewan.

Daar is een pot te vuur.

Dit zegt, daar word quaad gebrouwen. Men mogt hier denken op 2 Koning. 4: 39, 40. of Jerem. 1: 13. Maar ik gis, dat dit spreekwoord spruit uit het geen men onwelix vertelde van de Hexen, dat zy akelige t'zamenmengzels, met naare tovergebeerden kookten in een pot, en dat ze daar door ymand groot nadeel konden toebrenge. Daar toe kan ook behooren, *Ymand een papje kooken*. In zin komt daar mede overeen: *Daar zal een bombe springen*, of, *Daar zal een darm bersten*.

Hy heeft het achter de ooren.

Dit zegt men van een schalk, die met bedekte strecken te werk gaat, en zyn boosheid niet verthoont voor 't oog, maar als achter de ooren verbergt. De Heidenen zeiden, dat Nemesis, de Godin der wraak, en ook der loosheid, achter de ooren woonde. De reden is, omdat wraak gemeenlyk bedekte loosheid vereifcht.

't Rechter oor tuit.

Dit, zegt men, is een teken, dat van ymand ergens tot zyn lof in 't afwezen gesproken word. Het tuiten van 't linker oor houd men voor het tegendeel. De oorsprong hier van is in 't Heidendom. Op die wijze was by de Grieken en Latynen een spreekwoord: *'t Rechter oog springt my*, als een voorteken dat men iets aangenaams zoude zien. Zo ziet men aan een vonk der kaars wel een brief. Doch met meerder zekerheid een dief, als die het roet doet afloopen. 't Dringt beter door, als beide de ooren van iets klinken.

SPREEK-

III.

SPREEKWOORDEN afkomstig uit het Pausdom.

Daar God een Kerk stigt, bouwt de duivel een kapel.

Dat is, waar God zyn Rijk en dienft wil stichten en bevoorderen, kant de Duivel zich daar tegen, en zoekt'er zynen throon op te rechten. Een diergelyk spreekwoord is: *Doe God het vuur schiep, schiep de Duivel den ketel.* Dat hoort men wel 's winters, als een ketel over 't vuur werd gehangen, die het warmen belet. Maar daar in word Gods Naam ontheiligt. Aan het eerste is niet ongelijk: *De Duivel is Gods aap.*

Hy wil God een vlasschen baard aanmaayen.

Dit spreekwoord gebruikt men van huichelaaren. Het spruit uit den gruwel der Papisten, die in hunne plegtelijke omgangen God den Vader wel vertoonen als een ouden Man, met eenen baard van vlas, quanfuis uit Dan. 7: 9. Doch dat is onder voorwendig van godsdienst, hem bespotten. Het zelve geschied van de geveinsden.

De boter slacht onze Lieve Vrouw, zy verbetert alles.

Wat gebruik de boter in het toebereiden, en smakelijk maken der spyzen heeft, is bekend. Hoe veel ook het Pausdom op heeft met Maria, waar van zy alles verwachten, weet elk. Om dan uit te drukken, dat weldaaden, ofte moeite en kosten, te vergeefs aan onwaardige tot hunne verbetering besteed worden, zegt een ander spreekwoord, *'t Is boter aan de galg gesmeert.* Al strijkt men daar aan nog zo veel boter, zy is en blijft een galg. Dit word op een deugniet toegepast.

Hy wil het Magnificat verbeteren.

Dit zegt men van eenen verwaande neuswijzen, die verbeteren wil, 't geen boven zyn bereik, of onverbeterlijk is. 't Is genomen van Marias Lofzang, die in de gemeene Latijnsche Overzetting dus begint, *Magnificat anima mea, &c.*

Hy weet het geheim van de Misse niet.

Dit zegt men van ymand, die 't innige van eene verborgene zaak niet kent. Dit is ontleent van het binnen 's monds mompelen der vyf woorden, waar door, de verandering geschied, volgens het Misgelove, en die 't gemeene volk niet hooren mag.

Oorsprong en Uitlegging

Hy is in zyn Pontifical.

Dit wil zeggen, hy is gedoscht met zyn allerbeste klederen en sieraden. 't Is genomen van de hoogepriesterlijke Missen, die gedaan worden met ongemeenen toefstel en pracht, in de allerkostelijkste misgewaden, op groote feesten, of in ongemeene gevallen.

Koperen geld, koperen zielmis.

In 't Pausdom zyn Missen van verscheiden prijs. Zoude de zelve offerhande van den zelve Christus, zo veel meerder, of minder waardig zyn? Maar in die groote Koopstad, beschreven Openb. 18: 10—, past ook daar op: *Alle waar is naar baargeld.* Die maar koperengeld brengt, zal geen Misse in 't Musijk, of Pontifikaal krijgen. En, volgens 't spreekwoord, *De paap doet geen twee Missen voor een geld.*

Gy staat te lang met den kerk.

Dit zegt men van ymand, die het wijnglas te lang zonder drinken in de hand houdt, zo dat een ander het niet krijgt. 't Is ontleent van de Paapen in hun Misdoen, die den beker alleen voor zich behouden, en andere laten toekijken. Dan houdt Pater geen *muizen maaltijd.*

Die 't kruis heeft, zegent zich zelve eerst.

Dit is genomen uit het Pausdom, waar in het kruis tot een zegenteken gebruikt word. Dus is *zich kruiffen en zegenen* het zelve. Dit komt overeen met *primum mihi*, my zelve eerst.

Iemand een krenis naschrijven.

Dit zegt men van een vertrekkende gast, dien met moede is, om hem dus een zegen op zyn reize te geven, waar toe het maken van kruiffen by de Pausgezinden dient. Of zoude het zyn, op dat hy niet weder kome: gelijk zy den Duivel met kruiffen willen verdrijven? Ik denk lieft het eerste, dewijl men in dien zin tot zulk eenen ook zegt: *Geluk op uw reize.*

't Geschied onder 't kruis.

Dat is, in verdrukking en gevaar. Zo word het Euangelium in 't midden van het Pausdom verkondigt. Maar men maakt dat wel tot een spreekwoord van ruimer gebruik, als iets niet vry en opentlijk verricht mag worden.

Hy

Hy zwoer by kris en kas.

Ik denk , dat is een verbastering van kruis. In 't Pausdom plegen de plegtelykste eeden by en op het kruis te geschieden. 't Is gemeen , dat zulke vloekeden verbastert worden. Andere meenen dat het zyn wil , kruis en kas.

Al den borlement.

Dit is verbastert van *al den ornament*, 't geen zeggen wil den gantschen toefstel , *al den bras* , *den gantschen kraam*. Zulke verbasteringen zyn'er meer in spreekwoorden , byzonderlyk in vloekeden. Zo is b. v. *selderment* , vervormt van *sacrament* , *de duivekater* van *de duivel* , enz. Dit geschied ook wel om te lachen. Dus zegt men , 't *Is uit zyn jasol* , voor fatzoen. *Koetertje koet* voor *couste qu'il couste* , 't koste wat het kost.

Al den santen kraam.

Dit wil zeggen , den gantschen hoop , met al den omslag. Dit *santen* schijnt te kunnen spelen op de Santen of Heiligen in 't Pausdom , met hunne overblyfzels , als ware het al den kraam der Santen. Maar ik twyfel niet , of *santen* is verbastert van *sampten* , en wil zeggen , *den sampten kraam* , dat is , den gezamentlyken of gantschen toefstel. Van iets ongevoeglyks is 't spreekwoord , *Dat dient niet in zyn kraam*.

't Heiligdom is'er uit.

Dat is , de vogel is ontvlogen , en heeft het ledige nest gelaten. 't *Pis is uit den noot*. *Men slaat de handen op een blooten*. 't Spreekwoord is van een zo genaamt heilig overblyfzel , dat uit de kas is. Zo vind men *pro thesauro carbones* , voor goud doove koolen. Een schoone kas , zonder heiligdom. *Lepidum caput! sed cerebrum non habet*. Een schoon hoofd , zonder herffenen.

Uit de mouw schydden.

Dit zegt men van iets gereedelyk en met weynig moeite te voorschijn brengen : 't geen op predikation , of iets diergelyks word toegepast. 't Is ontleent van de Moniken , die in hunne wyde mouwen , kruisbeelden , en voorgewende heilige overblyfzels hadden , welke zy in hunne predikation daar uit haalden , en vertoonden aan het volk. Op zulke wyde mouwen zien ook de spreekwoorden , *Hy houdt ze in de mouw*. *Hy laat den aap* , of *gek uit de mouw springen*. *Men moet de handen uit de mouw steken* , enz.

Oorsprong en Uitlegging

De Heiligen komen om hun wasch.

Dit zegt men, als ymand na lang uitstel voldoen moet. Schippers plagten in onweër wel groote waschkaarssen aan de Heiligen te beloven; maar vergaten dikwijls de betaling, zo ras de storm over was, en voldeden niets. Dit hebben Papisten van de Heidenen geleert.

Hy zal geen bordeken krijgen.

Dat wil zeggen, men zal hem niet houden voor een heilig. De Papisten plegen hunne Sancten met zodaanige bordekens op 't hoofd te fehilderden, dat van de hoofddeckzels der heidensche Afgodsbeelden, om ze van boven voor 't bevullen van vogelen, enz. te bewaren, komt. Even zo hebben zy van de Heidenen geleert, hunne Heiligen wel met stralen om het Hoofd te verbeelden, gelijk die hunnen Apollo, of de Zon, vertoonden.

Men maakt van hem een grooten heiligen dag.

Dat is, veel beslag en werk, als ware hy een groot Sant, gelijk'er in 't Pausdom groote Heiligen zyn, en hooge Feeftdagen, die zy tot eere van de zelve met veele plegtelykheden vieren. Anders zegt men, *Hy zal geen roode letter in den Almanach krijgen.*

Niet altijd kermis.

Dat is, 't is niet altoos een tyd van weelde, en goed gier te maken. Ziet van Kermis de Fakkell, bladz. 167. *Men kan wel eens tegen den Borgemeester teeren, maar niet altoos. Een Borger en Borgemeester zyn twee. Doch eens weelde is niet altyd armoede. 't Gaat dan zo met de kermis door, en kermis gaan, zegt men, is wel een bislag waardig.* Hy bedankt zich niet altoos, van wien gezegt word, *Hy heeft een kermis weg.* Want zulk een is wel slecht te gait geweest. 't Spreekwoord is al van oude tijden: *'t Is een slecht dorp, daar 't niet eens in 't jaar kermis is.* Men zegt ook *'t is niet altyd vastelavond*: want daar na komt de vasten.

Te Sint Jutmis.

Dit wil zeggen, op een dag die nooit komt. In 't Pausdom worden Missen gedaan ter eeren van die Heiligen, welker feeftdag op den bestemden tyd geviert word. Daar na krijgen dan deze feesten hunnen naam, b. v. *Kersmis*, Christdag, *Lichtmis* als men keertien ontsteekt, wanneer de Lieve Vrouw haaren Kerkgang heeft gedaan, *Sint Jansmis*, Sint Jansdag, *Bamisse*, Bavôsmis, enz. Zo is *Kermis* Kerkmis, omdat de

de kerk van een plaats dan eerst ingewyd is door Misdoen. 't Spreekwoord ſpruit van Paus Jut, of Johanna, die van Papa tot Mama wierd. 't Heeft de Roomſche Moeder de Heilige Kerk niet behaagt daar aan eenen feeftdag toe te wyden, dan die gemeen is aan *Sint Nimmermeer*. Ziet mijne Fakkelt, bladz. 486. Men drukt dit ook dusuit: *Als de kaſten ganzen eyeren leggen. Als uw vingeren even lang zullen zyn. Als twee zondagen in eene week komen.*

Hy heeft een Chriſtoffel, die hem draagt.

Dit zegt men van ymand, die van een groot man, en vermogenden vriend onderſteunt word. 't Is ontleent uit de Leugende van den grooten reus Sant Chriſtoffel, die het kindeken Chriſtus door 't water droeg.

't Was de beſte Griet die men vond, die den Duivel op een kuffen bond.

Dit prijft de Grietjes wegens haare goedheid niet zeer: dewijl Sinte Margriet den Duivel zo ongenadig wift te ringeloooren, als in haare Legende te lezen is. Ja hy zoude daar van eens geborſten zyn, wanneer hy in de gedaante van eenen grooten draak zich verſtout had haar in te flokken.

Of de Duivel zal de kaars houden.

Dit zegt men met ongezintheid, wanneer men volſtrekt iets wil gedaan hebben. 't Is ontleent uit de zo geloofwaardige Legende van Sant Dominicus, die den Duivel, als hy hem in de gedaante van een aap verſcheen, en met grillige en belachelijke grimmaffen in zijne overpeinzigen en devotie zocht te ſtooren, de kaars dwong in zyn poot vaſt te houden, hoe erbarmlijk hy ſpartelde, grijsde en ſchreeuwde, tot dat zyn voorſte vinger verbrand was.

Ymand lelijk by den neus hebben.

Dat wil uitdrukken, ymand bedriegen. Buiten twyfel is dat ook overgenomen uit de Legende van dien zelven Sant Dominicus, die den Duivel in een gelijk geval noch eens lelijk weg had, door hem met een gloeyende tang by den neus te vatten, en hoe jammerlijk hy kreet, de kamer rond te leiden.

Hy is gefnoten.

Dat is, bedrogen. Dit behoort tot het naaſt voorgaande.

Hy

Hy heeft'er van zyn veëren gelaten.

Dat wil uitdrukken, hy heeft daar schade geleden. Zo zegt men mede, *hy is daar kaal afgekomen*, en *men heeft hem gepluimt*. De gelijkenis is een gepluimde vogel. Dat Spreekwoord zoude kunnen ontleent zyn van Æsopus kraay, die zich met de vederen van andere vogelen had opgepronkt, maar bespottelijk naakt stond, wanneer elk zyn pluim weder haalde. Doch ik leide ook dit af uit de drollige Legende van den loozen Duivelplager Sant Dominicus. De Duivel doch konde niet dulden de opgetogen-aandacht van dien heiligen Man. Hy kwam daarom in de gedaante van een musch, om hem door tijlpen, vliegen, op den schouder zitten, enz. hinderlijk te zyn. Maar Dominicus was dien Muschduivel, of Duivelmusch te gauw, hy greep hem, hy plukte hem de vederen uit, en wierp hem weg, met deze woorden: Pak u weg, gy quaad beest. Daar stond doe de Duivel beschaamt en keek, als een geplukte vink, of klein Platonisch menschje, en mogt zich wagen van dien Heilig meer te willen aan boord komen.

Hy scheyd met een flank.

Dus zegt men van ymand, die met onmin weggaat. 't Is ontleent van den Duivel, die in zijne verscheyningen, zo men ouwelings in 't Pausdom zeide, als hy weg gaat, een vuilen flank pleegt na te laten.

Hy dommineert als Bouwens geest.

Dit was een gewaant en gemaakt spookzel, hoedanige buldermannen'er veele uit het vagevuur zyn voortgekomen.

Loop voor Sint Velten.

Sint Velten is Sint Valentijn, den men in 't Pausdom, om dat zyn naam naar *valt heen* zweemt, over de vallende ziekte gefelt heeft. 't Is dan een vloek om ymand dat euvel toe te wenschen. Ziet de Fakkel, bladz. 308, in *Velton*, en vergelijk het Vervolg in *Vijt*. Even zo hoort men wel uit onbeschofte monden, *loop voor den duivel*, *loop aan den galz*, en als men 't bewimpelen wil, *loop voor de huenderen*, enz. Even zo zeiden de Latijnen, *abi in malam rem*, *crucem*.

't Is een straatverken.

Dit is een scheldnaam, ontleent van de verkens van Sint Theunis, of Antonius, wien de gebiedstaf over de zwijnen toevertrouwt is. Daar waren'er hem toegeigent, die zonder herder, waar zy wilden, langs de straten liepen, en in den drek wroeteden.

't Komt

't Komt altyd in de goede week.

Dat is, het komt nooit t'ontijde. De goede week is eigenlijk de week voor Paschen. Dit word overgebracht. 't Komt altoos in een goede week, 't geen welkom is, en ten geaften tijde komt.

't Zyn vygen na Paschen.

Dit zegt men van dat buiten den tijd is, gelijk de Vijgen op dien tijd, wanneer men geen vastenkost meer begeert.

Men roept zo lang Paschen, tot dat het eens komt.

Dit zegt men van zaaken, die na dat ze lang vermeld, en te gemoet gezien zijn, eindelijk opdagen. Dus is 't ook een spreekwoord: *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt. De mug zwerft zo lang om de kaars, tot dat zy'er eens in komt.* Hier geld, *Eens betaalt het al, en Lang geborgt, is niet quijt gescholden.* 't Komt al, dat ten lesten komt.

Heilig avond hebben.

Dat is van 't werken uit te scheiden, en te rusten. 't Is genomen van de heilige-of feestdagen, waar op men niet arbeid, en die met den avond aanvangen. Zo heeft men Kersavond, Vastenavond, enz.

Verloren maandag houden.

Verloren maandag noemde men den eersten maandag na 't feest van Drie Koningen. Dien dag hielden de ambachtsgasten voor verloren, en ongelukkig daar op te werken. Hierom maakten zy dan in de herbergen goede çier. Daar van was mede: *Maandags spoed zelden goed.*

't Is een lichtmis.

Zo noemt men eenen spilpenning, of doorbrenger, spelende op dien Paapschen vierdag, dewijl zulke licht van hert en deugd zyn, en door verquisten hun goed missen. Ziet mijne Fakkelt, bladz. 209. in *Lichtmis.*

Stommen bedevaart spelen.

Dit zegt men van ymand die niet een woord spreekt, als of hy stom ware. 't Is gekomen uit het Pausdom, 't geen niet te spreken houd voor een verdienstelijk werk, als het geschied volgens een gelofte. Zo geschied wel van Kluizenaars, en van zulke die zich opleggen een bedevaart stommelings te verrichten. Dit zou zommige al zwaar vallen.

D

De

De oude zeiden ook, *beloof Sint Mallaart een bedevaart*. Doch deze quamen de wijste niet weder t'huis. 't Is ook een oud spreekwoord: *Van ziekte of bedevaart word niemand beter: want Als de kranke weér genas, was hy erger dan by se vooren was*. Dit ziet men maar al te dikwijls bewaarheid. Zo brengen de pelgrims van Sint Jakob wel schelpen, en van Lorette paternollers mede; maar zy zelf blyven *Johannes in codem*, gelijk een *kat die naar Engeland word gezonden*, en *maauw zegt, als zy weér komt*.

Hy meent daar door een stoel in den hemel te verdienen.

Dat is, hy meent dat hy dus een zonderling verdienstelijk werk verrigt. Dit is uit de leere van 't Pausdom, daar men voorgeeft zulke stoelen en eereplaatzen in den hemel door goede werken te kunnen verdienen. Zo zit Sint Franciscus, volgens zijne Legende, in den stoel van Lucifer.

Hy heeft een heiligje verdient.

Dit zegt men van ymand, die een plasdank heeft gezocht te behalen. 't Is ontleent van de parkemente printjes van Heiligen, die van Paapen aan hunne katechizanten, die best leeren, plegen gelchonken te worden.

Men moet rein op biegten.

Van ongebiegte, of qualijk gebiegte zonden, geeft de Paap geen vergeving. Hier van zegt men, *qualijk gebiegt, qualijk geabsolveert*.

Hy gaat by den Duivel, of by den beul, te biegt.

Dat wil uitdrukken, hy ontdekt zijne geheimen aan zulk eenen, die hem daar over aanklagen, of straffen zal.

Korte metten maken.

Dit drukt uit, iets haastig en loopswijze afdoen, gelijk de Monken, die hunne metten (Lectiones-matutinas) uitrabbelen, om ras gedaan te hebben. Maar *Lam, lam is des wolfs vesperklok*. De oude hielden al veel van *korte missen*; en *lange braadworsten*; gelyk men nu zegt: *Een kort gebed, en lange maaltijd*. Zo was 't, *Verkiens leven, kort en goed*.

De Moniken zijn goed, maar 't Konvent deugt niet.

Dit past men toe op zodanige, die, als men ze elk alleen tot iets verzoekt, goede woorden en beloften geven; maar wanneer zy vergaderd zyn, recht anders doen.

Gelijke

Gelijke Moniken, gelijke kappen.

Dit zegt men van die ergens in niet moeten verschillen, en op eene wijze handelen, of gehandeld worden. De voorgewende heiligheid van 't gewaad der Moniken bestaat byzonderlijk in hunne kappen, of koveis, welker stoffe, maate en vorm zeer nauwkeurig voorgeschreven zyn. Dat te overtreden, zoude een ongemeene zwaare heiligschenniszyn, by die kapvogels. Hevig, langduurig, en belachelyk was het geschil onder de Franciskanen om hunne kappen. Men kan daar van lezen het geleerde werk, *De Regno, adversus Nic. Machiavellum, Commentario secundo, in Praefatione, pag. m. 125*—. Doch van die kappen was het oude spreekwoord: *Peper, kap en kalk, dekken menig schalk*; en zy dienen tot een' narrenkovel van de bedrogen wereld. Te sterven in den kap van een Francyskaan, ('t geen van veele bygelovige Papisten geschied is) doet al zo zeker in den hemel komen, als de paspoort, of vrygeleidebrief, die een Muskoviter van zynen Bischof in de doodkist, aan den Sleuteldrager van 't Paradijs mede neemt. De Duivel moet echter zo bang niet zyn voor een Monnikskap, om dat hy daar van (zo Cornelius Agrippa gevoelt) de eerste uitvinder en drager geweest is, wanneer hy den Zaligmaker in de woestijn verzocht. Zoude niet krachtigst zyn zulk een kap in wywater te doopen, en met een kruisje te tekenen? Of men echter daar op al vasten staat zoude mogen maken, laat dat oude spreekwoord zeer bedenkelijk: *Daar was moet kap zo beilig, of de Duivel krygt'er zyn hoofd wel in.*

't Is de zelve Monik onder een andere kap.

Dit zegt men, als de zelve persoon, of zaak, onder een anderen naam of toefel voorkomt. Zo was 't geval van dien Mohammedaanschen Koning van Ternate, die van zynen Leermeefter betrapt en bestraft zynde over het eeten van spek, wanneer hy hertelyk at van een Westfaalsche ham, zich daar mede verdedigde, dat dit geen spek was, maar een Hollandsche ham.

Geloofst geen' Monik, of by hebbe hair in de hand.

Dit past men op de Moniken in 't gemeen; maar in 't byzonder op de uitgelopen kloosterlingen, dewijl men daar van doorgaans bedrogen word, en men goede zo zeldzaam aantreft, als een witte raaf. J. Lydius meent in zyne *Dissertat. de Juramento*, dat dus gespeeld word op een oude plegtelykheid in 't eedzweeren, wanneer ymand zyn hoofd-hair in de hand greep. Doch ook de eed van Moniken, en diergelijke, maakt hem niet een hair geloofwaardiger: want doch de Paus kan hem van den eed ontslaan; en men moet den ketteren geen gelovē houden,

volgens hunne leere. Zulk een eed zal dan op hun heilig bedrog uitkomen. Maar ik blijf by mijne verklaring van dit spreekwoord, om dat de oude ook in 't gemeen zeiden: *Geloofst niemand, of hy zy ruig in de hand.* Dit is wat te ruim geweid. Het zy, *Betrouw de lién, maar zie wel wien.*

Een Monik word niet gram, om dat men hem mijn Heer den Abt heet.

Dat wil zeggen, elk word graag voor wat groots aangezien en geeert. Dus hoort een jongen wel geerne, dat men hem baas, en een dienstmeid, dat men haar Juffrouw noemt.

Een goed Monik gaat niet alleen.

Dit gebruikt men als een beweegreden, wanneer men ymand verzoekt, om het by een niet te laten blyven, b. v. een glas wijn te drinken, een pyp tabak te rooken, enz. Moniken moeten met hen beiden uitgaan. 't Zoude echter al wat raars zyn, een koppel goede Moniken te vinden.

Hy heeft de kap op den tuin gehangen.

Dit zegt men van een verlopen Monik, die zyn ordenskleed heeft uitgeschoten. Doch 't word by gelykenis verder toegepast. Dit is erger, dan de ziel op den tuin te hangen.

Hy zuipt als een Tempelier.

Die Riedermoniken wierden om hun ongebonden en overdaadig leven een spreekwoord.

Paters vaatje.

Daar uitapt men den lekkersten drank, dewijl de Paters van het beste plegen voorzien te wezen. Dat is dan voor den Pater en de Maser; maar niet voor 't gantsche convent.

Een glaasje na de gratie.

Dit verordende een Paus, genaamt Bonifacius, aan de Duitschers, om dat de liefde tot drinken hen beletten zoude de dankzegging na de maaltijd te vergeten.

Hy

Hy doet Monikenwerk.

Dit wil zeggen, iets dat niet deugt : want *Moniken* eeten dat zy zweeten, en arbeiden dat zy konde krijgen, naar het ſpreekwoord.

Daar heeft een Bagyn voor gebeden.

Dat wil zeggen, dat is niet geſchied, of dat zal niet gebeuren. Men ſchreef aan de gebeden der kloosterlingen, om hunne geveinsde en gewaande heiligheid, een groote kragt toe. In 't byzonder ook aan de Bagijnen.

Daar is een Bagyn te geeffelen.

Zoude dit ſpreekwoord wel geſproten zyn uit de beruchte *ſecrete discipline*, of heimelyke geeffeltucht van Broër Kornelis?

Met een vossensteert geeffelen.

Dat is meer ſtreelen, dan ſlaan. 't Is genomen van 't geeffelen in 't Pausdom, waar toede Moniken geknoopte koorden om den middel dragen. Of zy zich daar mede door de huid taſten, naar de wijze der Baäls. Priesters, zy voor hunne rekening gelaten. Een vossensteert ſlaat geen ſtriemen. Anders *twiſſchen kuffen en geeffelen is groot onderscheid.*

Hy wil den Paus in den ban doen.

De Paus, als een God op aarden, en Stadhouder van Christus, zo Romen wil, is boven allen ban, en kan alle andere verbannen. Al ſleepte hy duizenden van zielen ter helle, niemand zoude durven zeggen, heilige Vader, wat doet gy? naar de taal zijner vleyers.

Hy is zo Paapſch als Duk d' Alfs hond. Die at vleeschin de vafsen.

Dus zegt men boertende. Men zegt van ymand die zeer biteer en hardnekkig Pausgezind is, *Hy is paapſch als Duk d' Alf.* Deze Bloedhond heeft zyn gedachtenis gehaat en vervloekt in ons Vaderland gelaten. Maar zyn hond maakte geen onderscheid tuiſſchen Paapſch of Geus, als 't op een vleeschin eeten aanquam, ſchoon het was op een vrydag, of in de vafsen, wanneer hy 't maar krygen kon.

Met vragen komt men te Romen.

't Wil zeggen, door vragen en vernemen komt men te recht. Maar men vind'et wel, die *vragen naar den bekenden weg.* Door vragen word
D 3 men

men wijs, of onwaard. En een zot kan meer vragen, dan zeven wijzen kunnen beantwoorden.

Hy is te Romengeweest, en heeft den Paus niet gesien.

Dat past men toe op ymand, die ergens geweest is, zonder het merkwaardigste te beschouwen. Daar voor houd men de Paus te Romem.

Hoe nader Romem, hoe slimmer Christen.

Hier toe geven de zeden van 't Roomsche Hof reden. Doch 't is ook by ons maar al te veel waarheid: *Hoe nader by de Kerk, hoe laater en zeldener daar in.*

Draagt uwen vriend tot Romem, en zet hem wat onzacht neder, gy hebt uwen dank weg.

Dit geeft te kennen, eene kleine opgevatte belediging doet alle voorgaande weldaaden en diensten by veele vrienden vergeten. 't Is genomen van de bygeloovige bedevaarden, die na Romem gedaan worden, om den aflagte te verdienen in der Pauzen Jubeljaar, enz. mits dat zy ten offer komen.

't Beste geloof is gereed geld.

Dat is dubbelzinnig. 't Geloof beduid wel de beleden waarheid, of Religie, en de deugd des geloofs. Insgelijks dat men vertrouwt word, of *credit* heett. 't Spreekwoord kan op beide passen. Wat zyn'er al, aan welke *Paaps of Gens* niet verschilt, dewijl zy 't slechts *bouden met den brouwer en den bakker. Geld, geld is de leus.* Daar om zouden zy de Religie en hun ziel verkoopen, en zelf den Duivel dienen. Romem is die groote Koopstad, beschreven Openb. 18: 10—. Voor geld is daar alles veil, en wie maar geld brengt, welkom. Gereed geld baart ook het best *credit*; als men heeft *species in manibus, boter by den visch*, en *zyn borge in zyn zak heeft. De presentibus gaudet Ecclesia.*

Hy geloof dat de Kerk geloof.

Dit zegt men van ymand, die zich het onderzoeken en verstaan der geloofs waarheden weinig bekreunt, en daar omtrent gerust is op andere. Zodanig is het gewikkelt gelove der Papiſten, 't geen van hen aangeprezen word door de vertelling van een koolgraver; van wien dat *best koolbranders geloof* genaamt word. De Duivel quam om dezen te beſtrijden in zyn geloove, en vraagde: *Wat geloof gy? Dat de Kerk geloof* antwoorde de Koolgraver. *Wat geloof de Kerk?* vraagde de Duivel

vel weder. *Dat ik geloove*, zei die zwarte koolman. Dit duurde zo lang over en weder, dat de Duivel het moede wierd, en met een ſtank ſcheidde; latende den koolgraver met zyn geloove, van 't geen de Kerk geloofde, ongemoeit. *Rijum teneasis amici.*

Hy ſlacht de koſter, hy zegt Amen.

Dat is, hy ſtemt slechts toe, 't is een amenzegger, een jatroer. In 't Pausdom antwoord de koſter amen op 't geen de Paap uitspreekt. Hier van is 't oude ſpreekwoord: *Hy zegt daar amen toe, de Koſter een braſpenning.* Dit zal zien op een koperen zielnis.

Koſters koe weid op 't Kerkhof.

Zy heeft dan een voorrecht boven andere koeyen, gelijk Sint Teunis verken, om dat haar meeſter koſter is. Dit brengt men over tot andere dingen. *Alle Officien, of Ampten, zyn ſmeerig.* Zo zei de koſters wijs, *doe zy een eindje kaars in de kerk kreeg.*

't Laatste olijfel geven.

Dit zegt men van het laatste, dat men aan ymand beſteed, en waar mede men hem laat heenen vaaren. Zo geſchied in 't Pausdom, dewijl men hoopeloze kranken, voor 't laatste gerecht, dus geſmeert naar 't Vagevuur zend. Maar zoude dat geen *oly in 't vuur* zyn?

De kogel is door de Kerk.

Dit wil zeggen, daar word niets meer ontzien. De reden van dit ſpreekwoord kan zyn, om dat men in 't Pausdom zonderlinge eerbied heeft voor de kerkgebouwen, en geloofd dat de Heiligen, waar aan die zyn toegewyd, en welker overblijfsels men daar in bewaart, zeer worden beledigt en vergramt, wanneer men die beſchadigt. Hierom plegen de kerken in belegeringen en verwoeftingen verſchoont te worden. Is dan de kerk zelf aangetaſt en doorſchoten, 't is een blyk, dat men door geen ontzag word afgeschrikt, en nu alles darf ondernemen. Die het heilige niet ſpaart, en de vreeze daar voor afgelegt heeft, zal dan het ongewyde noch minder verſchoonen. Dit word toegepaſt op zulke, die door eenige ſtoute daad zich ontdekt, en het wederhoudend ontzag afgeworpen hebben, om dus voort te gaan.

Hy riekt naar den mutſaard.

't Wil zeggen, hy is verdacht. Dit ſpreekwoord is ontleent van 't ketterbranden. Nu zouden veele zich om 't geloof niet laten branden.

Hy

Hy zal geen kettery in 't land brengen.

Dit zegt men van ymand die de schranderste niet is. Zo zegt men ook: 't *Synode van Dordrecht zal om zynen t'wil niet gebonden worden*. Ketteren plegen vernuftige en listige geesten te zyn, volgens het spreekwoord: *Geen ketter zonder letter*.

Hy gelooft geen Heiligen, of zymoeten mirakel doen.

Dit zegt men van ymand, die niet lichtgeloovig is, om zich met bloote woorden te laten paayen, en slechts te gelooven dat de *Roomsche Kerk gelooft*. Doch wat ontwyfelbaare mirakelen de Heiligen gedaan hebben, kan men lezen in de Gulde Legende, en diergelyke schoone boeken voor Katholyke Kerstenen. 't Is waar, de Geuzen zeggen, dat *is met spek geschoten*, en onbeschaamdelyk gelogen, maar daar om heeft de heilige Vader de Paus hen ook als ketteren in den ban gedaan.

Hy moet na Sint Reinuit.

Dat wil zeggen, hy moet bankeroet spelen, 't zal kaal en berooit met hem uitkomen. Hier toe verziert men *Sint Reinuit*, als den naam van een Land, genoemd naar zulk een Heilig. Ziet mijne Fakkelt, blad. 336. in *Sint Reinuit* Dewijl doch naar 't oude spreekwoord, *geen heilige zonder misdag is*, zo zal deze Heilig, te gelijk met *Sint Nimmermeer*, en *Sinte Jut*, en andere diergelyke, die van 't gebruik dus gecanonizeert zyn, hun beurt op *Allerheiligen dag* mede hebben. By ons zegt men ook van zulke *Sinte Reinuit* vaarders: *De peper wast al op zyn rug*, of *hy zal om peper moeten*; dewijl *Oostindien het voorland* van die borsten pleegt te zyn. Doch eer 't zo verre komt, zyn zy gewoon, *Sint Lors een kaars te ontfeken*, dat is te lorssen en borgen, zo lang *Jan Credie niet dood*, en de kerstbok geen yzer geworden is.

SPREEK-

IV.

SPREEKWOORDEN uit oude meeningen, en gewoonten.

Houd u op de beenen, zo en word je van de Nachtmeer niet bereden.

Dit zegt men in boerte, als men wil dat ymand aan de gang zal blyven. De *nachtmeer* is geheten eene benauwtheid in den slaap, als of iets op ymands lijf lag, 't geen hem zeer zwaar drukt, terwyl men worstelen en roepen wil, maar niet kan. Dit heeft tot eene natuurlijke oorzaak grof bloed, en een geprangden adem. By onze aloude Heidensche voorvaderen was, *mair*, *mara* of *mare* een nachtspookzel. Diergelyke waren de *Alven*, of witte wyven, de *Nekker*, *Kaboutermannkens*, en meer zulk gespuis; waar by men ook de weêrwolven mag stellen. Deze meeren en alven vertoonden zich, zo zy geloofden, als wyven, en drukten zelf wel ymand dood. Ook zogen die, gelijk men bezelde, den kinderen in de wiege het bloed wel uit, of namen die weg, en leiden de haare in de plaats, die dan de moeders zeer plaagden door geduurig schreeuwen, en zich te bevullen. Deze noemde men *wisselkinderen*. Hier van zyn de bullebakken en bytebauwen gesproten. In laater tyden onder de duisternis van 't Pausdom, schreef men dat nachtdrukken aan eenen Duivel toe. Zo bleef het oude heidensche gevoelen in wezen. Hy nu die gaat, blyft wakker, en is dus van zulk een nachtmeer vry. Op zulk een wyze zegt men: *Blyft op uw billen zitten, zo kruipt'er geen muis in.*

Hy is met een helm geboren.

Dus drukt men uit, hy is gelukkig, alles gelukt hem wel. Men geloofde dat met dit hoofdekel ter wereld gekomen te zyn, een voor- teken van geluk was: als ook, dat zulke gezigte konden zien, enz.

Rooden baard, Duivels aard.

Men zeide, dat Judas een rooden baard gehad heeft, en hield daarom een rooden baard voor een merkteken van een quaadaardigen mensch. Doch de oorsprong ligt hooger, dewijl rood hair al by de Heidenen verdacht was. Daar mede paruikten zy den schimper *Zoilus*. De Joden zeggen, dat alle; die poeder van 't goude kalf indronken, *Exod. 32: 20.* roodvossen wierden.

De kop staat hem kroes.

Dat is, ongeziht en verwert. Men meende, dat kroes of gekrult hair een teken was van een' hoofdigen en oloopenden inborst. Dus zegt het spreekwoord, *Gekrult hair, gekrulde zinnelens*, en *Hy is daar te kruls toe*, dat is, te stijfkoppig en gemelijk.

Hy heeft een wild haar in den neus.

Men geloofde, dat hairige neusgaten merktekenen zyn van een' stoutmoedigen en wilden aard.

Hy is half zalig.

Dat wil zeggen, half gek, om dat men simpele menschen aan de jonge kinderen gelyk stelt, die niet daadelyk (zo men acht) zondigen. Zo is ook het spreekwoord: *Mal geborene zondigen niet*. Men zegt van zulke mede, *'t Is een half slagje*.

Hy is zestig.

Dit wil uitdrukken, hy suft, *'t schort hem in 't hoofd*, *hy is in de berffens gepikt*. Maar waar komt dat spreekwoord vandaan? 't Zal zyn, hy is zellig jaaren oud. Oude lieden suffen, en worden weder kindsch. De schrandere vlugheid des verstands pleegt na de zellig jaaren af te nemen. Zo was by de Latijnen een spreekwoord, *Sexagenarius de ponte*; dewijl zulke die zellig jaaren oud waren, niet meer wierden toegelaten om te stemmen in gemeene Volkvergaderingen. Van zo een zegt men dan, *Hy is de wereld niet langer nut*.

De gekken krijgen de kaart.

't Wil zeggen, de gaven van 't geval worden wel als blindeling uitgedeelt, zo dat niet de wijste, maar narren, daar mede wel meest worden begunstigt. Hier mede komt over een, *Gelukkige gekken beboeven geen wijsheid*.

't Is een vreemde Griek.

Onze Voorouderen moeten al goede kennis en ondervinding gehad hebben van de vieze zeden en hersenen, die onder de Grieken gevonden wierden, om dat zy daar van zulk een spreekwoord hebben gevormt.

't Hair van den hond daar weder opleggen.

Dit is een zuipers spreekwoord. 't Wil zeggen, die hoofdpyn heeft van

van verbuiftheid, moet die door op 't nieuw te zwelgen verdryven. 't Is ontleent van 't spreukje, dat men de wonde, die door een hond gebeten is, kan genezen, als men van zyn hair daar op legt.

Met dien mond moet gy wijn drinken.

Dus zegt men van ymand, die iets goeds en wenschelyks verhaalt. Al van ouds plagt men aan die iets aangenaams hoofschapten, een goed onthaal te doen, en vereering te geven. Daar van is ook 't spreekwoord: *Bodenbrood verdienen*. Tot die gewoonte behoort mede het spreekwoord, 't geen men gebruikt, als ymand anders zegt, 't geen wy op de lippen hadden, en zo eerst het bodenbrood verdient: *Gy zult eer wyn drinken, dan ik*.

Een liedje zingen op zyn eigen hand.

Dit is overgenomen van 't oud gebruik, wanneer elk, tot vermaak van 't gezelschap, in gasteryen, iets voor zich zelf moest zingen. Doch *een kort liedje is haast gezongen*. Maar *een goed liedje moet men dikwijls zingen*.

De oude deuntjes zyn de beste.

Dus pryft men oude dingen boven de nieuwe: gelyk men zegt, *De jonge verbeteren de ouden niet*. Men preeft al van ouds oude Vrienden, oude wyn en oud geld. Ik voeg 'er met recht *de oude Waarheyd* by. Zoude het spreekwoord zyn, om dat de aloude gezangen de gedenken en wetenswaardigste zaaken plagten te behelzen. Hier toe vind men ook verscheide Liederen en Psalmgezangen in de H. Schrift. Dit was mede de gewoonte by onze aloude Voorvaderen, die geene andere geheugschriiten hadden, en de daaden hunner Goden, Helden, wijsheid, wetten, enz. in hunne plegtelyke byeenkomsten zongen, en aan de kinderen voorleerden. Zo waren dan die oude deuntjes zeer goed en nuttig; daar de stoffen der nieuwe meest enkel ydelheden, dertelheden en grollen zyn. Of zyn de oude deuntjes de beste, om dat men de oude wyzen best weet? Of brengt het geene men van de Grootmoeders geleert heeft, eenige achtung mede? Immers zo is een spreekwoord by de Latynen: *Haud canit paternas cantilenas*, hy zingt zyn vaders deuntjes niet. Dat wil zeggen, hy volgt zyn vaders zeden niet. *Hy heeft geen aardje naar zyn vaarje*.

Om den deun.

Dat wil zeggen, om de klucht. Men pleegt wel deuntjes, dat is liedjes, te dichten en zingen van eenig snaaks voorval. *Om den deun*

iets doen, is dan om de klucht, om de drollige en belachelyke zaak, waar van wel een deuntje zoude gemaakt worden. Ziet de Fakkel in *Deen.* bladz. 64.

Hy zal daar geen liedjes van dichten.

Dit spreekwoord gebruikt men van ymand, die iets wel verzwegen zal, om dat het niet tot zyn voordeel is. Men dicht, en zingt liedkens langs de straat, om iets wereldkundig te maken, en in gedachten te bewaren. Dus zyn'er ook vreugdegezangen, die op een anderen toon gaan dan de *kommerzang*, of als men *klaagliederen* zingt.

Super nagelum.

Dit spreekwoord is ontstaan uit de oude gewoonte in 't drinken van gezondheden, enz. dat men 't uitgeledigde glas op den nagel van den duim omgekeerde, tot een blyk, dat'er geen droppel overgebleven was. *More Palatino.*

Den bezem uitsteken.

Dat drukt uit kermis houden, of mooi weêr speelen. Zoude dat spreekwoord wel gesproten zyn van baldaadige en uitgelaten dronkaards, die wel een herberg schoon maken, door alle die van hunne makkers niet zyn, daar uit te jagen? Deze plagten wel een bezem uit te steken; gelyk zy ook wel een mes ophingen, om uit te dagen al wie met hen een ineedje wilde leggen. Op die wyze leeft men, dat de Hollandfche schepen in een oorlog tegen de Oosterlingen bezems op hunne masten voerden, tot een teken, dat zy de zee van zulke roovers wilden schoon vagen.

't Is onder de roos.

Dit zegt men van dat in vryheid en vriendschap, onder goede vrienden gesproken, of gedaan word, en waar van geen nadeelig gewag moet geschieden. Hier toe wierd ouds tyds wel een roos geschildert boven de tafel, waar rondom de gasten zaten. 't Gebeurde moest niet verbreid worden, maar daar blyven.

Den voet op den nek zetten.

Zo plagten overwinnaars wel te doen, tot smaadheid van die zy geheel nedergevelt en overwonnen hadden. Ziet *Jof. 10: 24.* Andere voorbeelden zyn bekend. Dit word overgebracht.

Ymand

Ymand onder de knie krijgen.

Dat wil zeggen, geheel te onderwerpen aan zyn magten welgevallen. 't Is genomen van de worstelaars, die hunne wederstrevers te gronde gemeten hebben.

Ymand een voetje lichten, of beentje zetten.

Dat is, hem doen vallen, en ter neder werpen. Zo werpen worstelaars malkanderen met eene behendigheid ter aarden.

Houd uw beentje stijf.

Dat wil zeggen, sta vast, en laat u den voet niet lichten, Sta op uw stuk, sta pal.

Ymand in den schild varen.

Dat is hem van na by onder de oogen zien en aantasten, gelyk geschiedde in de oude sryden met schilden en zwaarden. Dan zocht men ymand zynen schild te ontweldigen, of daar onder te komen.

Iets in zynen schild voeren.

Dit spreekwoord is genomen van de schilden, waar op beelden, of iets diergelyks, plagten geschildert of gegraveert te zyn, waar uit men den eigenaar, schoon in 't besloten harnas, kende. Hier door drukten zommige ook wel zinnebeeldig uit, wat zy voor hadden, of waar voor zy wilden geacht zyn. Zo kregen de wapenschilden, of Stamwapens, hunnen oorsprong.

Hy is grootfch in zyn wapen.

Dit zegt men van die den grootsaard speelt. 't Ziet op de Stamwapenen van den Adeldom, die zeer praalt in hunne wapenschilden met Leeuwen, Arenden, en diergelyke beeldenissen, en boven, om, en nevens dezelve met kroonen, helmen, degens, yfere handschoenen, spooren, gebiedstaven, wapenrokken, banderollen, quartieren, en diergelyke snorrepypen. Dit willen insgelyks andere wel navolgen. Men zegt ook van zulk een: *Hy is van den grootfchen Duivel bezeten.*

'Daar loopt een streep door.

Een schuinse streep door een Stamwapen, is 't merkteken van bastaarddy. Dit word op ymands herssens toegepast, als daar aan wat hapert. Dus zegt men wel: *Hy heeft een streep door zyn herssens, zo dik als een kabelrouw.*

Oorsprong en Uitlegging

Ymand onder de oogen zien.

Dit zegt, zich onbeschroomt en van na by tegen hem stellen. 't Is ontleent van kampioenen, die van na by met malkanderen in den stryd treden.

Voet by stek zetten.

Dit acht ik genomen te zyn van die in een tweegevecht voet tegen voet zetten, en niet te ruggen wyken van het voorgelchreven perk: gelyk zo de Latynen zeggen, *collato pede pugnare*. 't Word overgebracht tot ymand die stand houd, en niet dienst in eenige zaak.

't Is kamp op.

Dit zegt men van twee dingen, die malkanderen evenaaren, en van een gelyk vermogen zyn. 't Is ontleent van twee kampvechters, die malkanderen opwegen, zo dat geen van beide de overwinning behaalt.

Een torn op ymand doen.

Dit is afkomstig uit de tournooispelen, waar in gewapende Ridders met hunne geveldde speeren op malkanderen renden.

Vit den zadel lichten.

Dit heeft den zelven oorsprong. Die ymand door dat speerrennen uit den zadel konde stooten, was overwinnaar in dat vechtspel. Zulke wierden dan *zandruiers*, of *ruiers te voet*. 't Word verder toegepast.

Den gantschen dag gevochten, en niemand gezien.

Dit komt overeen met *in de lucht te schermen*, of *tegen zyn schaduw te vechten*. 't Spreekwoord schynt genomen van de Andabaten, een soort van oude kampvechters, die blindelings streden. Anders zoude men konnen denken op de jonge Romeinsche Soldaaten, die zich oefenden door een houten paal wel dapper te houwen en kerven. Past op zulke helden niet: *'t is een hart man op een weeken kaas*.

Hy heeft de Papegaai afgeschoten.

Dat is, hy gaat met den prijs stryken, hy heeft het spel gewonnen. 't Is genomen van dat bekende schutterspel. Die den vogel van de stang schiet, is Koning.

De prijs is daar van nog te geven.

Dit zegt men van een zaak , die wel goede beginselen heeft , maar noch niet ten einde gebragt , en zo lange noch onzeker is. Dit is genomen van de Griekfche en Romeinfche speelftrijden , waar in de overwinningfprijs niet voor 't voleindigen en afkampen toegewezen en gegeven wierd. Vergelijkt 2 Timoth. 2 : 5. en 2 Tim. 4 : 7, 8. *Een goed begin heeft een goed behagen : maar het einde moet den laft dragen.* Hier geld dan : *Verkoopt de beerenhuid niet , voor dat gy den beer gevangen hebt ;* uit de aardige fabel van Æfopus. Op die wijze zeggen wy : *Men moet geen haring ! roepen , voor dat hy in 't net is. Roep geen mof-felen ! voor dat gy aan land zijt. Roep geen hei ! voor dat gy over zijt.* Anders kan men dikwyls zyne rekening qualyk maken. De ouden zeiden meer naar de waarheid , dan naar de wettender rymkomst : *Niemand moet zich beroemen , al staat zyn hof vol fchoone bloemen , want in een nacht komt wel een rym , waar door al zyn fchoone bloemen bedorven zyn.*

Daar is 't spel nu op den wagen.

Dat wil zeggen , 't werk gaat nu aan. De ouden Redenrijkers plagten hunne batementfpelen op wagens om te voeren : 't geen al van alouder afkomst is. De Grieken en Romeinen plagten ouwelings in hunne blyfpelen op zulke omgevoerde toneelwagens de gebreken en misbedrijven van bekende perfoonen zeer naakt en opentlyk , zelf met melding der naamen , tot fchimp en lach der kijkers voor te ften. Hier in vond het volk groot behagen ; en die dus tot een spel op den wagen quam , wierd lelyk als aan de kaak gezet , en geraakte op de tong van yder. Ziet Erasmus in zyne *Adagia* , over 't spreekwoord , *de plauftro loqui*. Hier mede komt in zyn overeen : *Daar heeft men nu het gegeoi in de glazen.*

Hy neemt geen blad voor den mond.

Dit zegt men van ymand , die vry uit en onbewimpelt eenen anderen zijne feilen en misbedrijven onder den neus wrijft. 't Is gefproten uit de gewoonte der oude toneelfpelers , die voor 't uitvinden der mombakhui-zen hunne aangezichten met vygebladeren bemaskerden , en dus allerlei fchimpredenen van hunne wagens , tegens wien 't hen lufte , uitspraken. Zoude dat bedekzel zynen oorsprong al niet hebben Gen. 3 : 7? Die dan geen vygeblad voor den mond neemt , fchaamt zich niet over zyn gezegde. Hier mede komt overeen , *Juffer uit den mond fpreken.*

Met den gek befluiten.

Dit is ontleent van de fchouwfpelen op het toneel , die met een zot-
teklucht plegen geëindigt te worden.

Beete

Oorsprong en Uitlegging

Beele spelen.

Dat wil zeggen, zich weg maken. 't Is genomen van de spookverschijnzels, die verdwijnen. Ziet myne Fakkelt, blad. 25, in *Beele*.

Daar zou de Droes meê spelen.

Dit wil zeggen, 't zoude spookzel of tovery moeten zyn. Het zelve is, *Daar zoude meer dan een meê spelen.*

't Is een beet yzer om aan te tasten.

Men gebruikt dat van een zwaare en moeyelyke zaak. Ik gis, dat het spreekwoord spruit uit de oude en Godverzoekende onschulds proef, die genoemd wierd het Ordelt. Ymand die dat onderging, moest na eenige bezweeringen, en andere plegtelykheden; een gloeyend yzer in de hand nemen, en dat eenige schreden verre dragen. Brandde hy zich, dan hield men hem voor schuldig. By de Heidenen is iets diergelyks in gebruik geweest. Anders, alle heet yzer is onhandelbaar. Men zegt daarom ook, *'t Is een beet hangyzer*, hoedanige boven 't vuur warm worden. En daarom, *Heet yzer en meulensteen moet men laten liggen.*

God helpt den sterksten.

Dit heeft mogelyk een gelyken oorsprong. Het kampgevecht was mede zulk een proeve. Den overwonnen hield men voor schuldig, en den verwinnaar voor onschuldig, als die dus bleek God aan zyne zyde, en tot helper te hebben.

Zyn rug jeukt.

Dat wil zeggen, hy heeft lust om slagen te krygen. Maar van zulk een, die graag een krabbelvuistje zou leggen, zegt men, *zyn vuisten jeuken*. Dit spruit uit dien ouden waan, dat het jeuken der leden iets voorbeduide; hoewel de bedelaars daar op weinig staat konden maken. Men zegt ook, *myn tanden jeuken*, als de hongerige maag alarm roept.

Ymand by de ooren krijgen.

Dit kan het zelve zyn met *ringelooeren*, overgebracht van de honden, die men by de ooren trekt. 't Kan anders spelen op de oude gewoonte by de Romeinen (van welke dit ook in deze gewesten, met hunne wyze van rechtspleging kan ingevoert zyn) dat ymand, die eenen anderen voor de Vierschaar daagde, 't geen elk zelf op de straat in 't ontmoeten mogt aanzeggen, hem by 't oorleletje trok, op dat hy de dagvaarding niet en zoude vergeten; want het oor was aan de geheugenis toegewyd.

Te dier zelve tijd nam de dagvaarder ymand der byſtanders tot getuyge, en trok dien mede by de oorlel, op dat hy die zaak gedachtig zy. Hier van kan onze gewoone uitdrukking, *Ten oorkonde*, geſproten wezen. Maar ſterke wijn, of bier, *vat* wel ymand by de ooren, als het die warm en rood maakt. Doch zulke zyn geen oor-, maar keelge-
tuigen.

Ymand een dagvaard beloven.

Dat wil zeggen, eene dagvaarding, eene daging voor den Rechter, tegen eenen beſtemden dag, (Ziet de Fakkel, bladz. 59. in *Dagen*,) en komt overeen met, *Ik zal hem voor de roode deur doen komen, Ik zal hem de blaauwe trappen doen opgaan*: 't geen beide ziet op het Rechthuis. Beloven word dan genomen voor dreigen. Zo zegt men ook, *Ik be-
loof hem een dag, en ik beſloof hem een dageraad*, dat mogelijk van dag-
vaard verbaſterd is. Dit word in een ruimer zin gebruikt voor wraak-of
ſtrafbedreiging, gelijk wanneer men zegt; *Hy zal'er van hebben.*

Men zal daar niet lang morgenspraak over houden.

Dit wil zeggen, men zal die zaak zonder veel beraadſlagen, of bere-
deneeren afvaardigen. 't Was de gewoonte van onze aaloude Voorva-
deren, naar de wijze der Duitschen, dat zy, als'er zaaken van gewigt,
en die 't Gemeenebeſt betroffen, te behandelen waren, des avonds en
's nachts byeenquamen, en onder 't ſtorten van groote en volle bekers,
openhertig en onbewimpelt elk hun gevoelen zeiden; doch dan wierd'er
niets beſloten. Na 't uitſlaapen van dien roes, quam de Vergadering des
morgens weder te zamen; en dan wierd met nuchtere en bedaarde zin-
nen alles nader overwogen, en vaſtgeſtelt wat men doen zoude. Daar
van wierden van laater tijden zulke byeenkomsten om gemeene Lands,
Stads, of Dorps zaaken te overleggen, en af te doen, genoemd *Morgen-
ſpraaken*, dewijl de morgenſtond daar toe gebruikt wierd. *Zo bield men
dan morgenspraak*. 't Was ook een oud Spreekwoord: *Met groote Hee-
ren moet men geen lange morgenspraak houden*. Hier aan was niet onge-
lijk: *Groote Heeren zal men groeten, maar zelden ontmoeten*. Tot die
aaloude gewoonte van 's morgens beſluit te nemen, kan men mede
brengen het ſpreekwoord, wanneer de zaak meer overleg en tyd ver-
eiſcht: *Ik zal my daar een nachtje op beſlaapen*. De Latijnen zeggen:
Conſilium de nocte.

Men zou hem uit de kool niet jagen.

Dit zegt men van een klein onnozel mannetje in 't oog. Ik gis dat
hier in ſchuilt het verzielingje, dat de kinderen uit de kool komen; en

zo wil het te kennen geven, dat men zulk eenen noch wat in de kool zoude laten, om meer te groeyen. Anders mag men denken op de gelijkenis van een haasje, dat uit de kool gejaagt word om het te vangen; als waare zulk een noch niet waardig gevangen te worden.

Goed ronds, goed Zeeuwfch.

Dat wil zeggen, die een vriend is van de oude en ronde waarheid, is het ook van de Zeeuwen, die zodanige zyn. Immers zo plagt en behoort het te wezen. Ziet de Fakkel, bladz. 308, in *Rond*.

Hy spant de Kroon.

Dit wil zeggen, hy munt uit boven alle. Dit schijnt ontleent te zyn van de diademas of haairbanden, welke de Koningen ouds tyds, in plaats van kroonen, om hunne hoofden bonden. *Spannen* is ook styf toebinden, en daar van *spange* voor *spanninge*, een band. Zo is de *Vierschaar spannen*, die aanbinden, verbinden, vast maken. *De kroon spannen*, is dan Koning zyn.

't Is een niesvriend.

Dit is genomen uit de gewoonte, dat men wanneer ymand niet, den hoed afigt, en zegt, *God zegene u, of wel bekomt 't u*. Ziet hier voor het spreekwoord *Wel bekomt het u*. bladz. 16. Dit pleegt te geschieden van alle, die daar by tegenwoordig zyn; maar uit een enkele sleur van burgerlijke beleeftheid: gelijk men zegt, *Myn Heer, uw oosmoedige dienaar*. Men plaatze deze *niesvrienden* by de *tafelvrienden*. Met waarheid word ook gezegt: *'t Zyn niet al ymands vrienden, die op hem lachen*.

Met ymand heulen.

Dit zegt, met ymand zamen doen, het daar mede houden, zich daar by voegen. Dit zoude zeer wel konnen gesproten zyn uit die overoude gewoonte onzer aaloude voorvaderen, dat verscheide huisgezinnen zich byeen voegden in een gemeen hol, tot onderlinge bywooning en bescherming. Dit word dan verder toegepast. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Heul*.

Ik breng het u eens.

Met die woorden plagt men malkanderen toe te drinken: welke mode nu zeer afgegaan is. De oorsprong daar van is zeer oud, en reeds bekend in de schriften van Homerus.

De

De fooi geven.

Dit zegt een afscheids onthaal, dat byzonder op drank word toegeëigent, ſchoon 't ook in een ruimer zin gebruikt word, *dus geeft men ymand een fooitje*. Ziet het Vervolg der Fakkelt in *fooi*. Maar als ymand de *Rotterdamsche fooi* krygt, gaat dat zo vriendelyk niet toe, want men zegt, dat is een dikke neus, met twee blaauwe oogen. Waar om dat juist een Rotterdamsche fooi is, kan ik niet raaden. Men *hond* ook elders *wel winkel*. Ik denk dat het ſpruit uit eenig byzonder my onbekent geval.

Hy heeft witte voeten.

Dus zegt men van ymand, die ergens geacht en aangenaam is. 't Is genomen van paarden met vier witte voeten, die al van ouds, als mooi, in waarde plagten te zyn. Zo is ook een ſpreekwoord: *De konst heeft vier witte voeten*.

Ik ſteek daar myn zegel aan.

Dat is, ik houde dat voor waarachtig, en geeft daar aan myne toeflemming en goedkeuring. 't Is ontleent van de koopbrieven en diergeelyke, waar aan elk der Schepenen tot bekrachtiging hun zegel hangen. Maar de zaak gaat zo vaſt niet, waar op men toepaſt, *Hy heeft het zegel daar van aan zyn hemd*. Beter is 't als men zegt, *'t Is bezegelt laken*, daar het zegelot aan is.

Hy houd den gek in de mouw.

Dit wil zeggen, hy houd zich verborgen. Ouds tyds droeg men zeer wyde mouwen, waar in men gemakkelyk iets konde verſchuielen. Daar van is ook, *Hy ſchud dat uit de mouw*, *Hy laat den aap uit de mouw ſpringen*, enz. Men zegt ook: *Hy heeft ze achter de ooren*.

Men moet de gelegenheid by 't hair grypen.

De ouden hadden die verbeeld als een maagd, voor met haier tuiten, en achter kaal. *Fronte cappillata eſt, poſt eſt occaſio calva*. Hier van is dit ſpreekwoord: *Die de gelegenheid van vooren niet aangrijpt, heeft daar aan van achteren geen vat*.

Hy ſlacht de beul, hy eet alleen.

Wil ymand geen diſchgenoot van een beul zyn, 't zal een afkeer uitdrukken. Maar Koningen plegen ook alleen te eeten, en dat zal een teken zyn van bovenwaardigheid. Zo speelt de inbeelding met dezelve

zaaken. Dit was ook de gewoonte van de aaloude Duitschen. Zy zaten met malkanderen in 'e ronde op den grond neder, op matten, huiden, enz. volgens hunnen rang. De eerste en waardigste plaats was naast het vuur. Hier op ziet dat spreekwoord noch by de ouden: *Die best gekleed is, naast den vuure*. Hier van is ook, *Elk in zyne Rang*, dat van *ring* gekomen is. Maar elk had zyn eigen laag en rond driestapelig tafeltje voor zich met een schotel, waar in geschaft was naar yders waardigheyd. Zo had ook elk zyn eygen beker. Zy gebruikten echter alle maar een mes, doch bedienden zich daar van minder, dan van hunne handen en tanden, door scheuren en knaagen van groote stukken vleesch, die zy proper in beide hunne vuisten greepen, als waren zy in een leeuwengastmaal. Het ontleden en voorfniijden naar de konst, was doe by hen noch geen mode.

Veel verhuizen kost veel bedstroom.

De reden is, om dat men het oude niet mede voert, maar t'elkens nieuw moet bekostigen. Hier onder worden ook andere verhuizingkosten begrepen. Zekerlyk behoefden omze aaloude Duitsche voorouderen dikwyls versch bedstroom, dewijl zy yder Jaar van woongewest moesten verwisselen, en zich begeven naar zulke akkeren en velden, als aan elk door de Overheden wierden toegedeelt. Doch zy hadden weinig beddetyken of peuluwen op hunne wagenen te vervoeren, vermits zy maar in licht opgeslagen hutten, by hun vee, op stroo, bladeren, matten, en huiden, gelyks vloers, nederzaten, en zich tot slapen leiden, 't geen hen ook de kosten van besteden, ledekanten, en geplooide behangzels dede spaaren.

Jan Alleman.

De ouden zeiden niet onaardig, *Heer Omnes*. *Jan* is een gemeene naam, b. v. *Jan Rap*, *Jan de Wasser*; enz. *Allemannen* wierden genaamt een zamengeroi mengelmoes van volk, die uit Gallien, nu Vrankrijk, zich in een gewest van Duitschland had neergeslagen. Andere meenen dat zy een t'zamenvloeying uit verscheide Duitsche volkeren zyn geweest. Dit wilde zeggen, een rommelzoode, allerlei mannen onder een, mannen van alle soort. Of dit spreekwoord daar op speelt, kan men overwegen. Want uitwerking een misbevatting van den naam Alleman te Vlissingen had, verhaalt ons E. van Meteren, over 't jaar 1572.

Hy moet verganzen.

Zo zegt men, wanneer ymand ergens voor de eerste maal komt. Dit is verballert van *verbanzen*, of *verbenzen*. 't Wil zyn, hy moet uit den

den *bensbeker* drinken. Ziet daar van de Fakkelt, bladz. 129. in *Hans*, Doch deze moet dan 't gelag betalen.

Schrijft daar vry een P voor.

Dit zegt men van iets, dat men zekerlyk quyt moet achten. Ik gis dat P wil betekenen *perns*, of *perdu*, verloren. 't Is mogelyk niet onbegroot te denken, dat dit speelt op de oude wyze van 't stemmen der Rechters by de Grieken en Romeinen. Deze ontſingen drie berdekens, elk beſchreven met eene letter, de aanvang van een woord. Dit was by de Grieken T, Th, en A. By de Romeinen A, C, en N. L. De T by de Grieken, en A by de Romeinen ſprak vry. Th by de Grieken, en C by de Romeinen, veroordeelde. Maar A by de eerſte, en N. L. by de laaſte, ſtelde de zaak noch uit, tot nader licht. Deze griekſche letter *ibeta*, by ons *sh*, wierd genaamt de zwarte, of ongelukkige. Wanneer die van de Rechters voor ymands naam geſchreven wierd; 't was te zeggen, dat ze hem ter dood verwezen. Zo mede, het getekende met die letter droeg het brandmerk, dat het afgekeurt wierd. Nu ſchynt de P eenigermaaten in de plaats gekomen te zyn. Dus zegt men ook van ymand, die men verloren en weg acht, *Hy is doorgeſchreven*. 't Moet niemand ongelooflyk voorkomen, dat dit van de Romeinſche rechtspleging zoude kunnen geſproten zyn. Immers hadden zy ook hunne vierſchaaren in deze gewefſten.

Hy ſtaat dat toe.

Dat wil zeggen, hy bewilligt dat, hy ſtemt dat toe. De ſpreekwijze ſchynt geſproten uit de aaloude Roomſche Raadsvergaderingen, waar in de Raadsheeren wel van hunne zitplaatzen oprezen, en gingen ſtaan by dien, waar mede zy hunne ſtemmen voegden. Een gelyke ſtem te geven, is *toeſtemmen*.

Hy is 't boekje quyt.

Dit zegt men van die uit hunne reden vallen, en geen boek of geſchrift by de hand hebben, om daar in te zien, tot ververſching van hunne geheugenis. Daar van zegt men: 't *Ging zo glad, als of by 't nit een boekje las*, en *uit het boekje praaten*. Hier op paſt mede: *Als gy 't niet kont, zo boeſt eens*.

't Is een pisdiefje.

Dit zegt men van een klein mannetje. Als dieven in de benauwtheit van 't worgen zyn, plegen zy hunne blaas te ledigen. Men geloofde dat daar uit de *mandragora*, of alruin, groeide, wiens wortel de gedaante

te van een klein mannetje vertoont. Hier aan schreef men ouds tyds zeldzaame toverkrachten toe. Doch men vind meer pisdiefjes , dan onder de galge. Daar van kan men des morgens wel blyken in zommige luurcn en bedden zien.

't Is een beunbaas.

Zo noemt men ymand , die iets doet waar toe hy geen recht noch vryheid heeft ; gelyk b. v. die men noemt *beunnaayers* , die te werk gestelt worden om minder loon , en ergens gezet op een zolder , dewijl zy in 't gilde niet vry zyn : waarom de Dekens in zommige Steden wel eens *op de beunhaazenjacht gaan*. Ziet het Vervolg der Fakkcl in *Beunbaas*. Maar de *Beunbaazen* kunnen aan de *Weerwolven* al vry namaagschap rekenen. De echte gildebroeders zeggen , dat zy beide bafsaarden zyn.

Hy is vogelvry verklaart.

Dit zegt men van die zodaanig verbannen zyn , dat elk vry gestelt is hen te dooden , waar hy ze vind , gelyk men vryheid heeft om een vogel te schieten. Boven dien word wel geld op hun lyf gezet , als ymand dezelve levendig of dood kan leveren. Van dien aard is het , als ymand in de Acht , of Ryksban , word gedaan Doch hier geld : *Beter in den vogelenzang , dan in den yzerklank. Vryheid blyheid. Want , men hangt geen dieven , eer men die gevangen heeft. Ongebonden best.*

Hy neemt zyn paspoort onder zyn schoenen.

Dit zegt men van ymand die 't *baazenpad kiest* , en *voor schelm van 't vaandel loopt* , zonder afscheid- of vrygeleidebrief te verzoeken ; maar die in de plaats zyne schoeozoolen gebruikt , en *de bielen laat zien*. Doch zulke *loopen wel aan de galg*. By de ouden was een spreekwoord , *Als 't op een loopen gaat , belooft men de voeten een paar nieuwe schoenen*. 't Is dan , *Dat gaat u voor. Achter ziet gy my laatst. Loop je niet , zo heb je niet*. Hebben zy ook geen reden , die *voor een blaas met boonen loopen , dat hen de lappen ontvallen?*

SPREEK-

V.

SPREEKWOORDEN van oude of laater geschiedenissen.

Hy haalt het paard van Troyen in.

Dat wil zeggen, hy ontfangt en bergt 't geen hem tot nadeel en verderf zal zyn. Bekend is hoe de Trojaanen het houten paard der Grieken, vol gewapende mannen, in hunne Stad trokken; die dus van den vyand overrompelt wierd. Hier aan is niet ongelijk, *Hy broed een slang in den boezem.* Een fabel van Æfopus.

Schoemaker, ga niet boven uw leefst.

Dit is uit het bekende voorval van den konstenaar Apelles, wiens schildery van een schoemaker berispt wierd: 't geen wel wierd opgenomen, wanneer hy van de feil der schoe oordeelde; maar qualijk, doe hy 't geen boven zyn bereik was, wilde bedillen. Hier van zeiden ook de Latijnen, *Ne sutor ultra crepidam.*

Iemand in den vyzel krijgen.

Dat is, 't geen men anders uitdrukt, *hem onder de klauwen* (klaauwen) krijgen. Zo 't my toefchijnt, spruit dit uit de geschiedenis van den Wijsgeer Anaxarchus, die door Nicocreon, Tyran van Cyren, in een steenen vyzel, met een yzeren flamber geplettert wierd, en doe tot hem zeide: *Stamp den zak van Anaxarchus, want Anaxarchus zelf kont gy niet stampen.* Hy meende zijne ziel. Doch 't gaat zo hard niet toe, als Apothekers ymand, of liever zyn beurs, in den vyzel krijgen. Met een woord zal ik hier in 't voorbygaan zeggen, dat niemand voor onwaarschijnlijk moet achten, al breng ik dit spreekwoord, en diergelijke, tot oude geschiedenissen by Grieken en Romeinen. Onze voorouderen konnen die uit hunne monden gehoord, of in hunne schriften gelezen, en dus overgenomen hebben, zo wel als veele andere spreekwoorden en fabelen, waar van dit onbetwiftbaar blykt.

't Hangt aan een zijden draad.

Dit wil zeggen, dat loopt groot gevaar. 't Is ontleent uit de oude geschiedenis van den dwingeland Dionysius, die een bloot zwaard, met de punt nederwaards, aan een paardshair dede hangen boven 't hoofd van den vleyer Damocles, om hem te verbeelden hoedanig het geluk der Tyrannen is. 't Gebruik heeft het paardshair in een zijden draad verandert. Op die wijze zeggen de Latijnen: *Omnia sunt hominum tenui pendencia filo.* *Met*

Met handen en tanden vast houden.

Dit is tot een spreekwoord overgebleven uit de oude daad van dien moedigen krygsman, die een vyandelijk schip vast hield eerst met zijne handen, en na dat die beide hem afgekapt waren, noch met zijne tanden.

Ik deê dat om geen houten koe.

Dit wil boertende zeggen, ik zou my om geen kleintje daar toe laten bewegen. De ouden verhalen van de Lokrensen, dat zy eens een offerhande van een koe aan hunne Goden moesten doen. Maar vermits zy die juist niet by de hand hadden, of om dat de kosten hen te groot scheenen, stelden zy een koe toe van houtjes en spaanderen. Hier van quam by de Grieken het spreekwoord, *de lokersche koe*, om iets gerings uit te drukken. 't Is zeldzaam, hoe die houten koe uit Griekenland herwaards gedwaalt, en onder onze spreekwoorden geraakt is. Men achte dan niet ongelooflijk, dat dit van meer andere geschied zoude zyn.

't Is al van 't verken, de koe is op.

Dit zegt men, als de zelve stoffe op verscheiden wijze al weder voorgestelt word: gelijk men van een verken veelerlei tafeligerechten kan toebereiden. Dus verhaalt Livius, dat een waard voor een Romeinsch Veldheer zo veele schotelen, verscheidentlijk toegemaakt, opdischte, dat deze verwondert stond, van waar deze kok midden in de winter zo veel wildbraad had gekregen. De waard lachte, en beleed, dat dit alles van zyn verken was. Hier mede quam overeen het oude spreekwoord, *Hy kan uit een schaapen schouder zeven gerechten maken*. Op die wijze weet men ook nu met de oude boeken te handelen. Een nieuw sausje, of opschikkingje, doet de oude mufte waare voor wat anders, en wat nieuws uitventen. Ondertusschen schafften veele voor hunne lezers maar lomp gestolen brokken van verwarmden hutspot, zonder zout of smout. Maar het spreekwoord, *'t Is van 't verken*, had by de ouden ook noch eene andere betekening, en wierd toegeëigent op zulke, die tot hunne oude vuile zonden wederkeerden, volgens 2 Pet. 2: 22.

Iemand een droogen bokking geven.

Dat is, een schampere berisping. Buiten twyfel ziet dit spreekwoord op de jokkerny van Kleopatra, die door duikers onder 't water heimelijk zulk een vischje aan den hengel van Marcus Antonius dede vast maken, om te doen lachen met die vangst, en hem voor te stellen, dat hy zich met gewigtiger zaaken behoorde bezig te houden. Zo geeft men
ymand

ymand ook *een schoot onder water, een duw in 't wambuis, en een steek, al bloed ze niet.*

Ymand de huid over de ooren trekken.

Dit wil zeggen, hem onbarmhertig havenen. Dit spreekwoord heeft zijnen oorsprong uit die gestrengte straf, zelf van een geringe gelddiefte, by de oude Duitschen, dat men hem die daar op betrapt wierd, de huid met hajr van 't hoofd tot de ooren toe afvilde. Zo wierden zy rechte kaalooren gemaakt, die noodiger paruiken hadden, dan veele diefskoppen in onze dagen.

Zy slaapen niet al, die snorken.

Dit kan veinzende geschieden 't Is gevormt van 't latijnsche spreekwoord: *Non omnibus dormio*, ik slaap niet voor allen. Plutarchus verhaalt daar van een aardig geval. Zekere Galbahad Mæcenas, den groot ten boezemvriend en gunsteling van Augustus, ter maaltijd genoodig. Onder 't spijzigen merkten hy, dat Mæcenas een dertel oog op zyn aanzittend wijf liet vallen. Dit wilde hy quanswijs niet zien, maar knikkebolde, en hield zich als of hy zijne oogleden van binnen bezag, en in een diepen slaap viel. Dus bleef hy alleen zitten; en ondertusschen komt 'er een knecht by de tafel, en vaagde (zo hy waande) ter sluiks een goede beker wijns uit. Wel haalt was Galba wakker, en sparde zijne oogen open, met het uiten van deze woorden: *Ongelukkige, wijf gy niet, dat ik alleen voor Mæcenas stiep?* Zulk een onderscheid van persoonen wierd, op nadere bedenking, ook gemaakt van dien Roomsgezinden, die als hy in een kerk ging voor by eene schildery, waar in Christus stond voor Pilatus, die op zijnen Rechterstoel zat, zeer eerbiedig zijnen hoed afdede. Maar op dat die gemelde Pilatus zich daar op niet mogt verhovaardigen, en deze eer zich aanmatigen, denkende dat hy by dien grooter in zulk een goed blaadje stond; trad die goede man weder te rugge, en riep luids keels: *Non tibi Pilate, sed Christo*, 't is niet voor u, Pilatus, maar voor Christus. Op die slaapveinzers past ook: *Hy slaapt den haazen slaap*; om dat de haazen, zo men zegt, met opene oogen slaapen.

Hy is Tiberius.

Dat is, hy is dronken. 't Zal overgenomen zyn van dien Keizer, wiens naam Claudius Tiberius Nero, van de Romeinsche soldaaten verformt wierd in *Caldius Biberius Mero*, om zijne genegenheid tot wijn drinken. Op die wijze zeiden zy niet onaardig van den opgeworpen Keizer *Bonofus*, als die, verwonnen zijnde, zich zelve verhangen had: *Daar hangt een wijnkrui.*

G

't Is

't Is een 'Droes.

De eene mensch is den anderen een Duivel, gelijk dat spreekwoord zegt. Maar dit zal by ons overgebleven zyn van den Roomschen Veldheer *Drusus*. Ziet de Fakkels, bladz. 73. in *Droes*. Dus was zyn naam als tot een bullebak, gelijk die van *Karel*, *kerel*, by de ouden Saxen, en van *Scanderberg*, by de Turken. Leest de Fakkels, bladz. 159.

Kei is Koning.

Dit spreekwoord zal komen van den zottebol, Keizer *Cajus Caligula*. *Cajus* is verkort tot *Cai*, *kai*, en dit is vervormt tot *kei*, dat in onze taal een steen betekent. Uit die dubbelzinnigheid zyn veele spreekwoorden ontstaan. Dus zegt men, *'t Is een Kai*, *kei*, voor 't is een nar, *de kei leutert hem in 't boofd*, *hy moet van de kei gesneden worden*, enz. Ziet de Fakkels, bladz. 165. in *Kei*.

't Is een mosselkrijg.

Dit zegt men boertende van eenen onbloedigen oorlog, die meer belacht, dan beschreit word. Ook dit is uit den narrenkuuren van dien gekskap Keizer *Cajus*, Hy had een groote toerusting ten oorlog doen maken, en quam met zyn heir op onze stranden, daar nu Katwijk op zee is, als wilde hy naar Engeland over steken. Daar stelde hy zyn leger, benevens het krijgstuig, in slagorden. Als elk nu met verwondering afwachte, wat het Roomsche Opperhoofd hier mede voor had, beval hy zijne soldaaten huune helmen en zakken vol mosselen en schelpen te raapen, en snoeren om den hals en armen daar van te maken. Deze wilde hy ook tot hem gebragt hebben, als den buit van de overwonnen zee. Met dezen schoonen roof wilde hy voor de zee zegepraalen; en dien toewyden aan zijnen Jupiter Capitolinus. Hy bragt ook dezen mosselschat naar Romen, en roonde dien als wat groots, aan het volk. Dus waren zijne krijgshelden, na zulk een dapperen mosselkryg, wel geen pelgrims van Sint Jacob van Kompostelle; maar echter met schelpen niet weinig beladen, en rykelyk van hem daar voor beschonken. Men kan hier mede vergelijken de moedigheid der rochstekers van Weerd. Niemand denke hier op 't gevecht der Spanjaards met de onzen in de Mosselkreek, gebeurt in 't jaar 1631; want dat was wel degelyk ernst, en van 't uiterste gewigt; dewyl door deze overwinning ons Land uit een groote vreeze en gevaar gered wierd: schoon Graaf Jan, de Spaansche Beveldhebber, den schimpnaam van den *Mosselman* hier uit kreeg.

Ik ben hier niet om vliegen te vangen.

De zin is, myn werk is geen beuzelingen, maar dingen van aangelegenheid

gentheid te verrichten. 't Is genomen van Keizer Domitianus, die gewoon was zich dagelijks een wyl alleen in zyn kamer te besluiten, als of hy daar iets gewigtigs te doen had, en dan dien tyd doorbragt met vliegen te vangen. Een gelykluidend spreekwoord is: *Ik ben hier niet om de ganzen te boeden*: waar toe men kleine boeren jongens gebruikt.

Dat zyn grillen.

Zo zegt men, wanneer ymand *drollige invallen als een boeren kakkuis heeft*, of onbollige fratzen en kuuren bedrijft. Dit heeft zynen oorsprong van den worstelaar *Gryllus*, welken zeker Schilder zeer belachelijk had uitgebeeld, gelyk men narren pleegt toe te takelen. Hier na kregen zulke bespottelyke schilderyen by de Latynen den naam van *Grylli*, en daar van heeten wy noch vieze herffenschilderyen, en belachelijke of zotte invallen en bootzen, *grillen*.

't Is een Tirebus.

Dit wil zeggen, 't is een nar, als die was. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 376. Zo is de naam en geheugenis van dezen *Quidam* door Griekenland en Italiën tot ons gereist, en heeft daar maagschap gevonden. Even zo zegt men, *'t is een Kei*, *'t is een Uilenspiegel*, enz.

Dat is hem een doorn uit den voet.

De zin is, hy is daar door van een groote hinderpaal en moeyelykheid bevryd. Dit ziet op de vermaarde geschiedenis van den weggelopen slaaf Androdus, die een doorn uit den voet van een leeuw trok.

't Gaat 'er heet van den rooster.

Dat zegt men van daar het scherp toegaat, b. v. van een belegering, waar in veele menschen sneuvelen. Zoude dit wel spelen op den rooster, waar op Laurentius gebraden wierd? Ik gis liever, dat het spreekwoord ontleent is van een cen rooster, die op heete koolen staat, zo dat de visch haast gebraden zynde, plaats voor andere maakt, gelyk b. v. wanneer men schardynen of haringen braad. Daar toe kan ook gebragt worden het spreekwoord, *Myn haring braad daar niet*. zo dat de zin is, ik kan daar geen beurt toe krygen; of, ik wil die zo niet gebraden hebben.

't Is een sterk Harmen.

Zo noemt men een sterken en dapperen oorlogsman. Ik acht dat dit spreekwoord overgebleven is van Arminius, Herman, of Heirman, een beroemt Veldheer der aaloude Duitschen tegen de Romeinen, wiens naam

naam en gedachtenis onder hen zelf met een praalzuil geëert was. Hier toe breng ik ook, *Met 'er tyd komt Herkian in 't wambuis*, dat is, de krygsman in zyn harnas. Ziet myne Fakkels, bladz. 141. in *Herman*. Dat moest echter niet zeer spoedig toegaan; want men zegt dat hy *zeven jaaren aantrok over eene muur*.

Hy is 't Katje van de baan

Dat wil zeggen, de voornaamste, die boven andere uitmunt, gelyk de aaloude Katten den roem hadden onder de andere Duitsche volkeren. Ziet de Fakkels, bladz. 165, in *Kat*.

Quaad berokkenen.

Buiten twyfel is dit spreekwoord gevormt uit de antwoord van Narfes, de Veldheer van den Keizer Justinianus, op de beschimping van de Keizerin Sophia: Dat hy haar zulk een webbe zoude berokkenen, die zy niet lichtelyk zoude afweven: waar op hy de Langbaarden in Italiën bragt. Het zelve is, *Quaad brouwen*.

Imand hoornen opzetten.

Den oorsprong van dit spreekwoord gaf de Grieksche Keizer Andronicus. Deze was een vuil overspeelder. Hy schonk het jachtrecht aan de mannen zynen boelinnen, en vryheid om, tot een teken van die vergunning, een hertenkop met de hoornen op hunnen gevel te mogen plaatzen. Zo was dit schijn-voorrecht te gelyk een spottelyk smaadteken, 't geen de mannen aan hunne overspelige vrouwen te danken hadden.

't Is een Rabout.

Dat wil uitdrukken, 't is een schelm, een guit, een schuifelbont. Dat gelykt naar *radbont*, om dat wel een rad met de bouten van zulk een ravenaas verciert word. Maar de afkomst van dezen naam is koninglyk, gelyk *Keizerlyk*, namelijk van *Radbodus*, de I. een Heidsche Koning der Vriezen, een bittere vyand, en, zo veel en langhy konde, vervolger van het Christendom. Hier om bleef zyn naam tot een spreekwoord en smaad, gelyk die van *Judas, Nero*, enz. Men denke echter niet, dat die naam in zynen oorsprong zo lelyk luidde. Hy betekende *een radde bode*, of liever by omkeering, als meer geschied, *Stoutraad*, het zelve met *Koenraad*. De Franschen nocmen een hoerensfelt *un ribaud*. Dat drukt eigentlyk niets in de taal uit. 't Zal dan al mede van dien *Radbout* geerft zyn.

Hy

Hy zal wel appelen voor 't geld kiezen.

Dit zegt men van ymand, die zich met minder laatvergenoegen. Ik twyfel nauwelyks, of dit spreekwoord is in gebruik geraakt uit de keur van dat kind, 't geen een ander gedood had; en wanneer ter beproeving, of dit uit quaadwilligheid, of onnozelheid bedreven was, daar aan een stuk gelds en een appel wierd voorgehouden, de laatste koos, en zo het leven behield. Men zegt voor appelen ook wel eyeren: maar een appel en ei worden dikwyls verwisselt. Dus word iets *gekocht om een appel of een ei.*

Een vyg.

Dit word in meer dan een spreekwoord genomen in een verachtelyken en smaadelyken zin. Zo zegt men, *Wat? een vyg.* *Een vyg op uw neus*, enz. Zo is *ecco la fico*, 't geen de Hoogduitschen uitdrukken, *de vygen roonen*, met den duim tusschen de twee voorste vingers te steken, een bittere hoon by de Italiaanen. De oorsprong hier van is de smaadelyke straf van Keizer Frederik Roodbaard aan de borgers van Milaanen, om den schimp waar mede zy zyn Vrouw hadden beledigt. Men kan dat elders nazien.

Ymand een Spaansche vyg geven.

Dat wil zeggen, hem door vergif om 't leven brengen. Hier toe is wel meer een vyg gebruikt. Dus geraakte Paus Benedictus XI. door een vergiftigde vyg by de Oudvaderen. Waar om dit juist een Spaansche vyg genoemd word, en niet een Italiaansche, of diergelyke, kan ik niet zeker zeggen. Meer gewesten leveren zulke vygen uit. Maatigen de Spanjaards zich aan, dat zy de vergiftigingkonst best verstaan, dat zal hen zo weinig stoffe tot roem geven, als de Spaansche pokken.

Hy ligt in Jassa.

Dit zegt men ymand, die in slaap gevallen is. Zo 't schynt, is dit ontleent van de Stad Jassa, ouds tyds Joppe, een haven waar in de pelgrims naar 't zo genaamde heilig Land, wel zeer lange moesten stil liggen en vertoeven, eer zy schepen vonden om hunne reize voort te zetten. Zo lagen zy in Jassa. Dit is overgebracht.

Als God een mensch plagen wil, dan byt hem weleen muis dood.

Dit is in geheugenis gebleven van den Bischof Hatto, die, zo verhaalt word, tot straf van dat hy in hongersnood aan arme lieden koorn had

geweigert, door de muizen opgegeten is. Anders zegt men: *Als ymand veeg is, een luis zoude bem dood byten.* Men weet ook de exempelen van zulke, die van de luizen gegeten zyn. Maar misschien wil dat spreekwoord alleen zeggen, het minste toeval.

't Is'er Hoeks en Kabeljauws.

Dat wil zeggen, daar is twist en tweedragt. Dit is bekend uit de oude geschiedenissen van ons Vaderland.

Hy zal zyn kaas en brood niet laten nemen.

Dat wil zeggen, hy zal het zyne wel verdedigen. Ymands kaas en brood word gesteld voor zyn toegelegd voedsel; hoewel zommige dat *smalbekken* zouden noemen, en'er wel wat boter by begeeren. Zoude dit spreekwoord wel zien op *het kaas en broods spel*, of den opstand der geringe menschen, wegens de zwaare schattingen, bekend in de oude geschiedenissen van ons Vaderland? Het schynt my zo toe. Immers *dat laat zich zeggen, en kaas en brood laat zich eten*

Daar zou de Droes om lachen.

Dit drukt uit, dat eenig bedryf zeer quaad zoude zyn, zo dat het de Duivel, die zich in 't quaade verheugt, stof tot lachen zoude geven. Zulk een geval verhalen ons de ouden. In 't jaar 1063 hield Keizer Hendrik IV syn Hof te Goslar. Doe ontstond'er in de Kerk twist tusschen den Aartsbisschop van Ments, en den Abt van Fulda, om den voorrang by den Keizer. Dit liep zo hoog, dat de wederzydsche aanhangers handgemeen wierden, met vergieting van zo veel bloed, dat het ter kerkdeuren uit stroomde. Men zegt, dat men den Duivel op dien tyd duidelijk hoorde schaaterlachen. Immers dit is zeker, dat die Menschenmoordenaar blyde geweest is om zulk een bloedbad; buiten twyfel door zijne aanhizing ontstaan uit de hovaardy van deze twee Kerkbaazen. Ons spreekwoord kan dit zeer wel tot zijnen oorsprong hebben.

Hy is zo rijk als de Keizer, die van armoede in 't gasthuis stierf.

't Kan zyn, dat dit spreekwoord genomen is van een arm man, die de Keizer hiet, gelijkjer dus meer diergelijke zyn, die in dubbelzinnigheid van naamen spelen. Anders kan dit zien op Keiser Henrik IV, die door de bittere vervolgingen van den Paus tot de uiterste armoede gebracht, en van alle verlaten wierd.

Hy

Hy is een rijke fokker.

Dit zegt men van ymand die veel goed heeft. Fokken is veer quacken, waar uit al van ouds schatten vergadert wierden. Maar 't komt my bedenkelijk voor, of fokker niet verbaftert is van Fugger, ook genoemt Fokker, van P. C. Hoofd. Dit geslagt in Duitsland, nu verheven tot den Graavenstaat, bezat ongemeen groote rijkdommen, vergaderd door lombaarden te houden. Zo zegt men, 't is een Cresus.

Hy ziet als of by Vianen verraden had.

Dit zegt men van ymand, wiens gelaat verwildert is, en niets goeds belooft. 't Spreekwoord is genomen van dien Gysbert Baas, die omtrent het Jaar 1481 om zyne munitery uit Vianen gebannen zynde, de zelve Stad aan de Utrechenaars verried.

't Is van Marten van Rossens tijden.

Dat is, 't is van oude dagen. Die Veldheer van den Hertog van Gelder, en meer Vorsten, had zich door stoute en gelukkige krijgsbetrijven ontzachelijk en berugt gemaakt. Zo is hy by de nakomelingen een spreekwoord gebleven.

Karel, houd de lantaarn, ik moet eens hoesten.

Dit word gezegt om te schertzen met eene grove onbeschoftheid, uit dit geval: Keizer Karel V. verdwaalde op de jacht van zyn volk, en wierd van den avond overvallen. 't Allen geluk trof hy een boer aan, zonder zich bekent te maken, wie hy was, en huurde den kinkel, om hem met een lantaarn te brengen daar hy wezen wilde. Onder 't gaan, wierd Grovianus van achterlast geprangt, en vraagde zynen reisgezel, boe heet gy? Karel, was de antwoord van den Keizer. Hier op zeide de boer, Karel, houd de lantaarn; ik moet eens sch... Dit hoofche compliment van den boer tot den Keizer, wierd een lachend spreekwoord. Het drukte echter zijne meening zeer eigentlijk en verstaanbaar uit. Zo noemt men een schop, een schop, en een spå, een spå. De ouden zeiden niet qualijk: Der boeren slagen zyn ironw en waarbeyd. Dat ondervinden die van hunne vuisten proeven.

Het Ty wacht naar niemand.

Dit spreekwoord ontstond uit dit geval. Keizer Karel zoude na 't afstaan zijner regeering aan Koning Philippus, van Vlißingen naar Spanje varen. Hy sammelde wat. De Schipper quam zeggen, dat de Keizer zich haasten moest, om dat 't Ty niet wilde wachten. Karel zeide daar

daar op boertende: *Wat is dat voor een kerel, die na den Keizer niet wachten wil.* Maar Hy ging zijnen gang, en de Keizer moest voort. Om die reden moet ook zomtijds wel een mantelpypje ongerookt blijven, al ware het *unicumula*; zo men niet *achter uit gezeilt* wil worden. Dit is my echter daar om noit gebeurt.

't Spel van Brugge, al lachende bijster.

Dit ziet op een oud Kamerspel der Redenrijkers van Brugge.

Het vuur is hem aan de voeten gelegd.

Dit is, hy heeft het hard, hy moet veel uitstaan. 't Is overgenomen van een wreede wijze van pijningen. De Spanjaards pleegden dat aan Atabalipa, den Keizer van Peru, om hem zijne schatten te doen aanwijzen. Hier mede komt over een: *Hy zit met zyn schoenen voor een beet vuur. Ik heb wel voor een beeter vuur gezeten.*

Hy heeft de brug gelegd.

Dat is, hy heeft den weg gebaant, en heeft de eerste aanleiding en grond tot eenige zaak gegeven. Zo was, naar 't zeggen van Prins Willem I. de Graaf van Egmond de brug, waar over de Spanjaards in 't land quamen. Maar *de koe wil niet altoos even gemakkelijk over de brug.*

Die onder ligt, kan wel eens boven komen.

Zo draait het rad van *avonture*, als men zegt. 't Kan verkeeren. Dit voorspelde de Hertog van Aarschot eens schertzende aan den Hertog van Alba, van de lelijkgrynzende beelden, die onder zyn verwaant praalbeeld vertrappt lagen.

Noch leven de Geuzen.

Dit is gesproten uit het roepen van, *Vive le Geux*, in 't begin der Spaansche troubelen.

Hy kan klappen als Bruggeman.

Deze was een Paap te Amsterdam, in 't begin der Spaansche beroerten, wiens tong byzonder wel gehangen was, om de herten van het gemeene volk in te nemen. Zyn geheugenis is door dit spreekwoord overgebleven: gelijk die van Broër Kornelis van Brugge door zijne geffeltucht, en predikation. 't Valt echter zo licht niet, *enen Monnik uit zyn kap te praaten.*

Ymand

Iemand de voeten ſpoelen.

Dit drukt uit, hem buiten boord, en in zee werpen. Dus hebben de Spanjaards in't begin van de bitterheden des ouden oorlogs met onze bootsgezellen gehandelt : maar deze zonden op hunne beurt wederom niet weinige Signooren met natte voeten naar de kelder : waar door 't eene mes bet ander in de ſchede bield.

Die noch ſchoot.

Dit zegt men van die iets doen willen , wanneer het te laat en vergeefs is : gelyk wanneer beraadſlaagt wierd te ſchieten , als de vyand al lange afgeweken was. Bekent is het kluchtvertellingje van die van Axel. Zo mede , in 't jaar 1574. hadden eenige Spanjaards eenen aanslag op Delft ; maar ontdekt zynde , weken zy af van onder de muuren , en kregen , als zy verre genoeg buiten ſchoot waren , een hagelbui van kogels achter na. Een kalf , dat in de weide liep , wierd getroffen. Hier op maakte men doe dit ſchimpdichtje :

*De vroomme Delvenaaren
Die ſchooten een vet kalf,
Als zy verdrukket waren
Ten tyde van Duk d' Alf.*

Ze wierd de waarheid van dat ſpreekwoord geſtaaft : *Verre van daan, is goed voor 't ſchieten.*

Van Duinkerken ten haring varen.

Dit zegt men van iemand , dien zyne onderneming mislukt , en qualyk bekomt. Het ziet op de Duinkerke vrybuiters , die in den Spaanſchen oorlog in de Noordzee op onze haringviſſchers , en andere ſcheepen kaapten ; maar gevangen , en met menigte opgehangen wierden , lyk E. van Meteren over 't jaar 1589 verhaalt.

Hy ſlendert mee , als de waard van Byleveld.

Deze hoorde zyne gaſten zo ſmaakelyk praten van 't vrybuiten , en den roof die'er te haalen was , dar hy luſt kreeg om mede te gaan , en aan de galg geraakte. Zo bleef hy tot een ſpreekwoord.

Men moet zyn bier niet verloopen , met Slatius.

Hier door ontdekte die vluchtende moordenaar , die toegelegd had op 't leven van Prins Maurits , zich zelve.

H

Hy

Hy loopt voor Kalloo.

Dit is tot een spreekwoord geworden van de nederlage der onzen voor die vesting, wanneer veele schandelyk het haazenpad koozen. Dus zegt men ook, *Hy loopt als een schelm van 't vaandel.*

't Is een delle Hertog.

Dit is overgenomen van Hertog Christiaan van Bronswyk, dien men den dollen Hertog noemde, om zyne roekelooze stouthed.

Hy built met de wolven, waar meê by in 't bosch is.

Dat is, hy schikt zich naar de zeden en zinnelykheden van zulke, by welke hy zich bevind, en verkeert, en doet ook gelyk zy, om hen te behagen, volgens dien stokregel der allemans vrienden, *Si fueris Romæ, Romano vivito vore, &c.* Zoude dit wel gesproten zyn uit het bekende geval van dien jongen, die van de wolven opgevoed was, en zich gedroeg even als de wolven; tot dat hy gevangen en getemt wierd.

Met een anders pooten de kastanjes uit het vuur halen.

Zo dede eens een aap, gelyk verhaalt word, met de pooten van een kat. Dit word toegepast op die zich van andere op een diergelyke wyze bedienen.

Vroom heeft een koe gestolen.

Een dief, wiens toenaam was Vroom, stal een koe. Hier uit wierd een spreekwoord, om uit te drukken, dat men op den naam of gedaan te van zommiger vroomheid zich niet te zeer moet verlaten. Hier me de stemt over een, mogelyk uit een gelyken oorsprong: *Trouw reed me het paard weg.* En daarom, *Betrouwt de liên, maar ziet wel wien.* Op den naam word ook gespeelt in dat spreekwoord: *Zond woont te Roermond, en lapt schoenen.*

Heul! Heul!

Zo roepen de vryers tot vrysters, die zamen in een voertuig over een bruggetje, of heul ryden, met omhelzing en kussen. De Heer J. van Heemskerk meld als oorspronk daar van in zyne *Batavische Arcadia*, bladz. 118—. het jammerlyk ongeval van twee Gelieven, die in 't ryden over een heul by avond met den wagen daar van vielen, en beide verdronken. Deze wierden maikanderen omhelzende dood uit het water opgehaalt. Tot gedachtenis van dit deerlyk ongeluk, veroorzaakt door een dronken voerman, en de bestendige liefdebetooning, zelf in en

na

na de dood, is dit onder de jonge lieden in gebruik geraakt, en noch gebleven. zoo dat dit *beul! beul!* roepen, met de bygevoegde omſtandigheden, kan uitdrukken, dat ze *beul* en hulp aan malkanderen zoeken; of dat die *beul* het treurgeval van die Gelievenerringert.

Hy hee't den bout op den kop gekregen.

Dit zegt men van ymand, dien zyne pleitzaak door den Rechter is te-gengewezen. Hoe dit daar op paſt, is my duiter. Ik denk dat geſpeelt word op een ſlag, die ymand met een yzeren bout op 't hoofd word gegeven, waar door hy de reſt krygt, zoo als in 't tradebraken voor 't laaſt wel pleegt te gebeuren. Men leeft dat de Czaar Jan Baſilowitz eens eenen Ambaffadeur den hoed op 't hoofd dede vaſt ſpijkeren, om dat hy zich zonder vergunt oorlog mede voor hem gedekt had. Deze Afgezant kreeg dan wel degelyk *den bout op 't hoofd*, en was geen *waggelmuts*. Men konde hem ook niet verwijten, dat hy *met de kous op 't hoofd weer 't huis quam*. Dit was ruim zoo vaſt, als een *mutsje met een keelband*.

Tmand van ſtuurboord tot bakboord zenden.

Dat drukt uit, hem van 't een naar 't ander zenden, en dus voor 't *laſje hebben*. Was dit omgekeert, *van bakboord naar ſtuurboord*, (dat echter van 't gebruik lichtelyk kan geſchied zyn,) ik zoude denken op 'dit zonderling en gedenkwaardig betoog van de goddelyke wraak over brood-dronken dertelheid: *Stavoren*, ouds tyds de Hoofſtad van Vrieland, klom door den koophandel tot zulk een rijkdom en luifter, en daar door tot zulk een weelde, dat de borgers genoemt wierden *de verweende kinderen van Stavoren*. Een ryke Weduw zond een ſchip met koopmanſchappen naar *Dantzig*, en belaste den ſchipper de beſte waaren van daar weder te brengen. De ſchipper bevrachte zyn ſchip met terwe, denkende dat hy dus zijnen laſt wel naquam, en bragt die naar huis. Hier over was die Weduwe zoo misnoegt en vergramt, dat zy den ſchipper vraagde, *aan wat zyde van 't ſchip by die terwe had ingeladen?* Zijne antwoord was, *aan bakboord*. *Werpt die dan*, zeide zy, *aan ſtuurboord in de zee*. 't Wierd dus gedaan: maar ſtraks groeide daar zulk een zand-plaat, dat de haven geſtopt, en alle ſcheepvaart t'eenemaal benomen wierd, zoo dat men eer lang *Stavoren in Stavoren moeſt zoeken*. Op dat zand waſſchen jaarlyks noch airen, die ſchoon in 't oog, maar zonder eenig graan zyn, als een gedenkteken van dat goddelyk oordeel. Men heeft my zoodanige wel vertoont. Hier in is dan een weergade van Sodoms appelen.

VI.

SPREEKWOORDEN uit gebeurde of verzierde kluchtvertellingen.

Gy zult 'er wel komen met uw eentje.

Een jongen gevraagd van zynen onderwijzer, hoe veel Goden zyn 'er? gaf tot antwoord, drie? Dit wierd afgekeurt. Een tweede, denkende dat de eerste te weinig gezegt had, noemde een grooter getal. Een derde antwoorde op die zelfde vrage, een. Hier op zei die tweede, Gy zult 'er wel komen met uw eentje. Dit is een spreekwoord geworden.

Van vooren af aan, zei Bilderbeek.

Een Voorzanger op een Dorp, dus genaamt, geraakte ten halve in 't vers van de wyze, en bragt ook zyne nazingers in verwerring. Dit dede hem overluid uitroepen tot het volk: Van vooren af aan. Dit is een spreekwoord geworden.

Dat komt van 't lange preëken.

Een wyf was in een predikatie, die wat duurde, en wist uit het gedrang nit te geraken. Ondertusschen overviel haar achterlast, met zoo veel aandrang, dat zy staande zich in hare rokken iets liet ontvallen; 't geen den liefelyksten geur niet had. Wel haast kregen de bystanders dien snuf in den neus, en bestrafden ze, met te vragen, of zy zich niet schaamde? Hier op antwoorde zy tot haare verontschuldiging: Dat komt van 't lang preëken. De oude zeiden, *Den bongerigen is 't niet goed lange te preëken. Want de buik heeft geen ooren.* 't Spreekwoord was, *korte missen, en lange worsten.*

By 't volk is de neering.

Dit spreekwoord is gekomen van een mosselman, die met zynen kruiwagen, beladen met die schelpvisschen, in een kerk vol volks quam.

Wat volk komt hier ter kerke.

Dit zegt men op het inkomen van een vreemd en drollig slag van menschen. De kluchtvertelling zegt, dat een Paap die woorden sprak, wanneer hy een zog met biggen, en dus een knorrende gemeente, in de kerk zag komen.

Den

Den Duiſvel een kaars ontſteken.

Dit ſpreekwoord is ontſtaan uit het volgende kluchtverhaal. Een eenvoudige vrouwtje zag in een Paapſche kerk, het beeld van den Engel Sint Michiel, en onder zyn voeten den Duiſvel, in de gedaante van een Draak. Voor den laſten ontſtak zy ook een kaars. Als andere haar berispten, om dat zy den Droes dus vereerde, verdedigde zy haar bedryf met deze reden: *'t Is goed dat men overal vrienden hebbe.* Hier uit ſchynt ook geſproten te zyn dit ſpreekwoord: *Die de Duiſvel te vriende beeft, kan lichtelyk in de bel komen.*

Iemand de biegt voorlezen.

Dat is, hem zyne feilen zeggen, die gebiegt moeten zyn. Zoo word verteld van een man, dat hy zyn wyf ſloeg, eer hy ging om te biegten; dewyl zy hem dan door ſchelden en verwyten alles erinnerde, wat hy misdreven had. Op dien toon word ook *de gordijnmis* gezongen.

Absolvat vuilvat, vuil vind ik u, vuil laat laat ik u.

Met deze abſolutie ſcheepte eens eenen biegtvader zynen biegteling af, naar 't verhaal der kluchtvertelling, die dus wel gehertigt en gekuiſcht moet zyn. Hier van maakt men jokſwijze een toepalling op zulke, waar van men de handen afrekt, en die men laat gelyk zy zyn.

Daar loopt wat van Sint Anne onder.

Dit zegt men van eenbeproeſde maagd. Het ſpreekwoord is ontſtaan uit deze kluchtvertelling: Een paar quam ter ondertrouw. De Bruid wierd gevraagd, volgens gewoonte, of zy noch jonge dochter, of maagd was? Het zelf bewuſt gemoed belette haar daar op iets te antwoorden. Dit dede den Bruidegom het woord: opvatten, die wel wiſt dat hy geen Maria trouwen zou, en hy zeide: daar loopt wat van Sint Anne onder.

Al evenwel Oremus, zei de Paap.

Hier van heeft men deze kluchtvertelling: Een Paap was een groot liefhebber van vrouwen. Zyn Koſter, die gemeenzaam met hem was, begeerde te weten, wie zyn vrindinnen al waren. De Paap gaf hem tot een teken, dat hy *Oremus* zoude zeggen, zoo dikwijls 'er zulk eene op zeker Hoogtyd ten offer quam. De Koſter had vermaak in al dat *Oremus*. Maar ten laaſten trad ook zyn wyf toe. *Oremus*, zei de Paap. De Koſter antwoordde met verbaaſtheid: Heer, 't is myn wyf. De Paap weder: *Al evenwel Oremus.*

Wy zyn altemaal zwakke vaatjes.

Dit is uit het kluchtverhaal van een Abdiffe, die een Bagyn bestrafte, om dat die by een Monnik had gellapen, en zelf door een onvoorzichtigen haalt des Biegtvaders broek in de plaats van haar wiel of huldoek op 't hoofd had gezet, waar door zy ontdekt wierd, en tot schuld'belydenis van dat zelfde misbedryf quam, door deze woorden: wy zyn altemaal zwakke vaatjes.

Ik ben bly, om dat ik van de Prins geen quaad gezegt heb.

Dit is overgenomen van den beruchten Broër Kornelis, die na 't uitbraaken van zyn dulle gal tegen den Prins van Oranje op den predikstoel, uit vreze dus van toon veranderde.

Dat zyn ze niet die Wilhelmus blazen, zei Hanske van Gelder.

Deze had zich voor een verspieder van den Prins van Oranje in 't Spaanse Leger laten gebruiken, met belofte van ontzet, zoo men hem wilde hangen; het geen de gewoone straf van zulke is. Hy wierd betrapt, en ter galge geleid. Een bende ruiters wierd ter ontzettinge uitgezonden. Een Spaansch Trompetter quam blazen, dat 'er onraad was. Hanske op de galgeer staande, zei, dat zyn ze noch niet die Wilhelmus blazen. Maar straks daar na quam een Princen Trompetter, met de zijne, te voorschyn, en blies het bekende deuntje, Wilhelmus van Nassouwe, dat zyn ze, zei doe Hanske, die Wilhelmus blazen. Hier op zag elk naar een goed heenkomen, en Hanske geraakte vry.

Hy moet voort, al had hy een bord voor zyn aars.

Dit is gesproken uit deze kluchtvertelling. Een groentje zou ten kryge gaan. Maar om veiliger te zyn tegen een doodelyke wonde, bragt hy zynen snyder een yzeren plaat, met bevel van die in zyne klederen te naayen, voor 't harte. Andere schryvers, die deze gedenk- en geloofwaardige geschiedenis verhalen, verzekeren ons, dat het een tinnen tafelbord geweest is: 't geen met ons spreekwoord best over een stemt. De snyder, die een drollige snaak was, slikt dat bord, tot alle geluk, achter in zyn broek. Men quam in 't gevecht, en onze krygsman op den loop. Een vyandlijk ruiter rent hem achter na, met een gevelde speer, om hem van achteren te doorrygen; doch hy trof juist die plaat, of dat bord, en wel met zulk een kracht, dat hy den vluchteling over een sloot beurde, die dus ontquam, en den snyder op 't hoogst bedankte, om dat hy het bord zoo wel en wysselijk geplaatst had. 't Spreekwoord

woord wil dan zeggen , dat zelf zulk een bord iemand niet en zoude bevryden.

Van keurboom tot vuilboom komen.

Dit wil zeggen , door te groot eene kiezigh eid tot erger geraken. De oorsprong van dat spreekwoord is in deze kluchtvertelling. Een schoone en ryke Vryster was van veele brave Vrysters ten huwelyk aangezocht. Deze alle liepen een blaauwe scheen , om dat zy verwachtte , daar zoude noch al een beter opdagen. De hoope feilde haar , en haar getyde was verlopen. Ten laatsten komt 'er een mismaakt gebuchelt ventje te voorschyn. Dat maakt den minnaar aan deze Juffrouw. Zy staat zyn trouwbegeerte toe , onder dit beding , dat hy uit een boschje , 't geen zy hem noemde , het rechtste en fraaiste stokje , dat hem voorquam , zoude affnyden ; mits dat hy tot het geen hy eens voorby gegaan was , niet mogt wederkeeren. Hy , om zynen last wel uit te voeren , en zyn meestresse eenen aangenamen dienst te doen , begaf zich naar 't boschje. Hier vond hy in zyeen weg wel bequame rysjes ; maar de hope van noch beter te zullen aantreffen , dede hem die voorby stappen. Dus voortredende , quam hy aan 't einde van dat boschje ; en vermits hy niet weder mogt te rugge keeren , moest hy vergenoegt zyn met een krom en knobbelig misgewas. Dit bragt hy aan zyne toekomstende Bruid , met die verschooning , dat hy eerst wel fraayer looten had ontmoet ; doch dat hy gehoopt had nog een beter telgje te zullen vinden. Dit was hem mislukt ; en om dat hy aan 't einde van 't boschje geen beter keur konde maken , had hy zich hier mede moeten behelpen. Waar op zy zeide : Zo mag ik dan mede doen. Dat was 't geen de ouden niet onwaardig zeiden : *Hyi: van Schoonbobo afgewaren , en te Lelykendam aangekomen.*

Naar dat het valt.

Eene Waardin hakte kruiden tot warmmoes , terwyl een droppel aan haaren neus hing. Zy vraagde een gast , die by den haart zat , of hy wilde meê eeten? Deze gaf tot antwoord : na dat het valt. Hy meende , viel die druppel in 't hazzel , dan had hy 'er geen lust toc. Indien neen , dan immers. 't Zoude zyn na dat het viel.

Is dat Parmesaan , zei de boer , zo moet ik 'er noch eens aan.

Dit is uit deze bekende kluchtverteling : Een boer had zyn Landpacht betaalt. De eigenaarsê zette hem , naar gemoonte , een ontbyt voor , en daar by Parmesaankaas. De boer vond daar smaak in , en sneed 'er goede hompen af. De Juffrouw kreeg medelyden met haar kaas , en zocht den boer dien genadiger te doen handelen , om dat hy raar en duur was.

was. 't Is, zeide zy, Parmesaan. De boer weder, is dat Parmesaan; zo moet ik 'er noch eens aan. Dit is een spreekwoord geworden.

Daar was anderhalf man, en een paardshoofd.

Dit past men toe op een kerk, of diergelyke plaats, waar in zeer weinige menschen zyn. Dit spreekwoord heeft den jongen Tyl Uilenspiegel tot een vader; by een geval dat in zyn leven verhaalt word.

Schenk eens rond, zei Bikker, en hy zat alleen.

Een boer buiten Vlissingen had eenige gasten onthaalt, en wel getoest. Deze waren weggegaan, en lieten hem in eenen goeden roes (gelyk hem wel meer gebeurde) zitten slaapen. Hy wierd wakker, en denkende dat hy noch in zyn drinkgezelschap was, riep: Schenk eens rond. Hier uit maakte men een spreekwoord.

Scheer zacht, meester Jan.

Een dronkaard lag gewentelt in zyn uitbraakzel. Dit wierd gezien van een varken, 't geen beluist op zulk een lekkerny, met den snuit aen zynen mond quam. Hy, in zyne bewelmtheid, beeldde zich in dat hy geschoren wierd, en riep: Scheer zacht, meester Jan. Dus is men aan dat spreekwoord gekomen.

Jan Splinters testament.

Deze bezette zyne vrienden en erfgenamen groote schatten, en liet niets na.

Jan Credit is dood.

Dit wil zeggen, iemand vind geen geloof meer, hy kan niet meer geborgt krygen. Ik gis, dat de dood van een man, die *Jan Credit* hiet, den oorsprong tot dit spreekwoord heeft gegeven, gelyk 'er zulke wel meer zyn. By voorbeeld, *Vroom heeft een koe gestolen. Trouw reed met het paard wg. Zond woont te Roermond, en lapt schoenen.* Maar vermits *Jan Credit* in zyn leven zo veel dienst aan de *Borgers* heeft gedaan, verdient hy den naam van *Sint*, zo wel als *Sint Loris*, en in veeler oordeel beter dan *Sint Reinuit*. Menige zullen gewillig zyn zynen feestdag dikwils en plechtelyk te vieren.

Geeft tyd, zei Koekenbakker.

Een Waarden Pachter, genaamt Koekbakker, te Middelburg, maakte gereedschap om bankeroet te spelen, en met de nevelkar te verhuizen.
De

De ſchuldenaars kregen de lucht weg; en wilden ſtraks geld hebben. Geeft tyd, zeide hy, en ging den volgenden nacht met alles door. Dus heeft hy een ſpreekwoord nagelaten.

Hy heeft zyn rekening qualyk gemaakt.

Dit ſpreekwoord is geboren uit de misrekening van ymand, die zyn ſtaat gemaakt had van noch een zeker gettal van jaaren te zullen leven; waar na hy de verteeding zyner goederen zoodanig ſchikte, dat alles met zyn dood even op zoude zyn. De dood liet zich niet beperken binnen dat beſtek; en hy was voort genoodzaakt door bedelen den koſt te zoeken. Hier toe bediende hy zich van deze beweegreden: Geeft wat aan een man die zyne rekening qualyk gemaakt heeft. Hier aan is gelyk: *De rekening te maken zonder den waard.*

De muts ſtaat hem niet wel.

Dit wil zeggen, de kop ſtaat hem kroes. hy is niet wel gezint. Zoude dit niet wel voortgekomen zyn uit het huwelyksverdrag van dat paar, die om altyd zamen in vrede te leven, bedongen, dat de eene den anderen wederzyds in toornigheid zoude vieren? Een misnoegens teken van de vrouw zoude zyn, als zy haaren ſchorteldoek ter zyden ſchoof, en van den man, dat hy zyne muts ſcheef zette. Hier toe behoort: *Daar ſtaat bem de muts niet na. Ymand de muts verzetten. Geen goede muts op ymand hebben.* Anders, van het laaſte ziet ook myne Fakkell, bladz. 246. in *Muts*.

Scherp geneuſt, en dun gelipt. Hangen, hangen.

Dit is een kluchtvertelling van een Engelsman, die verwezen was tot de galg. Een vrouwenſch met een ſcherpe neus, en dunne lippen, quam om hem van die ſtraffe vry te bidden, en met hem te trouwen. Hy voorſpelde niets goeds uit de trony, ſloeg haar af, en riep, hangen, hangen. Beter de korte pyn, dan de lange.

Ik ken uw weeuwen wel.

Een opgehangen dief hing door den wind aan de galg en beyerde, en de lappen van zyne klederen waaiden op. Zyn wyf dat ziende, riep hem toe: Ik ken uw weeuwen wel. Dit is een ſpreekwoord geworden.

Al evenwel knipluis.

Bekent is de kluchtvertelling van een ſnyders wyf, die gewoon was haaren man knipluis te heten. Hy, om haar daar van af te ſchrikken, dteig-

dreigde ze te verdrinken, en liet haar aan een touw neder in een put. Schoon haar 't water aan de lippen was, sy schreeuwde noch al even hevig, knipluis, knipluis. Daar op liet hy haar met den kop onder dalen: maar zy, tot spyt van haaren man, stak de handen boven 't water, en wees door 't knippen der duimen tegen malkanderen, 't geen zy met haaren mond niet meer konde zeggen.

Zy is in die wiege gewiegt.

Dit schynt gesproken te zyn uit het bedryf van dien smid, diemet hulp van den knecht, zyn quaadsprekend wyf in een groote wieg leide, vast bond, en aan den zolder hysde; van waar hy haar; hoe zeer zy schold en beerde, niet neder liet, voor dat zy schoon sprak, bad, en beloofde het niet meer te doen. Die wiege was haar daar na als een roede voor de schoorsteen.

Hy is 'er mee verlegen, als Anne met haar moers ziel.

Een ziel beduid ook een vrouwen onderkeurs. Dus is dat woord dubbelzinnig, en daar op speelt dat spreekwoord. Die ziel van de moeder was voor de dochter te wyd en te lang. Hierom was zy daar mede verlegen: want die viel haar af, en zy trapte daar op. Dit word verder toegepast.

Ook al goed, myn maat.

Een Doctor ried ymand, zeven vygen in tweeën te snyden met een scheertje, om die ergens toe te gebruiken. Deze vraagde, of dit niet met een mesje zoude mogen geschieden? De Doctor zeide, ook al goed, myn maat. Dit quam zoo belachelyk voor, dat men 'er een spreekwoord van maakte.

Hy waagt 'er een boer aan.

Dit zegt men van geneesmeesters, die aan boeren, en diergelyke, de kracht en uitwerking van eenig heelmiddel eerst beproeven. Dus verhaalt men van eenen, die zeide dat zulk een recept aan negenentwintig mislukt was, en dat hy 't daarom aan den dertigsten niet wilde bezoeken. Dat was al zeer voorzichtig.

't Is een witte met een zwarte.

Dit zegt men, als breed opgeven gering uitkomt. Bekent is de kluchtvertelling van den jongen, die voorgaf, dat hy wel hondert honden had gezien; maar, als hy geen geloof vond, eindelijk op na der ondervraging zeide: 't Was een witte hond, met een zwarte. Hy

Hy verwondert zich als of hy het te Keulen hoorde donderen.

Dit past men toe op een gemaakte, of belachelyke verwondering, 't Is een kluchtvertelling, verhaalt van een reizer. Zoude geen broeder van dezen geweest zyn die andere, die als hy Keulen by den Rbyn beschouwde, in deze woorden uitbrift: *Ik ben blyde, dat ik nu het water gezien heb, waar uit men den schoonen Rbyn'schen wyn brouwt.* Niet ongelijk aan deze gaauwaards was hy, die van zyne reize door Frankryk wedergekeert, zyne vrienden, die hem quamen verwelkomen, verzekerde, *dat by die zelve maan, die zich doe aan ben daar vertoonde, ook te Parys gezien bad.* 't Is dan waarheid: *Zend een kat naar Engeland, zy zal maauw zeggen als zy weder komt.*

Joris in der eeuwigheid.

Dit was een waard te Middelburg, by wien een zeer groote Schaar uithing. Hy had eens eenige ruiters vry diep in de beurs getaft. Deze vernamen, dat hy eens te Utrecht in een herberg was gekomen, en bespraken met den waard, dat hy hem eens een broek van 't zelve Laken zoude maken. Joris zoude vertrekken, en vragde wathy verteert had? De waard schreef met *dobbel kryt*, en maakte de rekening ruim groot. Joris verweet hem dat hy schacherde, en hield zich zeer qualyk. De waard geliet zich als of hy hem niet kende, en zeide, dunkt u dat te veel? Daar woont een karel te Middelburg, geheeten Joris in der eeuwigheid: quamt gy daar by, die zoude u noch wel anders pluimen. Joris zweeg, betaalde 't geen de waard eischte, en ging stillekens door. Hier van zegt men noch van een duure herberg, daar woond Joris in der eeuwigheid: Maar is dat niet te ruim, *Geen weerd, of by sbeerd.*

Zy kan noch boter in den mond smelten.

Dus wil men uitdrukken, dat een vrouwmensch noch jeugdig is. 't Zal te zeggen zyn, zy heeft nog hare natuurlyke hitte, in tegenstelling van die oud en koud zyn, *oude sleetjes.* Zekere Waardin in Westphalen dede dit blyken naar de letter, wannecr zy, om de kosten en moeite van vuur te spaaren, de boter in haaren mond smolt, en die uitspuitte door haare botertanden, over een schotel met salade; waarby zy dan azyn goot. Eene die dit zag, liet de andere gasten zich daar mede vrolyk maken. Immers zo heeft zy my verhaalt.

Lieve Huibert Oom, moest gy nog sterfen op uwen ouden dag.

Dit zeide een oud besje, als haar stokoude en afgeleefde man den geest had gegeven. Om dat dit zo belachelyk voorquam, wierd het een spreekwoord.

Hy is wel berecht voor zyn geld.

Zo zegt men van iemand, die door koopwaaren bedrogen is, en dien men paardenkeutels voor prof: enbeziën, met Uilenpiegel, aangefmeert heeft. Hier toe breng ik deze geschiedenis, gebeurt op myne eerste standplaats. Een Paapfche boer, die doodelyk krank was, zond zynen knecht naar den Pastoor van't naaft by gelegen Dorp, op dat hy by hem quame, ter bediening van de zogenaamde laatste kerkgerechten. 't Was zeer donker, en regende en waaide doe geweldig. De knecht ging voor met een lantaarntje, om te lichten, en den weg te wyzen. Dus quamen zy op nieuw omgeploegt slykerig en slibberig land. Daar waaide t'allen ongeluk het lantaarntje uit; en Heerroom plofte met zyn neus in den drek. Hier op borst hy vergramt dus uit: *Daar ligt bet Sacrament, en al den D. De D. moet ze haulten, die 's zachts steruen.* Fluks keerde hy met zyn Sacrament begaad en beklontert weder naar huis; en de knecht (die 't my verhaalt heeft) konde dezen afscheidszegen aan zynen zieltoogenden meester boodschappen. Beterraad wist de Priester, die wanneer hy den Meelchristus vergeten had, een schyf van een raap sneed, en den zieken op de tong leide: waar op deze uitriep: *Lieve Heer! boe smaakt gy na raapen?* Mits dat de getuigen daar van ons geen knollen vertellen.

God behoeft ons voor groot geluk.

Wanneer iemand eenige ramp krygt, pleegt 'er gemeenlyk nog redente zyn om te zeggen: 't is noch een groot geluk, dat dit, of dat niet gebeurde. By voorbeeld, een man, die takken uit een boom kapte; viel van boven neder, en brak den hals. Een wyf, die dat zag, zeide, 't is een groot geluk, dat hy zich met de byl niet bezeert heeft. Wenschelyk is het dan, voor zulk een groot geluk behoeft te zyn, dewyl dat ook vrydom van andere onheilen onderstelt.

Met verlof, een wever.

Een snaak voegde zich in een gezelschap van wevers, welkers gilde teerde. Zy vraagden hem, van wat ambacht hy was? hy zeide, hy dorst dat niet zeggen onder zo veel eerlyke lieden. Op hun aanhouden, gaf hy tot antwoord: Ik ben, met verlof, een wever, en koos terstond het haazenpad, dat hem geraden was.

Ik mag wel schande.

Dus zegt men boertende uit deze kluchtvertelling: Een man was met zyn vrouw ten eeten. Daar wierd ryspap, overstroot met suiker en kneel.

neel, opgedifcht. Hy schepte die rondom boven af, en at ze: De vrouw wierd over die onhebbelykheid beschaamt, en zeide om hem te berispen: *Foei man, 't is schande.* Hier op gaf hy tot antwoord: *Ik mag wel schande.* Die man hield het met het oude spreekwoord: *Een luttel schande let niet,* en spiegelde zich aan die zeide, *Ik schaamde my 't jaarent, nu nam ik 't geld wel.* Want, *'t en baat schaamte noch schande, als 'er bonger is in den lande;* naar 't spreekwoord der ouden. Zy zyn ook de beschaamdste niet, op welke past: *Hy schaamt zich als een paard dat de kar omgeworpen heeft. Maar de onbeschaamde menschen beb- ben bet derde deel van de wereld.*

Zy is den Duivel te erg.

Dit zegt men van eene doortrapte feeks. Hier van is deze kluchtver- telling. De Duivel had aan een boos en loos oud wyf een paar schoe- nen toegezegt, indien zy tusschen zeker paar Echtgenooten twist konde berokkenen: waar toe hy zelf vergeefs alle zijne listen had te werk gestelt. De oude kol bragt dat te wege, en eischte haar bedongen loon. De Duivel hield zyn woord; maar hing die schoenen aan een lange piek, en reikte ze haar van verre toe over eene rivier, om dus aan te wyzen, dat hy zelf van haar vreesde bedrogen te worden, vermits hy zag, dat ze slimmer was, dan hy.

Op een papieren zoldertje danssen.

Dat drukt uit, zich met vermaak lichtvaardig in gevaar steken. Zo word verhaalt, dat twee lichte Bendvogels van Sint Goedmans gilde, dat is, twee snydersgezellen, lang op een papieren zoldertje gedanst hebbende, eindelyk daar door vielen; maar dat ze op den grond den hals niet braken, noch builen in 't hoofd kregen, om dat ze t'allen ge- lukke in een spinneweb bleven hangen. Ik wil voor de waarheid van die vertelling niet instaan; maar men ziet iets diergelyks in die Meester Hans van de ladder stoot, na dat ze aan den hals wel vast gemaakt zyn. Deze doen zich op den harden grond ook niet zeer door hunne lucht- sprongen.

V I I.

SPREEKWOORDEN die spelen in dubbelzinnigheid.

Ik geef het myne graag om een beter.

Dit, zegt men, zeide een goed geloofwaardig man van zyn boos wyf. 't Vermoeden van zommige is, dat'er noch wel meer dus gezinde zouden gevonden worden. Doch quaad vlees is ook ter geefs te duur.

Daar trouwde een Bruid, en't verken had geen hemd aan.

Dit is twyfelzinnig. Niet de Bruid, maar een verken was zonder hemd. Niet ongelyk daar aan is: *De Bruid heeft in't bemd gedanst*, te weten niet bloot; maar in dat zy onder haare klederen hadde.

Die Juffrouw zou my niet dienen.

Dit wil boertende zeggen, zy zou my niet ten dienst willen staan; maar naar de broek grypen.

Een goede vrouw is zonder hoofd.

De meening is, zy is niet hoofdig, noch styfkoppig. De man behoort wel 't hoofd te zyn: maar meenig wyf wil'er 't *Mutsje boven op* wezen.

Een spelt heeft ook een kop.

Dit wil zeggen, men vind wel hoofdigheid en gramfchap zelfby kleine. Zo heeft ook de bie eenen angel. *Niemand moet zynen vyand te klein achten.* Het spreekwoord speelt met de dubbelzinnigheid van *kop*.

Kleine keteltjes hebben ooren.

Dit wil niet onaardig uitdrukken, dat men zich moet wachten van ook in 't aanhooren van kinderen iets te zeggen, dat niet verbreid moet worden. Dus zegt men ook: *'t Veld, of 't woud heeft ooren*, om dat ook daar wel luistervinken kunnen zyn. *Maar wacht u van de luistervinken.* Het woord *ooren* doet hier in de dubbelzinnigheid speelen, gelyk boven in *kop*. Zo hebben de ezels een groot *oor-deel*, maar geen *oordeel*.

Iemand de oogen uitsteeken.

Dit geeft te kennen, iemand door gaven om te kooplen, zo dat hy zich houd als of hy niet en zag. Vergelykt Exod. 23: 8.

Hy

Hy is 'er wel gezien, maar niet geacht.

Dit ſpreekwoord ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *wel gezien* te zyn. *Gezien* word wel genomen voor aangenaam in ymands oogen, ontzien; en dus is 't het zelve met geacht. Maar *gezien* is ook beſchouwt. Zoo zeide de blinde man: *Ik wou dat ik eens zag, dat myn kinderen wochten.* In den laatſten zin word het hier genomen. Op eene diergelyke wyze word ook boertende gezegt: *Hy is 'er niet te veel, maar hy ſcbiet 'er over.* *Hy is niet gek; maar wyze lieden zyn geheel anders.* *Hy is niet bang; maar 't bert popelt hem in 't lyf.* *Dit is geen drek; maar de bond beeft bet gekakt, enz.*

Ik zie u liever dan myn hart.

Dit zegt men jokkende, Niemand kan zyn eigen hart zien, of zyn boezem moeft open gefneden worden; doch daar toe zyn weinige nieuwsgierig.

Neem de oogen in de hand, en kijk door de gaten.

Dus pleegt men boertende te zeggen tot ymand, die zegt dat hy iets niet zien kan. Dit kan willen zeggen, tuſſchen de vingeren door zien, zoodat men die voor een bril gebruikt. Maar ik denk dat de mening is: Kont gy 't niet zien, taſt het, en laat zoo de vingeren uwe oogen zyn.

Een zeer oog moet men met den elleboog verbinden.

Dat wil zeggen, men moet met de hand daar niet aanraken, maar dat onaangeraakt laten.

Niet is voor de oogen goet; maar quaad voor de tanden.

Dit is dubbelzinnig. Daar is een kruid dat *Niet* heet, en heilzaam voor 't gezicht geacht word. Als ook *niet* voor de oogen is, dan is 't gezigt onbelemmert. Doch die *niet* tot maaltſtof voor de tanden in den mond heeft, is wel buiten gevaar, dat hem dit in de *verkeerde keel* zal ſchieten, en doen ſtikken; maar dat vult de maag niet. *Niet* in de beurs te hebben, is ook een groot verdriet. De Spotters zeggen, dat zulke *zakken van Duivelsleer* zyn; om dat ze geen kruis willen houden.

Als ik ſalade eet, krijg ik mijn tong vol blaeren.

Verſtaat geen bleinen, maar die bladeren van die ſalade.

Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.

't Wil zeggen, niet die quaal, die men de roos noemt; maar die roos, waar aan hy riekt.

Di;

Die 's Vrydags zyn nagels knipt, heeft geen tandpijn.

Ik weet daar van uit de natuurkunde geene andere reden te geven, dan dat dit aan andere dagen gemeen is, dewijl gevoelige tandpijn altijd wel belet op nagelknippen te denken.

Ik wou dat een pond boter tien stuivers koste, en dat het een jaar lang duurde.

Te weten, niet dat de boter zoo duur bleef, maar dat dat pond zoo lang duurde. Dan zoude men voor tien stuivers 't gantsche jaar door boter hebben. De ouden zeiden: *'t Is goed te booren, dat de boter wel geld. Voor geld koopt men de boter.* Van een onbezorgden zegt men: *Hy vraagt 'er niet na, wat de boter geld. Maar veel vlaggen, tuitel boter.*

De hertpastei staet in 't midden,

Verstaat dit boertig niet midden op de tafel, maar midden in de borst. Doch vrienden moeten 't grole hart van den onthaalder aanzien. Dan zyn vrienden baast genoeg genodigt, en vrienden kost is baast bereid. Zy leggen het echter niet te overdadig en ruim aan, die opeen schaapsboofd twee gasten nodigen, en 'er een banket van drie bazelnooten byvoegen. Doch 't zyn brede dingen, drie schollen in een schotel.

Hy heeft den gantschen nacht gebanketteert.

De meening is, niet gastery gehouden, maar op een bank gelegen. Zoo zegt men ook: *Hy heeft te nacht op de lange veeren geslapen.* Dit wil zeggen, op het stroo.

Oude lieden moeten het met de tanden houden.

't wil zeggen, zy moeten hunne krachten behouden door wel te eten. Hier aan is niet ongelijk; *Oude leerzen beboeven veel smeerens.*

Die lang st eet zal 't lang st leven.

Te weten, niet in langst op byzondere maaltyden te tafelen; maar gedurende de levensjaaren. Zulke *leven met Hanneken de gek, al bun leven. Die laast overblyft, zal 't al hebben.* Doch is ymand dood, gebakken is zyn brood.

De potschrappers komen niet in den Hemel.

Men meent de lepels, waar mede de pot geschraapt word. Zoo zegt ook ook: *De tafeldekster is geen maagt, de zin is, de servet; of 't tafellaken.* De

De vos clam te Calcar in de ſtad , en at ſat vis.

Dit is een volle Nederduitſche zin uit enkel Latynſche woorden, die geheel wat anders betekenen, en aan een bangen als geknoopt zand. In 't tegendeel is Duitsch, en ſchynt niets minder te zyn, wanneer het rafch word uitgeſproken: *Aal at ſi, pap at 'er man, ram at booi.* Dus mede, *Sool uit is, ſchoe ſcbend is.* Doch byzonder dat laaſte is lam.

Dronken drinken is geen zonde.

Dit is twyfelzinnig. *Dronken* is zulk een, die bevangen is van onmaatigen drank; en *dronken* zyn teugen. Deze laaſte maatig te drinken, is geen zonde; maar wel het eerſte.

Hy vryt Trui met een oor.

Dat wil boertende zeggen, hy bemint de kan, die maar een handvat of oor heeft. Doch daar zyn 'er maar al te veel, die *Wyntje en Tryntje* te zamen voegen.

Van dage om geld , morgen om niet.

Dit is een boertige dubbelzinnigheid. 't Zal morgen al weder van dage zyn; en naar die rekening komt dat morgen in den Almanach der waarden nooit, of te *Sint Nimmermeer*; 't en ware dat de kroeghouder heden zyne ſchade by voorraad voorquam, door met dubbel kryt te ſchryven.

De ſcheer hangt daar uit.

Dit zegt men van eene herberg, daar de waard wel kan rekenen, en dus zyne gaſten, gelyk de ſchaapen, ſcheeren van hunne wol, dat is, den buidel van zyn vulfel. Zo ſcheert by den gek, en den wyzen, *over eenen kam*, naar de mode van *Foris in der eeuwigheid*.

Een blankenburg ſche rekening maken.

Dus zegt men van iemand, die ſlechts door zyn zeggen eene rekening opmaakt, en die begroot naar zyn welgevallen. *Blankenburg* is een bekend vlek by Ooſtende. Of daar iets gebeurt is, 't geen oorsprong gaf tot dit ſpreekwoord, gelyk in, *Van Duinkerken ten baring vaaren*, weet ik niet. Ik gis dat geſpeelt word op dien naam, gelyk in, *Duren is een ſchoone ſtad*, enz. en dat de zin is, de rekening word gemaakt uit blankós, ſchoon papier, in plaats van beoorlyke optekeningen en bewyzen.

K

Duren

Duren is een schoone Stad.

De meening is , 't zal goed zyn , zo dat bestendig blyft. Daar word gezinspeelt op den naam van de Stad Duren. Zo ligt Duren aan het Spaaren. Spaar wat , zo hebje wat , dat duren kan. Kalfje , spaar uw booi.

Wyn op melk is goed voor elk : maar melk op wyn , dat is verzyn.

De zin is , 't is een goede staatverandering , wanneer iemand , die uit armoede eerst melk dronk , daar na vermogen krygt , om zynen kelder en tafel met wyn te voorzien. Maar 't is slecht , als iemand die wyn gewoon was , zich met een testje kernemelk moet behelpen. Dus zeggen men , 't is de beer op den Edelman , als op de spyze van Edellieden boerenkost gegeten word , b. v. boekweiten pap op patryzen ; of als de melkton de plaats van het wynvat inneemt.

Dat was , is altijd beter , al regende het honing.

Dit past op zulke ; die altoos willen , dat de vorige tyden beter zyn geweest , dan die zy nu beleven. Het spreekwoord speelt aardig op de dubbelzinnigheid van het woorden *was* ; 't geen beduid dat geweest is , en ook *was* , wasch , 't welk de byen maken.

Menig heeft te veel , niemand genoeg.

Dat wil zeggen , menig heeft meer dan hy behoeft , of hem nut is : maar niemand is met het gene hy heeft , vergenoegt en te vreden. Martialis drukte dit aldus uit in zyne tyden , *Fortuna multis dat nimis , satis nulli*. Men zegt van zulk een met een ander spreekwoord : *De oogen zyn grooter dan de bak.*

Die mist , mist niet ; maar die niet en mist , die mist.

't Wil zeggen , die zyn land of tuin door mist vet maakt , mist niet goede vruchtgewassen daar van te genieten , en doet dus winst : maar die dat nalaat , mist dezelve. Dus is by de boeren ook een spreekwoord : *Goed voer , goe waalt* ; dat is goede misthoop. En om uit te drukken , dat men melkkoeyen wel voederen moet , zeggen zy : *Men moet 'er wat insteeken , zal men 'er wat uitbaler.*

Trouw voor goud.

Dit spreekwoord is dubbelzinnig , gelyk ook *eere voor goud*. 't Kan zeg-

zeggen, trouw is voor, dat is, boven goud te verkiezen. Of trouw is voor goud veel. De eerste uitlegging is de eerlykste; maar de andere de gemeenste in de waereld. *Die trouw vind, trouwze, zeiden de oude.*

Hy trekt met die van der Goude te velde.

Eit speelt in dubbelzinnigheid. *Ter Goude* is de naam van een bekende Hollandse Stad, en *goud* is een begeerde muntstof. Ouds tyds plagten de Borgers van yder Stad onder hunne eigen banier, in gemeene oerchten ten sryde te trekken. Zoo deden die van Dordrecht, Rotterdam, enz. en dus ook van *Ter Goude*. Maar 't spreekwoord sient, hy vecht met goud. Hier door zyn dikwyls de sterkste vestingen, waar tegen geen staal noch lood vermogt, overweldigt. Weinige kunnen het geweld der goude wapenen wederstaan. Zoo zegt men ook: *Hy vecht met een gouden, of zilveren angel.*

Komenze, zoo komen ze niet, maar komen ze niet, zoo komen ze.

De zin is, komen de ganzen, zoo komen de krijgers niet: en komen de krijgers, zoo komen de Ganzen niet, dewyl die dan van de moeskoppers opgevangen worden. Hier van was Tyl Uilenspiegel de uitvinder.

Is de brug weg; dan kan men'er overgaan.

Te weten, niet zoo hy heen is; maar wanneer zy voor den weg dient. Daar word dan gespeelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *weg*. Op die wyze zegt men: *Van toebak sterven de verkens*, namelyk van hongers als de bak toe is. Zoo *sterven de baazen van vandyjn*, als de honden die dood byten. Op die wyze brengt wel ymand *een duizend gulden, of tien, ten huwelyk*. Maar een goedhuwelyk is dikwyls geen goed huwelyk.

Gaat mee, de vracht is u geschonken.

Dit zegt men boertende. Die op zyne voeten gaat, wind zelf zyn vracht. Dus *zaaren zy mee, gelyk die in 't lyntje loopen.*

Hoeren en boeven zyn licht vracht.

Dit wil niet zeggen licht van gewicht, maar van deugden.

Hy houd het met de licht.

Dit is twyffelzinnig. *Licht* kan betekenen lichtheid, of lichteing. In den eersten zin zegt het, hy is met de minste moeite beholpen, hy houd het

het met den arbeid die licht valt. Anders is het, hy houdt het met het lichten van den beker. Dit gaat niet zelden te zamen. De ouden zeiden: *Geen Stichts man, maar lichts man.* Dat zal op een *lichtmis* uitkomen.

Goede gezellen zyn quaaide leidslieden.

Ook is dit dubbelzinnig. Men noemde ouds tyds ook dronkaards en lichtmissen goede gezellen, die zekerlyk quaaide leidslieden zyn. Op zulke past: *Gezelschap doet doolen.*

Quaad gezelschap, quaad gezelschap, zei de dief, en had naar de galg een Monnik op zyn zyde.

Dit is een boertige dubbelzinnigheid. Zekerlyk dat gezelschap voorfelde den galgklepel niet veel goeds, en was voor hem een *veeg teken.*

Hy heeft kromme vingers.

Dit zegt men van ymand die diefachtig is, en van zyne vingeren haaken maakt. *Een grypvoegel.* Dus zegt men ook van zulk eenen: *Hy steekt zyne banden recht uit, en baalt ze krom naar zich.* Eerlyds zeide men: *Hy is van Rapiamus volk.*

Raapen is een edel kruid, al de wereld is om raapen uit.

Dit speelt op de tweevoudige betekening van *raapen*, en vermengt die. *Raapen* zyn knollen. Daar van is ook het spreekwoord: *'t Is met raapen goed reizen; want zy zyn vroeg voor de poort.* Dit oogt op de winderigheid van dat aardgewas. Zulke reisgezellen zyn *beter in de wyde waereld, dan in een engen buik.* Maar *raapen* is ook opnemen, byeen brengen, dat hier bedoelt word.

Laten is goed tegen 't hangen.

Verstaat nit het bloedlaten met een vlym uit de aderen; maar het laaten van 't steelen. Dan zal men niet stikken in den strop, waar aan dieven ophangen en geworpt worden. Een ander spreekwoord zegt: *Laten is goed, als men 't niet doen kan.* Maar dat is geen waare bekeering. Zoo zegt men, *Niet bebben, doet wel spaaren.* Doch daar niets is, kan niet gespaart worden. 't Gaat zekerder volgens de ervarheid: *Verre van daan, is goed voor 't schieeten.* zoo ook voor 't hangen.

Hy is aan Lyntjes dochter getrouwt.

Dat zegt men van een, die door een *bennepen venster kykt*, en toe
wien

wiens bruiloft de raaven komen, na dat Meester Hans den knoop gelegd had. De strop is *een lyntje*. Maar wat wil *Lyntjes dochter* zeggen? Dit zal afgekort zyn van *Lyndraayertjes*: even gelyk een slot genaamt word *Smids dochter*, in dat spreekwoord: *Smids dochter is 'er voor*.

Die zich dood werkt, word onder de galg begraven.

Dieven spartelen zich dood in den strop. Zy werken zich dan dood, en hun graf is onder de galg, wanneer zy afdruipeu. Hier van maakt men een dubbelzinnig en boertig spreekwoord, om den arbeid in 't dag-dieven niet te zwaar op te nemen.

De groote dieven hangen de kleine.

Wat dit zeggen wil, behoeft geen nadere verklaring. Daar aan is niet ongelyk: *De kleine dieven bangt men: maar de groote laat men loopen. Kleine dieven hebben yzere, en de groote, goude ketenen. De groote vliegen breken door 't spinnerach, daar de kleine in verwert blyven.* Of hebben zy 't *alte grof gemaakt*, zoo dat ze ook eens *moeten bloeden*, dan is 't: *Kleine dieven bangt men aan de keel; maar groote aan de beurs.* Doch gemeenlyk blyft 'er noch genoeg van 't gestolene in de *blaauwe zakken* overig. Doch zulke spreekwoorden maakten de oude, van 't geen 'er gebeurde in hunne tyden: nu zal de waereld beter zyn in deze gulde eeuw. Hoewel 't is al van ouds, dat *de grechte visschen de kleine eeten*, en dat duurt noch.

Heeren boeken zyn duister te lezen.

Redenen van Staat behelzen dik wyls geheimen, om welke na te snuffelen en te bepeilen, onderdaanen niet bevoegt noch bequaam zyn, dewyl veele bek *niet weten, dat bet 'er zoo rechtvaardig toegaat*.

Hooge boomen vangen veel wind.

Dat wil zeggen, verhevene Staatsmannen staan voor veele stormen, en onweders van 's waerelds wisselvalligheden bloot. *Duikt dan, laat overgaan. De donder velt geen kakkuzen.*

Steelt wat, zoo hebt g y wat: maar laat yder bet zyne

Dus zegt men dubbelzinnig en boertende, om uit te drukken, dat men niemand het zyne moet ontvreemden; maar hem wel een wetenschap afleeren, of eenige konst afzien. Het woord *steelen* word dan in een ruimen zingenomen. Zommige hedendaagfche Boekmakers zyn in die konst geen *gaauwdieven*, maar steelen door 't wonderlyk uitschryven wel zoo

lomp, dat het *de boeren merken*, en zy naar *Æjopus kraay* gelyken. Openhertig was de belydenis van hem, die eens anderen Predikatie (die zelf onder de toehoorders was geweest, en hem over zyne onbeschaamdheid bestrafte; had opgezegt; *ik beken, dat ik een geestelyke dief ben*. Doch niet alie zulke geestelyke dieven, die niets van het hunne op den predikstoel brengen, behalven de geheugenis, en den mantel, worden dus op *de eyeren beirapt*; immers zy hebben niet géerne; dat men dit aan *den kiekreep bangt*. 't Is met die Heeren Postillanten: *Hebben is hebben, krygen is de kragt*. Niemand vrage, van waar hebt gy dat: maar gy moet het hebben. Wy kunnen't doch, zeggen ze, niet beter maken. Dat is zoo, maar 't is ook waarheid: *Hebben is eerlyk, maar steelen is dieflyk*.

De predikstoel liegt niet.

Niet het hout; maar wel een valsch leeraar, wanneer zulk een daar op staat.

Dat ik u beloof, zal ik houden, of ik zal geen man met eeren zyn.

Dit is dubbelzinnig. *Houden* kan zien op de belofte, en betekenen volbrengen; of op't beloofde, en dan is't het inhouden, dat niet geven. Dus zeiden de ouden al: *Beloven en houden is twee*. Woorden kunnen geen zak. *Kallen is mollen, doen is een ding*.

Van geven sterft men.

Verstaat niet van liefdegiften te geven; maar van den geest te geven.

Men leent zynen vriend, maar maant zynen vyand.

Die vyand zal menigmaal niet verre te zoeken zyn, maar in des vriends schoenen steken: want was het uw vriend, doe gy hem leende, het weder eischen zal hem tot uwen vyand maken. De ouden zeiden ook. *Met vrienden zal men goede pier maken, en met vreemden koopman sbap doen*. *Korte rekening lange vriendschap*. *Vrienden moeten malkanderen van de beurs blyven*. Doch 't gebeurt ook wel, dat vrienden om de vriendschap, een stuivertje meer dan vreemden, moeten betalen.

Zelf is het beste kraid.

Dit speelt in dubbelzinnigheid. *Zelf* is een tuingewas, anders ook genoemt *Salic*, en *Savie*, van't Latynsche *Salvia*. *Zelf* is ook eigen, eigenzelf. *Zelf is de man*. Het laatste word in het spreekwoord gemeent, want daar gaat niet voor eigen. Ziet Job 2: 4. *Caritas incipit à C,*
ct

et se. De liefde begint van zich zelf. Kruid zegt men oneigentlyk, gelyk in 't spreekwoord; Patientie, geduld, is goed kruid, maar het wast niet in alle boven. Evenwel, men kan dit ook dus omkeeren: Zelf is 't boofte onkruid in den hertenhof: gelyk de tong het bofse en argste lid is. Hierom vermaant de Heiland, Matth. 16: 24. En Augustinus bad: Hoere, verlos my van my zelf. Menig kan aan zich zelf geen gebrek zien, door eigenlievend zelf bedrog. Eigen drek stinkt niet. Zy hebben van dat zelf groote gedachten. Maar daar op. past, 2 Kor. 10: 12. Eigenliefde maakt blind.

Elk heeft genoeg aan zynen eigen hof te wieden.

Dat wil zeggen, elk vind genoeg te reinigen in zyn eigen hart en daaden, waar in zich het onkruid der verdorventheid weelig vertoont, groeit, en voortwoekert; zo dat zy zich, als een albediller, niet behoeft met een ander te bemoeyen. 't Is, *Bezie u zelven. Vergelykt Matth. 7: 3, 4, 5. De pot moet dan den ketel niet verwoyten, dat die zwart is. Eier geld Spreuken 20: 7.*

Doar 't stil is, is 't goed haver zaayen.

Dit spreekwoord word gebruikt, wanneer aan een tafel, of in een gezelschap, niemand spreekt. Het speelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *stil*. 't Is *stil*, daar 't niet waait, en dan is 't bequaam tot het haver zaayen. Maar 't is ook *stil*, daar niemand geluid maakt. Zo zegt men: *Stil! daar ligt een muis in de kraam.*

Van haver, tot gort.

Dit is een belachelyke en zeldzaame verduistering van 't oude spreekwoord, *Van aver tot aver*, dat is van voorouders tot voorouders. Ziet het Vervolg der Fakkelt in *Avor*. De onkunde van die niet wisten *wat aver was*, heeft dat naar den Zeeuwschen spreektrant misvormt in *haver*, en voor dat andere onbekende *aver* ten medegezel *gort* bygevoegt. Men maakt doch van haver gort. Zo krygt men een koddig taalmonster, gelyk in *Koeterije koet*, uit het Franche, *Coute qu'il coute*, 't koste wat het kost. Op eene diergelyke wyze is *Koeter Waal* van *Kouter Waal*, om het kromtongig-kouten. Dus zyn 'er meer andere deerlyk geradebraakte spreekwoorden, die noch van sprekers, noch van hoorders verstaan worden, en echter in dagelyks gebruik zyn. Maar daar men ze geslagten opreekent *van haver tot gort*, zal 't ook geschieden van *Zwaard en Spilzyde*; dat is, van de mannelyke en vrouwelyke kant, die zwaard of spil handelen.

Hy

Hy heeft het met vuilen geklaart.

Dit zegt men van iemand, die iets lelyk heeft toegestelt: gelyk kinderen hun bed en luuren. *Vuilen* is bevuilen. Maar hoe komt *klaaren* daar by te pas? Is dat niet als met zwartzel witten? Of met modder afwasschen, naar de wyze der verkens? Maar men wete, dat *klaaren* niet slechts beduid klaar maken, zuiveren, reinigen; maar ook voltooyen, volbrengen. In dien zin zegt men: *Ik zal dat wel klaaren; 't is geklaart; en 't werk is klaar.*

De Grammatica voorlezen.

Dit zegt iemand bekyven. Hier in word boertende gespeelt, niet op de Letterkonst, maar op ons woord *gram*. Wat dat is, bevinden die in plaats van een *Anagramma*, een *Anna gram* gemaakt hebben. Daar op volgt dan niet zelden het lezen der *gordynnis*.

Hebt gy geen kan, gebruik de leer.

Kan en *leer* is dubbelzinnig. 't Wil zeggen, die niet kan, moet leeren. Zo is ook een spreekwoord: *Beter is een leggende ben, dan een liggende kroon. Wie wat weet, komt het te pas.*

Ik zag een jager een haas met twee beenen naloopen.

De haas loopt niet met twee beenen, maar de jager. Op die zelve wyze zegt men: *Ik heb een half verkenshoofd met twee oogen gezien, te weten, met de myne, niet in 't half verkenshoofd. Ook, Ik heb u dronken gezien.* Dit laat twyfelzinnig, of de ziender, of de geziene doe dronken was. Hier aan is gelyk, *Ik heb een vrouw gekent, die at een duif als zy dood, en een mispel als zy verrot was.*

Hy zal bot vangen.

Dit spreekwoord speelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *bot*. Dat beduid eigentlyk een platvisch, en ook een bots, of wederstuiting, van botten, botzen. 't Wil dan uitdrukken, hy zal dan afgewezen worden. *Vangen* word'er om de dubbelzinnigheid bygevoegt. Daar mede komt over een: *Hy zal zyn hoofd stooten*: en *Hy zal een blaauwe sbeen*, of *met zyn kop tegen een muur loopen*. *Hy zal Nibil op 't Request krygen*. Op die wyze zegt men van iemand, die niet veel opdoet: *Hy heeft geen grooten aal gevangen*. Maar die in 't water ploft, *vangt een snoek*, en die knikkebolt, *vangt een uiltje*.

Daar

Daar de Ojewaars neſtelen, ſterven geen kraamvrouwen.

Namelijk niet in 't Ojewaarsneft op den ſchoorſteen, ſchoon wel in dat huis. Maar zoo hoog klimmen de *geboorne Ojewaars met vier poeten niet*. Verſtaat de Rammen, vaders der Oyen, dat is, de wyfjes der ſchaapen.

Hy is venſterziek, niet deurziek.

't Wil zeggen, zyn ziekte is van klein belang. Dus word geſpeelt op 't wordeken *deur*, dat ook door betekent; en dan is *deurziek* doorziek. Om die dubbelzinnigheid word tegen deur *venſter* geſtelt. Zoo is ook een ſpreekwoord: *Ryke lieden ziekte, en ſchamele lieden pannekoeken, verneemt men verre.*

De levendige doode is een ſchoone doode.

Dit word gezegt van zulke, waar van 't gerucht verſpreid, dat ze dood zyn; maar die noch leven. Immers het gelaat van deze is niet lelyk geworden.

Ik lach om myn tanden.

Zoo antwoord men wel met een dubbelzinnige boerte, als ymand de reden van zyn lachen word afgevraagd. Dat *om* beduid dan geen oorzaak; maar om de tanden zyn de wangen, daar de laching haare plaats heeft.

Hy doet dat op zyn eigen boutje.

Dit zegt men van ymand, die iets verricht alleen op zyn eigen gezag en goedvinden. Maar hoe komt dat *boutje* daar te pas? Is dat niet *als 't vyfde rad aan een wagen?* Zoude dat wel zien op die aaloude ſoorte van wichelaary door lothoutjes, of roedekens? Hof. 4: 12. Die iets ondernemen wilden, ſelden in zulk een geval de waarzeggers te werk; om te voorwikken, wat uitkomt de zaak hebben zoude; maar zorn-tyds deden zy dat zelf. Vergelykt Ezech. 21: 21, 22. Dandede zy het op hun eigen *boutje*, zonder andere daar in te kennen. Ik gis liever, dat *boutje* voor afgekort en verhoetelt is van 't woord *authoriteit*, zoo dat *autb* tot *bout*, en dat tot *boutje* vervormt is. Iets diergelijks vind men wel meer in ſpreekwoorden.

VIII.

SPREEKWOORDEN van 't Vryen, Huwelijk, Kinderen, enz.

Vryen is een leuchenachtig ambacht.

Dit zegt lachende de waarheid. *Minnebrieven zyn met boter verzegelt; en als de Bruid is in de schuit, dan zyn de beloften uit.* Het woord *ambacht* was by de ouden zoo ruim, dat ze ook Mis doen en bedelen een ambacht noemden. Zie de Fakkels in *Ambacht*.

Alle vryers rijk, alle gevangens arm.

Zoo pleegen zulke voor te geven, de een om te beter door den huwelijksknoop valt, en de andere om te beter door klein rantzoen uit de boeyen los te geraken.

Een hnis vol dochters, is een kelder vol zuur bier.

Dit wil zeggen, in die waar is geen aftrek, *daar is geen trek in den baai*; en de vryers hebben 'er geen bek op. *Want daar de verkens veel zyn, valt de spoeling dun.*

Ik ken dat kruid!

Des zegt men van ymand, wiens moeyelijken en boozen inborst men kent. 't Is overgebracht uit de kruidkunde.

't Is kruitje roer my niet.

Dit zegt men van een onhandelbaaren mensch. Dit is door een gelykenis van dat kruid, 't geen zoo genaamt word; om dat het zyn zaad uitschiet, zoo ras ymand daar aan komt.

Men zou ze met geen tang aantasten.

Dit drukt uit, zy is ten uitersten vuilen morffig: want met een tang raakt men zelf wel een padde, of drek aan. Men zegt ook van zulke Venusjes, of nettertjes: *Zy stinkt zeven roeden in den wind.*

Als morffige lieden knifsch worden, dan schuuren zy de pan van achter.

Dit zegt men boertende, wanneer een morffebel en Modde van Gompes

pen net wil zyn. Zulke plegen dan belachelyk van het eene uiterſte tot het andere over te ſlaan. 't Moet zyn, *Nochey! noch fy!*

Men zou'er op verlieven, als een kat op een moſtaardpot.

Dit drukt boertig uit: 't is een rondomlelyk, een remedie tegen de liefde. Op zulk eene paſt: *Stond die trony in een muur gemetzelt, de bonden zouden'er zich op dood baſſen.* Van zoodanige zoetertjes zegt men: *Zy ſlaabt een winterſchen dag, kort en vuil.* Maar 's nachts zyn alle katten grauw, de duilternis maakt alles even ſchoon.

Elk heeft zyn leefje lief, al is zy beſnot.

Dat is, de liefde is blind. Lief ziet geen leed. Men vind geen ſchoon gevangenbuis, noch lelyk lief. Elk meent dat zyn uil een valk is. Doch 't is beter met den uil gezeten, dan met den valk gevlogen, zoo 't ſpreekwoord gelyk heeft. Dus is'er meer liefs, dan ſchoons. Alle dingen zyn wel, heeft het lief geen geel baair, zy heeft geel vel.

Die niet beſnot is, behoeft zyn neus niet te vagen.

Dit wil zeggen, die geen ſchuld heeft, behoeft zich niet te verontſchuldigen, of het zich aan te trekken.

Zy kan ryden en omzien.

Dat zegt men van een wakkere Tas. Want dit te kunnen doen, is een teken, dat ymand vaſt in den zadel zit.

Zy heeft ſplint.

Dat wil zeggen, zy heeft geld. Dit is geen klein lokaas, en geen magere trekplaaster voor de vryers in deze goudeeuw. Buiten twyfel is dit ſpreekwoord gevormt van 't Latynſche *splendidum*, blinkend, om dat het geld blinkt. Die zulk een ſplint heeft, heeft *klinkende redenen*, al ſpreekt dat niet. Want *geld dat ſtom is, maakt recht dat krom is.* 't Is by veele: *Ben je boer of dief, heb je geld ik heb u lief.*

Daar is klei aan de kloet.

Dat wil uitdrukken, daar zyn goede middelen. Een *kloet* is een boeren ſpringtok, en ook een *kluit*, een zoode; waar van men zegt, een *kloeteling*. Is daar klei aan, zoo is de grond vet en vruchtbaar. Nu in zulke landen beſtaat rykdom.

Zy heeft wat om in de melk te brokken.

Dat is , zy zit warm , zy weet waar van , om aan den kost te helpen. Men verhaalt , dat dit gesproten is van een vryer , die een wittebrood in zynen zak had gesteken , en zich by zyne vryster hier door aanprees , dat by ook wat in de melk bad te brokken.

't Haaltje is'er gehangen,

Dit zegt men van een huis , dat van het nodige voorzien is. Een haal is een stuk huisraad , dat dient om den pot aan te kooken. Dit word toegepast op zulk een , die komt daar hy alles toegerust vind : gelyk wanneer een jongman met een welgezeten weduw trouwt.

De hennen leggen geern , daar zy een ei zien.

Dit past men toe op zulke , die zelf gegoed zynde , een wedergade zoeken die ook middelen heeft. *Daar't goed is , wilt wezen. Twee naakten konnen malkanderen niet dekken.* Adam en Eva moeten nu schor- ten hebben : anders zal'er veel schorten.

Die een gouden wagen volgt , krygt'er wel een nagel van.

Dit wil zeggen , een vryer die 't wat hoog durft aanleggen , bereikt somtyds zyn oogmerk wel. *De stoutste wezels zuipen de eyeren uit.*

Zy zou hem niet laten ruiken daar zy gepist heeft.

Dit drukt boertig uit de smaadelyke verontwaardiging , waar door een vryer een blauwe schein zoude te verwachten hebben by een trot- sche vryster. Maar *een kat ziet wel op een Keizer. 't Vragen staat vry ; dog 't weigeren staat daar by. Duure scheepen blyven aan land.*

Zy zet haar mond als of zy pruim wilde zeggen.

Dit zegt men van eene , die met een gemaakte staatigheid haren mond in preutliche plooyen trekt , gelykende naar die het woord *pruim* zullen uitspreken. Zo pleegt een pratte Vryster , of pronkende Bruid , te doen.

Zy houdt haar respect als een scheel verken.

Dit spreekwoord word om te lachen gebruikt. Een verken is een scheel , lompen onaardig dier , dat zig met modder blanket. Een zoet patroontje van zyn *point d'bonneur* te houden ! Dikwyls heeft men in spreekwoorden zulke drollige gelykenissen. By voorbeeld, *dat past als*
een

een tang op een verken ; of als een baspel op een moespot. Dat gelykt als een koe een endvogel ; of als een windmolen een Burgemeester. Zy is ontſtelt als een oud ſpinnewiel: Dat vlyt zig als een zak met baspels. Dat klinkt als een loode bel ; of als een drek in een wiltboed. Dat is zo vaſt als een mutſje met een keelband , enz.

Zy ziet naar de andere week.

Dit wil boertig zeggen : Zy ziet ſcheel. Zoude week uit klugt wel ſpeelen of wyke ? Scheele zien niet regt voor uit , maar loens , en van ter zyden , dat om te lachen op tyd word toegepaſt.

Daar is een maar aan.

Dit drukt uit , daar ontbreekt of hapert iets , daar is iets te berispen , of af te keuren. Dit maar wyft die uitzondering aan. B. v. Zy is wel ryk ; maar gierig. Zy is wel mooi ; maar niet goedaardig , enz. Op die wyze zegt men ook : *Alle waarom heeft zyn daarom , en , Hierom en daarom gaan de ganzen barrevoets.*

Als 't hooi het paard volgt , dan wil 't gegeten zyn.

Dit zegt men , wanneer de vryſter zelf den vryer zoekt en aanlokt. Doch ziet daar van de Fakkel , bladz. 421 , in *Vryen*. Een rype peer valt dikwils in den drek , en word van de ſlakken gegeeten .

Stoot my daar ik wezen wil , of ik val 'er van zelf.

Dit zegt men van iemand , die veinf niet te willen , 't geen hy of zy immers begeert , en echter graag zoude ſchynen gedwongen of ſterk aangezocht te zyn. Men paſt dit toe op die weigeren 't geen zy wenschen , waar door dan de mond het hert beliegt. 't Zyn dan ſlechts *gemaakte mouwen*. *Het is baast genoeg gepeepen , voor die luſt heeft tot danſſen*. Zulke behoeft men den mantel niet te ſcheuren ; dat genomen zal zyn uit Genef. 39: 12. Want zy laten zich met een ſtroo trekken , of binden , al moet zomtyds wat om *weiſtaans* wil gedaan zyn : *Piep , piep , piep , Gerhardus , riep de Bruid.*

't Is een vryer in de koelte.

Dit zegt men van zulk eenen , die geen groote vierigheid , ernſt en drift , doet blyken ; ook genoemt een *koele vryer* , en *bouten Klaas*. Men paſt dit mede toe op andere , die zich koel , en met weinig beyvering omtrent iets dragen. B. v. *'t Is een student in de koelte*. Hier voor zegt men ook : *'t Is een vryer , of student , als ik u zeide.*

Hy brengt ze zelve meê, die 't omstooten.

Dat is, hy belet en bederft zelf zyn eigen zaaken. Zoo zegt men ook, *Hy is zich zelven in den weg, of in 't licht. De menschen mogen my niet lyden; maar ik maak 't'er na*, zei Uilenpiegel. 't Is met zulk een: *Ik zal het maken dat niemand my bedankt.*

't Is een groene vryer.

Groen drukt uit Jeugd, frisheid, vermakelykheid, gelyk de Mei doet zien in groene velden en boomen. Dor en droog is het tegendeel. Zoo zegt men, *'t Is een drooge Klaas. Bescbroomaelyk vragen leert weigeren.*

Hy heeft een blaauwe schein gelopen.

Dit zegt men van een vryer, wien zyn huwelyksverzoek geweigert is. 't Is een gelykenis van ymand, die gestuit word door met zyn scheenen ergens tegen aantefooten. Zulk een heeft het ook hard voor zyn schein gehad. Goede schein zelf hier tegen is: *Wil de een niet, de andere wit geerne; en, Daar komen zoô goede schein aan, als'er afvaren.*

Hy heeft zyn kalfsklaauwen afgelopen.

Dit wil zeggen, hy is in de driften en dertelheden van de Jeugd nu te boven; *Hy is de kalver liefde door. Hy is geen vryer van zyn eerste swambuis, en die nog geen baar aanden kin heeft. Hy heeft zyn kinderschoenen uitgetrokken. Met een man met een baard is doch de vrouw berwaart.* Men noemt een Jong weelderig mensch wel een *Jong kalf*; en by de Latynen was *vitulari* huppelen en springen, en zien dertel aanstellen, gelyk de kalveren in de weide. *Zoo komt het kalf wel by zyn maat.*

Met de blaauwe huik voor ymand uitgaan.

Zoo noemt men een huwelyks verzoek voor ymand doen. Men dede in onze oudgrootmoeders tyd de huik aan, wanneer men ymand staatelyk ging bezoeken. Maar hoe past tot dat werk juist een *blaauwe huik*? Men noemt *blaauw* 't geen gezegt en gemaakt is, gelyk b. v. *een blaauwe reden, een blaauwe boodschap*. Nu daar van bedienen zulke huwelyksmakelaars, of makeireden, zich dikwils tot dat oogmerk. Doch wat wil dit spreekwoord zeggen: *'t Verken heeft de huik op? Een wille Bruid behoeft veel opsbikkens.* Vergelykt Spreuken 11: 12.

Het trouwen komt als het kakken aan.

Dus zegt men schertzende. De zin is, dikwils haastig, onverwacht,

wacht : en met een driftigen aandrang. Daar van zeiden de ouden : *De vrysters hebben eenen zin ; maar de weduwen hebben den drommel in.* Doch St ! daar ligt een muis in de kraam.

Hy heeft zyn trouwtje verquakkt.

Dat wil zeggen , hy heeft zich onbezonnen verslingert. Men zegt dat ook , *Hy heeft zich zelven weggegoorpen* , en , *Hy was verdrongen eer by water kende.* Die vogel is in de vlucht geschooten. Zy misrekenen zich wel , die zeggen , *Een goed bouwelyk zal 't al betalen.* Want 't is baast getrouwt , dat wel lang betrouwt. Doch die zyn billen verbrand heeft , moet op de blaeren zitten . Zulken stemmen toe : *Ongebonden best.*

Beter is enkel ja , dan bubbel neen.

Daaraan zullen de vryers *bun zegel steken* ; dewyl het eerste hen beveiligd voor een blaauwe scheen. Maar zy moeten denken ; *Geen boom valt met den eersten slag.* De aanbouder overwint. Dit is ook een les , welke de ouden eene vryster gaven : *'t Is konst ; intyds ja te zeggen.*

Hand van de bank ; 't vleesch is verkocht.

Verkocht vleesch moet men op de bank laten liggen , en 'erde hand af houden. Dit past men toe op een verloofde vryster. Van zulk eene zegt men ook : *Zy is zoo duur verkocht als zy gelden mag.* Maar *mal vleesch is ook ter geefs te duur.* Hier van verschilt der Latijnen spreekwoord : *Manum de tabula* , hand van de tafel , oft 't paneel : 't geen ontleend is van dien schilder , die de hand van zyn geschilderde niet konde aftrekken , en ondertusschen dat , doort'elkens te veranderen , in plaats van verbeteren , verergerde.

Die 't geluk heeft , leid de Bruid te kerke.

Van zulk een zegt men , *De Fortuin dient bem , 't geluk wil bem mede.* Zoo zeide men : *Als 't lukt , kalft de os.* 't Geluk is rond ; 't valt den eenen in de band , en den anderen in den mond , Doch 't geluk gaat ook wel den kreeftengang .

Dat is de Bruid daar men om danst.

't Wil zeggen , dat is de zaak daar 't om te doen is : gelijk zoo ter eeren van de Bruid , en om haaren t'wil , pleegt gedanst te worden. 't Is 'er anders gelegen , als men zegt : *'t Is niet om uw schoon bakhuis.*

't Is ver van lachen , zei de Bruid , en zy zat en schreide .

Lachen en schryen staan tegen malkanderen. Zoo verschilt kussen en geesse .

geeffelen. Een ander spreekwoord om te lachen is: *Te bed best, zei de Bruid, en zy was aan den baard vergeeten.* Zoo mede: *'t Is een arme bruijloft, daar brood gebrek is.*

Het nachtegaaltje op de peuluw.

Dat wil zeggen, de vrouw op 't bedde. Deze zingt daar al dikwijls 's nachts, wanneer zy haar kind in den slaap zoekt te wiegen. Maar de man hoort dat niet graag, dat zy te *veel nooten op baaren zang heeft*, om dat het dan op kneuteren aankomt. Niet aangenamer is *de gordyn-mis*, of *de kommerzang*. Men zegt dat ook: *de vink die op 't oorkussen zingt, vermag veel.*

Hansje in de kelder, en Maaitsje in 't schappraaitje.

Zoo noemt men jokkende een ongeboren kind in 's moeders lichaam. *Hansken* en *Jan* is een algemeene naam, als blykt in *Jan Alleman*. Dus is ook *Maaiken*. Op *Hanskens gezondheid* word dikwijls gedronken in vrolyke tafelgezelschappen. *Maaitsje* krygt dan 's evens ook een beurt. 't Een of 't ander zal getroffen zyn, zoo de rekening niet qualyk gemaakt is.

Een ongelegt ei, is een onzeker kicken.

Dit is een aardige uitdrukking van een losse verwachting, gebouwt op een ongewisse ondertelling. Zoo zeiden de ouden ook: *Hy koopt de wieg, eer 't kind gemaakt is.*

Zy heeft de kar omgeworpen.

Dus beschryft men boertende een miskraam. 't Spreekwoord is ontleent van een voerman, die de vracht op zyn karre omsmyt. Het zelve beduid; *'t Is op een storting uitgekomen.*

't Kint is gesmoort in zyn geboorte.

Dit drukt uit, de zaak is gestuit en gedempt in haar beginfel. Zoo moet men *een adder vertreden in den dop*. Maar 't gevaar was zoo groot niet, wanneer *de bergen zouden baaren*, en 'er een *muisje voortquam*.

Hy komt eerst uit den dop.

Dit zegt men van een *jongen melkmuil*, door een gelykenis van een eerst gekipt kicken. Anders zegt men, *Hy komt eerst in de wereld kyken.*

't Kind

't Kind gelykt zyn vader, als of 't uit zyn aangezicht gesneden was.

Uit is in dit spreekwoord naar, gelyk in uitfchilderen, en uitbeelâen. De gelykenis is genomen van een beeldfnyder, die een beeld naar ymande aangezicht fnyd. 't Is dan ook: *Jenny! hoe wel gelykt dat kind zyn verzertje.*

Men moet het kind uit de luuren bezien.

Dat wil zeggen, de zaak moet naakt zyn, en ontzwachtelt van alle dekzels en bewimpelingen, om 'er recht van te kunnen oordeelen. Hier mede heeft eenige gemeenschap, *De kat uit den boom kyken.* Als men lang op een kat sterooft, vind zy zich genoodzaakt om laag te komen. Men zegt ook: *Eerst het kindje kyken, eer men de minne drinkgeld geeft.*

Aap, wat schoone jongen hebt gy!

De aapin heeft zonderlinge liefde tot haare lelyke jongen, als warea 'er geene schooner, zoo dat ze die lievelingen, als men verhaalt, door omhelzingen wel dood drukt. Dat is dan als, *Het katje dood foolen.* Dit word toegepast op menichen, die belachelyk met het hunne te veel op hebben: gelyk byzonderlyk malle moertjes met haare balgers. 't Was al een spreekwoord der ouden: *Het zotste dat men vind, is een moeder met haar eerste kind.* Ondertusschen past op zulk een moeders zoontje wel: *Hy wast in schoonheid op, als de jonge aapen.* En, *Een aap blijft een aap, al droeg by een gouden ring.* Doch 't word in een beteren zin genomen, als men zegt, *Kinderen zyn aapen*, om dat zy in hunne speelen nabootzen 't geen de ouden doen.

Lieve kinderen krijgen lieve naamtjes.

Dit is genomen van de malle moertjes ontrent haare malle kindertjes. Men moet op 't hooren dikwyls lachen. 't Is niet slechts *myn kindje, myn engeltje, myn lammertje*, enz.; maar ook, *myn bondeje, myn schelmtje, myn guitje*; en wat al niet? Menigmaal is het laatste waarheid.

Lieve kinderen mogen wel een potje breken.

Dat wil zeggen, zulke die in gunst zyn, mogen wel iets bedrijven, 't geen anderen qualijk afgenomen word. *Al doen 'er twee het zelve, 't is nochtans niet het zelve.* By voorbeeld, breekt eene dienstmaagd een pot, zy word wel bekeven om haare onvoorzichtigheid, maar doet een moeders kindje dat, zy oogluikt het, en lacht 'er wel mede. 't Is al

M

goed

goed, wat by doet, dien men bemint. 't Is al quaad, dien men haat, wat by begint.

Men zal daar wel liever kinderen mee paayen.

Dit wil zeggen, gy zult u wel met minder gelyden. *Dat is geen spek voor uwen bek.* 't Is ontleent van de liefste kinderen, die men te vreden stelt door hen de lekkerste stukken banket te geven.

Schryvende kinderen maken zingende moeders.

Namelijk om de te sussen, en in den slaap te wiegen. Maar in't tegendeel, zingende kinderen maken wel schryvende moeders, wannet zy in herbergen en kroegen zitten quinkeleeren, en van mooi Aaltje zingen. Zoo trappen zy de moeders wel jong op den schoot, en oud op 't berie. Doch 't is beter, dat het kind schreit, door behoortlyke tucht, dan vader en moeder.

Buigt het rysje, terwijl het jong is.

Een nuttige les voor ouderen omtrent hunne kinderen, eer zy de roede ontwaschen zyn. 't Is quaad oude bonden aan den band te leggen, gelyk oude boomen zich niet laten buigen, nog verplanten. Die boven 't boofd zyn gewassen, zyn buiten bedwang. Doch onbuigzaame kinderen, die naar hunne ouders niet willen luisteren, moeten dikwyls wel booren naar het kalfsoel, dat is, den trommel. De ouden zeiden, 't Moet vroeg krommen, dat een goede putbaak zal worden, en, 't Moet vroeg steken, dat een goede doorn zal worden.

De roede steekt voor den schoorsteen.

Dat drukt uit, de straf is tot afschrik vaardig. Zoo steekt men, tot waarfchouwing en vreeze van stoute en baldadige kinderen, wel een roede voor de schouw; op dat die hen gestadig voor de oogen, en by de hand zy. Vergelykt Mich. 6: 9. Dus zegt men ook, *De roede ligt in de pis*, namelijk om taai te zyn, en gevoeliger te quispelen.

Wafcht my den pels, maar maakt hem niet nat.

Dit zegt men, als ymand iets gebiedt te doen, 't geen hy toont niet te willen uitgevoerd hebben, en dat het bevel geen ernst is, om dat hy de middelen daar toe verbiedt. Zoo zeggen de malle Moertjes: *Meester, keer myn kind wel; maar sla het niet.*

Zyn

Zyn eigen luizen byten hem.

Dit zegt men van iemand, die benadeelt en gequeelt word van zulke, die hy zelf gequeekt en gevoed had: gelyk den bedelaar wedervaart van zyne luizen. Dus handelen kinderen wel omtrent ouders, die zy uitzuigen en plagen. *Een magere luis byt ſcherp.* Doch dan word ook noch wel waarheid: *Die al van de luizen verloſt zyn, worden noch van de neeten geplaagt.*

Hy broed een ſlang in zynen boezem, die hem 't hert zal afſteeken.

Dat is, hy queekt en voed 't geen hem zal bederven, en doodelyk zyn. 't Is uit Aëſopus Fabelen, van den boer, die een verkleumde ſlang in zynen boezem nam, en ontgooide. Zulk een loon ontvangen weldoenders al dikwyls, en zelf ouders van hunne ondankbare kinderen, dat verfoeyelyk is. Dit heeft grond gegeven tot dit ſpreekwoord: *Queekt gy kinderen? queekt liever braadverkens: dan hebt gy alle zes weken geld.* Doch dit raakt geen deugdzaame kinderen, die der ouden eere en blydſchap zyn.

Men behoeft geen luizen in den pelt te zetten.

De zin is, zy groeyen 'er van zelf genoeg in. Zo behoeft men geen onkruid te zaayen; want het ſlaat van zelf genoeg uit den grond op. Dit is een zinnebeeld van ondeugden, welke men niemand behoeft te leeren, om dat de natuurlyke verdorventheid daar van maar al te vruchtbaar is, b. v. hovaardy, dertelheid, enz. Byzonderlyk paſt dit op de jonge jeugd.

Kleine kinderen goede kinderen: Wel hem die 'er geen heeft.

Dit is een oud ſpreekwoord. De zoetigheid der jonge kinderen kan geenzins opwegen de moeyelykheden der opqueeking: evenwel daar breekt de ouderlyke liefde door. Doch 't blyft waarheid: *Kinderen zyn een zegen des Heeren: maar zy houden de noppen van de kleeren.*

Hy heeft haar zo lief, als een oud paard zyn moeder.

Oude paarden dragen geen kennis noch liefde meer tot hunne moeders. Daar aan zyn wel ontarde kinderen gelyk. Zo is 't ook een ſpreekwoord: *Een bond zou dat zyn moeder niet geven.* 't Is waarheid: *Van oude lieden, en jonge kinderen, bebaakt men weinig danks.* Want de eerſte ſterven haat, en de andere geheugen de weldaad niet.

Oorsprong en Uitlegging

Zo als de ouden zongen, piepen de jongen.

Dit is ontleent van de vogelen, en wil zeggen, dat kinderen navolgen, gelyk de ouders hen voorgaan. Dus zegt men: *Hy heeft een aartje naar zyn vaartje. Zo moer, zo dochter. Uilen broeden uilen. Katten kinderen muizen, wel. Zou 't ei beter zyn dan 't boen, dat zou de Drees doen.*

Als man en vrouw 't malkanderen brengen, dan lachen de Engeltjes in den hemel.

't Is 'te zeggen, dat die twee vrolyk en wel gezint omtrent malkanderen zyn. Een teken en betuiging van eenigheid en vrede is, als men samen een glas wyns drinkt. Nu deze tusschen Echtgenooten, is der Engelen aangenaam. 't Zal speelen op Luk. 15: 7. Maar zoude dat andere spreekwoord wel altyd vast gaan: *Een dronken vrouw is een Engelin 't bed?* Ik denk, dat is wel een plaizier om dul te worden. Zommige zouden mogelyk wel vermoeden, dat dit geen goede, maar een quaaide Engel is. Doch 't kan in verscheide opzigt waarheid wezen: gelyk in dat spreekwoord: *Een Engeltje op straat, een Duiveltje over den baard.*

Zy is zyn zilverwerk.

Dit zegt men schertzende van een wyf, die haaren man gedurig op de zyde is; om dat daar het zilverwerk pleegt te hangen. 't Gaat wel, als bewaarheid word: *Man en wyf zyn twee zielen in een lyf*; hoewel zy voor twee lyven den pot moeten koken.

't Wyf heeft de broek aaz.

Dat is, zy speelt voor man, en is baas in 't huis. Men zegt dat ook: *De bin overkraait den baan.* Evenwel zy slaapt in baar muts.

Hy dient onder Kapitein Rondkemd.

Dat is, de man volgt het bevel van zyn wyf. Vrouwen dragen ronden hemden zonder slippen. Die hier van nader vroucht begeert, kan dat vragen aan *Jan de Wasser*, anders gezegt *Jan Tryntjes*, dien 't echter, wanneer hy onder ligt, vry staat te roepen, *Mans band boven.*

't Wyf laat de lip hangen.

Dit is de gebeerde van een zuurmuil. *Die 't zo lang heeft, kan het lang laten hangen*; gelyk snotolf haare neushangzels, of snottebels paaien.

Zy.

Zy moet echter al wel gevleefcht zyn, als men'er wel een *butſpot* van zoude ſnyden.

Een quaad wyf, is het ſlechtſte ſtuk huisraad.

Behoeft dit wel veel verklaring en bewys? 't Schynt dat die man het niet veel anders begreep, die zeide: *Ik geef het myne geern om een beter.* 't Was een ſpreekwoord by de ouden: *Daar is maar een quaad wyf, en elk meent dat by het heeft.* In 't byzonder zegt men, dat een *Griet quaad vleeſch, maar goede viſch is.* Zo mede, *Daar twee Grieten in een huis zyn, behoeft men geen haſſenden bond.* Het ſpreekwoord was ook: *Rook, ſtank, en een quaad wyf, dryven den man uit zyn huis.* Zy voegen'er by: *Die goede dagen moe is, neeme een wyf.* Ik wil niet, dat men alle deze en diergelyke ſpreekwoorden op mynen kerſtok zal ſtellen: maar laat het betoogen de verantwoording voor de vinders, en gebruikers. 't Is niet geraaden, *de borſelen te tergen.* Men neeme dit altoos met deze bepaaling: *de goede niet te na geſprooken.* 't Staat ook vry aan de goede vrouwen, dat ze op hun beurt de quade mannen met gelyke munt betalen, door zulke ſpreekwoorden als een *vrouwenverdriet*, en *wyvenbeul* en *piager* paſſen. Hier toe zal 't haar ook aan geene ſtoffe ontbreeken, byzonderlyk zo zy wat mondig, en *wel van de ſpanader gefneden zyn.*

Zy is graag op den drill.

Dit wil zeggen, dan hier, dan daar na toe. Ziet de Fakk. bladz. 73: in *Drillen.* Zulk eene uitzinnige noemt men een *dril op*, van *opdrillen.* De oude zeiden: *Zy ſlacht pyfers paard, en is nergens nooder dan 't huis.* Zo is de *huisvrouw* eene *ſtaatsvrouw.* Doch *de beſte koeyen vind men op den ſtol.*

Zy heeft een hand met een gat.

Dat is, zy kan geen geld bewaren, zy laat het door de *wingeren druipen.* 't Is een doorſlag, een verquiltſter, een ſmokkelſter. Zulk een hand is als een doorgeboorde buidel. Hag. 1: 6. Dus zegt men boertende van een ſpilpenning: *Zyn zakken zyn van duivelsleer, zy konnen geen kruis bebouden.* Als man en vrouw dus beide hun goed doorbrengen, zegt men: *De bengſt en merri trekken beide hun ſtreng even wel.* Dit is genomen van paarden, die in ſtrengen zamen aan den wagen geſpannen zyn. Dus komen zy daar mede ras te *Sint Reinuit*, en bediepen zich van *de-nevelkar* in 't verhuizen.

Elk heeft zyn kruis.

Wie moet dat niet uit ondervinding toefstemmen? *Nihil eſt ab omni parte*

parte beatum. Geen roozen zonder doornen. ! Geen lief zonder leed. Ja geen kruis te gevoelen, is wel het droevigste kruis. Jerem. 5: 3. Zonder kruis, erlangt men geen kroon; mits dat het kruis van Jezus zy. Zo heeft ook elk zynen vyand. Maar ieder meent, dat zyn kruis het zwaarste is, om dat by gevoelt waar ben de schoe wringt; en niemand binkt aan een anders zeer. In een goed huwelyk, word het kruis van man en vrouw zamen, tot verlichting, gedragen: maar in een quaad huwelyk, zyn zy malkanderen tot een zwaar huiskruis.

Het rookt daar.

De rook is eene uitwerking en teken van vuur. Hierom zegt men ook, *Daar 't rookt, is 't warm.* Die rook is onaangenaam, en byt in de oogen, zo dat ze wel van traanen overloopen. Vuur is een zinnebeeld van toorn en twist. De betooningen en uitberstingen daar van zyn als een lastige rook, waar door die oneenigheden openbaar worden; en daarom dienen zy binnen gehouden te zyn. Zo moet men zorge zoeken te dragen, dat *de vlam binnen 't dak blyft*; byzonderlyk tusschen man en vrouw. 't Word mede toegepast op blaarblykelyke leugens, die als een rook blyken, verveelen, en verdwynen. Dus zegt men tot een onbeschaamd leugenaar: *Het rookt zo boven uw hoofd.* Zo was by de Latynen, *Fumum vendere*, rook verkoopen.

't Is 'er stil, daar 't nooit waait.

Dit drukt uit, dat 'er ook tusschen de beste Echtgenooten wel een stormtje en geschil ontstaat; want *Menschen zyn geen Engelen.* In 't tegendeel, *de eene mensch is den anderen wel een duivel.* Maar daar *vrede is, is God.*

Steek uwe hand niet tusschen den post en de deur.

Die dat doen, stellen zich in gevaar van deerlyk geklemt te worden; gelyk *die zynen vinger steekt in den mond van een zot.* Men eigent dit toe op zulke, die zich onvoorzigtig inmengen tusschen twee die malkanderen nazyn, b. v. man en vrouw; dat zelden wel uitvalt. *Vrienden mogen kyven, zy moeten vrienden blyven.* Niemand zy vooral een oorblazer, die twist flookt. Verzoenen de twistende, dan heeft zulk een die beide tot zyne vyanden gemaakt: gelyk zelf *de scheidder wel beide de vechtende op 't lyf, immers van 't bystaan lichtelyk wat mede krygt.* Men zegt dat ook: *Steek uwe hand niet tusschen de schorse en den boom.*

Als 't bedde gescheurt word, verstuiwen de pluimen.

Dat wil zeggen, wanneer de dood een huwelyk scheid, dan worden
de

de goederen herwaards en derwaards verdeelt. Verlaat wel, zoo't niet is, *Even op, en de kléren voor de doodscbuld.*

Ontkleed u niet, voor dat gy te bed gaat.

Dat wil zeggen, ontdoet u niet van uwe noodige goederen, eer gy sterft; op dat gy uwe erfgenamen en vrienden niet en behoeft naar de oog en handen te zien. Dit spreekwoord niet in acht te nemen, hebben ouders wel te laat beklagt! 't Is, *kinderen, waart gy groot: Ouders, waart gy dood. Een vader kan beter zeven kinderen onderhouden, dan zeven kinderen eenen vader.*

Hy heeft de schaapen gewacht om de keutels.

Dit zegt men schertzende van ymand, die een ander vlytig heeft opgepast, op hoop van zynen of haaren erfgenaam te zullen zyn, en groot voordeel te genieten; maar die zyn verwachting te leur gestelt ziet, zoo dat hy 'er geen blaauwe vingers aan telt. 't Oude spreekwoord was: *Oude moeyen doen 't goed groeyen, maar oude oomen zyn maar droomen. De erfgenamen wenschen de eerste wel in een bouten pastei. Doch 't komt by 't builen der bonden niet toe, dat de kalveren steruen.* Op die hoop, en met die uitkomst, geschieden ook niet zelden huwelyken.

Wilt gy hebben dat men van u spreekt, trouw of sterf.

Te weten, de een vertelt dat den anderen als wat nieuws. Dan pleegt men ook geprezen, of gelaakt, en daar toe alles opgehaalt te worden. Doch dit duurt niet lang. Haalt is dat *oud nieuws*, wanneer de Bruid getrouwt, of 't lyk begraven is. *Kont gy steruen, gy kont vergeten worden. Men kan, zegt men, geen huis houden met die dood zyn.* Dan is 't: *Een ander op! hei!*

't Geen Venus voegt, dat scheid de kluppel.

't Wil zeggen, dat huwelyken, die uit een geile drift worden aangegaan, op ilaan en vechten plegen uit te komen, waar door zulke weder van malkanderen loopen.

Daar ligt een huis.

Dat wil zeggen, 't ligt daar over hoop. De gelykenis is genomen van een huis, dat vuil en ongereddert is. *Zoolaten zommige bet slecht liggen; en daar zyn'er, die om een baverstroo een huis over einde zetten. Dus ligt'er ook een huis, by die huisbouden a'skatten en bonden.* Zulke zyn de vreedzaamste en geregelste echtgenooten niet. Dan ligt'er een huis van den Duiuel. 't Loor

't Zal wel koelen zonder blazen.

Dit zegt men van malle liefdedrift, die wel overgaat, wanneer de speelman niet langer op de zolder zit, en 't nieuwtje daar af is. De gelykenis is van heete bry, ofiets diergelyks.

't Is 'er kats boer.

Zoo zegt men van een huishouden, daar't op een kyven en schelden gaat. Dit is overgenomen van de katten, die 't verkerft hebben. *Kats* is by de Hoogduitschen kat. 't Is dan zeer veranderd, wanneer men voor *poesje*, *kats boer* zegt. Zoo gebeurt'er, daar *Liefste*, en *Hertje*, in *jou boer*, en *verken* verduitscht word. *Dan tapt men uit een ander vaatje*. Men drukt dat ook dus uit: *De scherminckel ryd daar*.

't Is een koekkoek.

Zoo noemt men een *boerndrager*. Ziet hier voor dat spreekwoord. Men zegt vanden koekkoek, dat het wyf je haare eyeren legt in het nest van andere vogelen, op dat die haare jongen zouden uitbroeden en opqueken. Dit past wel by gelykenis op den overspeelder. Maar waarom schryft het gebruik dat bedrijf van des koekkoeks wyf je toe aan een man? Veele zouden echter niet willen hooren, dat men zeide, 't *I een koekkoeks wyf*, gelyk wel, dat is een *koekkoeks doen*, enz. want zy zouden vreezen, dat men hem voor den man van dat wyf zoude aanzien. En waarom heeft het gebruik dien schimpnaam toegeeigent aan den man, van de echtbreekster? Dit te onderzoeken, laat ik aan natuurkundigen. Dit heeft het spreekwoord in de waereld gebragt: 't *Is een wys kind, dat zynen vader kent*.

Hy is op een vreemde haven geweest.

Dit zegt men van ymand die ergens geweest is, daar hy beter van daan ware gebleven. Hier aan is niet ongelyk: *De bin heeft baer ei in de netelen gelegd*. Doch dat is dikwyls een *stinkei*.

Hy loept by hoeren en snoeren.

Wat wil dat *snoeren* zeggen? Zoude het niet verbaftert zyn van *naaren*, *sneuren*, *zwagerinnen*? Op die wyze noemt men een lichtekooi een *nichtje*. Men weet ook zie die bende *zwagers* heet.

Hy heeft wel lijf tot soppen, die zyn brood in de goot doops.

Dit past men toe op zulke, die redenlooze begeeren hebben; en hun vermaak zoeken in ongerymde en slegte dingen.

SPREEK-

I X,

SPREKWOORDEN van de Keuken.

Honger is de beste sauce.

Wegens de waarheid van dit spreekwoord, beroep ik my op het getuigenis van een graage maag. *Honger maakt raauwe boonen zoet. Honger ziet struif voor taart aan. Men neeme de proef aan een boer, die in drie dagen niet gegeten heeft. Doch de honger moet in't land al zeer groot zyn, wanneer de eene wolf den anderen eet. 't Is noch dragelyk, als men by gebrek van brood, korstjens van pasteyen eet. Is't niet een groote moedigheid, die men getuigt van de vroomen borgers van Zirikzee: Zy zouden de stad niet overgeven, al moesten zy hun brood met bet gruis eeten? Honger is een scherp zwaard. Hy moet ook al vry scherp zyn, die een spyker den kop zoude afbyten. Men mag al roepen, vast, vast: een ledige buik heeft geen ooren. Meenige zak word echter toegebonden, eer die vol is.* Hier op verstaat zich meester Hans, wanneer hy voor ravenkok speelt, en den eenen galgvoegel op den anderen te gast noodigt. *Ravenkost verdrinkt niet.*

Lek wat zouts.

Zout scherpt de eet en drinklust op, en vermeerderd de smaakelykheid. Vergelykt Job 6: 6. Dit spreekwoord kan schynen ontleent te zyn van de bokken, of geiten, die graag zout lekken. Maar mogelyk is het een verbloeming van een ongezoutener spreekwoord: gelyk *kus myn elleboog. Ik vaag daar myne bielen*, dat is myn agterste, *aan.*

Zy is zo gerust, als of zy gebakken had.

Dit zegt men van eene onbekommerde. Die gebakken heeft, is weder van brood voorzien, en behoeft daar voor niet te zorgen. Zoude dit niet konnen speelen op de geschiedenis van die weduwe, welke voor Elia eene koek had gebakken, en daar na van brood in den honger verzekert wierd, 1 Kon. 17: 16? Immers het schynt my dus toe. Zo is dan ook dit spreekwoord uit de H. Schrift.

Het beste brood legt men op 't venster.

Dit wil zeggen, met het beste lokt men de koopers aan. *Schoon voorgedaan is half verkocht. Dan doet aanzien gedenken; en goede waar proeft zich zelve.* Hier aan is niet ongelyk, schoon onbeschofter gezegt: *De blankste billen boven.*

N

Zyn

Zyn mond water; daar na.

Dat wil zeggen, zyn lust is daar toe zeer ontfeken. Het zien van iets lekkers kan iemand speezel in den mond doen komen. Dat is *doen wateren*, en *watertanden*. Hier uit kan men ook zien wat zeggen wil, *Ergens bek op hebben*.

Hy heeft 'er zyn mond op gemaakt.

Dat wil zeggen, bereid om dit te nuttigen. Doch zulke *maken* wel een *quade rekening*, zo dat 'er *vyf mis tasten*, en het hen *van onder den neus* word gevaagt. 't *Geen men spaart voor den mond*, eet wel de *kat of de bond*.

Hy heeft daar zyn boontjes op te weeken gelegd.

Dat is, hy heeft daar op en daar tegen staat gemaakt. Men weekt boonen tegen zekeren tyd, om die dan te eeten. Doch 't gebeurt wel, dat zulke *te gast gebaalt worden met Jan t' buisblyvens wagen tje*; en dat zy 'er geen *vette vingeren van lekken*.

Is de brok groot, men moet 'er den mond naar zetten.

Dat is, men moet zich yoegen naar dat de zaaken zyn. 't *Is een harde brok*, daarmede *aan wort*. Dan is 't, *Hystikt aan de brokken*. Zo *schiet* wel iets in de *verkeerde keel*. 't *Geat* dan niet altoos door, *Is een weinigje goed*, veel is niet *quaad*. Anders zegt men ook: *Al is de kerk groot, de Paap predikt maar aan een einde*.

Dat smaakt als klokspys.

Dit wil zeggen, 't is zeer lekker. Klokspys is metaal, waar van men klokken giet; immers dient dat voor den mond niet. Zoude het wel zyn, om boertende te speelen op de dubbelzinnigheid van 't woord spys? of ziet het op klokken, ingorgelen? Doch dat past meer op drank.

Een hond zou dat zyn moer niet geven.

Zo zegt men van een lekker beetje. Honden laten geen andere aan 't zelve been knagen, al waren 't hunne eigen moeders, en gunnen niemand iets, dan zich zelve, volgens dat spreekwoord: *Hy slagt den hond die op 't booi lag: bymogt dat zelf niet, en wilde niet toelaten, dat de os bet at*. Men zegt ook van zulk een lekkernytje, *daar zou men vinger en duim na lekken*. Men zou 'er een *hoer om worden*, en *slapen in een goot*.

't Is 't neusje van den zaam.

Dat word van de liefhebbers voor 't beste en lekkerste van dien smaakelyken visch gehouden, en dit word by gelykenis tot het puikje van andere dingen overgebracht.

Zyn mond is van geen schaapsleer.

Dat wil zeggen, hy mag wel wat lekkers, hy heeft zyn smaak wel, *Hy mag zyn natje en droogje wel, schoon niet boven zyn neus.* Doch tot die te zeer op zyn mond gezet is, zegt men: *Moogt gy dat niet, zet bet zeven voeten verre van u, dan bindert u de reuk niet.* Dat zoude echter niet doorgaan van iets, waar op past; *bet stinkt zeven voeten in den wind.*

Lekker is maar een vinger lang.

Als het lekkere door 't keelgat is, heeft het geene smaakelykheid meer, om dat die maar is in den mond, op de tong en 't gehemelte. Om die reden wenschte de oude Wysgeer Philoxenus, naar 't verhaal van Aristoteles, dat hy een kraans hals mogt hebben. Zoude die borst nier in de keuken ter school hebben gelegen, en de kelderkoorts onderhavig zyn geweest? 't Is ook waarheid: *Lekkere boeren kasten veel van onderhouden.* Doch al mogt gy den Droes, *wie zou bem u kooken?*

De oogen zyn grooter dan de buik.

Dit zegt men van kinderen, in welker oogen eenige spyze, die zy graag eten, te weinig schynt, schoon zy die niet kunnen opkrygen, of in hunnen buik bergen. Daar van zeiden de oude: *De oogen moeten vol zyn voor den buik.* Doch dit spreekwoord past ook op ouden, in welke de begeerlykheid der oogen meer wil, dan zy gebruiken kunnen. Vergelykt Prediker 1: 8, en 5: 9, 10. Ook Luk. 12: 15. Waarachtig is die spreuk: *Muli nimum, nemo satis.* Menige hebben te veel, en niemand genoeg.

Buikleer rekt wel

Dit zegt men boertende, van die in 't schransfen een reefje van hunnen gordel ontgespen en los maken. Daar zyn echter dingen, die beter zyn in de ruims wereld, dan in een naarwen buik.

Zoo de gekken geen brood aten, 't koren zou goed koop zyn.

Dit spreekwoord zegt lachende de waarheid. De gekken vermeerderen niet slechts het getal; maar zelf met zulk een meenigte, dat men'er kakhuisen mede zoude kunnen dekken. *Narwegen en Zolland levert veel*

eeters uit. *Deze helpen wel degelyk het brood uit de schimmel boude.*

Hy heeft verkenstorft.

Dat wil zeggen, hy heeft honger. De uitdrukking is daar van genomen, dat de spoeling der verkens ook hun kost is. Dit verschilt dan van een *muizenmaaltyd*, waar in men alleen eet, en niet drinkt.

Geen verken sterft van een vuilen troch.

Dat past men toe op die de viefte en zinnelykste niet en zyn; denkende, *Vuil maakt vet.* Doch *morfigheid is geen beiligheid.*

Die uit de zeunie gestoten is, was 'er geerne weer by.

Een *zeunie* is een verkenstroch, daar zy de spoeling uitslobberen. Ik denk dat het verbaftert is uit *zwyny*. De verkens die daar uit van andere verdrongen worden, zoeken 'er zich weder by te voegen. Dit word toegepast.

Als de zog zat is, werpt zy den troch om om.

Zatheid baart dertelheid en brooddronkenheid, met ommedogendheid omtrent behoefigen. Ziet Spreuken 27: 7. En Ezech. 16: 49. 't Is daarom wel gezegt: *Die den buik vol heeft, meent ook dat andere zat zyn.* Daar is wat honger over, als men zegt: *'t smaakt naar den troch, bad ik meer, ik at noch.*

Hy gaet in grasduinen.

Dit zegt men van ymand die wel onthaald word, en zynen lust kan boeten met het geene hem lekker smaakt. 't Is genomen van beesten, die op grasrijke heuvels weiden. Het woord *duinen* gebruikt men nu alleen van de zandbergjes op de zeestrand; maar ouds tyds wierd dat ook in ruimer zin genomen. Ziet de Fakkelt, bladz. 76.

Hy zuigt aan een sneeuwbal.

Dat zegt zich zeer schraal en armelyk behelpen. Een sneeuwbal levert zeer weinig voedsel uit; en byna al zoo wel kan men *van den wind leven.*

Hy maakt goed gier.

In de oude taal was gier gelaat, gedaante. Zoo is dan *goede gier maken* het voorhoofd ontfonfelen, zich vrolyk aanstellen, 't geen geschied door welceten en drinken. Ziet de Fakkelt, bladz. 57, in *Gier*.

't Is.

't Is boter tot den bodem toe.

Dat wil zeggen, 't is al weelde: gelyk een ton, die met boter van boven tot onder opgevult is. Boter word meermaal genomen voor een zinnebeeld van vettigheid en welluſt. Vergelykt Job 29: 6. Jef. 7: 15. Dus is 'teen ſpreekwoord van ymand, die een vette gelegenheid gekregen heeft. *Hy is met zyn aars wel in de boter gevallen.* Zulke konnen tot de kneukles toe in 't vet zitten, en vetpot, en pannetje vet ſpelen. als zy vaſtelavond bouden, of roepen, *De koning drinkt*, zoo zy na *Sint Martens gans* niet willen wachten. Maar by *Schraalbans is Magerman kok*, en 't is 'er ſchier 't geheele Jaar door in de Vaſten.

't Gaat 'er op alle vingeren.

Dat is, *men ſpeelt 'er Gaudeamus.* Zulke plegen te danſſen, te huppelen, en op de vingeren te knippen.

Hy haalt zyn hart op

Dit zegt zich vrolyk maken en verluſtigen. Droefheid maakt neerſlachtig, en doet den luſt en moed zinken en vallen. Door blydſchap word het harte weder opgebeurt en opgehaalt. Vergelykt Spruken 15: 15. Men zegt van een moedelozen, *'t Hart zinkt hem in de ſchoenen.* Dat haalt men dus weder op.

't Is hertje, wat liſt u? mondje, wat begeert gy?

Dit zegt men van een kind van weelde, dat naar zyne welluſten leeft. Hier aan gelyk: *Daar by 's nachts van droomt, beeft by op den dag.* Doch *Dnuren is een ſchoone Stad.*

't Is een wittebroods kind.

Dat is, *een malle moeders zoonje*, dat als men enkel wittebrood, of randjes van pannekoeken, en korltjes van paſteyen opgequeekt is. Zoodanige plegen vroeg bedorvene te zyn. Doch 't gebeurt al dikwyls, dat zulke *bun-wittebrood voor af op hebben*; en dat *moeders keuken* zoo niet altyd volgen wil.

By gebrek van brood, eet men korſtjes van paſteyen.

Dit wil zeggen, als men iets ontbeert, word wel iets van meerder waarde in de plaats gebruikt. *'t Beſte is dan goed genoeg.* 't Is echter niet geraden, *Zakken met zyde te naayen.*

Hy speelt mooi weer.

Dat is, hy maakt goed gier door teeren en smceeren. Wanneer 't mooi weêr is, vaaren of ryden vermogge met schuiten of wagens uit spelen, om zich te verlustigen en vermaaken; en dan moet ook de koude keuke en wynkelder niet bekrompen mede, al zoude men een schraale beurn en kouden haard t' huis vinden. 't Moet 'er dan op staan. Zoo gerakens zy wel met 'er tyd tot Sint Reinuit, door 't verkeerde kanaal van Lui-lekkerland. Een spreekwoord der ouden was: *Vaart men over een floot, men laat 'er een brood: vaart men over een veer, men laat 'er meer.* Men noemt dat ook *spelemeyen*, 't zy van de maand Mey, die daar toe de aangenaamste tyd is; of om dat men de speelwagens daar mede pleegt te besteken, en dan takken en meyen van bloeyende doorn, enz. van buiten t' huis te brengen.

't Zyn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen.

Dus is het waarlyk. Hoe menige zyn daar onder bezweken? De weelde doet 'er veel meer, dan de armoede, in hun verderfstorten. Gemeste offengroeyen voor de byl.

't Vet wil boven dryven.

Dat is, rykdom verheft en maakt hoogmoedig: waarom deryke boven aan willen zyn, gelyk het vet op den pot dryft. Maar de dood heeft de schuimspaan.

Hy gatert daar een vuist dik spek af.

Dat wil zeggen, hy is daar over blyde, en in zyn schik, *dat doet bem deugd*, en goed aan 't herte. Die dik en vet worden, gelyk de vorkens, gaat het naar hunnen zin; daar orgenoegen vermageit. Men past dat gemeenlyk toe op zulke, die groeyen door vermaak in een anders leed, dien zy dat met welgevallen gunnen. Doch. *zoekt geen spek in 't bondenest.*

Hy eet zyn hart op.

Dit zegt men van ymand die zich ergens oververknieft. Zoo zegt men van de nyd, dat ze haar eigen hart opeet. Hier op zag de spreuk van Pythagoras: *Cor ne comedito, eet geen herten vleesch.*

In een anders schotel is 't altijd vetst.

De begeerlykheid en nyd veroorzaakt, dat de mensch niet te vreden
is

is met het zyne, en altyd met een boos oog aanziet 't geene den naasten toegedeelt is, als ware dat beter.

Gelyke ſchotelen maken geen ſcheele oogen.

't Pleegt misnoegen in gasten te veroorzaaken, en zy zien loens en leep, wanneer in ſchotels; die voor andere staan, beter opgediſcht is, dan in de hunne. Dit word door een gelyk onthaal voorgekomen.

Daar is koek te deelen.

Dit zegt men als'er ampten, voordeelen, of iets diergelyks, te ver-geven, en uit te deelen zyn. 't Is genomen van 't omdeelen van peper-koek aan de kinderen. Zo zegt men ook: *Elk zyn deel aan de ſtok-viſchvellen. Elk wat wils, dat deelt beſt. Elk bei zyne, zo krygt de booze niet.* 't Gaat wel, geſchied'er *Broers deeling*: maar *elk trekt gemeenlyk om 't langſt einde*, gelyk in de kraakelingen. *Den man een vogeltje, den boer een gans.* Die dood gedeelt word, dat is, die gerekent word als een doode, en niets krygt, pleegt niet wel te vreden te zyn. Maar *die zyn koek op beeft*, heeft zyn deel gehad.

Tmand een brok in den mond werpen.

Zo doet men aan booze en baſſende honden, om ze te paayen, en te doen zwygen. Dit word toegepaſt.

Hy heeft een vaag uit de pan gekreegen.

Men noemt bloedvrienden en tafelvrienden, *pannelekkers*. Zo krygt hy, die ook een brok krygt, *een vaag uit de pan*. Byzonderlyk moet de pan op Vaſtelavond aanhouden, om pannekoeken te bakken. Daar van is 't ſpreekwoord van eene bezige Martha: *Zy heeft bet zo druk, als de pan te Vaſten avond.*

Ergens aan de pan blyven.

Dit zegt men van gasten, die zich ergens, zonder veel te laten noodigen, of den mantel ſcheuren, mede aan de tafel voegen, gelyk van pluimſtrykende pannelekkers pleegt te geſchieden. Zulke zyn ook wel gewoon zich zelve te noodigen. Een *pannelekker* gelykt een *ſchuimer* en *lekkeroor*, als of hy 't zelf was. Zy paſſen zich toe dat ſpreekwoord: *Een goed vriend is baast genood.*

Hy loopt op ſchuifjes.

Schuifjas is verbaſtert, en moet zyn *ſchuifjes*. Men noemt zulke por-boeven:

boeven *schuimers*, en *pot/schuimers*, die graag op de kosten van andere *pannetje vet speelen*.

Hy zou wel om een beuling sweeren, dat het varken gortig is.

Dit zegt men van iemand, die om 't minste gewin eenen valschen eed zoude doen. Vergelykt Spreuken 28: 21. Maar dat zal zulke *qualyt bekomen*. Ziet Spreuken 20: 17.

Hy teert op zyn eigen smeer.

Dat is, hy bestaat van het zyne, en behoeft niets meer. 't Is ontleent van zulke dieren, die 's winters zonder voedsel in hunne holen leggen en slapen, wanneer de natuurlyke warmte het ~~vet~~ verteert, 't geen zy des zomers veradert hadden. Anders zegt men, *Hy kan zich met zyn eigen vet bedruipen*: Dat zeggen wil, hy kan zich zelven geneeren, hy kan van zyne eigen inkomsten leven; en, 't *Is een vette vogel, die zich zelfs bedruipt*. Dat is, dien men aan 't spit by zyn eigen vet kan gaar braaden. Doch dat bedruipen van zich zelven geschied ook wel van druipneuzen. Evenwel daar op kan men geen *vette soppen weeken*, gelyk gesnoept worden van die een *sneetje eten met zyn drekje*.

Hy muist, maar mauwt niet.

Dit zegt men van iemand, die stilzwygens iets verricht tot zyn voordeel, om niet te verzuimen, gelyk b. v. eeten. 't Is omtrent van de katten, die zonder geluid te maken, op de muizenvangst loeren; waar in het mauwen hen daar toe hinderlyk zoude zyn. Hier toe behoort mede, *Terwyl het schaapje bleet, verliest het een beet*.

Hy wil al de boter alleen op zyn koek hebben.

Dit zegt men van nydige, onvergenoegbare, en eigenbaatzuchtige gieren, die uit hebzucht alles naar zich schraapen, en andere niets en gunnen. Maar *die den laatsten druppel uit de kan wil hebben, krygt het lid wel op den neus*.

Daar is geen spit mee te wenden.

Dat drukt uit, men kan met hem niet te regt geraken. Ik denk dat dit genomen is van een ontfelt raderwerk, 't geen men aan den gang niet kan krygen, om het spit te draayen. Zy verbrodden 't werk, *die het spit in de asche wenden*. *Omne nimum vertitur in d'asch*. Zy komen 'er ook slecht by toe, *die met het spit geslagen waren, en van 't gebräad niet en hebben gegeeten*.

Met

Met bedekte schotels opdissen.

Dit drukt uit de handelingen, die men met iemand houdt, voor hem te verbergen: gelyk de gasten niet weten, wat hen in overdekte schotels opgeschikt word.

Ik zal u dat in uw schotel schaffen.

Dat is, te pas brengen, en vergelden. Zo word by gelykenis iemand onthaalt op zyn eigen geregt; en 't geon by gebrokt heeft, moet by zelf opeeten. 't Is een koekje van zyn eigen deeg.

Hy zal zyn kaas wel krygen.

Dit wil zeggen, zyn loon, of vergelding, het deel, dat hy behoort te ontvangen. Men zegt, *kaas moet gesneden worden met een gierige band.* Doch zo *snyd men de kaas niet te dik.* Hier toe behoeft men kaarige stiefmoeders niet te vermaanen, welke slaan verstaan door kaas geven. Daar zyn 'er wel, die zich bun kaas en brood niet zouden laten ontnemen. *Met moet de kaas aan de kat niet beveelen.* Met kaas en brood, zeiden de ouden, is 't goed te lyden. Maar wat is te zeggen: *Dat's voor die geen kaas en mag?* 't Is een spreekwoord: *Geogt brood, en blinde kaas.* Liefhebbers verheffen kaas, die *verrot en vol maden is*, of *stinkt als een hoer tusschen zyn teenen*, boven *Loeremans kaas.* *Smaak laat zich niet betwisten.*

Hy heeft het niet breed.

Dat wil zeggen, 't is 'er *res angusta domi*, *Smalbans is daar keukenmeester.* Men kan daar geen ruime keuken houden. Doch elk moet zyn teering naar zyn neering zetten.

Hy heeft zo veel, als hy pikken en maayen kan.

Dit zegt men van iemand, die het krap heeft, om aan den kost te komen. De oogst is de tyd om voorraad van koorn op te doen. Daar toe moet de akkerman tot zweetens toe arbeiden door pikken en maayen. Die dan pas voor den mond werken kan, vergadert niets over. 't Is *van de band in den tand, en als de banden leggen, leggen de tanden.*

Hy eet zyn korentje groen.

Dit zegt men van iemand, die altoos een gebakte ten achteren is, zo dat zyn koorn, terwyl het noch groen en onryp op het veld staat, alreede opgeteert is. Dat is dan *voorgeeeten brood.*

O

't Gaat

't Gaat met de raapen in den pot.

Dit zegt men, als 'er niets over word gehouden, maar alles te gelyk in den pot gedaan, 't gelyk geschiet met de raapen, en 't geen 'er by mogt gevoegt zyn. 't Is dan, *Eeven op, en de buik vol.*

Daar van rookt de schoorsteen niet.

Dat is, daar van komt niets in den pot, die door 't ondergestookte vuur den schoorsteen stoet rooken. 't Zyn broodelooze konsten. Hier op past ook: *Op schoone lieden bals wast geen koorn. Gaat daar eens van eeten.*

't Geen men heden ort, is morgen goed woeder.

De zin is, 't geen men nu bespaart, kan morgen dienst doen. Ort is verkort van *overt*, overhoud. De gelykenis is van beesten, waar aan 't geen zy nu niet eeten, morgen voor goed woeder verstrekt. Men zegt dus ook: *Een bongerige koe ort niet. Dat nu booy is, is morgen haver.*

't Is gesneden brood.

Dit wil zeggen, 't is stoffe of werk, dat vervaardigt en gereed ligt, zoo dat het geen nieuwen arbeid behoeft. Dus legt men 't brood in sneden op de tafel.

't Zyn niet alle koks, die lange messen dragen.

Datis, schyn bedriegt. Ook de villers dragen wel lange messen: Dus maakt de kap de Monnik niet. Hier mede komt over een: 't Is niet al goud, dat 'er blinkt. Maar die kok staat noch geboren te worden, die zoo kan kookken, dat bet alle monden smaakt.

Veel koks verzouten den bry.

't Wil beduiden, dat men best een zaak bevolen laat aan eenen, die ze verstaat. Hier mede komt over een dit zeggen van Keizer Hadrianus: *De veelheid der Medisynmeesters heeft den Keizer van kant geholpen.*

't Sop is de kool niet waard.

Dit wil zeggen, die zaak verdient zulke kosten en moeiten niet. 't Moet zyn, de kool is het sop niet waardig. *Kool is kost.* Maar kool was een ongeachte kost; gelyk noch *opgewarmde kool* een spreekwoord by ons is. Zy is dan niet waard, dat men aan het sop van de zelve veelte kost legge. Anders kan men wel een keisteen zoo koken, dat bet sop smaakt.

ſmaakelyk is. Kooken moet koſten. Maar dikwyls doen de koſten den luſt vergaan. Hy zal ſoppen eeten, zegt by de Zeeuwen, hy zal verlies doen. Maar daar op kan men geen vette ſoppen weeken. Dat zyn dus magere ſoppen.

De druiven zyn te zuur.

Dit zegt men, wanneer iets boven ymands bereik is, of het verkrygen hem te moeyelyk of koſtelyk. Dit is uit Æſopus fabel van den volch, die wanneer hy druiven hem te hoog zag hangen, zich te vreden ſfelde, met te zeggen: *De druiven zyn te zuur, ik zou ze niet mogen.* Doch naar *bruine kerſten klimt men hoog.*

Dat is geen ſpek voor wven bek.

Dit wil zeggen, gy zult u wel met minder lyden. Men drukt dit wat onbeſchaafder dus uit: *Gy zult wel wyſten, al eet gy geen porrei. Honden moeten beenen knaagen.*

Men moet geen ſtruif om een ei bederven.

Dat is, men moet geen goede zaak om een geringe koſt onvolkomen laten. *Die over den bond komt, komt ook wel over den ſteert.*

Slaat 'er was eyeren in.

Dat wil boertig zeggen, maakt het wat kort. Eyeren doen een deegbeſlag kort zyn, waar op in een anderen zing geſpeelt word.

Wat een ding is moſtaard? het byt en heeft geen tanden.

Dit zegt men ſchertzende, als ymand van een beuzeling een grooten ophief maakt, als ware het *wat nieuws, wat wonders.* Zoo zegt men mede: *'t Zyn breede dingen, drie ſchollen in eene ſchotel.*

Boter by de viſch.

Dit wil zeggen, gereed geld by de koopwaare. Boter word by viſch vereiſcht, zal ze ſmaaken. Voor al is *ſtokviſch zonder boter* niet aangenaam. Maar waarom zegt men, dat *Kaaloor de boter heeft gegeten?*

De bot is vergalt.

Dit wil zeggen, het werk is verbrod: gelyk de gal van een bot in 't uitnemen te breken, dien viſch bitter maakt.

Daar is een hair in de boter.

't Is te zeggen, daar is iets, dat eene anders goede zaak onaangenaam en afkeerig maakt, gelyk een hair de boter. Zoo zegt men ook: *Dat is een lelyke vlek in een schoenlaken*; en, *Daar is een maar aan*.

Daar zyn te veel peen by den hutspot.

Dat wil zeggen, daar is te veel omflag, en van ter zyden bygedaan, 't geen 'er beter af, of immers minder was. Zoo is 't met een hutspot, waar in men weinig vleesch, en veel peen heeft. Van dien zelve aard is het spreekwoord: *'t Is mager, moesje zonder spek*.

't Is een verzeewwt kostje.

Dat is een dronkaards gerecht, een kostje voor zulke, die door den drank verbuift zyn. *Verzeewwt* is naar de oude taal zeeziek. Ziet de Fakkelt, bladz. 453, in *Zee*. Zoodanige plegen pyn in 't hoofd te hebben, met walgen en braaken. Evendie werking heeft de onmaatige drank; en daar om worden zulke gezegt verzeewwt te zyn. Hier onpleegt *de nadorst* te volgen.

't Is verwarride kool.

Zoo noemt men oude, en met walging herhaalde dingen. Dit is 't geen de Latynen zeggen: *Crambe bis cocta, mors est*. Van zulke lekernyen zegt men wel: *Ik ben dat zoo moe als gespogen spek*. Dit is ontleent van 't banket der honden, die hun uitspouwiel weder opslokken. Men zegt dus ook: *Ik ben dat beu*, en *Ik heb mijn buik daar van vol*.

Hy eet tegen heug en meug.

Dat is te zeggen, tegen vermaak en smaak. Ziet de Fakkelt, bladz. 143, in *Heuge*.

Hy eet met lange tanden.

Dit zegt men van ymand die kieskaauwt, en toond dat hem eenige spyze niet wel smaakt. Loffetanden schynen wel uit hunne kaffen in 't kakebeengerezen, en dus langer geworden te zyn. Dan kan men daar mede niet ras en scherp toebyten. Doch een tandeloos besjelyd daar van geen ongemak.

't Is Klaas, Klaas.

Zoo zegt men van ymand boertende, die langzaam en met lange tanden

den eet; een blyk dat hy in de spyze weinig smaak heeft: maar als die welgevult, is het *Gerrit, Gerrit*. Dan word gespeelt op het uitspreken van *Klaas*, en *Gerrit*. *Klaas* zegt men traagelyk, en *Gerrit* ras. Zoo gaan de tanden op en aeder.

Hy is kankaatig.

Dit zegt men elders van ymand die vies en keurig is in zyn eeten. Ik gis dat dit verbaftert is van *kankaatig*: want dus pleegt het met zieken te zyn, die niet weten wat zy nutigen willen, en dikwyls geen lust noch smaak in de voorgedichte spyzen hebben. Vergelykt Job 33:19. Hier mede komt *kieskaauwen* over een. Ziet de Fakkell, blad. 171. Daar tegen is geen beter helpmiddel dan groote honger; want die kok kan naar aller monden smaaken smaakelyk kookken, en van *Klaas Gerrit* maken. Dan mag ymand zyn *kaas en brood*, of zyn *natje en droogje wel*.

Hy zal 'er nóg vinger en aum na lekken.

Dat geschied wanneer men iets lekkers daar tusschen gehad heeft, en 'er noch iets aan is gebleven. Dit word toegepast op zulke, die nu een spyze versmaaden, die zy daar na wel voor lekkerny zouden houden, als hen die gebeuren mogt. Zoo zegt men ook; *Hy zal 'er noch na opspringen*, dat van de honden genomen is.

De Vos en Kraan hebben malkanderen te gast.

Dit zegt men van twee, die malkanderen over en weder, op hunne beurt, schalkelyk bedriegen, en met gelyke munt, ledige maag, en misgiste verwachting betalen. Aardig is dat uitgedrukt in de bekende Fabel van *Aesopys*. Dus is 't, *Zoo goed weërom*.

Hij is slecht te gast geweest.

Dat is, hy is niet wel onthaalt; gelyk die getoest word met de *Rotterdamse foet*, twee blaauwe oogen, met een dikke neus, of aan een open tafel van *stokvisch* zonder boter, *knorrenbuispot*, *drooge bokkingen*, enz. met een nabanket van *visfloek*, *muilpeeren*, en diergelyke lekkernyen. De oorsprong van dit spreekwoord kan ook de even gezegde Fabel zyn. Doch zulke waarden behaalen by de gasten weinig dank. 't Is dan, *Ik heb 'er geweest, ik kom 'er niet meer*.

Hy vind den hond in de pot.

't Wil zeggen; hy komt om uit den pot te eeten, wanneer die uitge-
schept.

schept, en aan den hond tot uitlekken overgegeven is. Dit past men toe op gasten, die te laat komen. Hier mede stemt over een het spreekwoord der Latynen: *Post festum venire, miserum est*, 't is elendig, na het feest te komen. Dat is, *na de maaltijd ten eeten*.

Ymand door de ren mesten.

Dit is ontleent van de hoenderen, die in 't mestkot zoo schraal gevoed worden, dat ze vermageren, en door de tralien druipen. Dat word toegeëigent op zulke, die *Magerman tot kok* hebben; of immers *doorja-gers en schendkeukens* zyn.

Ymand een papje kooken.

Datis, hem eenig nadeel brouwen, of gebrui, voor gebrouw maken. Is dat genomen van pap, die men voor kinderen kookt? of ziet het op vergiftigen? 't Komt over een met, *Ymand een spel berokken*. Dus zegt men mede, *Ymand iets in zyn schotel schaffen*. Maar dat valt dikwyls niet smaakelyk, zoo dat 'er op past: *Ik kan dat niet opkrygen; dat steekt my in den krop; dat ligt my bard in de maag; dat kan ik niet verduwen*.

Ik heb een eitje met u te pellen.

Het zelve is, *Ik heb een appeltje met u te schellen*; 't geen ook op den twistappel kan zien. Dit wil zeggen, ik heb iets met u te verhandelen, en *den kerfstok af te doen*. Maar hoe word dat te pas gebragt? Is het om dat door 't pellen en schellen de schel van 't ei, of van den appel word afgelicht, en 't binnenste zoo bloot gelegd? Dan kan het toegeëigent worden op het ontwimpelen van eene zaak. Daar na gelykt, *Ymand met de billen bloot leggen*.

Ymand een papje boteren.

Dat is hem *quaad brouwen*, of *een spel berokkenen*. Boter is goed in de pap. 't Is daarom geen strenge bedreiging aan de kinderen, dat men *hen boter in de pap zal steken*, en *ze baarocets te bedde doen gaan*; 't word dus in een quaaaden zin genomen, gelyk *ymand is gast noodigen*, enz.

Gaap, als u de pap geboden word.

Dat wil zeggen, neem de gelegenheid waar, als ze u voortkomt. Men moet *het geval by 't hair grypen*, *het yzer smeden terwyl het beet is*, en *den goeden wind niet over 't boofd laten waayen*, eer men zeggen moet, 't is te laat, met de extier, *doe zy den hout weg bad*. *Haar op,*
als

als 't vischje noopt. Dit is dan ontleent van de jonge kinderen; maar behelst ook een nuttige lesse voor de ouden.

Al wat lepel lekken kan.

Dat is, jong en oud, alle zonder onderscheid, van de kleine kinderen af, die men met den paplepel opqueekt, welken zy dikwyls, bejaarder geworden zynde, liever in een brandewynkommetje met suiker zien; doch andere moeten zich vergenoegen met den brypot daar mede te schraapen.

Dat is hem met de paplepel ingegeven.

Die zegt men, als iets ymand van de eerste beginfelen zyner jonkheid is ingeboezemt, wanneer hy noch met den gaapstok, dat is met de paplepel gevoed wierd. Men drukt dat ook dus uit: *Hy heeft bet uit zyn moeders borsten gezogen.*

Kook my een papje als ik dooa ben.

Dat is, te vergeefs, en te laat iets doen, als het niet meer baaten kan, gelyk medecyne te bereiden, na dat de kranke gestorven is. Zoo *vult men een put, wanneer bet kalf verdronken is, en sluit de kooi, als de vogel daar uit is gevlogen.* Doch *met een dood kalf is 't goed soller.* Anders is 't ook een spreekwoord: *Een ziek mensch moet wat in 't lyf hebben, om op te sterven.*

Die zyn pap gestort heeft, kan die niet altemaal weder oprapen.

De mening is, men kan dikwyls de geleden schade niet t'eenemaal herstellen. Doch *beter is een half ei, dan een ledige dop.* 't Is ook waarheid: *Hy doolt niet gebeel, die ten halven keert.*

Hy behoeft veel bry, die elk den mond zal stoppen.

Dat is, om elk te wederleggen en beantwoorden, is veel stoffe en moeite noodig. De gelykenis is niet onaardig. 't Zoude niet helpen, al *schepte men op met den grooten pollepel, uit den bryberg van Luilekkerland.* Laat dan zulke gaapers gaapen, al spalken zy den mond op tot de ooren toe. *Wat baat tegen bonden weder te bassen?* Men zegt ook: *Hy moet wel een langen lepel hebben, die met den droes pap zal kunnen eeten.* 't Was een spreekwoord der ouden: *Men kan alle dingen dood zwygen, niet dood kyeven.* Op alle reden dient geen antwoord.

't Zyn

't Zyn zo veel appelen , als peeren.

Dat wil zeggen, 't een is zo veel als 't ander. Zoude dit niet zyn, om dat appelen en peeren in waardy weinig verschillen. *Zo koopt men iets om een appel of een ei, en geeft Lap om leer, Loot om oud yzer.*

Wy appelen zwemmen.

Dit is overgenomen van 't Latynsche spreekwoord : *Nos poma nata-mus.* Dus zeiden de paardekeutels, wanneer zy onder de appelen dreeven, naar 't boertig verhaal der Fabel. Men past dit niet onaardig toe op de verwaande taal en inbeelding van zulke, die zich dwaaslyk rekenen onder zodanige, waar na zy zo weinig gelyken, als paardevygen naar appelen. *Zo willen muizenkeutels rogge, of peper, zyn.*

Het appelmannetje komt op zyn geld.

Wat dit zeggen wil, leeren de onmaatige ooftsnoepers best door de ondervinding.

Hy kraakt quaaade nooten.

De zin is, hy voorspelt zwaarigheden. Die quaaade en wormsteekige nooten kraakt, kan wel voorzeggén, dat daar uit niet veel goeds kan voortkomen. *'t Zyn dan nootjes met gaatjes.*

Hy heeft een harde noot te kraaken.

Dat wil zeggen, hy heeft een zwaaren moeyelyke zaak te verrichten. In 't kraaken van harde nooten, hebben de tanden veel uit te staan. 't Was ook een spreekwoord by de ouden, om uit te drukken, dat iemand onvoorzigtig en ongelukkig is: *Hy zoude zich beslabben, al at hy bazelnooten.* Men belooft iemand het beste onthaal niet, als men zegt, *Hy zal nooten eeten.*

't Zyn mooye boonen.

Dit zegt men van persoonen of zaaken die behaagen, schoon die van geen groote verdienste of waarde zyn. Misschien is dat ontleent van de bonte boonen, welkers bloemen en schellen mooi zyn in 't oog, en daarom den kinderen behaagen; schoon zy in deugd de witte niet overtreffen.

't Zyn nootjes met gaatjes.

Dat wil zeggen, 't valt slecht uit, 't is niets waardig. In wormste-
kige

kige nooten , ſchoon zy wel gaaf ſchynen , vind de kraaker buiten zyn verwachting niets goeds ; en heeft dus zynen arbeid te vergeefs gedaan. Zulk een wormſtekige noot is een *treuzeneus*. Ziet de Fakkel bladz. 383. *Koopt men dan iets voor een treuzeneus* , het is beter koop dan voor een appel , of een ei.

Iemand wakker in de raapen zitten.

Dit drukt uit , hem luſtig havenen en pluimen. Ik gis dat het ontleent iz van de raapen , die men op iemands akker plukt en roof. 't Kan zyn , dat mede op de dubbelzinnigheid van 't woord raapen geſpeelt word. Ziet hier voor het ſpreekwoord , *Raapen is een edel kruid* , bladz. 76.

't Is niet goed , karſſen te eeten met groote Heeren.

De reden die het ſpreekwoord daar van geeft , is bondig : *want zy kiezen de grootſte , en ſcbieten met de ſteenen*. Aardig drukt dit uit , wat geringe van den omgang , en gemeenſchap met Grooten te verwachten hebben. Zy moeten alles lyden wat aan die Hanzen luſt , en noch toe lagchen. Geeltig is de Fabel van den Leeuw , die met eenen vos en ezel een hert gevangen had : maar die als 't op een deelen quam , alles door 't regt van den langſten degen zich alleen toe eigde.

Dek toe den pot , daar is paling in.

Dit zegt men , als iets geheim moet gehouden worden , of anders veel moeite zoude veroorzaaken. 't Is ontleent van levendige paalingen , die men bezwaarlyk in een open pot kan houden , en de uitgekropene niet dan met veel moeite daar weder kan in krygen. Dat ondervinden die *een gladden paling by don ſtaart bebben*. Men moet dan zulk een pot toedekken.

Hy heeft het van eyeren gemaakt.

De zin is , hy heeft het ſlecht laten leggen. Zo zegt men , *Hymaakt het als eyeren die uiiloopen*. Het van eyeren maken , noemt men ook *beſtruiwen* , en een vuile zaak , een *ſtinkei*.

Hy heeft de lover gegeten.

Dit wil zeggen , hy word verdacht gehouden , en hem word de misdaad opgelegd. Dikwils worden de gebraden levertjes van hoenderen , enz. heimelyk opgeſnoept ; 't geen van dien , of dezen , niet zeiden te onrecht , word opgeticht en geweten. Zo word wel *die van 't gebraad niet gegeten heeft , met het ſpit geſlagen*.

P

't Be

't Bekomt hem als den hond de worst.

Wanneer een hond de worst opgesnoept heeft, pleegt stokvisch zonder boter, of kluppeltaart, zyn nabanket te wezen. Dit word tot eene gelykenis toegepast.

't Zal hem zuur opbreken.

Zo geschied op een onaangenaame en groote wyze, van spys die in de maag niet wel verteert is. Dus bekomt die niet wel.

Men zal hem dat wel inpeperen.

Dat is, doen gevoelen, daar van gevoel doen hebben. Heet gepeperde spyze brand op de tong, en in de keel. 't Was al een snaakische uitdrukking, waar mede iemand voor zyne toehoorders een wroegend geweten dus beschreef: *Het klappermarmetje, dat in de bertestraat woont, zal u dat wel inpeperen.*

Iemand den bast vullen.

Dit is eene smadzelyke uitdrukking van iemand den kost te geven. Het zelve is, *iemand den balg vullen*, (ziet daar van de Fakkeln in *Balg*, blad. 17.) en *iemand den bek opbouden*. *Bast* word dan overgebracht tot de huid, of't vel, en dit om den balg of buik te betekenen. Een *bangebast* is zulk een, die waardig is, dat zyn bast gehangen werde.

't Hammetje is gekloven.

Dat is het zelve met, *'t bachje is op*. Dat zegt men, wanneer alles opgeteert is.

't Is het laatste gerecht.

Dit zegt men, wanneer niets meer volgen zal. Zo zet men het laatste gerecht op een tafel. Maar liever breng ik dat tot het laatste olyfel in't Pausdom, 't geen zy noemen den zieken berechten, en het laatste gerecht geven: waar mede hy dan wel bereid en gehard is, om zo glad als een stuk speks naar het vagevuur te verhuizen.

Des eenen dood, is des anderen brood.

Dat ziet men dagelyks. Door 't aftarven van den eenen, verkrygt de andere levensmiddelen, door erfenis, amptvolgning, enz.

SPREEK.

X.

SPREEKWOORDEN van de Kelder.

Men zal uit een ander vaatje tappen.

Dat wil zeggen, wat anders te voorschyng brengen. 't Is een gelykenis genomen van de wynstekers, wanneer zyie hunne kelders voor de vaten wyn laten proeven. Maar *alle verandering, is geen verbetering.*

Hy doet water in zynen wyn.

Dat is, hy maatigt zich, en geeft toe. 't Is genomen van sterken wyn, dien men met water mengt om zynen kracht te breken. Zoo zegt men ook: *Hy zal wel klein leeren zingen. Hy zal wel beter koop geven.* Zulk een speelt het zoete mannetje.

't Is zoo slecht als drinkwater.

Dus drukt men uit, dat iets zeer slecht is. Als brouwers al te weinig mout in 't water doen, gelykt dat brouwzel meer na water, dan naar bier. Zulk bier schynt voor de ganzen gebrouwen. Zoude het spreekwoord daar van wel spruiten? Water is ook gemeenlijk wel te krygen, en heeft weinig voedingkracht. Men zegt mede van vocht dat zonder innengzel is, *'t is maar water;* of, *'t is zoet water om een speld,* dat van de kinderen ontleend is. Anders ziet in de Fakkel, blad. 73.

't Ligt op geen goede moer.

Dat is, 't heeft een quaaden grond, *daar schuilt een slange onder 't gras, daar ligt een ergje achter.* De gelykenis is van wyn die verderft, en een wanſmaak krygt, wanneer de moer, waar op hy ligt en teert, niet deugt. Ziet van moer de Fakkel, blad. 237 in Modder.

Hy betert zich, gelyk zuur scherp bier op den tap.

Dus zegt men scherptzende van die hoe langer hoe erger word, naar de gelykenis van scherp bier. Hier mede komt over een: *Hy betert zich gelyk de oude wolven.*

't Loopt op de hef.

Dat is, 't gaat op het uiterste, gelyk een ton die tot op de geft afgestapt is, wanneer de drank daarna begint te smaaken. Men zegt ook, *'t is op de geest gebrouwen,* voor 't komt op het uiterste aan, 't is op het

het naauwste genomen. Ik denk dat het zeggen wil, 't gebrouw of bier is op de gest in de ton: want in een brouwkuip kookt men dat zoo krap niet. Brouwers plegen het water wat ruimer te nemen.

De herberg is vaatsch.

Dat is te zeggen, daar is geen wyn noch bier, de vaten of tonnen zyn ledig. *Vaatsch* is dat naar 't vat smaakt. Zoogefchied wanneer dat vuil is, of als de drank op de hef loopt, en kantig word. Dat is dan wyn *van Alle kanten*, schoon niet gegroot in Spanje. Hier van zegt men, dat is *vaatsch*, voor 't is onaangenaam, dewyl de droeffem van ledige vaten, of drank die naar 't vuile vat of hout smaakt, zoodanig is.

Ledige vaten bommen meest.

Dat wil zeggen, menschen van ydele herffens, en ledig van wysheid, plegen het meeste gezwets en geraas te maken: gelyk ledige tonnen meerklinken, dan die vol zyn. *Kreupel wil voordanffen.*

Daar is niets voor hem ten besten.

Dat is, men heeft niet met al voor hem. De spreekwyze is genomen *vast de teergelagen*. Daar in word *iets ten besten gegeven*; en als alles opgesmilt is, is 'er *niets meer te goede*. Ik achte dat dit *ten besten*, wil zeggen, *om vrolyk te zyn, goed gier te maken, en in goeden doene, of goeder dingen, te zyn*. Doch dit *ten besten te geven, valt onder de dronkaards niet altoos ten besten uit*, als de kannen en glazen vliegen. *Men laate den bond zyn been, en den boeren bunne kermiffen*. Zoo is 't ook een heilzame raad: *Vrienden maakt u van de kermis; de boeren zyn dronken*. De onnozele bystaaner moet dan wel 't gelag betalen. 't Gaat niet vriendelyk toe, daar maar kruid en loot ten besten is.

't Is tap toe:

Dit is ontleent van den trommelflag; ten negen uren 's avonds, in garnizoensteden, welke men *den tap toe* heet, om dat de waarden voor soldaaten niet langer mogen tappen, of hen *op de bierbank* houden. Dit word toegepast, wanneer men niet meer tappen kan, of wil; 't zy dan, om dat *het verken met den tap is weggeloopt*, en de waard zyn *dubbel kryt* verlooren heeft; of om dat de beurs der drinkbroers roept *balte*, en zy geen *rokje uit te schudden*, noch *bedde om by Jan Oom te verzetten* hebben; of om andere diergelyke gewigtige redenen.

Een gebaalde krank is haast uit.

Haast ziet menden bodem van eene baalkan; byzonderlyk wanneer de

de drinker een *wonk*, of *exteroog*, in de keel, en grooten dorst heeft, zoo dat het valt als op een beeten steen. Liever zouden bierleerzen voor een volle ton zitten. Doch meniger blaas is grooter dan hunne beurs, dies moeten zy wat spaarbekken en byleggen, al meent de buik wel, dat de keel gebangen is.

Die heeft dat 'er blinkt, krygt dat 'er springt.

Dat wil zeggen, voor klinkend geld kan men wyn krygen, die in 't glas springt: gelyk men voor geld de boter koopt. Toont men dat aan den waard, 't zal zyn; *Vrienden komt binnen. Knegt, meid loopt, en tapt van number zoo veel.*

Men vind den waard over al 't huis.

De zin is, men heeft zich niet in te beelden, dat men ergens in *Lui-lekkerland* zal zyn, en *vry bos* en *gelag* zal hebben. Men kent over al geld. Overal slaan de gevels om boog, en de banden open. 't Is van daag om geld, morgen om niet. Die zonder waard rekest, moet tweemaal rekenen. om dat hy gemeenlyk de eerste maal zyne rekening qualyk gemaakt heeft. De scheer hangt al meer uit, dan eens by *foris* in der eeuwigeid. Doch tot goede waarden zegik: *Vroome man, trekt u dat niet an.*

't Is Neef, Neef, zoo lang als ik geef.

Het zelve drukten de ouden dus uit: *Schenken en geven, maakt veel nichten en neven.* Vergelykt Spreuken 14: 23. Even zoo zegt het spreekwoord: *'t Is Johannes, Johannes, zoo lang 'er wyn in de kan is: maar als de wyn uit is, dan zeggen ze dat Jan een guit is.* In 't huis houd aan, de zoete inval, en daar men open bos houd, komen veel tafelvoliegen tot de suiker; maar op ledige graanzolders komen geen kalanders. Daar, zeggen die liefhebbers, zwaait niet.

Botje by botje leggen.

Dat zegt men ook, *neuzen tellen*, en gelyke *Monniken*, gelyke *kappen*, als elk zyn gelag bybrengen moet. Een *botje* is by de *Vriezen* een halve stuiver. Daar op kan 't spreekwoord zien en zeggen, dat elk even veel moet betalen. Anders, *botje* zoude konnen verbastert zyn van *potje*, en willen zeggen, dat elk zyn spaarpotje moet byzetten.

Lichthart en treurt niet.

Dit speelt op dien naam. Zulke zyn die *gaudeamus spelen*, als ware het *altijd vastenavond*, of *kermis*; *vrolyke baazen*, *bertjes zonder zorg.*

Is daar mede, *Laat ze zorgen, die ons borgen. Slaapen de boeren, zoo waken de ganzen.* Maar op vastenavond volgt de *vasten*, en al dikwyls *quatertemper*, wanneer zy zonder vlees zich met *bongerbrokken* moeten vrolyk maken, en *met de ganzen drinken*.

Over hondert jaaren komen de Heidenen in 't land.

Dit wil zeggen, over hondert jaaren ben ik lang weg, en 't verschilt my niet hoe 't dan gaat, al quamen dan de Heidenen in 't land. Dit is een godlooze taal, en past alleen in den mond van zulke, die zeggen, *Man dood, paard dood, al dood. of Als ik dood ben, is de wereld met my dood. Laat zorgen, die na ons komen: 't zal mynen tyd wel duuren.* Niet veel beter is: *Laat ze pompen die koude bebben, ik heb een rok aan.*

Hy teert van den boogen boom af.

Dit zegt men van een quistgeld en spilpenning, die al het zyne doorbrengt. Ik denk dat dit genomen is van den boom in de herbergen, waar op met schreef op schreef, en zomtyds, om de zekerheid van niets te vergeten, met dobbel kryt door de waarden het gelag word opgetekent, van boven naar beneden. Hier op ziet het spreekwoord, *de witten uitdoen*, voor 't gelag betalen. Zulke *scheppen ook van den boogen boom, met den grooten potlepel*. Doch *boom* zal in dat spreekwoord *bodem* zyn. 't Wil dan zeggen, uit een vollen pot, wiens bodem hoog, dat is, diep, is. Van zulk een zegt men ook: *Hy teert als een Graaf.*

Hy smeert de borst.

Dat zegt men van een *nathals*. 't Schynt wel meest op een biervlieg te zien, om dat men zegt, *dat is bier als oly; 't is vet, of dik bier*. Zoo drinkt men wel Jopenbier voor borstquaalen; doch ninnebroers breiden dat ook uit tot anderen drank. Daar mede de borst te smeeren, achten zy zeer dienstig tegen de *kelderkoorts*; en laten niet geerne een droppel, waarin een vlieg zoude kunnen verdrinken, verloren gaan: als ware dat de rechte *Orvietan*. Hier toe behoort ook het spreekwoord, *Oude leerzen beboeven veel smeeren*, namelyk om dat zy hard en styf geworden zyn. Dit word toegepast op oude lieden, die zich met spyze en drank, smeeren en teeren, wat moeten te goede doen, als men zegt. Deze borsten *smeert en zalft de waard uit eenen pot; en zy laten den waard zyn ploeg gaan*.

't Is een kittebroër.

Kitten zyn groote houten kannen, waar mede men wyn- of biervaten op-

opvult. Zo is dan *kitten* uit groote kannen zuipen. Dit noemen de zwelgers ook, *met de groote pont overvaren*. Den naam van *Broërs* geeft men meer aan zulke *kornuiten* (ziet van dat oude woord 't Vervolg der Fakkel) en *Bachusgezellen*, b. v. *drinkebroërs*, *smullebroërs*, *mogelyke broeders*, enz.

Tmand van de bank drinken.

Dat is, hem zo lange overmatig voor en toe drinken, tot dat hy uit dronkenschap van de wyn of bierbank valt. Dit achten de *Bachus-helden* voor een groot meesterstuk; doch dus stellen zy, door zich zelve en andere te verbeestelyken, hunne eere in schande. Ziet *Jes 5: 22*, en *Hab. 2: 15*. Zy noemen dat ook, *Tmand in de luuren leggen*.

't Hek is van den dam.

Dit is ontleent van 't schuthek, dat op den dam gestelt word, om de beesten te wederhouden. Hier van zyn meer spreekwoorden, b. v. *Men moet het schaap voor den dam sebutten*: want, *Als een schaapje over den dam is, volgen 'er lichtelyk meer*. Zo mede, *Als 't bek van den dom is, dan loopen de verken in 't koorn*. Even dus zegt men: *Vader en Moeder zyn van buis*, en *de meester is uit de school*. Dan loopen de kinderen en leerlingen zonder bedwang in 't wilde. Dit word toegepast, ook op kermiffen, en diergelyke dagen en gezelschappen van uitgelaten ongebondenheid.

't Gaat 'er boven 's arms.

Dus zegt men van uitgelaten dronkaards, die de volle glazen en berkenmeyers met de armen pleegen om hoog te steken, en te schreeuwen: *De Koning drinkt!* enz. Zo was ook de gewoonte onzer Prinsgezinde Voorvaderen, volgens dat oude drinkliedeken:

*Sa! zet het glaasje aan den mond,
En drinkt eens voor den dorst,
En dat op de gezondheid
Van den Nassauschen Vorst.
Wy Zeeuwen,
Wy Schreeuwen
Als Leuwen:
Nassouwe
Getrouwe.
In spyt van Spanje,
Floreert Oranje, enz.*

Met dit deuntje is al menige roemer uitgeledigt. Doch dat is nu uitgezongen, gelyk meer andere van 't oude *Geuzen Liedboek*.

't Is dronkenmans gety.

Dat is, 't is geras van dronkaards. Zoude wel gety verbastert zyn uit getier? Doch men zegt ook: *Daar gaat een getyop*, voor een groot gedruis en geweld, als zag het op de aanbruisende zeegolven. *Gety* word insgelyks gestelt voor *tyd*, als in 't jaargety, of *getyde*.

Hy is bestoven.

Dit zegt men van iemand, die te veel gedronken heeft: waar van de zwelgers dit spreekwoord hebben: *Laat komen zo dicht als stofregen.*

Hy heeft te diep in de kan gekeeken.

Dat wil zeggen, hy heeft de kan uitgepooit, en den bodem gezien, waar van men 't in de bul krygt.

Hy heeft wat in van 't derde pintje.

't Wil zeggen, *hy is beschonken*: 't geen uit zo veele pintjes uit te ledigen volgt; dewyl dan niet slechts voor den dorst, of om de smaak, maar tot overdaad word gedronken.

Hy heeft het hooi binnen.

Dit zegt men van iemand, die door drank opgevult is. 't Is ontleent van de boeren, die hun hooi in de schuur gevoert hebben.

Daar is wat in 't meulentje.

Dus spreekt men van iemand, die wat van den drank bevangen is, zo dat de hersens eenigzins aan 't maalen en draayen geraken.

Hy heeft een knip weg.

Dat wil zeggen, hy is wat beschonken. Maar hoe komt dat te pas? Men zegt wel tot iemand, die den roemer in de vuist heeft, endien men aannoopt om hem uit te pooyen: *Gy hebt bem nu, nyp bem*. Maar die dus te diep in den beker kykt, word zelf geneepen, en krygt dus een knip, dat is een kneep, of neep, weg. Hier geld: *Die's morgens gaat by zulk een Apteker, is 's avonds dronken, dat is zeker.*

Hy is door den neus geboort.

Dat is mede, de drank heeft hem bevangen 't Zegt eigentlyk, hy is bedrogen van den wyn: want dat is de zin van dit spreekwoord. *Als de wyn is in de man, is de wysheid in de kan.*

Hy

Hy heeft een roes weg.

By de Engelschen beduid *to carouse* lustig zuipen. Dit hebben zy verbaſtert van 't Hoogduitſche *gar auſſen*, geheel uitten, den beker uitledigen. Ik twyfel niet, of ons *roes* is daar van gevormt, met afwerping van 't hoofd. Ziet het vervolg van de Fakkel, in *Roes*.

Hy heeft de hoogte

Dit zegt men van iemand, die den beker gelicht heeft. De zin is, 't loopt met hem zo hoog als 't gaan mag, hem dient niet meer. Dus zegt men mede: *Hy heeft het voor zyn bart*, en *zyn ooren zyn rood*, of *warm*, geworden.

De wyn komt met de barmhertigheid.

Men vind'er die weemoedig zyn, en ſchreyen, wanneer de wyn hen bevangen heeft. Van zulke is dit spreekwoord.

Hy is teut.

Dit zegt men van iemand, die beſchonken is. Dit *teut* zal zyn van *teuteren*, tateren, hakkelen. De dronkenschap belemmert de tong.

Zyn tong ſlaat yzer.

Dit drukt uit, dat iemands feilend ſpraakgeluid hem verraad, dat hy van den drank bevangen is. 't Is ontleent van de mondtrompen. Wanneer die daar op speelt, het tongetje niet wel raakt, maakt dat een miſtoon, en ſlaat een barren yzerklank.

Hy heeft een kalf gemaakt.

Dat is (met oorlof) hy heeft geſpogen. De reden van de uitdrukking zal zyn, omdat hy zulk een uitgeeft het geen hy in had. Zo noemt men een papiertje, dat in een grooter brief geſteken word, *een kalfje*. Als dit *kalf maken* geſchied van een dronkaard, dan is 't geen nuchteren kalf; en van zulke kalveren brengt men geen huiden te merkt.

Hy heeft Dirk aan 't oor geſlagen.

't Is een spreekwoord, wanneer iemand quaad Latyn ſpreekt: *Hy ſlaat Priſclanus aan 't oor*, namelyk door te zondigen tegen zyne taalregels. Maar *Dirk aan 't oor ſlaan* is een kalf maken, of over geven, uit dronkenschap, enz. De reden beken ik niet te kunnen giſſen. Ik durf niet vermoeden, dat *Dirk* verbaſtert is van *Drank*, zo dat het wil zeggen met den

Q

den drank vechten : gelyk die *met een drek wecht*, en'er lelyk begaat afkomt. De wyn word gezegt, als een looze worstelaar *iemand by de beenen te krygen*, dien hy nederwerpt ; en *by de ooren te vatten*, als die rood worden, en gloeyen. Hoe zeer een overladene daar wil tegen worstelen, hy behoud de overhand door uit den maagkerker te breeken. Past deze uitlegging niet op het spreekwoord, ten minsten zy past op de zaak.

Hy heeft van zyn neus een anker gemaakt.

Dus doet hy, die voor over met zyn neus in den drek, of 't zand valt : gelyk de schepen daar in hun anker werpe. Zulke gevoelen dat zy *aan den grond zyn*, en *maken van bunnen aars een boey* : want die pleegt van drenkelingen eerst boven te komen, en een boey, die op 't water vlot, te vertoonen. Dit noemt men ook, *Hy is een zandruijer geworden*, als iemand van zyn paard valt. Nu dit geschied van dronkaards niet zelden, die dus hunne moer kussen, naamelyk, de aarde.

Hy wist van Teeuwes, noch van Meeuwes.

Dit zegt men schertzende van iemand, die zo dronken was, dat hy geen onderscheid tusschen persoonen of naamen wist te maken, en zo verbeestelykt, dat hy alle kennis verloren had.

't Is een dronken luit.

Dit zegt men van een zuipster. *Luit* was in de oude taal een vrouw-mensch. Dus noemt men noch heden by de Westfalingers, en elders, eene meid, of deerne, *luit* en *luite*. By de Geldersche boeren is *Luitje* een eigen vrouwen naam, gelyk by de Vriezen *Menscbje*, *Femmetje*, en *Vrouwetje*.

't Valt op een beeten steen.

Dat wil zeggen, het helpt niet, 't is terstond weg, gelyk water dat op een gloeyenden steen driipt. Dit zegt men, wanneer iemands dorst door drinken niet gelescht word ; gelyk in waterzugtigen, of nathalzen, die altoos een *wonk in de keel hebben*, en by welke het zomer en winter in de hondsagen is. Hun brandklok klept schier onophoudelyk brand ! brand ! Doch zy willen die niet gelescht hebben met water, maar met wyn. Men moet, zeggen ze, *zyn geld niet in 't water werpen*. Hier ~~zyn~~ zyn onverzadelyke geldwolven gelyk.

Zedert dat een roes te drinken opgekomen is, vind men zo veel zatte beesten niet meer.

Dit is een spreekwoord by de Hoogduitschen. De zin is, men ver-
klaart

kleint en verbloemt beeftachtige dronkenschap, door die *een roes* te noemen. Dan is men slechts *eens beschonken*, en *vrolijk geweest*: want op *een vollen buik*, staat een *vrolyk hoofd*.

Visschen hebben een goed leven: zy drinken als zy willen, en zy worden niet gemaand om 't gelag.

Dit is een spreekwoord van zuipgierige nathalzen, die den drank voor hun element houden, en wel altoos, zonder te betalen, *in natte waaren* zouden willen handelen. Doch die gelijk de ganzen graag gestadig *met den bek in 't nat zyn*, moeten ook met de ganzen dikwijls baarvoets loopen, en verdienen, om zich te ontzuichten, *te water en te broode te zitten*.

A vous is dood.

Dit word gezegt als de roemers stilstaan, en men malkanderen niet toedrinkt, of brengt. Een droevige doode voor drinkebroers. Hy sterft in kroegen gemeenlijk op eenen dag met Jan Kredit. Zoekt men zyn graf? *De kaale Drees*, zegt men, *ligt overal*.

Daar zyn meer oude zuipers, dan oude artzen.

Met dit spreekwoord leggen dronkaards zich wel een lang leven toe, schoon zy door onmatige drank hun lichaam verderven. Maar niet minder doen andere dat door te veel gebruik van medicynen. *Medicè vivere, est miserè vivere*. Men vind echter wel oude dronkaards, 't zy door de sterkte van hunne natuur, of om dat ze tot dat quaad eerst laat vervallen zyn. Daar zyn ongelyk meer zuipers dan geneesmeesters: geen wonder, zoo 'er order die eerste meer ouden gevonden worden.

Goede wyn behoeft geen krans.

Dit hebben wy overgenomen van de Latynen. Het uithangen van een cilooftkrans, wel eer toegewyd aan Bacchus, was al van ouds een teken, dat daar wyn veil was. Dus zegt men ook: *Goede waare pryft zich zelven*. En, *Goede waare krygt vyanden geld*.

De maan is te bier.

Dit spreekwoord gebruikt men boertig, wanneer de Maan. achter nevelwolken schuilende, geen licht geeft, als zate zy zoo lang in de herberge. Daar na pleegt het te regenen. Zoo noemt men de Maandagſche maan die reden een *pismaan*.

XI.

SPREEKWOORDEN van konstwining, en koophandel, enz.

Help u zelven, zoo helpt u God.

Te weten, door't wel gebruiken van de verordende middelen, waaraan Gods zegen toegezegd is. De ouden drukten dit dus uit *Stroop u we armen, en zeg, God woud's. God geeft de ganzen den kost wel; maar zy moeten dien plukken, dat ze op bun aars vallen.*

't Is een blokker.

Zoo zegt men van ymand, die zich niet arbeid en neerstigheid op't studeeren, of eenige diergelyke bezigheid, legt: Ziet van *blokken* de Fakkelt, blad. 36, in *blok*. Van een noest arbeidsman zegt men, 't *Is een werkuil*. Zoude dat niet spelen op het laat en by nacht werken? Vergelykt Psalm 127: 2.

Een vliegende kraai vangt wat, die stil zit, niet.

Dit wil zeggen, de bezige hand wind, niet die kruiswyze over de andere geslagen is. *Den slaapenden wolf loopt geen schaap in den mond. Gebraden patryzen komen niemand in den mond vliegen.* Men zegt wel, dat dit in Luilekkerland geschied; maar daar word ook by verhaalt, dat daar een groote bryberg voorligt, en dat het verre van hier is. Hier geld: *Semper tibi pendeat bamus. Quo minime credis gurgite piscis erit. Wie weet waar?* 't gebeurt echter zelden, dat *een koe een baas vangt*: of 't moest zyn *in een nauw straatje*. Doch *Als 't lukt, kalft de os.*

Die koe geeft veel melk; maar stoot ze weder om.

Dit past men toe op zulke, die wel veel winnen, maar alles weer doorbrengen en verquisten; gelyk *die een stuiwer verdienen, en voor een braspenning dorst bebben*. Van zoodanigen zegt men: *Hy slagt Kopten, beeft by veel eyeren, by maakt veel dopen.*

De werkader is hem geborsten.

Dit zegt men van eenen vadzigen luyzaard, een ledigen doë niet; die *zyn zweet niet mag steken*, dat is, die van geen werken houd, dat het zweeten veroorzaakt. Dus zegt men van de Monniken: *Zy eeten dat zyzweeten, en zy arbeiden dat ze koude krygen.* Tegen dat schandelyk en.

en schadelyk gebrek is geen beter middel, dan zulker rug af te wiffchen met een drooken eigen doek, of die te bestryken met rottingszalf, en'er in den vasten een hongerplaafter op te leggen. *Recipe, probatum est. Die niet werkt zal niet eeten.* Vergelykt Gen. 3: 19. Zoo zeiden de Heidenen: *Di sudoribus omnia vendunt*, de Goden verkoopen alles voor zweet.

Hy schiet de luyards boge af.

Dat drukt boertende uit, hy steekt geuwend zyn armen om hoog, om die uit te rekken: welke dan eenigzins een booge zonder pees vertoonen. Vergelykt Spreuk. 6: 9, 10. *Sint Raspyn* weet goeden raad om den vaak uit de oogen te wryven aan die, om boete te doen, in zyn klooster gezet zyn.

Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien.

Dat is, die de aangenaamheid of 't gewin van eene zaak wil genieten, moet zich de moeyelykheden, waar mede die vergezelschap is, getroosten. 't Is waarheid, *Geen roozen zonder doornen, geen lief zonder leed.* Zoo moet die den boning wil uitbalen, het steken der byen ondergaan. Anders als de Kat, die den vijcb uit de tobbe wel begeert, maar baare peoten daarom niet wil nat maken. De Latynen zeiden wel: *Nuncleum esse qui vult, corticem frangat oportet*, die den kern der noot wil eeten, moet deschel kraaken. Met het eerste spreekwoord komt over een: *Die 't vuur begeert, moet den rook lyden.* Want daar 't rookt, is 't warm, En die de eyeren van de bin begeert, moet baar kakelen lyden, Volgens de welgegronde aanmerking van den wyzen Sokrates omtrent zyn zoete Lief Xantippe.

Hy wil het avonturen.

Dat is, hy wil het avontuur of geval ondergaan, by wil 'er een kans wa wagen. 't Is doch, *die waagt, die wint.* Ziet hier voor het spreekwoore, 't Is ter goeder uure, bladz. 13. *Jan durft niet, doet zelden een goede markt.*

Men moet de handen uit den mouw steken.

Dat is, die aan 't werk staan. *Het werken is zalig*, zei de Bagym. Ouds tyds droeg men lange en wyde mouwen, die de handen bedekten; of men stak die over malkanderen daar in, gelyk nu wel geschied in de mouwen der Japansche rokken. Deze moesten uit de mouw, zoude men werken. 't Was dus niet zeer redenryk gedaan van dien goeden Prediker, die zyne gesten of handgebaaren maakte onder zynen mantel. Voorzigtiger handelde die nar, die om zig te wreken van zynen

nen meester, die hem gellagen had, dacht, dat is voor u! en knipjes sloeg in zynen aaszak.

Men moet poot aan spelen.

Dat is ook, de hand aan't werk slaan. Het tegendeel is, *Zyn poot te rugge trekken.* Maar *poot aan poot spelen*, was de kattendans der toveressen, zoo men die beschreef.

Alle dagen een draadje, is een hembsmouw in 't jaar.

Dat is, veel klyntjes maaken een grootje. *Beter een wink geplukt dan ledig gezeten.* Die bet klein niet begeert, is 't groot niet weerd. Het tegendeel is, *Met veertje voor veertje plukt men de wink kaal.* De ouden zeiden: *Veel malien maken een pansyzer, of malienkolder.* Daar op ziet het spreekwoord: *Hoe quelt my dat barnas, zei de haer, en by bad een malie op zyn mouw.*

Dat is tot daaren toe, en een bemd zonder mouwen is tot hieren toe.

Dat is tot daaren toe, zegt men van een zaak, die tot dus verre gekomen is, en die men daar laat berusten. Het overige is'er om te lachen bygevoegt.

Ik weet daar geen mouwen aan te stellen.

Dit zegt men van iets, waartoe men geen raad weet, en waar mee men verlegen is: gelyk wanneer de snyder de mouwen noch uit de lengte, noch uit de breedte weet te vinden. Hier in echter betoonde die knecht zyn overleg, die een paar kouffen aan de armgaten van zyn Heers wambuis had gezet, en zeide: *Meester kan't passeeren, zoo laat bet passeeren.* Men heeft wel mouwen die los zyn, en slechts aangefchoven worden. Dit zyn dan *gemzakte mouwen.*

Hebben is hebben, krygen is de kunst.

Dit spreekwoord is van veel gebruik by die 't evenveel is, hoe zy iets krygen, als zy 't maar hebben, volgens dien stokregel: *Inde babeas quarat nemo, sed oportet babere.* Die 't nestje vind, weet bet; maar die 't uitbaalt, beeft bet. Elk wil een konstenaar zyn in 't krygers gilde, *Practica est multiplex.* *El' is een dief in zyne neering.* 't Is, zegt men, *den boeren niet wys te maken, hoe den soldaaten aan den kost komen.*

Wen-

Wenſchers en wouders zyn arme huishouders.

Het wenſchen om een ton gouds, vult de beurs alzo weinig, en doet den ſchoorſteen niet meer rooken, dan het wenſchen om een duit. Vergeelykt Spreuk. 21: 25. Zo vullen woorden geenen zak.

Spreeuwen willen wel kerſſen eeten, maar geen boonen planten.

Dit paſt aardig op zulke, die de vrugten wel willen genieten, maar niets daar toe doen, willende ledig gaan op een anders zweet, en maaijen, maar niet zaayen. Men zegt wel, *Eer de boom groot is, is de planter dood.* Dit ſpreekwoord word al dikwyls bewaarheid. Maar hier moet gelden: *Si non nobis, ſaltem poſteris.* Hadden onze vaderen niet geplant, het *appelmannetje* zoude by veele kinderen niet om zyn rente komen. Doch men ſchud geen koeyen uit karſſeboomen.

't Is alles maar een weet.

Dit is een gemeen ſpreekwoord; en. *Die wat weet, komt bet te pas.* Doch dat weten van konſten en weetenschappen *waait elk niet aan*, maar eischt arbeid en oeffening. *Die 't weet moet bet zeggen; en die 't niet weet, zal 't niet klappen.* Van achterhoudende zegt men: *Hans weet bet wel, maar Hans wil 't niet zeggen.* Daar zyn echter konſten, waar mede men geboren is. Zo is gaapen en gieten de konſt van drinken, en *Schurft leert wel kraauwen.*

Twaalf ambachten dertien ongelukken.

Die veele ambachten ter hand neemt, en t'elkens van 't eene tot het andere overgaat, leert'er geen wel, om zich mede te kunnen geneeren: gelyk *een boom die gedurig verplant word, geen wortelen kan ſchieten.* 't Is dan, *de omnibus aliquid, de toto nihil.* Die twaalf ambachten maken ieder hem dan ongelukkig; en het dertiende is, dat hy niets weet, om 'er door te beſtaan. Anders, *Een ambacht beeft een gouden bodem.*

Leer weven, zo kont gy een ambacht.

Zo zegt men jokkende. Maar ten onrechte is het ambacht der wevers tot een ſpreekwoord, en in kleinachting geraakt. Immers *spannen de wevers de kroon*, als zy'er hun gaaren op winden. Zonder wevers moeft men zonder hemd loopen; en dan zoude niet meer waar zyn, *'t Hemd is my nader dan de rok.* Ja die beide zouden wel even verre wezen; en de wereld zou dan vol geleerde lieden geraken; zo dat de oude dragt van Adam en Eva, na de ſchorten van vygebladeren, weder de nieuwe en algemeene mode zoude zyn. Doch de oude ſpraken noch

van

van een gemakkelijker ambacht : dat is met den bedelzak loopen. Ziet daar vande Fakkel, bladz. 9. in *Ambacht*. In dat laatste Gilde komen ook wel . die *bunnen meester te vroeg verloop en zyn*. Zekerlyk een goed wever kan dikwyls den kost beter winnen , dan een broddelmeeſter van zeven vrye konſten. Het weven heeft nu het zelve lot met het ſpelen op de lier , dat ouds tyds zelf van Koningen tot vermaak geſchiedde ; maar nu voor gemantelde bedelaars , tot broodwinning , gelaten word. Op die zelve wyze plagten Koninginnen , ende grootſte Mevrouwen , wel te weeven. Vergelykt Spreuken 31 : 19, 24. Zo grillig veranderen de menſchen en tyden ! Maar wat wezentlyke betoogreden konnen de Natuutkundigen geven van dat ſpreekwoord , 't geen men gebruikt als de kaars een duifter licht van zich ſtraalt : *Zy brand als of 'er een wever vryde*. Dit zal op die zelve wiſkundige gronden ſteunen met dat andere : 't *Zal regenen ; want de keſelboeters , of zeeſ kramers , loopen*. Zoude het niet zyn , om dat wevers hunne vryagien zelden verrichten , daar men dikke kaarſſen , van vier in een pond , brand ? Ik zoude echter meer ſtaat maken in de natuurgeheimen op deze voorzegging van dien Sterrekijker : 't *Zal regenen , want de goot ſtinkt* , al wilde iemand dit voor *neuswysheid* ſcheiden , en ſchoon men dit niet vind in den Italiaanſchen Waarzeggør van Don Antonio Magino , achter den Almanach. Dus ziet men ook al dikwyls bewaarheid : *Kinderen die met vuur ſpeelen , piſſen in 't bed*. Doch of deze uitwerking van die oorzaak komt , laat ik aan 't onderzoek der langbaardige Filoſofen. Men voege hier by den raad , die een ſchooljongen gaf aan zynen makker , om zyn verlooren boek weder te krygen : *Eet ſalade , en ziet om , dan zult gy het vinden*. Dus had hy zelf zyn gemiſt boek , omkykende , in 't oog gekregen. Dit , dacht hy , was *probatum eſt* , en zoude die zelve uitwerking ook in andere hebben. Doch dus zoude men wel *van den text* der wevers *geraken*.

Loſ Molenaars akker by Heeren poppegoed.

Dit is een ſpreekwoord der ouden , maar ook nu waarheid. 't Word figuurlyk iemands akker genoemt , waar van hy den kost heeft , gelyk de Landman van zynen akker. In dien zin is des molenaars akker de molenſteen. Heeren poppegoed zullen zyn edele geſteentens en juweelen , die alleen tot pronk dienen , en waar van zy niet meer nut hebben dan de kinderen van hunne blinkende ſteentjes , glaasjes en dergelyk poppegoed. Schoon de inbeelding daar op een hoogen prys ſtelt , een molenſteen is om haar noodig gebruik meerder te achten.

Zy danſt op haar vuiſten.

Dat zegt men van eene die brood kneed , of aan de waſchtobbe ſtaat.

Hy

Hy snyd den wyngaard onder de aarde.

Zo noemt men op zyn hoofch, een heimelyk gemakruimer, anders gezegt een *beersteker*. (Ziet van dit laatste de Fakkcl, bladz. 22.) Die Paafchnaam is aardig en zinryk uitgevonden. Dat *wyngaard* is zamengestelt van *wyn* en *gaëren*, dewyl de wyn na 't drinken, aan *Harmen*, den *ontfanger der verkeerde kosten*, word toevertrouwt, die alles byeen vergadert en wegluit in zynen onderaardschen kelder, tot dat de volheid oog en neus waarfchouwt, dat het tyd is om dien wyngaard te snyden. Is dat geen cierlyk verbloemde spreekwyze?

Hy leid de Bruid.

Dit zegt men van die de vrucht van den gefneden wyngaard onder de aarde, ook genaamt de *Bruid*, op zyne karos wegvoërt, wanneer de neus der ontmoeters op den reuk kan ter Bruiloft gaan. Van deze *Bruid* is die Voerman de *Leidjonker*. Ziet de Fakkcl, bladz. 51, in *Brouwen*. Doch dat is een werk der duifternis.

't Is een koopman van aalsvellen.

Dus zegt men boertende van iemand, wiens Waren den Makelaaren op de beurs van Amsterdam niet veel *kortagie*, of kortinggeld, doen winnen. Zulke handelsmannen in 't gros, zyn die zwavelstokken met bosjes sevens verkopen. Ook die in Lynwaat handelen gelyk de Voddewyven. Doch dat is nog beter dan *wind verkopen*, zo als niet weinige in den laatsten dullen *Aëlie handel* ondervonden, en beklagt hebben.

Wei is kerremelks borge.

Dus zegt men niet onaardig, om uit te drukken, dat men zo met den borge, als met den schuldenaar, even zeer beveiligd is. Dus stelt den Paap zyn ziel wel voor iemand te pande. Maar haalt de Droes dien Borge, waar blyft dan de zondaar zelf? Ik durf niet zeggen, in 't Vagevuur.

Hy dryft op zyn eigen wieken.

Men zegt dat ook: *Hy zwemt op zyn eigen biezen*, en *Hy staat op zyn eigen beenen*: 't wil zeggen, hy gebruikt geen hulp noch dienst van andere. De gelykenis is ontleent van vogelen, die op hunne vlerken in de lucht zweeven. Doch zullen moeten toezien, dat zy niet willen vliegen, eer zy *slagpennen in de vleugels hebben*, noch zig te vroeg uit bet nest begeven; op dat ze 't lot van *Icarus* niet krygen.

R.

Hy

Hy is 'er boven op.

Dit spreekwoord zal ontleent zyn van 't verbeelde omwentelende gelukrad. Doch de ouderzuster pleegt 'er niet zeer mede in haaren schik te zyn, wanneer de jonger haar door eerst te trouwen, *op den oven gezet heeft*. Zo pronkt *een uil boven op de kruk*.

Hy zit op een gouden berg, of boom.

Dit zegt men van iemand, die woont daar hy gelegenheid heeft, om groote winsten te doen, en zich met luister te vertoonen. Daar aan is niet ongelyk: *Hy drinkt goud uit een boreneje*, dat op den hoorn van overvloed zal speelen.

Die in 't ried zit, maakt pypjes.

Dit is een gelykenis van riedpypjes, waarop de kinderen blazen. Het spreekwoord wil uitdrukken, die de gelegenheid tot voordeel heeft, bedient zich daar van. Hier mede komt over een: *Die de kroo, of kruiwagen heeft, kruut ze*. *Die 't kruis heeft, zegent zich zelven eerst*.

Hy heeft zyn schapjes op 't drooge.

Dit spreekwoord word gebuikt van iemand, wiens zaaken verzorgt en in veiligheid zyn: gelyk een herder, die in een hoogen watervloed zyne kudde op eene hoogte gebergt heeft. Of zouden *schapjes* verbaasde t zyn van *scheepjes*. De ouden trokken die, na behouden reize op 't drooge. Hier mede komt over een: *Hy heeft bet op zyn muiltjes* gebragt. Dat wil zeggen, hy heeft zo veel opgelegd, dat hy nu op zyn muiltjes kan gaan, en zyn rust en gemak houden.

Hy naait zynen naad.

Dit zegt men van iemand, die met zyn zaaken tot zyn voordeel stillekens en zonder veel gerucht te maken, voortgaat. Dit spreekwoord is van de snyders tafel genomen. Doch het geschied van beunhaazen mede. 't Is ook in een anderen zin waarheid: *Veel naayen kort den draad*.

Ik heb dat binnen balie.

Dat is, ik heb dat in verzekerdheid. Een balie betekent ook een grendel, of sluitboom. 't Geen daar binnen in huis besloten is, is veilig. Dan zegt men, *Smids dochter is 'er voor*. *Binnen best*.

Beter

Beter is een vogel in de hand, dan tien in de lucht.

Dat wil zeggen, beter is weinig zeker, dan veel onzeker. *De praesentibus gaudet Ecclesia.* Die anders gezint zyn, bevinden weſ, dat hen alle die vogels ontfnappen. Van klein, doch gewis, gewin, zegt men: *Een klein viſchje is een zoet viſchje.* De grote viſſchen ſcheuren 't net, en gaan met den angel door, of ſpringen uit den ketel.

Hy grypt naar de ſchaduw, en laat het vleefch ontvallen.

Zoo zegt men uit de Fabelen van Aefopus, van die uit onbezonnen begerlykheid het onzekere voor het zekere nahappen. Niet veel beraadener zyn zy, die *het bennenei grypen, en 't ganzenei verwaarloozen.* Zo bedriegt de gierigheid de wysheid.

Uw geld zal op een roofter getelt worden.

Dit paſt men toe op ymand, die met een quaaden betaalder te doen heeft; of die weinig loon heeft te verwachten. 't Geld dat op een roofter getelt word, valt'er door.

Hy heeft dat zoo vaſt, als een hand vol vliegen.

Dus drukt men boertig uit, hoe ongewis iets is. Men weet hoe lichtelyk vliegen uit de hand ontfnappen. Zoo zegt men ook, *Hy heeft dat zoo vaſt, als een pating by den ſteert.* Veele ſpreekwoorden ſpelen op diergelyke aardige gelykeniſſen. By voorbeeld, *Zoo vaſt als een mutſje met een keelband.* *Zy is ontſteld als een oud ſpinnerwiel.* *Hy heeft als een loode deur.* *Hy heeft als een kat voor een ſpierung, en een hond voor een ſtuk ſpeks.* *Het vkeizit als een fontein uit den bezemſtok.* *Het bangt aan malkanderen, als geknoopt zand.* *Hy is beſchaamt als een paard, dat de kar omgeworpen heeft.* *Dat ligt als een boer in 't bedſtroo.* *Hy heeft baar zoolief, als een oud paard zyn moer.* *Men zou'er op verkieven, als een boer op een boekweite koek.* *'t Hangt als een kakkuis over een graſt.* *'t Hangt als een koe in een kerſſenboom.* *Ik zie u liever, dan myn bart.* *'t Vult als een boon een brouwkeel.* *Hy is daar van gevoed, als of by voor by een bakkers deur had geloopen.* *Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen ſnyden.* *De ouden moet men eeren, al zou men ze met ſtokken ſaan.*

Men moet niet te veel eyeren onder een hen leggen.

De reden is, omdat ze dan alle wel ſtinkvuil worden gebroed. Dus wil men zeggen, dat niemand te veel onder een man moet wagen en laten, op dat niet een ongeval, of bankeroet, hem ſevens byfter make, en

en schoon, hy 't voeteuvel mogt hebben, mede *doen springen*.

Men moet geen kat in een zak koopen.

De koper zoude daar door lichtelyk konnen bedrogen worden, als ware de kat een haas. Men moet de waare bezien, eer men die koopt. Anders zoude men lichtelyk zich *knollen voor citroenen, paardekeutels voor vygen, en britten*, dat is brokkelingen, *voor turven*, gelyk die spreekwoorden zeggen, *laten verkoopen*, en in de hand duwen.

Onbezien, onberouwen.

Dit word gezegt van iets dat men koopt, zonder het gezien te hebben. De zin is niet, dat zulk een koop niet berouwen zal; want dat valt dikwyls anders uit: maar dat men uit dien koop niet zal scheiden door naberouw. Gekocht zal, zonder nabeklag, gekocht blyven.

Die zich zyn huishuur ontziet, ontziet zich zyn welwaren.

Dus is men tot schade zuinig. Huizen die wel ter neering staan, doen meer huure; maar daar in geschied ook de meeste vertiering en winst.

Twee kramers weten den prys van een naalde wel.

Dit zegt men boertende, van die de waarde van iets wel wil kennen, om dat het tot hun bedryf behoort. Zoo weet een boer wel, *wat de boer geld*, schoon veelen dat *niet scheidt*.

Dat dient hem in zyn kraam.

De zin is, dat komt hem wel te pas, hy kan daar mede zyn voordeel doen. Ik denk dat het ontleent is van een kramer: die waaren heeft, waar mede hy winst kan doen.

Zyn mes fryd aan weër zyden.

Dat is, hy doet aan beide kanten winst. 't Is ontleent van een tweefrydend zweerd, of mes. Zulken konnen *de beste krippen snyden*; en 't valt methen altyd, *botertje boven*, gelyk de kat op haare pooten.

Een zot en zyn geld, zyn haast gescheiden.

Dereden is, vermits hy geen oordeel noch beleid heeft, om het wel aan te leggen, en te bewaren. Vergelykt Spreuken 17: 16. Op die wyze zegt men mede: *Als de kinderen ter markt komen, dan krygen de kra-*

framers geld! 't Is waarheid, *Men kan wel goud te duur koopen.* Men zegt van zulke koopmanschappen: 't Is dat zoo *wel waardig*, als een uil een pont groot: en 't is zoo *veel waard* als 'er een gek voor geven wil.

Men heeft hem zien komen.

Dat wil zeggen, men heeft hem bedrogen, b. v. met eenige koopwaare; of hem die te duur aangesmeert. Als men ymand van verre ziet komen, kan men verdacht zyn, hoe men hem wil ontfangen. Daar van bedienen zich straatschenders omtrent reizigers. 't Is veiliger tot zulke te zeggen: *Achter ziet gy my laatst.*

't Ging grip grip weg.

Dat zegt men van waare die van elk gewilt, en straks vertiert is. 't Is verbaistert van *gryp*, *grabbel*; of *gryp*, *raap*.

't Is wel gezouten.

Dit zegt men van een koop, die ymand opgejaagt is, en hem duur genoeg komt te staan. Maar hoe komt dat daarop terinede? Is't om dat zout een stuk vleesch door de pekels zwaarder doet wegen? Op de smaak, of bewaring, denk ik niet dat gezinspeelt word. In 't tegendeel, *Zout en zuur krenkt de natuur*, te weten, als dat onmatig is. Want hier geld niet, *Is een weinigje goed, veel is niet quaad.*

Hy mag dat wel voor by des Schout's deur dragen.

Dit zegt men van iets, wiens waarde ruim betaalt is, als hebbende geen gevaar van voor gestolen goed aangehaalt te worden.

Hy zal daar zyn kleëren aan scheuren.

Dat wil zeggen, hy zal daar aan schade lyden. De gelykenis genomen van een lpyker, of iets diergelyks, waar aan men vast geraakt is, en zyne klederen scheurt. Zoo moet een schaapje van zyn wol laten.

Het hangt hem van de vingeren.

Dat is, hy zal dat zeer licht laten varen. 't Geen men vast houden wil, besluit men niet of binnen de vingeren.

Iets voor den aars slaan, of lappen.

Dat zegt men van koopmanschap, die men voor wat prys het zy, zich quyt maakt, en voort helpt. 't Zal genomen zyn van ymand,

dien men een schip voor zyn achterste geeft, en dus weg helpt. Zoo zegt men ook, *lets voetschoots verkoopen*. Van waare die geen trek heeft, zegt men: *Dat zit op zyn' aars*.

't Is hem aan zyn been gebleven.

Dat zegt men van waare, die ymand niet kan verkoopen. Dus is 't ook een spreekwoord *Hymag dat wel aan zyn been knopen*, als hy schade of bankeroet staat te lyden. Zoo zegt men mede: *Hy heeft dat aan zyn been*. De zin is, hy kan zich daar van niet los maken noch ontdoen. Hy is daar vast aan. 't Zal genomen zyn van de blokken, die men aan der paarden pooten doet, als in dat spreekwoord, *Hy heeft een blok aan 't been*.

Hy zal daar' geen zyde by spinnen.

Dit wil zeggen, hy zal daar geen voordeel by doen. Daar zyn zeer veele spreekwoorden van 't spinnewiel, spinrok, haspelen, en spinnen ontleent. Dus zegt men: *Heeft zy het gerokkent, zy mag het afspinnen*. Zoo kan men van *grof werk geen fyne zyde spinnen*. Van een *weekgebakkenen* zegt men: *Hy is grof gesponnen, en slap gedraait*; 't geen een slechten en onsterken draat maakt. Bestaat Besjes schat in haar spinnewieltje, *zy kan geen einde van haar goed zien, als zy op 't rond rad kykt*.

Men kan van alle vlas geen goed gaaren spinnen.

Ik beroep my wegens de waarheid van dit spreekwoord, op het getuigenis van alle hekelwyven en spinsters. Immers luye Lys houdt minst van werk. Dan is 't *vlas wel goed; maar de spinster deugt niet*. Dus zegt men van eene zaak, waar mede men verlegen is: *Ik weet daar geen goed garen van te spinnen*. Byzonderlyk zoo *Zan de wasser aan 't spinnewiel zit*. Elk zie wat hy rokkent, of hy 't kan spinnen, en afhaspelen. Hierom moet men wel op den bospel passen, of de streng geraakt lichtelyk in de wer. Daar licht dan de brodde, het werreneft, daar hapert het. Ziet de Fakkelt, bladz. 49, in Brodde. Doch als men den draat heeft, zal men het klaauwen wel vinden. Die wel spint, draagt een ruim bemd.

Men kan van een verkens oor geen fluweele beurs maken.

Dit komt over een met dat spreekwoord, *Men kan geen jachtboom maken van een zwynsdrek, noch van een vossensteert een trompet*. Ook, *Neoit maakt men een goeden pyl van een verkenssteert*. Noch minder dan van 't geen een krul meer heeft, dan een verkenssteert. Niet veel beter had

had die boer het begrepen, die een wild zwynshuid van den jager begeerde, om 'er zig een hertsleëren broek van te laten bereiden. Beraadde er was het overleg van hem, die van zyn *kerkenskot een kleerkas* wilde laten maken. Zulk een overlegger was naar 't spreekwoord, *Jaap de melkboer, die van een halve oude schuit, een geheel nieuw kakkuis liet maken*. Voert het gebruik wel beter taal, dan die eerste boer, wanneer het spreekt van *een bouten schoorsteen, een koperen strykyzer, een zilveren ooryzer, enz. Maar men kapt van vuuren bout geen eiken spaanders*.

Die winst kan hy wel in een wetssteen knoopen.

Dat wil zeggen, hy doet daar by niet de minste winst. Een slypsteen dient niet tot een geldbuidel; en daar in kan men even zo veel knoopen, als men in een oog kan bergen. *Een paard kan dat wel in zyn vuist vatten*. Op zulk een voordeel kan men geen vette joppen weeten.

Hy lapt de broek, en geeft het naaigaren toe.

Dit wil uitdrukken, hy doet zynen arbeid om niet, en draagt boven dien de kosten. Beter was *Sint Krispyn* beraaden: want, zo men zegt: *Hystal bet leër, en gaf de schoenen om Gods wil*. Zy zien ook meer op hun belang, die *Ymand een koekje bakken van zyn eigen deeg*; en *breede riemen snyden uit een anders leër*. Zo kan men goed koop mild zyn uit een anders beurs.

't Is zomtyds beter, een appel gegeven, dan gegeten.

Deze stokregel word gevolgt van die, in welker rekenboeken men vind: *Aan beter gedaan, dan gelaten, zo veel*. Geerne ondergaat men eene mindere schade, om een grooter gewin. *Dus werpt men een spiering uit, om een kabeljauw te vangen*. *Een Koopman moet ook weten te lichten, en te zwaaren*. *Geen Koopman is 'er, die altyt wind; en die al te wys wil zyn, doet zelden een goede markt*. Daarom, *Tusschen mal en vroed, wind men 't meeste goed*.

Men moet de bluts tegen de buil stellen.

De zin is, het voordeel tegen de schade evenaaren. Een bluts is eene ingebogen holligheid, een buil is een uitpuilende hoogte. Deze twee tegen malkanderen vergeleken zynde, komt het weër effen uit. Op die wyze zeide de boer, wanneer 't aan 't regenen was, *Bederfs myn booi, zo wast myn koel*.

't Is quint.

Dit wil zeggen, dat is winst. 't Zal genomen zyn van den eertyds gewoonen interest, uyf ten hondert, Vergelykt Genef. 47: 24.

Hy zal wel beter koop geven.

De zin is, hy zal wel zachter worden, en toe komen, hy zal zich wel bedenken. Dit is genomen van zulke, die hunne Waaren wel hoog loven, en op geld houden; maar dezelve om een minderen prys leveren, en afitand. Dit word op andere dingen toegepast. Zo zegt men van iemand, die inkrimpt: *Hy geeft koop*. Het tegendeel is: *Hy blyft op zyn gebeel staan*.

Hy zal daar niet lang banken.

Dit drukt uit, hy zal daar niet lang kunnen duuren. *Zyn Ryk zal baast uit zyn*. 't Kan genomen zyn van de banken der kroegen, waar op de drinkebroërs in 't gelag zitten, om te zwelgen en te banketteren. Of liever, 'tis van de banken der kooplieden, waar op zy hunne Waaren in de Jaarmaakten te koop leggen. Of anders, van de Wisselbanken, die men dan plagt te hebben. Dit wil zeggen, hy zal haast *Koopman uit*, en *bankeroet zyn*.

Hy speelt bankeroet.

Bankeroet is te zeggen bankbreuk. Dus zegt men van zulk een, die *springen woet*, *by moet breeken*, of *by is gebroken*. Dit is gevormt van 't Italiaansche *banco rotto*. *Rotto* is verballert van 't Latynsche *ruptum*, gebroken. Zo word een leger *in route geslagen*, dat is, gescheurt en gebroken.

Op 't scheiden van de markt, leert men de kooplieden kennen.

Myns krachtens is dit ontleent van de koopers. 't Gaat met vriendschap en genoegen toe, zo lang die op de markt koopen, en de verkoopers leveren. Maar *onder in den zak vind men de reekening*. Als de markt eindigt, kraamen de verkoopers op, en eischen geld; doch dan is 'er dikwyls *niemand t'bujs*.

De paal is door den oven gesteken.

Dit zegt men van een bedorven bakker, als had hy zyn oven in 't ongereede gebragt. Maar waarom zegt men van een bedorven waard: *'t verken is met den tap doorgeloopt?*

Hy

Hy is Duitschen en Waalen schuldig.

Dat is, inbeemschen en uitheemschen. Onder den naam van *Duitschen* begreepen de oude hunnen landzaard, en onder *Waalen* alle buitenlanders.

Beter zyn oude schulden, dan geene.

Te weten, niet die men schuldig is; maar te voorderen heeft: om dat daar van zomtyds noch wel iets word ontfangen. Want *Lange bor-gen is geen quyt schelden. Uistel is geen affel.* Men plegt te zeggen: *Voor oude en onwisse schulden, noemt men boverstro.* 't Wil zeggen, al wat men maar krygen kan. 't Is winst, wat daar van komt. Doch in nieuwe winkels maant men geen oude schulden. Men zegt ook: *Beter ter zyn oude schulden, dan oude vyandschap:* want die is diep gewortelt. 't Spreekwoord is wat grof gesponnen, dat zegt; *Die zender schulden leeft, is een beest.* Maar weinig zal dat andere aan de nalopende schuldeichers behagen: 't Is adelyk veel schulden te hebben, en niet te betalen.

Hy heeft dat op zynen kerfstok.

Dat is, 't word hem te last gelegd, 't staat op zyne rekening: gelyk men iemands schulden wel op eenen kerfstok tekent. Veele zondigen al op den ouden kerfstok aan. Maar eindelyk moet de kerfstok afgedaan zyn, of by word yzer; en *Sint Jan Credit is dood.* Hier toe behoort ook, *Hy heeft bet verkerft, dat is, miskerft.*

Hy opent een deur, om een verster te sluiten.

Dit zegt men van iemand die een groter schuld maakt, om eenen mindere af te doen. Maar door zulk een open deur, gaat men den naasten weg naar *Sint Reinuit.*

Hy steekt de lont aan wederzyden aan.

' Eene lont, dus ontvonkt, is ras ontroert. Dit past men toe op zulk eenen, die al zyn goed haafsig op helpt, door twee quistmiddelen t'zamen te voegen, b. v. *Wyntje met Tryntje, of den dobbelsteen.*

Hy heeft zyn goed door de billen gelapt.

Dit zegt men van zulke, die 't geen zy bezaten, verbrast hebben; vermits de billen belast worden met de uitgave der verteerde kosten, van 't geene de maag ontfangen had. 't Is een stokregel: *Vette keuken magere erf.*

Dy heeft niet een nagel om zynen aars te kraauwen.

Dat wil zeggen, 't *Is Jonker Pover*, hy is t'eenemaal arm, zo dat hy tot dat gebruik, zelf niet eenen nagel aan zyne vingeren heeft. Men zegt dus ook, *Hy is dood-arm*. Dit drukt uit, hy is zo arm als een doode, die niet met al bezit, Job 1: 21. En mede, *Hy heeft ter wereld Gods niet*. Gods komt 'er by tot vergrooting: maar bleef 'er beter af. Ruwer word gezegt, 't *Is een arme Duivel*. Die hel'sche geest gaf zich uit voor zeer ryk, Matth. 4: 9, en had geen eigendom van een stofje. Van zulke spreekt Salomo, Spreuken 13: 7.

Hy is reeuws.

Dat wil zeggen, hy is 'er uit. 't Komt dan in zin overeen met, *Hy is rut*. Zelf zoude het kunnen schynen daar van verbafter te zyn. Ziet hier voor, bladz. 3. Maar ik gis, dat het versmolten is van 't Hoogduitsche *rein aus*, rein uit, gelyk *roes* is van *garaus*. Ziet boven, bladz. 121. 't Is dan, hy is van Sint Reinouts kalisbende. Maar waarom zegt men by de Zeeuwen van zulke, dat zy *Spaans zyn*? Is 't om dat men de goudbeurzen van sommige Spaansche Dons, by hunne hoogmoedigheid, meer spinnewebben dan dukaten vind? Of spruit dit uit Breders aardige klucht van den *Spaanschen Brabander Don Jeronimo*? *Subordinata non pugnant*. Dus kan ook, *Hy is rut*, zyn 'r uit, voor 'er uit.

't Is een kaale rat.

Zo noemt men een beroofden kaalis, die niets en heeft. Jonge ratten zyn geheel kaal en hairloos. Hier van heeft de *Rattenkamer*, die over berooide boedels 't bewind heeft, dien naam. Dan zyn de *seutels op de doodkist gelegd*. Men zegt ook van zulk eenen: *Hy riekt naar geld, als een koe naar muskeljaat*: ook, *Hy is overladen van geld, als een kikvorfch van veëren*. *Hy heeft kap en kovel verteert*. *Zyn beurs is plat*. Doch *ryke lieden hebben bet meeste geld*.

Hy is achter nat.

Dit zegt men van zulke, welker zaaken niet wel staan, maar geschikt zyn tot een slechte uitkomst, en bankeroet. Dus *draagt bet einde den last*. Zoude dit niet ontleent zyn van de jonge kinderen, die zich in hunne luuren bevuilt hebben? Dit is dikwils de uitwerking, van dat zulk een zich van vooren te veel nat gemaakt heeft: want 't *Kanniet missen, die veel drinkt, moet veel pissen*. *Een vet voordeel, maakt een sober nadeel*.
Als

Als hy opſpringt, dan waagt het al.

Dit paſt op ymand, dien niets meer bezit, dan hy om en aan heeft. Als die opſpringt, dan word het al bewogen. 't Is, *omnia mea in eum porto*. Zuilken zoude kunnen op een papieren zoldertje danſſen, zonder dat het gewigt van zyne goudbeurs hem daar door dede druipen.

Gelyk gy hem ziet, moogt gy hem ſchilderen

Dit is in zyn gelyk aan 't voorgaande. Die zich laat uitſchilderen, pleegt dan zyne beſte klederen en ſieraaden aan te doen: maar die 'er geene andere bezit, dan die hy aan heeft, moet men zoo afmaalen, al ware het met een kaal rokje, baarvoets, 't hair door den hoed, en de ellebogen door de mouwen.

Hy gaat met een papieren harnas.

Dit zegt men van ymand, die door brieven van uitſfel beveiligd is, zoo dat hy van zyne ſchuldeifchers niet kan aangetaſt worden. Op zulk een harnas verlaten zy zich meer, dan op een buffelsleëren kolder, dat veeler gewoone en dagelykſche dragt is.

Hy heeft de grendels doogegeten,

Dit zegt men van ymand, die de gevangenis om ſchuld uithard, tot dat de ſchuldeifchers zelve moede zyn de onkoſten langer te betalen, en daarom de grendels laten openen, op dat die vogels mogten wegvliegen.

Hy is verhuif met de noorder zon.

Dat wil zeggen des nachts, wanneer de zon in 't noorden van ons is; of liever, by 't maanlicht, dat in de noordſche nachten, den bewoonderen van die gewelten voor eene zon verſtrekt. Dan plegen bankroetiers heimelyk met hun goed doorte gaan, en de huishuur zoo eerlyk te voldoen, *als het paard de ſtalbuure*. Het zelve is, *met de nevelkar verhuizen*. Dan mogen de ſchuldeifchers eens naſluiten, en *bebben zoo veel als het huppelen van drie geiten*. De wet van Keizer Karel was wel zulke, als ſnoode dieven, in hunne deuren op te hangen: maar zy ſpelen, *baas op*: dewyl zy wel weten, dat men *niemand bangt eer men hem beeft*.

Daar niet is, verheft de Keizer zyn recht.

Dit ſpreekwoord is, naar de letter genomen, valſch; want het recht blyft onverloren, al valt 'er niets te halen: maar *recht* beduid hier iets,

'tgeen dat recht zoude kunnen voldoen. *Men kan geen en keiſteen de huid aſtroyen*, en 't *Is quaad kammen*, daar geen bair is. Maar dan geld ook wel, *Qui non habet in are, luat in pelle*. De huid moet voor de beurs borge blyven, en betalen.

Hy wil het ei ſcheeren.

Dit word wel genomen voor een *knoop in een bieſ zoeken*; of den *maakten te willen ontkleeden*, *ſpek in 't bondennest te zoeken*, en den *aap vlooi- jen*. Zy doen veel voordeel, die de *ſchaapen ſcheeren*, en laten voor andere de *verkens*. De laaſte krygen wel veel *geſchreeuw*, maar weinig *wol*. Doch men moet ook de *ſchaapen ſcheeren*, naar dat ze *wol hebben*. *Scheeren maar niet willen*.

Hy plant kool.

Dit zegt men van ymand, die buiten alle bewind, een eenzaam en afgezonderd landleven leid, en zynen tyd doorbrengt met hovenieren. 't Is genomen uit het bedryf van den Keizer Diocletianus, die na't afleggen van t Ryksbeſtier, uit ſpyt om dat hy 't Chriſtendom niet hadde kunnen uitroeyen, zich in zyn vaderland Dalmatie, te Salonica, in een geringen ſtaat, bezig hield met het zaayen en aanqueeken van moeskruiden en tuingewaffen. Dus verwifelde hy zynen Schepter met eene ſpade, wierd van Keizer een karootſchrabber, en gaf zich ander werk, dan vliegen te vangen als Domitianus. 't Is een boertig ſpreekwoord: *Hem ontbreekt niet dan vet, bad by maar kool*.

Dat ruſt, roeſt.

Dit is een ſpreekwoord ontleent van 't yzer, dat wanneer het gebruikt word, blank blyft; maar wanneer het ſtil ligt, uitſlaat, ineet, en verderft. Men paſt dit aardig toe op menſchen, die door eene vadzige ledigheid, in zich zelven onbequaam worden, en als vervuilen en verroeſten. *Ledigheid is 's Duivels oorkuſſen*. *Niets doen, leert quaad doen*. Met waarheid word gezegt: *'t Is beter te ſlyten, dan te roeſten*. *Beter een vink geplukt, dan ledig gezeten*. Doch *beerenbuiders* zouden, voor niet te doen, liever een *uiltje vangen*.

Een rentenier is een arm dier.

Dit drukt uit, dat het zulk eenen, die van de inkomſt zyner renten moet leven, dikwyls vry bekrompen uit komt. Dus teert men dan wel van 't kapitaal af; of moet zich ſober behelpen. Doch 't is 'er ook niet te breed, daar men geen *liggende renten heeft*, en 't is *van de band in den tand*.

SPREEK-

XII.

SPREEKWOORDEN van de sloopvaart, en landreizen, enz.

Hy veert vroeg, en vaart laat.

Datis, hy maakt vroeg toefel, en is laat vaardig. Dat de schippers wel gewoon zyn vroeg te zeggen, of uit te laten roepen, wanneer zy varen zullen, en eerst laat afteken, ondervinden de reizigers. Op't laatst geld: 't *Sloop*, die meê wil; en zit op, wil je meê ryden.

Ga uit myn schuit, gy bederft myn vracht.

Dit spreekwoord word toegepast op ymand, van wiens gezelschap men zich geerne ontslaan zoude: gelyk wanneer een schipper, onder andere reizigers, b. v. een luisbos t'sloop heeft. Zou bederft een rotte appel de gabele mande, en een scurft schaap besmet de gantsche kooi. Doch die den Dros t'sloop heeft, moet'er meê overvaren. Hy zie toe, dat by hem werk geve, en nooit het roer toevertrouwe. Anders zegt het spreekwoord: *Ontzeg geen vracht, eer de schuit vol is.*

Die eerst in de boot is, heeft keur van riemen.

De voorbaat heeft voorrecht. Dat komt over een met, die eerst komt, die eerst maalt.

Hy heeft het ys gebroken.

Dit zegt men van ymand, die eerst den weg baant, door de beletfelen weg te ruimen. 't Is ontleent van die een vaarweg door 't ys openen. Men kan geen ys met banden breken, maar wel byten.

Wy zyn in een sloop.

Dit zegt men van die in een gevoelen zyn, en het zelve doelwit beoogen: gelyk die in een vaartuig naar eene plaats streven. Maar de ouden wisten ook van een *Narrensloop* te spreken, dat voor ballast *mal-last* voerde. Is dat gesleten, zoo dient'er zonder tyd verzuim een nieuw op stapel gezet te worden, van vry meer dan hondert en zestig voeten lang.

Zy vaaren in eene beurs.

Dit zegt men zulke, die zamen doen tot gemeen voordeel. 't Is

genomen van de schippers. Dit word onbeschaafder dus uitgedrukt: *Zy kakken in eenen pot.*

Hy heeft de fok opgezet.

Dat wil zeggen, hy heeft een bril op den neus. Dit is ontleent van de fokken, welke de schippers byzetten tot hulp van 't groot zeil. Zoo word een bril op den neus gezet tot hulp der oogen.

Hy moet de fok uithouden.

Dit zegt men van die het tegen ymand moet uitharden. 't Is genomen van een schippers knecht, die in 't wenden van 't schip de fok tegen den wind met kracht moet vast houden.

't Is met hem voor den wind.

Dat wil zeggen, de wind van voorspoed begunstigt hem. Zoo zegt men ook, *'t Waait in zyn zeil.* Het zelve is, *Dat is water op zynen molen.* Das drukt men uit, dat dient hem tot zyn voordeel, dat baat hem, gelyk water, dat het molenrad omdryft.

Hy zeilt ruim schoots.

Dat is, hy hoeft het niet nauw te nemen, maar mag het zeil of den schoot vieren. Het tegendeel is, *scherp by den wind te houden.* Ook dit word tot een gelykenis en spreekwoord gebruikt.

Recht door zee.

Dit zegt men van ymand die geene omwegen, noch kromme strecken gebruikt, maar onbeschroomt, zonder iets te wyken of myden, doorstreeft, gelyk een schip dat in de ruime zee voortbruischt, en zynen koers houdt. Maar *Jan recht uit* kan met zynen kop wel eens tegen een muur botzen.

't Is Jonker Jan in 't oog.

Dit zegt men wanneer het vlak in den wind is. Maar hoe komt *Jonker Jan* daar in 't spel? 't Zal zyn uit een ander spreekwoord: *Johannes Contra.* Wie heeft doch *Johannes*, of *Jan*, voor zulk een dwarsdryverte boek gestelt? Zoo ik denk, zyne tafelvrienden, volgens dat andere spreekwoord: *'t Is al Johannes a Johannes, zoo lang'er wyn in de kan is; Maar als de wyn uit is, zeggen ze dat Jan een gult is.*

Da

Dat stuit geen vaart.

't Wil zeggen, dat wederhoud den drift en voortgang niet. 't Is ontleent van een schip, dat in zyne vaart is. Het tegendeel is, *Hy legt riemen in*; 't geen een roeyer doet, als hy het voortschieten van zyn schuit wil ophouden.

Onder 't staande zeil is 't goed roeyen.

't Roeyen kost weinig moeite, en 't schip gaat wel voort, wanneer de voorwind in 't zeil blaast. Dit word toegepast op iets dat licht valt, wanneer men sterk geholpen word door iemand, of iets anders. Hier mede stemt over een: *Neven 't schip is 't goed zwemmen. Neven het paard, of den wagen, is 't goed te gaan.*

Hy moet tegen wind en stroom oproeyen.

Dit past men op iemand, die veel tegenloop en wederstand heeft, zo dat hy zeer moet arbeiden, om die te bosen te komen.

Hy is den wind kwyt.

Dit is ontleent van een schip, of moten, wiens zeilen den wind ontbeeren, en word toegepast op iemand, die verstand, beleid, of krachten mist om iets te verrichten, 't zy door drank, bedweltheid, of anders. *Stil en in den wind, is 't ergste dat men wind.*

Daar komt een luchtje.

Dus is het als'er een labberkoeltje begint te waayen, dat in 't zeil valt, en het schip voortdruft. Dit past men toe, wanneer zig eenige grond van hoope opdoet. Maar wat is de reden, die men geeft van *Iemand om een luchtje te helpen*, en *Om een luchtje te geraken*, voor om *bals te helpen*, of *komen*? Zoude dat wel zien op de gyp?

Daar komt wel een rak in den wind.

Dat is, 't gaat niet altoos voor den wind; daar komen ook wel tyden en gevallen van tegenspoed. 't Is niet altyd zomer, of kermis.

Hy wend het op eenen anderen boeg.

Dat is, hy onderneemt het op eene andere wyze, hy slaat een anderen weg in, hy neemt een anderen strek en koers. Zo doen de Schippers, als de vaart dat vereischt. *Men kan doch niet altoos bezeilen, 't geen men bestevende.* Hier van weeten zich meesterlyk te bedienen die

de buik naar den wind bangen, tusschen water en wind zweeven, tusschen beiden laveeren, en altoos maken, dat zy geen bonger bebben, maar aan bonger boord blyven.

Hy houdt het aan te zyde van die meester zyn.

Dit is, hy houdt het aan te zyde van die meester zyn. 't Is een gelykenis van zulks, die in 't helen van een schip, de hooge zyde kiezen.

Iemand de loef afsteeken.

Dat zegt, voordeel op hem behalen, hem iets afwinnen; gelyk scheepen, welke geraken boven den wind van andere, die dus in de by zyn.

In iemands zog vaaren.

Dit beduid van iemand mede gevoert te worden, en hem op 't spoor te volgen. 't Is ontleent van de varende scheepen, die 't water als na zich zuigen, en 't geen 'er in dien stroom is, na sleepen.

Men moet het roer in 't water houden.

Dat zegt de zaken in bestier, en aan den gang houden. Zo lang het roer in 't bedwang des Schippers is, is hy het schip meester. Dus zegt men van iemand die 't bewind en bestier heeft: Hy zit aan 't roer.

Hy is 't hoekje te boven.

Schippers moeten wel langen tyd, en met moeite laveeren, eer zy eenen uitstekenden hoek te boven gekomen zyn, waar na zy ruimer voor den wind, of gunstiger ty krygen. Dit past men toe op het te boven geraken van eenige zwaarigheid.

't Blokje is in 't schyffe.

Dit is ontleent van 't scheepswand, en wil zeggen, 't is zo als 't wesen moest, en men 't geerne had, alles gaat naar wensch. Zo zegt men, Zyn karretje gaat op eenen zandweg.

Daar is een kink in de kabel gekomen.

Dit wil zeggen, een stremming, of beletzel. Een kink is een krink, een omkrulling, waar door de kabel in 't ongereede komt.

Hy haalt te veel wand over hoop.

Dat word toegepast op die man, die zich door te veel dingen sevens

bc-

belemmert en verwert. De gelykenis is ontleent van een ſchip, waar op te veel wand van touwerk, zeilagie, en diergelyk ſcheepſtuig over hoop gebragt word, 't geen malkanderen maar in den weg is, en 't ſchip ontredert. Zo zegt men: *Hy neemt te veel hooi op de vork.*

Daar dienen geen twee groote maſten op een ſchip.

Op een ſchip moet 'er maar een zyn; anders zouden ze malkanderen in den weg wezen, en 't ſchip te gronde helten. Zo kondengenen Pompejus en Cæſar malkanderen in 't Roomiſche gebied verdragen. Twee die even groot, en even veel baas willen zyn, plegen haaft oneens te worden, tot ſchade van 'tgemeen. Dus zegt men ook: *Geen twee banen op eenen miſſchoop.* 't Is een ſpreekwoord: *Beter 's boeft van een rat, dan de ſteert van een leeuw.*

't Is een vlaggeman.

Dat is, hy is een hoofd en voorganger, als dieter zee de gebiedsvlag voeren. Anders zegt men ook, *Hy voert de vlag, Hy is Admiraal, Hy laat de vlag waayen.*

De vlagge ſtryken.

Dit beduid zwichten voor eenen meerderen; of ook het gewonnen geven. 't Is overgenomen van de ſchepen, die door 't ſtryken van hunne vlaggen een eerbewys aan andere doen; of wel zich als verwonnen overgeven. *Als meerder man komt, moet minder man wyken.*

Hy vaart mee, gelyk de groote maſt.

Dat paſt men toe op ymand, die in een zaak slechts mede geſleept word, gelyk de maſt in een ſchip, die nergens van weet, en geen opmerking noch beſtier heeft.

De Admiraal heeft geſchoten.

Dit is een ſpreekwoord over tafel, wanneer elk, na ymands voorgang, in de ſchotel toetaſten mag. Zo pleegt de Admiraal op zee het ſein te geven. 't Is dan, *Val aan, al Turken.* En waarlyk, men vindt aan volle diſſchen al menigmaal zulke buikbeefſten, die door overdaad weinig bedenken, noch betoonen, dat z, Chriſtinen zyn. Dan ſtryden die heiden van Bachus liever met glazen vol wyn, dan met ſtukken vol kogels, en behalen roode kalkoensneuzen tot zegetekens.

Niemand kan een slag aan den bak krygen.

Dit zegt men, als ymand alleen zo veel snaps heeft, dat hy anderen geen beurt laat om ook te spreken. 't Zal ontleent zyn van de gortbakken in de groote Schepen, die zo omzet zyn, dar'er niemand meer met zynen lepel by kan. Gemeenlyk zyn 'er zeven aan een bak.

Als Kok en Bottelier samen kyven, hoort men waar de Boter gebleven is.

Deze hebben 't bestel over den scheepsvoorraad. Zo lang die vrienden zyn, konnen zy samen ontrouw plegen: maar wanneer daar tuschen twist komt, dan beklappen zy malkanderen, en 't gepleegde komt aan den dag. Dit is een gelykenis van zulke, die zamen 't bewind hadden, en oneens worden, waar door de gepleegde slijkfche streek en wederzyds uitkomen. Dan blykt, dat niet alleen Kaaloor de boter heeft gegeten, schoon het spreekwoord hem de wyt pleegt te geven.

't Is een doodeeter.

Dit zegt men van ymand, die behalven te eeten, niets meer verricht, dan of hy dood ware, en enkel ballast. Zo zend men ymand die 't verkorven heeft, en daarom van alle bedieningen en wedden ontbloot is, uit Indien wel met de scheepen voor doodeeter naar huis.

Een man overboord, en eeter te minder.

Dit drukt uit, dat door ymands dood niet meer dan 't fatzoen verloren is, tot meer voordeel, dan nadeel. Zo zegt men ook, *Men zal een scbreef voor hem aisdoen*, als men ymand ergens niet meer onder telt, 't zy onder levendigen, gasten, enz. Dit is genomen van 't optekenen met een krytje.

Hy vaart met dobbele passen.

Dit is in zin het zelve met, *Vuur in d'eene, en water in de andere hand dragen*. 't Is genomen van Schippers, die in oorlogstyden vrybrieven van beide zyden nemen, en zich daar van bedienen, naar dat hun belang is.

Daar zyn roovers op de kust.

Daar zegt men, als 'er zyn, die ymand ergens van trachten te ontzetten. 't Is genomen van de Zeevrybuiters, die *Alle zeilen blank spelen*. Die op de reine Kaup varen, zullen daar onder niet willen getelt zyn.

Alle

Alle Zeilen blank.

- Dat zeggen de vrybuiters van alle schepen, die zy aantreffen op de reize naar *Kaap de gryp*. Dit hebben zy met de Zeeroovers gemeen; waarom zy tot eene maatschappy en galg behooren. *Zeven van de zelve is een galg wol.* Die op de *reine Kaap* vaaren, roepen slechts: *Een zeil! een zeil!* Dan zet men om te volgen, en te vluchten, *alle zeilen by*. Dit word by gelykenis over gebracht tot het aanwenden van alle middelen.

't Is daar niet pluiz.

Dat drukt uit, *'t Is daar onklaar*, *'t Is daar niet helder*, 't is daar niet veilig, daar is onraad. Ziet de Fakkel bladz. 281. in *Pluiz*.

Zy quam met een opgetogen zeil.

Dit zegt men van ymand, die met toornigen en opgezetten moede tot ymand quam. De gelykenis is van een ichip, dat met opgehaalde en volle zeilen komt aanbruijschen, om een ander aan te doen.

Ymand aan boord klampen.

Dat is, hem aanranden. De spreekwyze is genomen van een schip, dat men aan een ander vast maakt, om het te enteren.

Hy moet krenzen.

Dit woord gebruikt men van een schip, dat uit een gevecht moet deinzen, omdat het zo gehavent is. Een *krenz* is een smaadnaam van een verachten hond. Aan deze word *krenzen* toegeëigent, wanneer zy uit bloedheyt hunnen steert tusschen de achterste pooten krommen, en weg loopen; 't geen ook *gaan druijscheerten* genoemd word. Dus zoude dit spreekwoord daar van kunnen ontleent zyn, en willen zeggen, zich dragen als zulk een bange krenz. Anders kan men *krenzen* aanzien voor *krenzen*, het schip omdraayen, of wenden, gelyk dan geschied. Dit luid voor een goed krygsman wat eerlyker.

Tegen ymand in den wind leggen.

Dat is, zich tegen hem kanten. 't Schynt genomen te zyn van een schip dat met zyne zeilen aan een ander den wind onderschept en belet. Zo *steken* ook schippers malkanderen *de loef* wel af; dat overgebracht word tot andere dingen, waar in de een den anderen verkloekt.

Dwars dryven.

Dit zegt ymand in den weg zyn, en verhinderen; hoedaanig een *dwars-dryver* men ook noemt een *dwarspaal*, en *Johannes Contra*. Dwars dryven is ontleent van schepen, die dwars in 't vaarwater gaan liggen, en zo aan andere in den doorvaart tot belet zyn. Hier van is ook, *Ymand in zyn vaarwater zitten, of liggen*. Daar mede komt over een, *Ymand den voet dwars zetten*.

't Is een moeyelyk zeeschip.

Dit zegt men van een gemelyk en onhandelbaar mensch, die *ter roer noch ter band wil*. 't Is ontleent van zwaare en lompe schepen, die in zee bezwaarlyk tot keeren en wenden te brengen zyn.

Daar is geen touw aan te beleggen.

Dit zegt men van een onstandvastig en bedrieglyk mensch, op wiens trouw geen staat is te maken. 't Is ontleent van een verrotte of losse paal, waar aan het schip niet gemeert mag worden. De ouden zelden dus ook. *Aan meenen bind niemand zyn paard*.

Hy ryd aan dat touw.

Dat wil zeggen, hy is vast aan die zaak, en daar van hangt by geheel af. De gelykenis is van een schip, dat op zyn ankerkabel ryd. 't Staat 'er slecht geschapen, als men zeggen moet, *Het houd als verrot touw*.

Een kabel op zolder.

Dit drukt uit, dat iets niet by de hand is, wanneer men zich daar van zoude moeten bedienen: gelyk een kabel, die 't huis op den zolder ligt, een schip in den storm ter zee niet baaten kan.

Zet uw muts vast, 't zal 'er waayen.

Dat is, daar zal storm en onweer opstaan. Dit past men toe op hevige onrusten, die men te gemoet ziet, en waar tegens men zich moet schikken. 't Is dan, *Daar komt een bus: Duik, laet over gaan*. Zo zegt men ook: *Die bus zal wel overwaayen*.

Men moet wel een reeffje inbinden.

't Wil zeggen, de voorzichtigheid eifcht, dat men zomtyds wat toegeve, en inkrimpe; gelyk schippers hun zeil verminderen, en reeven inbinden, wanneer de wind te sterk is, dan dat een schip zulke hoogen opgezwoollen zeilen zoude kunnen voeren. Hy

Hy wil het laten doorstaan.

Dat zegt men van ymand, die niet wil zwichten, maar het zeil in top wil blijven voeren, hoe 't ook waayen mogt. Dit word toegepast op stoutte en styfzinnige menschen. Hier mede komt over een: *Dat moet 'er op staan, 't ga hoe 's ga.* Maar zulke peilen den grond wel eens, en gaan waar den kelder.

Dat moet 'er onder, of over.

Dit zegt men, als iets op 't uiterste gewaagt, en op baaren en snaaren gesfelt word. Ik denk dat dit spreekwoord is van een ysbaan, of van een schip, dat in storm vaart, en of onder de baaren moet zinken, of daar over vaaren. Doch veele zouden zeggen, ichipper, keer weer, of zwich te vooren een reefje. Men past dit op andere gevallen toe. Hier aan is niet ongelijk; *Aus Casar, aus nihil; Dreck, of Koning. Ridder, of merzman.*

't Moet buigen, of bersten.

Zo zegt men mede van iets, waar aan het uiterste gewaagt word. De gelykenis is genomen van een styven stok, of iets diergelyks. Zo gaat het ook wel met de mast.

Men moet een oog in 't zeil houden.

Dit wil zeggen, zorgvuldig iets waarnemen. De gelykenis is van voorzichtige schippers, die op hunne zeilen letten. 't is, *Schipper, pas op! eer de boelyn over de ree geraakt.*

Wacht u voor de gyp.

Hier door drukt men uit, dat ymand op zynen voorspoed niet zorgeloos moet zyn. De gelykenis is van de uitgespannen zeilen, in een sterken voorwind, die een schip wel lichtelyk doet omslaan, waar tegen een schipper op zyne hoede moet wezen. Met waarheid word daarom gezegt: *In den grootsten voorspoed, beboeft men den meesten raad.*

Hy legt op 't gypen.

☞ Dit spreekwoord gebruikt men van ymand, die zo staat den geest te geven. 't is genomen van 't overslaan der zeilen, dat in een vlakken voorwind wel schielyk geschied, en een schip kan doen omkenteren. Dit heet men *gypen*.

't Doet'er weinig toe, al krygt het waterschip een gat meer.

Dit zegt men, als ymands zaaken zo zeer vervallen zyn, dat een weinigje meer, of minder, daar in geen verandering kan maken. De gelykenis is genomen van een Schip, waar in men visschen levendigh houdt: Of daar het water door een gaatje meer of minder inloopt, is even veel.

Men moet weten, hoe na by land.

Dit spreekwoord kan genomen zyn uit de scheepsgewoonte, dat de zwabber moet roepen, *Land!* wanneer de matroozen zyn deel in den bak moeten laten. Doch zo hy te vroeg roept, en meer wil, dan hy opeeten kan, dan word hem een tafel voor de mast gedekt, dat is, hy moet ter straffe van zyne onmatige begeerlykheid, met een eintje dags voor de mast gelaarft worden. Zo gaan zyne billen slecht te gaff, en moeten voor den mond 't gelag betalen. Hy moet dan weten, wanneer 't zyn tyd is, om *Land!* te roepen. Anders moeten ook de stierlieden weten, hoe na zy by 't Land zyn, om'er hunne rekening naar te maken.

Als 't diep verlopen is, verset men de bakens.

Dat is, men moet zyne zaaken schikken naar dat de gelegenheid vereischt. *Andere tyden, andere zeden.* Anders zoude men zyn Schip aan den grond verzeilen. Men moet zien hoe 't'er gebakent is. Daar 's slecht gebakent staat, is 't niet wel.

Een Schip op strand, is een baken in Zee.

Dit wil zeggen, de ramp des eenen is den anderen ter waarfchouwing, om zich voor het zelve ongeval te hoeden. *Hy spiegelt zich zacht, die zich aan een ander spiegels.*

Stille wateren hebben diepe gronden.

De zin is, Menschen van weinig woorden, zyn niet licht uit te halen, en weten hunne geheimen te verbergen; daar een luidruchtige straks zynen geest uitlaat. *Al zeggen zy niet veel, zy denken niet te minder.* Vergelykt Spreuken 20: 5, en 29: 11. Hier van wist Prins Willem I. zich wonder wel te bedienen, en wierd daar van *Willem de Zwijger* genoemd. Niet onaardig word daar op dus gespeelt: *Tacitus is een goed Historischryver.* Op zulke zwygers past: *Men zou het 'er met geen nyptangen uisbalen.* Hierom is ook een spreekwoord: *Men kant niemant recht, om hem te vertrouwen, of men moet 'er een zak zouts mede gegeten hebben.* Hier op past ook; *'t Staat yder niet voor zyn voorhoofd.*

boofd geschreven; en 't is gewis Voor alle mans deur staat geen gebied.

Dat kan daar aan niet diepen noch drogen.

Dat is, geen verandering maken tot voordeel, of nadeel. 't Is genomen van de gronden der vaarwateren.

't Kompas is verdraait.

Dit zegt men, wanneer men om verandering der zaaken zich anders moet schikken, en zynen koers verandert. Naar 't draayen van 't kompas, richt de schipper zyne strecken ter vaart. Zo zegt men ook: *De bekkens zyn verhangen.* 't *Blaadje is omgekeert*, enz.

't Is 'er holdertepa.

Dit geroep hoord men op de schepen, als 'er door de ondiepten gevaar is, dat men aan den grond mogt geraken, en die daarom gestadig gepeilt word. Ziet de Fakkelt, bladz. 146. Dan geld: *Schipper, pas op!* 't *Is te laat, als 't 'er toe zit.* Dit word toegepast op andere dingen als 'er gevaar, en alles *in rep en roer is.*

Hy is uit de lyk geslagen.

Dat is, hy is geheel in de wer, en in onmagt gebragt. De gelykenis is van een ontrèddert zeil. Zo zegt men ook in baltardtaal: *Hy is in rouse geslagen.*

Hy is aan den grond.

Dat is, hy zit vast: gelyk een schip, dat aan den grond geraakt is, en niet voort kan.

't Is in 't ried geloopen.

Dat wil zeggen, de zaak is veydelt, en te niete gegaan. 't Is ontleent van een schip, dat in 't ried verzeilt, en vast gezet word. Zo zegt men ook, *Jets in den wal schuiven.*

Hy heeft het laten zitten.

Dat is, hy heeft het laten steken. 't Zal genomen zyn van een verzeilt schip, dat vast zit, en als reddeloos van den stierman verlaten word. Zo zegt men ook, 't *zit 'er toe.* Maar 't *Ligt 'er toe*, is ontleent van een geworpen dobbelsteen. *Jacta est alea.* Men laat ook *ymand zitten*, dien men verlaat.

?s Schip

't Schip is gebleven met man en muis.

Dat wil zeggen, niets dat leven had, is van de schipbreuk ontkomen, van het meeste tot het minste. Men zegt dat ook, *Daer is kas noch bond afgekomen.* 't Schip is naar de kelder gegaan.

Ymand laten vloten en dryven.

Dat is, hem geheel laten vaaren, en hem hulploos laten. 't Is ontleent van ymand, die in 't water gevallen ligt, en dobbert, en die men geen hand wil toefteken, om hem 'er uit te redden. Die dus op Gods genade dryft, kan Hy dan noch behouden, Exod. 2: 3.

Hy is hier op een stroowisch komen dryven.

Dit pas men toe op ymand, die ergens, als by geval, naakt en beroit is aangekomen, als zonder schip of wagen, slechts op een dryvenden stroobotsch, zo als wel in hooge watervloeden gebeurt. Zulk een pleegt geacht te worden voor een *voetwisch*, en als een jongen, die een half vat 't huis brengt. Hier aan is niet ongelyk, *Hy is van Bazerabel gekomen.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 19.

Hy is met de kous op 't hoofd 't huis gekomen.

Dit zegt men van ymand, die van eene vergeeffche reize berooit wederkeert, zo dat hy zich van zyn kous voor een muts moet bedienen, en baarvoets loopen op zyn moeders velkousfen, en vaders schoenen van menschenleer, die niet licht afgelegt en versleten worden, noch van mode veranderen. Deze zyn dan in staat om te zingen dat deuntje: *Wilhelmus van Nassouwe. Het hair al door den hoed, den elkoog door de mouwen. Zy komen dan bun miér wel 't huis; en hebben zich wel uitgeslooft, als doolende Ridder van Sint Lazarus, of den bedelstaf. Een zeereize met verlies, noemen de Zeeuwen, een kous varen!*

't Wil niet botten.

Dat is, 't wil niet gaan, 't wil niet lukken. Ziet van *botten* de Fakkel, bladz. 150. en ook in 't Vervolg. Hier van zegt men boertende: *'t Zal wel gaan, als 't aan 't gaan is, zei de man, en 't kind had maar een been.*

De koe wil niet over de brug.

Dit zegt men, als ymand tegensporteling ontmoet, zo dat hy met iets niet voort kan geraken. Buiten twyffel spruit dit spreekwoord uit de Reisbeschryving van den Jerschen Ridder *Toudacus* door 't Vagevuur, waar

waar mede de Gentsche Abt *Columbanus* dat ontwyffelbaar tegen de Geuzen bewyft, in zynen *Troost der zielen in 't Vagevuur*, blad. 158. De ziel van dezen Ridder, vergezelschapt van eenen Engel, doorslenderde het Vagevuur, en zach daar zulke pynigingen der arme zieltjes, dat het bloot verhaal *een steenen hart zou doen erbarmen*, en *schreyen als een kind*. Zy wierden op een gloeyende yzeren plaat gerooft, en als boter in eene pan gesmolten; en zelf daar door gezeit, als loogwater door een zak. Zy wierden ingeslokt van een vreezelyk beest in zynen hollen balg, en lagen daar in op malkanderen als haringen in een ton, flimmer dan of zy in 't rasphuis zaten; want zy wierden daar verscheurt van de Duivelen als felle honden, beeren, leeuwen, slangen, enz; en boven dien gepynigt met brandent vuur, snydende koude, en onverdragelyken stank. Ook wierden zy gevierendeelt, en met stukken in 't vuur geworpen: maar die kropen weder aan malkanderen, als doorgehakte slangen. Hier van kreeg Tondalus in 't voor by gaan mede zyn kaas. Dus voortstappende, quam hy aan een grooten pool, die zeer beroert was door een zwaar onweder. Over dien pool lag een brug, die twee mylen lang, en maar eene handpalm breed was, boven noch beslagen met een lat of plaat vol yzere nagelen, de punten opwaards. Ploite een zieltje van die brug, straks wierd het van monsters in dat water, die daar op gapende loerden, opgezwolgen, gelyk het gevallen haft van hongerige visschen. Niet alleen moest de ziel van Tondalus bloots voets alleen over die brug gaan, hoe zeer hy vreesde van boven nêr te tuimelen, maar hy moest'er ook een dulle koe, welke hy met zynen vader eertyds gestolen had, overbrengen. Tondalus, zegt de historie, begon die koe te trekken over die brugge; doch meld niet of het was by de hoorens, of by den stert. Maar och lacy! de koe wilde niet voort. Als Tondalus stond of ging, dan viel de koe, en als de koe stond, dan lag'er Oom Kool toe. Dus sukkelde hy met groote moeite voort tot half wegen de brugge: maar daar bejegende hem een dief, die gestolen koornschooven op zyne schoouren had geladen. Dezen moest hy met zyn koe wyken, en voor by laten. Dit gelukte eer zy 't wisten, of ik mede; maar 't koste beide die zielen bloedige voeten. Dusdanige quakken spelden de vagevuurkramers het volk op de mouw, op dat ze uit zying voor die pynen, hunne beurs rykelyk tot veele zielmissen zouden openen. Zulke deuntjes worden gezongen op die oude wyze: *Wie wil hooren liegen, liegen dat is wel kan? Ik zag den molen naar vliegen, De molen vloeg achter an.*

't Is een hoer als een paard.

Dit kan willen zeggen, 't Is een grooter hoer: gelyk in dat spreekwoord; 't Is geen kleintje, een paard in de wieg. Maar den rechten-

oorsprong zegt ons de Roomsch Katholyke Abt *Columbanus*, in dat boven gemelde gulde boekskén. Hy getuigt bladz. 58, 59. *De vyand quam te peerde. En zyn peerd was eens Priesters Meyssen geweest. Want oneerbaar Dochters en Vrouwen die met Priesters misdoen, worden alle 's Duivels jachtmerryen, ist dat zy geen groote penitentie en doen, eer sy commen te sterven.* Dit schynt misschien te willen spelen, op Ezech. 23: 26. Zoude tot zulk een penitentie de geestelucht van Broër Cornelis aan zyne biegtelingen, niet zonderling te stude komen? Dit denkwaardig exempel daar van verteld ons een ander oud devoor Paapfch schryver, in zynen *Zielentroofst*. Een Priesters byzit was in dat quaade leven gestorven, en 't lyk lag in de kerk op een doodbaare, waar by haare twee overgewonnen onechte zoonen zaten, om voor die moeder te bidden. De Duivel quam doe in de gedaante van een moriaan, en stiet met geweld de kerkdeur open; en dat lyk van die baare; dat terstond in een paard wierd verandert. Fluks had hy vier hoefzuyers gereed, (ik denk, ook een toom) besloeg die merri daar mede uit de vuist, sprong'er op, en reed'er meê ter kerk uit, zo ik vermoede, het vagevuur voorby, en met een vollen galop naar Nobiskroeg, om ze daar op stal te zetten. Ziet daar een Zwarte ruiter op een witte schindmeer. Zoude daar wel van komen, dat men zegt, *Een uitgereden hoer?* Immers daar van zal zyn het spreekwoord: *Ryd u de Droes*. Doch anders kan men dat tot de nachtmerri brengen. Ziet hier voor bladz. 33.

Hy zit in Nobis kroeg, onder Lucifers steert.

Dat spreekwoord wil zeggen, hv is in de hel. *F. Junius* gift in zyne *Observationes ad Willeramum* pag. 207, 208. dat *Nobis* verbaftert is van *Ab. ssus*, de afgrond, zo dat het zoude willen [zyn] *abyskroeg*, met voorhechting van een *n*, als in *nork*, voor *ork*, *noom* voor *oorn*. Ik wil myne toestemming daar aan wel geven. *Kroeg* is verblyfplaats, waar toe de kroeg van slemers gezocht word. Ziet de Fakkel, bladz. 193. Men zegt ook, *Nobis gat*, Ziet Junius. De Lezer gelieve my te goede te houden, dat ik schryven moet gelyk men zegt; vermits de verklaring van 't spreekwoord dat vereischt. Hier by voegt men *Lucifers steert*, om dat men de Duivelen met steerten schildert; schoon zy geen Engelfchen zyn, nakomelingen van die den heiligen Thomas Bekket daar heenen gezonden hebben. De Duivel vertoonde zich ook op 't gebed van Sint Dominicus, volgens zyne Legende, als een grooten zwarten hond, met groote brandende oogen, een lange breede en bloedige tong, en een schetpen opgesteeken steert. Dus keerde hy altoos het achterste toe; en daar uit quam een onverdraaglyke stank. 't Kan in bedenking komen, of die steerten den Duivelen in dat ryden niet ongemak-

makkelyk vallen. Maar die zwaarigheyd word weggenomen, als men steld, dat het aapensteerten zyn. Grond heb ik om dat te vermoeden, dewyl de Duivel als een aap verscheen aan den selven H. Dominicus, wauncer die hem dwong de kaars te houden. Ziet hier voor, bladz. 23. Wie kan zulke oubollige monikengrollen zonder verontwaardiging en lachen aanhooren? Maar die plachten voor gewisse waarheden verkondigt en geloofst te worden. *J. Lydius* heeft'er in zynen *Roomschen Uilenpiegel* niet weinige opgehaalt uit oude boeken; welke het beschaamde Pausdom nu wel graag uit de wereld zoude helpen. Ik zoude uit dergelyke bronnen noch vry wat meer kunnen scheppen, zo 't geeischt wierd. Echter keur ik ten hoogsten af, dat men den rampzaligen hellekerker tot een belachelyk spreekwoord maakt. Luc. 16: 24. Maar om dat men dit spreekwoord zomtyds hoort, en de bewoording wat duister is, heb ik'er eenig licht aan willen geven, 't welk niet zonder een lachje konde toegaan.

Zo de Duivel geen straatschender word.

Dit is ook wel 't beschaafste spreekwoord niet; maar past echter niet qualyk op des Duivels gedrag, om de menschen op den hemelweg aan te randzen, en hen het goede te ontrooven. Vergelyk Luc. 10: 30. en 1 Pet. 5: 8. Dus bevatte het ook zeker Paap, die in lyn by zyn zyne nicht, of huishoudster vraagde: *Geloofst gy ook zalig te worden?* Haare antwoord was: *Ik hoop ja, met de gratie Gods.* Hier op zeide hy: *Zo de Duivel 't konvooi niet af en slaat.* 't Spreekwoord zegt, *De Duivel is een schelm*; en men beschryft eenen slokzuchtigen: *Hy gaapt daarna, als de Duivel na een ziel.* Ziet de Historie van Tondalus. Men zegt ook tot een spreekwoord: *'t Moet een slechte Duivel zyn, die zich van zulk eenen een ziel laat ontnemen.* De Abt Columbanus verteld ons bladz. 101. al mede, een geval van eenen jongen onbedrevenen Duivel, die om zulk een verzuim zeer bang was, van Lucifer bekeven te worden, en vreesde dat de roede voor hem in de pis lag: maar die van een ouden Duivel getrooft, en een hert onder den riem gesteken wierd. Dus beschryft men wel een ondeugend mensch: *Hy, of zy, is uit de hel gekropen, doe de Duivel sliep.* Doch buiten twyfel word hier tegen wel wacht gehouden, van die daar op schildwacht staan. De Paus heeft ook van de hellepoort den sleutel aan zynen riem, zo wel als van 't vagevuur, en van den hemel. Men zy maar bedacht om poortgeld. Hoe loens moet Lucifer hebben staan kyken als een bepiste Paap, wanneer 't gebed van Paus Gregorius I. hem de ziel van den Heidenfchen Keizer Trajanus ontkaapte, en dien roof niet slegts voor, maar uit de hel weghaalde, zo als ons zyne Legende verzekert. 't Is waar, hem wierd wel verboden dat meer te doen; maar dat'er echter nu en dan

noch al een zieltje ontglipt, kan men lezen by *J. Lydius* uit Rooms-katholyke schryvers, bladz. 605. Zo kapen en vrybuiten de Paus en de Duivel zielen op malkanderen. Maar ik denk dat het maar *gemaakt werk* is, en dat ze al *in eene beurs vaaren*. 2 Thef. 2: 9.

Ryd voort; maar ziet om.

Dit is over genomen van de voerlieden, die wel moeten voortryden, maar ook zomtyds eens omkyken, of'er niet iets van den wagen gevallen is. Anders is 't van Ruiters, die wel moeten voortryden, maar echter ook omzien, of geen vyanden hen volgen.

Men moet steegen voor Straaten kennen.

Dat is, weten de gelegtheden, waar naar men zich te schikken heeft. Zo moet een voerman weten, of hy op een ruime en gebaande straat is; dan of hy slechts een nauwe steeg, en die mogelyk zonder uitgang is, zoude inslaan, om'er zynen wagen naar re bestieren. *Men moet zyn wereld weten, om door de wereld te geraken.*

Hy is 't spoor byster.

Dat is, hy heeft het rechte pad verloren, hy is in den weg verbystert, en buiten 't spoor gedwaalt. Dit word by gelykenis op andere dingen toegepast.

Hy is in een derrygat geraakt.

Dat is, hy is in een staat en omstandigheid gekomen, waar uit hy zich bezwaarlyk redden kan: gelyk wanneer een wagen in een derrygat gezonken is.

Een stok in 't wiel steken.

Dit zegt men van die iets inwerpt, waar door hy den voortgang van een werk stremt: gelyk die een stok tusschen de spaaken van een rad steekt, het omdraayen verhindert.

Halte houden.

Dit zegt, stilstaan, ophouden, uit het Hoogduitsch. Ziet de Fakkelt, bladz. 127.

Hoe nader by den avond, boe verder van huis.

De reden is, als de duisternis valt, moet men de t'huis reize staaken; die men by dage voortzetten kan. Geen quade reislesse was in dat oude

de ſpreekwoord : *Voor nacht in , voor dag uit.* 't Was ook een goede raad : *Voor op den wagen , achter in 't ſchip.*

Beter op een ouden wagen in de heide , dan met een nieuw ſchip op de zee.

Dus zyn gewoon te zeggen zulke , die de ſtoutſte zeelieden niet en zyn. Hier na gelykt : *Hy is liever een quaad wagenaar , dan een goed ſchipper.* *Beter is arm te land , dan ryk op zee.* *Acht geen vaarende ba-ve voor uw eigen.* Zulke een ſpreekwoord hebben de Brabanders : *Holland bol land , Zeeland geen land : Ik boude het met den beikant.*

Goed gezelfchap maakt korte mylen.

Dat is , het doet door aangenaam onderhoud den weg kort vallen. Van lange mylen zegt men : *De vos heeft die gemeten , en den ſteert toegegeven.* Doch hy is zo kortſwylig niet , op wien paſt : *Hy zou ymand eenen dag een jaar lang maken.*

Zyn karretje gaat op een zandweg.

Dit wil zeggen , hy heeft alles naar zyn gemak en luſt. Een kar rolt zonder ſchokken en hotzen op een zandweg zacht en ſtil voort. Daar van zegt men ook : *'t Is of zyn zielzje op een kruiwagentje reed.* 't Gebeurt echter wel , dat de kar eens word omgeworpen ; doch 't helpt , als men aan de kar ſtoot.

Goed voeder , en een warme ſtal.

Dus noemt men goed onthaal , gemak en ruſt , 't geen vermoeide reiz-ers tot verquikking begeeren. 't Is overgenomen van 't geene de paar-den na zwaare tochten noodig hebben.

Hy valt met de deur in 't huis.

Dit drukt uit , dat ymand ſtraks met het openen van de deur binnen ſtapt , zonder te vragen , en antwoord te wachten , of men ook inkom-men mag. 't Word toegepaſt op zulke , die zonder omwegen of ver-toeven iets verrichten. Anders geld : *Klopt , of belt , eer gy binnen treed.*

Dat komt te pas , als 't vyfde rad aan den wagen.

Dat is overtollig , en ſlechts in den weg. Hier mede komt overeen , *Hy heeft dat noodig als een bedelaar een goudgewicht , of als een arm man een vleefch-gavel.* *Dat dient hem , als een vuift in 't oog.*

Hy spant de paarden achter den wagen.

Dat is, hy doet zyne dingen verkeert, en 't achterste voor. Het zelve is, *Hy toomt het paard aan den steert. Hy trekt het hemd over den rok.*

Hy kan zyn streng wel trekken.

Dit wil zeggen, hy kan zyn werk wel verrichten, hy kan wel staan voor zyn post. Dit is genomen van paarden, die in strengen gespannen zyn, om een wagen voort te trekken.

Hy is tegen zyn meerder ingespannen.

Dit zegt men van die te doen heeft met ymand, tegen wien hy niet op en kan. 't Is ontleent van een ongelyk gespan paarden, die eenen wagen voorttrekken.

Zend een kat naar Engeland, zy zegt maauw als zy weêr komt.

Dit past men toe op zulke, die in verre te reizen, niets opgemerkt noch geleert hebben. Even zo zeiden de oude: *Dryf een var na Mompellier, komt by weêr, by blyft een stier.* 't Is ook een spreekwoord op ymand die achter blyft: *Hy stiert zyn kat.* Reist dan een nar uit, daar komt een zot weder. *Celum, non animum mutant, qui trans mare currunt.*

't Is voor alle gerpen weg.

Dit zegt men van iets, dat verre van de hand ligt, gelyk *Algerbe* in Spanje. Onze voorouderen zullen dit spreekwoord van de Spanjaards geleerd, en verbastert hebben. Ziet de Fakkelt, blad. 106.

Wee! die in een quaad land geboren is.

De reden is, elk wil weêr derwaards. *Het Vaderland is een sterke trekplaafter.* Met waarheid zegt de Latynsche Dichter: *Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos Ducit, & immemores non sinit esse sui.* Zelf een vogeltje is gecrne, daar het gebroed, en de haas, daar by geworpen is. 't Is een quaad land, daar niemand voordeel heeft.

Steek den vinger in de aarde, en riek in wat landgy zyt.

Dit wil zeggen, overweeg in wat land gy zyt, en hoe gy u daar in naar 's lands wyze moet dragen. Hier mede heeft eenige gelykenis, dat men aan een natgemaakten vinger verneemt, uit wat hoek de wind komt

komt. Elk is ſtout op zyn eigen grond, gelyk een haan ſtout is op zyn eygen meſtboom.

Men mag niet een vinger in de aſche ſteken.

De meening is, niet het allerminſte doen, of het word geweten. Den vinger in de aſch te ſteken, geſchied zonder arbeid, en word ſtraks gemerkt. Dat is echter veiliger, dan den vinger te ſteken in een gek mond.

Hy is overal t'huis.

Dat is, hy is nergens, en in geene zaaken, een vreemdeling, maar overal en in alles bedreven, als ware hy in zyn eigen huis. Het tegendeel is, *Ik ben daar niet t'huis*. Dat wil zeggen, ik ben daar in niet ervaren: of ik vinde daar in geen genoegen, of behagen, gelyk ymand in zyn huis heeft, volgens dat ſpreekwoord: *Ooft, Weſt, t'huis beſt*. Het ſpreekwoord paſt naar de letter op een ſchelpſlek, of ſchildpad. Bekent is de Fabel van Æſopus. Hier aan is niet ongelyk: *Eigen haard is goud waard*. *t'Huis is men in zyn element*, gelyk de viſſchen in 't water. Elders is men menigmaal *bedreven*, gelyk een karper op den zolder.

Ymand den zak geven.

Men geeft ymand een reiszak, op dat hy zyne ſpillen pakke, en vertrekke. *Hy heeft den zak gekregen*, is dan, hy is doorgezonden. Nadrukkelyker is, *hy heeft den boender gekregen*, dat is, hy is'er uitgeboent, gelyk men vuiligheid doet. Zo zegt men, *Ymand uit den buize boenen*. *Boenen* kan ook zyn, wakker ſchrobben en roskammen. Maar 't alderſmaadelykſt is, *den ſchop krygen*, dat is, met verachting en onwil verſtooten worden, gelyk wanneer men ymand met een voet weg ſchopt, of een voet onder den aars geeft.

Hy pakt zyn ſpillen.

Dat is, *hy maakt pak en zak om te vertrekken*, *hy kraamt op*. Maar hoe komen *ſpillen* daar in te pas? Zoude *ſpillen* niet willen zyn *ſpelen*? Immers worden *i* en *e* dikwyls verwiffelt, b. v. in *pik*, en *pek*. Dan zoude het zien op de Redenlykers en Komediante, die hunne ſpelen, of de gereedschappen daar toe, gewoon waren op te pakken, en van de eene plaats naar de andere ter vertooning te voeren. Hier toe behoort het ſpreekwoord: *'t Spel is op de waen*. Op die wyze zegt men ook: *Steek uw kogels in uw zak; uw ſpel is t'einde*. Doch miſſchien moet het *ſpillen* blyven. 't Staat'er ſlecht geſchape, daar *de ſpillen in de aſch liggen*.
De

De baan is klaar.

Dat is, de weg is gebaant, en daar op is geen onraad noch beletzel. Dat word op andere dingen toegepast. Zo zegt men, *Hy heeft eengoed baantje*, die een voordeelige gelegenheid heeft, zo dat zyn zaaken wel gaan.

Hy komt wel beslagen ten ys.

Dat wil zeggen, hy heeft zich tot die zaak wel geschikt en voorzien. 't Is genomen van paarden, die wel beslagen en geicherpt moeten zyn, indien men daar mede op het ys zal ryden.

De kar is aan zyn aars niet gebonden.

Dat zegt, de zaak hangt aan hem niet, hy moet het werk niet doen. 't Is ontleent van een paard, dat voor een kar ingespannen is, en die moet voorttrekken.

Ymand voet houden.

Dat is, zo ras gaan als hy, hem by blyven. Dit zegt ymand ergens niet in te wyken, noch hem voor uit te geven.

't Is een wandelende ziel.

Zo zegt men van ymand die veel op de beenen is. Dit is ontleent uit den titel van dat bekende boekje van Filip Schabaalje: *De wandelende ziel by Adam, Noach*, enz.

Hy heeft een blok aan 't been.

Zo zegt men van ymand, die ergens aan verbonden, en daar door belemmert is, zo dat hy niet los noch weg kan. 't Is een gelykenis van paarden, die door een blok aan 't been, dat zy met moeyelykheid nasleepen, belet worden te loopen, en uit de weide te springen.

Kraakende wagens gaan langst.

Men ziet dikwyls dat menschen, die schier altyd zwak zyn, en krochen en steenen, ouder worden, en *een hooger top scheeren*, dan gezonden en sterke, *op welke men een kerk zoude bouwen*, en *lyfrenten koopen*, die dikwyls in hun bloei en krachten worden afgesneden. Versiften wagens, die van ouderdom leuteren en kraaken, gaan zekerlyk langst: gelyk die *langst eeten*, ook *langst leven*.

Oude

Oude voerlieden hooren noch graag het klappen van de zweep.

Dat wil zeggen , oude lieden hooren noch geerne spreken van 't bedryf en vermaak hunner jeugd.

De kruik gaat zo lang te water , tot dat ze eens breekt.

Dit past men toe op zulke , die lang en dikwyls eenig quaad plegen , maar eindelyk betrapt worden , en qualyk uitvallen. *Dan betaald eens ket al*, en eindelyk loont het quaad zynen meester.

't Gaat'er op stelten.

Dat wil zeggen ongeregelt , en niet zo 't behoort. Op stelten gaat men onvast , en kan lichtelyk op de neus ploffen. Ondertusschen leeren koeyen die konst niet lichtelyk , volgens dat spreekwoord : *Men zou eer een koe op stelten doen gaan.*

Hy wil'er met zyn kop meê door.

Dat zegt men van een styfhoofdigen dommekracht , die zich door geene reden laat leiden. 't Is met zulk een : *Ik zal daar gaan , al regende het vorkyzers , of baksteen.* Maar op zulk een kop past een narrenkap ; en dus loopt men wel met zyn kop tegen een bek.

Al stond hy op zyn hooft , en spaarde zyn voeten.

Dit wil zeggen , 't zal niet zyn , hy doe wat hy doe. Echter hier door weten de boerenjongens wel een duitje af te truggelen. Men telle dat dan niet geheel onder de broodelooze konsten ; zo wel als een hekken open te doen.

Een ledige beurs is 't veiligste paspoort.

Hier mede kan een reiziger te water en te lande , zonder vreeze van plundering , door 't midden van vrybuiters en struikroovers gaan. *Cantabit vacuus coram latrone viator.*

Een gebuurt paard , en eigen spooren , maken korte mylen.

De reden is , om dat het niet gespaart , maar gestadig voortgenoopt word : waarom zulke haast styf , en bek af zyn. *Gewillige paarden behoeft men niet met spooren te steken.* Men moet ook een gewillig paard niet al te veel vergen. 't Is mede waarheid : *Vroeg bengst , vroeg gult.*

Ik weet een paardje, dat noch harder draaft.

Dit zegt men, wanneer men iets weet, dat noch hooger en verder gaat, dan 't geene men hoort verhalen.

Klaas Vaak komt in de schoorsteen gereden.

Dit zegt men boertende, als kinderen slaperig worden. Het speelt op het verzierzeltje, 't geen men de kinderen placht wys te maken, dat *Sint Niklaas* met zyn paardje ter schoorsteen inkomt, om wat te brengen in de schoenen, die daar op zynen avond met hooi gevult slaan. Maar hoe komt die aan den naam van *Klaas Vaak*? 't Zal zyn om dat de kinderen uit die verwachting, vroeg en gewillig ten slaap gaan. Men zegt dan ook: *Daar begint zand in de oogen te vallen*, de reden is, om dat dit de oogen doet toeknypen.

De hinkende bode komt achter aan.

Dit zegt men, als quaadetyding traag na voorlopende goede geruchten gebragt word. Doch *quaade zyding*, zegt men, *komt vroeg genoeg*, en is gemeenlyk waar. *Hinkende boden* zeggen de waarheid. Niemand is graag om die eerst te boodschappen, om dat hy daar van geen dank en bodenloon te wachten heeft. De ouden zeiden: *Een ongewillige bode is een half Profect*. Zoude dat wel spelen op *Jonas*? Joh. 1: 1-3.

Een vrouw, en gebroken been, moeten 't huis bewaren.

't Valt bezwaarlyker huisvrouwen, die graag straat-en praatvrouwen zyn, daar van te overreden, dan die met een gebroken been zitten.

Ooft, west, t'huis best.

Zo leert de ondervinding. 't Huis heeft men zyn vryheid en gemak, en verveelt niemand door verblyf. Daar word dan geen kruisje achter den rugge nageschreven: Want *versche visschen en namaagen stikken al ten derden dage*. Hier geld dus ook: *Eigen haard, is goud waard*. Aan eigen tafel is men altyd welkom, en word het onthaal ons van herten gegunt. En daarom, *Die gemak wil hebben, blyve t'huis*.

Hy zou wel reizen, wou moeders keuken mede gaan.

Dat zegt men van die op haar gemak gezet zyn. Reizigers moeten dikwyls gebrek, mosyelykheden, en gevaaren uitstaan, die men in moeders keuken niet ontmoet. Die deze vermyden wil, bedient zich best van *Jan t'huisblyvens wagentje*.

SPREEK-

XIII.

SPREEKWOORDEN van spaarzaamheid, gierigheid en verquisting, naarstigheid en verzuim, enz.

Kleine vogeltjes maken kleine nestjes.

Zo leert de natuur die diertjes alleen voor het noodige te zorgen, en is niet weinig te vreden. Dwaas is dan de begeerlykheid der menschen. Leest wat de wyse Koning zo opmerkelyk zegt, Prediker 5: 9, 10. *Groot is 't Hof, veel moet'er of. Een musch is met baare pluimen zo wel gedekt, als een zwaan.*

Hy zal het hooi over den balk niet werpen.

Dit zegt men van ymand die zuinig is, en geen quistgeld. De zin van dit spreekwoord komt my wat duister voor. Myne gissing is deze: Hooi word wel in schuuren op de balken geworpen, als by de boeren in Gelderland, en elders, op dat het daar bewaart zy tot noodig gebruik. 't Geen men over zulk een balk werpt, valt weêr naar beneden, en kan dus verlooren gaan. Zo is 't ook een spreekwoord: *Daar en gaat niet verlooren, dan dat bezyden valt.*

Hy neemt te veel hooi op de vork.

Dat wil zeggen, hy overlaad zich zelven, en onderwind zich iets boven zyne krachten. Die te veel hooi op zyn vork genomen heeft, kan dat niet opsteken, 't zy om dat het hem te zwaar is; of ook om dat het afvalt.

Hy doet zyn best, gelyk de kinderen die in 't bed k.....

Dit zegt men boertende van zulke, die waanen, dat zy zich door 't beyveren van kleinigheden wonder wel uitslooven. Doch *het draaft te hard door*, als men zegt: *'t Is een schelm, die meer doet dan hy kan.* 't Zoude echter goed zyn, zo'er geen andere schelmen en waren. 't Was een spreekwoord by de ouden: *Al is de Kerk groot, de Paap zingt niet meer, dan by vermag.*

Wiens de koe is, die vat ze by den steert.

Te weten, om ze uit de sloot te trekken, als ze daar in gevallen is. Men zegt ook: *Wiens de koe is, die vatze by 't hoofd;* of *by de hoornen.* Zo zorgt elk voor het zyne.

De vreemde koe lekt het vreemde kalf niet.

Een koe lekt alleen haar eigen kalf, dat zy geworpen heeft, om dat te reinigen, of lieër te bewyzen. 't Wil dan zeggen, een vreemde zal zich niet het onze, maar alleen het zyne aantrekken.

De beste bode is de man zelf.

Dat is, elk is best zyn eigen knecht, elk kan best zyn eigen zaaken verrichten. *Zelf is de man.* Zo zegt men ook: *Daar ymand zelf komt, word hem het hoofd gewasschen.* 't Schynt dat gespeeld word op die geschoren zal worden: 't geen men niemand in zyn afwezen kan doen. Zo was 't noch een spreekwoord: *Ik mag lyden, zei de meid, dat men my kust daar ik by ben; anders zou ik het qualyk genomen hebben. Geen beet smaakt ymand beter, dan die by zelf eet.* Maar die verre is van zyn goed, is na by zyn schade.

't Oog des meesters maakt het paard vet.

Naamelyk door wel toe te zien, dat het naar behooren gevoeder en gehavent werde; dat anders van de knechten dikwyls verwaarlooft word. Dit past men toe op andere dingen.

Hy houd de pan by den steel.

Dat is, hy grypt ze aan, daar hy ze behoort te vatten, om die in zyne macht te hebben, en zyne vingers niet te branden, of de pannekoek in de asch niet te gooyen. Dit zegt men van ymand, die zyne zaaken wel ter hand neemt, en bezorgt. 't Is waar, zy houden de pan ook wel by den steel, die op Vastelavond *pannetje vet* spelen: maar dat is een andere greep; en dikwyls konnen zy die niet lang houden. Zo zegt men ook: *Hy houd de ploeg by den steert.* *Hy heeft het hecht in de hand.*

Men heeft niet meer goeds, dan men verspaart.

't Geen niet gespaart, maar opgeteert is, is men quyt. Daar niet meer overig is, valt niet te sparen. De kraayen geven dan aan de spilpenningen een nuttige les, door te roepen: *spaar! spaar!* 't geschreeuw der raaven, *cras, cras,* morgen, morgen, komt als heden alles op is, morgen te laat. En daarom zeiden de ouden zeer wel: *Kalje, spaar nu hooi, de winter is lang.* *Gedenk aan den ouden man,* dat is, den tyd wanneer gy een oud man zult zyn.

Mont

Mout spaart meel.

Dat wil zeggen, dronkaards eeten weinig. Doch die door 't zuipen van moutgebrouw het meel wilde spaaren, hebben zelden volle meelzakken tegen den hongersnood opgelegd. *Zy leggen, zeggen ze, hun geld aan in natte waaren, tegen brand.* Doch zo maakt een volle kelder een ledigen zolder. Dus geraakt mout en meel weg, en men komt van Vastelavond in de vasten. Dan is 't, 't is wel te zeggen, *Bake wit, daar behoort meel toe.* Niet voordeeliger is dat spaaren, waar van 't spreekwoord zegt: *Spin ik niet, zo boude ik mijn vlas.*

Gereed geld lyd geen kommer.

Die dat heeft, zal geen gebrek lyden; of 't moest een overgegeven vrek zyn. *Gereed geld,* zegt men ook, *dingt nauw.* *By den ontfang is geen verlies.* Maar denkt, *Neering, en beeren gunst, is geen erf.*

Die 't in 't vuur verloren heeft, moet het in de asche zoeken.

Dat is, men moet iets zoeken, daar het te vinden is. Men *zoek* dan *geen spek in 't hondennest:* want eerder zoude men *een naal in een voeder hooi vinden.* *Koeyen worden niet geschud van kerffenboomen, en de katten leggen geen endeneyeren.*

Men moet zyn oude schoenen niet weg werpen, eer men nieuwe heeft.

Dat eischt de voorzichtigheyd: want anders zoude men baarvoets, naar de mode der ganzen, of op de zokken, moeten loopen. Zulke hebben echter dit gemak, dat zy niet weten, *waar hen de schoe wringt.* Dit word niet onaardig op andere dingen toegepast. Zekerlyk beter zyn oude schoenen, dan geene. Men kan zich met *oude sleetjes,* of een paar slossen behelpen, als men niets beters heeft, gelyk die met kakkhieden; of uitgesneden schoenen om 't voeteuvel loopen. Zomtyds worden de oude schoenen weder wat opgeslikt. Dan zyn die *oudmaakwiesuw.* Ook dit is een nuttig ambacht, beneven het weven. De schoelappers hadden dan gegronde reden, om een proces van *injurie* te doen aan dien Paap te Antwerpen, die om in zyn sermoen de boosheyd der menschen van onzen tyd op 't krachtigst en levendigst uit te drukken, zeide *Beminde Katholyken, zy zijn erger dan duivels, ja dan schoelappers.* Dit verhaalde my een oorgetuige.

Men zal hem schoenen naar zyn voeten passen.

Dat is, men zal met hem handelen, zo als met zyn gelegentheid o-

veereenkomt. Goliaths schoenen passen niet aan David, noch die van den boer van Lekkerkerk aan mynen voet. Men late die voor *Fladder Slofschoe*, om daar in te woonen. Maar daar zyn'er, van welke gezegt word: *Zy schoeyen op eenen leest*. Die zyn vogels van eener vetren; en de beste van die in hunne schoenen steken. 't Is echter bezwaarlyk, 't elk van pas te maken. Dus was 't een spreekwoord by de ouden: 't *Waaie te hard, of te stil, daar is niemand die my wil*. Byzonder klagen die nieuwe nauwe schoenen en esteroogen hebben, wel deerlyk, dat zy in schoemakers bedwang zyn. Met het eerste komt overeen: *Men moec elk doeken naar zyn aangezigt*. Doch zo moet men een koe geen goude huif opzetten.

Zyn oude schoenen weten 't wel.

Dat zegt men van ymand, die zich onwetende veinst van 't geene hem al lange bekend is geweest. De zin is, hy heeft dit al geweten, wanneer hy noch in zyn oude schoenen stak.

Hy heeft zyn kinderschoenen uitgedaan.

Dat is, by kous niet-meer, de man is geen kind meer, hy is de plak en roede ontwassen. Doch te vroege wil ymand op een mans kakkuis gaan, die noch door den bril valt. Men moet niet uit het nest willen vliegen, eer men slagpenen in de vlerken heeft.

Elk weet waar hem de schoe wringt.

Dit is aardig gezegt, elk kent en gevoelt zyn eigen leed, dat andere menigmaal niet merken; want niemand hinkt aan een anders zeer. Men sayd ook in een anders oor, als in een viltboed. Daarom, uit een anders leër is 't goed breede riemen te snyden. Een anders ham, en eigen mes.

Men ziet aan 't been, waar de kous een gat heeft.

Zo kan men dikwyls iets niet verbergen; maar de gek kykt uit de mouw: gelyk doe de ezelsyne ooren uit de leeuwshuid stak, volgens die geestige fabel van Æsopus. Anders zegt men ook: 't Is wel aan de kous te zien, waar het been gebroken is.

Niet al té, houd maat.

De deugd en goedheid van een zaak bestaat in de middelmaat. *Al té*, overichryd die, door al te veel, of al te weinig, dat beide nadeelig is. *Door al te groote wysheid word men een nar*. Dus zyn zommige in 't drinken van *Té*, al *té*.

Is

Is een weinigje goed, veel is niet quaad.

Dit zegt men in boerte ; maar die ſtokregel gaat niet altoos vaſt , en heeft zeer veele uitzonderingen. *Eſt modus in rebus. Al te veel, is ongezond. Al te veel, is onzoet. Al te veel, ſcheurt den zak.*

't Zy Geus, Meniſt, of Papiſt, elk ſchraapt in zyn kiſt.

't Is zeker , dat de Mammon , of Geldgod , onder alle gezindheden zyne aanbidders of dienaars vind. Zulke zouden ook wel om 't goude kalf danſſen. Maar 't ſchraapen helpt niet , als de pot leeg is. Zy zullen ook in hunne doodkiit niets mede nemen. Pſalm 49: 12.

Zy ſpeelen primum mihi.

De liefde begint van zich zelve. Dat drukten de ouden dus uit : *'t Dyn bier, 't zyn daar, 't myn is beſt.* En , *myn gebuur vaare wel : maar liever ik zelf.* 't Spel is, *zich voor dich.* In zulke ſpreekwoorden heeft de ſchraapzuchtige wereld zin.

Geeft men bem den vinger, hy grypt naar de geheele hand.

Dit zegt men van ſtoute, onbeſchaamde, en onvernoegbaare menſchen , die ymands goedheid en mildheid misbruiken , en inpalmen zo veel zy kunnen. Dus zeiden de ouden : *Komt de Duivel in de Kerk, hy wil op den outaar zitten.*

Van de boot raakt men in 't ſchip.

Dit wil zeggen , het klein is een middel en trap , om tot het groot te komen. Men moet met een kleintje beginnen.

Wie een penning niet acht, word van een ſturver geen heer.

Dat zegt men ook : *Wie 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd.* Hier geld : *Veel kleintjes maaken een grootje, veel hairtjes een borſtel, veel rysjes een bezem, en veel veerjes een bed. Veel ſlagen maken den ſtokviſch marw.*

't Komt op een turf niet aan, als men in 't veen is.

Dat wil zeggen , in overvloed is men niet kaarig op een weinigje. *De winnende band is de milde band ;* mits dat die niet ſta aan 't lichaam van een vrek , gelyk gierige Gerrit, die zyn ſchoorſteen toeleide, op dat hem geen rook ontvloog.

Hy

Hy zou op een luis dood blyven.

Dit beschryft boertig een karigen potter, die niet het minste zou lateu glyden: gelyk die Euclio van Plautus, die de pyp van zynen blaasbalg toebond, op dat hy geenen wind daar uit quyt geraakte. Ik heb'er een gekent van vry goede middelen naar zynen staat, die wanneer hy een gebakken steen, een droogen koedrek, een paardenvygg, of iets diergelyks op den weg vond, dat zorgvuldig opraapte, en in een tas onder zynen rok (die daar toe gemaakt was) stak, om daar mede zyne mestvaalt te vermeerderen, of tot eenig ander dusdaanig gebruik. *Zo belopen alle baaten!* Zulke zullen geen vyf vierendeel voor een el geven, maar klieven een zwavelstok in vieren.

Hy is zo mild, dat hy snottebellen te grabbel werpt.

Dit is eene aardige beschryving van eenen vrekken Schrapianus. Van zulk een is waarachtig: *'t geen hy geeft, heb ik liever op een schop, dan in myn hand.* Zo is een drck op een spaantje. Beter gelykt die naar den milden Sint Marten, van wien men zegt: *Hy is zo mild, dat hy zyn bilten zoude weg geven, zo ze niet vast waren aan zyn lyf.* Evenwel, *Veel te beloven, en niet te geven, doet de gekken in vreugde leven.* Zo zegt zulk een, *Hou daar, en geeft niet.* Dan geeft de mond, en de handen houden.

Gaf zy my wat? of k.... zy in myn hand.

Dit, zegt men, vraagde een blinde bedelaar, wanneer een wyf hem een hand vol warme bry gaf; waar over hy in twyffel stond, wat hy kreeg, en of hy 't wilde ontfangen, of niet. Men past dit boertig toe op zulk een gifte, van welke men nauwelyks weet, of men die om haare geringheid wel een dankheft waardig wil achten. Dus is ook een spreekwoord: *Hy geeft een groot stuk van een kleine krente.*

Hy is van Kleef.

Dit kan gezegt worden van een gierigaard, en van een dief, welke beide als pek aan de vingeren hebben, zo dat'er het geld, of iets diergelyks, aan vast blyft hangen. Het zinspeelt op den naam der Stad Kleef, gelyk dat geschied in meer andere spreekwoorden. Dus is *Duren een schoone Stad.*

De hond zit op zyn tas.

Dit zegt men van een zeer deenen vrek, uit wiens beurs niet lichtelyk geld komt, als of'er gedurig een wachthond op zat. Van zulk eenen zegt men ook: *Hy is bondsch gierig.* Hy

Hy heeft geen kind, noch kraai.

Dit segt men, om de redenloose schraapfucht van een kaligen spaarigen kinderloofen gierigaard uit te drukken, als die daar toe nog door inwendige, noch door uitwendige reden word aangeport. Ouders hebben uit de natuur in zich een drift, om voor de kinderen, als hunne erfgenaamen, te spaaren, (2 Korinth. 12: 14.) en 't schreeuwgeluid der kraayen is, *spaar, spaar*. Die dan geen kind of kraai heeft, ontbeert sulc eene aanspooringe. Van soodjanige seide de ouden: *paar, spaar, voor uw Zwager, of voor uw Snaar*. Anders is 't spreekwoord: *De kat mist best; als zy jongen heeft*

Men krauwlt hem aan de syde, daar de beurs hangt.

Dat wil seggen, pluimstrykers en vleyers streelen hem, om wat uit zyn beurs te krygen. De gelykenis is van beesten, die na 't krauwen luisteren. Maar *aan dat oor hoort de vrek selden, en men klopt op zyn tas aan een doof mans deur. Verkens doen niemand nut, voor dat zy dood zyn*. 't Is ook een spreekwoord: *Uw goet kan groeyen door oude Moeyen: maar oude Oomen, dat zyn maar droomen*. De reden is, om dat de laatste wel eene bui krygen om te huwelyken: waar door de gewaande erfgenaamen, om hunne misrekening, wel een langen neus krygen.

't Is een goede gans. die altyd dropt.

Zekerlyk dat moet een vette vogel zyn. De pannelekkers houden veel van de tafel van sulke, als is het niet juist op Sint Martens dag.

Quaad vleesch gaf nooit goede soode.

Zo is de vrucht naar den boom, den uitwerking naar de oorzaak. Elk zie dan toe, dat hy aan 't vleesch niet bedrogen worde. *Een oude bin, segt men, geeft vette soode*. Maar *wat jongs verheugt het hart*.

Daar geen brood is, is 't quaad hoven.

Aoven is hooren, hof houden, *teeren als Graaven kinderen*.

Een bedelaars tas is nimmermeer vol.

De hebzieke truggelzucht segt nooit, 't is genoeg. Hier na gelykt de tas van eenen gierigaard, die in 't midden van zynen rykdom arm is. Ziet Spreuken 30: 15, en Prediker. 5: 9. *Gierigheid is niet verzaad, voor dat zy den mond vol aarde heeft*. Op zulk een schraapzot past dan niet: *Een kinds hand is haast gevult*.

't Is wel gezegt, God help u: maar de bedelaars hooren het niet geern:

Dus scheept men bedelaars goed koop af, wanneer zy liever menschen hulp zouden hebben. Of men zegt: *gaat voorby*. Dus is 't een spreekwoord: *Gaat voor een ander deur: daar geeft men twee brooden*. Zo is licht mild te zyn uit een anders beurs, en een goed vuur te stookken van een anders turf. 't Is goed danffen op een anders vloer. 't Is goed nooden, daar vrygelag is. Doch zulke woorden vullen geen bedelaars zak.

Als men 't God opgeeft, is 't wel half verloren.

Dit spreekwoord heeft zyn waarheid in zulke, die slechts op God zien, wanneer zy wanhoopen van zelf meer te konnen verrigten; maar niet zo lang zy zelf raad en magt meenen te hebben. Zo willen zy God gebruiken als een *troup de reserve*. By voorbeeld, een wraakgierige geeft Gode het straffen van 't gewande ongelyk op, wanneer hy self zynen wreveligen euvelmoed niet kan koelen. Doch als iets recht God opgegeven word, is 't geheel gewonnen. Psalm 10: 14.

Dat met bede gekregen word, is duur gekogt.

Dit was een spreekwoord der ouden. De waarheid hier van onder vinden dikwyls zy, die iets te verzoeken hebben. Indien zy dat door geen klinkende beweegreden, of voorpraaken van klem, weten aan te dringen, krygen zy al dikwyls *Nihil op 't request*; en niet zelden moeten zy lange loopen en aanhouden; ja wel met een beschaamt aanzigt, zo zy al niet bruskeleyk afgeslagen worden, harde antwoorden verkroppen. Vergelykt Spreuken 18: 23. Anders handel God. Luk: 18: 1-7. De ouden zeiden niet qualyk: *God bejegende 'er menig, die hem groeten konden*. Waare bidders ontfangen. 't Is ook een spreekwoord: *Wilt gy weten wat een dukaat waardig is, zoek 'er een te leeven*.

Om go gaan.

Dat is, met den bedelzak, of bedelkorf loopen. *Om go* is verkort van *om Gode*. Bedelaars begeeren wt om Gods wil. Hier van is *schooyen*, en gekorf een bedelkorf. Ziet de Fakkelt bladz. 330. 't Valt ook slecht uit met zulke, waar op past: *zoekers van konsten, zyn vindders van den bedelzak*. Dit leert de ervarentheid aan de Alchimisten. Dus zyn'er *broodelooze konsten*. Zo zegt men mede, *de kunst gaat om brood*.

't Is

't Is den eenen bedelaar leed, dat de andere voor de deur ſtaat.

Dit drukt geestig uit den aard der nydigheid tuſſchen twee die van den ſelven ſtyl, of medevryers zyn; wanneer de eene vreeſt dat de andere hem zal benadeelen, of met den buit doorgaan. De Latynen zeggen: *Figulus figulo invidet.* Ons ſpreekwoord is ook: *'t Is den eenen bond leed, dat d'ander in de keuken gaat.*

Hy kan niet lyden, dat de zon in 't water ſchynt.

Dit ſegt men van eenen nydigen, die met ſcheele oogen aanziet, dat aan ymand anders eenige gunſt word bewezen. Als of de zon voor hem alleen moeſt ſchynen.

Hy gunt hem 't licht in de oogen niet.

Dit drukt uit een grooten nyd en afgunſt, 't zy dat het ziet op 't licht der zon, dat de goedertieren Schepper aan alle verleent, Matth. 5: 45? of op het ooglicht, zo dat men ymand het gezicht benyd. Bekent is de Fabel van den nydigen, wien van Jupiter wierd aangeboden te eifchen wat hy wilde; met belofte dat hy dat ſoude verkrygen; maar een ander het dubbel deel daar van. Hier op begeerde de nydigaard, dat hem een oog mogt uitgekoken worden, op dat de andere beide zyn oogen quyt wierd. Dit vertoond levendig den aard der nydigheid. Hier van is noch deze verbeelding: *Hy ſlacht den bond die op 't booi lag: Zelf mogt hy dat niet, en nit afgunſt wilde hy niet lyden, dat de os bet at.*

Hy mag hem niet zien noch luchten.

Dit is eene beſchryving van den uiterſten haat en afkeer, dien men van ymand kan hebben. *Luchten* is rieken. Zo hebben de honden lucht, als zy 't wild rieken. Dus zyn'er die den reuk van appelen, kaas, katten, enz. niet konnen verdragen.

Konde hy bem met een lepel waters verdrinken, by zou'er geen emer vol toe halen.

Dit wil te kennengeven eene zeer groote ongenegentheid tot ymand; dien men graag met de minſte moeite ſoude van kant helpen, zo 't geſchieden konde.

't Is beter benyd, dan beklaagt.

Het eerſte onderſtelt, dat het ymand wel gaat, en het andere, dat hy in onheil is. Doch *ongegunt brood word meeſt gegeten.* De ouden zeiden

den: *Dio my benyden, en niet en geven, moeten my lyden, en laten leven.* zy seiden ook niet onaardig: *Laat de kievit stippen, ik heb de eyeren in den boed.*

Dat schaad hem niet.

Dit zegt men, wanneer ymand door zyn eigen schuld sich eenige fmert, verlies, of diergelyk nadeel, op den hals gehaalt heeft, 'tgeen men hem wel gunt, en waar over men geen mededogen heeft, 'tgeen hem beklagt. Maar immers schaad dat zulk eenen dikwyls wel degelyk. Hoe is dan dat spreekwoord waarheid? 't Zal zyn, ik reken dat niet als ware het hem schade, ik ben daar van ongevoelig, en sonder ontferming met hem. Zo moet hy vaaren. Zo moet het hem bekoemen. Het selve heeft plaats in het woord *schadeloos*, dat eigentlyk be- duid sonder schade; maar ook wel segt beschadigt. Zo word wel een *schip schadeloos* door schieten, of onweër, enz. Even dus segt men wel *schieloos*, voor schielyk.

Ik geef daar niet om.

Dat wil seggen, ik acht dat niet, ik laat my daar aan niet gelegen zyn, om dat te willen afkopen. Anders drukt het ook uit, ik heb daar voor geen genegent eid. Zo segt men, ik geef niet om die spyse, voor zy is van mynen smaak niet. 't Is dan ontleent van dingen, die men geen prys waardig acht. Maar men segt insgelyks, *ik geef 'er niet dat om; ik geef niet dat om u. ik heb niet dat voor u.* Daar onder pleegt men dan met de vingeren een knip te slaan. Zo is *niet dat* te seggen, niet een knip.

Hy laat Gods water over Gods land gaan.

Dit segt men van ymand, die zich niets aantrekt, noch zich bemoeit om ergens de hand aan te slaan, maar die alles laat loopen gelyk het wil. 't Spreekwoord is genomen van vloedden, die men door geen dyken of dammen soekt te keeren. Hier aan is niet ongelyk: *od schept den dag, en hy gaat'er door. 't Is bartje zonder zorg. 't Verschi't bem niet wat de boer geld. Hy heeft'er geen erg in. Hy laat de gekken om de wereld vechten.*

Hy steekt de spade op den dyk.

Dat wil seggen, hy geeft het op, hy trekt'er de hand af, hy geeft den moed verloren, en scheid'er uit. 't Is ontleent van dykers, die den arbeid staken, om dat de stroom en vloed doch niet te keeren is.

Hy

Hy geeft den boomgaard op.

Dat is, hy geeft de saak verloren. Ik gis dat dit genomen is van een boomgaard, dien men van de rippen niet meer weet te suiveren, om dat zy te seer vermenigvuldigt zyn; of wiens kerffen, en diergelyke ffuiten, ymand niet langertegen de roofvogels kan bewaren, en'er daar om moedeloos de hand van aftrekt.

Hy valt'er met de borst op.

Dit segt zich geheel daar toe te begeven, met inspanning van alle krachten. Zoude dat niet ontleent zyn van ymand, die op iets voor over valt? Of soude het betekenen, zich met zyn gantsche herte daar toe stellen?

Hy slaapt daar niet op.

Dat is, hy grypt de gelegenheid van stonden aan by 't hair, sonder te vertoeven tot morgen, zo dat'er geen nachtslaap tusschen beiden komt. Doch in veele gevallen is 't wysheid, dat men *zich ergens op beslaape*.

Die den naam heeft van vroeg op te staan, mag wel lung slaapen.

Dit drukt geestig uit, wat het gerucht tot ymands voordeel en achtig vermag. Evenwel, *die 's middags opstaat, slaapt den geheelen dag niet*. In 't tegendeel, *Qu lyk berucht, is half gehangen*. *Die een verken beet, moet in 't kot*. *Wee den Wolf, die in een quaad gerucht komt*.

Hy is vroeg in de weer.

Dat is, hy is vroeg in de wapenen. *Weer was in de oudetaal, gelyk noch by de Hoogduitschen, wapen, waar mede men zich weert in den stryd*. Ongewapende zyn weerloos.

Hy is'er by, eer de Droes zyn schoenen aan heeft.

Dit is met eene onbeschofte en belachelyke uitdrukking, hy is'er seer vroeg by de hand, of aan 't werk. Zo segt men boertig van iets spoedigs, *Eer 't paard zyn oor lekt*. *Eer een hoen een korn oppikt*.

De morgenstond heeft goud in den mond.

Dit drukt uit, dat wel bestede morgenuuren groot voordeel toebren gen. Dus seggen de Latynen: *Aurora Musis amica*, de dageraad is een vriend.

vrienden van de geleerdheid. 't Is een oud spreekwoord: *Die verstaat zyn ochtendwerk, bedorven is zyn dagwerk. Wel begannen is half gedaan.* In 't tegendeel, door 't kwalijk in den oven schieten, word het deeg scheef.

Die eerst komt, die eerst maakt.

. Die eerst zynen korensak ter molen brengt, pleegt eerst aan de beurt te liggen, om meel te krygen. Dit word by gelykenis op andere dingen toegepast. Zo segt men mede, *Die eerst in de boot komt, heeft keur van riemen.*

De voorbaat is den armen goed.

De oorsprong en sin van dit spreekwoord schynt my wat duister. Zoude het willen seggen, dat in de voorbaat, of voorwinst te zyn, den armen goed is, dewyl se daar door ryk kunnen worden? Of wil het te kennen geven, dat voorraad te hebben goed is voor fulke, die anders *bun korentje* soude moeten groen eeten, en nauwelijks van 't eene brood aan 't andere weten te geraken. So heeft men wat buiten buiks. *De baart, segt men, wakker de man.*

Met drie haasten.

Dit segt men van iets, dat met seer grooten haast geschied. Dit is overgenomen van de opschriften der brieven; op welke, wanneer zy haastig moeten bestelt worden, staat *cito, cito, cito.*

Al te ras brak den bals.

Naamelyk door te haastig van de trappen beneden te komen, in 't van boven neder vallen. *Festina lente, spoed langzaam. Haastige spoed is zelden goed. De naayer die geen knoop in den draad legt, verliest een steek.*

Men kan geen paard al loopende beslaan.

Dat wil zeggen, om een werk wel te doen, word de behoorlyke tyd daar toe vereischt. *Niets met'er haast, dan vlooyen ruzen. Die jaggig is, moet op geen ezels ryden.*

Al met der tyd.

Al wat in der tyd geschied, moet zynen behoorlyken tyd hebben. *De tyd baart roosen. Met tyd en stroo menken de mispelen. Met der tyd byt de muis een kabel in stukken. Met der tyd word de boer zyn geld quyt. Met der tyd komt de hen op de eyeren. Met der tyd word het kind een man. Met der tyd komt klarmen in 't wambus. Keulen en Aken zyn op geen.*

geen eenen dag gebouwt. *Voetje voor voetje kan men met'er tyd verre gaan.*

Kom ik van dage niet, zo kom ik morgen.

Dit segt men van loome traagaards en sleeplendens, met welke het altyd noch vroeg genoeg is, en die als *de ezels niet uit hunnen tred gaan. Zy galopperen, en spoeden voort, als een luis op een beteerde buik. Zo komen zy achter aan, als het scheepje met de schollen.* De ouden zeiden: *Hy komt als Kop met zyn schoelen.* Dit zal uit een oude, en nu onbekende, geschiedenis gesproken zyn. 't Pleegt ook de taal van sulke te zyn: *Morgen komt'er noch een dag. Daar komen meer dagen in de week. Daar hangen meer dagen in de lucht. Die laat komt, komt'er ook. 't Is waarheid. Van pas komen, is 't al.*

Hy staat en tandtrekt.

Dat segt men van ymand, die van een zaak geen komaf maakt. 't Is een gelykenis van ymand, die zich eenen lossen tand zal uittrekken, en daar mede draalt en futzelt, sonder die recht aan te tasten.

Tyds genoeg quam te laat.

Dit wil seggen, die altoos meenen, dat het noch tyds genoeg is, laten den rechten tyd voorby gaan. Dikwyls vinden zich verrast, en *achter uit gezelt*, die 't op 't laatste oogenblik laten aankomen. *Na by quam'er niet.*

Had ik quam te laat.

't Is te laat en vergeefs, wanneer men dit nabeklag doet wegens 't nagelatene: *Had ik dit, of dat gedaan.* De oude zeiden om dat te bespotten: *Had gy voor uw vaerken gekomen, gy had misjebien nu meerken gekregen.* Zy zeiden ook: *Haddkens kinderen bedyen niet, of waren nooit ryk. Als bad ik komt, is beb ik weg. Beter is een bebik, dan tien bad ik.* Maar van nuweens heeft het vroewysf geen geld. Van zulk een zegt men: *Hy slage Gyje aan de Hoornbrugge, die troefde wel acht dagen na.* Zy zyn niet veel gelukkiger: die te voorbaarig, en te vroeg op zyn. Hier van was 't spreekwoord der ouden: *Hy is op Sint Galperss nachts geboren, drie dagen voor 't geluk.*

Had ik dat geweten.

Zo zegt men, als iets onverwachts gebeurt, 't geen wy anders vermoed hadden. 't Wil seggen, ik foudé anders gehandelt hebben. Maar dat is ook. *Had ik!* *Die alles van te vooren wist, was vroeg ryk.*

Hy

Hy meende te vyften, en hy bekakte sich.

Hocwel dit spreekwoord van den besten geur niet is, hebben veele dat in den mond, om uit te drukken, dat ymand in zyne meining gefeilt heeft. 't Is genomen van fulke, die wat dunlyvig zyn.

Men sal hem wat anders leeren.

Dat wil seggen, men sal hem andere *mores*, of seden, *leeren*; zo dat hy zich in 't toekomstige op een andere wyse gedrage. Hier toe dient straffen, waar op dit spreekwoord doelt. In dien sin segt men ook wel alleen: *Ik zal u leeren dat te doen*, voor ontleeren, of anders leeren.

Hy heeft leergeld gegeven.

Dit segt men van ymand, die uit onbedrevenheid schade by iets heeft geleden. *Zo moet men leeren, met schade, of met schande. Zekerlyk, Neering zonder verstand, is verlies voor de hand. Iets is elk wel even na, maar niet even nut.*

't Is quaad water, sei de Reiger, en hy kon niet swemmen.

Dit past men toe op fulke, die hunne onbequaamheid niet willen erkennen, maar belachelyk de schuld aan iets anders wyten. Diergelyke spreekwoorden naar 't voorbeeld der Fabelen van Æsopus, zyn'er meer, en niet onaardig verzonnen. By voorbeeld; *'t Is niet om mynen 't wil, zei de wolf, maar om myn schamele moer. Als de vos de passie preekt, boeren wacht uw ganzen. Achter in 't veen, zei de vos, zyn de beste weiden, niet voor my, maar voor de goede ganzen. Haanbroer sprak tot zyn hennen: Elk moet zich zelven kennen. Met het eerste komt overeen: Een slechte maayer heeft nooit een goede zeissen. Doch een quaaide zeissen moet goede klavers hebben.*

Ik sal u helpen, sei de Smid, en hy had geen yser noch kolen.

Dit drukt geestig uit, wat staat men op de beloften en toefeggingen van sommige mag maken.

Ongewoonte maakt blaaren.

Die ongewoon zyn te werken, krygen straks blaaren in hunne weeke handen; daar fulke die door arbeyd vereelt zyn; niet van weten.

Nica

Nieuwe ruiters ryden lichtelyk een blikkaars. Maar gewoonte maakt eelt.

Smids kinderen syn wel vonken gewoon.

Zy zien die dagelyks van 't aanbeeld stuiven. Dit past men toe op ymand, die voor geen klein geruchtye vervaart is, en weet wat op den teerling loopt. Zo zeide men ook: *Een oude wof is wel gerucht gewoons.*

Hy weet'er op te loopen, als een boer op syn klompen.

Dat is, by kent de loopjes, en weet'er zich van te bedienen. 't Zal. ontleent zyn van de buithalzen, die op de gaarde loopen, (de zwarte garde, was de naam van een beruchte bende moeskoppers) en de binnepadjes en sluiptweegjes kennen. Zo spreekt men van *ganwdiëfs loopjes*. De gelykenis van klompen is 'er om te lachen bygevoegt; gelyk in, *Hy staat op zyn respect als een scheel verken.*

Dat legt hem geen windeyeren.

Dit segt men van iets, dat ymand veel gewin toebrengt. Windeyeren hebben een ydelen dop. Hier mede komt overeen: 't *Is een goed kluisbeentje, of mergbeentje.*

't Roomtje is 'er af.

Dit segt men, als het best, of meeste voordeel, weg is. gelyk wanneer de room van de melk geschept is. Zo segt men ook: 't *Vet is van de pot, en daar zit geen vet meer op.* Op die wyze zegt men mede: 't *Nieuwtje is 'er af,* als de eerste lust en drift over is. Dan segt men: 't *Is al oud vuil.*

't Is de pyne niet weerd.

Pyne was in de oude taal niet alleen smerte, maar ook arbeid, moeite. Zo segt men, 't is de moeite niet waardig. Of anders, de pyne wil seggen, te pynen, dat men zich daarom pynige. Ziet de Pakkel, bladz. 290. Zo segt men ook: 't *Spel is de kaars niet waard.*

't Is zo breed, als 't lang is.

Dat wil seggen, hoe men 't neemt, komt op een uit, 't is even veel. 't *Is voor achter als lang, zei de Waal.* De gelykenis is ontleent van dingen die evenredig vierkant zyn. Hier mede heeft eenige overeenkomst: 't *Is even veel op wat bril by zit, die niet kakken kan.*

't Is hooi gedorssen.

Dit zegt men van vergeeffchen arbeid: gelyk, 't *Is den Moriaan gewasschen*

Z

wasschen. 't Is den aap gevlooit. 't Is op een rots geploegt. Hier aan is niet ongelijk: 't Is vergeefs gestuit, als 't paard niet pissen wil. En, Wat baat kaars of bril, als de uil niet zien en wil?

't Is daar nacht met:

Dat is, 't is raadeloos en reddeloos, 't is hopeloos en uit daar mede. De nacht is naar en donker, en dan kan men niet werken. Dit is een zinnebeeld van ongeluk en ramp; gelijk het licht van 't tegendeel.

't Zyn beeren van zes weeken.

Zo noemt men de Oostindievaarders, om dat zy gewoon zyn binnendien tyd baldaadig en overdaadig te verquisten, alles wat zy in jaaren door de vaart met moeite en gevaaren overwonnen hadden: waar na zy weder kaal en berooit het breede pad op te swerven, om peper te halen.

Heeft de Droes het paard, by neme ook den toom daar toe.

Dit wil seggen, is het meerdere weg, ik laat ook het mindere vaaren. (Vergelykt hier voor bladz. 153. het spreekwoord: *'t Is een boer als een paard.*) Doch dit is een onbeschofte en redenloose taal. *Die zyn pap gestort heeft, kan ze niet al op raapen, en Beter is een half ei, dan een ledige dop. Beter wat, dan niet. Men moet de kolf niet naden bal werpen.* Op een plank van 't wrak dryft men wel te lande.

Ik heb daar geen belang by.

Dit komt overeen met, daar aan is my niet gelegen, dat raakt, of roert my niet, dat gaat my niet aan. *Belang* is verkort van *belanding*. *Belanding* is *aangrensing*. Dus segt men, die akker is beland, oost zo, west zo, enz. 't Geen dan verre van ymandafis, is buiten zyne belangen. Op die wyze segt men: *Dat raakt myn kande kleeren niet.*

Om een haverstro.

Dat is, om een geringe en niets waardige saak, hoedaanig een haverstroo is. In dien sin vind men stroo in meer spreekwoorden, b. v. *Hy kan niet een stroo in stukken byten. Hy zou over een stroo vallen. Ymand niet een stroo in den weg leggen. Dus moet men een steen niet den weg leggen, op dat'er niemand over en valle.*

SPREK:

X I V.

SPREEKWOORDEN van bedriegerij, enz.

In 't fijnste laken, is 't meeste bedrog.

Dat word niet qualyk toegepast op schynheilige huichelaaren, die wel bedrieglyk met een effen bakhuis, als ware dat men een klomp gestreken, weten den fynen te spelen, in 't nabootzen van de waare godzaligheid. Jef. 65: 5. Matth. 7: 15. 2 Tim. 3: 5. Maar weel zodaanigen! Zulk laken dient den Duivel in zyn winkel. 2 Korinth. 11: 13-15. Doch daar van maakt hy voor hen zelf den eersten narrenkovel. God ziet wel een Achabs herte door zynen hairen zak. Dat was de mode der Fariseen, Matth. 6: 1—en 23. Die is ook hedendaags maar al te veel in gebruik. Zulke gaan in de processie, daar de Duivel 't kruis draagt. Dus zegt men mede: *De Duivel zit achter 't kruis*; en *In nomine Domini fit omne malum*. Ziet de Fakkel in Naam, bladz. 249. Doch niemand duide dit tot laster van de waare vroomheid. 't Be-neemt de waarde niet van een Diamant, al bootst een valsche steen dien na.

't Is niet al goud, dat'er blinkt.

Dat is, schyn bedriegt. Dus belooven alle wereldsche dingen meer, dan zy geven. Zelf goude Konings kroonen zyn niet slechts met flonkerende gesteenten opgeluistert, maar ook met doornen omvlochten. 't Zyn niet alle ymands vrienden, die hem toelachen. Men zegt ook: 't Zyn niet alle koks, die lange messen dragen. De villers dragen die mede; 't en ware dat men die voor koks honden en raaven wilde aanzien. *De kap maakt den Monik niet. Al waar staaken zyn, daar zyn juist geen boonen.*

Menig meent dat by onsen lieven Heer by 't hoofd heeft, en by heeft den Duivel by de voeten.

Dit is vry grof gesponnen; maar drukt uit, dat ymand zich in den goeden waan, of verwachting van een ander, zeer bedriegt. 't Verschil is zo groot niet, waar van een ander spreekwoord zegt: 't *Gebeurt zomtyds, dat men den eenen Duivel voor den anderen neemt.*

Goeden dag u allen, zei de vos; doe quam hy in 't ganzenkot.

Dit past men boertig toe op zulke, die geveinsdelyk vrienden willen schyn-

schynen, door schoone woorden en minsaame groetingen te geven aan die, welker verderf zy verraderlyk zoeken als Joabs, en Judassen. Vergelykt Spreuken 26. 23; en 27:5. Dusdanige viint men 'er ook nu niet weinig.

Quansuis.

Dit drukt uit, zicht geveinsdelyk te gelaaten als of men iets dede, 't geen in der daad zoo niet geschied. Men zegt ook, *quanswys*. 't Is duister, wat dit eigentlyk zegt. Wy behaagt best, dat het verbaftert is van *quamesus*, 't geen ik in oud vlamich las voor *als quame 't sus*, gelvk, *als 't ware*, voor *als of 't ware*. Dus komt het overeen met *als kaks*, dat afgekort is van *kakkemik*. Ziet de Fakkel, bladz. 162, in *Quansuis*, en bladz. 192, in *Kak*.

't Is geen klaar schaapen.

Dat is 't geen men anders zegt, 't is daar onklaar, 't is daar niet belder, 't is daar niet pluis: daar is onraad, daar hapert wat. Ook, 't Is 'er zo klaar niet, als of een duif het gelezen had; dat is, opgelezen, opgepikt; en 't Is zo zuiver, als een duif die de pokken heeft. Is dat eerste spreekwoord genomen van schaapen die schurft zyn? Of wil dat *schapen* zeggen *geschapen*, gelyk. 't Is daar slecht geschapen? Hoe 't zy, 't gebruik heeft dat tot wantaal misvormt. Zo is ook: *Uit den treuren*. Hoe past *den* op *treuren*? Maar in *den Vasten* wil zeggen in den Vasten-tyd.

Zy liggen onder eene deken.

Dit drukt uit, zy zyn bedektelyk met malkanderen eens. Dit zal ontleent zyn van man en vrouw, die door huwelyk een, en bedgenooten zyn. Of liever, men kan denken op sulke, die onder een bedekzel schuilen, gelyk guichelspeelers, bootsmakers, enz.

't Is schoon water over vuilen grond.

Dar wil zeggen, daar is een schoon gelaat van vriendschap, terwyl de grond, of het hert niet deugt. Zulk water blyft niet lang klaar, maar word haast bemoddert.

Zy trekken eene lyn, maar elk aan een einde.

Dit is eene aardige beschryving van twee, die recht draads tegen elkanderen gekant zyn, en dus het tegendeel van, *eene lyn trekken*, voor malkanderen eenmoedig te helpen.

Ymand te leur stellen.

Dat is, hem het verwachte doen missen en verliezen, waar door men hem bedriegt en verlegen laat. *leur* is dan voor *loor*. 't Kan ook genomen zyn van *teleur*, dat is het loktuig der lavikken. Ziet de Fakkel bladz. 25. in 100. Maar hier geld: *Men lukt geen havikken met ledige handen*. Doch *die boonen bezit, zal wel duizen lokken*.

Hy is gefopt.

Dat is in de Heidens taal. hy is bedrogen, en voor den gek gehouden. Ziet de Fakkel bladz. 92, in *Foppen*.

Hy is gesogen.

Dit kan ontleent zyn van den zalm, die uitgefogen word van de palingen, wanneer hy in de fuik gevangen is. 't Past dan wel op zulke, die bedrogen zynde benadeelt worden. Men segt daarom: *Zuigt gy my wat?* Ook kan men 't brengen tot de echelen, die ymand het bloed afzuigen. Doch daar zyn al meer en grooter bloedzuigers, dan die. Ziet Spreuken 30: 15.

Hy heeft sich laten bedodden.

Dat wil seggen, hy heeft zich laten bedriegen, of bevuilen. Een dod-ei is een stink-ei, dat vuil gebroed is. Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Dodde*. In dien zin gebruikt men ook het woord *bestruiven*, en ('t zy met oorlof gesegt) *besch* Ik heb opgemerkt, dat de aaloude Duitschen dit *bescheiffen* al gebruikten voor bedriegen. Dus siet men ook, hoe *het van eyeren maken*, is bevuilen, *lelyk laten liggen*.

Hy is door den neus geboort.

Dat wil seggen, hy heeft zich laten bedriegen. Maar weinige gebruikers van dit spreekwoord verstaan het selve. De Grieken gaven aan eenen arglistigen bedrieger den naam van *trupanon*, dat te seggen is, een boor. Langs wat weg dat van de Grieken tot ons overgewaait is, zal ik niet klappen. By de Latynen was *nasus*, de neus, wysheid, en scheranderheid om iets te merken, ook in waan, gelyk by ons *neuswysheid*. Hy is dan door den neus geboort, die zyne ingebeelde wysheid en voorzichtigheid laat bedriegen. Die van Waygamma in Oostindien, zo mans als vrouwen, booren een gat dwars door den neus, en dragen'er, eieraads halven, een haaneveder in. Dus moeten zy'er uitzien gelyk de hoenderen, die men van de pip wil genesen; en zy zyn naar de letter door den neus geboort. Doch *al wat de mode is, staat jraas*.

Hy is newswys.

Newswys noemt men ymand, die eigenwys, of waanwys is; van hoedanig eenen men ook scherptzende segt: *Hy heeft de wysheid gepacht*. Dit kan schynen by gelykenis ontleent te zyn van de brakken, welker neus een scherpen reuk heeft; om het wild op te speuren. Maar ik twyfel niet, of dit, gelyk meer, is uit de spreekwysen der Latynen tot ons overgegaan. By hen was *nasutus*, een geneusede, *nasum habens*, en *nasutulus*, een waanwyze, en ook een bediller: gelyk sulke viesse hoofden, en vysneufige wysneusen in hunne inbeelding, plegen te zyn. Hier toe behoort ook: *Ymand iets aan den neus hangen*, 't geen seggen wil, dat aan zyne bedilling te onderwerpen. Dit kan echter uit het eerste spruiten. Men segt ook: *Ymand by den neus hebben*, en *leiden*, dien men sopt, en bedriegt: 't welk ontleent kan zyn van 't leiden der buffels by een touw, vast gemaakt aan een ring, die hen door den neus geboort is. Of diergelyk eene wyse hangen de Indiaanen hunne neusdierfels daar aan, gelyk onse Juffrouwen hunne oorrellen dus ballasten. Daar aan is niet ongelyk der Latynen spreekwoord: *Naso suspendere a dunco*, als men om ymand te bespotten, een opgefronsten en viesden neus trekt. Hoe lelyk sint Dominicus den Duivel eens by den neus had, is hier voor gesegt, bladz. 23.

Zyn neus is versnotert.

Dat is te seggen, hy is te dom om iets te merken. Zulke, welker neus door verkouthed versnotert is, kunnen niet rieken. Men segt van diergelyke: *Al liep men hem met een sparre in den aars, by zou het niet voelen*. Hier toe is dienstig, in eene buffets huid te steken.

Hy heeft een slipper gekregen.

Dat is, 't is hem ontslipt, 't is hem ontschoten, of ontglipt, hy is het quyt geraakt, gelyk die een gladden paling in de hand hield. Dit willen ook de kinderen seggen met hunne uitjouwring: *Sleep! Stiep!*

Ymand brillen verkopen.

Dus noemt men bedriegen, 't zy om dat de brillen 't gesigt wel bedriegen; of om dat de brillekramers, doorgaans Smoufen, dikwyls bedriegers plegen te zyn. 't Was de mode by de Spaansche Grooten, dat ze met een brit in folio op de neus over straat gingen pronken. Die waren dan wel gebrilt, Doch 's Lands wyze, 's lands eere.

Ymand een rad voor de oogen draayen.

Dit zegt ymands gezigt te verbysteren, zo dat hy meent te zien, 't geen hy niet ziet. De gelykenis is genomen van een glimmend braendhout, 't geen ras omgezwaait zynde, een vuurigen kring schynt te vergoouen, die'er egter niet is.

Stof in de oogen werpen.

Dit is ymands gezigt te verduisteren, of belemmeren, zo dat hy iets niet klaar ziet: gelyk wanneer de oogen vol stof zyn. Maar 't geld heeft ook die uitwerking.

Hokus bokus spelen.

Zo noemt men het spelen met de goocheltas, waar door een behendigedoor snelle konstgreepen de oogen wonderlyk weet te misleiden, zoo dat het onkundigen wel tovery schynt, Ziet van *Hokus bokus* de Fakkell, bladz. 146.

Die van de konst is, beschaame zyne meester niet.

Naamelyk door de geheimen en greepen daar van, welke de meester van zynen leerling ontdekt heeft, te openbaaren; en dus't gewin, de achting en eere, die de meester daar van behalen soude, weg te nemen. Dit is genomen van de goocheltas, waar over alleen onkundige zich verwonderen. Zo was 't een oud spreekwoord: *Ik heb u 't kakken geleert, en doet gy my dat op 't hoofd?*

Met list brengt men een ei in een hofzak.

Dit word boertig gesegt, om te schertzen met sulke, die zich belachelijk inbeelden, dat zy seer geslepen en behendig zyn; terwyl zy in hun bedryf niets sodaanigs betoonen. Als of ymand, die een ei in een hofzak kon steken, voor een gauwaard wilde aangezien zyn.

Ymand blinddoeken.

Dat is, hem onwetende houden, en bedriegen. 't Is genomen van dat kinderspel, waar in men ymand een doek voor de oogen bind, om hem het zien te benemen. Doch de beul blinddoekt niet uit spel. Men segt ook *blindbokken*; maar dat is van *blinddoekken* verbaftert. Het selve is *ymand mompen*, dat gevormt is van *mommen*, voor *bemommen*. Wel meer word een *p* achter de *m* ingeschoven.

Hy is van den huig gelicht.

Dat wil seggen, de geldsak is hem ontfuſfelt, zyn ponk is gekaapt. Maar wat gelykenis heeft de huig in de keel daar mede? Immers is dan de zwaarigheid der beurs gelicht. Zo ſpreekt men ook van *de tas te luizen*.

Hy laat ſich in den ſak piſſen.

Dat is, hy laat zich foppen, en voor den gek houden. Zo geſchied wel van ſtoute jongens aan die zy voor onnoſel aanzien.

Hy ſoude hem wel verkoopen en leveren, en laten hem ſelf mede van den wynkoop drinken.

Dit ſegt men van een looſen vos, die eenen eenvoudigen ſoude konnen bedriegen, zo als hy wilde, en ſonder dat die 't gewaar wierd. Die zich dus laat handelen, is *een ſul*. Wynkoop is koopwyn, by omkeering, dat is, wyn die op den koop word gedronken. Zo ſtelt men *wynpenningen* in openbare verkooping van huizen, landen, enz.

Ymand om den tuin leiden.

Dat is ymand misleiden, en aſſeiden van eenige ſaak. 't Schynt ontleent te zyn van ſulke, die ymand verre heen leiden om eenen tuin, waar over hy lichtelyk terſtond had kunnen klimmen. 't Is dan *de myl op zeven*. Anders, *daar de tuin op 't laagſt is, wil elk over*.

Ymand by 't linker been krygen.

Dit ſegt hem vatten, of vangen. Ik denk dat dit ontleent is van de herders, die met den haak van 't opperſte van hunnen ſtaf de ſchaapen by 't been vatten, en naar zich trekken: gelyk ook de verkensſlagers met de zwynen doen. Maar waarom juist het *linker been*? Ik denk om dat links voor quaad, of ongelukkig word genomen. Dus zeide de Dichter: *Si mens non leva fuiſſet*. Was 't gemoed niet links, dat is, dom geweest. Ziet ook het ſpreekwoord, *'t Is een linker*; hier voor bladz. 6.

Ymand op den oven ſetten.

Dat is, hem te doen achter liggen, hem de loef af te ſteken. Zo doet een jonger zuſter de oudere, wanneer zy voor de ſelve huwelykt gemeenlyk tot een kleine ſpyt en jaloezy. Maar door wat gelykenis die uitdrukking daar op toegeeigent word, kan ik nu niet bedenken.
De

De Hoogduiſchen zeggen, *Achter den oven voeren*, daar't donker is, en dus ymand als een verſchoveling handelen. Men zegt van een, die zyn wereld niet geleert heeft, *Hy is achter den oven opgevoed*, dat is, hy is niet buiten zyn moeders keuken geweest.

Sluipende honden hebben het ſpek allereerſt weg.

Dit wil ſeggen, dat ſtilzwygende luimers bedriegelyk zyn; en dat men zich daar voor meeft moet wachten. Zo ſegt men ook: *Sluipende honden byten eerſt*, en *Luipende katten halen 't vleefch uit den pot*.

Hy is van alle markten weder gekomen.

Landloopers en kramers, die alle markten bywoonen, leeren allerlei loosheden en bedriegeryen, die daar op in zwang gaan. Dit paſt men dus toe op een doortrapt, geſlepen en bedreven menſch.

Hy heeft lang voor de honden geloopt.

Dit wil ſeggen, omgefworven als een landlooper en bedelaar, waar op de honden gebait hebben.

Hy bond ſich Jaques.

Dat wil ſeggen, hy veinſt en gelaat zich als onwetende, of ongevoelig. 't Kan zyn dat dit ſpreekwoord geſproten is van ymand die *Jaques* hier, en zich dus gedroeg. 't Zoude dan zyn, hy ſtelt zich aan als ware hy *Jaques*. Zo is ook een ſpreekwoord: *Hy bond zich of by gekwas, en laat zyn ſchuitje vol loopen*.

Hy wyſt op een dorp, daar geen huiften ſtaan.

Dus ſegt men boertig van die ymand heenen zend naar 't geen 'er niet is, en daar hy niet te regt en kan geraken. Zo is 'teen oud ſpreekwoord: *Op den eerſten dag van April, zend men de gekken daar men wil*.

Ymand het zevengesternte wyſen.

Dit komt overeen met het voorgaande: want men ziet in dat gezternte maar zes ſterren.

Hy heeft het huppelen van drie geiten.

Dus ſegt men ſchertzende, hy heeft niet met al. Een geit is een huppelachtig dier, dat lichtelyk ontspringt. De kapirolen die het in den wind, maakt, brengen noch minder toe, dat *de renk van 's gebr aad, aan die*

die voorby een koks deur loops. Om mild te zyn, heeft het gebruik in dat spreekwoord drie geiten voor eene laten huppelen. Zo was ook een oud spreekwoord: *Gy hebt twee nieten in een bodemloze mande. En mede, Zo veel als twee, die quamen en niets en bragten.*

Honing om den mond smeeren.

Hier mede komt overeen: *Ymand een fleem geeven.* Zoete vleyreden worden by gelykenis honing genoemd. Doch zulke flemmers behoorren mede tot de rolle der leugenaars en bedriegers. De Hoogduitschen drukken dit spreekwoord vollier dus uit: *Honig om den mond, en drek daar in smeeren.* Dus zeiden ook den ouden: *Honig in den mond, en een scheermes aan den riem.* Vergelykt Spreuken 26: 23.

Ymand naar den mond praaten.

Dat is, naar zynen smaak, gelijk hem aangenaam is. Zo zegt men, *de spyze mond my wel; die drank is niet mondig.* Vergelykt Job 12: 11.

Hy blaast heet en koud uit eenen mond.

Dit is ontleent uit de Fabelen van Æsopus. De boer blies in zyn handen, om die te verwarmen, en op zyne spyze, om die te verkoelen: waar om de Satyr niet by hem wilde blyven. Maar *te gelyk sloppen en blazen*, geschied zo licht niet.

Hy draagt vuur in de eene, en water in de andere hand.

Dat zegt men van vrienden als Joab en Judas, die *kussende byten*, en *gelyk de katten voor lekken, en achter krabben.* Dat zyn bedriegelyke verraders. *Beter is een openbaare vyand, dan een geveinsde vriend.*

Ymand een aarsdoek opsteeken.

Dit zegt iets te spreken of te doen, om ymand te behagen. 't Is genomen van jonge kinderen, die men daar door dienst doet, wanneer zy zich bevuilt hebben; op dat zy dus droog, schoon, en wel te vreden zouden zyn. Doch 't is onhebbelyker, *Ymand in den aars kruipen.* Ik kan 't gebruik niet doen zeggen, *met oorlof.* 't Gaat zo vriendelyk niet toe: *Ymand by den aars op te halen:* 't geen van achterklappers geschied.

Hy zoekt een plasdank te behalen.

Dat is, een *plaeisdank*, van 't Latynsche *placere*, behagen. Ziet de Fakkcl, bladz. 270. Zo behaalen oogendienaars en menschenbehagers een plasdank, wanneer zy door woorden en bedryven zich schikken naar de zinnelykheid van andere, om die te gelieven. Nieuw

Nieuwe bezems vagen ſchoon.

Dit paſt men toe op zulke , die zich in 't begin zeer gediengtig aanſtellen , als b. v. nieuwe dienſtboden. Doch doorgaans bevind men waarheid : *Die eerſt een bezem was , word daar na een ſchrobber.*

Pluimſtryken.

Dit drukt uit . ymand met ſagte en behagelyke woorden ſtreelen en vleyen. Die dat doen , noemt men *Pluimſtrykers*. De gelykenis is genomen van vogelen , die geerne hebben , dat men zachtyes met de hand over hunne pluimen ſtrykt , of ſtreelt.

Hy wil 't pluimtje daar van hebben.

Dat is , de dank en lof. Zo hebben menige behagen in vleyers en Pluimſtrykers , en hooren graag , dat hen de eere van iets door zulke Pluimſtrykery gegeven word. 't *Pluimtje* is 't pluimſtrykerytje.

Ymand kraauwen aan de zyte daar de beurs hangt.

Dat wil ſeggen , hem pluimſtrykende en ſtreelen om zyn geld. De gelykenis is van beesten , die geerne geſtreelt en gekrauwyt zyn , en aan die dat doen , op hunne wyſe weder vriendſchap bewyſen. 't Is dan , *Om de minne van het ſmeer . lekt de kat de candelaar.*

De ezels kraauwen malkanderen.

Dit is uit het Latyn van die graauwbroers overgebracht tot hunne medebroederen , die elkanderen ſtreelen en pryſen , gelyk de uil den koek-koek , om zynen ſchoonen zang.

Die ſich ſelven kittelt , lacht geerne.

Dit ſegt men van ymand , die ſich ſelven pryſt , en veel met zich ſelven op heeft. Maar 't qualyk te doen , *ſlaapen , en zich ſerven wiegen* , zo als *ze gelyk ſlorpen en blaſen.*

Ik laat my geen ooren aannaayen.

Dat wil ſeggen , ik laat my niet voor den ſot houden. 't Is ontleent van de gemaakte ezellooren , die gehecht worden aan de mutten van ſulke , die men tot ſchande , als ezels wil ten toon ſtellen : gelyk i kindersſchoolen , tot ſtraffe van botterikken wel plagt te geſchieden.

Ik had den snuf in de neus, of weg.

Dat wil seggen, ik ben iets gewaar geworden. 't Is ontleent van de jachthonden, die door hun snuiven den reuk van eenig wild vernomen hebben. Daar van segt men ook, *Ik heb hem in den neus. Ik heb dat geneust*, voor geroken; en *Ymand iets te rieken geven*. Dus ziet men ook, wat *doorsnuffelen* seggen wil.

Ik heb een luis in 't oor.

Dit is een oud-, doch drollig spreekwoord. 't Wil seggen, ik heb argwaan, of vermoeden, ik merke iets. Zoude het genoomen zyn van sulck een sijn gehoor, dat ook het ritselen van een luis gewaar word? Of ziet het daar op, dat het oor het minste, 't geen daar in komt, gevoelt. Ik kies het eerste.

Ik heb hem in de buis.

Dat is, ik zie hoedanig hy is, en wat hy uitvoert. Dit is ontleent van een verrekyker, in wiens gezicht men ymand krygt. Hier mede komt over een, *Yemand in 't visier, of op 't schut hebben*. Dit laatste is genomen van een schutter, die een vogel binnen schoots heeft, en daar op mikt.

Ik heb een galg in 't oog.

Dit wil uitdrukken, ik heb vermoeden op eenige arglistigheid en bedrog. Men segt van een loofaard, *Hy is zo slim, al 't bond van de galg*. Zo 't schynt, speelt dat eerste spreekwoord daar op.

Door de vingeren sien.

Dit is ziende sich te houden, als of men niet sag: gelyk wanneer men de hand voor de oogen houd, maar de vingeren van een spreid. Men noemt dat ook *oogluiken*.

Ymand het maske afsichten.

Dat is hem ontmommen, zyn bedrog ontdekken, en hem opentlyk ten toon stellen. Het luid zo hebbelyk niet, *ymand met de billen bloots woeds leggen*.

Hy laat Paschen en Pinxteren sien.

Dit segt men met eene boertende verbloeming van ymand, die naakt ontbloot word. Men pleegt op Paschen en Pinxteren zyn beste pronkklede-

klederen aan te doen. Dit is dan by eene belachelyke tegenzegging. 't Was oudstydts ook een spreekwoord: *Tusschen Paasch en Pinxteren vryen de onzalige.*

Gebrande kinderen schroomen 't vuur.

De zin is, die ergens qualyk gevaren zyn, of zich daar by niet wel bevonden hebben, behooren zo wys te zyn, dat zy daar niet weder komen; en 'er zich voor hoeden; of de kinderen beschamen hen. *Gebrande handen vreezen ook koud water.*

Men brand daar horens.

Deze geven zulk een lelyken stank van zich, dat men 'er niet by duurren kan, maar van daan blyft, of gaat. Hier van is dit spreekwoord gemaakt. Men zegt ook, *De seberminkel ryd daar.*

Men zal hem wat schilderen.

Dat drukt uit, hy zal niet krygen. Ik denk dat dit ontleent is van geschildert ooft, visch, enz. 't geen het oog wel kan vermaken, en den mond doen watertanden, maar den buik niet vult, zo dat die *daar van niet te bet is.* Dus onthaalde die schandbrok Keizer Heliogabalus zyne gasten wel met een tafelbanket van nagebootste vrugten, enz. uit leem, hout, marmer, en diergelyke oneetbaare stoffen. Men was dan waarlyk wat geschildert. Hier van kan ons spreekwoord gesproken wезen. Men zegt ook, *ymand wat schilderen op een blaasbalg.* Schilders plegen op de planken van den blaasbalg 't een of 't ander te maalen. Dat is wezentlyker dan een *berffenschildery*, al zyn'er goude bergen in verbeeld.

Imand van den wal in de sloot helpen.

Dat is, onder schyn van dienst, hem oudienst doen, en zyne zaaken verergeren. Men moet tot zulke vrienden niet roepen, help! help! De ouden zeiden: *Als u de wal begeeft, bond u aan 't vlotgras.*

In den draai komen.

Dit zegt ingewikkelt en ingeslingert te worden in eenige zaak. 't Is overgenomen van de draaikolken. Het zelve is, *in den meer geraken.* Men noemt zulke draayingen ook *neeren*, dewyl zy iets ondertrekken, of doen zinken. Hier aan is niet ongelijk, *In den kink geraken*, en *In den klem komen.*

Ymand op de pees setten.

Dit wil seggen, een swaare proef van ymand nemen. 't Is ontleent van de pynbank, waar toe men pees-en gebruikt, of waar op men de peesen van den lyder verwingt en rekt. Of liever, 't ziet op de snaar van een boog, die styf word gespannen, soo veel zy lyden kan.

't Is maar kekkemek.

Dat wil seggen, 't is maar jok, en geen ernst, gelyk daar uit wel iets geschied onder makkers, en goede vrienden. Ziet de Fakkel bladz. 162. in *Kak*. Daar toe behoort mede, *Als kaks*.

Men heeft hem een poets gespeelt.

Een *poets* is een belachelyke klucht. Ziet de Fakkel in *Bootzen*, bladz. 42. Dit is genomen van het tooneel. De inhoud der kluchtspelen zyn gemeenlyk sulke poetsen, die de een den anderen speelt, door hem te bedrieggen. Maar ymand *poetzen*, is hem den baard scheeren, dat wel op *den gek scheeren* uitkomt. Ziet van *Poetzen* de Fakkel, bladz. 282.

Hy is daar van niet te bet.

Dat is, hy heeft daar van geen baat, noch voordeel. Van *bet* is *beter*, dat een hooger trap van goedheid uitdrukt, doch daar voor word ook *bet* wel genomen. Ziet de Fakkel, bladz. 15. in *Baas*. *Baat* en *bet* zyn stamverwanten.

Een goede hoop is beter, dan een quaaade besitting.

In de eerste kan men zich verblyden, en in de andere slechts bedroeven. Zo ook, *Een bou* daar, *is beter dan tien gy'jult bet hebben*.

Uit een duitfch hart.

Dat wil seggen, rondborstig en openhertig, sonder bedrog of geveinstheid, volgens den inborst en de seden der Duitfchen. Hier mede komt overeen: *Goed ronds, goed Zeenwfsch*. Verftaat dit van sulke, waar by de oude oprechtigheid noch gevonden word. Het selve is: *Uit een blank hart*. De Latynen seggen: *Candide*. 't Is dus ook een spreekwoord: *Die quaad denkt, vaar arg in 't lyf*. Maar wat is te seggen: *Hy stelt zich blank*, voor ter proeve? Is de meening, in 't blankeharnasch, of met een blanken degen in de vuist, ter verdedigen, gelyk de oude kampvechters? Of is 't, hy stelt ter toetse, dat hy een blank hert heeft.

SPREEK:

X V.

SPREEKWOORDEN van liegen, ſnappen, kyven, enz.

Uit den poot zuigen.

Dit drukt uit, iets by zich zelve verzinnen. 't Is ontleent van de beeren, die, zo men verhaalt, aan hunnen poot zuigen. Dus zegt men van de vertellingen der beſjes, dat ze die uit den ſpinrok halen.

Van verre reizen liegt men veel.

Dat kan ſtoutelyk en veilig geſchieden! om dat weinige menſchen gelegenheid en luſt hebben, om het te gaan beſien. Ondertuſſchen gaapen lichtgelovige toehoorders met open monde, en vol verwondering, naar zulke vertellingen. 't Is ook een ſpreekwoord: *Van verre liegt men ſchoon.*

Wat op de mouw ſpelden.

Dit wil zeggen, ymand een leugen diets maken. Zoude dit wel genomen zyn van de kinderen; die men hunne boodſchap in een briefje op de mouw ſpeld? Dan was de zin met ymand te handelen, als ware hy een kind, 't geen zich lichtelyk *een knol in de hand laat ſteken*. Anders, briefjes op ymands klederen te ſpelden, is eene beſpottig, zo als ook door verzierte leugenen wijs te maken geſchied.

Blaauwe bloemtjes wys maken.

Dit komt in zin overeen met het voorgaande. *Blaauw* word in veele ſpreekwoorden genomen voor dat weinig ernſt, of ſchijn van reden heeft. Zo zegt men: *Hy doet een blaauwe verontſchuldiging. Dat is blaauw. Zyn leden hangen of ze met blaauw garen aan zyn lyf genaait waren,* enz. Bloemtjes zyn vertellingjes, en wel zulke, waar door men ymand wat opſchikt.

Den duim roeren.

Dit geeft te kennen, liegen. Men merkt aan, dat die leugens verzinnen, gewoon zyn bewegingen en geeften met de vingeren te maken. Vergelykt Spreuken 6: 13. Dus noemt men ook een ſlikflooyer en leugenaar, *een duimdraayer.*

Hy heeft dat op ſyn duimje.

De zin is, hy heeft dat vaſt en vaardig. Ik ach dat dit opgeheldert word

word door dat ander spreekwoord: Ik heb een duimtje, dat klapt. Ziet de Fakkel, bladz. 470. Doch zommige hebben de liegkonst op hun duimtje, weinig tot hunnen lof, gelyk Tit. 1: 12.

Duimken opsteken.

Dit wel zeggen, de rechte waarheid opbiegten. Zo zegt men wel tot de kinderen, op dat ze de waarheid niet zouden verbergen; als of men anders op hunnen duim zoude kunnen zien.

Ymand heeten liegen.

Dat is hem rond uit aan te zeggen, en in 't aangezigt te verwyten, dat hy ligt. Maar hoe komt dat *heeten* daar te pas? *Heeten* is gebieden, en ook noemen. Neemt men 't in den eersten zin, dan is 't ymand gebieden te liegen. Maar immers beveelt men hem niet te liegen, dien men voor een leugenaar scheld. Al zo onvoegelyk schynt de tweede betekening. Wat is ymand noemen liegen? Men noemt wel ymand leugenaar; maar niet liegen. Doch 't zal willen uitdrukken, dat men ymands woorden liegen heet, of noemt. Diergelyke zeldzaame spreekwyzen, waar van men nauwelyks reden kan geven, zyn'er niet weinige in onze moedertaal, b. v. *Veel met ymand op hebben; Van zich zelven vallen; Van doen hebben*, enz. 't is een groote hoon, als men ymand dus heet liegen. Daar op, zegt men, *past een muilpeer*, zo 't niet verder gaat. Schandelyk is 't ook, wanneer ymand, als een leugenaar, zyn woord moet door zynen bals balen. Deze uitdrukking zal genomen um van 't doen der honden, die 't uitgebraakte weder inslokken.

Ymand een haberdas geven.

Dat is, een oorvyg, voor oorvaag, vaag aan 't oor, die echter noch beter is, dan een vaag in de koon. *Haberdas*, is verbastert van 't Hoogduitsche *habt ihr das*, Hou daar! Zo zegt men ymand een oor/ap, een kaaksmeete, en een blaas-op geven: 't geen de Franschen noemen *un soufflet*.

Hy liegt als een tandtrekker.

Dus beschryft men een groven en schaamtelozen leugenaar. Tandtrekken pleegt het werk te zyn van quakzalvers, die door 't zwerten van belachelyke leugengrollen, bevestigt door bezegelde bullen van hanne mode, 't geld uit de zakken weten te troonen, door 't duur aansmeeten van hunne beuzel waaren: gelyk wanneer zy voor wat zeldzaams aan de gaapende kykers vertoonen den steen *Lapis*, van den berg *Mons*. Dus bedienen zy zich van dien stokregel: *Mundus vult decipi*, 't volk wil

wil bedrogen zyn. Daar mede verandwoorde zich een kramer, die gevraagd wierd, of hy zich niet ſchaamde zo te liegen? *Zoude ik*, zeide hy, *niet liegen? ik win'er den kuſt mede.* Dit zeide ook de jongen van zyn vaer: *Hoort den dieſ eens liegen.*

Hy liegt als of hy Lutherſche Pſalmeu zong.

Wat is de reden van dit ſpreekwoord? Zoude het zien of de vaardigheid, om dat de toonen der Lutherſche Kerkgeſangen raffer gezongen worden dan de onze? Of ſoude het weſen, om dat die wyzen aangenaam zyn? Of is 't, om dat de leugenaars noch wel vroom willen ſchynen? Ik laat anderedit beter raaden. De Hoogduitſchen zeggen: *Leugenaars zyn goede Paupen; maar quaade Profeeten.*

Hy liegt dat hy zwart word.

Dat drukt uit een zeer grof en hevig liegen. Als ymand zyne knachten inſpant, om zeer hard te roepen, word het aangezigt daar door zwart. *Zo liegen zulke echter zonder rood worden.* Van dusdaanig een leugen' zegt men: *at is'er een die Hans beet: vet en dik. Lengens met ſteerten.* Hier mede komt overeen: *Hy liegt boomen uit de aarde. Hy liegt zo, dat by zelf meent dat het waar is. 't Is een gietleugen. Een Stads leugenaar.*

Hy ſchiet met ſpek.

Hier door wil men uitdrukken, hy liegt. Maar hoe paſt dat daar op? Ik weet niets te giffen, dan dat het ſchieten met brandend ſpek gebruikt word, om brand te verwekken in huizen, of ſchepen. Zulke eene uitwerking hebben quaadaardige lengens, die twiſt vuur ontſteken. Vergelykt Pſalm 120. 3: 4. Spreuken 6. 19: en 29, 8. Zoo veel reden weet ik niet te geven wegens dat ſpreekwoord, 't geen men zegt van eenen doofachtigen: *Hy heeft ſpek gegeten, en de zwaard is hem voor de oorengſchoten.* Voorspek. ſegt men ook ſchroot. Dat treft gewis, en met veele ſtukken ſevens.

Hy ſpreekt uit twee monden.

Dat is, ſo verſchillig, dan ja, dan neen, als of hy twee monden had. Zulke zyn ook *tweetongig.* Dit komt in ſin overeen met, *Vuur in d' eene, en water in d' andere hand te dragen.* Zo mede, *Heet en koud uit eenen mond blaazen.* Het tegendeel is: *Zy ſpreken uit eenen mond,* dat is ſo eenſtemmig, als of zy maar eenen mond hadden.

Oorsprong en Uitlegging

Hy gaat niet vast in zyn schoenen.

Dit zegt men van ymand, die zich wankelende en ongestadig draagt in zyne woorden, of daaden. Vergelykt 1 Koning. 18: 21. Doch zy wankelen dus ook wel, die in mullen, of klompen gaan.

Gymoet voor my niet mank gaan: ik beb al myn leven in de kreupeelstraat gewoont.

Dit wil zeggen, gy moet voor my de waarheid niet ontveinzen, of verbergen. Zo doetymand, die (als even gezegt is) *niet vast gaat in zyn schoenen*: maar op twee zyden binkt, en dus bedrog pleegt. Vergelykt Jak. 1: 8. Dat kan gemerkt worden van verstandige, die met zulke gewoont zyn geweest te verkeeren. Spreuken 20: 5.

Van eenen leugen komen'er veele.

Naamelyk in den leugenaar, om met nieuwe leugens den eersten te bedekken en staande te houden; waarom van zulk eenen gezegt word; *Hy is van den eersten leugen niet geborsten*: en in andere door voort verhaalen, en vermeederen. *Zo groeit een leugen aan, als een sneeuwbal*: en 't is een schelm, zegt men, die 'er wat afsdoet. Dus kent de leugen, dikwyls zich zelven ras niet meer. Hoe ook eene leugenaar 'er veele maakt, is al gebleken zedert en door de eerste leugen, Genef. 3. Joh. 8: 44.

Hooren seggen, is half gelogen.

De reden is 't even gezegde. Hier mede komt overeen: *Van hooren seggen liegt men veel*, dat is, vertelt men voort 't geen onwaarheid is.

Hy praat zich selven in den sak.

Dit past op ymand, die zich zelf in zyne eigen woorden verstrikt. Zo geschied menigmaal van leugenaars, die den zamenhang hunner leugenen vergeten hebben, en dus zich zelven tevenspreken en wederleggen. *Oportet mendacem esse memorem*. Een leu enaar moet een goede geheugenis hebben. Anders *sloopst het hem tegen den neus op*. Het kreekwoord schynt my toe ontleent te zyn van de zakken aan de troktriel, waar in een onvoorzigtig, of ongeoeffent speler, zynen eigen bal wel schiet.

't Zyn praatjes voor de vaak.

Dat is, 't zyn vertellingjes, gelijk men doet aan kinderen om hen in slaap te doen vallen. Zo zegt men ook: *'t Is 'oude wylen klap.* 't
Spreuk-

Spreekje van 't, rood kousje. 't Zyn kindervragen, oude lieden weten 't wel wel Eifcht men bewys? 't Is, vraagt het myn' buurman, die kan zo wel liegen als ik.

Hy fit op ſyn praatſtoel.

Dit ſegt men van een praatvaer, die als op een gemakkelyk ſtoeltjes of klapbankje, aan 't vertellen geraakt is. Doch ſonder dat gemak; kunnen dienſtmaagden, die uitgetonden zyn, ſomtjds al ſtaande, niet haare goede kenniſſen wel een uurtje kallen. 't Was niet qualyk begrepen van den jongen, die aan twee ſuike labbekakken elk een ſtoel met een waterpot bragt.

Iets verhaalen van den naald tot den draad.

Dat is, van 't begin tot het einde, in den gantschen t' ſamenhang en 't vervolg, van ſtukje tot beetje. Die dus den draad heeft, zal 't klouwen wel vinden

Hy praat van de ſneeuw, die 't jaar viel.

't Wil zeggen, van dingen die lange geleden zyn, en waar van niets meer in weſen is. Men zegt ook: *Hy praat van den ouden Hillebrand.* Of dat ziet op Paus Gregorius de VII, te vooren Hillebrand, die zo veel ſpel in de wereld gemaakt heeft kan men overwegen. Immers die is noch ouder dan *Marten van Roſſum.*

't Is al de oude teem.

Teem is *thema*, text. 't Is dan te ſeggen, over den zelven ouden text al weder prediken, en 't ſelve te herhaalen; 't geen den toehoorderen, als verwarmede kool, pleegt te verveelen en te walgen. Hier van is *teemer*, en *teemen*. Dit komt overeen met, *Hy zingt al eenem zang*; 't geen de wyze der koekkoekken is. Daar van zeiden de ouden: *De Koekkoek en de gys, zingen niet eene wys. Ik vogelyke zingt gelyk het gebeet is.* Zang die behagen zal, verciſcht verandering. Men ſegt ook: *'t Is 't oude deuntje. Jhannes in eodem.* 't Verveelt het oor, als men altoos op deſelve ſnaar ſtrykt. Een *teemer* verciſcht niet veel van een *talmer*. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 369. in *Talmen*.

't Is wildſang.

Dit ſegt men van een geſprek, waar in geen reden noch orde blykt, maar dat in 't wilde geſchied; en zulk een ſpreker en ook doender, noemt men een *wildzanger*. 't Is ontleent van den wildzang der vogelen. Zo ſegt men ook: *'t is tiereliere.* B b 2 't Is

't Is teu, teu.

Dit seggen de Zeeuwen, als ymand zyn woord niet wel weet te doen, en zyne redenen geen klem noch kracht hebben. Ik gis dat dit gevormt is van *tateren*, dat is, hakkelen, flamelen, als wilde het seggen, 't is tatering. Men drukt dit ook dus uit? *'t Is tat, tat*, en *'t Is temtertje, tatertje, beenen mesjes*.

Hy steekt de ooren op.

Dit wil uitdrukken, hy merkt op, hy luistert daar na gelyk sommige beesten dan doen; waar van wy de steiloorige ezels geenzins uitsluitten. Dus seggen de Latynen: *Arrige aures*. Maar, *Hy steek de hoorns op*, is, hy maakt opstand.

Hy luistert met neus en mond toe.

Dat is, met de hoogste opmerking, als of de neus en mond de ooren hielpen. Dit segt men ook: *Hy luistert als een walk, of vink*. Zo on-eigentlyk segt men mede: *Ik heb niet een bair op myn hoofd, dat daar aan denkt*. Doch dit wil uitdrukken, niet het allerminste: gelyk, *Ik acht hem niet een bair*.

Hy heeft een klokje hooren luiden; maar hy weet niet waar 't kapelletje staat, of de klepel hangt.

Dit segt men boertig van ymand, die eenig gewag van iets gehoord heeft, en zo daar van mede praaten wil, sonder het rechte bescheid te weten. Dan segt men ook: *Hy weet niet waar 't aan vast is*. Zulke maken zich dikwyls belachelyk.

Hy weet dat op een prik.

Dat is, zeer nauwkeurig, tot een stipje toe. Een prik is een ingeboort stipje.

Hy laat'er synen aassem over gaan.

Dat wil seggen, een zaak van naby bezien, en behandelen, zo dat men bewind daar over gebruikt.

Hy slaat'er syn larf in.

Dat is, hy valt 'er in met zyne woorden. De larf was in de oude taal de tonge. Ziet het Vervolg der Fakkelt, in *Larf*. Dus segt men ook: *'t Is een langtong*. Het zelve is, *Hy komt'er ook zyn kloet insbeken*.

Zyn

Zyn bek gaat als een teljoors aars.

Dit is eene koddige gelykenis van een veelpraat, genomen van een rammelend tafelbord. Daar van zegt men ook, *'t Is een rammelaar, en hy rammelt.* Zo kleppen ook de Oyevaars. Zekerlyk voor zulker mond komt geen spinneweb.

Zy roert den snater.

Dat is, *zy roert den bek,* 't Is een snapster. Van *snater* siet de Fakkel, bladz. 345. *Roeren* is bewegen, naar de wyze van een ratel. Van sulke eene segt men schertzende: *Zy is stom geboren*, om dat niemand met spraak ter wereld komt. Daar na hebben zy *beks genoeg*, en laten dikwyls *de tong te lang hangen*, zo dat al 't geklap verveelt! 't Is, *Tuit, tuit,* 't een oor in, 't ander uit. Ja, als zy *te paarde geraken*, zy doen wel een mond op als een hoofscheur.

Hy wil ook een duit in de veel steken.

Dat segt men van ymand, die ook iets gerings wil komen toebrenge, het zy door worden, of daaden: gelyk die een duit steken in den vedel der speellieden tot hun loon, zo als elders in boeren drink-en dansgelagen de gewoonte is. Men segt daar van ook: *Iemand iets in de veel duwen*; doch dat word gebruikt voor ymand iets wys te maken; dewyl sulke speellieden niet zien, wat hen in den vedel gesteken word. *Zo laat men zich blindelings wat in de band steken, of duwen.*

Landsman, schandsman. Weet gy wat, so swyg.

Dit oud spreekwoord is dikwyls waarheid bevonden, om dat landslieden niet felden van ymand hunner landgenooten openbaaren, 't geen anders onbekent soude zyn. 't Ging dus met den Vrygeest David Joris, gelyk ik in zyn leven en bedryf gemeld heb.

Iemand een opsetje geven.

Dat is een vleyerytje. 't Is ontleent van het opsetten of opstryken der knevels met pomade, naar de Spaansche mode. Maar *yemand poezen*, gaat zo vriendelyk niet toe; ten ware dat men *den gek scheerde.*

Iemand in den baard varen.

Dat is, hem stoutelyk tegenspreken. Ziet daa niet op de lange baarden der ouden, waar by men hen konde grypen? Of wil baard zeggen, mond: gelyk in, *Hou den baard?*

Ymand fwart maken.

Dat is hem lelyk afchilderen, gelyk quaadsprekende achterklappers en lafteraars plegen te doen. Zwart laat tegen wit, als duïfternis tegen licht. Dus zeide Horatius: *Eic niger est, hunc tu, Romane, caveto.* Zo was ook by de Romeinen een spreekwoord: *Ater, an albus sit, nescio*, dat is, ik weet niet of hy wit, of zwart, 't wil zeggen, goed of quaad is. Van een blyden en vriendelyken segt men: *Hylacht zo witjes*, en van een norfien grimmer: *Hy ziet zo donker*. Zwart te zyn, word aan den Vorft der duïfternis toegefchreven. Daar van noemt men hem *Heintje Pik*, en de *zwarte man*; hoewel zyne vrienden leggen, dat de *duivel zo zwart niet is, als men hem walschildert*. *Heintje Pik*, word ook genoemt *Huanteje Pik*. Dien men dan zwart maakt, wil men den Duivel doen gelyken, door hem een smeer te geven uit den zwartzel-pot, dien lafteraars over al en gefladig in den mond dragen, met den zwartzelquaft van hunne tonge, die van de helle aangefteken is. Dus overftryken zy elk wien 't hen luft, met eenen quifpel; 't geen menigmaal zo licht niet af te waffchen is, volgens dat zeggen: *audacter calumniare, semper aliquid habebit*. Doch fulke zwartmakers, en kladschilders van de helle, gelyken den Satan zelf, als kinderen hunnen vader; en zyn bendvogels van de felve fwarte prentkonft.

Hy heeft fyne gal uitbraakt.

Dit segt men van ymand, die in wrevelige en bittere fmaad-en laftertaal is uitgeborften, en dus tegen den naaften, die voor bekken verftrekte, zyn drakenzwarder uitgeflogen, en zynen moed gekoelt heeft.

Hy byt reuen en teven.

Dat is, hy valt elk op 't lyf, hy is Ismaël, en *Nero Niemands-vriend* Rekels of reuen, byten malkanderen wel; maar felden fcherpen zy hunne tanden op teven. Doch *die elk zegt wat hy wil, moet ook van elk hooren dat hy niet en wil*.

Ymand uitmaken, fo dat'er de honden geen brood van fouden willen eeten.

Dit drukt uit, ymand op een feer afchuwelyke en fmaadelyke wyfe afchilderen, zo dat hy daar door in de uiterfte verachting word gebragt, en wel zo verre, dat zelf geen hond hem verwaardigen foude een stuk broods uit zyne hand te ontfangen. Doch fulke uitmakers dragen fich zelf als grimmige blaffende en bytende honden. Hier aan is gelyk: *Ymand uitmaken voor al dat lelyk is.*

Ymand leyk doorstryken.

Dat is , hem lustig over de hekel halen. Maar waarom zegt men, *Ymand uytstryken*, voor hem bedriegen? Buiten twyffel van *een streek*, het zelve met een trek, een bedriegery. Dus hebben zommige *slinksehe streeken*, die niet recht door zee gaan, en geen goeden koers houden.

Ymand over den hekel haalen.

Dit beduid scherp berispen. De gelykenis is van de scherpe hekelpinnen, waar door en over het vlas gerukt word. Hier mede komt overeen, *Ymand bekelen*. Zo zegt men ook: *Ymand braafroskammen*.

Ymand door de tanden sleepen.

Dat wil zeggen, qualyk van hem spreken. 't Is het zelve met *Ymand over den hekel haalen*: want een hekel heeft yzere tanden. Men zegt ook *de tanden met ymand stikken*; doch dat zal genomen zyn van een tandstooker, waar mede zommige tot handspel en tydverdryf in de tanden peuteren. Zo maken achterklappers wel tydkorting van des naalten goeden naam te schenden.

Ymand iets onder den neus wryven.

Dat wil zeggen, te maken dat hy 't riekt en verneemt, door hem iets als een reukballeken onder den neus te brengen en stryken, door verwyten. Zo wryft men katten wel mostaard onder den neus, om haar te doen nietzen. Dit is ook, *te rieken geven*, en *een riekertje geven*.

Die zyn neus afflyd, schend syn aangesigt.

Dit drukt aardig uit, dat ymand zich onteert, door gebreken van zyne nabestaande te ontdekken.

Men behoeft dat elk niet aan den neus te hangen.

Dat is, te maken dat hy *den snus* daar van kryge. Zo geeft men ymand ook iets te riken.

Ymand iets op syn brood schieten.

Dat wil zeggen, ymand iets schimpswyze te verwyten, zo dat hy 't als met zyn brood moet opeeten en verduwen, al valt het hem niet zeer smaakelyk.

Dat is een steek, al bloed se niet.

Dit word gezegt van een schertzende schampschoot, die *doel tref*.
't is

't Is een gelykenis van een steek, die met een zweerd geschied. Vergelykt Spreuken 12: 8 Zo geeft men ymand ook een *douw in 't wanbuis*, en een *schout onder water*.

Ymand zyn zaligheid seggen.

Dat drukt uit, hem zyn gebreken en misbedryven voor houden, op dat hy die verbeterere: 't geen hem salig is.

Hy wind'er geen doekje's om.

Dat is, hy zoekt het niet te bewimpelen, of verbergen, gelyk men wel een doekje om een vinger, of iets diergelyks, doet.

't Is een doekje voor 't bloeden.

Dat doet men om eene geringe vingerwonde, om 't bloed te stelpen, en die te genezen. Dit word toegepast op eene gezochte reden, en nietig voorwendzel. Men *wind* ook wel een *doekje*, *daar geen zeer is*, noch gevaar van dood bloeden, of dat'er de darmen door zouden uitloopen, gelyk men tot de kinderen boertende zegt, als zy zich een sneedje in den vinger gegeven hebben.

Hy spreekt my toe, als of by my in de goot had gevonden.

In een goot vind men slechts drek en vuiligheid. Daar van is de gelykenis genomen: gelyk men ook legt, *Ymand tot drek te verachten*. Hier van verschilt niet veel, *Ymand voor een voetwisch houden*.

Wat zal de zee al opwerpen.

Dit segt men, als iets felsaams voorkomt, en wel meest met misnoegen en belging. De zee werpt allerlei onreinigheden op. Zo is wel een wrevelige lastermond als een bruißchende en opschuimende zee. Vergelykt Jes. 57: 20. Maar dus word ook wel van eenen mildentot zyn lof gelegd: *Hy geeft op als de zee*.

Was'er vuiler roch in de see, die sou den steert opsteken.

Dat wil seggen, was'er een snooder mensch, die soude zich tegen my kanten. Rochen zyn onder de lelykste zeevißschen, met lange naakige steerten. Hoe moedig de Rochstekers van Waard met alle man tegen sulc een vervaarlyk schrikdier ten sryde trokken, is tot een eeuwige gedagtenis van dat heldenstuk, naar 't leven in eene prent verbeeld. Maar t'allen geluk was dat schroomelyk monster dood, en stak dus den steert niet op, mag men de historie geloof geven.

Te.

Tegen de maan baffen.

Dat is, te vergeefs van ymand qualyk spreken, dewyl men hem niet benadeelen kan. 't Is genomen van de honden, welke baffen tegen het licht van de volle Maan. Zo is 't: *Spouwt ymand tegen den bemel, 't qnyl valt in zyn eigen baard.* Honden byten de tanden stomp op een steen.

Ymand iets in 't oor byten.

Dat wil zeggen, ymand een korte afgebeten reden in 't oor luisteren. Zo segt men, zyne woorden kort afbyten.

Ymand lelyk uitluiden.

Dit zegt, openbaaryk schelden en uitmaken. 't Is mogelyk ontleent van de schandklok, die in zommige steden geklept word, wanneer men ymand ter Stad uitbant. Maar veele hebben den klepel der schandklok in hunnen mond. Men zegt ook, *Ymand uitluchten*, dat schynen kan te willen zeggen, 't openspreiden van ymands gebreken, gelyk dingen die verlucht worden: maar ik denk, dat het van uitluiden verbaftert is.

Iets aan den klokreep hangen.

Dat is, het alom ruchtbaar en wereldkundig maken, en als met klokkenflag uitkleppen, gelyk in groote Steden daar mede iets pleegt afgekondigt te worden. Beter bestraft men ymands verborgenfeilen *in ssschen vier oogen.*

Hy ryd op de tonge.

Dat zegt men van ymand, die op de klap geraakt is, en waar van yder den mond vol heeft. Zo word hy op de tong van *Heer Omnis*, als op een paard of wagen, omgevoert? Maar, zegt men, 't *Is een schelm, die'er wat afdoet.* 't *Gerucht groeit aan als een sneeuwbal.* Doch van hooren zeggen, *liegt men veel.* Zo is een ooggetuige geloofwaardiger, dan tien oorgetuigen. Aan het eerste is niet ongelyk: *Hy word langs de straat omgedragen als stinkende visch Elk heeft'er den mond vol van.*

Daar een hond tegen pist, pissen ze alle tegen.

Dat segt, daar een op valt, vallen ze alle op. Zo ondervinden die *in de neer geraken.* *Daar de tuin laagst is, wil elk over.* Van zulk eenen segt men ook, 't *Is een gesprenkde vogel.* Vergelykt Jerem. 12: 9. Dat blykt aan den Uil, wanneer hy door de lucht vliegt, of staatelyk met veel Majesteit op zynen krukthron zit.

Oorsprong en Uitlegging

Hy heeft een breeden rug.

Dit segt men van ymand, op wien veele beschuldigingen gelegd worden. 't Is verdragelyk, als op sulc een past: *Hy mag'er wel tegen.*

Hy heeft de honds schoenen aangetrokken.

Dat beduid, hy draagt zich onbeschaamt. De hond is een zinnebeeld van schaamteloosheid. Men segt ook, *de schaamschoenen uitdoem.* In het eerste schynt een speling op handschoenen te wesen.

Hy maakt synen vader tot een eerlyk man.

Zo segt men van een erger zoon van eenen quaaden vader, by wiens sijnmer wangedrag de ondeugden des vaders als deugden zyn.

De grootste geesten, de grootste beesten.

De ondervinding heeft dikwyls geleert, dat de schranderste vernuftigen, en grootste konstenaars, de ongebondenste lichtmiffen zyn: waar uit dit spreekwoord gesproken is. Men segt dus ook: *Hoe geleerder, hoe verkeerder. Hoe krommer bout, hoe beter kruk. Hoe sijnmer boof, hoe meer geluk. Aan de vuilste zeuge komt den grootsten drek toe. Dat souden de verkens seggen, zo zy spreken konden.*

Een kind soumerken, dat een kalf een beest is.

Dit segt men ook: *Wel hondert luiden souden seggen, dat een kalf een beest is.*

De draak ergens van steken.

Dat segt, ergens van de walgen. Ik soude-wel giffen, dat het moet zyn, *de braak steken*, gelyk men segt, *de walg steken.*

't Is een klapspaan.

Dat wil seggen, zyn of haar tong is een klaterfpaan, of ratel. Zy zwygt niet. Van sulc eene zeiden de ouden: *Zy is van Snapland, of van Kloppenburg.* Doch dat kan al zo wel zyn van Roermond. Aan zodaanige is een harde reden: *Zwygen best.* Evenwel, 't is *Beter gezwegen, dan van spreken binder gekregen.*

Ymand de kroon van 't hoofd spreken.

Dat is, hem door quaadspreken berooven van zyn eere, en goeden naam, die zyn kroon en cieraad is.

Mes

Met een anders ſlippen in de aſch ſitten.

Dit wil zeggen, van ymand achterklappen. Maar hoe komt dat in dien zin te pas? Slippen die in den aſche hangen, worden vuil en bezoe-
telt. Gebruikt men daar toe die van andere, ze worden van die dat
doen beklad Dit komt over een met, *ymand een vlek aan te wryven,*
of zwart te maken.

Men ſcheld geen koe blaar, of hy heeft wat wits.

Dat wil ſeggen, daar is geen algemeen gerucht van ymand, of daar
zul wat aan wezen. *Daar is melk aan de kan. Vox populi, vox Dei.*
Doch dit is niet altoos een onbedriegelyke ſto:regel, om de verzinnin-
gen van ſtoute en boosaardige laiter tongen, die van niet iet maken.

Een ſchurft brooft wil de kam niet lyden.

Dat is, die *wat op zyn lever heest*, wil niet dulden, dat men hem op
zyn zeer taft *Schurft is haast geraakt. Een ſchurft paard vreeft de ros-*
kam. Zo verdraagt een zeer oog het licht niet. De waarheid is dik-
wyls niet welkom Beter was het spreekwoord der ouden, hoe ſeer
dat kromtongde *Die my zeit dat my miſſteit, die is myn vriend, al is 't*
my leid. Dit komt overeen met Pfalm 141: 5 Spreuk. 27: 5, 6.

Ymand op ſyn ſeer taſten.

Dat is, ymand ongemakkelyk raken daar 't hem ſchort. Zo pleegt
een ſweer gevoelig te zyn. Dit word toegepaſt op doetr:ffe de beſtraf-
fingen. Doch 't komt 'er noch beter op aan, w nneer men ymand *door*
de huid taft *Als de zweer ryp is, vereiſcht zy de vlym. Zachte meesters*
maken ſinkende wonden.

Ymand aan de kaak ſetten.

Dat is, hem door tong of pen ſchandelyk ten toon ſtellen gelyk men
dus miſdaadigers tot ſinaad en ſp t pleeg te ſtraffen. Dan worden zy
perſoonen van aanzien gem akt voor alle de kykers Zulke echter heb-
ben van de ſaak *een beter gevoelen*, die een geeffeling met een brand-
merk krygen. Doch dat is om hunne deugd niet.

SPREEKWOORDEN van smaad-en scheldnaamen.

't Is volkje van deux aas.

Dit wil seggen, zy zyn van de minste of slechtste soorte. 't Is overgenomen van dobbelsteen, welker minste worp is een en twee oogen. 't Was een oud spreekwoord: *Deux aas heeft niet, six cinq geeft niet, quarrt trois moet geven, daar deux aas en six cinq van moet leven.* De zin is, het middelslag moet de kleinen en grooten onderhouden. Zo is 't de boer, die de eyeren legt.

't Is al een pot nats.

Dit zegt men van zulke, die elkanderen in aard en bedryfgelyk zyn: Het nat in een pot heeft den eenen druppel gelyk den anderen. Men zegt ook, *Zy zyn met een sop overgoten; en 't Zyn vogels van eener vee-ren, hoedaanige graag te zamen vliegen.* Dus zegt men ook: *'t Is al een moers kind. Muis is de moer, zy hebben alle steerten.*

't Is schuim van volk.

Schuim is vuiligheid, die om haare lichtigheid word uitgeworpen, en boven op dryft. Dit verbeeld het snoodste slacht van menschen. Dus is *schuim* van boeven het snoodste boevengespuis. Hier mede komt overeen, 't *Is schorremorre van volk*, dat is, de heffe, of droesse. Ziet van *schorremorre* de Fakkelt, bladz. 330.

't Is extract van schurken.

Een ander spreekwoord drukt dit dus uit: *'t Is 't schuim van den ketel, waar in de nikker gezoden is.* Van *schurk* ziet de Fakkelt, bladz. 334.

Hy hangt van fieltery aan een.

De zin is, zyne fielteryen zyn als een keten aan malkanderen geschakelt. Vergelykt Handel. 8: 23. Zo zeiden de Latynen: *Dolis confusus.*

't Is'er een wat geld het honderd.

Dit drukt uit ymands geringe deugd en waarde: want worden'er honderd op een kleinen prys geschat, wat zal 'er een van die soorte dan gelden? Van zulke seiden de ouden: *Is'er een goed, G d haal ze al. Onder hondert wolven, is'er niet een goed.* Dus geld hier: *Hoe meerder hoop, hoe quader koop.* 't Moet zyn: *Niet hoe veel, maar hoe eel. Niet hoe zoet, maar hoe goed.* Hy

Hy stuit niet veel.

Dat is, hy heeft niet veel om op te roemen, of pochen. Ziet het Vervolg der Fakkels, in *Stuiten*. Van sodaynig eenen zegt men niet onaardig: *Die hem pryst, beliegt hem lelyk.*

Hy is 't afblasen van de lont niet waardig.

Men plagt lonten tot het afschieten van roers te gebruiken, zo als noch tot kanon. Dan wierd de affche van de glimmende kool eerst afgeblazen. 't Is het selve met, *Hy is geen schoot waardig.*

't Is een Uil.

Dit is een smaadnaam, dien men aan een weetniet geeft. Maar om wat reden? De Uil is een nachtvogel, en wierd daarom van de Heidenen aan Pallas, de Godin der wysheid, toegewyd, en ten medegezel bygevoegt. Is dat minder eere, dan die de Arend genoot by Jupiter? De Uil heeft al een zeer ernstig en staatig gezigt. Ziet de Valk wakker by dage, waar van het spreekwoord is, *Hy ziet als een Valk*: waarom ook niet, *Hy ziet als een Uil*, die 's nachts in de Uilenvlucht een scherp gezigt heeft? Doch het samengespannen gebruik valt, met het klein gevogelte, van alle kanten op den onnosfen Uil; bysonderlyk als hy op een kruk vol majesteit getbroont is. Maar ei lieve! Is 't niet beter, met den Uil gezeten, dat met den valk gevlogen? Een geleert man heeft den Uil, en zynen lof, broederlyk en bondig verdedigt. Ja! vermits de geleerdheid door veel nachtbraken in 't studeren verkregen word, waar om noemt men alle wyze en geleerde Liederen geen Uilen: gelyk men van een naarstigen arbeidsman segt, *Hy is een werk uil*? Immers hebben zy met de Uilen dikwils 's nachts gewaakt. Hier op konnen ook de *Uilskiekens*, en die van Uilen gebroed zyn, moedig wesen. Hy moet echter al een voornaam Ridder van de droevige figuur zyn, van wien men segt: *Hy ziet als een Uil in doods nood*. In een quaaden zin denk ik, dat een *schoelie* en Uil gebroeders zyn. Ziet de Fakkels, blad. 327.

't Is een nachtraaf.

Zo heet men ymand, die gewoon is veel te nachtbraken, gelyk die met de uilen, vledermuisen, en nachtraaven, van den dag hunnen nacht maken.

't Is een kruk.

Zoo noemt men een mensch van kleine bequaamheid. Is dat ontleent

van een uilenzetel, als wilde het zeggen, een krukkeling, waardig om als een uilen-broeder daar op te zitten? Of ziet het op een kreupelen?

't Is een kapstok.

Dit zegt men van eenen quidam, of nar, bequaam tot een kapstok, om 'er een zotskovel op te hangen. Zulk een is vermaagtschapt aan een *gaapstok*, die zich in 't bekyken van zyn gekskolf vermaakt.

't Is een stoknar.

Dat wil zeggen, 't is een volslagen dwaas. Zulke ryden, als de kinderen, op een stok te paarde.

't Is een neskebol.

Dat is, 't is een nar, een gek, en dus het zelve met een zottebol. 't Is verbastert van het Latynsche *nescius*, een weet niet, en heeft zo het zelve vaderland met een *quidam*.

't Is een Gods kind.

Dat wil zeggen, hy is slecht, of simpel. Huyzen waar in men zulke zet en voed, noemt men Gods huyzen, en daar zyn zy kinderen van den huize. Maar men breid dit uit tot zodaanige, die joolen of flechthoofden zyn.

't Is een sul.

Dit zegt men van een eenvoudigen goedsbloed, die zich laat *sollen*; een bekennt spel. Men noemt een onnoel vrouwmensch een *slutje*: zoude dat niet versmolten zyn van een *sulletje*? of zegt dat, een *slutje*?

't Is een bloedbeuling.

Dit zegt men van ymand, die geen vernuft noch moed heeft, als stak er slechts bloed, en geen geeft in zyne huid. Het zelve is, *Hy is maar drek en darmen*. 't Spreekwoord, *Hy is een bloed*, of *arme bloed*, kan van dit *bloedbeuling* afgekort zyn.

't Is een rechte Loeris.

Voortyds was 'er mogelyk een gezet van zeer ongeschikte zeden, genoemd *Laurens*, of op zyn Zeeuwsch, *Lauris*. dat in *Loeris* verbastert is. Zyn naam is dan een spreekwoord geworden: gelyk men zegt van een koddigen snaak. (Ziet de Fakkelt, bladz. 342) *'t is een Uilenpiegel*, en van een veelvraat, *'t is een Kabbe*. Deze at tien kommen met bry uit,

uit, wanneer hy ziek in 't gaſthuis lag. Anders ziet de Fakkel, bladz. 212, in *Loer*. De ouden zeiden: *Hoeren aas, loer en dwaas*.

Hy is van Plompaardyen.

Dus zegt men boertende van een plompaard, of lompaard, die zo ſcherp is, als 't achterende van een *verken*. Plompardyen ſpeelt op den letterklank van *Lompaardyen*. Dus geſchied meer, b. v. in *Hongeryen*, 't Vaderland van *Schraalhans*, *Narwegen*, *Narregomien*, *Zotland*, enz. welke laaſte buiten weſten gelegen zyn.

't Is een kinkel.

Dat wil zeggen, 't is een lompe *Grovianus*. Ziet de verklaring van dien ſmaadnaam in myn Fakkel, bladz. 372. Daar vind men ook *vlegel*. Van die ſoort was *Stennerbinke*, met de graszwade.

't Is een vierkante boer.

Dat is, die even zeer een boer is, van wat kanten men hem beſchouwt. Vierkant word wel meer geſtelt voor volkomen. Dus zegt men, *Iets vierkant krygen*.

't Is een huttemetutje.

Dit zegt men van een klein onnozel mannetje. Maar wat drukt het uit? De Heer Hoofd verhaalt in 't eerſte Boek zynor Nederlañdſche Hiſtorien, bladz. 59, een geval, waar by *Meeſter Henrik*, gewezen Borgemeester van Amſterdam, deze woorden gebruikte, *Huttemetut boed u voor de weefſuis*. Dit, gaat die Schryver voort, is een oud, reuſſiſch ſpreekwoord, waar van 't eerſte by zommigen gehouden word voor een gekrompen laſchwoord, van drie ſtemmen, *Huiden, maat, uit*. Ik kan daar aan myne toefſtemming wel geven, om dat men geen minder verbaſtering in meer andere ſpreekwoorden vind. Of dat daar toe behoort, kan men overdenken. Doch de toepaſſing is dan van 't hedendaagſch gebruik veel verandert: 't geen men ook wel meer beſpeurt.

't Is een kneubesje.

Dat zegt men van een lang man met korte beemen, een renzenduim. 't Is van *kneupsje*, een knoopje, of knobbeltje, om dat zulke in een gedrongen ſchijnen. Zulke knoopmannetjes plegen de Samoieden te zyn. wangeſtaltige figuren, nauwelyks drie elleboogen lang. Ziet daar van het Vervolg der Fakkel.

't Is een buikje vol zielen.

Dat zegt men boertig van een kort grofpensje, als waare dat dikzakje met zielen opgepropt. Maar dat vulfel is zo geestelyk niet. Een *tobbtje even rond* is van 't zelve maakzel. Men zegt ook, *'t Is een dikke papzak*, en *paszak*, van verpaftheid. Ziet de Fakkels in *Poffen*; bladz. 282.

't Is een oude kaasjager.

Dit zoude kunnen verbastert zyn van *kasjager*, anders gezegt een *kasboeve*: Deze waren bedriegers, en voorgaven heilige overblytzels in eene kas om te voeren, die zy voor geld aan 't flechte volkje vertoonden. Dus giste ik in myne Fakkels, bladz. 160. Maar my nader bedenkende, dewyl men dezen naam op *Susannas boeven* toepast, twyfel ik nu niet, of dit is versmeed van *katsjager*. *Kats* is naar den Hoogduitschen trant *kat*. *Kat* en *hoer* zyn gelykluidende naamen, als blykt in *kats hoer*. Zo weet men ook wat een *kamerkatje* betekent. Een *katsjager* is dan zulk een, die op de *katerjacht*, of *uit krollen gaat*. Men vergunne my, dat ik in dit te verklaaren; de gemeene spreekwoorden moge bybrengen. Een *kaasjager*, dat is, een *katsjager*, steekt dan in de zelve schoenen met een *boerejager*; hoe ouder, hoe erger, en die zoude een recht cieraad zyn voor een rasphuis. Dit past op de zaak, maar *kaasjager* niet het allerminste. So weet men niet wat men daar door zegt of hoort, gelyk in veele andere spreekwoorden.

't Is een oude Paai.

Dit hoord men wel als een smaadnaam van een ouden man. Doch in zich zelve is dat eerlyk; en zegt, een oude Vader. Ik toon dat klaar in 't Vervolg der Fakkels. *Paai* is verbastert van *Paatje*, verkort uit *Papaatje*. So is het Zeeuwsche vloeiwoord *Boeye* versmeed uit *Bou-tje*. Siet de Fakkels, bladz. 38.

't Is een faggelaar.

Dat is te seggen, zulk een die ouderdom beeft, een schuddebol, uit het oude *sagen*, trillen, beven. Hier van hiet de koorts de *sage*. Siet het Vervolg der Fakkels.

't Is een freuselaar.

Dat komt overeen met een *femelaar*. Siet de Fakkels, bladz. 93. en van *femelen*, bladz. 91.

't Is een gortenteller.

Soo noemt men een kaarigen, en bedilsuchtigen, die op alle kleinigheden acht geeft: gelyk die de gortkorentjes in den pot telt. Die noemt men ook *grutten*.

't Is een zemelenknooper.

Zemelen knopen is vergeeffsche moeite doen: want die kunnen niet aan malkanderen geknoopt worden. Dus segt men: *'t Hangt aan een als geknoopt zand*.

't Is een affcheyfter.

Dat is, die altoos by de haard, en over de affche zit. Doch dat is noch beter, dan *wet beide zyn beenen in 't vuur, of tusschen twee stoe- len in de asch te zitten*.

't Is een duivemelker.

Soo noemt men schertfende ymand, die zyn geld en tyd spilt met duiven te houden. Evenzo segt men een *boendermelker*. Koeyen, schaapen, enz. brengen door haar melk veel voordeel toe, en worden bysonderlyk daar om gehouden. Dit word om telachen, op die vogelen toegepaff. Zulke zyn als die *den bok melken*, en in plaats van schaapen, *de verkens scheeren*. 't Is zo veel als, *Geeft de duiven eens te drinken*. Dat is niet meer dan, *Haas, lek my de poez*. In de Griekfche en Latynfche spreekwoorden, is *haanenmelk* ook bekend; doch by ons leggen die kraayers slechts kromme eyeren.

't Is een hennentaster.

Zo noemt men een hoendersot, die t'elkens voelt, of zyne hennen geen eyeren moeten leggen.

't Is mozejanker.

Wat wil dit seggen? *Moze* is onreinigheid. Hier van is *mozegat* de opening waar door men de keukenvuiligheid uitgiet, en *mozemeyer*, die de straatén schoon maakt. *Moosjanker* kan dan zyn sulke een, die voor 't gootgat staat en huilt, als een buiten gefloten hond. Hoe dit paff op een vryer, de de deur voor zyn neus heeft, en schreit, bid, smeekt als een kreupele, denke de lefer zelf. Maar ik soude op dien grond noch iets anders kunnen seggen; doch dat is *kruitje roer my niet*. Ik laat het *moosjanken* voor andere.

't Is een groentje.

Dat segt men van ymand, die eerst ergens aankomt, en noch geene ervarentheid heeft. Groen staat tegen ryp. So segt men, *ryp en groen.*

't Is een kaalis.

Dat is, een die kaal is. Siet de Fakkelt bladz. 158, in *Kaal*. So vind men'er al veele van *kalisbende*. Doch 't is dikwijls: *Hoe kaalder, hoe royaalder*. Men houd zulk eenen voor een *man van groote kaaliteit*.

't Is een stroo-Jonker.

Dat is, een kaale en gemaakte Edelman, gelyk men een molik, of man van stroo toestelt; of om dat zyn Edelheid sich met een schraale voeding moet behelpen. *Stroo* drukt in veele spreekwoorden uit iets gerins, b. v. *Niet een stroo in den weg leggen; Om een haverstroo, enz.* Men zegt ook: *Een smalle Jonker*. Maar een *papieren Jonkertje* is een licht pronkertje, gelyk 't geen uit papier bestaat, licht en broos is.

't Is Jan Rap, met zyn maat.

Jan is een gemeene naam, gelyk in *Jan Alleman*. 't Is doch *even veel, hoe dat het kind beet*. *Rap* is rappig, schurft. Het segt dan, schurftde Jan met zyn makker, die slechtegezellen, *jakbalsen*, en *schobbejakken* zyn. Siet de Fakkelt van *Jan* bladz. 155. Van *Jakbals*, bladz. 154. en van *schobbejak*, bladz. 325. Tot *schobbejak* zal *schobber* behooren.

't Is een vagebond.

Dat is een landlooper, een omswerver, van 't Latijnsche *vagabundus*. Zodanige plegen geslepen guiten, en van alle markten weêr gekomen te zyn. Doch laat geen *bonvagers* zich dit aantrekken. Van *guit* ziet de Fakkelt, bladz. 124. en 't Vervolg.

't Is een fielt.

Dat is het selve met, 't is een *vuilik*. Siet de Fakkelt, bladz. 91, en mede het Vervolg *Fielen goed te doen, is water in zee dragen*.

't Is een onverlaat.

Dese smaadnaam is door verbastering zynen oorsprong geheel ontleken. 't Is van 't Hoogduitsche *unflath*, vuiligheid. Dus maken een *onverlaat*, een *fielt*, en een *vuilik*, als de son sichynt maar een schaduw.

't Is

't Is een schuifelbout.

Dat is sulc een, die zich bedient van een gauwdiefsfluitje, gelyk de struikroovers. Ziet de Fakkell, bladz. 368. in *Syfeien*.

't Is een schavuit.

Ziet daar van de Fakkell, bladz. 320. Ik vermoede, dat *schoft* hier uit verkort is. Het gelykt wel naar *schaf uit*, schaf u uit. pak u weg. De ouden noemden sulke *jaaguiten*. Dus seiden zy: *'t Is een hoopjaaguiten, waar van de beste een boef is.*

't Is een loofe leek.

Dat segt, een arglistigen bedrieger en leugenaar. Ziet de Fakkell, bladz. 204, in *Leek*, en bladz. 214, in *Loos*. Anders is een *leek* ook een onwetende.

't Is een lanterfant.

Dat wil seggen, een landlooper en ledigganger, een doemiet. De afleiding en verklaring van dien naam ziet in myne Fakkell, bladz. 385. in *Trouwant*. Zulke gaan *lanterfantien*.

't Is een sloef.

Dat is een vuil, morffig en slordig mensch. Ik heb daar van uitvoer, rig gehandelt in 't Vervolg der Fakkell. Een *sloes* is de suster daar van en een *sloddervos*, dat is *slodderkous*, de echte broeder.

't Is een slobberdoes.

Deze is een nabestaande bloedverwant van een goede *slokker*. Maar wat drukt die naam uit? Ik twyfel niet of daar in is 't Hoogduitsche *aus*. uit, dat de Nederlanders gewoon zyn tot *oes* te vervormen, als in *roes*, enz. De *d* word dikwyls tusschen in gelascht, b. v. in *inwoonder*, voor *inwooner*. 't Zegt dan, een *slobber uit*. Sulke hebben dus een zweem naar honden, en verkens.

't Is een Smous.

Dat is, een Jode, een schacheraar. Siet de Fakkell, bladz. 524. Deze plegen ook wel wat smoutzig te vallen.

't Is een spekjan.

Dit is een smaadnaam, dien men wel hoort geven aan Spanjaards,

of Portuzyzen. Dese heet men *spekken*, om hen te verwyten dat zy Joden zyn, die een afkeer van spek hebben, so dat zy 't nooit sullen aanraken, veel min eeten. En waarlyk, daar zyn onder hen veele heimelyke Joden, uit vreele voor de Inquifitie. Joden houden echter veel van een *gespekte beurs*.

't Is een knoet.

Zo noemt men met kleinachting een Deen. Ik gis om dat de naam *Knoet*, *Canutus*, by hen seer gemeen is, gelyk *Johan* by de Westfalingen. Maar by ons zyn ook wel *Jantjes* bekend. *Niassen* en *Knoeten* voegt men samen. Van *Mof* fiet de Fakkell.

't Is een steertman.

Dat is een smaadnaam van de Engelschen. De oorsprong is 't vertellingje, dat de nakomelingen van die Thomas Bekker, Aartsbisschop van Kantelberg, uit bevel van Koning Hendrik de II, in 't jaar 1170. hadden doodgeslagen, alle tot srafte van Koning geboren wierden. Doch de Moniken hadden *leugens met steerten* goed koop. Maar 't is ook een spreekwoord: *Om een volmaakte ezel te zyn, heeft by maar een steert van nooden*. Doch wat dunkt den Leser van de aardigheid van dat Vlaamsche spreekwoord: *Byt myniet, ik heet Beetje: bad ik een steertje, zo was ik een leeuwje*. Daar is nauwelyks hoofd of steert aan te vinden.

't Is een platje.

Dat komt overeen met 't is een guitje, 't is een boefje, 't is een schalkje. Maar wat drukt het uit? *Plat* word genomen voor rond uit en eenvoudig. Zo segt men *plat Duitsch*, *plat uit spreken*, en die alleen zyne moedertaal verstaat, noemt men een *Duitsche platter*. Men segt van een loofen en welbedrevenen, *Hy is niet plat*. Hier op fiet dat *platje*: maar hoe *geen* tot een versmeed is, of wat dat *platje* anders seggen wil, laat ik dien 't belieft onderzoeken.

't Is een loswambuis.

Dit is ontleent van de ruime en losse klederen der aalouden, die met een gordel om 't lyf besloten wierden. Ongeord te zyn, wierd voor een teken van ongebondenheid, en loshoofdige dertelheid gehouden. Zo zeiden de Latijnen, *Vita dissoluta*, en *dissolutis moribus esse*. De broeder van dese is een *loskop*, en *losverloren*.

't Is een waaghals.

Dat is, die zynen hals waagt, en wel met zyn kop speelt, als bad by noch een lyf in de kist. Zo geschied van vrybuiters. Men zegt van zulk een wel: *De ziel rammelt hem in 't lyf.* Maar zy denken: *Men kan de luis niet meer benemen, dan 't leven. Die waagt, wind. Drek of Koning. Ridder, of meersman. Aut Cæsar, aut nibit*

't Is een belhamel.

Dat is, een voorganger, en aanvoerder. Zo gaat een hamel met een bel om den hals, als leidsman voor de schaapen, en een bok voor de geiten. *Dux caper ipse gregis.*

't Is een quant.

Dit komt overeen met, *'t Is een gast.* Ik leide dit af van 't Latynsche *quantus*, hoe groot. 't Wil dan met nadruk zeggen: 't is een hoe groote, t. w. guit, of iets diergelyks, dat men aan 't oordeel van andere over laat: gelyk in, *'t is'er een wat geld bet bonderd.* Dus heeft men meer zodaanige benaamingen uit het Latyn, b. v. *'t is een stultus, 't is een quidam*, enz. Zoude van *quant* niet zyn *quinten*, in dat spreekwoord: *Hij heeft quinten in den kop, Hij heeft vreemde quinten*, enz. Naamelyk naar de wyze van zulke *quanten*. Ziet de Fakkelt in *Quant*, en *Quidam*.

't Is een lansje.

Dat wil zeggen, een lansknegtje: gelyk men zegt, *'t is een gassje* Ziet het Vervolg der Fakkelt:

't Is een snoesbaan.

Dat is *snoesbaan*. Snoeven is pochen, snorken, groot spreken. Zulke gezellen hiet men al van ouds *baanen*; en zy pronkten met haanenveeren op den hoed. Men zegt noch, *'t Is een vreemde baan.* Ziet de Fakkelt, bladz. 342, in *Snopbaan*.

't Is een baarvanger.

Dit zegt men van een verwaanden windbuil. Zoude dit niet verbaftert zyn van *baarvanger*, of *beervanger*, uit de geestig Fabel van die twee, welke de beerenhuid verkochten, eer zy het dier gevangen hadden.

't Is een waailap.

Ook dit is een smaadnaam. Men mogt die brengen tot het waayen

der lappen, of klederen, dat eigentlyk op galgeklapels sou passen: maar ik twyfel niet, of 't is genomen van de Lappen, of Laplanders, die het waayen van den wind verkoopen. Doch hier zyn ook windhandelaars. Men segt m-de: *'t Is een dronken lap*, dewyl die landaard seer soet en verfor is op den drank uit groote bierkitten en flapkannen. Men vind ook sulke *bierlaarsen* in onse gewesten, zo wel als *smeerlappen*, die hunne lappen besmeeren.

't Is een windbuil.

Dat is, 't is een buidel vol wind: 't geen van een blaasbalk ontleent is. Men segt ook, *'t Is een broek vol wind*, *'t Is een blaaskaak*.

't Is een windbreker.

Dat is, een blaaskaak, een snoefshaan, een windbuil. Ik denk dat dit verbaftert is van *windbraaker*, die wind braakt. Zulke helden zyn, die *drie mannen zeven armen dreigen af te slaan*, en elk de blaas willen breken. Doch *beter is styf geblasen, dan den mond verbrand*. Word niet verschrikt: *Blaasers byten niet*.

't Is een praatvaar.

Dit is genomen van de oude mannekens, die op de klapbank *fitten*, en in hunne gewigtige t' samenkoutingen de saaken van Staat en Kerk verhandelen, zo kundig, grondig en bondig, *als of zy met de lakeyen in den Raad badden geseten*. Zulk een is geen leuge-achtig wyf, schoon wat ongelukkig in 't waarzeggen. Op diergelyke palt: *Vraagt het mynen buurman, die kan zo wel liegen als ik*

't Is den korfdrager.

Dit is, 't is een verklikker en aanbrenger, om dus ymand te behagen: gelyk die ymand in een korf iets t' huis brengt.

't Is een flikfloyer.

Dat is, een vleyer, een pluymstryker. Ziet daar van de Fakkel bladz. 92.

't Is een fokszwantser.

Zo noemt men een vleyer en pluymstryker. Dat is afkomstig van de Hoogduitschen. By hen is *uchs* een vos, en *schwanz* een eert. Dus is *fuchschwansen* het selve, 't geen wy noemen *met een vossensteert geesselen*: 't geen meer streelt dan slaat. Wy hebben van de Hoogduitschen

ſchen ook *beerenhuid*, zulk een die vadzig op de beerenhuid, by de ou-
den gebruikt voor een bedde, leuyert.

't Is een falievouwer.

Dat kan verbaſtert zyn van *faalvouwer*, die ymands faalen, of feilen,
op eene pluimſtrykende wyze bedekt, verſchoont, en *in de beſte wou-
ſtaat*.

't Is een watertrapper.

Dat is, een ongeſtadig mensch, een waggelmuts, die zich *tuffchen
water en wind bond*, en *naar den tyd voegt*. Het watertrappen is noch
gaan, noch zwemmen. Zo zegt men: *Hy is noch vleefch, noch viſch*.
Op zulk een paſt ook: *Hy zweeft tuffchen water en wind*.

't Is een been opſpringer.

Dat wil zeggen, een vleyer, gelyk de kleine hondkens, die hunnen
meeſter tegen de beenen opſpringen, en wiſpelſteerten, als Tobias hond-
je.

't Is een potteboef.

Dat is, een tafelſchuimer, een pannelekker; hoedaanige boeven, gui-
ten, en ſcherluinen plegen te zyn. Ziet van *ſcheerluin* de Fakkel, bladz.
321, in *Scheeren*. Men ſegt ook, een *lekſpit*, voor ſpitlekker.

't Is een ſcholfer.

Dat wil ſeggen, een gulzige vraat, een flopkop, een propdendarm.
Zo ſegt men *opſcholferen*, voor inſchokken. Dit is ontleent van de
ſchollevaer, een foort van viſchflokkende vogelen. *Scholfer* is *ſcholle-
vaer*, en *ſcholferen*, *ſchollevaeren*. Zoude dat *vaer* niet van *vanger* ver-
kort zyn.

't Is een ſlimme vocatiuus.

Dit ſegt men van een doortrapten loosaard. Maar hoe komt *vocati-
uus* daar ter ſtede? Ik denk dat hy aan *quidam* de rechterhand van broe-
derſchap mag geven, om met hem, *quant*, en *N. N.* (dat ſeggen wil,
Nescio Nomen, ik weet den naam niet) *incognito* het land te doorſlen-
deren. 't Sal doch evenveel zyn, hoe *dat kind beet*, als 't *maar een
naam k ygt*. 't Gebruik gaat onderſcheidener, wanneer het een heime-
lyk gemak heet *Harmen*, braakzel *Dirk*, en de koe *Bariel*. Doch ook
daar in oefent het zyne vrymagt. Die de reden van die benaamingen
weet, kan ze ſeggen.

't Is

Oorsprong en Uitlegging

's Is een steiloor.

Dat wil seggen; 't is een ezel, een dier van een groot oor-deel, gelyk de Poëten Midas beschryven. Men segt van een onverzettelyken styfkop, *Hy is steil*. Dit zal afgekort zyn van *steiloor*. Hier toe kan mede gebragt worden, dat men van ymand, die zich niet lichtelyk tot iets laat overhalen, zegt: *De ooren staan hem te vast*. Wat is *Hang-oor?*

't Is een quastig houtje.

Dat wil uitdrukken, 't is een onbehouwen en moeyelyk mensch. Dus zegt men ook, *'t is een quast*. Doch op een harden quast past eenscherpe beitel.

't Is een haarsak.

Zo noemen de jongens hunne knibbelsuchtige speelmakkers, die *onkeuscb doen*, en 't spel in de wer werpen. *Haar* was in de oude taal twist. De Hoogduitschen seggen noch *Hader*. *Zak* wil seggen die van haar opgevult is, als ik *verzak*, *papzak*; enz. Zo is een *guitzak*, daar een guit in steek.

't Is een ork.

Een *ork* is een overgroot en fel zeemonster, dat self de walvisschen beoorlogt en ombrengt, zo dat die alleen door vluchten weten te ontkomen. Dat kan zomtyds de zee beroeren, en doen zieden. Hier na heet men een boosaardigen en gramstoorigen norskop en ork. Voor *ork* segt men ook *nork*, b. v. *Een quaade ork en nork*. *Steekt u de nork?*

't Is een dommekracht.

Dat is, die sonder verstand of beleid, als dat vystuig, met een dommen kop door alles heen wil booren. Zulk eenen heet men ook een *dommedaris*.

't Is een kribbenbyter.

Dit segt men van sulc een, die krakeelsuchtig is. 't Schynt genomen te zyn van een bytsuchtig paard, dat zyne krib in stukken byt; maar ik twyfel niet, of 't is vervormt van *krab-en byter*, die krab-en byt, gelyk boofe katten. Soo is *kribbig* krabbig.

't Is een boddebek.

Dese smaadnaam sal verbafter zyn van *houtenbek*, *houtebek*: gelyk men segt, *een houten baknis*, *een borderen aangezigt*.

'; Is

't Is een babok.

Dat sal zyn een *baubok*, verkort van *bytebaubok*. Ziet de Fakkcl, bladz. 15.

't Is een bullebak

Dat is, een *bulbakkhuis*. Ziet de Fakkcl, bladz. 54. Anders een *bytelauw*. Ziet het Vervolg. Daar op palt: *Men zou'er kinderen mee te bed jagen*. Men segt ook: *'t Is een bytertje*.

't Is een yfegrim.

Dat is te seggen, een yffelyk grimmer. Ziet de Fakkcl, bladz. 349 in *Yffelyk*. De oude leiden *Hy ziet'er uit, als of by van Grimberg was*. Maar waarom zegt men van een gemeenlyk mensch: *'t Is een moeyelyke pispoet*?

't Is een toetolf.

Dat zegt, de *toot*, of 't bakhuis van een *alf*, of spookwyf. Siet de Fakkcl, bladz. 381.

't Is een babbeltoot.

Dat is, 't is een tadeloofe bes. *Toot* is mond, en *babbelen* sonder tanden de spijsze kauwen. Sulke stellen sommige Indiaanen te werk, om de stoffe tot hunnen drank te kauwen. daar mogelyk by 't zeverquyl tot beter gesting wel eenige neusdruppelen byvallen. Hier mede maken zy sich vrolyk. Is die wyn veel suiverder, die met schurfdc voeten uit de druiven getrapt word? Maar *babbelen* word van eeten ook tot spreken overgebracht, vermits die hunnen tanden quyt zyn, het woordengeluid niet wel kunnen vormen. *Babbelen* is seer verbaftert, als men dat noemt *wauwelen*. Siet van *babbelen* de Fakkcl, bladz. 15.

't Is een teutebel.

Dat is een snottelbelstoot. Siet de Fakkcl, bladz. 374.

't Is een mokke.

Dat kan zyn eene smokkelster. Siet de Fakkcl, bladz. 341. 't Beudid ook een verken, als ik toon in 't Vervolg der Fakkcl. Van dat maagtschap is *Modde van Gampen*. Siet de Fakkcl, bladz. 237.

't Is een smotse.

Dit kan zyn *smoutse*, een Jodin, gelyk *smous* een Iode; hoedaanige wel moedig plegen te zyn. Maar 't kan ook beduiden een verken, en een hoer, gelyk te zien is in myne Fakkelt, bladz. 235. Anders soude men 't ook konnen aanzien voor eene verkorting van *smaarotze*, uit *maarotzen*, van *sineeren*, teeren, verpot spelen. Dus is *schot* van *s. havuit*.

't Is een lekkertand.

Dat is, een snoepster. Maar immers hebben de tanden geen smaak! Doch 't wil seggen, een *lekkerbek*, sulke eene, die haare tanden graag in wat lekkers slaat, al soude zy maar rozyntjes uit den aaszak eeten.

't Is een kannegvaër.

Dat wil seggen, 't is een smokkelster, die met andere smult en pooit. *Gevaër* is gevader. Zo noemen malkanderen sodanige, die t'samen als getuigen over den Doop van een kind hebben geltaan: 't geen in 't Pausdom een soort van maagchappy aanbrengt. Dit word ook vrouwen toegepast, verkort van *gevardische*. Zo geraken sulke gevaërtjes aan de kan, en den slem, op de kindermaalen, uit de kandeelpotten, enz. In bastaardtaal segt men *Compeeren*, en *Commeeren*. Daar van is 't spreekwoord: *Als 't kind dnd is, i. 't gewaderschep uit*. Dit word ruiner toegepast, en uitgebreid. So is *commeeren* klappyen.

't Is een kornuit.

Dit word gesegt zo van mannen, als vrouwen. Het betekent een slempegezel, of medepooister. Dus betoog ik uitvoerig in 't Vervolg myner Fakkelt. *Kornuiten* behooren dan tot een gelag met de *kannegvaëren*, die malkanders *koornuiten* zyn.

't Is een malloot.

Dat segt men van eene, die *de wyfse haarer vrienden niet en is*. *Malloot* is verbakken van *mal-boot*, voor *mal hoofd*, gelyk de Brabanders *boot* voor *hoofd* spreken. Op die wyze segt men, een *sechtboord*, een *schaapsboord*, een *kiekenshoofd*, enz. De Zeeuwen noemen sulke een *malloot* ook een *ka:oot*, dat is, een *kai hoot*, in wiens *hoofd de kei leurt*. Een genan van een *malloot* is by de Zeeuwen een *kien*, of *lyn*. Behoort dat tot *queen?* ziet daar van de Fakkelt, bladz. 292. Ik gis liever, dat een *kien* het achterlyf is van een *gek:in*.

't Is moer ſoete.

So noemt men een wyf om haar malle goedheid. Niet ongelijk is *moer goelyk*, voor ſoete moer, en goelyke moer, gelyk men zegt, moeder lieve. Van ſulke een foet moertje, en ſot vaerje, worden malle kindertjes gebroed.

't Is een ſletvink.

Dat ſegt men van een ſlordig vrouwmensch. *Vink* word in meer ſulke benaamingen gevonden, b. v. een *lichtvink*, voor lichtmis. een *luifervink*, een *ſnotvink*, enz. *Slut* is *ſleet*, van *ſlyten*, en zo is dat het ſelve met een *vodde*. Dus heeft men ook een *oud ſleetje*.

't Is een ſloor.

Dus heet men een *ſletvink*, een traag en lui vrouwmensch, een *ſlechte ſloor*. Is van dit *ſlooren*, *ſleuren*, voor vertoeven, verleuieren, lang ſleepende houden. Dan is een *ſloor* de zufter van een *lanterfant*, hoedaanige ook vuil en morſſig plegen te zyn? Voor *ſloor* ſegt men ook *ſloeri*. Ik denk dat *ſlordig* daar toe behoort.

't Is een ſchielyke draayer.

Dat komt overeen met, *'t Is een weerbaan*. Deze plegen met *alle winden te waayen*, en dan dus, dan zo gedraait te worden, en wel ſeer licht en haartig: 't geen een ſinnebeeld van loſſe en ongeſtadige menſchen is. De Latynen ſeiden: *Varium & mutabile ſemper Femina*.

't Is een ruifeltas.

Dat ſegt men van een openhertig en oningetogt vrouwmensch. *Ruifel*, en *roffel*, is de grove ſchave der timmerlieden, waar mede zy'er ruw overloopen. Dit word toegepaſt. *Tas* is de naam van ſlukſche vrouwlieden. Dus ſegt men, *'t Is een brave Tas*. Zo word ook den naam van *kous* in een quaaden ſin dikwyls aan vrouwlieden toegeëigent. Maar waarom ſegt men *achterkuffig* voor achterhoudende te zyn? Men gebruikt dat woord van geſchut, dat niet wel afgaat.

't Is een looſe tryp.

Dit wil ſeggen, zy is een ſchalke bedriegſter. Dat *tryp* bedriegſter betekent, ſiet hier voor in 't ſpreekwoord, *Hy is door de neus geboort*, bladz. 181. Van dat *trupanon*, is *tryp* zonneklaar verſmeed. Die twyſelen wil, toone eens wat *tryp* anders uitdrukt. 't Is dan ſeker, dat ook het Griekſch invloed heeft in onze taal en ſpreekwoorden. In my-

ne Fakkell heb ik dat door te veel blyken betoogt , 'dan dat ymand het met reden zoude kunnen betwiffen. Zo was in de oude Nederduitfche taal *trufe* bedrog ; en in 't Monikenlatyn *trufator* een bedrieger.

't Is een haal over.

Wat wil dat zeggen? Ziet het op ymand over te halen met een fchuit , waar door vrouwen mans werk doeu ? Of ziet het op ymand *over den bekel te balen* ? Ik denk het laafte.

't Is een helleveeg.

Dit zegt men van een ftout wyf , die de hel zou kunnen vagen , door de Duivelen daar uit te jagen : gelyk zo Jantjes wel een herberg met het mesje uit kunnen fchoon vagen. Hier aan is verwant het fpreekwoord : *Zy zouden wel eenen roof voor de belle balen.*

't Is een vel.

Door dezen naam word een vrouwmensch niet zeer geprezen. Zo zegt men , *'t is een ftout vel* , *'t is een ondeugend vel* , *'t is een lelyk vel* , enz. 't Kan in bedenking genomen worden , of dit *vel* niet by verkorting komt van *Velleda* , eene waarzegfter en gebiedfter , zelf van eene goddelyke achting en gezag , by de aaloude Duitschen , gemeld van Tacitus. Met zulk eene voorafknipping maakt men van *Leysbeth Lys* , van *Katbarina Kaat* , van *Kornelia Ké* , enz. Dit kan niet meer ongelootlyk fchynen , dan 't geene hier , bladz. 50 , en 51 , gezegt is over de naamen van *Droex* , en *Harmen*. *Velleda* en *Arminius* zyn omtrent tydenooten , en van gelyke beroemtheid geweest. 't *Is een vel* , zoude dan willen zeggen , 't is eene *Velleda* , een verftandig en dapper wyf. Zo zegt men van een fchoone vrouw , *'t Is een Helena* , en van eene kuifche , *'t is een Lucretia*. Hier tegen ftryd niet , dat *vel* nu ten quaa- de word genomen : want dus gefchied in meer benaamingen , die in 't Heidendom geëert , maar by de Chriiftenen tot eene verfoeying geworden zyn , als b. v. een *Waarzegfter* , een *Hex* , enz. Doch wil men voor een *vel* , een boos ftuk vleefch ftellen , dat daar in fteekt , men zal aan geen van beide mis taften , zo men een Griet , niet van vifch , maar van vleefch zoekt : 't geen echter niet gezegt zy van een goed Grietje , die een perel is aan haar mans kroon.

't Is een oude kol.

Dat is eene oude hex , of toveres. *Kol* is verkort van *kolrydfter*. By de Latynen was *colus* een fpijnrok. Deze diende haar , zo men zeide , tot

tot een paard, trots malle Jan, om daar op ten schoorsteen uit, wel een speelreisje door de lucht, naar den kattendans te doen.

't Is een hex.

Ook dit is de naam van eene waarzegster, of toveres. Ik bragt die tot enen oorsprong met *Yffelyk*, in myne Fakkels, bladz. 449. Maar in 't Vervolg der Fakkels merk ik aan, dat *Hex* in de aaloude taal der Kimbren te seggen is, eene wyze vrouw: want daar voor waren de waarzegsters en kollen geacht en geëert. Saul zocht'er sulke eene te Endor, 1 Sam. 28:7. Hier mede quam over een de naam van, *witseywyven*, dat seggen wilde *wetewyven*, van haare wetenschap. De Abt Columbanus segt ons, dat die wittewyven Duivelen zyn. Zo word dat wit zwart gemaakt. Wie nu by ons *Vroewyven*, *vroemoers*, en elders *wyzevrouwen*, en *wyzemoers* heeten, weten wy: maar dese souden met dien naam van *hexen* niet zeer in haar schik zyn. Zy doen ook haar werk sonder tovery.

't Is een feex.

Dat is, 't is een vyandig en haatelyk wyf, uit het aaloude *fyen*, haaten. Ziet de Fakkels, bladz. 423, in *Vyand*.

't Is een staaltje.

Dat is als of men zeide, *'t is een puikje*, 't is een pronkstukje, 't is een juweel. Staaltjes plegen van 't bestegenomen te worden; doch dit word by omkeering genomen: gelyk *puik van siechtigheid*. In dien zin verbaalt men ook *staaltjes van ymand*.

't Is een erg krot.

Dat is 't geen men anders segt, *'t is een slimme pry*. Zommige seggen met eene belachelyke verbastering daar van *karoot*, of *krawwat*. Dit is overgebleven van den ouden Afgod der Saxen *Krado*, uitgeroeit van Keizer Karel de Groote. Syn naam wierd naderhand een spreekwoord van verfoeying, en toegeeigent aan de verachtste en snoodste dingen, gelyk nu wel geschied met den naam van *Duivel*. Zo noemen de Hoogduitschen een padde noch krotte. 't Beeld van dien Afgod had een paddekop. In sulke spreekwoorden word de zin wel veracht. Op die wyze maakt men wel tot vleiwoorden, dat men een kind dus toespreekt; *myn schelmtje*, *myn bondje*, enz. Dus is 't ook met dit *krot* gelegen.

Oorsprong en Uitlegging

't Is een karonje.

Ook dit is een sijnadnaam. Zo zegt men, *'t is een ondeugende karonje*, *'t is een slimme karonje*, enz. Dit is vervoort van het Fransche *carogne*, een dood aas. een kreng, 't geen stamt van 't Latynsche *caro*, vleesch. 't Is dan het zelve met *pry*, dat ook zulk een doode kreng betekent. *Kreng* is uit *karonje* versmolten. *Pry* is van 't Fransche *pris*, gevangen, het zelve met ons *proot*. Ziet de Fakkel in *Kreng*, bladz. 192. en *Pry*, bladz. 288. Of men dan zegt een *karonje*, een *pry*, een *kreng*, een *aas*, een *stinkend stuk vleesch*, 't is alles van even lastyken gear. Doch de dieven behouden dit voorrecht, dat zy *ravenaazen* zyn.

't Is een snol.

Dat is, 't Is een hoer. Hoeren en snol geven malkanderen de hand, of steken in een vel. *Snol* is verkort van *sno bel*; en dat stamt van *snavel*. Hier van is *snobbelen* voor snavelen, zoenen, om dat daar in de neuzen te zamen getteken worden. By een *snol* voegt zich een *pol*. Ziet daar van de Fakkel.

't Is een lichtekooi.

Zo noemt men een lichtvaardig vrouwmensch. Wil dat zeggen, *licht te kooi*, eene die licht met ymand te kooi gaat, zo als *kaalis* is een die kaal is? Of is *kooi* verballert van *ken*, een verken, zo dat een *lichtekooi* is een licht verken? Nu, een hoer en een verken zyn gelykluidende naamen, van die om ontucht in de deugdichenschaal te licht vallen. Ziet het Vervolg der Fakkel.

't Is een schotbeest.

Dat is, een verken, hoedaanige in hun schot, of kot, als in hun paleis, of verkenshemel, plegen gehuift vest te zyn. Dit is een van de pronknaamen van een vuile hoer; en hoerenwinkels zyn rechte zwynkoten. *Die een verken is, moet in 't kot*. Van *pekelboer*, *jsbeuk*, enz. heb ik elders gesproken. Meer bloemen van de welsprekenheid der vischmerkt haal ik niet op. Hier zyn 'er overgenoeg, om ze in ryen en gelederen tegen malkanderen in slagordre te stellen. Ik vermoede, dat 'er wel zullen zyn, die deze gantsche bende hier met geen goede oogen aanzien, en noch nooder uit eene brandende gal hooren zouden. Zekerlyk, konde ik die, door ze te sluyten uit dit boek, ook sevens uit de wereld helpen, haast waren ze in vergetenheid. Maar die zyn te diep gewortelt in veelser herten, geheugenis, en monden. Hier om is de verklaring noodig, op dat men wete wat men zegt. Het verstaan behoorde de tong daar

daar van te breidelen: want nu heeft onkunde geen verschoning. Maar voor al sie elk sorgvuldig toe, dat sodaanige uitdrukkingen die eerloos zyn, niet met waarheid op hem passen. 't Is een waarachtig spreekwoord: *Wacht u voor den daad, tegen de leugen is wel raad.*

't Mag zyn dat ik niet seggen en durf.

Dat is een spreekwoord, wanneer men zyne gedachten van een persoon of saak schroomt uit te drukken. Dit moet een nadeelig denkbeeld in den hoorder veroorzaaken, meer dan of men iets seide. Maar 't gebruik valt altoos zo ingetogen niet, als te sien is uit het voorgaande.

Ik steek daar een speld by.

Dat wil seggen, ik houde daar van op. Dit is ontleent van sommiger gewoonte, die door 't steken van eene speld, merken waar zy gebleven zyn, of iets geeindigt en gelaten hebben.

Onze lieve Heer heeft wonderlyke kostgangers.

God geeft den kost aan alle; en sekerlyk daar onder zyn al grillige herffens, en vreemde fattoenen. 't Is waarheid: *God schiep geen mond, of hy schiep'er een brood toe.*

Hy noemt een schop een schop, en een spâ een spâ.

Dat is, hy spreekt rond uit, sonder vrees of bewimpelen. Wy hebben dit van de Latijnen ontleent. Maar *die een schop een schop noemt, word'er wel mee op een kop geslagen. Veritas odium parit. De waarheid kan dit wyl geen berberge vinden.*

Zy seggen 't malkanderen ongewasschen.

Dat is zonder eenige bewimpeling, zo vuil als 't is. Dus segt men ook iets *ongezonten*. Maar *vuilbekken* is bordeeltaal voeren.

SPREEK-

SPREEKWOORDEN van pleiten, geschil hebben, enz.

't Zwaard kent geen vrienden.

Dit is genomen uit de verbeelding van de gerechtigheid, als eene Maagd met geblinde oogen en een weegschaal in de eenel, en een zwaard in de andere hand. Daar van is ook 't spreekwoord: *Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen snyden.*

De son trekt water.

Dat wil seggen, de Rechter laat zich de handen vullen; *Hu vult zyn blaauw zakken*, en daar word eenzijdigheid gepleegt. 't Word ook toegepast op die ymand begunstigen, zyne zyde kieten, hem voor spreken en verdedigen.

Het hoogste recht is 't hoogste onrecht.

Dat wil seggen, wanneer men sonder eenige billyke toegeventheid en bescheidenheid op zyn gestrengste rechten eisch wil blyven staan, en dat uitvoeren. *De den laatste draagt se en kan wil helbra, krygt het lid op den neus.* Hier mede komt Salmons spreuk overeen: *Weest niet al te rechtveerdig.* Pred. 7: 16. So segt men ook: *Trekt het rouwje niet te styf, of gy krygt de einden in de hand.* 't Is dan geen algemeene stokregel: *Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen snyden, of met stukken slaan.*

Alle dingen hebben twee handvatten.

Dat is, zy kunnen ten goede, of ten quaade geduid en genomen worden, naar dat men ze volgens ymands bevassing en gefintheid, van de eene of de andere zyde begrypt. De liefde gebiedt alles in den beste wyse te slaan. So legt men, *neemt het ten goede*, of ten goede. Dikwyls word wel iets by 't verkeerde einde aangegrepen. 't Is wysheid, *de pan by den steel te houden.* Voor al moet een Rechter hier wel toesien, dat hy geen misgreep bega. Daar toe moet hy zyne twee ooren te werk stellen. 't Is, *Andi et aliter va pariem.*

Tot een wasschen neus maken.

Dit wil seggen alles te vormen en draayen. gelyk men 't van zyn belang achte. Dit word toegepast op 't verwringen der H. Schrift, 't Recht, enz. als waren die van buiglaam wasch. Sulck een speelt daar mé, als 't Posage met zyn muts. Men

Men moet'er een slag in slaan.

Dit wil zeggen, de zaak door inschikking vereffenen. De zinn is klaar, maar de spreekwyze duister. Doch dit *slag in slaan* word veelzins gebruikt. Men *staat* ook *ergens na* door giffen, *gelyk de blinde naar 't ei*; en *Malle Jan sloeg onder zyn hoenderen*. Doch men *staat* ook *den bal wel eens mis*.

Men moet geen goed geld naar quaad geld werpen.

Zoo geschied menigmaal van pleitzuchtige, die zakken vol papieren, maar beurzen zonder geld overwinnen. De ouden zeiden wel: *Wilt gy pleiten om een koe, breng'er noch een toe*; en daar om, *Een Mager verdrag, is beter dan een vet vonnis*. 't Maakt den spaarpot schraal en ledig, zo veele handen te zalven, en vullen. Zo *werpt men ook geld in 't water*.

't Is niet om de knikkers, maar om't recht van 't spel.

Zo zeggen de jongen, wanneer zy om *onbeusch doen* wel eens plukhairen, en malkanderen met de knikkerzakken om de ooren slaan. Hier aan stellen zich gelyk, die om een beuzeling een proces aanvangen, quanfuis om dat het recht aan hunne zyde is, zo zy meenen.

Ontkennen is de eerste regel in de rechten.

Het *Corpus Juris* kent zulk een eersten regel niet, maar gemeenlyk bedienen schuldige zich voor den Rechter eerst daar van, en *blyven'er*, tegen beter weten, wel hardnekkig by, *gelyk een dief by den bast*.

Hy zal 't quaad zeggen hebben.

Dit wil uitdrukken, hy zal zich bezwaarlyk kunnen verandwoorden. Zyn zeggen zal hem weinig kunnen baaten.

't Is wat te zeggen.

Dit spreekwoord past men toe op dingen, die zonderling groot, of zwaar om te doen zyn. De zinn is, om dat te beschryven, zoude men veel woorden moeten gebruiken.

Daar is melk aan de kan.

Dit zegt men als het blykt, of ten minsten waarschynlyk is, dat'er eenigzins schuld is by ymand. Zoude dat ontleent zyn van eenige overblyfzels in eene melkkan, waar uit blykt, dat daar in melk geweest is? Mogelyk is van dat spreekwoord noch een ander oorsprong. 't Was

dieper nagespeurd van dien Koning van Perfië, die aan een zyner bedienden den maag dede open snyden, om dat een wyf hem beschuldigde, dat hy haar koes melk had opgedronken, 't geene deze loochende. Doch daar was melk, niet aan de kan, maar aan de maag.

Hy viel door de mande.

Dit spreekwoord gebruikt men van ymand, die op de beschuldiging eerst iets loochende, maar daar na overtuigt wierd, en dat bekende. Hy valt door de mande, die den bodem inzit, of daar door heen valt, dewyl hem zyn steunzel ontzakt en begeeft. Dit word toegepast.

Men moet kiezen of kavelen.

Dat is, door keur of loting zich 't een of 't ander toeigenen. *Keur baart angst.* Doch 't kan zyn, dat men om de keur niet van de trappen zoude willen vallen.

Als twee honden vechten om een been, loopt'er de derde mee heen.

Zo gebeurt dikwils, als 'er twee twisten, en malkanderen in 't hair zitten om eenige zaak, dat geen van beide die krygt, of behoud, maar dat een derde de gelegenheid krygt, om met den buit door te gaan. In 't byzonder is dat gemeen in pleitgeschillen, die tot verarming van zulke *kampbaanen*, by welke 't is, *Hard tegen hard*, en tot verryking der Advokaten, Prokureurs, enz. plegen uit te vallen.

Kakel gy, de hennen leggen de eyeren.

Dit zegt men tot ymand, wiens gekakel en preutelen men niet acht. Die van de laatste *de eyeren begeert, moet het kakelen lyden.* Maar men moet zien, dat het ei niet in de netelen werde gelegd. Doch die geen *eyeren heeft, mag het nest broeden.* Hy heeft dan geen nood, dat het een *stinky* zal zyn. Doch de pleitbezorgers weten door hun kekelen den boer zynen eyerkorf af handig te maken.

't Is hard tegen hard.

Dit zegt men, als twee hardhoofden tegen malkanderen aanbotten, en geen van beide wil wyken, of zwichten: waar uit zy aan de pleitbank geraken. Men noemt dat ook *hardebollen.* Het Zinnebeeld hier van zyn twee stootende bokken, die met hunne harde koppen malkanderen onzacht bejegenen. Zulke handelen dan zeer bokachtig.

Bok.

Bokken en beesten zyn een volk.

Dit zegt men boertig van zulke , die malkanderen in bokachtigheid en beestachtigheid gelyk zyn. 't Zy echter den baard niet te na gefproken : want *met een man met een baard is een vrouw bewaars*. Doch ook zulk een valt wel wat bokachtig : schoon hy geen *hoornen* wil dragen. 't Spreekwoord heeft ook dus zyn waarheid : *Als de zon onder is, zyn 'er veel beesten in de ſchaduw*.

Hy zet zyn'aars tegen de krib.

Dit zegt men van een ſtyfkoppigen dwarspaal , die *noch ter roer, noch ter hand wil*, maar zich dwars tegen iets aankant. 't Is genomen van een paard, dat zyn achterſte zet, daar 't hoofd moeft ſtaan. Van zulk een zegt men ook : *Hy is dwars in den wagen*.

Hy wil'er met zyn hoofd mee door.

Dat is, met zyn onverzettelyke ſtyfhoofdigheid. Zulke noemt men *dwingers*, en *dommekrachten*, na dat bekende vytuig. Maar 't gebeurt al dikwyls, dat zy *bunnen kop ſtooten*, en *met het hoofd tegen een muur loopen*. Indien zyn is een goede vrouw zonder hoofd. Doch die'er in is, moet'er door.

't Hoofd loopt hem om.

Dat is, zyn herſſens geraken aan 't draayen en maalen. Maar men moet zorge zoeken te dragen, dat ze niet *dour den vang geraken*. Zo helpt men ymands kop wel op den loop.

Men moet hem zynen tuil laten tuilen.

Dat is, zyn hoofd en zyn laten volgen, tot dat moede en 't einden is. De gelykenis is van een omdrayenden tol. Ziet de Fakkelt, bladz. 386, in *Tuimelen*. Van zulk eenen zegt men ook. *Hy zal zich zelven wel dood loopen*.

Hy is vol haaken en oogen.

Dit zegt men van een moeyelyken werregeeft , en *baarzak*. Haaken en oogen hechten en haperen over al malkanderen.

Ymand onder 't vilmes krygen.

Wat dit zeggen wil, blykt niet alleen aan de ſchaapen , die men in plaats van te ſcheeren , vilt ; maar zy gevoelen het ook , die met een

dikken baard onder 't stomp en schaardig scheermes van een barbiers of snotschrappers jongen geraken, en om Gods wil geschoren worden. 't Is dan daar ook, *Veel geschreeuw, en weinig wol.* Zulk een scheer, of vilmes, hangt al op meer plaatzen uit, dat by *Joris in der eeuwigheid.* Ik wil niemand zenden by Advokaaten of Prokureurs van quaade zaken; op datze my geen proces van injurie mogen aandoen. 'k Ben echter daar voor niet bekommerd, om dat ik my verzekert houde, dat de goede myne verdedigers zullen zyn voor de Vierschaar van rechtveerdige Rechters.

Al te goed; is zyn nabuurs gek.

Niemand kan te goed zyn in deugd. Maar goed word ook genomen voor langmoedig en verdraagzaam. Daar in kan een gebrekkelyke overmaat zyn, die van andere dikwyls misbruikt word, om zulke te verkorten, beledigen, en onderdrukken. Dit zegt een ander spreekwoord niet onaardig. *Die zich zelven een schap maakt, word van den wolf gegeten. Die zich onder den draf mengt, word van de verkens gegeten. Zodaanig eenen noemt men Jan Goedbloed.* Ja men zegt wel; 't Is een gek, die niet quaad word. Ik laat dit voor de rekening van die dus spreken. Zulke menschen brengen weinig processen in de wereld.

Hy laad het al op zynen drekwagen.

Dit wil zeggen, hy raapt op al wat hy vind, en hem voor komt; niets is hem te vuil. Dit is ontleent van de karren, waar op men de onreinigheden der straaten laad. Zo is ook een spreekwoord: *Hy verzegt geen vracht, zo lang zyn schuyt niet vol is.* Dit past men in 't byzonder ook toe op Pleitbezorgers, die alle zaken zonder onderscheid, 't zy goede of quade, aannemen te bedienen, als 'er maar voordeel voor hen by is.

't Meeste geschilen krakeel, is om te weinig, ofte veel.

Dit is een oud spreekwoord; maar de waarheid der zaak is noch ouder. *Zonder myn en dyn, zou de wereld bemel zyn.* Hier toe behoort mede: *Hy doet dit niet om haat, noch om myd, maar om zyn eigen profyt. 't Spel is, zich voor dich.*

Om een leur, of een zeur.

Dat is om iets van geringe waardy. Een leur is een beuzeling. Ziet de Fakkel, bladz. 208. Hier van is *uit leuren* zulke koopmanschap langs de deuren uitventen. *Zeur* is verbastert van *zier*. Zo zegt men; *Niet een zier.* Het zelve is, *Om een trenzenens*, dat is, een noot met een gat.

gat. Ziet de Fakkel, blad. 183. Niet ongelyk is, *Om een appel, of een ei*. Dus word'er wel getwift *de lana caprina*, om een *wisje wasje*.

Dien niemand weder spreekt, heeft veel gelyks.

Zekerlyk zulke perzoonen en zaaken vind men schier zo zelden als witte raaven. De klaarste zaak vind noch wel eenen *Johannes Contra*. Men heeft 'er, die hunne eere stellen in tegen 't gemeene gevoelen aan te gaan, om wyzer dan andere te schynen. Zo was 'er ouds tyds een Filosoof, die beweerde dat de sneeuw niet wit, maar zwart was. Wat is 'et ook, waar op een Advokaat van quaade zaaken geen exceptie, of uytvlucht weet te vinden? Byzonderlyk *die aan den weg zimmert*, heeft veel berisfers.

't Is buiten kyf.

Dit zegt, men twift of kyft daar niet om, dat is buiten tegenspraak, elk stemt en staat dat toe. Dit spreekwoord rickt naar de vischmarkt; maar men kyft ook elders wel. In de oude taal was *kyftwift*, gefchil.

Hy steekt de zon een kaars aan.

Dat drukt uit, een zaak die in zich zelve middagklaar is, door duisterder bewyzen te willen betogen. Even zo zeiden de Latynen, *Soli lumen inferis*, en *Lumen Soli mutuas*. Op eene diergelyke wyze zegt men: *Hy draagt water in de zee*, gelyk der Latynen spreekwoord was; *Mari aquam addis*. *Hy brengt sparren in Noorwegen*. *Hy zoekt zand in de duinen*.

De kaars die voor gaat, licht best.

Dit komt overeen met, *Leeringen wekken, maar voorbeelden trekken*. Dan mag echter *de Duiwel de kaars niet bouden*: want de kandelaar zou niet deugen, en slechts een stalkaars en dwaallicht vertoonen. Doch zo schaadelyk zyn in 't tegendeel quaade voorbeelden. *Als de Abt met de kaart speelt, dan troeven ook de Moniken*.

't Gaapt als een oven.

Dat wil zeggen, de zaak blykt openbaar. Quadsprekende *doen wel een mond op als een oven*, en men beboeft veel bry, om alle zulke te stoppen. Doch vergeefs word tegen een oven geqaapt. Hoe wyd ymand den gaaper open spalkt, de oven wint het.

Dat sluyt niet.

Dit wil zeggen, het past niet, het voegt niet, 't is geen gevolg noch reden. Ik denk dat het genomen is van de rymen en gedichten, die op malkanderen sluiten moeten. Al van ouds was het rymen by onze landgenooten in groote achting. Das is 't het zelve met, 't is onze rymt. Maar men zegt ook, *dat sluit niet, zei slojje.*

Het luistert naauw.

Dit zegt men van een zaak, waar op in 't behandelen zeer zorgvuldig moet acht gegeven worden, en die lichtelyk kan gekrenkt worden, of missen. 't Is overgebracht van scherp naar iets te luisteren, dat een ingelpannen opmerking vereischt.

't Hangt noch kleeft.

Dit zegt men van iets dat reuuloos is, en geen verband noch samenhang heeft. Hier mede komt overeen; 't *Hangt aan malkanderen als geknoops zand.* Of, *Hier had ik u, daar verloor ik u.* 't Gaat anders met zulke, waar van men zegt, *Zy bangen aan een als snot en quil:* want die taaye stoffe laat zich wel als over een huis trekken. Dus zegt men ook, 't *Hangt aan, als slyk aan 't rad.* Het tegendeel is, 't *Houd als een verros touw.* 't *Is gemeert aan een verrotte kabel.*

't Vloeit als een fontein uit een bezemstok.

Dit zegt men boertende, met een belachelyke gelykenis, van iets dat zeer stram voorkomt. Zo als die gauwaard van zich zelve getuigde: *Ik heb een groot verstand; maar 't wil'er niet mis.* Zulk een Hengstebron schynen zommige Rymers, uit het vloeyen hunner verssen, wel in 't hoofd te hebben: 't en ware men liever wilde vermoeden, dat die daar uit een kei voortstroomden. Is ymand geen Poeët geboren, hy blyve met zyn verssen t' huis. Konst beschaaft de natuur, maar verandert die niet. 't *Zyn quaade putten, daar men 't water in dragen moet.*

't Moet uit den geest komen, dat ik myn kouffen lap.

't Komt uit den geest, 't geen gedaan word door 't opkomen van een inwendigen lust en drift tot iets. Dit word, omte lachen, op het lappen van kouffen toegepast. Wie zal dan kunnen zeggen, dat dit niet geestig is?

't Valt moeyelyk, veel hoofden onder een kaproen te brengen.

De reden is, *Zo veel hoofden, zoo veel zinnen.* Doch lichtst geschied dat

dat onder een narrenkovel, dewyl de gantsche broederschap der gekken wel in de kap wil. Zy zyn echter alle onder de kap van den bemel.

Hadden zo alle eenen zin, zy liepen alle eenen weg.

't Is goed, dat dit niet is, want dan zouden ze malkanderen verdringen, en onder den voet loopen. De verſcheidenheid der zindelykheden is noodwendig. *De eene heeft zin in de moer, en de andere in de dochter, zo geraken zy beide aan den man.* Dus kan elk zyn gading krygen. Doch ymands zin is zyn bemelyk. Zo verſcheide is ook de ſmaak, en die laat zich niet betwiften. Ik voeg'er by, de keur der ſchoonheid: want elk meent dat zyn Lief de ſchoonſte is.

Daar de liefde klein is, is 't begryp groot.

Dat dit een oud ſpreekwoord is, blykt uit het woord *begryp*. *Begrypen* was in de oude taal berispen, en *begryp* berisping. Dus zegt men noch tot een vitzuchtigen: *gy zyt zo begrypelyk.* *Liefde pleegt geen leed te zyn; of ten minſten, zy verſchoont en bedekt dat.* Hier van is 't ſpreekwoord: *'t Is al goed, wat hy doet, dien men bemint, 't Is al quaad, dien men haat, wat hy begint.* Groote berisping, en veel bedillen, is dan een teken van kleine liefde, en de vrugt van haat en nyd. Hier op paſt Matth. 7: 3, 4, 5.

Hy maakt van een veest een donderſlag.

Dit zegt men lachende, alhoewel vry onbeſchaaft, van eene onmaatige vergrooting. Zo maakt men *van een splinter een balk*, en van een muis een olifant. Als zulk eenen *een vloot byt, is Holland in laſt.* 't Spreekwoord is ook: *Om te vyſten of wenschen, behoeft men niet nyt zyn bed op te ſtaan.*

Met verlof, of met oorlof.

Dat plegen beſchaafde ſpreekers voor af te laten gaan, wanneer zy voor tedere ooren iets zullen zeggen van de *beste kamer*, en de geheimen die daar toe behooren, of iets diergelyks, dat het geurigſte denkbeeld niet verwekt. In ſpreekwoorden valt het gebruik zo ingetogen en zorgvuldig niet; maar *kapt'er dikwyl als vry met een ruwe byl in.* Ik kan den gewoonen ſpreektrant niet hervormen; maar moet my in dit werkje van den gemeenen ſtroom mede laten voortdryven, om te melden en verklaren wat'er zegt word, zonder dat te wettigen, of voor het myne aan te nemen. En waarlyk, zaaken van dien aard moeten wel haaren gang gaan, 't zy met of zonder oorlof, al ware het van den Keizer.

Men

Men kan dat zonder spreken niet zeggen.

Dat zegt men boertende, wanneer men iets niet uitdrukken wil. Zo maakt men een aflegger met Jan van Leiden. Dus zegt men ook: *Hy spreekt beter, dan of hy stom was.*

't Zal'er stinken.

Zo geschied als drek geroerd word. Getuige zy de Bruid, wanneer de wyngaard onder de aarde word gesneden. Dit word toegepast op een vuile zaak. Dus zegt men ook: *Hy maakt daar veel stanks van.*

Men zou zich bedoen.

Dat zegt men boertende, om een belachelyke verwondering over iets uit te drukken. Wat dat is, ziet men in de kinderen, die wat in de broek doen. Hier aan is gelyk: *Men zou zich bepiffen.* Maar men zegt ter waarfchouwinging: *Dat gy u niet en bedoet.*

Hoe men een drek meer roert, hoe hy meer stinkt.

Aardig zegt dit, dat men vuile zaaken stil moet laten beruften. *Men moet geen oude koeien uit de gräft balen, of drek met modder willen afwasschen.* De Latynen zeggen dat, *Lutum luto purgare.*

Dat u niet brand, blaast niet.

't Wil zeggen, bemoeit u niet met het geene u niet en raakt. Een nuttige les voor moeyallen, en die zich in de twisten van andere menigen. Vergelykt Spreuken 26: 17. Men zegt echter ook, *Beter slyf geblazen, als den mond verbrand.*

't Is oly in 't vuur.

Dit wil zeggen, het voed het quaad, en hift meer aan, gelyk het ingieten van oly, in plaats van lesschen, de vlam vermeedert. Dit zeggen de Latynen, *Ulcum camino addere.*

Daar liggen de mosselen.

Dat is, *daar ligt de brodde.* Dit is ontleent van de mosselbanken. Zo zegt men ook, *daar ligt het bem,* daar schuilt het geheim. *Hinc ille acbrymæ.*

Daar ligt de kneep.

Dat wil zeggen, de klem der zaak. Dat gevoelen de dieven, want

neer het op den knuyprok aankomt. *Hy heeft den kneep weg*, die 't geheim der zaak of handeling gevat heeft. 't Is ontleent van vast toeknypende dingen, welke niemand openen kan, dan die de handeling daar van weet. Men zegt ook: *Daar ligt de knoop*, dat is, de zwaarigheid die opgelost moet worden. Bekent is *de knoop van Gordius*. Dit komt op een uit.

Hy slaat den spyker op 't hoofd.

Dat wil zeggen, hy treft de zaak wel, gelyk wanneer een spyker op 't hoofd word gellagen. Hier aen is gelyk: *Hy vat de zaak in 't gewricht*.

Weet gy een gat, hy weet een nagel.

Dit zegt men van ymand, die straks zyne antwoord gereed heeft, en op alles terstont eene uitvlucht kan vinden, gelyk men een geboort gat stopt met eenen spyker. Zo word *een gat vernagelt*.

Hy houd altoos een achterdeur open.

Dit zegt men van ymand, die zyne woorden zo voorzichtig beleid, dat men hem daar in niet kan vangen, maar hy altoos eene uitvlugt gereed heeft. Van zulk een zegt men ook: *Hy is voor geen een gat te vangen*; Dat van de muizen ontleent is.

't Is quaad vossen met vossen te vangen.

Dat wil zeggen, den eenen loofsaard te bedriegen door den anderen, om dat zy malkanders strecken kennen. Hier mede komt over een, *Die een boer bedriegen wil, moet een boer mede brengen*. Doch *hebt gy met vossen te doen, let op uw boenderkot*.

Hy is 'er achter geraakt.

Dit zegt men van ymand, die eenig geheim heeft outdekt. 't Schynt genomen van de tooneelspeelen, waar in men door voorgefchoven gordynen het gezigt belet. Zo zegt men ook van die zich verborgen houd, *Hy schuilt achter de gordyn*.

Hy moet een scherp gesigt hebben, die een maagd kennen zal.

Dit spreekwoord laat ik op zyn beloop. 't Staat elk voor zyn voorhoofd niet geschreven; wat hy, of zy, bedreven heeft. Sint Ursel. zegt de Legende, had een leger van elfduizend Maagden: maar zommige vermoeden, dat men nu al werk zoude hebben, om zulk eene talryke schaare te werven, zonder dat 'er wel veele *mortepayen* onder zouden kunnen loopen.

Men zal dat noch met lantaarnen zoeken.

Dit zegt men van iets, dat nu wel weinig geacht is, maar noch in een groot waardy staat te geraken, en nauwkeurig nagespeurd te worden. Daar toe bezigt men lantaarnen in de duisternis. Vergelykt Zeph. 1: 12. 't Was zo geheel ongerymt niet, wanneer Diogenes met zyne lantaarn des midbags op de volle markt menschen zocht. Hy vond daar slechts, zo hy zeide, menschen in naam, maar beesten in daad.

Hy speelt schuilewink.

Dat is, hy versteekt zich, gelyk de kinderen *schuilewink*, dat is schuilwinkelen spelen, door zich in hoeken en winkels voor malkanderen te verbergen.

Iemand man en paard noemen.

Dat is, van hem duidelyk en omstandig melding doen, als of men zulk een ruiter, op zodanig een paard beschreef. Gaan zy niet wat bedekter te werk, die zeggen, *Niemand genoemt, niemand geblameert, maar die heeft het gedaan.*

Als men gus zegt, meent men alle de hoenderen.

De zin is, men behoeft ymand, die men bedoelt, niet altoos uitdrukkelyk te noemen. 't Gezegde toont dat dikwils klaar genoeg, en 't gemeene sluit het byzondere in. Al noemt men elk der hoenderen niet, op hen allen past het wordeken *gus*, om ze weg te jagen.

Zyu moeders hoenderen vliegen zo verre niet.

Dat wil zeggen, hy zal zo verre niet geraken, hy zal zich wel met minder moeten gelyden. Hoenderen plegen na by honk te blyven. *Een baan is stout op zynen mesthoop.*

Hy zeide niet eens, blaauw is uw oog.

Voor *blaauw*, zegt men ook *vlak*. Dat wil zeggen, hy sprak nergens van. Wat toepassing en oorsprong dat heeft, weet ik niet te raaden. Ziet het op een blaauwen oogappel? Of op de Rotterdamse fooi? Of op wat anders? De Muskoviters houden voor een uitnemende gunst, *zyn Czaarsche Majesteits klare oogen gezien te hebben*, gelykzy spreken. Zo zegt men ook, *Hy liet blaauw blaauw zyn*. Dat is echter noch beter, dan *malkanderen blaauwe bloemtjes wys te maken*. In veele spreekwoorden komt dit blaauw, b. v. *Dat is blaauw. Een blaauw reden. Alle blaauwe maandagen. De blaauwe zakken vullen. Daar komt niet een bondje met een blaauw steertje*, enz. Dat

Dat steekt hem in de krop.

Dat is, *dat ligt hem hard in de maag, dat kan by niet verduwen*, daar over wrokt hy. Hier toe behoort ook, *Zyn krop uitschudden; Iets oppkroppen; Zyn krop was vol*, enz. Dat alles van de vogelen ontleent zal zyn.

Hy vind daar geen been in.

Dat is, niet 't geen hem hard voor komt, of niet door wil, gelyk de botten en beenderen. Anders zegt men: *Dat steekt hem in de keel. Dat kan by niet oprygen.*

Imant een kat aan't been jagen.

Dat is, hem een groote moeyelykheid toebrengen. Men weet hoe een gejaagde en beangstigde kat byt en krauwet.

*Niemand kan langer rust en vrede hebben, dan zyn na-
buur wil.*

Dit word best verklaard door de ondervinding van die werzuchtige gebuuren hebben, welke als Salamanders in 't twistvuur leven. Best woonden zulke, daar zy geen gelegenheid hebben, om met hunne nabuuren te kunnen kyven.

Hy heeft den wolf by de ooren.

Te weten, hy durft hem niet los laten, en weet niet, hoe hy hem vast houden zal: want wolven hebben korte ooren. Dit past men toe op ymand die in een gevaarlyke zaak is, en verlegen hoe hy zich daar in best zal dragen. Dit spreekwoord zyn wy aan de Latynen verschuldigt.

Niemand wil de kat de bel aendoen.

Hier van heeft men deze fabel. Een kat maakt een groote slagting onder de muizen. Die piepende gemeente hield een breeden Raad, wegens middelen tot haare behoudenis, tegen zulk een gevaarlyken vyand. Hier was *goede raad duur*. Een eerwaardige en van ouderdom gryze muis sloeg voor, dat men de kat een bel zoude aanhangen, op dat zy door het klinken over al verraden wierd, en de muizen zich daar voor zouden kunnen hoeden. Dit wierd van die aanzienelyke Vergadering wel goedgekeurt: maar de zwaarigheid was, *Wie zal om die kat de bel aendoen?* Niemand der meeldieven wilde dat hachelyk werk op zich ne-

men; en dus bleefde kat zonder bel, en beloerde de muizen als te voorren. Dit word aardig toegepast.

't Is geen kat om zonder handschoenen aan te tasten.

Dit zegt men van ymand, die zich wel weet te verweeren. Men weet wat een bange kat door haare klauwen vermag. Die dat dier aantast zal in zyn felheid, moet al wel gedekt en gewapent wezen.

't Staat op schroeven.

Dit zegt men van 't geene geen zekere vastigheid heeft. 't Geen op schroeven staat, kan men lichtelyk op eu neder vyzen, gelyk men wil.

't Hangt daar aan.

Dit is ontleent van een spyker, of iets diergelyks, die het gantsche gewigt van den opgehagen last draagt: welke, zo die spyker bezwykt, ook vallen moet.

Hy vuurt het verken onder den buik.

Vuuren is snyden, lubben. Dit word toegepast op zulke, die heimelyk de bestre krippen weten te snyden, als b. v. in 't afmaken van boeten, buiten kennis van den Officier door mindere Gerechts bedienden, enz.

't Geschied onder den duim.

Dat wil zeggen, heimelyk en steelswyze. Hoe dat te pas komt, is my duilster. Ik verklaar het dus: *Hy heeft 'er den duim op*, betekent hy heeft het onder zyn magt en bedwang. Ziet dat spreekwoord. Echter weten arglistige dikwyls wel een middel om heimelyk zulke te foppen, hoe vast zy hunne zaken meenen te hebben. *De wolf eet wel een gezelschaap.*

Iets achter baks houden.

Dat is, het te rug houden, niet te voorschyn brengen. In de onduidelijke taal was *bak* de rugge, dat vermaagschapt was aan *bac'ten*, achter. De Engelschen hebben dat *bak* voor ruggenoch. Hier van is *bakboord* rugboord, waar na de stuurman aap 't roer den rugge keert.

Hy draait een strop voor zyn eigen bals.

Dit zegt men van ymand, die zyn eigen verderf brouwt. Zekerlyk dat gaat verder, dan een roede voor zyn eigen aars te maken. 't Wierd dus bewaarheid in Haman, Esth. 7: 9, 10. 't Gebeurde ook naar de letter.

letter in 't jaar 1572, buiten Middelburg, aan Spanjaarden, die men opknoopte aan die baſten, welke zy by zich hadden, om 'er wie zy van de onze vingen, mede op te hangen. Zo verhaald Hoofd in 't VII Boek zynr Nederlaſche Hiſtorien, blad. 260.

't Is'er om gewed.

Dat drukt uit; 't is'er aan gewaagt, 't is in de weegſchaal gelegd. Zo geſchied dat geene, waar om men wed. Maar *wedders zyn kyvers.*

't Stond zus, of zo.

Dat is, 't was *wik, of wak.* 't Stond in twyfel, of het op deze, of op die wyze: zoude uitvallen. 't Stond in de waagſchaal.

't Proces hängt aan den ſpyker.

Dat zegt men van een pleitgeſchil, dat blyft ſteken, 't zy om dat de wederzaakers dat niet achtervolgen; of om dat de Rechters dat niet uitwyzyn. Dan hängt men de ſtukken in eenen zak op aan een nagel, Maar men mag 'er de ledige beurzen wel by hangen.

Beter is een mager accoort, dan een vette ſententie.

De waarheid van dit ſpreekwoord, ſchoon met baſtaardtaal doorſprekt, ſteunt op veelvoudge ondervinding. *Die pleiten wil om een koe, brengt'er noch een zoe.* Zekerlyk die zyn recht met den pleitzak halen wil, moet dikwyls wel dubbele vracht betalen. Dus leerde die boer, *hoe de Advokaten en Procureurs in den Haag aan den koſt quamen.* Doch ook elders geſchied dat op diergelyke wyze. Hier op paſt mede: *De nil is niet wys genoeg, om den bond zyn biegt te hooren.*

Ongewezen vonniſſen zyn te vreezen.

De reden is, oru dat ze tegen de verwachting van een pleiter dikwyls uitvallen; die'er dan niets van heeft, dan een mond vol klachten en ſcheldingen, en eene uitgeledigde beurs.

Hy heeft zwart op wit.

Dat wil zeggen; hy heeft eigenhandig en ſchrifttelyk bewys, met zwarten inkt op wit papier. Dat zullen de kalveren niet uitlekken. *Vox pro-pata perit, litera ſcripta manet.*

Hy heeft de oudſte brieven.

Zo zegt men van ymand, die het eerſte en oudſte recht op iets heeft,

waar van de brieven bewyzen zyn ; mits dat die met geen *beter zyn ver- zegelt.*

Ja slechts om vree te hebben.

Dit word gezegt als men iets toestemt , om buiten geschil te blyven. *Want ja en neen is een lange stryd.* Maar daar is noch een ander gilde van Jabroërs , en Amenteggers , die wel gemakkelyk in Raadhuizen op een kussen gezeten zyn ; maar beter op een bekel zouden passen.

Zy scheuren om den grootsten lap.

Dit word gezegt van zulke , die tegen malkanderen om 't langste einde trekken. Doch dat kan hebzieke baatzuchtigen wellzeer buiten hunne giffing uitvallen ; wanneer zy het touwje te sterktrekkende , het einde in de hand houden , of dat hen dit als een gladde paling ontglipt. Die te wyd gaapt , en 't al , of te veel wil hebben , krygt dikwyls niet met al. Vaster gaat hy , van wien men zegt : *Hy heeft de koe by de boornen. Hy heeft het becht in de hand.*

Aris geeft den hond 't spek. Neen , moer , ik mag 't zelf wel.

Dit spreekwoord drukt boertig uit , dat de liefde van zich zelf begint. *Zulk een stukje zou de hond zyn moer niet geven.*

Hy weet hem niet te wille.

Dat wil zeggen , hy kent zich niets aan hem verschuldigt , hy wil hem niets te wille , om hem te believen , of om zynen t'wille doen. Dus zegt men , *Iemand ergens in te wille zyn , of iets te wille , en om zyn t'wille doen. Weten voor erkennen is ook in , Iemand iets dank weten.* Doch dat aal behooren tot wyten , 't geen in een goeden en quaaden zin genomen word ,

SPREEK-

X V I I I.

SPREEKWOORDEN van visschen, jagen, vangen, &c.

De naarstigheid is de moeder van 't geluk.

Dat leert de bevinding, wanneer des Heeren zegen die vergezelschap. Anders kan ze niet baaten, Psalm 127. In 't tegendeel zegt het spreekwoord: *De leuheid komt niet daar ze wezen wil.* Dat beide bevestigt de wyze Salomo in zyne Spreuken. 't word elk niet *gemakkelyk op een stoeltje i' huys* gebracht. *Gebraden baazen loopen den slapper niet in den mond.* Kont gy met den steur niet van den wind leven, gy moet aan der heiden, en 't geluk zoeken. *De kat die baare potten niet wil nat maken, krygt den visch niet.*

Elk vischt op zyn gety.

Dat is, elk die wys is, neemt zyn tyd en gelegenheid tot gewin waar. Als visschers dat niet doen, missen zy een goede vangst. Zy moeten dan ebbe en vloed wel in acht nemen, die op verscheiden plaatzen verscheide zyn. Hier mede komt overeen: *'t Is nu zyn oogst.* *'t Yzer is in 't vuur.* Men moet het yzer smeden terwyl het heet is. *Haal op, als 't vischje onder haalt.* *Hooit als de zon schynt.* Zo moet een goed schipper zyn gety wel weten te kavelen; en is dat verloopen, een beter gety wachten.

In troebel water is 't goed visschen.

De reden is, dan zien de visschen, in die roering het net niet, om zich daar voor te kunnen wachten. Dit word toegepast op duistere en verweerde zaken, waar in zommige het meeste voordeel weten te doen. Zo zegt men, *In de rommeling is 't vet,* dat op de boterkern speelt.

Hy vischt achter 't net.

Dat is, hy zal niet vangen: want de visch die in 't net zal besloten worden, moet daar voor zyn, niet achter. Zyn dan andere met hun net de voorste, en volgen wy met het onze, zy nemen ons den vangst voor den neus weg, en laten ons nauwelyks *een ooge visch* over, de zin is, niet een ooge vol. 't Oog kan niet bergeb.

Hy wil visch voor visschers deur vangen.

Dit zegt al mede, verloren moeite doen, dewyl andere die nader by waren, de zoode al weg hebben.

Hy

Hy werpt een spiering uit, om een kabeljauw te vangen.

Dat wil zeggen, hy doet een geringe kost of dienst, om daar door een groote winst of vergelding te verkrygen. Het tegendeel is, *Goed geld naar quaad geld werpen*. Zy vangen echter gemeenlyk, die met een *zilveren angel visschen*, al laten zy dien bloot, zonder daareen spiering tot aas aan te doen, en zelden *vangen die bot*.

Tmand aan 't lyntje krygen.

Dit kan ontleent zyn van den hengelaar, die een vischje met zynen angel vangt; en dus komt daar mede overeen, *Tmand aan zyn snoer te krygen*. Het eerste kan ook genomen zyn van de trekkers aan eene lyn, die met malkanderen in 't *lyntje loopen*, als dat om hunne lighaam gewonden is. Het tweede zoude men ook kunnen t' huis brengen tot een snoer, waar aan paarlen of koraalen zyn geregen. Dus zegt men ook: *Hy reed daar aan mede*.

Onder in den kuil vangt men den visch.

Dat is, men moet het einde aanzien en afwachten. 't *Einde goed, al goed*. Het *einde kroont het werk*. Maer 't gebeurt ook wel, dat het *einde den last draagt*; en *Onder in den zak vind men de rekening*. De kuil kan wel eens onklaar geraakt wezen.

Zy is in de fuik.

Dat zegt men van eene vryster, die door den vryer tot het huwelyk bepraat is. Doch 't gebeurt zomtyds wel, dat zulk een *geen grooten aal heeft gevangen*, en dat het op *katvisch* uitkomt, zo die al in geen spiering, of *stinkvisch*, verandert is.

Hy draait 'er zyn aars uit.

Dat is, hy ontwikkelt zich daar van, *hy weet den dans te ontspringen*. Dit is overgebracht van de visschen, die met het omdraayen van hunnen *beert* uit het net weten te geraken.

Hy is in 't net geraakt.

Dat is, hy heeft zich laten bedriegen, hy is verstrikt. Men zegt ook wel, *Hy heeft zich 't netje over 't hoofd laten halen*. Dit is genomen van de vinkenvangst. Vergelykt Prediker. 9: 12.

Hy heeft het harpoen in 't lyf.

Dat is, hy is getroffen en vast. Dit is ontleent van de *Walvischvangst*.

vangſt. 't Komt over een met, *Hy heeft het ſpek weg. Hy heeft den bont in den aars. Hy heeft den baak al in de keel.*

Bot geven, of vieren.

Dat is ymand involgen en toegeven. 't Is een gelykenis van Walviſchen enz. waar aan een ruime lyn word gegeven om voort te ſchieten, als zy van 't harpoen getroffen zyn. Zo geeft men ook een touw bot. Maar wat is dat bot te zeggen?

Ik zal'er hair of pluimen van hebben.

Dit ſpreekwoord is geſproten van de jagers, die op viervoetig wild, of gevogelte uitgaan, b. v. op haazen, of patryzen. Het zelve is: *Ik zal'er baring, of kuit van hebben.*

Een goede waterhond ontziet geen modderige ſloot.

Dit wil zeggen, hy laat zich om voordeel te bejagen, of zyn voornemen uit te voeren, niet wederhouden door iets vuils of moeyelyks, maar ondergaat dat.

Op de hage kloppen.

Dit is ontleent van zulke, die vogelneſjes zoeken, of wild jagen. Deze kloppen en ſlaan op hagen en ſtruiken, op dat 't geene daar in ſchuilt, zich zoude ontdekken door uitvligen, of wegloopen, en zo gekregen woorden. 't Word ook toegepaſt op ymand te maanen, op dat 'er geld uit zyn beurs te voorschyne kome.

Daar men't minſt verwacht, ſpringt de haas uit de gracht.

De zin is, 't geluk komt zomtyds van daar men't minſt verwacht. Zo zeiden de Latynen: *Semper tibi pendeat hamus. Quo minime credis gurgite piscis eris.* Men moet dan den moed ſtraks niet opgeven. *Omgezien kan geſchiên.*

Hy is van zyn veld.

Dat wil zeggen, ergens daar hy niet bedreven is. Dit word tot zaaken overgebracht. Een haas die van zyn veld is, en de ſluippaadjes, of loopies niet kent, weet niet waar heen hy zich beſt wenden moet, en word lichtelyk van de jachthonden gevangen. Dus zegt men ook: *Hy is'er bedreven als een karper op den zolder.* Dit gaat zo verre, dat de oude zeiden: *Een zot is wyzer in zyn eigen huis, dan een wys man in een anders.* Immers, *Een haas is ſtont op zyn eigen meſtboop.*

H h

ca

en een bond in zyn eigen nest. Met het eerste komt over een: *Hy is van zyn stuk*, of van zyn verzet geraakt. *Veld winnen*, en *'t veld bebouden*, *bouden*, is ontleent van veldslagen.

Hy heeft achter de hage geloopt.

Dit zegt men van een jongen, die uit de school gebleven is, gelyk wel geschied om vogelnestjes in de hage te zoeken. Maar niet zelden vinden zy het ledige nest; dewyl de jongen uitgevlogen zyn, of omdat een ander de moeite van 't uithalen op zich heeft genomen. De reize van zulk een haaglooper zoude echter niet vruchteloos wezen, indien hy van daar een roede meêbragt, om hem ter welkomst mede te quispelen.

Met een zoet toomtje.

Dit zegt men van ymand door vriendelykheid ergens toe aan te lokken, en te verleiden. Dit spreekwoord is van 't gebruik uit misverstand verbastert, want het moet zyn, *met een zoet toomtje*. 't Is genomen van een vogelaar, die een zoet sluisje gebruikt, om de vinken in 't net te krygen. Zo zeggen de Latynen; *Fistula dullee canis, vulnerem dam de cepit anceps*.

Hy is geen schoot waardig.

Dat wil zeggen, hy is niet waardig, dat men iets aan hem te kost legge, of eenige moeite om zynen 't wille doe, *'t Is aan hem niet besteed*. De gelykenis is van zulke kleine Vogelstjes, of iets diergelyks, die 't kruid en den hagel van een roerschoot niet verdienen. Men zegt dat ook: *Hy is 't afblaazen van de lont niet waardig*.

Hy heeft een kraai geschoten.

Dat is by de Zeeuwen, hy heeft lorrendraavery, of sluikery begaan. De ouden noemden de verklikkers *kraayers*; 't zy dan van den haan, die 's nachts waakt, en geluid maakt; of iets diergelyks. Een *kraai* kan dan zyn zulk een *kraayer*, of verklikker, dien men omkoopt om te oogluiken en zwygen, of weet te bedriegen. Zo kan zulk een geschoten worden met een zilvere kogel. Anders, 't is de sluikery zelf? en zois een kraai te schieten, 't geen men sluiken wil onverklikt binnen tekrygen, gelyk men zegt, *Een vogel in de vlucht te schieten*. Mogelyk krygt zulk een verklikker, of kraayer, den naam van een haan in dat spreekwoord; *Daar zal niet een haan na kraayen*, voor 't zal niet uitgebragt worden, daar zal geen navermaan van zyn. Doch al zo wel kan dit gebragt worden tot den haan, die op de verloochening van Petrus-kraaide, gelyk gezegt is bladz, 10.

Hy

Hy loopt in 't oog.

Dat is, men houdt het oog op hem, *men heeft hem in de buis, men heeft hem in den neus*, hy heeft zich verdacht gemaakt. Zo gaat het wel met zulke kraaiſchieters.

Hy is in den knip gekomen.

Dit druk uit, hy is verrast en gevangen geworden: gelyk vogeltjes, die men door 't onverwacht nederſlaan van de deuren eener knipkouw vangt. Men zegt ook, *Hy is geknipt*. Gebeurt dit eenen kraaiſchieter, dan pleegt op hem te paſſen: *Een koe kakt in den Mei meer, dan zeven meezen in een gantsch jaar*. Maar hier in pleegt men mede bewaarheid te zien: *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt*. Dan is 't, *Eens betaalt het al*.

Dat ſteekt zyn been uit.

Dit zegt men van iets, daar 't qualyk meê ſtaat. Ik denk dat het genomen is van vogelen, die als zy ſterven, de pooten van zich ſteken, en, als men boertende zegt, hun geld wyzen.

Dat ſteekt zyn aars uit.

Dit zegt men, hoewel onbeſchoft genoeg, om uit te drukken, dat iets bezwykt of begeeft. Zou dat willen zeggen, het aarſfelt, 't deint achter uit? Of is ontleent van de uitpuiing van een muur, die dreigt te vallen?

't Is in de aſch gebrouwt.

Dat wil zeggen, de zaak is verbrod en verdorven: gelyk wanneer enig brouwzel in de aſch geraekt. Dus zegt men ook van ymand: *Zyn ſpillen liggen in de aſch*. *Hy heeft het ſpit in de aſche gewend*.

Hy liep hem in den mond.

Dat is, hy quam hem zelt ontmoeten. Dit is ontleent van een haas, die den jachthond zelf in den muil komt loopen. Op zulk een wyze gaat het in *Leuilekkerland* toe met de *gebraden patryzen*, voor die den *byrbeg hebben doorgegeten*; indien de beſchryving waarachtig is.

Hy zat hem op de hiel.

Dit wil zeggen, hy achtervolgde hem van naby. Doch dat kan niet al zittende geſchieden. *Aandre zoude het wonder zo groot niet zyn,*
 H h 2 in-

indien al een koe een baas ving. Zat is dan verbaftert, of afgeleid niet van zitten, maar van zetten. Dus zegt men, *Ymand na zetten*, voor na loopen, jagt op ymand maken. Het zelve is in *achter hem zitten*, voor zetten.

Met onwillige bonden is 't quaad haazen vangen.

Dat zegt men van die aan eenig werk tegen hun zin en wil gesteld worden. Anders, *gewillige arbeid is maar half werk*. Doch die met katten jaagt, vangt geen haazen, maar muizen. 't Gaat ook buiten de giffing van die een valk jaagt, en een uil vangt. Dog men kan met gesloten oogen, zonder hond, net, of roer, wel een uiltje vangen.

Keel bonden is der haazen dood.

Dat wil zeggen, de menigte maakt de overmagt. *Een man is tegen een man opgewassen*: maar *Ne Hercules quidem contra duos*. Geen een tegen veele. *Twee mannen zyn een mans beer*. Men zegt mede: *Veele handen maken licht werk*; doch 't is de *Droes in de schotel*: en *Veele bonden maken ras een schotel ledig*.

Hy laat den hond hinken.

Dit zegt men van ymand, die zich in iets niet wel quyt. 't Is genomen van de honden, die al hinkende op drie pooten loopen. Dan is 't *krepel werk*.

Een is geen.

Dit zegt men, als een alleen tot iets niet genoeg is. Een is geen getal; maar dat bestaat uit vermenigvuldige eenen. Dus is 't ook een spreekwoord: *Wat gaat'er op een been?* Zo kan men wel huppelen, maer niet wandelen; gelyk niet vliegen met eenenvleugel. Op die wyze zegt men mede: *Een man is geen man*, en *Een man gaat een mans gang*. *Plus vident oculi, quam oculus*. *Twee oogen zien meer dan een*. 't Is insgelyk een spreekwoord, *Een ei geen ei*; *Twee eyeren is een ei*. *Drie eyeren zyn een Paaschei*. Men kan dat door den Regel van drie eens nacyferen.

Iets op stikken.

Dat is, het uit den grond, daar 't verborgen was, ophalen. De gelykenis is overgebragt van 't stikken, of steken, der palingen met een aalscheer. Anders, *opsteken* word ook gebruikt van wild, dat men opjaagt. Met iets *opstikken* komt *opbaggeren* zeer overeen. 't Is echter zelden nut dat men *oude koeyen*, die lang verdrongen en verzonken waren, *weder uit de sloot opbaalt*. Hy

Hy is voor geen een gat te vangen.

Dit zegt men van ymand die loos, en niet licht te vatten is: gelyk die beesten, welker hollen verscheide uitgangen hebben, om als de eene opening bezet is, door de andere te ontkomen. Hier van is 't ook een spreekwoord. 't *Is een arme muis, die maar een hol heeft.*

Daar is een oude rat in de val.

Dit zegt men, als ymand van ouderdom en ervarentheid verschalt is; dewyl oude ratten zich niet lichtelyk in vallen laten vangen.

De ratten aan 't spek helpen.

Dit zegt ymand *in de knip*, of *in de fuik brengen*, door hem met een sokaas te bedriegen. De gelykenis is genomen van spek, dat in een val gedaan word, om ratten te vangen.

Hy heeft het spek al weg.

Zo zegt men van ymand, die ergens door besmet of bevangen is 't Zal ook genomen zyn van ratten, die gesnoept hebben van spek, 't geen met rattekruid vergiftigt was. Hier aan is niet ongelyk: *Het kasteel is van binnen verraden.*

Zyn bakhuis zal vliegen vangen.

Dat wil zeggen, men zal daar op vliegen vangen, door toestaan, gelyk men met een vliegslap doet naar vliegen, die ergens op zitten. Zo *mankt men ook van ymands bakhuis een trommel.*

Zo hy dat doet, weet ik zyn vangst.

Dit is eene bedreiging. 't Is te zeggen, ik weet wat zyn vangst zal zyn. Te weten, *hy zal bot vangen*; of, *zyn bakhuis zal vliegen vangen*. Gy zult niet vangen, is gy zult niet op doen, gy zult niet krygen. 't Zal Nihil op 't *Request zyn.*

Die eenen anderen jaagt, staat zelf niet stil.

Dat blykt in de honden en jagers, die een wild naloopen. Zo plaagt, hy, die ymand anders quellen wil, daar door ook zich zelven. Dit ondervinden de aadvangers van rechtsgedingen.

Hy is zowild, als of hy met een trommel gevangen was.

Dit zegt men van ymand, die zich zeer wil en ougetemt aanstelt.

Wat is de reden van dit spreekwoord? Ik weet niet te gissen, dan dat een trommel door haar geluid het wild zeer verbaast en verschrikt maakt, zo dat het zeer verwildert de vlucht neemt, en daar door wel dolschootig in 't net loopt. Maar in 't tegendeel is een spreekwoord: *Men vangt geen baazen met een trommel*. Laat het gebruik zelf zyne meening verklaaren, en van zelfs-regenspreking bevryden.

't Is op hem gemunt.

Dat wil zeggen, op hem word gemikt, of gedoelt. Maar hoe komt muntten daar by te pas? *Munten* is geld slaan, van *mint*, 't geen ik buiten twyffel acht versineed te zyn van 't Latynsche *moneta*. Doch dat schynt op het spreekwoord niet toepasselyk. Ik gis dat *gemunt* verbaftert is van *gemant*, zo dat het zeggen wil, hy is de man, dien men voor heeft. Dus leggen schutters in gevechten elk aan op hunnen man. Hier in word ik bevestigt, om dat een *munlige koe* ouds tyds ook genoegh wierd een *mansche koe*, met betrekking op den tier. Of wil het zeggen, men heft hem bestempelt? Dit word ook verder tot andere dingen uitgebreid. Maar waar toe zullen wy *uitmunten*, voor uitteken, brengen? 't Latynsche *eminere* zweemt daar na niet qualyk.

Pas wat te raken.

Dat wil zeggen, pas op, dat gy wat raakt, ga niet dolschootig te werk, mik wel eer gy schiet.

't Zou wel moeten hitten.

Hitten is treffen, raken. Dat woord is alleen in dit spreekwoord uit de aloude taal by ons overgebleven, maar gemeen by de Engelschen. Ziet daar van de Fakkell, en 't Vervolg.

Hy licht op zyn luimen.

De zin is, hy loert om te verrassen, gelyk de kat op een muis. *Lui-*men is met een nederbukkend hoofd ter zyden uitzien. Ziet daar van de Fakkell, bladz. 216. Zo zegt men ook: *Hy loopt onder den boed*.

SPREEK-

X I X.

SPREEKWOORDEN van regeerbewind, kuiperij, &c.

Daar is wat op het tapyt.

Dit geeft te kennen, daar over word geraadslaagt en gehandelt. De spreekwyze is genomen van het tapyt, dat gespreit pleegt te zyn op de tafel van eene aanzienlyke Vergaderinge, waar aan de Leden zitten, of immers de voornaamste, en bestierders, en waar op men schryft, de stukken legt, enz. Dus zegt men ook, *dat is gebracht aan de tafel van die, of die Vergadering.*

't Is in den meulen.

Dat is, de herffens maalen daar over, men overlegt dat, en is daar mede bezig.

Daar is wat op 't til.

Dat spreekwoord drukt uit, daar is wat op handen. Ziet de Fakkell, bladz. 375, in *Tillen*. Of anders een *til* is een duivenslag, waar op wel vreemde duiven, of doffers komen. Duivenmelkers geven acht, of daar op niet komt zitten, om hem te vangen.

Daar is wat gaans.

Dat is, daar is iets aan den gang, daar zal iets komen, *daar word iets gebrouwven. Muisje wacht u steerje.*

Het heeft veel voeten in de aarde.

Dat is, daar aan is veel vast, 't heeft veel moeiten en zwarigheden. De gelykenis is een boom, die met vcele wortels vast in de aarde staat. Wortels zyn figuurlyk voeten. Zekerlyk zulk een boom valt niet met den eersten slag.

Zet dat noch wat op de lei.

Dat wil zeggen, neemt dat noch niet aan voor een zekere en gewisse waarheid. Zo word iets wel geschreven op een schalie, 't geen men voor nader onderzoek en blyk, noch niet te boek stelt. 't Is dikwyls, *Die baast geloofst, is baast bedrogen.*

Ik zie daar een gat in.

Dat is, ik zie dat'er middel is, om door die zaak te komen, ik zie daar

daar een nitkomst in. Zekerlyk 't is geen voorzichtigheid, dat *men zyn boofd in iets steekt, waar in men geen gat ziet*: want dus doende, zou men met zyn kop tegen de een muur kunnen loopen.

't Is'er niet in te werpen, als een bal in een venster.

Dit past men toe op zaaken, die zo licht en gemakkelyk niet te doen zyn. 't Komt overeen met, *De koe wil zo over de brug niet*. Diergelyke boerige gelykenissen vind men in menige spreekwoorden, b. v. *Hy valt'er in, als een end in een byt*. 't Is een drollige inval, als van een boeren kakhuis. *Hy is met zyn aars in de boter gevallen*, enz.

Zy slaan de handen in een.

Dat zegt, zy voegen hunne krachten te zamen, Ik gis dat dit ziet op de onderlinge verbindenissen en beloften, die door het slaan der handen in malkanderen betuigt, en als verzegelt worden. Dus geschied iets *by handtastinge*, als men *de hand daar op geeft*. Anders moest die handen in een te slaan, zyn die zamen te voegen; doch die spreekwyze zoude tot deze zaak niet zeer passen, om dat niet het in een-slaan, maar het aanslaan der handen, tot het uitvoeren van 't werk noodig is.

't Zyn maats als elefanten.

Dat is, by uitnemendheid groote kaaren, gelyk de elefanten groote beesten zyn. Hier van heeft ook olifants papier dien naam. Op die wyze zegt men, *'t Is een boer als een paard*, en *'t Is geen klein je, een paard in de wieg*. Anders is het met zodanige, waar van men zegt, *Zy zyn smalle vrienden*.

Hy heeft zyn rokje gekeert.

Dit zegt men van ymand, die van party verandert, door overtegaan tot eene andere geloofsbelijdenis, kabaale, enz. 't Is overgenomen van eenen rok, die omgewend, en 't binnenste buiten gezet word.

Hy hangt de buik naar den wind:

Dit beduit, hy voegt zich naer den tyd. Een huik was in de oude taal ook een mantel. Deze word om 't lyf geschikt, naar dat de wind waait. Bekent is de fabel van de zon en den wind, die hunne krachten beproefden aan een'reizer met zynen mantel. Maar zeer wel kan dit spreekwoord zien op de gewoone afbeelding van de Fortuin, of 't Geval. Hier mede komt overeen: *'t Is een weerbaan*, hy draait met alle winden. Men zou zich dan op zulke beter kunnen verlaten, als zy
op

op 't ſpits van den toren geſtelt wierden. Doch ook de galgeklepels waayen met alle winden. Het eerſte woord ook dus gezegt: *Men moet de zeilen ſtellen naar den goeden wind.*

't Werk ſtaat ſlecht geſchoren.

Dat is, 't niet wel aengelegt, 't is 'er ſlecht geſchapen. Dit is ontleent van 't opſtellen eener webbe. Deugt de ſcheering niet, dan is van den inſlag en 't weefzel niet veel goeds te verwachten.

Hy ziet in den wind.

Dat zegt men van ymand, die voorzigtig en verzeziende is. 't Is genomen van een' weerkundigen, die gade ſlaat hoe de wind is, en of zich ergens donkere wolken en onweders in de lucht opdoen, om 'er zich naar te ſchikken. Vergelykt Spreuken. 22: 3. Men zegt ook van zulk eenen: *Hy ziet verder dan zyn neus lang is.*

Het waait uit dien boek.

Dat wil zeggen, van die zyde heeft men de gunſt en drift, van daar komt het. Vergelykt Jer. 1: 14. Hier toe behoort die vrage: *Hoe is de wind met u?* Men kan dat waayen ſtraks zien aan de weerhaanen. Van ymand die veel overkomen is, zegt men: *Hem is zeelover 't boefd gewaayd.*

't Roer ligt 'er na.

Dat is, daar toe is de zaak geſchikt en aangelegt, gelyk men door 't draayen van 't roer een ſchip ergens heenen ſtiert. Zo is ook een ſpreekwoord: *Men moet het roer leggen over 't boord, daar men 't wil binden,* dat is, daar men 't houden wil. 't Is niet wel gezorgt, wanneer 't ſchip *over ſtunr dryft*, en men *over ſtaag word geworpen.*

't Is de wend tegen de keer.

Zommige zeggen *de wind*, doch 't moet *wend* zyn. Dezin is, alles is dwars tegen malkanderen.

Ymand onderſteek doen.

Dit drukt uit, hem iets ontwenden, door hem te onderkruipen, en zich in zyne plaats te dringen. Vergelykt Genef. 27: 19.

Ymand in zyn licht ſtaan.

Dat zegt zyn aanzien, achting, of gewin benadeelen. Zo brengt men ymand

ymand duisterheid toe, wanneer men hem 't zonnelyc onderschept. Dat niet te doen, was de gunst, die Diogenes van Alexander begeerde. Dus zegt men ook: *Ymands licht betimmeren.*

Hy is zich zelven in 't licht.

Dat wil zeggen, hy benadeelt zich zelven: door misgedrag, onvoorzichtigheid, enz. gelyk ymand die zelf zyn licht beneemt, of verduistert. Hier aan is niet ongelyk het spreekwoord: *Hy brengt ze mei, die 't om stooten.*

Hy heeft de voet in den beugel gekregen.

Dit zegt men van ymand die op den trap is om tot eene hooger bevoordering op te klimmen. 't is ontleent van een stegelreep, waar door men te paarde raakt, en *zich in den zadel zet.*

't Is op een storting uitgekomen.

De zin is, de zaak is mislukt. Een storting is een miskraam. Dit word op andere dingen toegepast.

Hy heeft een langen neus gekregen.

't Wil zeggen, hy is beschaamt geworden. Zulke zien voor zich neêr, en langs hunnen neus, dien zy in 't gezicht krygen. 't *Scheelt veel, een voet op een neus.*

Hy loept met zyn kop tegen een muur.

Zoodaanige doen niet alleen den muur niet wyken, maar doen zich zelven nadeel. Dit brengt men over als een gelykenis op diergelyke dwaaze, styfzinnige, en veegeeffche ondernemingen. Daar opziet ook, *Hy wil'er met zyn kop mei door.* Maar zonder kop, quam hy 'er niet.

Ymand voor 't hoofd stooten.

Dat zegt hem bruskelyk afwyzen. Maar zelf stooten hunnen kop, die *met het hoofd tegen een muur loopen.* Andere *loopen wel een blaauwe scheen.* Doch malkanderen voor 't hoofd te stooten, is zeer bokachtig. Zo geschied van die *hardebollen.*

Hy mag daar zyn muts wel na werpen.

Dit wil zeggen, hy is dat quyt, 't is hem ontsnapt, en hy kan dat niet krygen. Wanneer iets ontloopt, 't geen men niet achterhalen kan, word de muts wel van 't hoofd genomen, om die achter aan te werpen. Zoude het spreekwoord daar van niet gevormt zyn? r.

Tmand van de baan knikkeren.

Dat is, een mededinger uit den weg ruimen. 't Is ontleent van 't kuikerspel der jongens. De meeste handelingen der menſchen zyn doch als kinderſpeelen.

't Heeft zyn plooi genomen.

Dat is, 't heeft zich gezet. Laken dat lang in eene vouw geweest is, kan bezwaarlyk daar weder uit gebragt worden. 't Gebeurt echter wel, dat men van een zaak zegt: *'t is in een andere plooi gekomen*, wanneer de bekkens verhangen zyn. *Nieuwe Heeren maken nieuwe wetten.*

't Roer is omgeworpen.

Dat wil zeggen, 't is met het beſtier der zaaken verandert, de dingen hebben een anderen keer genomen. Die aan 't roer van den Staat zitten, draayen dat tot een anderen koers. Zo doet een ſchipper, als hy een ander Voorland wil beſteven, of een andere kuſt bezeilen.

De bekkens zyn verhangen.

Dat is, de zaaken zyn verſchikt, en hebben een ander plooi gekregen. 't Zal genomen zyn van bekkens, met welke men wegen ſluit. 't laet men menigmaal *bet bekken aan den ouden poſt*. Zo was 'er een ſpreekwoord by de ouden: *Alles moet blyven als 't was*. 't *Bagynje moet ſpinnen vlas*, en de *Pater drinken uit het groote glas*.

't Bladje is omgekeert.

Dat is, de zaak is geheel verandert. Myns oordeels wil dat niet zeggen, het blad is omgeſlagen; maar 't is 't onderſte boven gewend. Bekent zyn de konſtprenten, die door dat middel geheel verſcheiden figuren vertoonen. Zo is b. v. de Paus, des omgekeert zynde, de Duivel.

Hy ſchuilt achter de gordyn.

Dat is, hy houd zich bedekt en verborgen. 't Is ontleent van de toneelgordynen, waar achter de ſpelers zich verſchuilten, tot dat het tyd is te voorschyn te komen, om hunne rol te ſpelen. Dus zegt men ook: *Hy ſchuilt achter d. haage*.

Een man een man, een woord een woord.

Dit zegt men van die getrouw zyn in hunne beloften te houden. Men moet een eerlyk man op zyn woord mogen geloven, en dat moet zyn zegel zyn,

Het Spant'er.

Dat is, 't komt'er op aan, het nauwt'er. Dit zal ontleent zyn van een styf gespannen touw, dat in gevaar is van in stukken te bersten, of getrokken te worden. Zo komt het wel op een stemmetje aan.

Hy giet het in alle vormen.

Dat wil zeggen, hy schikt en beproeft het op alle wyzen, gelyk dus gehandelt kan worden met gesmolten metaal, of anders leem, of wasch. Hier mede komt over een: *Hy vouwt het in alle plooyen. Hy wringt zich in alle bochten.*

Hy draayt het spel op zyn duim.

Dit zegt men van ymand, die iets keert en wend naar zyn welgevalen. Zo kan men den duim rondom draayen gelyk men wil; en dus ook 't geen men daar op heeft. Daar aan is gelyk: *Het draait op die spil. Ymand den duim kussen*, is zich aan zyn welgevallen met eerbiedigheid onderwerpen.

Hy heeft het graauw op zyn hand.

Dat wil zeggen, het gemeen gepeupel is aan zyn zyde, en past op zyn wenk. Maar waarom word dat het *graauw* genaamt? Buiten twyfel om dat men het weinig in purper, karmozyn, scharlaken, of fluweel uitgedorft ziet: maar al van ouds meest in een graauwe py steekt; naar de mode der graauwbroers en ezels, zelf in hun Paaschpronk. Dit *op zyn hand hebben*, zal overeenkomen met, *op zyn duim te draayen*. Hy *vliegt ymand van de hand*, die op zyn handwenk gereed is. Vergelykt Job 38: 35. Maar *Hy heeft dat in zyn hand*, is in zyn geweld. Men zegt ook: *Zo licht als de hand op 't hoofd te leggen.*

Kuipen.

Dit woord, en de betekende zaak, is zeer gemeen, en 't gilde van deze kuipers is een der allergrootste. Het drukt uit te arbeiden, en alle middelen aan te wenden, om de meerderheid der stemmen tot iets te winnen, en dus veele hoofden te vereenigen; gelyk een kuiper die tonneduigen door hoepels zamenvoegt. Als dat kuipwerk geklonken is, zegt men, *de banden zyn vast gelegd*. Daar van is *bekuipen*, *omkuipen*, *epz*. Schoon de zaak de zelve is, gebruikt men voor kuipen ook *lymen*, dat mede vast en zamen hecht, maar zo luide niet gehoord word. Dat is nu de meesterproef. Breken die banden, of dat lymzem, dan *valt alles in duigen*; en houden de hoepen niet vast, dan word dit kuipwerk wel licht *de bodem ingesagen*. *Ymand.*

Ymand in den arm nemen.

Dit zegt ymants vriendschap en gunst zoeken te winnen. Omhelzen is een oefening van liefde, die wederliefde verwekt.

Hy ligt my daar om zeer ten halze.

Dat wil zeggen, hy houd daarom zeer by my aan. 't Schynt te spelen op de omhelzende vleyingen, waar door men ymant vriendelyk smeekt en liefkooft, om hem te bewegen.

Hy klopt voor een doofmans deur.

Dat is, hy krygt geen gehoor, niet meer dan of voor de deur van eenen dooven klopte: hy doet vergeeffſche moeite om gehoord te worden. Zo zegt men ook: *Hy laat het zyn kaproen hooren.* Het tegendeel is: *Gy hebt dat geenen dooven gezegt.*

Hy steekt aan de kar.

Dat wil zeggen, hy helpt de zaak doordringen, hy leent 'er de hand toe. De gelykenis is van de karren der turfvoerders en diergelyke, welke een man voortrekt, maar veel geholpen word, als andere die achter aan voortstooten.

Ymand te paard helpen.

Dat is, hem te bevoorderen, en voort te helpen, zo dat hy in en tot staat geraakt. Het tegendeel is, *ymand uit den zadel werpen.* Deze word dan een zandruter. Dat overkomt lichtelyk aan die 't *malle paard berijden*, en dus aan 't hollen komen. 't Is al een proefftuk van de kuipkonst, de ſtegelreep wel te houden.

Ymand over 't paard heen zetten.

Dit zegt ymand door eene al te groote drift en gediensligheid nadeel toebrengen. Hy doet ymand dienst die *hem te paard helpt*: maar ondiens, die hem door al te hoog op te heffen, en al te sterk door te dringen, daar over heen beert, zo dat hy van de andere zyde moet afvallen. Dus zegt men, dat de aapinnen hunne schoone geliefde jongen van liefde dood drukken. Dit spreekwoord word toegepast op zulke, die ymand al te zeer pryzen en opvzelen, zo dat hy de al te groote ophef en verwachting niet voldoen kan, en dus hem meer doen afvallen.

Ymand op den hond helpen.

Dit wil zeggen, ymand 'er uit helpen, hem ten verderve helpen. Maar hoe

hoe past dat daar op? Myne giffing is deze: *Tmand te paarde helpen, is 'er hem boven op helpen*, te recnt helpen, verheffen. *Op den bond helpen*, is dan het tegendeel: want die gaat niet wel onder den man. Doch men overwege, of in dit spreekwoord niet gespeelt word op de kluchtvertelling van dien man, die zyn wyf verbood op den hond te ryden: welk verbod haar aanprikkelde om dat te doen: maar zy kreeg 'er een hap van. Veiliger ryd men op 't houten paard.

Hy zit op den kruiwagen.

Dat wil zeggen, hy heeft vrienden, die hem bevoorderen en voort-helpen zullen, gelyk men iets voortkruyt met een kruiwagen. Daar van zegt men, *Die de kro heeft, kruit ze*. Doch zulk een *kruiwagen* gaat al dikwyls niet rechts. Men is echter noch liever van een karos overreden, dan van een drekwagen.

Men moet nagels met hoofden slaan.

Dat is, zaaken doen die vastigheid en klem hebben. Nagels zonder hoofden hechten niet vast, en glippen door. Anders doen nagels met hoofden.

Op den zelven nagel kloppen.

Dit wil zeggen, een zelve zaak aandringen, gelyk een nagel, waar op men met den eenen hamerslag na den anderen klopt.

Het is geklonken.

Dit zegt men, als iets uitgevoert, vast en zeker is. De zin zal zyn, 't is zo vast, als of het met spykers vast geklonken was. Even zo zegt men, 't *Ligt in tras*. De gelykenis is genomen van vast metzelwerk.

Dat is van klink.

Dit drukt uit, dat is van nadruk, dat is braaf. 't Is ontleent van klinkende dingen, die zich bekent en ruchtbaarmaken. Zo ondervinden die een *klink*, of kaaksmeet, krygen. Vergelykt Jerem. 10: 3. Nu hebben de klingende redenen by veele zonderling gehoor en kracht. 't *Geld dat stom is, maakt recht dat krom is*, in deze goudeeuw.

Hy heeft zyn vrinden in zyn zak.

Dit wil zeggen geld, waar mede hy vrienden kan maken, volgens dat spreekwoord: *Ryke lieden hebben veel vrienden*. Ziet Spreuken 14: 20. *Lieve vrienden hebben geen strik op den bruidel*. 't Is nu een stokregel

gel by menigte: *Geld is de leuze. Voor geld koopt men de bitter. Species in manibus. De heeft dat'er klinkt, krygt dat'er in 't glas springt. De werelt zegt: Zyt gy boer of dief, hebt gy geld, ik heb u lief. 't Beste geloof is by veele gered geld, en om geld zouden zy den Duivel dienen. Welkom zyn ze, die wat brengen. Si nihil attuleris, ibis flomere foras. Maar meniger geld is met hun ten verderve. Het geld brengt in de Hel, en blyft'er zelf buiten. Met het eerste komt overeen: Hy heeft zyn gaven in zyn zak. Een man van groote gaven is by veelen aangenaam, en raakt wel tot zyn oogmerk. Dit vind men by die den Vader en de Moeder van Melchizedek kennen.*

De kleeren maken den man.

Dat is, na dat ymand uitgedoft is, word hy van de wereld geacht en geëert. Hoewel dikwyls de binnenvoering van een selpen rok niet deugt, en wel een Achabs hert en huid in een hairen zak steekt. Ja in 't tegendeel, daar scuilt wel een edele geest onder een kaal rokje; terwyl een fraaye mantel op een kapstok hangt. Men kan ook wel een pop opschikken. Dus maakt men een molik, door een stroobos in kleeren te steken.

Men kan wel een wys brofduit een narrenkap steken.

Dat is, 't moet een wyze zyn, die op zyn tyd wel den zot zal veinen. Hier toe behoord dat spreekwoord: *Houd u of gy mal waart, gy zult den kost wel krygen. Anders, Een zot spreaks ook wel een wys woord.*

Hy kan met al zyn vrienden wel op een ton danssen.

Dit wil zeggen, hy heeft'er geen. Doch dan moet die ton ledig zyn, en op den bodem staan: want een volle ton ontbeert geen vrienden.

Hy staat in zyn hemd.

Dat zegt, hy is alleen; en verlaten van alle, die hem voor heen aangingen. 't Is ontleent van ymand, die tot op zyn hemd ontkleed is.

Hy is Nero niemands vriend.

Die zegt men van ymand, die in een algemeenen haat en vyandschap is: gelyk die allersnoodste bloedhond Keizer Nero, die om zyne onmenschelyke gruweldaaden door den Roomschen Raad voor Ryksvyand verklaart, en van elk vervloekt en verlaten wierd. Dit dede hem zyn eigen moordbeul worden. Vergelykt Gen. 16: 12. Maar 't Is ook waarheid. *Alle mans vriend, is menig mans gek.*

Hy

Hy is buiten gedykt.

Dat zegt men van ymand, die ergens buiten gesloten is. Dit word overgebracht van landen, die men binnen den gemeeneen dykring niet bevat, maar atzondert. Zo word ook ymand *uit de Synagoge geworpen*.

Eerst Oom, en dan Ooms kinderen.

Dit wil zeggen, de waardigste moeten naar hunne rang voorgaan, en, *Als meerderman komt, moet minderman wyken*. 't Is, *Elk zyn beurt*. Tot voorbaarigen zegt men: *Wacht uw beurt*.

Hy gaat daar een voet te hooger op.

Dit zegt men van ymand, die zich ergens op verhoovaardigt. Trotze plegen *den kop in den wind te steken*. vergelykt Psalm, 75: 6. Zo zyn zy verheven, *als een pad op een kluis*.

Hy heeft een tuit.

Dit zegt men van ymand, die eene groote inbeelding heeft van zich zelve, zich verheft, en geerne voor wat groots zoude aangezien wesen. 't Is ontleent van detuiten, of fontanjens, welke kleine menschen op 't hoofd zetten, om grooter te schynen, dan zy in der daad zyn, en zo zy konden, wat tot hunne lengte toe te doen.

Hy heeft een krul meer, dan een verkenssteert.

Dit zegt men boertende van ymand, die wat meer dan 't gemeen wil zyn. Een verkens steert heeft maar eene krul: maar zulk een is krulliger; byzonderlyk als hy zyn hair op een heete tabakspyp heeft gewonden.

Aan arme lieden bovaardy vaagt de Duivel zynen aars.

Hoe onbeschoft dit spreekwoord is, het heeft klem. Hier door maken arme geern-grooten zich belachelyk, wanneer zy gelyk de ryken *me' willen doen, en niet kunnen*.² al zouden zy om lobben te dragen, zonder hemd gaan. Dus *bangt men om den arm, 't geen men spaart uit den darm*. Dan is 't; *Hoe mooi is poes! Ziet, hoe pronkt het verken nu*. *De koe heeft een fluwaele buif op*.

Als niet komt tot iet, dan kent het zich zelven niet.

Zo verandert Staat de zeden van geringe, waar door zy zich gehaat, bespottelyk, en onverdragelyk maken. De Latynen zeiden: *Asperius nihil*

nihil est humili, dum surgit in altum. Vergelykt Spreuken 30: 22, 23.
Men zegt ook: *Als niet komt tot iet, is 't allemans verdriet.*

Hy bouwyt kasteelen in de lucht.

Dat is, hy vormt zonder grond herffenschimmen van grooten verheven zaaken, als goude bergen, enz.

Hy vlamt daar op.

Dat is, hy is met een brandende begeerte daar toe ontfleken.

De paarden die de haver best verdienen, krygen zeniet.

Ambten worden doorgaans meer vergeven naar gunst, dan naar bequaamheden. *Om lasten te dragen, roept men ezels ten bove.* Op dezen grond gaf die Hofpradiker aan zynen genadigen Heer dien lof, dat Hy de grootste Ezel was, om dat Hy zo veel te dragen hadde. Men benyde dan den kapstok niet, dat die den Staattabbaart en mantel draagt.

Als de Aapen hoog klimmen, dan ziet men hunne naakte billen.

Dat wil zeggen, zulke die tot Staatsambten verheven worden, stellen dan dikwyls hunne onbequaamheden schandelyk ten toon. *Een aap is een aap, al draagt by een gouden ring.* 't Gaat niet door voor eene gemeene waarheid: 't *Kussen*, of *Ambt*, geeft verstand. De oude zeyden ook: *Men kent een man niet eer, voor dat by komt tot eer.*

't Is een groote lantaarn, zonder licht.

Dit zegt men niet on aardig van ymand, die uitwendigiets schynt; maar daar niets nuttigs in steekt: gelyk een lantaarn, waar in geen brandende kaars staat. *Zo steekt wel een looden degen in eene goude schede.* 't Is dan als een lichaam zonder ziel. *Een straat vol mans, en een hand vol verstand.*

Hy slacht des Keizerspaard, dat piste in de groote plassen.

Dit spreekwoord is gesproken uit zulk een geval, waar uit een gering hoveling deze gelykenis opmaakte, dat alzo de Keizer zyne gunstgeschenken gaf, aan die reeds genoeg hadden, daar die aan behoefligen noodiger zouden besteed zyn, *Zo brengt men water in zee.* Dat geschied noch doorgaans in de wereld. Zulke handelen echter noch wyzelyker, dan die *hun ryker willen geven, en hun wyzer leeren.*

Men moet geen gegeven paarden in den mond zien.

Die paarden koopen willen, zien dezelve in den mond naar de tanden, om daar uit den ouderdom te weten. Zo nauwkeurig moet men niet zyn omtrent gegeven paarden, dewyl men daar goed koop aankomt. *'t Is een slecht paard, dat zyn haver niet verdient; byzonderlyk zo 't een paardie kakgeld is.* Dit word by gelykenis tot andere giften overgebracht. Een gifte is winst, hoedaanig die ook is, en moet zo aangenomen worden; of 't zal tot misnoegen van den gever zyn.

Die 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd.

De reden is, om dat zulke een onvergenoegde hebzigt, met ondankbaarheid doen blyken; waar door zy zich grooter giften onwaardig maken. Ook op een ei broed de hen. Maar die tot een blank geboren is, zal zyn leven geen snuiver ryk worden.

Men moet geen bekakte kinderen wegwerpen.

Dat wil zeggen, men moet iets dat goed is, niet wraaken en verwerpen, om dat 'er iets onaangenaams by is; maar handelen als moeders, die de bestruifde billen hunner kinderen schoon vagen. Dus zyn zy gezint, dit zeggen: *Had ik dat geld in een bevuilden doek, ik wilde den knoop met myne tanden wel los maken. Zo moet men om 't bet buis te reinigen, den vloer niet met de vuiligheid uitvagen. En men moet om 's kind te wasschen, dat niet verdrinken.* Zelf zegt een spreekwoord: *Vaage uw Buurmans kind den aars, en neemt het in buis.* Dus verplicht men de ouders, en 't kan weêr te pas komen. Men zegt dus ook: *Werpt uw kinderen niet weg: gy weet niet waar toe zy noch kunnen komen.*

Doet een bedelaar goed, gy word met luizen geloont.

Dit drukt uit, dat arme menigmaal ondankbaar zyn aan die hunne weldoenders geweest waren. *Een ezels dankbaarheid zyn veeften en schepfen.* Doch 't vat geeft uit dat het in heeft. *Ondankbaarheid is 's werelds loon,* en *Ondankbare menschen hebben 't derde deel der wereld in; ja vry meerder.* Dus is 't ook een spreekwoord: *Hy keeft zynen kost eerlyk betaalt, als een paard zyn stalbuur,* te weten met nagelaten vygen, en gelyk die bankeroet speelt, *het bedstroot laat voor de buishuure.* Maar zoude hier op ook gelden: *Die geeft dat hy heeft, is waard dat hy leeft? 't Is de gestoffteerte kramer niet, van wien men zegt: Hy heeft niet een Luis in de mars.* Ik weet niet of ik hier by mag voegen het spreekwoord, dat men in onze g. veeften dikwyls op eenen ondankbaaren hoort toetigenen: *Geef die: Duivel koek.* (Vergelykt hier voor: *Daar is koek te deelen.*) Doch men behoorde den Duivel uit onze spreekwoorden te laten; want *als men van den Duivel spreekt, is by 'er omtrent, of by was 'er geer- ne. Lupus in sabula.*

SPREEK.

X X.

SPREEKWOORDEN van zingen, dobbelen, kaatzen, enz.

Hy ſlaat de maat.

Dat is, hy heeft het opperbewind, hy beſtelt en verordent alles. Zo geſchied in 't zingen van muzyk door den Meester. Dit word op andere zaaken toegepaſt. Dus zegt men ook: *De leuze moet van hem gebaakt worden.*

Hy heeft veel nooten op zynen zang.

Dit zegt men van een grillig en moeylyk hoofd, dat veel beſlag en omſlag maakt. 't Is ontleent van de nooten der zangkunſt, die opzommige deunen wel zeer veele zyn. Doch zulke Muſykanten zingen doorgaans uit *B duur*, maar zelden uit *B mol*.

Hy ſtelt'er geen wyze op.

Dat zegt men van ymand die zyne zaaken verwaarlooſt, en in 't wilde laat loopen. Maar wat is wyze? Beduidt dat een toon? Dat op geen wyze geſtelt is, kan men niet ordentlyk zingen. 't Komt dan op wildzang uit. Of is wyze manier? Geen wyze, zoude dan zyn geen goede wyze.

Dat gaat een toontje te hoog.

Dit wil zeggen, dat gaat boven de maat, door een gelykenis genomen van de zangkunde. Het zelve is, 't *Zeil is te hoog in top gebyſt*. Men zegt ook? *Dat gaat te grof*; 't geen mede op den zang of ſpeeltoon zien kan. Anders, *fyn* word genomen voor fraai. *Grof* is dan het tegendeel. 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Gy ſpint te grof*; en, *'t Is een Grovianus*.

Hy zal wel klein leeren zingen.

Dat is, een lager toon leeren houden, en inkrimpen.

Daar 'is een ſnaar ontſtelt.

Dit drukt uit, daar hapert wat: gelyk in een ſpeeltuig, waar op een ſnaar ontſtelt is. 't Is dan: *Roer die ſnaar niet*. Anders word een valsche en onaangenaam geluid gegeven.

Hy stelt de pypen.

Dat is overgebracht uit het orgelspeel. 't Word toegepast op ymand die verwerring en onlust veroorzaakt, gelyk missteelde orgelpypen een wangeluid maken, 't geen de ooren verveelt. Dat geschied ook, als men die eerst begint op den toon te stellen, zo wel als het trim tram der snaartuigen.

Hy wil in 't hoogste gat blazen.

Dat is, hy wil den hoogsten zwier volgen. 't Moet alles zyn van 't opperste *borderje*. Dit is ontleent van die orgelpyp, welke 't hoogste en zwaarste geluid geeft.

Daar is wind in de moezel.

Dit zegt men van ymand, die veel winderigen klap uitgeeft. De gelykenis is genomen van een opgeblazen pypzak, of zakpyp, die geluid geeft. Dus zegt men ook: *Daar is wind; 't is een windbreker; een windbuil; een broek vol wind.*

Op den duim fluiten.

Vermits de duim geen holligheid heeft, kan die tot geen fluit dienen. Hy dan, dien men op den duim laat fluiten, zal daar van niet te bet zyn, om ymand naar zyn pypen te doen danssen.

Naar ymands pypen danssen.

Dat is, de wille van zulk een opvolgen: gelyk gedanst word zo als de pypers voorspeelt. Matth. 11: 17. Dus wisten de oude te spreken van *Jakke met zynere pypen.*

Daar behoort meer ten dans, dan een paar dansschoenen.

Te weten, daar moeten twee vlotte en bedreven voeten in steken, die voor al geen voetenvel hebben. Dat word toegepast om uit te drukken, dat tot iets meer vereischt is. Zo zegt men ook: *Daar beoefte meer tot het huwelyk, dan vier beenen op een bedde. Twee naakten konnen malkanderen niet dekken. Een alleen ook kan geen ronden dans maken, of 't moest de hond zyn, die om zyn steert springt.*

Kreupel wil voordanssen.

Dit zegt men, als de onbedrevenste de voorbaarigste willen zyn, gelyk dikwils gebeurt: maar dus stellen zy zich belachelyk.

Hy

Hy weet van toeten, noch van blaazen.

Dus beschryft men een gantsch onkundig mensch. Het toeten op hoornen, en blaazen op trompetten, dient om eenig teken te geven. Onwetende verstaan dat niet.

Hy roert den elleboog.

Dat wil zeggen, hy is een dobbelaar. Zulke roeren den elleboog in 't schudden den teerlingen door de handen.

Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Moniken wel dobbelen.

De zin is, als zulke, die iets moesten beletten, dat zelf voor doen, of daar toe aanleiding geven, dan laten zy dat yder vry. Dit past ook op Ouderen, die hunne kinderen dus voorgaan.

Dat loopt op den teerling.

Dit is te zeggen, zo kan het vallen, zulke oogen worden op den dobbelsteen gevonden. Men zegt van een bedrevenen: *Hy weet wat op den teerling loopt*, dat is, hy verstaat de zaak grondig, hy weet wat ze behelst, vereischt, en wat gevolgen daar aan vast zyn. Eengoed speler weet, hoe hy zich van alle werpen op den dobbelsteen moet bedienen.

Die 't spel niet kan, moet het niet spelen.

Dat wil zeggen, niemand moet iets ondernemen, 't geen hy niet verstaat. Zo is *neering zonder verstand, verlies voor de hand*. 't Spreekwoord geeft dus ook een goeden raad, dat zegt: *Die 't ambacht niet kan, moet geen winkel opzetten*. Maar *Die 't ambacht kan, krygt de neering*, zei de *snyder*, en hy kreeg een paar kousen in de Paaschweek te verzoelen. *Hy die niet braaden kan, blyve buiten de keuken*. Men moet *leeren met schade, of met schande*. Doch *die niet te raaden zyn, zyn niet te helpen*.

Iets op een teerling zetten.

Dat is, het hangen aan den ongewissen werp van een dobbelsteen, gelyk vernikkerde tuijschers wel gewoon zyn. Dat past men toe op dingen die ymand lichtvaardig en stoutelyk waagt. Van zulke onbezonnen en onbandige waaghalzen zegt men wel: dat ze *om de galg dobbelen*.

Een kans wagen.

Kans zegt eigentlijk een dobbellot, een werp, en schynt versmolten te zyn van 't Latynsche *casus aleae*, zo als de teerling valt. Ziet de Fakkel, bladz. 153, in *Kans's*. Dus is *Zeven oogen kramers kans*, dewyl die dan een boven de helft der oogen op twee dobbelsteenen tot zyn voordeel heeft. Men zegt, *Hier ook elf oogen*, om gelyk spel te betekenen. Hy *neemt zyn kans waar*, die op een goeden worp let, en dien wel gebruikt. Het tegendeel is, *Zyn kans te verkyken*. *Ymand een kans afzien*, is hem een voordeel afloeren. 't Is *een buitenkansje*, als een voordeel van buiten af toevalt. Als iets hopeloos gestelt word, zegt men, *Daar is geen kans toe*. Het zelve is, *Daar is geen gooi na*. Dit komt over een met, *Daar is geen raam op*, dat ontleent is van de jachthonden, die om het wild te grypen, raamen. Als 'er weinig hope is, zegtmen: 't Is *tegen twaalf oogen gedobbelt*. *De kans keert*; als verliezers door 't dobbellot winnaars worden. Hier toe is wel *goede of slechte kans*. Van gemaskerde dobbelaars is *een mommekans*.

Hy tiktakt zo, dat de schyven hem in de mond vliegen.

Dit zegt men boertig van ymand die wel schranst. Dat spel behaagt een hongerige maag allerbest. 't is dan zo aangenaam niet dus slechts een toekyker van een anders spel aan de tafel te wezen. Ten minsten wil men dan graag mede doen, en 't ymand wel half staan. 't Gaat zo vriendelyk niet toe, daar *de vuisten van ymands bakhuis een tiktabord maken*.

Dat schut ik.

Dat is, daar stel ik my tusschen beide. 't Ontleent van 't verkeerspel. Daar uit, en uit het damspel, is ook, *Ymand een schyf blaazen* wanneer hy die overgezien en verzuimt heeft. Dit word ook lachende wel op een ontkaapt wynglas toegepast.

Hy is schach mat gezet.

Dat is, hy zo vast gezet, dat hy nergens heen kan, 't is dood uit met hem. Ziet daar van de Fakkel, in Schaakspel, bladz. 315.

't Is spels recht.

Dit wil zeggen, 't is een rechtveerdig loon, of vergelding. Meest alle spelen hebben hunne rechten en gewoonten, door 't gebruik ingevoert, welke de spelers moeten opvolgen; anders verongelyken zy den medespeler, en *doen onheusch*. Dus hoort men wel van de jongens zegen

gen: 't Is niet om de knickers, maar om 't recht van 't spel. Die mee regelen wil, moet ook mee opzettin. Doch ik denk, dat spel in dit spreekwoord is bedryft, gelyk het by de ouden betekende. Ziet de Fakkel, bladz. 348. Spels recht is dan eene uitkomst, als op zulk een zaak bilyk was, en paste. Zo loont het quaad zynen meester, die hebben moet dat 'er by staat. Wie stelen wil, moet zich getroosten te hangen; of Dat verstaat zich zelven, een geesseling met een brandmerk.

Hy speelt niet slinks by.

Dat is, 'hy doet met een handigheid mede. 't Geen ymand met de linkerhand verricht, die gewoon is de rechterhand te gebruiken, plagt handeloos toe te gaan. Dus zegt men ook van ymand, die gezwind en geoefent is, *Hy is niet slinks*. 't Spreekwoord is mede: *Hy speelt niet slim by*, dat verbaastert zal zyn.

De baan warm houden.

Dat drukt uit, niet op te houden, maar het eene op het ander gestadig te laten volgen. Gestadig wryven en schuuren verwekt warmte. Zelf worden de jongens de koude ysbaan gezegt warm te houden, als zy malkanderen daar op gedurig na glyden. Byzonderlyk is dit spreekwoord van de dobbelaars.

Dat ligt'er toe.

Dat zegt men van een zaak, die haaren uitslag genomen heeft, en onherdoenbaar is. De Latyneu drukten dat uit door, *Facta est alea*, de teerling is geworpen. Ik twyfel niet, of ons spreekwoord is daar van overgenomen. Het zelve is, 't *Heeft het weg*. Men geeft echter van dat spreekwoord noch een anderen oorsprong, daar ik geen borge voor wil zyn, naamelyk: *Daar leit het, zeide de meid, en haar ontviel een kind terwyl zy danste*.

Beter is een onçe geluk, dan een pond Wysheid.

Dit spreekwoord zal behagen en toestemming vinden by alle liefhebbers van den narrenkovel, die met een helm geboren zyn. Een zekerlyk de verstandigste zyn niet altoes degelukkigste. Erasmus schreef daarom den lof der Zotheid. Hier mede komt overeen: *Gelukkige gekken beboeven geen wysheid. De gekken krygen de kaart. Die 't geluk beeft, leid de Bruid te kerke, al komt hy laatst*. Ziet dat bewaarheid in de verklaring over 't spreekwoord: *Van keurboom tot vuilboom*, bladz. 63. Is 't dan wonder, dat gelukkige ezels met de beste ambten dikwyls gaan stryken? Gewisselyk op menige gevallen past: 't *Is meer geluk, dan wysheid*.

't Is

Oorsprong en Uitlegging

't Is stryk en zet.

Dit zegt men van voordeel, dat ras en zonder moeite verkregen word. 't Is ontleent van de dobbelbank, daar men byzet, en door eengelokkige worp den pot na zich strykt. Zulk een gaat'er dan mee stryken, dat is, hy gaat met den buit, of den prys heenen. Ziet ook de Fakkel, bladz. 366. in *Stryken*.

Zyn leste brood byzatten.

Dat is, het laatste, 't geen men noch overig heeft, om iets te wagen en te winnen. Dus zeggen de jongens, die hunne laatste knikers of iets diergelyks in 't spel byzatten, op hope van winst. Zy noemen dat bygezette hun brood, dat zeggen wil hun deel, of waar voor zy brood zouden moeten koopen. 't Gaat dan van 's berten vloed. Maar dit word in dobbelaars dikwyls bewaarheid, die op 't spel zo verhit en vernikkert zyn, dat zy alles aan den teerling hangen, zo dat vrouwen en kinderen menigmaal t' huis met schreyende oogen gebrek van brood moeten lyden. Dus ligt Gods vloek in dat misbruikte lot.

De kaart is valsche.

Dat is, het is bedrog: gelyk valsche spelers zich daar van bedienen.

De kaart is verstecken.

Dat drukt uit, de zaak is verandert: gelyk door 't verschieten der kaarten, en 't verschikken der bladeren, het spel eene andere gedaante krygt.

Iemand in de kaart kyken.

Dit zegt kennis nemen van ymands toestand, bedryft en oogmerken. Als men eenen tegenspeler in zyne kaarten kan loeren, dan weet men hoe 't met zyn spel staat, en kan zich daar van met voordeel bedienen. Menigen zyn niet geerne te nauw in de kaart gezen. Zo zegt men ook. In den pot kyken.

Tries van boeven.

Dit zegt men van drie guiten: waar op zekerlyk niet past. *Alle goede dingen drie.* 't Is ontleent uit het kaartspel, waar in men de boeren ook boeven heet, b. v. *schuppenboef*.

Hy heeft geen troef.

Dit zegt men van ymand, die niet wel gemoed, treurig en neerslagtig

tig is: gelyk kaartſpelers, die zonder troef bladeren zyn, quaat ſpel, len daar om geen hoop hebben van het ſpel te zullen winnen. Ziet de Fakkel, bladz. 383, in *Troef*. Doch ter misleiding van den tegenſpeler, toont men wel *in't ſlechtſte ſpel het beſte gelaat*.

Hy is beeft gemaakt.

Dat zegt men ook, *Hy is Jan*, en't druk uit, hy heeft niet eens in't ſpel gewonnen. Wil dat *beeft* zeggen op een boertige wyze, zo dom als een beeft? en dat *Jan*, *Jan kan niet*? Ik weet niet anders. Zyn dan *Jan* en *Beeft* niet gelykluidende; ten minſten verklaaren die naamen malkanderen, gelyk *verken*, of *zwyn*, en *ſchotbeeft*. Ik zegge dat echter geenzins van alle Jans.

Heusje komt op zyn beusje.

Dit zegt men als ymand, die eenen anderen had verongelykt, zyn vergelding krygt. Dat ſpreekwoord is in gebruik by de Zeeuwen, maar wat drukt het uit? Ik denk dat het genomen is van de ſpelers, die malkandere onheusch doen. *Heusje* is dan die oprecht handelt, en *Beusje* ziet op *boos*. Dus zal de zin wezen, dat de heusche om de vergoeding van't geleden bedrog en ongelyk op zynen boozen medeſpeler komt. Dit ſtemt dan over een met, *Het quaat loont zynen meeſter*; en, 't *Ys zal zyn water wel eens weêr balen*. Men vind wel meer zulke radebrakingen in ſpreekwoorden, byzonderlyk als de ouden die wilden doen rymen. Dus was ook een ſpreekwoord by hen in kromtaal: *Wie diets, zo geits*, dat zeggen wil, gelyk gy deed, zo gaat het. *Uti vixit. ita morixit*.

Den bal opgeven.

Dat zegt, iets aanvang geven, of eerst aan den gang helpen: gelyk in't kaatsſpel geſchied. Hier aan is niet ongelyk, *Een vuurpyl laten opgaan*, of *opſteken*, dat in oorlogſtyden een ſein pleegt te zyn om eenigen aanſlag uit te voeren. Dit word overgebracht.

Zy kaatzen malkanderen den bal toe.

Dit zegt men van die malkanderen over en weder voordeel toe brengen, en in de hand werken. *Als de eene hand de andere waſcht, worden ze beide ſchoon*. *De eene vriendschap is de andere waardig*. *De eene min brengt de andere in*. Zo was een ſpreekwoord by de ouden: *Het is om booyen, en weêr booyen*, dat ontleent was van hooyers, die elkanderen over en weêr helpen.

Die kaatzen wil, moeten ballen wachten.

Dit wil zeggen, wie ymand wil aantasten, heeft te wachten, dat men hem zo weder bejegenen, en met gelyke munt betalen zal. Zo word in 't kaatspel de opgegeven bal weder te rug geqaatst. Dus moet geen bakker worden, die een hoofd van boter heeft. En, die van 't dak niet kaatzen kan, blyve uit de baan.

Tekent die kaats.

Dit wil zeggen, zet daar een merk by, neemt dat in opmerking, en onthoud dat tot hier na. Ook dit is uit het kaatspel overgenomen, waar in men de kaatzen met een stokje tekent. Doch hier toe breng ik niet, Voet by stek zetten, dewyl men daar by niet blyft pal staan. Stek is dan bestek, paal. Ziet hier voor bladz. 38.

Hy zal de ballen betalen.

Dat is, 't zal tot zynen laste uitvallen, hy zal 't moeten ontgelden. De gelykenis is van 't kaatspel, waar in ymand de ballen betalen moet die andere tot hun vermaak gebruikt hebben. Zoo zegt men ook, Hy zal den bal boeten, die een ander geschoten heeft. Hy zal 's gelag moeten betalen. Hier aan is niet ongelyk: Hy werd met het spij geslagen, en heeft van 't gebrraad niet gegeten.

Dat is een kolfje naar myn hand.

Dit wil zeggen, dat dient my, zo moest ik 't hebben. 't Is genomen van 't ballsaan, of de trektafel.

Hy is overal by met zyn kort kolfje.

Dit zegt men van ymand, die aan alles de handen wil slaan. 't Is genomen van de trektafel, daar een lange kolf wel in den weg is, als 'er een korte by kan.

Men moet den bal slaan zo als hy ligt.

Dat is, de zaak zo behandelen, gelyk zy voorkomt, en de gelegenheid toelaat. De gelykenis is genomen van de kolvers. Zo moet men roeyen met de riemen die men heeft, dat is, zich bedienen van de middelen, die 'er by de hand zyn. Men kan in storm op zee geen nut hebben van een kabel op de zolder. Hy brengt echter niet veel t'huis, die met de mande om melk gaat, naar 't spreekwoord der ouden.

Ymand den bal van onder de voeten weg slaan.

Dat is, hem iets ontnemen, waar op hy zich verliet. Een bal is een los voetsteunzel. Als dat weg geslagen word, moet hy, die daar op stond, vallen. Dit word toegepast. Men verbeeld de ongestadige en wankelbaare Fortuin als op zulk een bal staande. *Die staat, zie toe dat hy niet en valle.* Daar toe dient hem de bal onder zyn voeten, die 'er vast gegroeit is, zo hy geen podagra heeft.

Dat kan niet door den beugel.

Dit wil zeggen, 't kan niet doorgaan, *dat mag niet door de monsterring.* 't Is genomen van een yzeren ring, waar door een bal, die te groot is, niet kan rollen. Zo zegt men boertende van ymand, die ergens geen toegang krygt. *Zyn hoofd is te groot. Hy staat 'er voor en kykt, als een koe voor een muizebol.*

Hy slaat den bal mis.

Dat is, hy treft de zaak niet: gelyk onbedreven kolvers die den bal niet raken. Dus zegt men ook, *'t Is luk raak.* Dat is een kromtaal, 't zal by geluk zyn, zo het raakt, en, *'t Moest wel bissen,* dat is trefsen. *Raak wel, heb wel.*

Hy slaat 'er na, als de blinde na 't ei.

Dit zegt men van ymand, die in 't wilde gift en raad naar eenige zaak. 't Is ontleent van het spel, waar in een geblinde naar een ei slaat. *Zo doet men blinde slagen.* Doch *dat is dan meer geluk, dan wysheid.* Men zegt, *een onze geluk is beter, dan een pond verstand.*

Hy loopt voor zyn bal.

Dat is, hy is te vroeg in de weer, hy begeeft zich te vroeg voor uit met eene ontydige voorbaarigheid, wanneer hy noch beter te rugge zoude blyven, en zien waar 't heen wilde. Die kolven, of den bol schie-ten, moeten den bal na zien, maar niet voor uit-loopen. Gantsch anders handelt zulk een, van wien men zegt: *Hy zend den boog uit, naar den pyl.*

Die bol ligt noch niet stil.

Dit zegt men van een zaak, die noch niet rust, en ten einde is; gelyk een bol die noch voortrolt. 't Is, dat zal noch verder loopen. Men zegt ook: *Dat is noch niet in 't vat, daar 's in zaaren zal.*

Laat hem zynen tuil uittuilen.

Dat is, zyn hoofd volgen, tot dat hy het van zelf moede is, en ophoud. 't Is ontleent van een tol, die omloopt tot dat hy van zelf blyft stil liggen. Ziet de Fakkel, bladz. 386. in *Tuil*.

Hy valt op zyn plat.

't Wil zeggen, hy laat zich niet verzetten noch bewegen. Dingen die op hun plat vallen, rollen niet voort, maar liggen vast.

Dat zal quaad spel maken.

Dit kan schynen ontleent te zyn van de treurspelen, die eenedroevige uitkomst hebben. Daar van is ook zo 't schynt, 't *Spel is op den wagen*; 't *Spel is gaande*, enz. Maar het kan ook op andere spelen zien. In de oude taal had *spel* een ruime betekening voor allerlei bedryf. Zo heeft ymand vrienden in 't spel, dat is, voorstanders, begunstigers; en dus zegt men noch, *met ymand veel spels hebben*.

't Is op de rechte zyde gevallen.

Dat is, 't is gevallen ten goede, en zo als het zyn moest. *Botereje boven*. Anders zegt men, *De steen is in de mortel gevallen*.

Als 't spel op 't best is, moet men ophouden.

Spelen plegen dikwyls op krakeel uit te komen. Dit word verhoed door af te breken, wanneer 't vermaak op 't hoogst is. Anders word het niet zelden *katzjespel*. 't Is ook een nuttig spreekwoord: *Met gewonnen spel zal men'er uitscheiden*. Die dat niet doen, verliezen dikwyls niet slechts dat gewonnen was weder, maar daar by al hanged. Door zulk eene voorwinst weten valsche spelers onkundigen aan te lokken. De jongens zeggen in hunne straattaal: 't *eerste gewin is kattengeSpin*, en geraken dus wel blus van alle hunne knickers en kooten.

Hy zit op een schopstoel.

Dit wil zeggen, onvast, gelyk die op een touter of slingertouw zitten; 't welk een spel der kinderen is. Zo los hangen niet, die *tusschen twee stoelen in de asch zitten*. 't Is ook beter, dan *tusschen hangen en worgen te zyn*. Dan hebben de dieven het bangst; en 't spreekwoord is: *Eer men recht heeft leeren hangen, is men dood geworpt*. Doch men zegt dat van in 't onzeker te zyn tusschen twee quaaden. 't Staat ook niet zeer wel met hem, op wien past: *Hy is zo wel bewaart, als of bymet beide zyne beenen in 't vuur zat*.

Elk

Elk heeft zyn pop, daar hy mee speelt.

Dat is, iets waar mede zyne zinnelykheid malt. De Latynen zeggen: *Trabit sua quemque voluptas*. Dus zegt men ook: *Elk buis zyn popje op zyn mannier*. Maar men moet zich wachten, dat men *van de pop geen afgod make*.

Hy heeft zyn rol gespeelt.

Dat zegt men van ymand, die zyn bedryf heeft voleindigt; 't geen volstrektelyk geschied in de dood. Hier om word dit spreekwoord byzonderlyk daar op toegeeigent. 't is genomen van het toneel, waar op de eene door gewaad, woorden en geleerden, b. v. een Koning, en d'ander een' bedelaar vertoont; doch niet langer dan dat spel duurt, dewyl ze daar na weer alle evengelyk zyn. Dit is een zinnebeeld van de wereld, en haare bewoonders, volgens dat bekende dichtje: *De wereld is een ſchouwtooneel. Elk speelt zyn rol, en krygt zyn deel*. Op dien Schouwburg ziet men dagelyks onder Grooten en kleinen vry meer treur dan blyſpelen; doch in geen van alle ontbreekt de ydelheid. De dood ſchuift de gordynen tos, en handelt met die spelers, gelyk de rekenaar met de legpenningen, die als zy hun werk verricht hebben, alle van gelyke waarde zyn. Vergelykt Psalm 49: 18. en Job 3: 19.

X X I.

SPREEKWOORDEN van gekken, snoefshaanen, en vechters.

Hy is zo wys als zeven dulle koeyen.

Zeven is een getal van volmaaktheid. 't Is dan te zeggen, een volmaakte nar. Zulke belachelyke gelykenissen zyn'er veele, d. v. *Zo wys als Salomons kat. Zo wys als 't Raadbuis te Bremon, dat van wysheid om verre viel. De dengd ziet hem ten oogen nit, gelyk den beul de barmhertigheid. Dat past hem, gelyk de zadel aan een zog, enz.* Aan 't eerste is gelyk: *Hy is stapelgek*, dat is, grondgek, opgestapelt gek, van gekheid opgestapelt. Ziet de Fakkel, bladz. 358, in *stapel*.

Hy word zot, zonder dat hy 't weet.

De reden is in dat andere spreekwoord: *Mal doet geen zeer. Anders behoefde by een plaaster over zyn geheele lyf.* Hier in is een kei in 't hoofd ongelyk aan een steen in de blaas. Doch *die blind word, komt het eerst in de oogen*, waar nu hy *niet een staek door den neus kan zien*. Dit zyn boertende spreekwoorden; schoon de zaaken meer te beschreyen, dan te belachen zyn. Ik zeg wat men zegt; maar laat die zeggers dat verandwoorden.

Een zot heeft geen bellen van doen; hy laat zich zelfgenoeg hooren.

Kan een gek zwygen, men zou hem voor wys aanzien. Spreuken 17: 28. *Maar hy kan den nar niet in de mouw bouden.* Zoude 't daar van komen, dat het dragen van koveis met bellen, als onnoodig, nu buiten de mode geraakt is? Alleen pronken de paarden noch met zulke bellen voor de narrensleden: maar dikwyls zouden ze beter paffen aan die daar in zitten, en achter opstaan; of die 't malle paard beryden.

Hy is buiten westen.

Dat drukt uit, zyn herffens, zyn op'hol, hy heeft geen beleid noch bezef meer. Naar den oorsprong hier van weet ik niet te gissen, of 't moest zyn uit de Fabel van Faëton, die wanneer hy den zonnwagen door den dierkring van 't Oosten naar 't Westen zoude mennen, geheel buiten dat spoor geraakte. Het zelve is dan: *Hy is 't spoor byster.* Anders konde men denken, of niet *Westen* verbastert mogt zyn van *Wissen*, weten: gelyk men 't *geweten* noemt het *gewisse*. Dan zoude het zyn, hy is ~~buk~~ *buk* bewustheid.

Hy

Hy heeft een ſlag van den windmolen weg.

Dit zegt men van ymand , daar vry wat van 's mal onder loopt. Ymands herſſens worden gezegt te malen , als die ontſtelt worden. Zo geraakt hy wel in den mallemlen ; ja zo verre , dat de molen door den vang is , en zich nergens door laat wederhouden , of bedwingen. Wind zegt men van verwaantheid en inbeelding: b. v. 't Is een windbuil , een windbreker , enz. Zulk een wind helpt de herſſens wel aan 't malen. Hy heeft daar van een ſlag weg , die 'er door bewerkt word. Men eigent dit in 't byzonder aan den molen van *Jatſaas* toe : maar waarom juist die zo gevaarlyk is te naderen , zullen anderen kunnen zeggen , die 'er dichter by zyn geweest , dan ik.

De molen is door den vang.

Dit zegt men van ymand , die zyne zinnen en reden niet meer magtig is , maar zich door zyne driften laat vervoeren , terwyl zyne herſſens in den mallemlen aan 't malen zyn. Als een molen door den vang , het ſtremtuig , is , dan is 'er geen stuiten meer aan , hy maakt zich zelven lichtelyk in den brand. Zo zegt men ook , 's Gaas 'er op ſtelten.

Hy zal op geen windmolen verdrinken.

Dit zegt men boertende , om uit te drukken , dat een afwezende buiten gevaar is. Hier mede ſtemt over een : *Hy zal in geen twee ſlooten ſevens loopen*. Windmolen is dan hier in eigentlyk , en geſtelt tegen een watermolen.

Zyn kop is op de loop.

Dit kan het zelve zyn met , *Zyn hoofd maakt* , 't geen wel zo grof gaat , dat de molen door den vang geraakt. Maar ik denk liever , dat het overeenkomt met , *Zyn hoofd is op 't hollen* , *Zyn herſſens zyn op bol*. Dan is 't ontleent van paarden , die in 't hollen op den loop zyn.

Hy is in de boonen.

Dat wil zeggen , 't ſchort hem in de herſſenen. De boonen kunnen in 't bloeyen door haaren laffen reuk de herſſens ontſtellen. Men vind 'er wel , welke op dien tyd van den bolworm plegen gereden te worden.

De kei leutert hem.

Dit ſpreekwoord , met *van de kei ſneden* , en andere die daar aan vermaagſchapt zyn , houden den Roomschen Uilenſpiegel , na *Gajus* , by

ons

ons in een eeuwige gedachtenis; alwaar hy aan veele zyner broederen en *Caysten* zynen naam aangeërfht heeft. Ziet hier voor het spreekwoord: *Kei is Koning*, bladz. 50. Maar om de dubbelzinnigheid, dat *kei* ook eenen steen beduid, zegt men om te lachen, dat *de kei leutert, en moet gesneden worden*, spelende op den steen in de blaas, enz. Zulk een overgang is in meer spreekwoorden. B. v. *Daar 't stil is, is 't goed haver zaayen*, *Een spel heeft ook een hoofd*, enz. Zo leutert de *kei*, als zy in 't hoofd rammelt; en *bet leutert*, als ymand zich in zyne woorden niet gelyk is. 't Gaat anders, wanneer ymand daar by blyft, gelyk een dief by den bast. Met het eerste is gelykluidende: 't *Schort hem in den groozen tee*, waar op de boeren den hoed dragen; 't *Schort hem daar men de offen bolt*; als ook, *Hy is met den kop gequelt*. *Hy is voorzien van verstand, als een gans van een kam*. *Hy heeft zyn wyf zinnen alle drie*. *Hy is niet hoog van verdieping*. *Hy heeft een goed verstand, maar 't ligt was laag*.

Hy heeft het niet vast.

Dat is, *Zyn herssens zyn vlot*, *Zyn zinnkens speelen schuilewink*, dat is, verbergen zich in den schuilewink. *Het leutert*; *Hy heeft zyne wyf zinnen alle drie*. Doch men past dit ook toe op de gezondheid, als die wankelt.

Daar is een schroef los.

Dit zegt men van ymand, die 't niet vast heeft, en daar het leuters. Zo is 't met iets, waar aan een schroef los geraakt is.

Zyn hoofd is niet wel gesloten.

Dat is genomen van 't bekkeneel der jonge kinderen. 't Wil uitdrukken, dat ymand niet wel met het hoofd bewaart is, en zich kinderlyk aanstelt. Mogelyk behoort daar toe mede, 't *Is een loskop*. Aan het eerste is gelyk, *Hy is noch niet droog achter de ooren*.

Hy heeft wesp en in den kop.

Dit is ontleent van 't steken der horfelen, waar door zy de beesten als onzinnig op den loop kunnen brengen. De Latynen noemen dat, *astro percitus*. 't Is niet geraaden, *de horfelen te tergen*. Dat komt overeen met, *De bolworm ryd hem*. Zo zegt men ook, *Hy is hoorndul*, dat van de runderen genomen is. En *Hy heeft de poppen in den kop gekregen*. De gulde Leggende zegt ons, dat de Keizer *Vespasianus* dien naam kreeg, om dat hy een wesp in den neus hadde. Is die naamgronding niet wonder fraai?

Hy

Hy heeft muizennesten in 't hoofd.

Dat wil zeggen, lastige bekommelingen en zwaarigheden over beuzelingen. Dit komt overeen met het aardig spreekwoord der Latynen: *Parturiant montes*, enz. *De bergen zouden baaren, en daar quam belachelijk een muisje te voorschyn.* Maar ziet ook noch eene andere verklaring in de Fakkels, bladz. 246.

't Zyn vieze vaazen.

Door verbaftering zegt men ook, 't Is wijse wasje, voor *visje vaasje*. De *v* is van 't gebruik in een *w* verwisselt. Men denke dan niet op *wisch je, wasch je*, al luid de leeterklank daar na. Doch *vieze vaazen* kromtongt niet minder. Dat wil zeggen, 't zyn vieze fantazyen, grillige herffendweepery. Doch 't word ook op andere nietige dingen toegepast. Ziet de Fakkels, bladz. 441, in *Wijse wasje*. Zulke belachelijke verbafteringen en misvormingen van woorden heeft men meer in andere spreekwoorden, b. v. *Koertje koet; Al den borlement*, enz.

't Is tiere liere.

Dat is, 't is wildzang, *Hier had ik u, daar verloor ik u. Hy heeft zyn goed vertiereliert, ook vertureluurt*, wil zeggen, hy heeft dat met zottigheden en lichtmistry doorgebracht en verquanzelt. Dus zegt men van een zot huwelyk: *'t Is tiereliere, beter twee bedorven, dan viere.*

Dat komt uit geen schaapshoofd.

Dat is, dit komt uit geen onvernunftige herffenen. Een schaaap word gehouden voor een dom dier. Hierom zegt men, *Zo dom als een schaaap*. Dus heet men ook ymand om die zelve reden, *een kiekenshoofd*; en men zegt, *Hy is zo dom als een koe*. *Zo wys, als zeven dulle koejen.*

Gekken gryzen niet.

De meening is, zy hebben geen bekommering noch zorge, die gryze hairen veroorzaakt. Want *Mal doet geen zeer*: en, 't *Geen zy niet wesen, deert hem niet.*

Ymand de kap vullen.

Dat zegt, hem zelf in den zotskovel brengen, en *in den kap krygen*, of brengen, door wat diets te maken.

Elk zot heeft zyn marot.

Dat wil zeggen, *Elk heeft zyn pop, waar mede hy speelt*, gelyk narren zich met hun zotskolf vermaken. Zoude dat *marot* wel van *Klement Marot* afkomstig zyn?

Een gek maakt 'er veele.

Zo ziet men menigmaal, byzonder in 't uitvinden en navolgen der modes. Dus *helpt een geewer ook andere aan 't gaapen*: en als eene koe bieft, dan *steken ook andere den steert op*.

Alle mans vriend, is yder mans nar.

De reden is, omdat zulke zien, door yder te willen behagen, en zich naar elks zinnelykheden te voegen, bespottelyk aanstellen, en daar om van alle veracht en belacht worden.

Hy loopt met de lymstang.

Dat zegt, hy stelt zich dwaas en kinderachtig aan. 't Is ontleent van de jongens, die vogeltjens vangen met stokjes, waar op lym gestreken is, zo dat 'er de pootjes aan valt kleven, wanneer zy naar eenen uil op zyn kruk komen. Ziet de Fakkelt, Bladz. 220. Dit gaat wel zo gewis, dan die te willen vangen, door *wat zonts op den steert te leggen*. Men zegt dus ook van een quidam, 't Is een lymstanger.

Hy loopt voor 't lapje.

Dit zegt men ook, *Men heeft hem voor 't lapje*. Het drukt uit, *men bond hem voor den gek*. Ik gis, dat dit ontleent is van den vliegenlap, waar mede men de vliegen jaagt en vangt. *Zo slaat men wel twee vliegen met eenen lap*. 't Valt zo licht niet, *Met eene dochter twee zwagers te maken*.

Men ziet hem niet voor vol aan.

Dat is, men acht hem niet voor zulk een, in wien het vereischte is. 't Zal overgenomen zyn van het monsteren, waar in *uigemonstert worden*, die niet *mannedeeg zyn*, of hühnevollejaaren en wasdom niet hebben. *Zodanige konnen dan niet passeeren*.

Met zotten is 't quaad boerten.

Zulke nemen dat met onverstand en olopendheid ten quaade. Dus zegt men ook: *Steek uwen vinger in geen zots mond*. Anders, 't Is goed jokken, *daar een goede grond is*.

Men

Men treed wel een pad zo lang, dat ze berst.

Dat is, *Men kan goede lieden wel te veel vergen*, door die te drukken en verongelyken. Dan verandert lydzaamheid in woede, *Patientia lasa fit furor*.

Hy lyd, dat het winterkoren lyd.

Dit zegt men van ymand, die zeer veele en zwaare dingen moet verdragen: gelyk het akkergewas, dat alle de strengheden van den winter moet uitstaan.

Hy verbeet zich.

Dat zegt men van ymand, die zich wederhield en bedwong. 't is genomen van zulke, die op hunne tanden byten, in 't uitstaan en verduuren van zwaare pyn, spyt, of iets diergelyks, om zich gelaaten te houden. Maar op de tanden te byten en knerssen, is ook wel eene uitwerking van dulligheid, of woedende gramfchap.

Hy is straks op zyn paard.

Dit zegt men van ymand, die straks toornig word. Wil dat uitdrucken, hy is straks gereed om te vechten; waar toe de paarden aan ruiters dienen! Echter malle Jan beschryd zyn houten paard noch al rasser. Of wil 't zeggen, hy is terstond vaardig om te vertrekken; gelyk met onmin geschied. *Doch zulke beryden wel 't malle paard*. Is dat paard met bellen, dan past het wel voor een narrenslede, daar de voerman in zit. Evenwel, *Een baastig man moet op goenezel ryden*: want, *De ezels gaat niet buiten zynen tred*. Doch *baastige lieden zyn geen verraders*.

Zy is zo boos als een spin.

Dat is, zy is hevig vergramt. 't Zal genomen zyn van den haat en oorlog der koppefpinnen tegen de padden.

Op ymand gebeten zyn.

Men zegt ook, *verbeten*. De zin is klaar, maar de spreekwyze duister. Wil het zyn, als een bitzige hond op ymand ongezint wezen? Dan is *gebeten* voor *bytende*, en de betekening verandert. Of behoort het tot *bister*, voor *verbittert*? Men zegt dus ook, 't *Is een geslagen vyand*, *volslagen*. Ziet het Vervolg der Fakkels, in *Geslagen*.

Oorsprong en Uitlegging.

Een pik op ymand hebben.

Dat is eene heimelyke ongezintheid en wrok. Ziet van *pik* de Fakkel, bladz. 277, en ook in 't Vervolg. Maar men zegt ook: *Ymand verpikken*, en Zy pikken 'er altermaal op. Dit is buiten twyfel overgenomen van haanen, en diergelyke vogelen, die dus andere verpikken en verdryven. Hier toe behoort: *Hy stond op zyn neus gepikt*. Zo verbyten honden zulke, die zy niet by zich dulden willen. 't Zoude ook konnen zyn, dat *pik* wilde zeggen, *pikzucht*.

Laat geen Duivel in uw buik wassen.

Dat wil zeggen, behoud en queekt geen wrok in uw herte. Dit komt overeen met Eph. 4: 26, 27.

Houd de man; hy wil vechten.

Dit zegt men schertzendé van ymand, die veel snorkeryen en braven maakt, als wilde hy *drie man zeven armen afflaan*, en *ymand de blaas breken*.

Hy maakt veel boha.

Dit is, een groot geroep en geschreeuw. Dit is uit het grieksche *boân*, luide roepen; gelyk mede 't latynsche, *boare*, en *boatus*, een geschreeuw en gebulk.

Ik heb den brui van u.

Dat hoort men dikwyls in onbeschofte straattaal. En zelf: *Ik heb den Duyvel van u*. 't Zal zulke niet benyd worden, al houden zy 't geen zy zeggen te hebben. Van *Brui* ziet de Fakkel bladz. 51. in *Brouwen*. Maar 't is ook een spreekwoord: *Hy heeft den bras van zich zelven*, als: *Jan de Lapper*.

Hy heeft daar den hooi van.

Dat wil zeggen, hy acht dat niet, hy laat zich daar aan niet gelegen zyn. Het zelve is, *Hy heeft daar den lieven tyd van*; en *Hy heeft 'er den draai van*. Dit word gezegt tot verbloeming; van een onbeschaafder woord, gelyk *hy heeft daar den bras van*. Zo zeiden de ouden, *eengoed jaar*, voor den Droes. Dat geschied in veele diergelyke spreekwoorden, van die zediger taal willen voeren, 't geen te pryzen is. Dus zeide men ook: *Uw moeders bemde*, om iets genoemt voor ongenoemt uit te drukken.

Ik

Ik vraag na u niet.

Dat wil uitdrukken , ik acht u niet , ik laat my aan u niet gelegen zyn. Naar dingen die men in waarde houd , pleegt men te zoeken en vragen.

Dat roert u niet.

Dat is , dat roert u niet aan , dat raakt u niet , gy hebt daar geen belang by ; en daar om hebt gy u daar mede niet te bemoeyen.

Spyt u bakhuis.

Dit is eene verachtende terging. 't Wil zeggen , tot spyt van u , die met uw bakhuis daar by staat , en 't aanziet. Het zelve is : *Spyt u tanden* , als welke ik niet ontzie , hoe zeer gy die moogt toonen. Doch zulk een taal is bitter , schuim van eene overloopende gal , die men ymand in 't aangezicht spouwt. Dit betaamt geen Christen.

Pochen en broekbevuilen is geen konst.

Dit zegt men tot grootsprekende roemers. Dit beide wörd zamen gevoegt , om dat hy zulke pofhanzen het laatste wel volgt op het eerste als zy een bloot mes zien , of een blaas met boonen hooren. Hier toe behoort , dat men van ymand die vreeze krygt , zegt : *Hy word week in den buik*. Dus ziet men wat zeggen wil , *Een bange schyter*.

Hy kruipt in zyn schelp.

Dat zegt men van ymand , die zyne fierheid laat vallen , en zich bloodhertig betoont , en inkrimpt. 't Is ontleent van eene flek die haare horens opsteekt ; maar straks inhaalt , en zich in haar huisje verbergt , als zy eenigen onraat verneemt. Daar op ziet ook het spreekwoord : *Hy geeft krimp*.

't Is een haan met kam en sporeen.

Dat zegt men van een kampvechter , die by haanen vergeleken worden. 't Was dus een ond speekwoord : *Alle baanen moeten kammen bebden*. Hier mede komt overeen : *'t Is geen kat , om zonder handschoenen aan te tasten* , en , *Men zal daar zyn man 't huis vinden*. 't Is een vogel met een bek.

Hy voert het hooge woord.

Dat is , hy wil boven alle gehoord en gehoorzaamt zyn , hy overichreuwet.

schreeuwte ze alle, 't is een snoefsbaan. Hier mede komt overeen: *Zyn baan moet boven kraayen*. Haanen plegen tegen malkanderen om 't hardst te roepen. Maar men zegt ook van pochters, die snorken, *als of zy noch een lyf in de kist hadden: Ik heb wel meer zulke haanen booren kraayen*.

Zyn baan moet Koning zyn.

Dat is, hy moet de overhand hebben. 't Is ontleent van de haanenstryden, waar in de overwinnaar gezegt word Koning te zyn. Het zelve is, *Zyn baan kraait boven*. Haanen zyn gewoon hunne overwinning uit te kraayen; en die overwonnen zyn, zwygen als beschaamt, om dat hun tegenkamer meester is, en 't veld heeft behouden. Ik weet een geval, dat een man met zyn wyf over zulk een haanenkamp, waar in elk zyde koos, wel ernstig aan een tweegevecht geraakte: maar of die haan, of de hin, doe boven kraaide, kan ik niet vast zeggen. Ten minsten, 't is niet zonder veel gekakel toegegaan.

Hy is in de kam gebeten.

Dat is, hy heeft zyn meester gevonden, hy heeft het te quaad gekregen. Zo geschied in haanengevechten van die in den kam gebeten word. Dus zegt men ook: *Hy is op zyn neus gepikt*.

Hy is in de mat geraakt.

Dit zegt men van die in verlegentheid komt. 't Is ontleent van 't schaakspel, als men *Schach mat* gezet word. Ziet de Fakkel, bladz. 315, in *Schachspel*. Anders de *mat* is de kooi, of strydperk, waar in men de haanen zet, om ze te laten vechten. Deze gaan malkanderen met bek en sporen wel zo vinnig en bloedig te keer, dat ze 't quaad genoeg hebben; voor al die te kort schiet.

Hy is 't kind.

Dat zegt men van ymand die alle gezag en magt quyt is, zo dat hy niet meer vermag noch ontzien word, dan een kind. Zo word ymand *Stads kind* gemaakt. Dus vraagt men: *Is de man een kind geworden?*

Hy ziet ze bars als schoppenknecht.

Dit is uit het kaartspel genomen. Zo zegt men ook: *Hy ziet als of by my wilde opeeten*. Maar *Lelyk zien byt niet*.

Blazers byten niet.

't Wil zeggen, suorkers zyn geen vechters. De gelykenis is genomen

men van de ganzen, die ymand al blazende naloopen, maar niet durven aanvatten. Even zo zegt men, *Blaffers byten niet*. Evenwel, *Als oude bonden blaffen*, zie toe.

Beter ſtyf geblazen, dan den mond gebrand.

Dit word toegeeigent op grootsprekende blaaskaaken; en is genomen van die door hard blazen de ſpyze verkoelen.

Gedreigde lieden leven langſt.

Dere den is, vermits een vyand, die heimelyk op ymands leven toelegt, gevaarlyker is, dan die hem opentlyk den dood dreigt; om dat men daar tegen op zyn hoede kan zyn. *Baffende bonden byten ook minſt*. Doch 't is een onbeſchoft ſpreekwoord: *Die van dreigen ſterft, word met veefſten overluid*. *Hans onvertzaagt is voor geen dreigen vervaard*.

Hy is 'er heel huids afgekomen.

Dat is, zonder wonden. Zo zegt men ook, *Hy heeft 'er de huid afgeraakt*, verſtaat de geheele huid. Dit gaat zo wel niet, als ymand met de huid moet betalen, b. v. als de roede van Meefter Hans den dief door de huid taſt, en hy niet ſlechts wat op de huid krygt, en hem de rug geſchuurt word. Doch dat verſtaat zich, een geefſeling met een brandmerk.

Hy ſpreekt op 't mes.

Dat is, hy dreigt te ſnyden en te kerven, zo hy zynen wil niet krygt.

Hy trekt van leër.

Dat is, hy trekt den degen of 't mes uit de ſchede, die leër is. Het zelve is, *'t Mesje uit*, ne *'t Ruinjje van ſtal*. 't Mes en de degen ruft, en heeft zyn verblyf in de ſchede, gelyk een paard in den ſtal. Dat moet 'er uit, wanneer de Jantjes, of dronken boeren *een gangatje willen gaan*, of *een ſneedje leggen*, waar door zy malkanderen wel *een jaap in de koon geven*, zo dat 'er de tong uithangt, ſchoon het niet geſchied om van de ſpanaar te ſnyuen.

Hy ſtelt zich ſchrap.

Dat is, gereed om zynen vyand af te wachten. Wil dat *ſchrap* niet zeggen ſcherp, met het ſcherp in de vuift? Dan komt het overeen met, *Hy ſtelt zich blank voor ymand*, naamelyk met den blanken degen, of 't mes.

Hy

Hy staat pal.

Dat drukt uit, hy staat vast als een paal, hy wykt noch bezwykt niet, *by staat als een muur.*

Punt bieden.

Verstaat daar door het punt van den degen. Dat noemt men ook, *Ymind onder de oogen zien*, en *bem het boofd bieden*, te weten het voorhoofd: want *den nek bieden*, is *de bielen laten zien*. Een anderen zin heeft, *de hand bieden*, dat is, de hand toegesteken, helpen.

't Spits afbyten.

Dat zegt, den scherpsten aanval uitstaan. Zo geschied van die in de spitze der slagordening gestelt zyn; welke daar van *spitsbroeders* genoemd worden. Daar zyn noch andere *spitsbroeders*, die met de *kraankinderen* tot het slemper's gilde behooren.

't Eene mes houd het andere in de schede.

Te weten, door wederzydsche vreeze. *Twee quade bonden byten malkanderen niet. De eene kraai pikt de andere geen oog uit.* Men vind wel snoefshaanen, die op 't mes spreken, als zy dat alleen hebben; ter wyl zy als'er wederstand is, voor een blaas met boonen loopen. *Harde mannen opeen weeke kaas. Houd den man, by wil vechten.* Doch *vrede best. 't Is gezond, met een beele buid slaepen gaan.*

Iets voor de vuist doen.

Dat is, voor ymands oogen. Zo zegt men, *'t Is een man voor de vuist.* Ik gis dat het staat tegen iets verraderlyk, en achter ymands rug doen, en vermoede dat het genomen is van vechters, die niet malkanders liek en hielen waarnemen; maar malkanderen voor de vuist komen. Hier in stellen moedige kampers hunne eere. Maar *iets uit de vuist doen*, is dat voor 's hands, van stonden aan en vaardig, met de vuist of hand volbrengen b. v. zo *schryft* men *iets uit de vuist*, gelyk in deze spreekwoorden.

Dat is ruiterlyk.

Dat wil zeggen, 't is op zyn krygsmans, 't is dapper en moedig, 't is stout, gelyk ruiters, of ridders, plegen te handelen. Zo zeg men, *Ymand een ruiterlyken dienst doen.* Doch 't is ook ruiterlyk, een zandruiter te worden: want *een paard met vier voeten struikels wel.* Zo *mist het ook een meester wel eens. Elke schoot is geen endvogel.*

Hy

Hy heeft 'er een op-zyn schede.

Dat is, hy heeft 'er een dood gestoken. 't Wil zeggen, hy heeft in in zyne schede den degen, waar mede hy het bloed van ymand heeft vergoten. Men zegt boertende van eenen verroefsten degen, *Daar is Spaansch bloed aan*. Maar die kan ook een flekkenspit geweest zyn.

In de pan hakken.

Dus noemt men ter neder fabelen, matzen, 't geen ook gezegt word, *tot butspot kappen*. Zo is 'er noch een ander spreekwoord: *Slaat de eyeren in de pan, dan komen 'er geen quade kiekens van*. Want *Quaad ei, quaad kieken*. 't Is waarheid, *Daar men kapt, vallen spaanderen*. Byzonderlyk vind men die ook in een knoeyers winkel, volgens dat spreekwoord; *Hoe dommer boetelaar, hoe meerder spaanderen*. Maar *die boven zyn hoofd kapt, de spaanderen vallen hem in 't aangezigt*.

Ymand op 't stroo leggen.

Dat is, hem 't leven benemen. Eenen dooden legt men op 't stroo. Anders is 't hem van alles berooveu, zo dat hy op 't stroo slaapen moet. Dan zoude het overeenkomen met, *Ymand in zyn kerd zetten*.

Hy weet van de moord.

Dit wil zeggen, 't geheim, dat verholen moet blyven, is hem bekend. De gelykenis is van een bedreven moord.

Ik zou hem met een natten vinger konnen belopen.

Dit zegt men van ymand, die na by verborgen is, zo dat men hem zoude konnen vinden, eer noch een natgemaakte vinger droog geworden was.

Hy zal over de kling springen.

Dat is, onthalt worden, dewyl dan het hoofd over de lemmer van den beul springt. Zo *krygen zy een rooden boed, of rooden balsband*. Maar *dieven kyken door een hennepen venster*.

't Zal wel dood bloeden.

Dit zegt men van iets, dat allengskens vergaet en verdwynt. Het uitvloeyen van bloed, dat allengskens geschied, doet van langer hand, en als ongevoelig, verzwakken en sterven. Maar *Kop af is een doodelyke wonde van stonden aan*. 't Is ook een spreekwoord van ymand, die

iets begint, maar onvoltrokken laat liggen: *Hy steekt betwerken de keel af, en laat het liggen dood bloeden.*

Zy zitten malkanderen in 't hair.

Dat zegt men van twee, die een krabbelvuistje leggen, en malkanderen by den kop krygen. Geschied dat van twee wyven, zo ondersteelt dat het aftrekken der mutzen, en los rukken der tuiten; waar door zulke waarlyk *lostuiten zyn*, en *de muts staat haar niet wel*. Dit word toegepast op twee, die malkanderen vyandig handelen.

Hy heeft daar hayr gelaten.

Dit is ontleent van vechten en plukhairen.

Hy wil zyn hair weer halen.

Dit is wederwraak nemen. 't Past op zulke die gekrabbelvuist en geplukhairt hebben, waar door hen de kop geplundert is, en 'er vergelding voor willen geven. Maar dan verliezen zy 'er noch dikwyls een goede lok by. *Die om wol komt, word wel zelf gesboren, en komt 'er kaal af.*

Met gelyke munt betalen.

Dat is, op de zelve wyze weder verge'den. *Lap om leer geven.* Zo geschiet ook, als *de Vos en kraan malkanderen te gast hebben.*

Hy zal geen krimp geven.

Dat is, hy zal niet zwigten, noch inkrimpen. Dit schynt ontleent te zyn van flekken, die hare uitgesteken hoornen inkrimpen, waanneer zy onraad vernemen, en bang worden. *Krimp* is krimping, en *krimp geven* gelyk een zucht geven. 't Komt overeen met, *in zyn schelp te kruipen.*

Hy vecht tegen zyn schaduw.

Dat zegt men van ymand, die *in 't wilde of in de lucht schermt*, en tegen een ingebeelden vyand, gelyk in woordenstryd. Zo vlucht ook ymand wel *voor zyn eigen schaduw*, als hy zich zelve zonder redenen bang maakt. Met het eerste komt overeen: *Ey schildert zich een mannetje aan den wand, om tegen te kampen.*

Zyn moed zakt hem in de bielen.

Dit is het zelve met, *Zyn bert zinkt in zyn schoenen*. dat is; hy laat den moet vallen. Zulke plegen het dan op een loopen te stellen, en
de

de bielen te laten zien. Van zulk een zegt men: *Hy heeft zyn geweest in de bielen.*

Een bert onder den riem ſteken.

Dit zegt ymand moed geven. Verſtaat door dien riem den krygsgordel, die voortyds in gebruik was. Omgekeert en verkeert hoort men wel zeggen: *Een riem onder 't bert ſteken.* Hier aan is gelyk, 't *Sop is de kool niet waardig*, en, *Ymand van ſtuurbrood na bakbrood zenden.* Ziet die ſpreekwoorden.

Zyn bert is zo klein als een hazelnoot.

Dit drukt uit, hy is verzaagt en kleinhartig, *zyn bert is geſmolten in zyn lyf.* Dat is de uitwerking van groote vreeze. Daar tegen ſtaat *een groot bert* te hebben. Men meent dat dit gevonden word in kloekmoedige: maar dat zulke die kleine herten hebben, bloode zyn. Dus zegt men: *Hy heeft geen bert; Hy heeft bet bert niet.* Deze zullen niet licht *Ymand bet bert in de band geven.*

Hy gaat druiſteertende heen

Dit zegt men van ymand, die bloode en beſchaamt wegdruiſt. 't Is ontleent van de honden, die wanneer zy bang zyn, den ſteert tuſſchen de achterſte beenen laten druiſen. of neêrhangen, en zo ſtil weg loopen. Dit noemt men ook, *gaan kringen.*

Hy maakt zich uit het ſtof.

Dat is, hy pakt zich weg. 't Is genomen van de worſtelperken, die met zand en ſtof beſtrooit waren: of van gevechten, waar door opryzende ſtofwolken verwekt worden. Dit behoeft hy niet te doen, *die zich buiten ſchoots houd*, en *uit de paardewoeten blyft.* Veratis veiligſt.

Hy ſpeelt haasop.

Dit is het zelve met, *Hy kieft bet haazenpad*, dat is, hy ſtel het op een loopen als een vreesachtige haas. Ik acht dit *haasop* by verkorting gezegt voor *haazenpad op.* Dit komt overeen met, *Hy laat de bielen zien.* *Hy licht zyn bielen.* 't Is waar men zegt van zulk een vleugelvoet wel, *Hy loopt als een ſchelm: maar zomtyds is loopen 't beſt geweer;* en 't *Is konſt*, *by tyds te loopen;* want de weg ſtaat niet altoos open. Onze loophelden houden 't met dien gulden ſtokregel: *Bet 'r bloei Jan, dan doe Jan.* Men is, zeggen zy, *zo lang dood;* en, *Doodelieden zien zo lelyk.* Deze houden niet van, *Op 't bed van eere te ſterven.*

Hy loopt als of hy een been om een duit had.

Dit zegt men boertende van ymand, die ras-loopt. Hier mede komt overeen: *Hy slingert de beenen weg, als wilde hy ze niet weder hebben.* Maar het eerste word ook toegepast op ymand, die zeer op de been is, om iets te belooopen. Hier aan is niet ongelijk: *Hy loopt als een paard voor de zweep. Zy loopt als een jachtmerri.* Ziet het spreekwoord, 't *Is een boer als een paard*, bladz. 153.

Ymand jagen, dat hem de lappen ontvallen.

Verstaat de lappen der schoenen van zulk een gejaagden-looper: 't geen 'er zekerlyk al vry op aan moet komen.

Hy schuurt zyn piak.

Dat is, *hy kiest het baazanpad*, hy gaat loopen. 't Is genomen van zulke aarshelden, welke in plaats van de spies tegen den vyand te vellen, en hem het punt te bieden, dat in 't vluchten langs den grond sleeten, en dus schuuren. Zodanige zyn op 't minste waardig, dat men hen den rugge schuurt. De Latynen zeiden; *Haſtam abycere*.

Loop aan de pomp, en haal de klap naar u toe.

Dit komt over een met, *loop voor de boenderen*. Myns krachtens is dat verwant aan het spreekwoord: *Laat ze pompen die koude hebben, ik bek myn rok aan.* Men zegt ook: *Loopt, dat gy vet word.*

Ymand voeten maken.

Dat wij zeggen, hem noodzaaken om zyne voeten tot loopen te gebruiken. Zo zegt men ook, *Ymand beenen maken*, dat is, hem doen betoonen dat hy die heeft, door gaan, of vluchten. Maar ymand op de knie brengen, is hem vernederen. Noch lager is, *onder de voeten werpen, of helpen*. Tot het eerste weten ook de steltemakers raad. Die voeten zyn, 't voetenvel of exteroogen niet onderworpen, en gevoelen niet waar ben de schoe wringt.

't Is in de loop gebleven.

Dit zegt men van iets, 't geen zoek gemaakt en achter gelaten is. Dit is ontleent van een geslagen leger, wanneer de vluchtelingen alle den vyanden tot buit laten, en quit worden.

Di

De brug is opgehaalt.

Dat is, die pas is afgesneden, die weg is opgedolven, niemand kan zich daar van meer bedienen. Men kan dan niet zeggen; *dat de brug weg is.* Ziet hier voor bladz. 75.

Men moet den vluchtenden vyand een gouden brug maken.

Dat wil zeggen, men moet hem den weg ter aftocht gemakkelyk maken, op dat men hem quyt werde, en dus *losse sonder worm kruid.* Meermaals heeft het influiten van vyanden hen, gelyk benarde katten, uit wanhoop van te ontkomen, zo dapper en verwoed gemaakt, dat zy zich met klein getal een uitweg baanden door de dikste drommen, en over de geveldde lyken der wederstanders; ja van verwonnene overwinnaars wierden.

Ontloopen lieden vechten weer.

Verstaat, zo de schrik hem niet al te zeer in 't hart is geslagen: 't is zeker, *dooden byten niet*, als zy'er *den bek by ingeschoten hebben.* Dit gebruiken bloodaards wel tot hunne verschooning.

Hy heeft lavei gekregen.

Dat wil zeggen, vryheid om uit zyn werk te scheiden, en zyn rust en vermaak te gaan nemen. Dus zegt men ook: *Lavei; hebben*, en, *gaan laveyen.* De Lavei is de schooflyd der arbeidslieden. Hier toe word wel in eenige Steden een sein gegeven van den toren, door eene vlagge, dié daar van de Lavei genoemd word, b. v. te Zirkzee. Dit word overgebracht. Ziet van *Lavei* de Fakkelt, bladz. 203. Dagdieven nemen het bepaalen van den *laveityd* aan zich zelyen, om geen vyf schof op een dag te werken.

SPREEKWOORDEN van geweldenary, ontluften, enz.

't Is een karel als een boom.

Dit zegt men van een lang en vierfchotig man. Ik denk dat dit overgenomen is uit de H. Schrift, die de menschen dikwyls vergelikt by boomen, b. v. Psalm. 92: 13. Dan. 4: 20--24. Maar onder de boomen zyn ook doornbofchen. 't Is quaad onder de overheerfching van zulke te zyn. Rechr. 9: 15.

Hy heeft hair op zyn tanden.

Dit ziet op de barffe knevels, hoedaanige de Zwitzers tot een teken van hunne manhaftigheid plagten te dragen, als waren het slagzwaarden, die zy om hunne ooren konden winden. Dit plagt ook de moode van onze aaloude Duitfche voorvaarderden te zyn; doch met dit onderscheid, dat hunne knevels naar beneden hingen. Ik denk niet dat zy zich veel van pomade bedient hebben, naar de wyze der Spanjaards. Lelyker word hy beschreven, van wien men zegt: *Hy heeft een hair van den Duivel in.*

Hy zou een roof voor de hel weg halen.

Dit zegt men van zulk eenen, die met de uiterfte stoutheid, onangezien alle gevaar, om winst iets durft ondernemen. De zuster van dezen is een *Helleveeg*. Men zegt dus ook: *Hy zoude het niet laten, al stond 'er de galg by.* Maar het willen weghalen van een roof voor de hel, doet 'er niet weinig een roof van de hel worden,

Hy zit als een havik op een tuin.

Dus loert die roofvogel op een prooi, en is gereed om daar fchichtig op te vallen. Dat word toegepatt.

't Is uit den braam gehaalt.

Dat is, met veel moeite en gevaar, dewyl braamen door hunne haakige prikkeldoornen bezwaarlyk te genaken en te behandelen zyn. Dus zegt men ook: *Dat is uit den brand gehaalt.*

De stoutste wezels zuipen de eyeren uit.

Dit wil zeggen, stoute menschen, die iets durven ondernemen, gaan met den buit door. Die te vreesachtig zyn, bedyen niet. *Die waagt,*
die

die wint. Zo reiden de Latynen : *Audaces fortuna juvat. Aude aliquid, si vis esse aliquid. Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum.*

Zoek geen spek in 't hondeneft.

De reden is, gy zult het daar niet vinden : of de hond zal het zich niet laten ontnemen. Dus zegt men ook : *Ontneemt den hond zyn been niet. Laat liggen dat bachtje.*

Met lontrecht halen.

Dit beduid door geweld afdwingen. *Silent leges inter arma.* Men pleegt lonten te gebruiken tot schiet geweer, gelyk noch tot kanon. Dat zelve recht heeft *de langste degen.* Voor *lontrecht* zegt men ook *wuifrecht.*

Om een kleine zaak byt de wolf het schaap.

Bekent is Æsopus aardige Fabel, hoe de wolf een schaap verscheurde, dewyl dat, of de moeder, zynen drank, zo hy tegen alle waarfchynlykheid voorgaf, troebel had gemaakt. Nooit ontbreekt het twiſtfuchtige geweldnaars aan opgeraapte voorwendzelen. *Die een hond wil slaan, kan lichtelyk eenen ſtok vinden.* Reden genoeg is, te zeggen : *De hond is dul.*

Brandbrieven ſchryven.

Zo noemt men geld door scherpe brieven maanen. 't Is ontleent van de brandschatting brieven, die men met zwaare bedreigingen in 's vyands Land zend. *Geld, geld; is de boodſchap,* die dan te zeggen en te doen is.

't Ging 'er op een ſchaapscheeren.

Dat wil uitdrukken, 't ging 'er op een rooven en plunderen. Schaa-
pen worden door ſcheeren ontbloot van hunne wollige vracht, en kaal gelaten. Zo handelen moeskoppers en krygers met de menſchen, die als weerlooze ſchape in hunne handen vallen. Dat ſcheeren is villen.

Imand ringeloozen.

Dat is, hem onwaardelyk behandelen en dwingen. 't Is genomen van de honden, die men ringswyze by de ooren rondom ſleept. Zo zegt men mede, *Imand ringelen.* Dit laaſte zoude ook kunnen ſchynen genomen te zyn van de verken, welke men eenen ring in de ſnuit doet, om hen 't wroeten te beletten : maar ik breng het liever tot de honden,
om

om dat men voor het zelve zegt, *Ymand een ringel, en een draaigeven*. Hier toe behoort ook, *Ymand by de ooren krygen*.

Ymand aan den band leggen.

Dit is overgebracht van eenen bitzigen hond, dien men aan een band vast legt. Hier aen is niet ongelyk: *De banden zyn hem gebonden*. Van de honden is ook ontleent: *Ymand een knip op den steert zetten*.

Ymand in zyn kot jagen.

Dat zegt, hem doen zwichten en inkrinpen. 't Is genomen van een baffenden en grimmenden hond, die door dreigen of slagen in zyn kooi kruipt. Zo gaat zulk een bloode rekel druipsteertende en kregende heen.

Ymand muilbanden.

Dit zegt, hem bedwingen, en doen zwygen. De gelykenis is van bytuchtige doggen, of diergelyke beesten, die men den muil toebind. Hier mede komt overeen *breidelen*, en *betengelen*, of *intoomen*, dat van paarden ontleent is.

Ymand den mood snoeren.

Dat is, hem te doen zwygen, als ware zyn mond met een snoer toegeregen. Ik gis dat de gelykenis is van een beurs, die met een snoer word toegetrokken, zo dat 'er niets uit kan; of anders, dat gezinspeelt word op het toerygen der lippen met eene nesteling. Men hoort wel in gramschap tot een snapper zeggen: *Houd den bek*, te weten toe.

Hy durfde niet kikken noch mikken.

Dat wil zeggen, gantsch geen geluid maken. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 171, in *Kikvoorsch*, en 't Vervolg in *Mikken*. Op diergelyke wyze zegt men: *Hy zei ai my! noch wee my? Hy sprakboe, noch ba*. Het tegendeel is: *Hy zei ba weer*. Aan het eerste is gelyk: *Hy durft niet een vin uerroeren*, dat van de visschen genomen is.

Hy zwijgt als een pieper.

Dit zegt men van ymand, die geen geluid slaat. Is dat een *piper*, die zyn blaastuig niet laat hooren? Ik denk liever, dat het zeggen wil een muis, wiens moedertaal is *piepen*. Dus zegt men ook: *Hy zwijgt als een mais*. Anders, *Hy zwijgt als een Mof*. Of ziet het op de jongens, die zich stil houden, wanneer zy in verholen hocken *piepmuis* spelen?
Hy

Hy roept als een dief in den paardeſtal.

Dat wil zeggen, *Hy kikt noch mikt niet.* Een dief wacht zich daar van eenig gerucht te maken, op dat hy zich niet ontdekke. Van diergelyke helden zegt men ook: *Hy ſluipt weg als een boenderdief,*

Ymand de broek opneſtelen.

Dit zegt, *bem op den bals koomen.* Duifter is dit ſpreekwoord. Ik gis dat het genomen is van ymand, die op zyn hielen zit, en (met oorlof) zyn gewoeg doet; maar dus van een ander verrast word. Zulke een ſpoed zich dan om zyne broek op te binden, 't geen de ander hem doet doen. Eene betere verklarung wil ik wel leeren. Maar *Ymand verneſtelen*, is hem op zyu neſt betrappen, gelyk men de vogelen doet.

Hy maakt een groot leven.

Leven zegt in dat ſpreekwoord, geraas, getier. *Zo leeft men als katten en bonden.* Dat is een leven van den Duivel.

Daar is de Duivel te bannen.

Dit wil zeggen, daar is wat groots en zeldzaams te verrichten: gelyk het Duivelbannen in 't Pausdom met veel toeverachtig toefel en omſlag geſchied. Hier aan is niet ongelyk: *Daar is een Bagyn te geeffelen: wild gy een been bonden?*

Hy speelt den baas.

Dat is, hy speelt de rolle van een baas, of meester. Dit is van het tooneel genomen. Hier mede ſtemt over een: *Hy voert de vlag. Hy voert het booge woord.*

Boy is meester.

Boy is in de Engeliſche taal een jongen. 't Zegt dan, 'de jongen is baas. Men zegt dat, als Jan Rap den meester speelt. 't Zal genomen zyn van de ſchooljongens, die de roede en plak onder hunne magt hebben.

Hy ſtelt het op haren en ſnaaren.

Dat drukt uit, hy waagt het uitterſte. Ik denk dat de zin is, hy ſtelt het zo na, dat het op een hair aankomt; en hy ſpant de ſnaaren zo ſtyf, als zy leyden kunnen. Doch *die het ſouwtyje te hard trekken, krygen de eindn wel in de band.*

Waagt gy uw laken, zeit de snyer, ik waag myn scheer.

Dit zegt men, als ymand iets gerings in de waagschaal stelt, in vergelyking van zulke, die gevaar ondergaan van veel meer daar by te verliezen. Het zelve drukt men ook dus uit: *Waagt gy uw wagen, ik waag myn zweep.*

Hy ziet deur nog venster aan.

Dat zegt men van een stouten en onbezonnen quadspreker, of enveldader, die hier aanziet, of hy door een deur of venster zoude konnen ontvlieden, wanneer de beledigde *hem te lieve quam.*

Hy stelt de banken.

Dit komt overeen met, *Hy stelt de pypen.* Maar wat wil dat zeggen? Is 't genomen van de bierbanken, waar op de zuipers in de kroeg zittē? Dan moest *stellen* willen zyn ontstellen. Want zulke maats gaan malkanderen wel met kannen, stoelen, en banken *te keer.* Maar liever vermoede ik, dat *de banken stellen* ziet op de jaarmarkten, waar in de kraamers en markt kraayen de kraamen en banken stellen, dat dikwyls niet al te vreedzaam toegaat, dewyl elk de beste plaats graag zoude bezetten. Ik geef dit om een beter.

Hy speelt den gebraden haan.

Dat wil zeggen, 't is een lichtmis, een optrekker, die de banken stelt. Maar wat drukt het uit? Men noemt zulke wel *haanen*, *dulle baanen*, *vraemde baanen*, *snoefbaanen.* Dat komt van de moeskoppende soldaten, en vrybuiters, die ook *baaneveeren* genoemt wierden, om dat ze ouds tyds de mode hadden van zulke pluimen op den hoed te steken. Maar hoe komt *gebraden* daar by te pas? Is 't van de gebraden haanen, of hoenderen, die zy de overheerde boeren deden opschaffen? Of ziet het op de gebraden haanen in Luilekkerland; als hadden zy die in 't oog, wanneer zy 't hachje hier onbezorgt opklieven? Dat zoude *baan* niet de eeter, maar de spyze zyn. Men zegt men zulk eenen: *Hy dommineert als een aal in de tobbe.*

Hy speelt braaf voor scherminkel.

In de oude taal was *scherminkel* een aap, of meerkat. Deze richten veelerlei poetzen aan, die doorgaans op quaad doen uitkomen. Dit word by gelykenis toegepast. Zo zegt men van een huis, waar in men overhoop ligt: *De scherminkel ryd daar.*

Hy

Hy speelt de beest.

Dat is, hy stelt zich aan een redenloos, woest en onbändig beest. Op die wyze word gezegt, *den Lichtmis, den baas, den meester spelen*

't gaat buiten de schreef.

Dit zegt men van uitspoorigheden, die 't bepaalde redenperk overschryden, 't Spreekwoord is ontleent van een afgebakende perk schreef in renbaauen, enz. Het zelve is: *'t Gaas'er over heen*, 't gaat de maat te buiten.

Dat galgt beter, dan het Borgemeestert.

Dat wil zeggen, door zulk een gedrag zal men eer aan de galg, dan op het kussen geraken. Dus zegt men ook: *Dat is den rechtsen weg om den bals te breken*. Daar van is ook een spreekwoord: *Die tot de galg geboren is, verdrinkt niet*. En zeker, 't is Gods zonderlinge voorzienigheid, dat quaaddoenders bewaart worden tot die straffe, waar toe zy om hunne misdaad bestemt zyn.

Hy is heet gebakert.

Dat zegt men van ymand, die heethoofdig, en haastig opstuivende is. Hoe bakerem daar te pas komt, is my duister.

Hy spreekt vuur en vlam.

Dit zegt men van ymand, die met grammoedigheid eene harde en dreigende taal voert. Vergelyk Hand 9: 1. Daar mede komt over een: *Hy geeft vonk*. Zulke keelen worden vergeleken by vlambraakend grof geschut. Men zegt dus ook van ymand die toornig word: *Hy krygt vuur in 't hoofd*.

Hy stookt daar onder.

Dat is; hy hitst dat aan, *H. giet oly in dat vuur*. Zodanige Sookebranden van twistvuur zyn achterklappers, Spreuken 26: 20, 21. Dus zegt men ook: *Quaad stooken*, en *'t vuur blaazen*. Zulk eenen, die dat doet, noemt men een *quaadstooker*, een *stookebrand*, en een *teuterquand*. Ziet van dat laatste de Fakkels, bladz. 30, in *Besemsert*. Doodaanige zyn des Duivels blaasbalgen. *Dat vuurtje beb ik gestookt*, zei de gek, en leide zyn moeders huis in koolen.

Hy spreekt uit zyn tanden.

Dat is, *Juffer uit den mond*. Hy mompelt niet slechts binnen 's monds

Oorsprong en Uitlegging.

monds, maar zegt opentlyk *waar 't opstaat*. Dus is 't al een hooge toon, wanneer men ymand in zyn trony aanzegt: *Gy liegt dat door uw tanden*. Daar op volgt wel, dat ymand *wat voor zyn tanden krygt*.

Hy laat zyn tanden zien.

Dit is een gelykenis van grimmende honden, die dreigen te byten. Zo boos was Besje niet, doe ze haare uitgevallen bytertjes in een doosje liet kyken. Men zegt ook, *Ymand de tand bieden*, en *punt bieden*, voor zich tot tegenweer schrap stellen.

Hy schud dat op zyn tanden.

't Wil zeggen, hy laat dat daar op aankomen, en affluiten, als op een schild. Een gelykenis van wolven en honden.

Hy neemt dat op zyn tanden.

Dit is een gelykeuis van steege paarden, die den toom op de tanden nemen, en daar na niet luisteren.

Hy neemt dat op zyn hoornen.

Dit is ontleent van de dulle stieren, die de honden, of menschen, met hunne hoornen onderscheppen, en in de lucht werpen. Men zegt ook tot ymand, die zich te veel onderwind: *Gy neemt te veel op u boorens*.

't Is goet, dat quaade koeyen korte horentjes hebben.

Dat wil zeggen, 't is goet dat zulke die boos zyn, weinig vermogen en middel hebben, om andere te kunnen leed doen en beschadigen. Dan is de wil boven de krachten. *Vana sine viribus ira*.

Zyn geweer tegen ymand meten.

Dat is, zich met hem in een tweegevecht begeven, en beproeven *wie den langsten degen beeft*, dat wil zeggen, *wie 't meest vermag*. Daar van bedankt hy zig niet, *die te kort schiet*. Maar ymand de rug meten geschied dikwyls met een rotting. *Daar af daar omtrent*, zegt de Landmeter.

Hy werpt een stok in 't honderd.

Dat drukt uit, iets in 't gemeen zeggen, zonder ymand in 't byzonder te raken. In 't hondert is in 't gemeen, onder hondert, een zeker getal voor een onzeker genoemd zynde. *Zo sloeg malle Jan onder zyn buendren*. Met

Met ymand over hoop geraken.

Dit zegt, met ymand oneens worden. 't Is ontleent van dingen die buiten schik, en door malkanderen verwert geraken.

Ymand aan den hals krygen.

Dit zegt, hem tot een wederzaaker tekrygen, zo dat hy ons by de keel vat. 't Is ontleent van de worstelaars, die malkanderen by den kop krygen.

Hy heeft zelf zich dat op den hals gebaalt.

Dit zegt men van ymand, die zich zelf in eenig lyden of ongelegenheid gebragt heeft: gelyk die zelf ongenoodzaakt eenigen last op zyns schouderen neemt. De Latynen noemen dat, *Suo sibi jumento malum accersere*. Zo doen zy ook, die een roede balen tot hun eigen aars.

Ymand den voet dwers zetten.

Dit zegt, hem te wederstaan, en in den weg te zyn. Het zelve is een dwerspaal zyn, dwersdryven, en ymand in 't waarwater zyn.

Zich aan ymand wryven.

Dat is te zeggen, hem aan te doen. De gelykenis is ontleent van beesten, die zich in de weide aan een paal schuuren en wryven. Zo vertrekt ymand aan een anderen wel voor een wryfpaal.

Ymand op den teen treden.

Dat is 't geen men anders zegt, *Ymand op zyn zeer tasten*. Immers dus brengt men hem onzacht tot gevoel, zo dat hy 't eer gewaar word, dan den dageraad, en ondervind dat by niet melaats is. Doch dat geschied zo gevoelig niet van Jan treezacht, die door 't voeteuvel als op eyeren gaat, en de effene steentjes zoekt.

De hofselen tergen.

Dit is ontleent van der Latynen *Crobrones irritare*, en drukt uit de vyandschap van zulke, die ons zeer beledigen kunnen, op zich halen. Hofselen wreken zich zeer fel van die de zelve aandoet. *Men moet geen slaapende wolven wakker maken. Men moet een hond aan den band leggen, eer men hem tergt.*

*Die des Konings gans eet , kakt de pluimen honderd jaaren
daar na.*

Dewyl de Koningen lange handen hebben , kunnen zy die hen beledigen, of verkorten, lang en verre straffen. Hier toe worden wel *oude koeijen weer uit de sloot gebaalt*. De ouden zeiden ook: *Laat der Papen ganzen loopen: want zy gaan op Gods geleide*. Zulk een voorrecht hebben ook de verkens van Sint Teunis. Iets diergelyks wil dat spreekwoord zeggen: *Die niet te doen heeft, sla den Balju*.

't Zal hem bekomen, als den hond het gras.

Dat wil zeggen; kwalijk. Als de honden gras gegeten hebben, plegen zy te braaken. Men mag zeggen: *Een gestolen beetje smaakt wel; de nalmaak is dikwils bitter*.

Dat zal hem voor de scheenen springen.

't Wil zeggen, het zal hem tot een moeyelyken tegenloop zyn. 't Geen ymand tegen de scheenen springt, stuit hem, en doet hem zeer, ja maakt die wel blaauw en bloedig. Zo zegt men ook: *Ymand iets voor de scheenen werpen*. Dus krygen vryers een *blaauwe schein*, wanneer der vrysters neen hen tegen de scheenen springt.

Dal zal u in 't oog druipen.

Dit wil zeggen, men zal u dat vergelden. Het oog is een teder lid. Als scherpe vochten daar in druipen, verwekken zy groote pyn, en beschadigen 't gezigt.

Dat zal u noch ten nagel uitzweeren.

Dit drukt uit, dat ymand een langduurige en smertelyke straffe van iets zal lyden. 't Is genomen van 't verzweeren der vingeren door een soort van handeuvcl, dat de vingeren kromt, en de nagels doet afvallen. Men zegt ook: *Dat zal u noch tot etter en bloed uitzweeren*.

Dat zal op myn kap druipen.

Anders, *Dit zal op myn kop aankomen*. Dus geschied van water, dat van boven valt, en moeyelyk is. Zo ondervond de goede Socrates van zyn Xantippe, wanneer zy hem *met de pispot krooude*. Vergelykt Spreuken 27: 15. Zelf word dat nederdruipen van water op den blooten schedel wel gebruikt tot eene onverdragelyke pyniging.

Hy

Hy raapt steenen.

Dat Drukt uit , hy vergadert tegen ymand zulke dingen ; waar mede hy hem op 't lyt wil vallen : gelyk die steenen opzamelt , om 'er mede te werpen. Zo spreekt men van een *opgeraapte beschuldiging* , een *opgeraapte leugen* , enz.

Ymand onder de klauwen krygen.

Dat zegt onder de klauwen ; gelyk verscheurende vogels hunne proef. Dus zegt men mede , *Ergens zyn klauwen in slaan*.

't Zal'er bonden.

Myns oordeels is de zin , 't zal op een kyven en schelden uitkomen , als men hoort , *jon bond!* *jon rekel!* *jon teef* , enz. Die doch een *bond wil slaan* , kan wel een klappel vinden.

Dat wete hem de hond dank.

Dat is , hy verdient daar door geenen anderen dank , dan die hem door eenen verachtelyken hond toegebracht worde. Doch de getroftheid en dankbaarheid der honden omtrent hunne meesters , moet veele menschen beschaamen.

Voor de honden jagen.

Dit wil zeggen , om als een aas van de honden gegeten te worden. Daar aan is vermaagchapt : *Men jaagt de oude paarden aan den dyk*.

Hy sal van den duivel droomen.

Dit is een onbeschofte bedrieging , dat ymand qualyk om iets zal varen. Ik kan daar van geen andere uitlegging geven , dan dat zulke droomen ymand benauwt vallen en ontstellen. Anders *Droomen is bedrog* ; en *Die van schollen droomt* , *cet graag plasvisch*. Maar *bet verken droomt van een drek*.

Dat zou de Droes doen.

Dit is het zelve met , *Daar zou de Droes met spelen* , de Duivel zoude daar de hand in hebben , wien quaad doen vermaak en spel is. Ook zegt men , *Daar zou'er meer dan een met spelen* , om dat de Duivel in dat werk makker zoude zyn.

Hy zette 'er een keg op.

Dit zegt men , als ymand zyne woorden met een vloek of eed bekrachtigt.

krachtigt, op dat ze meerder klem zouden hebben: waar toe zommige zo gereed zyn, byzonderlyk in gramfchap. De gelykenis is van een keg, of spie, die men ergens voor of op hecht, op dat het vaster zoude blyven. Maar *Sla toe maakt van zyn vuist een keg.*

Zo vast als boter in de zon.

Dus zegt men boertende van dat geen vastigheid heeft. Boter word week en smelt in de zon. Daar van is ook 't spreekwoord: *Die eed is met boter verzegelt, en die een boofd van boter heeft, moet geen bakker willen zyn.*

Hy moet hebben dat'er by staat.

Verstaat de straf, als een gevolg en belooning van de misdaad: want *Die zich het steelen trooft, troofte zich de galge. In zulke wateren vange men zulke visschen. Die zyn billen brand, moet op de blaaren zitten.*

By de larven vatten.

Dat zegt, hem aanpakken. Dit *larven* komt buiten twyfel van 't Latynsche *larva*, een mommegryns, en beduid dus eigentlyk, ymand by zyn maskertuig aangrypen. Een bewys dat men voor geen blaas met boonen vervaart is, en dat men voor zulk een bullebak en molik niet wreest. Men zegt ook, *Ymand by de voden krygen.*

Hy heeft hem beet.

Dat wil uitdrukken, hy heeft hem vast, of aan 't lyntje. Zo is 't ontleent van een visch, die aan een hengelaars aas byt, en dus aan den angel vast geraakt. *De hengel trekt wel ongewillige visschen op.* Anders kan men denken aan een hond, die zyne tanden in iets heeft geslagen

Ymand een wambuis geven.

Dat drukt uit, hem fcherpelyk bestraffen, en doorsiryken. Maar men zegt ook, *Ymand een duw in 't wambuis geven:* 't welk speelt op een steek; waar door men wel zulk een knoopgat maakt, dat'er de ziel door ontvliegt. Het eerste weet ik niet t'huys te brengen: of 't moest zyn op een diergelyke wyze, als de beul een roode hemdrok geeft aan dien hy geesselt.

Ymand den rug schuuren.

Dit geschied door in 't geesselen de roede heen en weer over den rug te bewegen, 't geen naar schuuren gelykt. Dat is tydig, als ymand ^{de rug} *Hy* _{jeukt.}

Hy heeft wat op zyn rokje gekregen.

Hoe paſt dat op die naakt van de beul gegeſſelt is? *Rokje* zal verbaſtert zyn van *rugje*; of men moeſt verſtaan, dat zy ſteken in buffelſvel, en met zulk een rok geboren zyn.

Dat raakt myn koude klederen niet.

Dit wil zeggen, dat raakt my niet, ik trek my dat niet aan. Klederen die van de huid gevoedert zyn, worden warm. Koude klederen zyn verder van het lichaam. Dus is *het beemd nader dan de rok*. Derhalven iets dat de koude klederen niet en raakt, komt op de huid niet aan, dewyl'er een tuſſchenſchutzel blyft. De dief echter gevoelt de roede te meer, wanneer hy *rokje uit* heeft moeten ſpelen, ſchoon het dan zyn koude klederen niet en raakt, maar wel zyn warme huid. Boven dien krygt hy wel Stads wapen op den rug, tot betoog van zynen adel, in plaats van een ſterre op de borſt.

Hy heeft dat op zyn lappen gekregen.

Dat is, zyn huid, die onder de lappu, dat is klederen, ſteekt. Zo krygt men ook ymand *by de lappen*, Klederen beſtaan uit zamengeſlikte lappen; doch wel byzonderlyk die van de bedelaars: welke gemeenlyk *geen laken van een koleus* zyn. 't Komt'er al zeer op aan, als ymand zo loopt, dat hem de lappen onswallen; doch dan worden de ſchoezoolen verſtaan.

Hy legt'er de lap op.

Dat zegt men van ymand die toeſtaat. Men zoude kunnen denken op een vliegenlap. Ziet hier voor bladz. 245. Maar ik denk op een oorlap. Zoo zegt men, *ymand een lap geven*. Ziet de Fakkel in *Lap*, bladz. 201, en *Oorvyg*, bladz. 265.

't Is lap om leer.

Dat is, 't eene evenwaardige word gegeven voor het andere. 't Wil zeggen, een ſchoelap om een zool, gelyk *lood om oud yzer*. Maar daar op paſt ook, een lap om een kaakſmeet. Zo is een *ſtooter* een *klapmuts* waardig, daar men met gelyke munt betaalt.

Over't bankje leggen.

Dat is, tucht over ymand oefenen door woorden, of daaden. Ik denk dat dit ſpreekwoord gekomen is uit de ſchoulen, waar in Meesters hunne leeringen over misbedryf met de roede het hinderſte bezoe-

ken, op of over een bank. Dus worden zy *bankvast gemaakte*, wanneer zy om minder te kunnen tegenspartelen, daar opgebonden worden. Of zoude het van de pynbank ontleent zyn? Zo zegt men: *Had ik uw vinger tusschen de deur, gy zoud wel anders klappen.*

Hy slaat 'er op, als op beerenvleesch.

Dat is, als of hy beerenvleesch voor had. Beeren plegen van die hen bestieren met zwaare slagen zeer hard gehandelt te worden; daar hun dikgehaarde huid tegen kan. Zo is ymand in 't boekje, *daar de slagen vallen.*

Hy heeft een buffels huid.

Dat is, hy is ongevoelig. Buffels zyn zeer lompe en dikhuidige beesten. Zo zegt men van eenen lompaard en onbeschieden mensch: *'t Is een buffel.* Zulke huiden worden best met goede rottingen getouwt. *Buffels vangen geen vossen.*

Hy is in de beerenbyt geweest.

Dit zegt men van ymand, die wakker ghavent, gerukt en geplukt is, gelyk die de *Rotterdamse fooi krygen.* 't Is genomen van 't vechten en buyte der honden en beeren.

Ymand door den mostaard slepen.

Dat zegt men van dien men door dik en dun leid, zo dat hy vuil be-
gaad is; dat echter ook verder word toegepast. Zoude dat spreekwoord zyn, om dat *modder* en *mostaard* eenigzins gelyken in naamklank, en gedaante? Of is 't ontleent van spyze, die men door mostaard sleept? Zo doet men ook den neus van katten of honden wel, om ze te doen niezen.

Van de gavel in de greep.

Dit drukt uit, van quaad tot erger vervallen; want een gaffel heeft twee tanden, en een greep drie. Hier van hebben de Hoogduitschen dit spreekwoord: *God beboede ons voor greepsteeken: drie maken negengaten.* Het zelve zegt men: *Van 't Vagevuur in de Hel. Uit de pan in 't vuur springen,* als wel van spartelende bakvijschen geschied. *Om den regen te myden, liep hy in de sloot.* Dus zeiden de Latynen: *Incidit in Scyl- lam cupiens vitare Charybdin.*

Ymand voor den beitel nemen.

Dat is, hem *mores leeren*. Dit is een gelykenis ontleent van de beeldhouwers, die door den beitel hunne beelden vormen. Men vind menig *onbeschaaft en questig boutje*, waar van men zegt; 't *Is een onbehouwen mensch*. Anders zegt men, *onbeschoft*, dat zyn wil *onbeschaaft*: gelyk, 't *Is een onbeschaaft boutje*. Maar tot een *harden quast*, *beboeft men een harden en scherpen beitel*. Doch *Alle hout is geen timmerhout*. *Ex quo vis ligno non fit Mercurius*. Van die beter geschikt zyn, word gezegt: *Van zulke boutjes maakt men ze*.

Ergens met de grove byl inhakken.

Dat zegt, iets ruwelyk behandelen. Zo geschied ook, als men *ergens de roffel*, of *ruwe schaaf*, *over laat gaan*, 't *Is beide overgenomen van de timmertlieden*. Hier tegen staat, *Bedisselen*; *Ergens de syne schaaf over te laten gaan*, en *de laatste hand aan iets leggen*. Doch *de grootste boetelaars kappen de meeste spaanderen*.

Ymand de einden in de hand geven.

Dat drukt uit, hem de vriendschap opzeggen. Dat wedervaart aan die *bet touwje te styf getrokken hebben*.

't Is maat bond.

Dit zegt men van die onvrienden zyn. 't *Is geboren uit het spreekwoord: Zy bonden huis*, of *zyn eensgezint*, *als katten en bonden*, die de vreedzaamste makkers niet plegen te zyn; byzonderlyk als het op een eeten uit de zelve schotel aankomt. Dat komt dan overeen met *buisemetuit*, bladz. 207. Anders kan dat zien op het spreekwoord: 't *Zal 'er bonden*, dat voor verklaart is.

Hy stryd daar voor met schild en speeren.

Zo zegt men van ymand, die met allen ernst iets verdedigt. Doch 't gebruik heeft myns oordeels dat spreekwoord verbastert. 't *Moet zyn, Met schild en speere*, onds tyds ge gemeene wapenen van kampers in Ridderlyke tweegevechten.

Hy vringt zich in alle bogten.

Dit is ontleent van de worstelaars, die dus den aangreep of trefping wisten te ontwyken. Men zegt ook: *Hy giet bet in alle vormen*.

Hy zweet Judas zweet.

Dat zegt men van een quaaddoender, die zeer bang en bevreesd is, zo dat 'er als *aan elk bair een druppel zweets bange*, en *niet een lid aan zyn lyf stil staat*, door ontsteltenis. Dit is ontleent van 't wroegend en verschrikt geweten van dien verrader. Men zegt ook van zulk een vertzaagden: *Hy heeft als een Juffers bondje*. Doch zodanige zweeters als Judas, zitten met hem in 't Duivels bad.

Holland is in last.

Dit zegt men, als een zaak in de grootste nood en verlegentheid is. Zo was 't gestelt met het Land door watersnood, wanneer in 't jaar 1562 een penning geslagen wierd, vertoonende een schip, dat van hevige stormwinden en watergolven geslingert, en op 't zinken was. Hier op stonden mannen, die met de handen op hunne hoofden, volgens 't omschrift, baden: *Domine, salva nos, perimus*, Heere behoud ons, wy vergaan. Een bange toestand van zaaken! Maar men past dat schertzende toe op zulke, die van een beuzeling groot beslag maken. Dus zegt men: *Als hem een vloobyt, is Holland in last.*

Hy heeft het onderspit gedolven.

Dat drukt uit, hy is onder geraakt. 't Is ontleent van gravers in de aarde, die den onderste of diepsten spit uideelven.

't Hert zinkt hem in de schoenen.

Dat is, hy laat door vreeze en neerslagtigheid den moed geheel zakken. Van die zich wat moediger gelaten, zegt men: *Hy is niet bang, maar 't hert popelt hem in 't lyf.*

Hy heeft het slecht laten leggen.

Dit wil zeggen, hy heeft zich niet naar behooren gequeten. Dit zal ontleent zyn van die uit onkunde, of slordigheid, met schand van eenig werk afscheiden. Doch het past ook op alle andere zaaken, van welke ymand niet met eeren afraakt.

Ymand den rug inryden.

Dit wil zeggen, hem zwaarder last opleggen, dan hy dragen kan, hem te overladen, en te veel vergen, zo dat hy 'er onder bezwykt. De gelykenis is van een perd, 't geen de al te zwaare beryder den rug heeft ingedrukt.

Ymand'er uit byten.

Dit is ontleent van booze honden, die niet verdragen willen, dat andere daar mede komen, maar die met bissen en byten verdryven.

Ymand ten huize uit boenen.

Dat is uitjagen, uitdrijven. De gelykenis is genomen van vuiligheid, die men uitvaagt en uitboent. 't Is dan hem achten en handelen als een uitvaagzel. De ouden hadden dit spreekwoord *Een mops moer is een drek op de vloer*. Of dit dikwyls waarheid is, laat ik aan 't oordeel der getrouwde vrouwtjes, die van geen bedillen houden. Met het eerste komt overeen, *Ymand het vierkante gat wyzen*.

Ymand van kant helpen.

Dit drukt uit, te maken dat hy weg is, ook door hem 't leven te benemen. *Kant* is een hoek; of zyde, en betekende in de oudetaal mede een gewest, dat in eenigen hoek van een landschap lag. In dien zin is by de Zwitzers het woord *Kanton* noch gebruikelyk. Men helpt dan van kant, dien men van daar weg doet. Zo zeiden de Hebreëen, *Ymand uit het midden weg doen*. Anders *helpe men ook van kant*, die men van den wal in den sloot, of t' scheep, en te water helpt; hoedanige wel om een luchtye geraken, wanneer zy zich niet wachten voor de gyp, en geen reeffje by tyds konnen inbinden.

Doet dat by lyve niet.

Dat wil zeggen, by straffe van 't lyf te verliezen. *Lyf* was in de oude taal ook leven. Ziet de Fakkelt, bladz. 219, in *Lyf*. Verbaftert zegt men, *By lieve niet*. Dit is gelyk aan, *Op, bals en kraag*. *Opban en, boes*. Dus zegt men ook: *Ik dee dat niet om al de koeien van Brabant*. Dat is meer dan een houte koe. Ziet hier voor Bladz. 48.

Daar ligt de meer, zei Marten, doe stiet hy zyn wyf van de trappen af.

't Kan zyn, dat zulk een wrevelige euveldaad van een dolkoppigen wyvenbeul oorsprong tot dat spreekwoord heeft gegeven. Zekerlyk tot zulk een, *trappendans* behoest geen veeltje. Denkt ymand liever, dat dit uit eene *al te grof gesponnen* boertery verziert is, *ik wil om de keur van die twee gissingen niet van de trappen vallen*: gelyk het spreekwoord zegt, *dat Salomons kat van wysheid dede*.

X X I I I.

SPREEKWOORDEN van wel of qualyk varen, en gezint zyn.

Hy leeft als een visch in 't water.

Dit word toegepast op ymand, die zyn vermaak en genoegengeniet. Men drukt dat ook dus uit: *Hy leeft in zyn element.* 't Element der visschen is het water; doch niet der dronkaards: want, zeggen ze, 't water is gevaarlyk in de maag; het steekt dyken en dammen door. Men zegt ook: *Hy is zo gezond als een visch*, om dat de visschen weinig ziekten of quaalen onderworpen zyn.

't Is Pater goed leven.

Dat zegt men van zulk eenen, die zyn lust en gemak heeft, en wiens gelaat uitwyst dat hy geen *schendkenken* is. Van dusdanig een zegt men wel: *Hy berst uit zyn vel.* 't Is genomen van de Paters in de Bagynenkloosters, die zelden van gebrek sterven, wanneer zy by de Zusterkens in 't goede blaadje staan; of 't moest by ongeluk zyn in 't boekje van den haard daer de Monnik dood vrees. Getuige zy 't *Paters vaatje.*

Hy mag'er wel woonen.

Dit zegt men van ymand, die'er vet en glad uit ziet, en dus toont, dat hy in een goede kenken is. Zy die ergens niet kunnen aarden, om de lucht, 't voedzel, enz., plegen een dor en ziekelyk gelaat te hebben. Dus is de Zeeuwfche koorts voor zommigen een bullebak. 't Gebeurt ook wel, dat het *appelmantje* by de onmatige oofthoepers om zyn geld komt.

Eet ham met mostaard, zo word gy sterk.

Dit zegt men uit boerte. Maar die scherts koste eens eenen Ut-rechtenaar den hals, volgens 't verhaal van den Heer P. D. Hoofd, in zyne *Nederlandsche Historien*, van't jaar 1566. bladz 98. Spreekwoorden van dien aard zyn'er veele, b. v. *Als gy dat been op hebt; zult gy zo hard kunnen loopen als een hond*, enz.

Hy heeft daar den vollen hou.

Dat is, overvloed, vol op. Hou wil zeggen houding, onderhouding, Dus is ymand *bonden*, hem den kost geven. Dit heeft uit, als men hem den *bon* opzet, en zyn paspoort geeft. Dan moet hy aan zyn eigen kant-
110

zie knagen. De ouden wisten al te zeggen van overkomende gasten: *Versche visschen, en namaagen; stinken al ten derden dage.*

Hy zuipt dat het sta zegt.

Dus spreekt men van een grooten dronkwaard. Is dat niet te zeggen, dat het niet hooger en verder kan gaan? Of is 't, tot dat dekraan stil, en 't vaatje op den bodem staat? Onbeschaafder is 't spreekwoord: *Hy zuipt zo, dat de luizen hem op den kop bersten.* Men zegt ook: *Zo dat by zyn oog en verkeers.* Zyn die uitdrukkingen af te keuren, de daad is noch erger, en verdient dat zulke tot ontnuchtering te water en te broode gezet worden. Zeer dienstig is dat middel tegen den nadorst: en 't steken der broodkruimen. Geen wonder ook, indien de vrouwen van zulke zwelgers hen, als die roers wat uitgeslapen is, *eene vroegpredikatie doen.* Doch zulk zuipen beneemt wel het staan, wanneer 't is: *Sta pes, sta mi pes, sta pes, nec labere mi pes. Ni stetit, lapides hi tibi lectus erunt.* De wyn is een loos worstelaar: hy grypt ymand by de beenen. Dit ondervond de vermaarde *Baudius*, wanneer hy in de goot lag.

Heeft hy eyeren, by zal wel doppen maken.

Dit zegt men van een verquistenden lichtmis, wiens maag en blaas-grooter zyn dan zyn beurs. Zulke zullen geen straf om een ei bederven. Maar dus houden zy eindelyk niet over, dan de ledige schaaalen. *Zo vaart men achter uit, naar 't gasbuis:* of heeft Oostindien tot zyn voorland.

Hy is in goeden doene.

Dat is, zyn handel en bedryf is gelukkig, *hy vaart wel, hy is goeder dingen.*

Zyn niertjes leggen zacht.

Dat wil zeggen, hy heeft zyn lust en gemak, hy is vrolyk en wel te vreden. De nieren liggen in 't vet, die als een zacht bedde voor de zelve zyn. Anders zegt men daar van ook: *Een nier is een arm dier, 't ligt in 't vet, en is 'er niet van te bet.* Dit is een zinnebeeld van een ryken vrekkaart. Het eerste zegt men ook dus: *Zyn bertje ligt in een bont lapje. Als 't buikje vol is, zoekt het bertje rust.*

Hy slaapt als een roos.

Hoe komt die gelykenis te pas? Immers roozen slaapen niet. 't Zal willen uirdrukken een gezonden, zoeten, en aangenaamen slaap: gelyk de roos een aangename bloem is. Of 't kan spelen op de frisse en bloozende.

zende gedaante van den slaaper. Die dus op een oor ligt, slaapt wel een gat in den dag. Maar die met de zom niet-opstaat, geniet zynen dag niet.

Op zachte bedden ligt men hardst.

Hoe zeer dit spreekwoord een wonder spreuk schynt, 't word door de ervarentheid menigmaal bewaarheid. Een arbeider, die zich moede gewerkt heeft, zal op de lange veeren van wat stroo, een katzak, ja een harde bank, wel een zosten slaap genieten, en den nacht door rusten, terwyl een ryke vol zorg en bekommring geen oogen kan toedoen, maar zich op een bedde van zwaanendons t'elkens om en om keert, om gemaklyker te liggen. Ziet Prediker. 5: 1. en Esth. 6: 1. Een boeren py geeft meer warmte, dan purper: en kaas en brood word van den graagen akkerman met meerder smaakgegeten, dan menige vinden in taarten en pasteyen. Spreuken. 27: 7. *De natuur is met weinig te ureden.* Gods zegen en genoeggen maakt alles aangenaam. Psalm. 37: 16. Zonder dat, word zelf honing tot gal.

't Is Cysje op zyn rysje.

Dat is, 't vogeltje op zyn takje. Dit past men toe op ymand, die 't alles naar zyn zin, lust, en gemak heeft.

Imands zinnelykheid is zyn hemelryk.

Dat wil zeggen, 't is ymands lus, vermaak en genoeggen, wanneer by 't naar zynen zin heeft. Dan is 't alles wel. Hierom zegt men: *Doet myn zin, en doet qualyk.* Dat geschied doorgaans van die hunne zinnelykheid volgen. Zo word waarheid: *Eigen zin, of wil, brand in de Hel.* Vergelykt Prediker. 11: 9. Maar *liever krygt niet altoos zynen zin*, te weten, die zegt, ik had dit of dat liever. *Kinderen die willen, staat men wel op de billen.*

Hy is wel in zyn lobbe.

Dat is, hy is wel gezint. Men zegt dat ook, *Hy is wel in zyn schik.* Het spreekwoord is al van *Marten van Rossums tyden*, doe men tot Paaschpronk, benevens hooge hoeden en huiken, ook lobben om den hals vroeg. Dat oude halscieraad was een moeyelyke dragt, waar op in 't plooyen, styven, omdoen en schikken, veel te bedillen viel. Daar was dan al veel vereischt, eer die naar zommiger zin en genoeggen stonden. Zulke waren dan wel te vreden en blyde, wanneer de lobbe wel geschikt was, volgens 't geloofwaardig bericht van een dikwyls bekeken spiegel. *Schik* zoude ook kunnen verkort zyn van opschik, verciering, dewyl men zegt: *Hy is daar mede wel in zyn schik*, voor opschik. Anders, *schikken* is vlyen, ordenen, voegen. Ik

Ik wil met die huik niet te kerk gaan.

Onze Overoudebeſtemoeders plagten zeer ſtaatig en deſtig met huiken, opgeciert met luifels, of hoedekens met quaſten, ter kerke te gaan, byzonderlyk om getrouwt te worden, of als Petemeuven over den Doop van kinderen te ſtaan. Met dat optooizel waren zy in haar Pontificaal zeer weits opgeſchikt, en zo vertoonden zy zich met veel zwier en pracht aan de menſchen. 't Spreekwoord wil dan zeggen, dat ymand zich door zo iets, 't geen hy in oog heeft, niet verciert acht, en daar mede niet wil te voorschyn komen. Maar lachen onze preuſche juffrouwen nu met dat ouderweſche pronkgewaad; de oude Grootmoedettjes zouden, indien zy nu haare gryze hoofden eens uit de grafzaken opbeurden, niet minder, en mogelyk met meerder reden, lachen met de hedendaagſche nieuwe modes, van kovels met hangende ſteerten, rokken met uitgeſpannen hoepels, en diergelyke lelyke fraaiheden. Maar wacht! De huiken en lobben zullen haare beurt van de mode te zyn, wel eens weer krygen: en het Ryk van onze Jufferpronk zal zo lang niet duren, als die andere gedaan hebben. *Laat eens deze pot zo lang te uur gaan.*

Dat bolt hem.

Dit wil zeggen, dat is naar zyn zin. 't Hoofd word ook *de bol* genoemd, als in de ſpreekwoorden. 't *Schort hem in den bol; de bolworm ryd hem*, enz. Even zo zegt men, *Dat mnd hem*, voor dat is naar zynen mond en ſmaak. Anders is *bol* en den bol ſchieten, en ook den bol afſlaan, het zelve met koppen, onthalzen. Doch dat laatste zou in den eerſten zin aan weinige *bollen*.

Hy ſchud zyn lever.

Dat is, hy lacht hertelyk, waar door de lever geſchud word. Dat is ook eene miltkitteling. Doch *Hy lacht graag, die zich zelven kittelt.* 't Behaagt zo wel niet, wanneer men den kop ſchud.

Op een goede grond is 't goed jokken, zei de man, en hy kittelde zyn wyf met een greep.

Dit zegt men ſchertzende van jokkernyen, die wat te gevoelig zyn: gelyk doe de ezel zynen meeſter op 't lyf ſprong, om hem met zyne pooten te ſtreelen: 't geen hy van een ſpeelhondje had gezien.

Men moet geen vryster zo hard aan den mond kussen, dat haar 't herte zeer doet.

Zekerlyk van zulk een kussen kan men niet zeggen, 't is maar een afvagen. Dat gelykt best naar een ezels vryagie; dewyl die malkanderen schoppen en byten: of naar een Muskoviters liefde, indien waarachtig is 't geen men hen nageeft. Zodanig plagt eertyds de mode op de Domburgsche strand te zyn, volgens de beschryving van den Heer J. Cats. In 't oude queesten ging het wat vriendelyker toe. Maar, *Vuur by stroo dient niet alzoo.*

Hy lacht in zyn vuist.

Zo zegt men van ymand, die zich heimelyk om iets verblyd. 't Is ontleent van den vuist voor den mond te houden, en daar achter te lachen, zo dat andere het niet zien. Dus verhaalt men van een wyf, die wanneer haar man te Amsterdam van Schreyershoek afvoer, achter haaren neusdoek stond en lachte; terwyl andere meenden, dat zy den snotvager voor de oogen hield, om dat zy, och arme! haaren man niet mogt zien vertrekken; en om haare bittere droefheids traanen daar mede af te droogen.

Hy lacht als een boer, die een hoefzyzer gevonden heeft.

Dat is, hy verheugt zich over een geringe zaak. De blydschap is zo groot niet, als men zegt: *Hy lacht als een boer, die tandpyn heeft.*

Hy lacht als een paard dat byten wil.

Dit zegt men boertende van eenen-Yzegrim, of stuurfschen zuurmuil, die ziet als of hy den azyn gepacht had, en zo vriendelyk is *als een oormorm, of arm vol jonge katten.*

Als hy lacht, dan sneeuwt het roozen.

Dit zegt men van een stuurfschen zuurmuil. Zulk een vriendelyk lachebekje was de Romejn *Craffus*, van wien men leest, dat hy maar eens in zyn leven heeft gelachen. Dit was wanneer hy eenen ezal zag distellen eeten. 't Was, *Similes habent labra lactucas, zulke lippen, zulke salade...* Dit lachen maakte hem belachelyk meer dan den ezal. *Risum tenenti amici.* 't Liep hooger met dien Philemon; die zich te bersten lachte, om dat een ezal in zyn aanzien de vyg:n, die voor hem zelf gebragt waren, had opgesnoept. Hier op bevat hy den ezal ook een beker wyn te schenken. Was dat geen reden om zo te lachen! ja zich dood te lachen? Men zegt van een staatigen Cato: *Hy lacht te hooi en te*

to gras, dat is goelykjes tweemaal 's jaars. Wil men een jonger voorbeeld van zulk eene ſtemmige ſtaadigheid? Men zegt dat Koning Philippus de II. van Spanje zich nooit een lachje liet ontglippen, dan op 't hooren der tydig, hoe euvel de Nederlanders met den Hertog van Anjou uitgevallen waren. Dus verhaalt de Heer P. G. Hoofd in 't XX Biek zyn *Nederlandſe Historien.*

Ik lach eens met u.

Dit zegt verachtelyk met ymand spotten, anders gezegt uitlachen. Vergelykt Job 30: 1. Pfalm 2: 4, en Jef. 37: 22.

Die na lachen, lachen zo wel als die voor lachen.

Het voor lachen is dikwyls ontydigen ongegrond, omdat 'er wel een *hinkende bode achter aan komt*, waar door het lachen ſchreyen word. Maar die na lachen, verheugen zich over de goede uitkomst der zaak tot hun geluk, en belachen die belachers. Dit lachen is beſt.

De vogeltjes, die zo vroeg zingen, eet de kat op den dag.

Dit ſpreekwoord wil te kennen geven, dat uitgelaten en dertele vreugde, gemeenlyk een voortekken van nabyzynde drukis. Op een blyden morgen volgt wel een droevigen avond.

Men moet het in de beſte vrouw ſlaan.

Dat is, iets op het gunſtigſte duiden en afnemen. Dit paſt ook op een zedig lachje, niet tot beſchimping, maar tot zedig vermaak. Door vrouwen en plooyen kan men een ſcheur of vlek in een laken of kleed verbergen. Hier toe breng ik ook *ſalievouwers*, voor naar den mond praten, pluimſtryken. Een *ſaly* is een overdeksel. *Faly* zweemt ook wel naar *ſaaltje* feiltje. Dus zoude het zyn een feiltje, een pikkedil, in de beſte vrouw ſlaan. Zo plegen *ſalievrouw* en zelf groote gebreken te verkleinen en bemantelen. Van *ſalikant* kan men 't Vervolg der Fakkel zien.

De jeugd wil 'er uit, zei Beſje, en zy reed op een bezemſtok.

Dit zegt men boertig, wanneer oude lieden iets willen bedryven, dat aan de jongheid, of kinderen, eigen is. Zo *huren oude voerlieden noch geerne het klappen van de zweep.* Men zegt ook: *Oude lieden zyn tweemaal kinderen.* Doch daar gaat geen mal boven oud mal. 't is dan; *Hoe ouder, hoe zotter. Als oude kreyen biezen, dan klappen de kooten.* Men zegt echter: *'t Is geen kinderspeel, wanneer een oud wyf danſt.*

Als 't regent en de zon schynt, is 't kermis in de bel.

De grondreden en eigentlyke meening van dit spreekwoord kan ik niet giffen. De Heer *J. de Bruine* vermoed, dat *bel*, verbaftert is uit *bal*, dewyl 't dan groeizaam weder is, waar in de slachtbeeften voor de hal konnen vet-geweid worden. Dus is dan daar neering en welvaart. Ik weet niets beters. Daar zyn meer spreekwoorden, waar van ik geen verklaring kan geven. B. v. Om wat reden zegt men: *Dat in 't vat is, zuurt niet?* Het tegendeel blykt in een tou met verzuurt bier. Waarom zegt men van ymand, die by een anderen vrymoedig spreken mag: *Hy heeft een woord by hem in 't vat?* enz.

't Is genoeglyke zien regenen, als men op 't drooge staat.

Dit drukt uit, dat men, dikwyls zelf met vermaak, wel kan aanzien eenig leed dat anderen overkomt, maar ons niet trest: gelyk het aanschouwen van een bloedigen veldslag, wanneer men buiten schoot is; of een felle storm op zee, als men dien veilig van den oever mag aankyken. Dan plegen ook *de beste stuurlieden aan land te staan*. Doch van gemeene rampen zegt het spreekwoord: *Een gemeenen overgang maakt een zachten zin.*

Zo loopen de gooten als 't regent.

Dit wil zeggen, zo gaat het zulk een zaak in zodaanige omstandigheden. *Dat loopt op dien teerling*. Doch 't rolt niet altoos even gemakelyk, *als van een leyen dakje*. *Regendt het geld, elk zon een tobbe niszorten*. Maar dat staat te geschieden *te Sint Jutmis, als de kalveren op 't ys danffen*.

Hy is niet op zyn dreef.

Dat is het zelve met, 't en gaat niet met hem. *Dreef* is gang, trant. Ziet de Fakkelt, bladz. 72 in *Draven*. Het tegendeel is, *Hy is wel op zyn dreef*, 't gaat wel met hem, hy vaart wel. Dat word tot gezondheid en vrolykheid overgebracht. Zo is ook een spreekwoord: *Hy weet wel wat hy dryft, die verkens voorheeft*.

Hy laat zyn wicken hangen.

Dat wij uitdrukken, hy is neerslagtig en treurt. 't is genomen van zieke vogelen, die dan hunne vleugelen laten hangen. Zo doen ook haanen die in de kam gebeten zyn, en heenen sluipen. Zulke zyn echter noch in beter slaar, dan op wien past: *Hy klipt maar met eene vleugel*. Dit komt overeen met, *Hy is zyn eene band quyt*. Dus zegt men me: *Zyn natuur pruilt*. Zijn

Zyn vuur is uitgepist.

Dit komt overeen met , *Hy heeft geen troef.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 363. Ymands *vuur* is zyn levendigheid, wakkerheid, vrolykheid, lust en moed; waar van vuur een zinnebeeld is. Dat vuur uitblusschen, is dat alles te verdoven en benemen. Men zegt ook, dat *het Vagevuur uitgepist is.*

't Is hem tegen de borst.

Dat wil zeggen, 't is hem tegen zyn hert, zin en genegentheid. Ik denk dat *borst* in dat spreekwoord genomen word voor hert, dat in de borst is.

Hy heeft daar geen muts op.

Dat is, *Zyn muts staat daar niet na*, hy is daar over, of daar op, niet wel gezint. Ziet de Fakkel, bladz. 247, en hier voor het spreekwoord; *De muts staat hem niet wel*, bladz. 65.

Hy is te vreden als een oud-wyf; dat haar koe verlooren heeft.

Dit is eene boertige gelykenis, om ymands ongezintheid uit te drukken. Diergelyke spreekwoorden zyn : *Hy lacht als een boer die de tandpyn heeft.* *Hy is zo gauw, dat men doode rotten met hem zoude vangen.* *Hy is zo luchtig, als een vogelje dat koe beet.* *Dat past als een tang op een verken*, enz.

't Water komt op den dyk.

Dat wil zeggen, de traanen komen in de oogten. Men zeide ook; *de waterladders komen op den dyk.* Verstaat door den dyk de onderste randen der oogten.

Hy schreit zyn oogten uit.

Dat is, hy bederft zyn gezicht daar door. Doch 't gevaar is zo groot niet by die *schreyen van twaalf uren tot den middag.* Men vind'er ook wel, die traanen met *twintien schreyen*, (ziet hier voor bladz. 13.) en *huiten als boshonden*; terwyl alles maar *gemaakt werk* is. Een troost voor zulke is, dat *ze de traanen die zy schreyen, niet behoeven te pissen.*

Hy krauwet den kop daar over.

Dat wil zeggen, met een zaak verlegen zyn. Dit ziet men dikwyls.

voornaamelyk by de boeren, dat ze in zulk een geval *met de banden in 't hair zitten*. Als dat hoog gaat, en in groote droefheid en mismoe-digheid, word het hair wel uit het hoofd getrokken. Dit geschied echter niet altyd uit droefheid, maar ook wel uit gramschap. Dat blykt in 't plukhairen van Griet en Tryn, die malkanderen wel wakker met beide vuitten in 't hair zitten, na dat de mutzen af, en de tuiten los ge-trokken zyn.

Hy heeft zyn aars wel gekrauwel.

Dit zegt men van ymand, die zich zelven door iets in schaade of on-gelegenheid geholpen heeft. Ik denk dat dit ontleent is van de aapen, die gewoon zyn dat te doen, wanneer zy iets quaads bedreven hebben. Doch 't is niet veel beter uitgevallen, met die *er den kop over krauwen*.

Hy trekt de schouders op.

Die gebeerde wyft aan, dat ymand tot eene zaak geen raad weet, en die niet beletten noch verbeteren kan.

Hy schort zyn neus op.

Dit is een gebeerde van verasmaading, en afkeuring.

Hy fronsfelt het voorhoofd.

Rimpels trekken is een teken van gramschap. Doch de ouderdom doet dat ook goeds moeds.

Met den vinger aanwyzen.

Dit geschied tot bespottung, zo als *de tong uitsleken, borens maken*, enz. Dus *steekt* men ook ymand *den buich na*, of *maakt guicheltjes*. Doch zulke dingen zyn meer tot schande van die ze doet, dan die ze lyd.

Slip! sloop!

Dit is een jouwwoord van de kinderen, waar mede zy ymand ver-wyten, dat hy een slippert heeft gekregen, gelyk die een paling by den steert houd. Ziet de Fakkel. Bladz. 339. Het stryken van den eenen vinger over den anderen, schynt slypen te vertoonen, dat op slippen speelt. De *Scheerslypers* hebben de eere, dat zy ook dikwyls in spreek-woorden gedacht worden.

Dat

Dat is voor u.

Dat zegt men met het slaan van een knip, om uit te drukken, dat men ymand niet het alderminste ontziet, of acht. Zo zegt men ook; *Ik geej'er niet dat om.* Op het graf van den buikbeest Sardanapalus was het beeld van een knippende hand met dit byschrift: *Alles is niet zo veel waardig*: 't geen eerst op hem zelf palle. Dus is het slaan van een knip, om iets dat niet waardig is, noch geacht word, uit te drukken, al van zeer oude tyden.

Hy staat en kykt als Piet Snot.

Dat is, als een snottige Piet, een skatjengen, of snotolf. Ziet de Fakkel in *Totolf*, bladz. 381. Diergelyke spreekwoorden zyn: *Hy staat en kykt als een porrijn*; *Als een bepisse Paap*; *Als of hy in de sneeuw gepist bad*; *Hy staat en kykt als een snyer*; die zyn raald verloren beest.

Zy zien als pissebedden.

Dit wil uitdrukken, zy staan beschaamt en kyken, gelyk de kinderen, wanneer zy in't bud hebben gepist. Diergelyke spreekwoorden zyn: *Hy ziet zo slantig als Jan Peijers kat*; *Of als een bok, die kool eet*; *of als een schaapje waar na ce wolf aurd.* *Hy ziet zo effen als bloempap.* *Hy staat zo slantig en kykt, als een bin die bater pikt.* *Hy staat'er op en kykt, als een bond op een zieke koe.* *Slechts en rechts, als Sint Pieters voorbroek, die maar een plooi bad.* *Zo lucht als een vogeltje dat koe beet.* *Men zou'er op verlieven, als een buer op een boekweite koek.* enz.

Hy ziet als of hy geen drie konde tellen.

't Wil zeggen, hy vertoont een gelaat, als of hy onnozel en simpel was. zulke moeten zy ten uitersten zyn, die geen drie tellen kunnen.

Hy ziet zundig.

Dat wil zeggen, zondig, voor schuldig, als een schuldige; die een overtuigt, beschaamt, en treurig gelaat vertoont, om ontferming te verwekken. Zo zegt men ook: *Hy ziet als of hy verwezen wis*, t. w. als of hy van den Rechter ter straffe was veroordeelt; hoedaanige bedroeft en neerslagtig plegen te zyn.

Hy weet van verbleeken, noch van bloezen.

Dat wil zeggen, hy weet van vreeze noch van schaamte, die beide zich in 't aangezigt plegen te vertoonen. Niet beter zyn de hoeren, schoon zy met het eene oog lachen, en met het andere schreyen.

Hy.

Hy staat als bad by den mond vol tanden.

Dat is, hy spreekt niet een woord tot zyn verdediging, *Hy zwygt als een Mof.* 't Wil zeggen, hy gedraagt zich als waren in zynen mond enkel tanden, zonder tonge. Anders, het vol getal der tanden in den mond te hebben, bevoordert de spraak; daar tandeloosheid die belemmert. Dit zegt men ook: *Hy staat, als of by een lap in den mond bad,* naamelyk in de plaats van eene tonge. *Hy staat, als of by den mond vol bry bad.*

Hy loopt met kakhielen.

Dit zegt men van zulke, waar mede andere spotten. 't Is ontleent van die met vervrozen hielen, en nedergekakte, dat is, nedergevouwen, schoenen (ziet de Fakkelt in *Kak*, bladz. 161) gaan: waar mede men, in de plaats van medelyden te hebben, pleegt te lachen. Maar men kan dit spreekwoord ook brengen tot de jonge kinderen, die wat achter op hunne hielen gedaan hebben, en zo daar mede bestruift loopen: 't geen op andere toegepast word. Hier aan is vermaagschap: *Hy doet zyn best, gelyk de kinderen die in 't bed kakken.*

Men laat hem in 't lang pak loopen.

Dit wil zeggen, men helpt hem niet voort, maar laat hem naloo-
pen. 't Is genomen van jongens, die men niet in de broek steekt, maar in de rokken laat.

Hy meende om zyn steert te springen.

Dit zegt men van ymand, die hoe zeer hy wilde, in zyne gramschap zynen moed niet kan koelen. 't Is ontleent van de honden, welke te ver-
geefs omdraayen, om hunnen steert te vatten. Dus maakt een hond al-
leen een ronden dans. 't Is dan geen waarheid: *Een alleen maakt geen ronden dans.* Men zegt ook, *Hy meende van boosheid uit zyn vel te springen,* 't geen geschieden kan van die zich zelven de keel afbyten: en *Hy meende boornadul te worden;* dat van de hoornbeesten genomen is. Dus mede: *Men zou'er zyn reuzel om scheuren, en maken'er een buik van.*

't Zet geen goed bloed.

Dit wil zeggen, 't legt een grond tot misnoegen en wrok. Quaad bloed verwekt ongezondheid.

SPREEK-

X X I V.

SPREEKWOORDEN van ziek zyn, ouderdom en sterven, enz.

Ik ben zo ziek als een kat.

Dit wil zeggen, ik ben quaps en braakzuchtig; dat dikwyls een quaal der katten is. Het zelve is, *Ik ben kassig*. Dus zegt men ook, *Zo mat als een kat*.

Hy steekt in een quaad vel.

Dit zegt men van ymand, die gaat quynen. Doch dit is een zeer vreemde uitdrukking. 't Vel is niet quaad; maar 'tgeen 'er in steekt. Zo noemt men een boos wyf, *een quaat vel*. Men zegt ook van een quynende: *Hy druipt door zyn klederen*, en *by gaat sterven in zyn schoenen*. Hier toe behoort mede, *Hy zal noch door zyn bedstroo druipen*.

Hy valt van de graat.

Dit zegt men van een zeer mager mensch, als of het vleesch van zyn uirstekenden ruggegraat en beenderen afviel, zo dat 'er slechts vel over de bonken is. Hier mede komt overeen: *Hy druipt door zyn kleëren, bedstroo*. *Hy is zo vet als een Spaansch anker*, of *ankerstok*. Doch ook de Hollandische ankers kunnen hun vet wel dragen. Zulk een noemt men *een schendkeuken*, en *doorjager*. Daar van zegt men ook: *Hy is te mager om tot boter en broot te eeten*.

't Kasteel is van binnen verraden.

Dit past men toe op ymands lichaam, wiens inwendige deelen verdorven zyn. Een slang in den boezem, is doodelyk.

Hy heeft de kat in de kelder gemeestert.

Dat zegt men van een lapzalver, die een wonde-ofzweer boven toehelt, terwyl het quaad onder ineet en verkankert. Met zulke is 't, *binnen vier en twintig uren genezen*, of 't *vuur daar in*. De kat moet uit de kelder gejaagt; maar niet daar in besloten worden. Dit word by gelykenis toegepast. Maar waarom heeft het gebruik den naam van *Meesster* aan een wondheeler, en dien van *Dokter*, *Leeraar*, aan een *Artz*, zo byzonderlyk toegeigent, en hun werk *meesteren* en *dokteren* genoemd? Dit schynt op weinig reden te steunen. Doch *verba valeamus*. 't Heeft Jan Alleman dus behaagt.

R r

De

Een nagel aan ymands doodkist zyn.

Dat geeft te kennen, mede oorzaak zyn van ymands dood, waar door hy in de doodkist word gespykert. Vergelykt Genef. 42: 38.

De dood moet een oorzaak hebben.

Dit zegt men, als ymand ergens redenen van poog te geven, die dikwyls los, en verre gezocht zyn. Zo gaat het veelyds met het naspeuren der oorzaak van ymands dood. 't Is wel zo, alle waar om heeft zyn daar om. Doch dat dient vaster te gaan, dan daar staat een bezemstok in den boek, by gevolge zal 't morgen regenen. Doch dit houd steek: Daar is geen kruid tegen de dood gewassen.

Ymand de pis bezien.

Dat is, onderzoeken hoe 't met hem staat: gelyk Medicynmeesters den staat der Kranken vernemen uit hun water. Zo zegt men ook: *Tmand den pols voelen.*

Ymand de tong schrappen.

Dit zegt, door uitvragen iets van ymand zoeken te hooren. 't Zal genomen zyn van 't afschrappen van slym, of iets diergelyks, 't geen de tong bezet, om de rechte gestalte der zelve te ontdekken; waar uit de artzen wel een teken van eenige ziekte opmerken. Maar aan de tong zien ook de verkensflagers, of het zwyn gantsch, of ongantsch is. 't Word zuiver gekeurt, als het niet een gortje op zyn tong heeft.

Hy steent als een zieke Schotsman.

Of zieke Schotten meer steenen, dan andere Kranken, weet ik niet. Zoude het zyn, om dat men veel Schotze bedelaars ziet, die zick door steenen erger houden dan zy zyn, om dus ontferming te verwekken? Hoe 't zy, de Schotten staan met hunne zeden in 't beste blaadje niet. Hierom zegt men van iets ongevoelyks, 't is schots, een schots andwoord, enz. Dus moeten ook de Woffen aanhouden, b. v. Zo lomp als een Mof. Hy zwygt als een Mof, enz. Maar van de Westfalingers zegt men: *Zy liggen van hun geboorte af aan wel drie dagen blind: maar als zy beginnen te zien, kyken zy door een eiken plank, daar een gat in is.*

Hy is zick aan de lepelzucht.

Deze behooren in het zelve gasthuis, met die de kelderkoorts hebben, en voor de keuken zick hebben gelegen. Dus zegt men: *Hy ziet 'er zo sober nit, als had hy zevenjaaren de lepelzucht gehad, en achter de keukendeur zick gelegen.* Hy

Hy ligt in dat zelve gasthuis ziek.

Dat drukt uit, hy is behebt met dat zelve gebrek. Zo zegt men ook :
't is een ziek wyf, en een kranke vrouw.

Als 't gasthuis brand, dan kent men de ziekten.

De zin is, elk rept zich dan zeer, om de vlam te ontvlieden; zelf kreupele besjes, zonder haare krukken, zo dat ze alle gezond schynen. *De nood*, zegt het spreekwoord, *doet een oud wyf draven.* Of liever, dan blykt, wie waare, of gemaakte zieken zyn: want die dan 't podegra heeft, zal echter niet verre loopen.

Als de Duivel ziek is, dan wil hy een Monik worden.

Dit past men toe op zulke, die in gevaarlyke krankheid, uit vreeze voor de dood, groote beloften van een beter leven doen. Hier toe behoort gemeenlyk het *galgeberouw*. Maar van de meeste ziet men bewaarheid: *Doe de zieke weer genas, waar hy erger dan hy te vooren was. 't is vergeten, zo ras de roede van den aars is.*

Hy zoude niets voor God doen, was de Duivel dood.

Dit spreekwoord drukt uit den aard van natuurlyke menschen. Doen zy iets van hunnen plicht, 't is niet uit liefde tot God, en de deugd; maar uit slaafsche vreeze voor den Duivel, en de Hel. Waarachtig is: *Overunt peccare mali formidine poeva.* De liefde tot de deugd doet goeden 't quaaddoen haaten; maar vreeze voor de straf doet quaaden 't quaaddoen laten.

Ziekten komen te paarde, en gaan te voet weg.

Dit wil zeggen, 't gebeurt dikwyls, dat ziekten den mensch schielyk op 't lyf vallen, waar van hy lange quynt, en traag herstelt word.

Na groote ziekte, zeven jaar te fraayer.

Het aangezicht van die ziek geweest zyn, heeft als te bleeken gelegen, en zo komen zy frayer en jonger in 't oog voor.

Daar wassen kerkhofsbloemen op zyn hoofd.

Dat zyn gryze hairen, die de bejaarden op hunnen kerkhof moeten doen denken. Van zulk een zegt men: *Hy is in de wiege niet versmoort.*

't Staal is'er uit.

Dat is, *hy heeft zyn beste dagen geleest*, zo dat zyn vuur en scherpijzinnigheid verdwenen is, en hy gelykt haar een mes, daar het staal uit is geslepen en gesleten. *De ouderdom doch komt met veel gebreken.*

Oude kerken hebben duistere glazen.

Dat wil zeggen, oude lieden hebben een verdonkert gezigt, gelyk de oude kerkglazen zyn, door beschildering, of opeeting der lucht. Vergelykt Prediker 12: 3.

Hy gaat van den tand.

Dat wil zeggen, hy word oud. Ouderdom doet de tanden verliezen Prediker 12: 3. Dan kan men geen korstjes meer byten. Maar *na de bladeren, vallen de boomen.* Dit kan van de paarden ontleent zyn.

Een oud paard jaagt men aan den dyk.

Dit word toegepast op oude afgesloofde en afgeleefde menschen, die na een langdurigen en getrouwen dienst, wanneer zy niet meer werken kunnen, ondankbaarlyk verstoeten en verlaten worden. Dus krygen zy 's werelds loon. *Een jong boveling word een oud verschoveling* en vind zich kaal en berooft op den dyk gezet.

Daar komen meer kalfsvellen, dan ossenhuiden, te markt.

Dat drukt uit, daar sterven meer menschen in hunne jeugd, dan in den ouderdom, gelyk men de beesten slacht, schoon *de jongen kunnen, en de ouden moeten sterven.* Men laate voor de raatgevers dezen raad: *Wilt gy niet oud weezen, zo laat u jong hangen.*

Zo oud als de weg.

Gebouwen worden puinhoopen door den tyd, andere dingen vergaan, maar de weg blyft liggen, schoon zy lang betreden is van wandelaars, die voorby zyn. Dit is dan een uitdrukking van eene groote oudheid.

Hy heeft een stuk van een oud net gegeten.

Dit zegt men schertzende van eenen ouden, *die 't leven gewoon is, als ware zyn ziel daar in verwert*, zo dat ze niet uit zyn lichaam kan geraken. Zo schertst men met die een overhangenden neus hebben. Dus zegt men mede: *De ziel is'er in verroeft.* Het tegendeel is: *De ziel rammelt hem in 't lyf.* Doch de dood verstaat geen jok.

Zyn

Zyn kaars brand in de pyp.

Dat is, zyn leven is op 't einde. Een brandende en gestadig verteerende kaars is een zoet zinnebeeld van 's menschen leven: mag'er maar 't nalaten van stank in 't uitgaan af blyven. Men zegt anders ook: *Hy gaat met zyn een been in 't graf.*

Dat was daar hondert jaar oud.

Dit zegt men van een glas, of iets diergelyks, dat in gevaar was van gebroken te worden: gelyk menschen van hondert jaaren na by hunne dood zyn.

In een weeken poel is 't haast genoeg geregent.

Dit past op ymand, wiens zwakke lichaams gestaltenis door een klein toeval gekrenkt word. Zo zegt men: *Op oud ys vryst het haast.* Hy moet al zeer zwak zyn, op wien past: *Hy kan niet een veer van den mond blazen.*

De nood gaat aan den man.

Dat is, het geld de huid, of het leven. Dat klemt het gevaar allermeest; en daar voor zal men alles doen, lyden, en wagen. Job, 2: 4. Doch die wel gehartigt zyn, zoeken *hunne buid duur genoeg te doen betalen.* Een spreekwoord der ouden was: *Daar gaat geen nood boven den nood van den aars.* I'e uitdrukking is wat onbeschaaft; maar dat echter de zaak niet geheel onwaarheid is, doet prangende achterlaft ondervinden. Het eerste zegt men ook: *'t Komt op den knyprok aan.* Men zegt voor knyprok ook *knypert.* Zoude dat niet zien op 't hangen? Dan is de *knypert* de strop, die de keel toeknypt, en de *knyprok* de toegeknepen rok om den strot. Dat de strot een rok heeft, is bekend uit de ontleedkunde.

't Kan niet erger, dan de hals af.

Dat is 't uiterste. *Kop af is een dood wonde.* Dus is 't ook een spreekwoord: *Men kan een luis niet meer benemen, dan het leven.* Hier mede troosten zich hardnekkige quaaddoenders tegen de gerichtstraffen: *'t Is om een quaad half uurige te doen.* Maar hier geld, Matth. 10: 28,;

Hy is veeg.

Dit zegt men, wanneer ymand iets zeldzaams, en buiten zyn gewoonte bedryft, of ontmoet, als ware dat een voorbode van zyn aanstaande dood. *'t Is, zegt men, een veeg teken.* Zo weet men te spre-

ken van 't *klikkertje*, (ziet de Fakkelt, blad. 176.) en van 't *builen der bonden*. 't Komt echter daar by niet toe, dat de kalveren sterven. 't Gaat vaster, dat het een veeg teken is voor den gevangen dief, wanneer de galgladder opgerecht word. Men zegt ook van eenige ramp; *Dat lag my op de leden. Dat viel my op myn hart, zo koud als een stuk ys, of zo zwaar als een steen.* Maar die niet veeg is, zegt men, *kan veel verdragen.* Hy loopt zekerlyk groot gevaar, op wien past; *Hy is zoo veeg als een luis op een kam.* Dus zegt men ook van iets: 't *Is op de wip gestelt.*

Die staat op 't rolletje, zal 't kosten zyn holletje.

Die op Gods doodrolle getekent staat, zal het bestemde levensperk niet overschryden. Hier van is 't spreekwoord by de soldaaten: *Op den kogel waar mede ymand getroffen word, staat zyn naam geschreven.* 't Gaat dan vast, *Die tot de galg geboren is, zal niet verdrinken.*

't Is een quaaide kryg, daar 't al blyft.

't Gaat'er zelden zo heet toe, of eenige ontloopene kunnen de nederlage navertellen. Maar roofzuchtige moeskoppers zouden zeggen, goede krygers laten niets blyven; zy nemen 't al mede. Is dan daar 't al blyft, geen goede kryg?

't Is tegen de dood gevochten.

Dat zegt men van vergeeffchen wederstand, gelyk het is tegen de dood geschied. Vergelykt Prediker 8: 8. *Tegen de dood is geen schild, noch geen kruid gewasschen. Sterven is ons erven.*

Heden my, morgen dy.

Dit is een oud en waarachtig spreekwoord. 't Geen nu den eenen in menschelyke gevallen gebeurt, kan morgen den anderen wedervaren. Zo zeggen de Latynen: *Hums sum, humani nihil à me dicuntum puto.* Byzonder past dit op de dood.

Hy heeft'er den bek by ingeschoten.

Voor *bek* zegt men ook *gaaper*. Dit word wat beschaafder gezegt: *Hy heeft'er den bals by ingeschoten*, dat is, 't kost hem 't leven. Het schynt al zeldzaam, dat *bek* en *bals* verwisselt worden. Zoo is ymand *den bek breken*, en *den bals breken*, het zelve. Iets ergens by *inschieten*, is dat men verlies daar aan te koste leggen. Zo schiet een kramer geld in by waare, die hy met schade verkoopt. Dit spreekwoord is anders, 't *Kost hem zyn kop, of besten bals*, nameelyk door zwaard of strop. Zo

Zoo waagt ymand wel iets op den hals, en moet het met den hals betalen. Doch die zyn hyf bewaart, bewaart geen rotte appelen, zegt het spreekwoord.

Hy is in de kaars gevlogen.

Dit wil zeggen, *hy is om een luchtje geraakt, hy is om hals gekomen, hy is 'er om koud.* Dit is ontleent van de vliegen, die zo lang om en door het kaarslicht zwerven, tot dat zy daar in geraken, en verbranden. Hier van is, *Om de kaars vliegen*, zich in gevaar begeven. Men zegt ook, *hy is omgekomen, of omgebracht.* Een zeldzaame spreekwyze. Maar daar onder word hals verstaan. Vol uit is 't, *hy is om den hals gekomen, en geraakt of gebracht.*

Mors dood.

Dit wil zeggen. haastig en t'eenemaal dood, zo dat'er geen het minste leven meer is. Zo valt ymand mors dood, of word mors dood gesteken. By de Latynen betekent mors de dood. Of wy dat woord van hen overgenomen hebben, dan of het spruit uit een alouden gemeenen taaltronk, (dat ik lieft gisse) kan men overdenken. Hier van is buiten twyfel moord, dat weinig verschilt van 't Latynsche *mortuus*. Dus is 't een godlooze vloek: *Dat u de moordsteke*, te weten de schielyke dood met zynen pyl. Men zegt, *Hy is de moord gesteken.* Dat is kromtaal. Moordenaars en doodslagers verschillen dan niet; hoewel het gebruik daar in eenig onderscheid stelt, dewyl het eerste een gruwelyker wyze van doodslaan uitdrukt. Ziet de Fakkel in *Moord*, bladz. 243.

't Fatznen is 'er maar aan verloren.

Dat zegt men als ymand gestorven is, by wiens dood geen verlies word geleden. Dit past, volgens de gruwelleere onzer Vrygeesten, op yder een: want zo zyn 'er geene andere, dan fatsoenlyke menschen, in welker zak hun God en Christus, de eene mensch, steekt. Ik heb die gemaskerde afgronds geheimenissen elders ontwimpelt. Maar verfoeylyk is dat spreekwoord: *Wie zyn wyf verliest, en vyf grooten, 't is jammer van 't geld.* Men maakt niet veel meer werks van ymand, tot wien men zegt: *Sterft gy, men zal u met de huid begraven: Is hy dood, gebakken is zyn brood.* 't Is met veele: *Sterve die wil, als ik in 't leven blyf.* Maar zy maken niet zelden quade rekening, die zeggen; *Ik zal met uwe schonken noch nooten afkluppelen.* Doch dit is waarheid: *Dit laafst leeft, zal alles erven.*

Hy

Hy zorgt wie den laatsten man ten grave zal brengen.

Dit zegt men van ongegronde en noodelooze bekommering, gelyk: *Hy zorgt dat hem aarde zal ontbreken, naamelyk tot een graf. Maar Men zal lange moeten zorgen, eer men een stroo in stukken gezorgt heeft. Vergelykt Matth. 6: 27. Men zorgt voor een brood, en heeft genoeg aan een snee. Daar is echter ook een quaade onbezorgtheid. Dus zeggen berijes zonder zorg: Laat den bond zorgen, die moet twee paar schoenen bobben. Laat de vogelijes zorgen; die hebben dunne beenjes. Laat ze zorgen, die ons borgen. Laat violen zorgen. 't Is ook zulker heillooze taal: Als ik dood ben, dan kakke de bond op myn graf. Maar elk byst de zorge aanbevolen, voor het geene zyn pligt en behoudenis vereifcht i Timoth. 5: 8.*

Als de Hemel valt, dan krygt de aarde een huik.

Dit zegt men schertzende van nuttelooze bekommernissen over dingen die nooit staan te geschieden. 't Is met zulke zorgen: *Zo dat eens gebeurde!* Dus is mede: *Zo de hemel eens viel!* Men zegt ook jokkende: *Viel de hemel, daar bleef niet een pot of pan beel: Eu, dan zouden'er veel leuwerikken gevangen worden. Lichthertige zeggen: Als het zeil scheurt, dan heeft het een gat. Niet ongelukkig voor den tyd.*

't Past wel, dat doode lieden stil leggen.

Dit word boertende gezegt; doch daar van zyn de beyerende galgklepels uitgezondert. Zo zegt men ook: *Dooden byten nies.*

Wie sterft eer hy sterft, sterft niet als hy sterft.

Dit spreekwoord behelst eene gewigtige waarheid. 't Wil zeggen, wie voor zyn dood de zonde afsterft, is voor de tweede dood bevryd. Ziet Joh. 11: 25. *Wel leven doet wel steruen.*

Met de levendige begraaft men de dooden.

De levendige brengen de dooden ter aarden. De woorden des Heilands Luk. 9: 60. hebben een geestelyken zin. Doch dit wil zeggen, *kont gy steruen, gy kont vergeten worden*, en dus doen de levendige de dooden vergeten. Dat geschied wanneer een weduwenaer, of weduwe, hertrouwt. Dan zegt men, zy hebben de eerste man, of vrouw, ras vergeten. 't Is, *Men kan niet met de dooden geen huis houden.* Echter hoort men noch wel eens: *Myn eerste man, of vrouw deden zo, of zo: had ik die weer!* Zo doen de levendige de dooden gedenken.

Als

Als 't kalf verdrinken is , wil men den put vullen.

Dit komt overeen met, *de kooi sluiten, wanneer de vogel uitgevlogen is.* Maar daar moet water zyn, zou 't kalf verdrinken. Met een dood kalf is 't goed ſollen. Doch vergeefs is ymand een papje te kooken, als by dood is.

Een klein putje in de aarde, is een groot gemak in huis.

Dit zegt men van 't grafje van een kind, 't welk veel moeite en onrust aanbragt. Men hoort wel zeggen in onstuimige ongezintheid: *Ik wou dat die, of die, een spies diep onder de aarde ſtak, of dat by was, daar by over honderd jaren zal zyn.* Dit zyn godlooze vloekwenschen naar ymands dood. Ziet Job 31 : 30. Men wil noch goedgunstig schynen, door te zeggen, *Ik wou dat by in den bemel was, of, Ik wou dat by by onzen Lieven Heer was.* Maar zo wil men Gode opofferen, 't geen men zelf geerne quyt zou wezen. Hier van is 't spreekwoord: *Had God bem by 't hoofd, en ik by de voeten, ik zou hem naar boven ſteken, en ras los laten.* Dit komt niet voort uit waare liefde. Dus zeyde Keizer Caracalla van zynen broeder Geta, dien hy vermoord had: *Sit Divus, modo non vivus,* hy zy vergodet, als hy maar dood is.

Vitvaart, zuipvaart.

Dit was een spreekwoord by de ouden, ontstaan uit de quaade gewoonte dier tyden, dat'er by gelegentheid der lykbegangenissen, op de doodmaalen overdadig gezopen wierd, tot geen kleine kosten der ſterfhuizen. Een ſlechte vrucht en overdenking des doods! Met de hoogſte reden is dat op veele plaatzen afgeſchaft.

Hy zal haast weer komen.

Dit zegt men boertende van ymand, die al voor lange naar de Oudvaderen, of ter zielen gereiſt is. Dit speelt op zulke, die na een lange uitreize, op hun t'huis komen ſtaan. Doch die wederkeering zal noch tot den laaſten dag aanloopen.

SPREEKWOORDEN van veelerlei soorten, in eenen bundel.

Wat maakt men al om geld.

Dit, zegt men, zeide eens een boer, als hy een aap op 't venster zag zitten. Wat van die kluchtvertelling zy, dit is zeker, geld is de moeder van veele konsten en uitvindingen. *Geld verzoet den arbeid. De baat verwakkert den man. Armoede zoekt list.* Daar steekt weinig aanoediging in die belofte: *Zo gy dat doet, ik zal u een schelling laten haken.*

Ymand quakken verkoopen.

Dat is, hem beuzelingen, verdichtzels, praatjes op de mouw spelden, en in de hand duwen. Men zegt dat ook, *Quicquakjes vertellen*, en *Van de uilewulucht en kalverendans spreken*. Dit is genomen van de quakzalvers, die dus hunne lorren en prullen weten aen te smeeren. Ziet van *Quak de Fakkel*, bladz. 290, en nader 't Vervolg.

Hy is daar op geslepen.

Dat is, afgerecht, gescherpt, loos. 't Geen geslepen is, is scherp. Dus zegt men, *spitsvindig*. 't Is ook een spreekwoord: *Hy is daar leep op*. Zoude dat wel versmeed zyn van *geslepen*, met afwerping der *s*? Anders, leepoogen plegen van oudsvoor arglistig verdacht te zyn. Van zulk eenen zegt men ook: *Hy zo slim als rattenkruid*. Eenvoudiger is een *Duisje zonder gal*. Zy meenen al wel op hunne hoede te zyn, die zeggen durven: *Kan hy dat doen, ik vergeef hem de kunst*.

Te scherp word schaar dig.

Dat blykt in messen, die te dun en fyn geslepen zyn, en daarom straks omliggen. 't Word niet onaardig toegepast op al te fijne spitsvindigheden in gedachten, waar op het vernuft stomp word; en die zelden proef kunnen houden. *Al te fyn verdwynt*.

Hy is zo bot als myn elleboog.

Dit zal verbloemt zyn, gelyk in, *Kus myn elleboog*. Men hoort dat op andere wyzen wel onhebbelyker, en dus zegt men ook: *Zo bot als 't achtereinde van een verken*. Vergeefs wil men zulken dikwyls iets met *duimen en vingeren instampen*. Dat is mogelyk van 't vullen der worsten ontleent.

Ymand een taart bakken.

Dat wil zeggen, hem in moeyelykheden brengen, *hem een papje koo-
ken, hem een ſpel berokkenen.* Zulk eene taart is geen aangenaam banket
voor die ymands geboortedag vermaanen. Vieve lieden zouden zeggen:
Liever geen taart, dan die met een ſchurfde hand gemaakt is. Op het eer-
ſte paſt ook: *'t Is beſteken ſpel, of werk.*

Hy moet dat voor ſuiker opeeten.

Dat zegt men, als ymand iets moet verkroppen en verzwelgen, 't
geen hem bitter en tegen de borſt is, zonder dat hy eenig misnoegen of
afkeer durſt laten blyken. Ondertuſſchen ligt dat zulk eenen *wel hard
in de maag, en blyft hem in den krop ſteken.*

Men zou daar katten en honden mee vergeven.

Dat paſt men toe op beetjes, die de ſmaakelykſte niet en zyn; hoewel
het ook verder uitgebreid word. Zo is 'er Kruid voor de ratten en mui-
zen. Van onaangenaamen drank word gezegt: *Daar zou men dieven
mee pynigen.* Doch lekkere wyn kan zonder pynigen wel doen klap-
pen: want, *Een dronken mond ſpreekt 's herten grond.*

't Is een koekje van uw eigen deeg.

Dit zegt men, als men ymand geeft 't geen hem alreede toequam;
gelyk dien men onthaalt op zyn eigen gerecht, en betaalt uit zyn eigen
beurs. Men betaalt malkanderen ook wel *met geſloten beurzen.* Dan
ſpaart men de moeite van *de vingers blaauw te tellen.*

Hy heeft zyn potten wel geſchraapt.

Dat wil zeggen, hy heeft veel goed vergadert, *Hy heeft zyn blaauwe
zakken wel gevult, Hy heeft zyn nootjes wel gekraakt, Hy heeft zynen
oogſt wel opgedaan.* Van zulke geldwolven zegt men, dat zy raapen en
ſchraapen. Speelt dat op de brypotten? Of op de volgeſchraapte geld-
potten? Dus kan ook waarheid zyn, dat de potschraapers niet in den
hemel komen, volgens Math. 19: 23, 24.

Hy zal daar niet aan lekken.

Dat is, hy zal daar niets van krygen, *dat is geen ſpek voor zynen bek.*
Speelt dit niet op de pannelekkers? Zo lekken de honden de uitgeledig-
de ſchotels. Het zelve is: *Hy zal niet vangen.* Een weinigje beter is
hy onthaalt, van wien men zegt: *Hy zal aan een kantje lekken.*

Men behoeft een hond geen brood te geven, zo lang als hy met den steert wispelt.

Men werpt booze grimmende honden, die byten zouden, brood voor, om ze te paayen. Maer dat is niet noodig, wanneer zy wispelsteerten, dewyl dat een bewys van hunne vriendschap is. Zo koopt men door gaven geen vrienden, maar onvrienden, op dat ze vrienden zouden zyn. Doch honden wispelsteerten ook om een brok; en giften breken de vriendschap niet. *De eene vriendschap is de andere waardig.*

Eet uw broodje droog, de boter geld twee blanken.

Dit zegt men schertzende, om uit te drukken, dat *de druivente zuur*, en iets lekkers te duur zoude zyn, zo dat ymand zich met iets minders moet gelyden. Men *koopt* ook nu *de boter om geld*; maar de markt is wat hooger. Van klinkklaare penningen, die men voor iets gered moet betalen, word gezegt: *Legt ze me daar.*

't Wast my op den rugge niet.

Dit komt overeen met: *Ik kan het van den boom niet schudden. Ik heb geen paardje katgeld.* En daerom, *Zo gy den Drommel mogt, wie zou bem u kooken? Gy zoud my de ooren wel van 't broodf eeten.* Men moet *zo geven, dat men gevende blyft*, dus ook zo kookken.

Dat de vrouw graag mag, eet de man alle dag:

De reden is, om dat zy 't keukenbestier, en 't bewind van den pot heeft. De man moet eeten 't geen hy naar: 't welbehagen van zyn Martha, of Grietje, opgeschept vind. *De smaak laat zich niet betwisten.* Maar heeft de huiswaard op zulk een tafelgerecht niet veel beks, dan zyn'er wel, die zich van de baazin dus hooren noodigen: *Lust het u niet, zet het zeven voeten van u; dan bindert u de reuk niet.*

Daar is te veel dak op 't huis.

Dit zegt men, als 't ergens niet veilig is te spreken, om dat men beluistert kan worden. Maar hoe past die uitdrukking daar op? Ik denk dat het is, om dat ymand die op het dak is, en dat dus vermeerdert, van de hoogte lichtelyk kan hooren.

Iemand in de ly brengen.

Dit drukt uit, in nood of ramp brengen. Is de *ly* te zeggen de *lyding*, 't lyden? Of is 't genomen van de schepen, die beneden den wind, of aan laager wal zyn? Ik gis heeft dit laatste.

's L

't Is door 't oog van een naald gekropen.

Dit zegt men van iets, dat 'er zeer krap en bezwaarlijk door geraakt is. Buiten twyffel is dit genomen uit Matth. 19: 24. Ik denk niet dat men meent *het oog van een snyders scheer*: want men zegt, dat daar al vyf wat door gehaalt kan worden.

Is de kerk groot, de Paap preekt maar aan een einde:

Dit is een spreekwoord, wanneer men van iets groots en ruims maar een klein gedeelte moet gebruiken. Past dit ook op, *een boom in een brouwketel?*

Komt de Duivel in de kerk, dan wil hy op 't hoog altaar zitten.

Daar zet men in de Paapsche kerken de voornaamste beelden der Heiligen. Wanneer ook de Paus, na zyne verkiezing, in een stoel op 't hoog outaar gezet is, om aangebeden te worden, zoude 'er die hovaardige geest wel verre van daan zyn? Immers de Duivel maatigt zich Gods eere aan, Matth. 4: 9. en zo doet de Antichrist mede, 2 Thef. 2: 4. Maar zulk eene onverzadelyke en onbeschaamde begeerte na meer is ook in die, welke, *Wanneer men hem den vinger geeft, naar de gebeele hand grypen.*

Hy heeft een goede buy.

Dat is, een goede vlaag, die gelyk is aan een buy, in ras op te komen en over te gaan. Dit ziet men in de Maartsche buyen. Dus zegt men, *een quaade buy, een milde buy, een zotte buy, een wrolyke buy*, enz. Hier mede komt overeen: *Hy heeft een goede luim.*

Hy heeft mooi weer in 't hoofd.

Dat wil zeggen, hy beeld zich enkel vermaak en voorspoed in, zonder op quaade buyen en stormvlaagen te denken. Maar laten zulke zich wachten voor de gyp. *'t Spel beet, zie toe, 't Kan verkeeren.* Het tegendeel is: *Hy heeft onweer in 't hoofd*, hy is zwaarhoedig.

Droomen is bedrog: maar k... in 't bed, gy vind het 's morgens noch.

Was het laatste anders, 't zoude wel tovery schynen. Dus zegt men van ymand, die 't spoor byster is, en suft: *Hy droomt.* En zekerlyk, *Quandoque bonus dormitat Homerus.* Maar waarom zegt men van ymand,

aan wiens voorzegginge men weinig geloof geeft: *Hy is een Profeet die brood eet?* Word ook geen brood gegeten van onseilbaare Profeeten? b. v. 1 Kon. 18: 6. Wat is dan de reden van dit spreekwoord?

Hy is buiten, of zonder, verzei.

Dat zegt men van ymand, die door bedwelmdheid, schrik, of anderszyn verstand en beleid quyt is, zo dat hy stom staat, en niet weet wat hy spreekt, of doet. Maar wat is *verzei*? Dit woord drukt niets uit. Ik denk dat het verbastert is van *verzet*. Dus zegt men van ymand, die zyn beraad of antwoord in een schielyk voorval niet gereed heeft: *Hy niet op zyn verzet*. Nader weet ik niet te gissen. Hier aan is niet ongelijk, *Hy is zonder belul*.

Hy is zo fyn, als door een trap gezift.

Dit is eene boertige gelykenis. Tusschen de sporten van een ladder, of trap, kan vry meer door vallen, dan door eene hairen zeef. Op zulk een past ook: *Hy neemt het zo nauw niet*. Maar, *Hy is aebter van de kar gevallen*, drukt uit, men heeft hem laten druipen, of afvallen.

't Is in den bouw daar mede.

Dat wil zeggen, druk werk, gelyk de boeren hebben in den bouwtyd, dien zy niet verzuimen, noch verleuieren mogen. Spreuken 23: 4. Dus zegt men ook: *'t Is nu zyn oogst*. Zo moet men de gelegenheid vlytig waarnemen, wil men *met God en met eeren door de wereld komen*.

't Is beter stil gezeten, dan leuye lieden werk gedaan.

Dat wil zeggen, men moet leuye lieden hun eigen werk zelf laten doen; anders styft men die in hunne vuigheid. Men late den vadzigen zelf *de handen uit de mouw steken*, en *zyn taak afdoen*. Hier toegebruikt men in 't Rasphuis dit *souverein recept*: *Die niet werkt, zal niet eeten*. Daar van kan men ook *ongewiegt slaapen*.

Vreemde zorgen dooden den ezel.

De zin is, vreemde zien daar niet na, om hem van zyn voedzel te verzorgen, zo dat hy van honger moet sterven. Het tegendeel is: *'t Oog des Meesters maakt het paard vet*.

Hy neemt zyn post wel waar.

Dat is, hy past wel op zyn beroep en pligt. Dit is ontleent van de Schild-

ſchildwachten in den oorlog. Dus zegt men ook: *Dat is een harde poſt. Ik ſta op myn poſt*, enz. Doch *quade poſten* in eene rekening zyn van een anderen aard.

Over ſchouder, gelyk de boeren de pieken dragen.

De zin is, 't geen by de Latynen genoemt word *ironicè*, ſchimpſwyze. Ymand *over ſchouder aanzien*, is hem verſmaaden, en geen aanzien verwaardigen. Maar *ymand met den nek aanzien*, is hem den rug toekeren, en geen aanschouwen waardig te achten.

Vreemde oogen dwingen.

De zin is, kinderen ontzien meer de oogen van vreemden, dan van hunne Ouderen en Bloedverwanten. De reden is, om dat die dikwyls te verſchoonende en toegevende zyn, daar de andere meer ſtrengheid gebruiken. Dit is niet zelden noodig en nuttig. Hy heeft het vriendelykſte gezigt niet; van wien men zegt: *Hy ziet als een ſtier*. Zulke lodderlyke oogelytjes heeft een bullebak.

Hy is harder en ongezeggetyker dan een boer, die men bidden moet.

Dit ſpreekwoord pryft de verbiddelykheid der boeren niet zeer. Beſcheidenheid behoort by allen plaats te hebben.

Hy hield zich ſcheets.

Dit zegt men van ymand, die zich als ongezint en prat vertoonde, Zoude dat zyn, om dat (met verlof) een kakkende wel een bang aangezicht trekt? *Faciem dare cacantis habet.*

Ymand naar de oogen Zien.

Dat drukt uit een groot en onderdanig ontzag voor ymand, zo dat men op zyn gezigt en oogwanken let. De oogen zyn ſpiegels van het herte, en daar in beſpeurt men wel-of qualyk gezintheid, en wat ymand aangenaam is, of miſhaagt. Zo weten de honden te zien naar de oogen van hunne meesters. Onder de menſchen zyn maar al te veel oogendienaars, Kol. 3: 21. Men zegt ook, *Ymand naar den nod zien*, dat is, waarnemen wat hy zegt, of wat hem ſmakelyk is. Zo mede, *Ymand van de hand vliegen*, dat is, ſraks uitvoeren 't geen hy met zyn hand wyft en winkt. Vergelykt Job 38: 34, 35.

Oorsprong en Uitlegging

Hy heeft 'er den duim in de hand.

Dat is, hy heeft de zaak in zyn geweld. Dit kan zien op ymands eigen duim, dien men zo vast binnen de vingeren kan knypen, dat de hand bezwaarlyk open te breken is. Maar men zegt ook, *Ymand by den duim te b en*, voor hem wel vast, en in onzmagt te houden. Dan is dat niet ongelyk aan, *Hy heeft 'er den duim op*. Maar *maakt het ymand te bont*, men *klapt hem wel op den duim*. Dat geschied op de wyze van *Ymand op de knucfels te knillens*. *Ymand den duym kussen*, is hem believen en eerbiedigen, gelyk *de handen kussen*.

Hy heeft 'er den duim op.

De zin is, hy heeft hem onder zyn magt en bedwang. 't Zal ontleent zyn van de knipbeurzen, die men toehouden kan, door den duim op 't beugelslot te zetten. Of liever denk ik, 't is van den duim; waar onder een vloot of luis is. Die is dan zo *veeg*, als op een kam, en ingevaar van een bloedige dood, door den duimnagel, van wiens genade zy dan afhangt. Hier op zal ook zien, *Iets onder duim doen*.

Hy heeft hem onder de sim.

Dat is, onder zyne bestiering en beheersching. Een *sim* is een lyn, of touw. 't Spreekwoord is genomen, van ingespannen paarden, die men door een menlyn wederhoud en bestiert 't Is het zelve met, *Ymand onder den teugel te hebben*. Hier aan is gelyk: *Hy heeft hem onder de zweep*.

Hy kan hem om zyn vinger winden.

Dat is, hy heeft hem t' eenemaal onder zyn gezag en geweld, en kan met hem handelen naar zyn welgevallen, zonder eenigen wederstand; gelyk men een doekje om den vinger windt. Hier aan is gelyk: *Ik kan hem zo zacht, of handelbaar, maken, als een Juffers handschoe*.

Hy zit op met hangende pootjes.

Dit zegt men van slaafsche menschenbehagers, die zich gelyk stellen aan opzittende hondkens, om een broek te krygen.

Ymand onder de horde hebben.

Dit drukt uit, hem onder magt en bedwang hebben. Ik twyfel niet, of horde is verbaftert van *herde*. *Herde* was in de oude taal hoede, en *berden* betekende hoeden. Een herder heeft magt en bestier over zyn schaap.

Ymand aan de hand gaan.

Dat wil zeggen, hem straks en gereedelyk ten dienst staan, zo dat hy daar op steunen en staat maken kan. Ik denk dat het genomen is van zulke, die ymand op hunnen schouder laten leunen. Vergelykt 2 Kon. 5: 18. Anders kan dit zien op de handpaarden, waar van ruiters zich bedienen in den oorlog. Het tegendeel is: *Hy wil noch te roer, noch ter hand.*

Hy laat zich dienen tot onder zyn stoel

Dit zal een gelykenis zyn van kinderen, dien men een pot onder hun kakstoeltje zet. Dat drukt uit zelf den geringsten en verachtelyksten dienst. Vergelykt Psalm 60: 10. Zo zegt men ook, *Ymind den aars nadragen.*

Hy steek'er zyn neus in.

Dat is, hy is nieuwsgierig en verneemt 'er na. 't Is genomen van snuffelende honden, die hunnen neus in den pot steken. Men zegt ook: *'t Is een kyk in de pot.* Het tegendeel is: *Hy zal'er zyn neus wel buiten houden.* *Hy zal zynen sleutel in dat slot niet steken.* *Hy zal dat gat niet booren.*

Hy kreeg'er een schalk oog op.

Dat wil zeggen, argwaan. Zo zegt men ook, *een quaad oog.* Schalk en quaad is dus het zelve. Anders, *schalk* kan zyn loos, listig, (ziet de Fakkel, bladz. 318.) als men dus vermoed en merkt, dat *achter iets een ergje schuilt.* Hier mede komt overeen: *Hy kreeg een galg in 't oog.* Zoude dat wel verbaftert zyn van *schalk*, zo dat de zin is, hy kreeg in 't oog, dat hy met een schalk een listigen bedrieger te doen had. Anders ziet dat spreekwoord hier voor, bladz. 188.

Hy houdt het op den tuy.

Dit was een oud spreekwoord. 't Wil zeggen, *hy houd de zaak sleepende, hy schuift ze op de lange baan.* Dit zal zyn van tuyer, een reeks van aaneengeknoopte dingen, dat op zulke gezochte vertraagingen past. Ziet de Fakkel, bladz. 87, in *Tuyeren.* Dus zeiden de Latynen: *Moram necit.* 't Zelve is: *Hy zoekt het liedje van verlengen.* 't Is ook dikwyls: *Tyd gewonnen, veel gewonnen.*

Hy schouwt de kans schoon.

Dat wil zeggen, hy acht de gelegenheid welgepast en dienstig. *Schoon-
waf*

wen is in dat spreekwoord keuren. Zo schouwt men een verken schoon, als het gantsch gekeurd word op 't bezien der tonge. Met het eerste komt overeen; 't Gety bequaam kavelen. De zaaken staan zo wel niet met hem, van wien men zegt: *Hy ligt met de zeilen voor de mast.*

Ymand het gras voor de voeten weg mayen.

Dat is, hem voor te komen, en te ontnemen dat geene, 't welk hy zelf gebruiken, of verrichten moeit. Zo staat men zynen zeissen in eens anders oogt. Die zyn gras ontmaait is, heeft den vollen bou niet meer.

Ymand baloorig maken.

Dat beduid hem zyne herffenen verdwersen, zo dat hy niet weet waar hem 't hoofd staat, door hem onophoudelyk en onverdragelyk aan de ooren te lellen. Ziet van lellende Fakkel, bladz. 206. Bal was in de aloude taal quaad. Ziet de Fakkel, bladz. 17. Dus kan men iets met geen goede oogen aanzien.

Ymand het hoofd breken.

Dat zegt, hem moeyelyk vallen. Ziet Luk. 18: 5. Dus wys men ymand af, en weigert hem gehoor, als men hem toegraauwt: *Breek my het hoofd niet.* Doch 't valt niet licht, zommige koppen te breken; byzonderlyk daer een kei in is, al gebruikte men daar een moker toe. Als twee zulke harde bollen tegen malkanderen botzen, dan vliegen 'er twifvonken uit.

Raaders zyn geen gelders.

Dat wil zeggen, zy die anderen van raad bedienen, willen zelf niet mede poot aanspeelen, of helpen door hand en beurs. Hier past het spreekwoord *Niemand wil de kat de bel aendoen.* Hoe veele de raaders zyn, echter is dikwyls goede raad duur.

't Is zo licht te doen, als de hand op 't hoofd te leggen.

Dus drukt men uit, dat iets zeer gemakkelyk verricht kan worden. In 't tegendeel zegt men van iets ondoenlyks: *Dat is zo onmogelyk, als met de tand aan den bewel te raken.*

Hy heeft zyn handen gebrand.

Dat wil zeggen, hy heeft zich vergrepen; hy heeft zich dit onderwonden tot nadeel. 't Is ontleent van die een heet yzer aantasten. Dus brand men den mond, als de bry te heet is. Men zegt ook, *het buisje van de*

de ziel. Dan past, Heeft uw moeder u geen blaazen geleert? 't Is beter slyf geblazen, dan den mond gebrand. Maar, die zyn billen gebrand heeft, moet op de blaaren zitten. Die zich dus niet branden wil, moet leeren de banden s' huis bonden.

Zyn hert jeukt daar na.

Dat drukt uit een prikkelende begeerte tot iets, ontleent van het jenen des lichaams. 't Word mede toegepast op de ooren, vuisten en rug, ge. Aan 't eerste is gelyk: *Hy bunkert daar na. Hunkeren* schynt aan hongeren vermaagschaapt. Ziet de Fakkels, bladz. 153. 't Gaat zo zeer niet ter herten, waar van men zegt: *Hy zoekt dat als de hond de knuppel.* Het drukt ook geen grooten lust tot iets uit, als men zegt: *Ik had liever dat het vloog.*

't Geen men niet weet, deert het herte niet.

Zekerlyk van iets geheel onbekends kan men geen smertelyke aandoening hebben. Men zegt dus ook: *Die nooit at, hangerde nooit.* Doch dit is geen algemeene waarheid.. Anders geld. *Aanzien doet gedenken,*

De koe weet niet waar toe haar de steert dient, voor dat ze dis quyt is.

Dit wil uitdrukken, verloren dingen worden menigmaal dan eerst te laat gekent en geacht. Zo zegt men: *Gezondheid is een onbekende schat.* Dat ziet en gevoelt men eerst, als die weg is.

Daar zal noch veel water ten dale loopen, eer enz.

Dat drukt uit, 't zal noch lang aanloopen, daar zal noch veel gebeuren. Dit is ontleent van de stroomen, die van de bergen afvloeyen, en hun water in de zee voeren. 't Is dan: *Daarentegen dag en raad,* dat is beraad, dag om zich te beraaden.

Men moet een ongeluk geen bode zenden.

Dat is, men moet zelf niets bedryven, waar door men ramp tot ons doet komen. Het komt wel ongeroepen. *Die aan den wolf een bode zend, krygt een aas s' huis.* Zo haalt men een roede tot zyn eigen aars, en heeft dat zich zelve te wyten.

Hy slaat het in den wind.

Dat is, hy acht het niet, hy slaat 'er geen acht op, hy zorgt 'er niet voor

voor. Ik gis, dat dit spreekwoord ontstaan is uit de gebeerde, waardoor ymand met het uitgaan van de hand in de wind, of de lucht, dat te kennen geeft.

Zy sloeg een gat in den bemel.

Dit zegt men van eene, die een groot gebaar van verwondering maakte. Het ziet op 't slaan der armen in de lucht. Zo maakt hy die buiten boord valt, een gat in 't water.

Femi!

Dit woord van verwondering is omgekeert van *ei my!* Ziet het Ver-
volg der Fakkel.

Noch y! noch fy!

Dat is, niet te schoon, noch te lelyk, niet te net, noch te stordig! *Y!* zegt men, als men zich over iets verwondert. *Y! dat's 's mooi!* Maar *fy!* als iets voorkomt, dat lelyk, vuil en stinkende is. Dus men van een *middelslachte*: *Zy is voor jemy, of jeminy bewaars.*

Summa summarum.

Dat is gezegt, de som der sommen. Zo noemt men in rekeniugen het algemeene *facit*, of beloop, van alle de byzondere posten. Dit word toegepast om uit te drukken het kort bewerp, of besluit, waar op alles uitkomt. Het zelve is: *Dat is 't einde van 't lied.* Dit is ontleent van de ouderwetze gezangen der Redenrykers minjoot in hun *Prince* of laatste sloetvers.

Men kan de papegaai niet schieten met een rotteval.

Door deze belachelyke gelykenis word boertig uitgedrukt, dat men iets door een onbequaam middel niet kan uitvoeren. Zodanig is, *op den duim fluiten, en met de mande om melk gaan.* Dus doen ook, die *regenwater in een zift vangen.* Op die wyze is ook een spreekwoord: *'t is elk niet gegeven boekweitenbry met vorken te eetem.*

Dat kind gaat over beide zyden mank.

Dit zegt men van iets dat wederzyds hapert. Dus zegt men ook, *derze haspel hapert.*

Hy heeft mée een woord in 't Kapittel.

Dat is, hy heeft in de zaak mée wat te zeggen, hy heeft 'er ook 'een
stem

ſtem in. Dit is genomen van de Kapittelen, of Vergaderingen van Domheeren, enz. Daar van is *Ymand kapittelen*, hem over den *bikel balen*, en *zyn zaligbeyd* zeggen.

Hy heeft moſtaard op den ſteert.

Dat wil zeggen, *Hy is geen kat om zonder yzere bantſchoenen aan te taſten. Habet ſcornum in cornu.* Maar van waar is dat gehaalt? Men zegt ook, *Ymand tot moſtaard*, of *in den moſtaart malen*, voor hem geheel verpletteren, anders gezegt, *in de pan frikaffeeren.* 't Is ook een ſpreekwoord: *Zo zy niet anders aan moſtaard at, zy zou niet zuurder konnen zien.* Van zulk een vriendelyk tronytje zegt men ook, *Zy ziet als of zy den azyn gepackt had.*

Hy heeft wat op zyn hoorens.

Dat wil zeggen, hy heeft iets 't zynen laſte, daar is iets van hem bedreven. Ik denk dat dit speelt op runderen, die 't getal hunner jaaren in krappen op de hoorens hebben.

Hy ziet zo ſtuur en prat, als of hem de lever ontſnoept was.

Dit zegt men van ymand, die 'er ongezingt uitziet. Hy pleegt miſſelyk te zyn, wien de gebraden lever van 't hoen ontkaapt is. Van hem op wien men dit vermoed, of houdt, geld: *Hy heeft de lever gegeten.* Doch niet zelden word hy *met het ſpic geſlagen*, die van 't gebrad niet at.

Zyn muts is dik.

Dat zegt men van een domkop, *dien ſtuſtorum quelt.* Wil dat aanwyzen, dat zulk een muts is van buffelsleer, dan zullen ook de voeten daar in ſteken. Men geeft hem geen grooten roem van wyſheid, op wien men toepaſt: *Zyn gek boſd ſtaat tuſſchen twee lange voren.* Zulke *queis de gekſkap*, en *de kovel.* Ook wel *de wapper in 't voorboofd.* Deze loopen met *de wapper.*

Hy heeft wat op zyn muts gekregen.

Dat is, men heeft hem wat op den kop gegeven. *Zo verzet men ymand het kouf met een toffel.* Het zelve is, *Ymand op den muts kloppen.* Hier na gelykt, *Ymand over den neus bouwen.* Dan speelt men *knuppel uit den zak.* Dus word wel ymand zo plat als een ſchol geſlagen. Is hy 'er wel veel beter aan, dien men *een karpeſon op den neus zet?* Hy is zekerlyk *ſtecht aangemaakt*, van wien men zegt: *by plukbairt met den Drommel.*

Oorsprong en Uitlegging.

Hy is op de vleeschbank gebragt.

Dat zegt men van ymand, die in doodsgevaar gestelt is, omgematt, en als tot hutsplot en frikkededillen gekapt te worden, naar de wyze der vleeschhouwers. Hier aan is niet ongelyk: *Zo kort maalen als zemelen, en Zo kort kloppen als kaf.* Van die dan sneuvelen, zegt men, *zy zyn aan de pan gebleven, en Zy zyn te bedde gedekt.* Ziet dat op *bet bedde van eer?* Dan hebben de bloodaards nog geen waak; en houden meer van den aars bergen. Ook zegt men: *Hy liet'er zynen stinker zitten, en Hy is in de pekel gebleven.* Vergelykt het spreekwoord, *Ymand in de pekel laten, hier achter.*

De wolf is in 't wand geraakt.

Dat is, in 't net gekomen, en gevangen. Dit word toegepast op een quaaddoender, dien men betrapt en verrast heeft, *Zo zegt men ook: Hy is in 't vink-net geraakt.* Doch voorzigtiger zyn de wolven, op welke past: *De wolf neemt zyn kans waar, als de bond slaapt.* Dus is ook een spreekwoord: *'t Wild in zyn leger betrappen.*

Hy gaat druijsteerten heen, als een rekel dien de steert afgekapt is.

Dan druipst zekerlyk de steert van zulk een rekel, en hy loopt al jankende weg. Doch dan heeft hy weder een geen nood, dat men hem daar een knip op den steert zal zetten. Dus had men ook gehandelt met dien vos, die zyne makkers zocht te overreden, om mede den zwans, als een overtollig aanhangzel, te laten affkappen, volgeus de Fabel. Ziet ook het spreekwoord, *Hy gaat druijsteerten heen, hier voor, bladz. 283.*

Van Aken tot Paschen.

Dit is een klugtige tydbeschryving, door zamenvoeging van een stad en Feest, die van geheel verscheiden natuur zyn. Doch in zulke spreekwoorden geld: *Hoe onbolliger, hoe fraayer.* Dus zegt men van een, die door te diep in de kan te kyken, *stikziende geworden was, en 's avonds naar zyn woning wederkeerde: Hy quam 't buis tusschen licht en donkeren.*

't Is in den buik en 't keelgat vacantie.

Dat zegt men als'er niets te bikken valt, zo dat de buik meent, dat de keel gehangen is. Dus is 't altoos in den Vastentyd. Daar op past ook: *Als by banken wil, dan is de muis in de schappraai.* Doch men zegt, dat die

die snoepende meeldief daar van honger is gestorven. Gewisselyk dan kan men niet *eerst een goeden dam leggen*, eer men *daar een glaasje Goedendrank opzet, om eengoed lystemaken*, zo als de smullebroers spreken.

Hy loeft scherp by.

Dat wil zeggen, 't komt krap toe, door eengelykenis van de scheepvaart. Zo moeten ook *de keel en den busk wel wat byleggen*. Van die alles aanwend, zegt men: *Hy zet fok en lul by.*

De ganzen geloven niet, dat de kiekens hooi eeten.

Dus zegt men scherptzende, dat iets, als geheel onwaarschynlyk, geen geloof vind. De reden geeft dat andere spreekwoord: *'t Is tegen de natuur der boenderen hooi te eeten.* 't Is elk niet gegeven boekweitten bry met verken te eeten.

Men moet niet uit de school klappen.

Dat wil zeggen, niet vertellen en uitbrengen wat ergens tusschen de muuren, en in 't geheim geschied. Als schooljongens dat doen, krygen zy van hunne medescholieren wel rug op, of den neus vol bloeds. Dit word toegepast. Dus zegt men ook: *De bedgordyn moet dicht zyn.*

Hy is dat met een stille trom voorby gegaan.

Dat is, hy is dat stilzwygens voor by gestapt, hy heeft daar van geen gewag gemaakt. 't Is ontleent van de trommels, die als men ze roert, een groot geraas maken, 't geen in zommige gevallen niet geschied. 't Zoude geen groot wonder zyn, al wierd een haas met zulk een stille trommel gevangen. Ziet bladz. 245.

Hy praat zyn mond mis.

Dat wil zeggen, hy mispreekt zich. hy benadeelt zich zelven door zyn spreken *Hy praat uit en in.* Maar 't gebruik begaaf hier zelf een misflag door wantaal. dewyl het zeggen moest, zyn mond praat mis. Van ymand die wel klappen kan, zegt men. *Hy is op zyn mond niet gevallen*, en, *Hy is wel van de tongriem gesneden*, en, *Zyn bek gaat als een wagnaars zweepje.* *Hy staat en raast als een oude koetse.* Hy weet zich eenvoudiger te houden, van wien het spreekwoord is: *Hy praat by zyn neus neer.*

Groot Hans, en klein Hans.

Dat is, grooten en kleinen, elk een, van wat staat hy is. Ziet van Hans.

Hans de Fakkel, bladz. 129. Daar zyn *grootte Hanzen*, als *Pochbans* *Vederbans*, die met pluimen op den *hoed* *baveert*, en diergelyke van dat ras. Maar daar zyn ook *kleine Hanzen*, als *Schraalbans*, *Smalbans*, en andere van dat geslacht. Zulke zyn *Heeren van Nergenhuizen in Geenland*. By welke moet men *Hansje in de kelder* rekenen?

Hy kan ook wel Duitsch.

Dat zegt men van ymand, die *een vogel met een bek is*, en niemand antwoord schuldig blyft. Zo zegt men: *Hy liegt bet, is goed Duitsch*. Zulk een Duitsch spreken, is aller menschen moedertaal, Rom. 3:4. uit Psalm 116: 11.

Hy preekt voor de ganzen.

Dat wil zeggen, hy verspilt zyn woorden te vergeeft. 't *Is den dooven gepreekt*. Het tegendeel is: *Gy hebt dat geenen dooven gezegt*. Sant Franciscus preekte voor zyne zusters der vogelen, de visschen, en voor broeder Wolf: Zoude dat van meerder vrucht in die toehoorders geweest zyn? Maar, *Als de vos de passie preekt, boeren, wacht uw ganzen*.

Niet een exte zal van den Keizer quaad klappen.

De zin is, hy zal geen quaaide naspraak van ymand lyden. Ik gis dat dit spreekwoord gesproken in uit het bekende geval van des schoemakers raaf omtrent den Keizer Augustus.

Hy boorde een ander gat.

Dat drukt uit, hy opende een anderen weg, hy vond een ander middel uit. Dit is ontleent van een vat, waar in men een ander tapgat maakte. Hier aan is gelyk: *Hy wendde het schip op een anderen boeg*.

Hy heeft vier voor uit.

Dit zegt men van ymand die voordeel geniet boven andere. 't *Is overgenomen uit spelen*, waar in men ymand iets voor uit geeft. Doch hy behoeft *naar dat vetje niet te snakken*, tot wien men zegt: *Hy zal den Droes tot een nieuw jaar hebben*. Hy is met een kleinatie vergenoegt, die met een blaauw oog te vreden is.

Hy zal daar niet lang pannekoeken.

De zin is, hy zal daar *niet lang banken*, hy zal daar niet lang pannekoeken bakken, of eeten, door *aan de pan te blyven*, en *Vastelavond, of vetpot te spelen*.

Alle

Alle winden hebben haare weerwinden.

Dat wil zeggen, 't kan uit een anderen hoek wayen, *de kans kan keeren*. Zo spelen de kinderen: *Hooge bergen myn*. 't is dan, *Op zo goed weerom*.

De vloek keert weer na zyn hoek.

Dat wil zeggen, hy stuit weder te rug op den kop des vloekers. Dus beschadigt hy zich zelve. Vergelykt Job 31. 30, en Spreuken. 26: 2.

Of kraai zal geen vogel zyn.

¶ Dit is een boertende bedreiging, of wyze van eed, waar mede men iets bevestigt. Maar wat aardigheid of zin steekt daar in? Men heeft echter diergelyke spreekwoorden wel meer: b. v. *'t Is noch mossel, noch visch*.

By ja, en by neen.

Dus doen zommige eenen een, terwyl zy meenen niet te zweeren. Ons woord moet wel zyn, *ja, ja, en neen, neen*, dat is, zo als de zaak ligt, volgens Matth. 5: 37. Maar niet *by ja, en by neen*. Ja en neen kunnen onze getuigen en rechter niet zyn. 't Is ook aftekeuren, dat men zo veel belachelijke soorten en misvormingen, of liever bespottingen van den eed dikwyls hoort: b. v. *Ik moet myn leven niet komen daar veel te doen is*. *By gantsch vyf en drie*. *By myn zeven vyf zinnen*. Diergelyke verwenfchingen, of vloeken zyn: *Dat u't hout sla! Lat jou de kat niet krygt*, enz. Doch aan zodanige *steek ik myn zegel niet*, omdat de oorspronk quaad is.

By Lo.

Dit spreekwoord behelst eenen eed by *Sint Eligius*, den Opperdeken der goudsmieden in 't pausdom, gelyk *Sint Krispy* van de schoenmakers *Sint Lukas* van de schilders, enz. 't Gebruik heeft *Eligius* versmeed tot *Loy*, en *Loy* vervormt tot *Lo*. De Latynen handelen dus mede in *Adepol*, *Meberclè*, enz. Niets is gemeener in zulke bastaardredeu. Dus zyn *zeven sakramenten* door klankipeling verbakken tot *zeven zakken met krenten*, de *Duivel* tot de *Duivekater*, en *den Duivelandschen dik*, enz.

By Gud.

¶ Dit is een eedzweering by *God*, waar door lichtveerdige zynen geduchten Naam misbruiken en ontheiligen. Men kan *Gud* aanmerken als verbastert van *God*, gelyk *slapperment van sacrament*, enz. Maar ik moet

hier ook melden, dat *God* in 't Zweedsch is *God*, en *god* goed. Dus zeggen zy: *God är god*, God is goed. In 't tegendeel, by de Hoogduitschen is *Got* God, en *gut* goed. Zo worden de letters in verschillende spraakvormingen verwardt en verandert. Of dit *Gudd* dan verbaftert, of uit de Zweedsche taal overgenomen is, kan men nadenken.

Koertertie koet.

Dit hoort men wel van zulke, die iets, 't ga hoe 't gaat, willen uitvoeren, of gedaan hebben. Hier in is eene belachelijke verbaftering van het Fransche, *Conte qu'il conte*, 't koste wat het koet. Zulke onverstaaubare misvormingen zyn'er meer in woorden en spreekwoorden. Zo zeggen veele dit al meê, en verstaan het niet meer dan de *exters*. Dus maken zommige van de *parade* op welke de soldaaten moeten verschynen om zich te vertoonen, de *praat*, en zeggen dat *ze op de praat komen*, dat is op de klap der labbekakken.

't Is kramers Latyn.

Dat wil zeggen, een nieuwverzonnen taal, alleen verstaanbaar van die 't geheim weten. Dus is 'er een *boeventaal*, een *gawwiedieftaal*, een *heidenstaal*, ook genoemt *jargoens*. Zo word Latyn wel belachelijk nagekootst: b. v. *Extera boma*, *buppela takka*, *Super nagelum*. *Si calum rueret, nec pot nec panna maneret*. *Rand af is*, *sool uit is*, *schoeskend is* enz. Maar waarom word dat juist aan kramers toegeigent? Is 't om dat de kramers veele landen doorloopen, en dus van alle talen wat leeren? Of is 't om dat zy zich wel van zulk eene brabbeltaal bedienen onder malkanderen, als zy van andere niet verstaan willen zyn? Dusdaanig is ook onzer Vrygeesten drogtaal, welke ik ontmaskert heb in verscheide myner geschriften tegen dat heilloos en bedrieglyk gespuis. Zy behouden de woorden, maar hebben aan de zelve een gantsch anderen zin toegedicht; waar door zy onkundigen verbysteren en misleiden. Daar in verschilt van deze boeventaal dat andere kramerslatyn, dat het laatste nieuwe woorden sineed, of de oude vervormt.

God woud's.

Dit is een tusschenvoegzel. Vol uit is 't, *God woude es*. *Es* is dat by de aalouden, en noch by de Hoogduitschen. Dus drukt het uit, zo God dat woude, of wilde. 't Komt dan overeen met het Latynsche, *Si Dis placet*. Vergelykt Jak. 4: 14. 't Word mede wel *ironisch*, schimpende, genomen Anders drukt het ook uit een wensch: Ach dat God het wilde! gelyk *Utinam*! Het is een oud spreekwoord, *Stroop uw armen*, en zeg, *God woud's*. Dat is, voeg arbeiden (waar toe men de hands-

handsmouwen wel opſtroopt) by bidden. *Tot Gods hulp behoort arbeid. Help u zelven, zo helpt u God.* Want, *Het word elk niet gemakkelÿk op zyn ſtoeltje t'huis gebragt.* De ouden zeiden ook: *God ten voorſte, zo God daar voor, of mede is. Auspice Deo.*

Och arme!

Dit is een tuffchenwerp van een klaaglyken uitroep in eene reden, waar door men den toehoorder tot mededoogen poogt te bewegen, gelyk eilaas, (ziet daar van de Fakkel, bladz. 84.) leider, (aldaar bladz. 205.) enz. Maar wat wil dit *arme* uitdrukken? Is dat een bywoord, waar onder men menſch, zaak, of iets diergelyks zelfſtandigs verſtaat? Ik gevoel liever, dat dit *arme* is overgebleven van 't aaloude *bearme*, ſchade, leed, verdriet. 't Wil dan zeggen, O ramp! ô verlies! ô treurige zaak! Ziet Fakkel, bladz. 256. Dus was mede een ſpreekwoord by de ouden: *Al zou 't ramp hebben.* Dit wilde zeggen, daar kome van wat wil.

O wopen.

Dit is eene verbaasde uitroeping over eenige ſchielyke ramp. *Wope* was in de aaloude taal gewezen. 't Wil dan zeggen, ô weentoffe! ô beweentlyke zaak! Dit dunkt my beter, dan het tot *wopen* te brengen. Ziet daar van meer in de Fakkel, bladz. 270.

Hola.

Ook dit is een tuffchenvoegzel, zamengelmeed uit Duitſchen Frans, gelyk'er meer woorden zyn. *Ho* is verbaſtert van hou, en *la* is daar, De zin is dan, hou daar op, ſta ſtil daar, houd op, niet verder, *halte* daar. De Ergelſchen drukken dat uit door, *ho there*. Men vind dat *la* dus ook in andere ſpreekwoorden. Van *hoelſa*, uit *houſa*, zien men de Fakkel, bladz. 146.

Dat is ongerymt.

Dat wil zeggen, 't is redenloos en ongeregelf. Dit ſpreekwoord geeft een blyk in wat achtting de ryngedichten by de Ouden waren. Ziet de Fakkel bladz. 250.

Leefſt als voor heen, ſpreekt als nu.

Dit behelſt eene nuttige leſſe. De zeden der ouden waren in veel dingen beter dan de hedendaagſche, en zyn daarom na te volgen. Maar men moet ſpreken als de tydgenooten, indien men zich niet onverſtaanbaar

baar, en dikwyls belachelyk wil maken. 't Is echter niet onvermakelyk, noch onnut voor het tegenwoordige, dat men kennis van de taal der aalouden, en volgende eeuwen heeft, vermids dit de nu gebruikte spraak opheldert. Dit is niet ongelyk aan de liefhebbery van zulke, die aaloude, en nu ongangbaare, geldmunten opzamelen.

Het kan lezen en schryven.

Dit zegt men van iets, om het te pryzen. 't Was in de oude tyden iet zeldzaams, dat men onder 't gemeene volk ymand vond, die lezen en schryven konde. Zeer weinige waren daar in geoeffent, buiten de Moniken in de kloosters. De Dorppaapen wierden gebruikt voor Notarissen. Dat werk word noch verricht van de Kofsters, die mede Schoolmeesters zyn, op veele plaatzen in Westfalen; en elders, daar men ook nu weinige schriftgeleerden vind. Hy stak dan boven andere uit, die lezen en schryven konde, en wierd geacht en geroemt. Men bragt dit als een spreekwoord over tot andere dingen. Doch dat geschied wel zeer belachelyk. Dus hoorde ik eens eenen boer zyn paasd pryzen: *Ik heb een eloquent paard; het kan lezen en schryven*. 't Zal de medeschoolier geweest zyn van *den os, die in den Bibel keek*. Door *eloquent* meende die kinkel *excellent*. Op die wyze ried een ander zynen buurman, wiens koe ziek was, dat hy en een *obligatie* (hy moest zeggen, een *purgatie*) zoude-ingeven. Dus erbarmelyk worden niet alleen uitheemsche woorden van onkundigen (dikwyls noch waanwyze betweters) wel geledebraakt, maar ook inh. emsche, en onder deze de spreekwoorden.

Iets aanspreken.

Dit word gestelt voor dat ten gebruike aantasten. Dus beschreef de Heer *Hoofd* de heldhafte taal der belegerde Borgers van Leiden: *Wy hebben elk twee armen, en zullen voor eer't den slinker aanspreken om te eeten*, enz. Hoe komt dat *aanspreken* daar in te pas? 't Zal ontleent zyn van aan ymand een verzoek voor te stellen, of iets af te eischen, 't geen hy inwilligen moet. Doch dit schynt vry verre gezocht.

Daar is niemand t' buis.

Dit zegt men, als men iets by ymand niet vind, of erlangt, maar voor een doof mans deur klopt. Dan is daar niets aan te spreken.

Dat liegt 'er niet om.

Dus drukt men uit, dat iets goed is, en voldoet: 't geen men daar van verwachtte en begeerde. 't Geen dus niet liegt, bedriegt niet. Vergelykt Habak. 3: 17.

SPREEK.

X X V I.

SPREEKWOORDEN van allerlei ſlach onder een.

Verandering van ſpyze doet wel ſmaaken.

Dit word ook gezegt : *Verandering van weide doet de koeyen goed.* Het verveelt en word walgelyk , al wat telange duurt. *Varietas deloçat. Voluptates commendat rarior uſus.*

't Is mengelmoes.

Dat zegt , 't is eene vermenging van veele verſcheiden dingen onder malkanderen. Zodaanig is warmmoes , dat van veelerlei kruiden onder een gehakt word. Daar aan is gelyk : *'t Is een rommelzode* , dat is , eene vermenging van allerlei viſſchen tot een koozel. Dus zyn vermengde graanen *mifteluin*. Dit zal verbaſtert zyn van 't Latynſche *miſcellaneum* Zo is *mestiçe* , eene half zwarte , van *mixta* , eene gemengde. Hier mede komt overeen : *'t Is kompoſt* , van 't Latynſche *compoſitum* , t' zamengeſtelt. *Olla podrido.*

't Is rompslomp.

Dat is , rug en ongeſchikt. Ziet daar van de Fakkelt , bladz. 308.

't Is bol over bol.

Dat zegt de naars over 't hoofd , *bals over kop* , 't onderſte boven. Ziet de Fakkelt , bladz. 146. Maar *bals over kop* , drukt ook uit overhaaſtigt , om dat de al te groot haaft doet ſruikelen en tuimelen.

't Is 'er holderdebolder.

Dit is verbaſtert van *bol over bol*. Zelf kan *hoelie broelje* , anders *borli borli* , daar van zeer wel misvormt wezen ; gelyk men zulke belachelijke verdraayingen van woorden dikwyls hoort. Zo is b. v. *koetertje koet* van *conte qu'il conte* , en in een *amery* , te zeggen , in een *Ave Maria* , terwyl men dat kan uitspreken. Vermits nu zulke omwentelingen en omtuimelingen niet plegen te geſchieden zondet geraas en gerommel , ſchynt van dat *balder* te zyn *gebolder* , bolderen , *bulderen* , buiten twyfel het zelve met *balderen* , en *bulderbak* , voor bulderbakhuis. Dit gelykt naar een *bullebak* , als of 't die zelf was.

Men kan 'er hooft noch ſteert aan vinden.

Dit zegt men van dingen die geheel verwert zyn , met eene gelykenis van den kop en ſteert der beeften. V. v 3. 't Eind

Oorsprong en Uitlegging.

't Eind is 'er aan verloren.

Dit is overgenomen van een klouwen, wiens draad men quyt is. Dat past ook op een slypsteen. Het tegendeel is: *Wanneer men den draad heeft, zal men 't klouwen wel vinden.*

Hy haalt het hemd over den rok.

Dat is, hy doet iets met verkeerde order. 't Hemd is vader dan den rok. 't Is dan 't binnente buiten, en gelyk de paarden achter den wagen te spannen.

Dat vlyt zich als een zak met haspels.

Dit zegt men boertende van dingen, die niet in order te schikken zyn, en *passen als een tang op een verken, of een haspel op een moespot.* Zo is een onverzettelyke werkop altoos dwars in den wagen. Maar daar gaat veel geryfs in een zak. Vlyen weet wat.

't Is buiten den haak.

Dat is, 't Is ongeregelt. De gelykenis is genomen van den winkelhaak. Daar binnen moet blyven, 't geen recht en wel geordent zal zyn. Dan zegt men 'er van: 't Is in den haak gewerkt. Anders is 't *falkants.* Ziet daar van 't Vervolg der Fakkel.

Hy komt bekaait uit.

Zou dit niet zyn bekaait, of bekeit, van een kei in 't hoofd? Ziet de Fakkel, bladz. 165, in Kei. Anders 't Vervolg, in Bekaait.

Hy slacht de str . . . vlieg, hy maakt veel gesnor, en valt op een drek neer.

Dit geschied van een soort van vliegen, die na veel gebrom en rondommaalen, eindelyk op een hoop paardevygen, of een koeyenvlaade, schielyk nederstorten. Men past dit toe op zulke, die na veel windbreken en beslag, *op een arek uitkomen.* 't Gaat wel dus met zommige grootspreekende en keurige vryers, na veel omzwerfen en geraas. Even zo komen ook zomwylen prate vrysters van *keurboom 'tot vuilboom.* Ziet hier voor bladz 63. 't Heeft dan alles een drek te beduiden. Van die vliegen is ook 't spreekwoord: *Hy is zo gauw als een st . . . vlieg.*

Men moet op den haspel passen.

Dit zegt, ergens nauwe acht op slaan. Als in 't haspelen niet
Wel

wel toegezien word, dan geraakt de streng lichtelyk in de wer.

Daar licht een angel achter.

Dit zegt men van iets, waar onder een schadelyk bedrog verholen is. Het past op 't lokaas over den angel, waar mede de hengelaar de visschen verschaakt; of op den angel van een schorpioen, of diergelyk ondiep, dat achter iets schuilt, om zulke, die niet op hunne hoede zyn, te treffen.

Ik riek lont.

Dat is, ik word iets gewaar, ik verneem onraad. Dit is genomen van de vyandelyke schildwachten, welke uitgezet wierden met een brandende lont tot hun musket, wiens glimmende kool bedekt was, om in den donkeren nacht niet gezien te worden; maar die echter van naby door den reuk verraaden wierd.

Hy staat op verloren schildwacht.

Dit zegt men van ymand, die verre van de hand op een gevaarlyke post gestelt is: gelyk soldaaten die buiten af, en naby den vyand, zorgvuldige wacht moeten houden. Deze worden als *verloren* geacht, om 't groot gevaar waar voor zy bloot staan. Even zo noemde men de krygsbenden, die voor uit naar den vyand trokken, *den verloren hoop*, of, *de verloren kinderen*.

Men moet zien hoe de berk aan den steel staat.

Dit wil zeggen, men moet op den toestand der zaak acht geven. Zo plegen hooyers te zien, of hunne herken, die zy gebruiken moeten, los of vast aan den steel staan, om in hun werk niet belemmert te worden. *Het oogje moet sijn zyn*. Men zegt voor *berk* ook wel *vork*. Het zelveis: *Nien moet zyn hoe 't'er geschapen staat*.

't Is maar Kokermans gereedschap.

Zo noemt men slechts en ontrampeneert tuigje. Of dit spreekwoord getprotien is van ymand die *Kokerman* hiet, gelyk meer diergelyke, kan ik niet zeggen. Maar in zulk een geval moet met *zich beklypen* zo als men best kan, en roeyen met de riemen die men heeft. *Beter is een quaad been, dan geen. Beter scheel, dan blind. Maar de lompsie timmerlieden en hoetelaars moeten de beje byl hebben. Een goed vuur maakt een vaardigen kok. Die geen suiker heeft, moet geen vlade zetten. Doch hongere londen eten wel bestykte worsken.*

A. em.

Men moet van den nood een deugd maken.

't Wil zeggen, men moet voor deugd of goed aanzien dat geene, waar toe de uiterste en onvermydelyke noodzakelykheid dringt. Vergelykt Spreuken 6:30 *Nood breekt wet. Nood is bitter kruid. De nood heeft scherpe tanden, en byt sel.*

Doet wel, en ziet niet om.

Omzien is een teken van vreeze voor eenig volgend quaad. Maar die wel doet behoeft niet te vreezen, en heeft geen quaade gevolgen te ontzien. Dus zegt men van iets veilig; *Daar is geen omziens na. Die wel doet, zal 't wel hebben.*

Hy is op de eyeren betrapt.

Dit zegt men van ymand, die op de daad was bevonden. 't Is genomen van vogelen, die in het nest op de eyeren zitten. Doch *die geen eyeren heeft, broed het ledige nest.* Maar zo *bestruift*, of bevuilt, ymand wel zyn eigen nest.

't Is een stink-ei.

Dit zegt men van een zaak, die lelyk mislukt is, gelyk een ei dat vuil gebroed word, wanneer men 'er een levendig kieken uit wachtte.

't Is uitgelekt.

Dat wil zeggen, 't is bekend en openbaar geworden. De gelykenis is genomen van een ondicht vat. Door 't uitlekken verneemt men, wat daar in besloten en verborgen was: want *het vat geeft uit 't geen het in had.*

De bommel is uitgeborsten.

De bommel is 't stopzel van het bonggat. Wanneer dat door 't werken van den besloten drank uitspringt, komt wat 'er in 't vat was, te voorschyn.

Den pot met roozen ontdekken.

Dit geeft te kennen, iets vuils en schandelyks te openbaaren, en aan 't licht te brengen. 't Wil zeggen den drekpot, die verbloemdelyk de pot met roozen genoemd word.

Men zou daar de koude pis van krygen.

Dat wil uitdrukken, men heeft met die zaak niet veel op, dat geeft klein vermaak. Koude pis valt lastig en pynlyk. Maar waarom zegt men van ymand, die byster kykt: *Hy ziet als een Jesuyt, die de koude pis heeft?* Betr kan reden gegeven worden van dat spreekwoord: *Hy staat verlegen als een haan in een dodde werks*: want dat belemmert en verstrikt zyne pooten. Met het eerste is gelyk: *Men zou daar pyn in den buik van krygen.*

Met den pispot kroonen.

Dat wil zeggen, ymand dien als een muts op den kop zetten; of liever, hem den pispot op den kop gieten, gelyk de zotaardige Xantipe aan den wyzen en geduldigen Sokrates dede, die wel voorzag, schoon niet nit den loop der sterren, maar uit de ondervindelyke natuurkunde van zyn wyf, dat'er na een felle woordenstorm, zulk een regen vallen zoude.

Hy heeft buiten den pot gepist.

Dit zegt men van ymand, die zich ergens in te buiten heeft gedaan. 't Zyn niet slechts de pissebedden, waar op dit toegepast werd.

Hy heeft in zyn hoed gekakt! en zet dien op't hoofd.

Dat drukt uit, hy maakt zich zelven te schande, door by een groote dwaasheid eene ergere te voegen. Hier aan zyn niet ongelyk, die hunne eigen schande opschuimen, en daar in hunne eere stellen. Maar *by laas zich op't hoofd kakken*, die van een ander alles lyd.

Hy zal het verken wasschen.

Dat zegt men van ymand, die zich vermaet uit te voeren, 't geen van andere te vergeefs ondernomen was: gelyk die een verken rein wil houden, dat zich na't wasschen van andere, t'eskens weder bevuilde. De Latynen zeiden, *Podex lotionem vincis.*

Hy is van't kalfje genezen.

Dit zegt men van ymand, die uit iets quaads, waar in hy zich door zyn eigen schuld gebragt had, gered is. Zoude dat genomen zyn van een koe, die een kalf had geworpen? Men kan dan zulk eenen niet met waarheid verwyten, dat hy een bul of stier is. Ik wil niet gissen, dat dit speelt op 't gemaakte kalf der Israëlieten, welke door de voorbid-

ding van Moses noch vry geraakten. 't Is echter niet zonder eenige waarschyndlykheid. Of zoude het spelen op 't kalf, dat een dronkaard maakte, doe hy *Dirk aan 't oor sloeg*? 't Genezen van *de kei in 't hoofd* geschied zelden. Ik heb daar tegen dit heelmiddel wel gehoord: *Eet latriek met vygen, tot dat de keizucht overgaat*. Immers *Baat het niet, 't zal niet schaden*.

Daar is geen zalf aan te sryken.

Zo zegt men van ymand, die onverbeterlyk is, door wat middelen het zy. 't Is genomen van eene ongeneeslyke zweering, of wonde, en komt overeen met Jerem. 51: 9. Van iets dat niet baat, of van geene waarde is, zegt men: 't Is maar luizenzalf. Dit eerst word ook dus uitgedrukt: 't Is *biter aan de galg gesmeert*. 't Is *een mande vol rotte appelen*.

Lapzalven.

Dat is, meesteren gelyk de bedelaars hunne voddens lappen; of gelyk als de *brodders, die den lap beneven het gat zetten*.

Hy zalft ze alle uit eenen pot.

Dat is, hy handelt met alle op een en dezelve wyze. Dit is ontleent van Heelmeeesters, die uit eene bus alle wonden smeeren. Zo zeggen de Latynen: *Eodem collyrio omnibus mederi*. Binnen vierentwintig uren genezen, of 't waar daer in.

Met eenen quispel overstryken.

Dit wil uitdrukken, den eenen verwen en schilderen gelyk den anderen, zo als men de zelve koleur geeft aan alles, waar over men eenen quispel srykt.

Over eene kam scheeren.

Dat geeft te kennen, alle eveneens te handelen. 't Is ontleent van de haarscheerders, die op eene kam alle hoofden scheeren. Men *scheert* ook wel ymant *op een andere kam*; en *men moet de schaapen scheeren naar dat zy wol hebben*. Zo *scheert men* ook *graand kort op de kam af*. Doch van verken heeft men *veel geschreeuw*, en *weinig wol*. Dat weten zy, die de *schaapen scheeren*, en *laten de verken voor andere*.

Half en half, gelyk men de leeuwytjes schoert.

Deze hondkens zyn half ruw, en half kaal; maar hun steert heeft
leek

het pluimje. 't Is zo zeer de mode niet, dat men met eene afgeſchoren, en eene ongeſchoren knevel pronkt. voortyds was de onderlip noch verſiert met een gramſchapje; of ook wel de kin met een ſpitzen of breeden hairbos, naar de wyze der bokken: welk laaſte voor een teken van eerwaardigheid en wyſheid gehouden wierd; en waar op veele geen kleinſte hovaardig en moedig waren. 't Zoude goed zyn, indien alle bokachtigheid nu met den baard konde afgeſchrapt worden.

Den gek ſcheeren.

Dat zegt, ymand ſpottelyk händelen als enen gek, gelyk men dus ymands baard kan ſcheeren, dat hy belachtelyk ten toon geſtelt word. Vergelykt 2 Sam. 10: 4. Daar van zegt men: *Scheer je my wat? en Scheeren wy malkanderen?* Ook, *Hy is wel gebarbiert; Hy is in der rechte barbiers winkel, daar men hem wel ſynties zal poetzen;* en, *Ymand een opzetje geven, en de knaſels braaf opzetten,* gelyk door 't beſtryken met pomade pleegt te geſchieden. Het eerſte noemt men ook, *Den aapſcheeren.*

't Is om de klucht.

Dat is, om 't vermaak, en om te lachen. *Klucht* is myns oordeels *gelucht*, voor *gelacht*; *gelachse*, laching, van *lachen*. *G* en *k* zyn wiſſelletteren, en de klinkers ondergaan menigmaal verandering. 'Op die wyze is *gehucht* van hoogte, en *vaalte*, een miſthoop, van *vuilte*, vuilheid, vuilnis.

Laat ons malkanderen geen Luitje beetē.

De zin is, laat ons malkanderen niet foppen, of voor den gek houden. Maar hoe komt *Luitje* daar toe te pas? Ik beken dat niet te weten. Men ſtelle dat by de quaade naamen, die men overſlaat, 'en die niet ſtichten: gelyk *Abracadabra*. Van diergelyke is in een ſpreekwoord *Daar is nie: een Droes in de hel die zo beet*. Zoude dit verwant zyn aan een *dronken Luit*? Ziet hier voor blad. 122. By dat *Luitje* ſtel ik *hüttegetut*, *Fan bagel*, ſlecht geſpuis. Is dat vermaagſchapt aan *hüttemetut*, hier voor blad. 207. of drukt dat uit zulke, die in huties wonen, achterſtraatjes volkje?

Dien't hoofd te beurs gevallen is, die ſcheere den baard.

● Dat wil zeggen, elk moet zich ſchikken naar zyn lot en béroep. Dus zeiden de Latynen: *Spartam quam naſtus es orna*. Zo moet elk dat doen, waar voor hy 't ſcheep gekomen is. En daarom, *die voor bond vaart, moet beenen knagen. Weeft dat gy zyt. Die zich zyn ambacht ſchaamt, bedyt ymand*.

Oorsprong en Uitlegging.

Ymand een partspelen.

Dat is te zeggen, hem ergens door te bedriegen. *Parte* was in de oude taal bedrog, list. Ziet de Fakkel, bladz. 273. Hy zal zelden ge- maant worden, *die ymand een paart schuldig is*. Zo zegt men ook: *Hem is een poets gespeelt, Hy is uit het nest gelicht.*

Ymand te koorde dryven.

Dat wil uitdrukken, hem dwingen zo als men wil. Maar wat zegt dit? Ziet het op het springtouw der koordedansers? Ik denk liever, dat gedoelt word op een zweep, of geesfelkoorde, waar meê men ymand beenen maakt. *Te koorde* is dan met de koorde. Hier aan is niet on- gelyk, *Ymand door de spitsroeden jagen, voortgispèn.*

Ymand een bril op den neus zetten.

Dat wil zeggen, iets waar door men hem breidelt: gelyk zo de Ves- ting *Paapenbril* in 's Hertogenbosch daar van dien naam heeft. Ziet de Fakkel, bladz. 48, en 't Vervolg, beide in *Bril*. Men zegt dus, *Y- mand brillen*, voor quellen. Dit komt overeen met *een knip op den steert te zetten*, 't geen van de honden overgebracht is.

Dat komt uit zyn koker.

De zin hier van is, 't is van hem, hy is daar van de uitvinder en aan- stoker. De gelykenis is ontleent van de pylkokers der ouden, waar uit schieten getrokken en geschoten wierden. Zo heeft ymand *pylen op zynen koker*, die van wapenen en vouden voorzien is. Maar waar- om word glimlachen genoemd *kokermuilen*? Die 't weet, mag het zeg- gen. Doch ik handel daar van in 't Vervolg der Fakkel. Met het eer- ste stemt overeen; *Dat is in zyn winkel gesmeed.*

Ymands licht betimmeren.

Dat drukt uit, hem ergens in evenaaren, of overtreffen, waar door, zyn gezag, achting, naam of gewin vermindert word. De gelykenis is ontleent van ymand, die door 't hoog optrekken van zyn gebouw, des buurmans licht verdonkert.

Hy is van 't hondje gebeten.

Dit zegt men van eenen verwanden, die groote inbeelding van zich zelve heeft. 't Spreekwoord is volkomen: *Hy is van 't hondje [aat- dunken] gebeten*. Dan is de zin klaar, 't Schynt ontleent te zyn van 't byten der dulle honden, waar door ymand uitzinnig word. Op zulke past:

paſt: Muizenkemeſs willen onder de peper gerekent zyn. Wy appelen zwemmen. Wy bonden vangen de baazen, zei't kenkenreketje. Hy ſleekt een borſt op als een pekelbaring. Men zegt van zulk een trotzen gek: De bovaardy heeft hem tegen den molen gedreven.

Of 't hondje beet.

Dat wil zeggen, zo 't 'er eens op aan quam; indien het eens ten ergſten uitviel. Ik vermoede dat het ontleent is van hondkens, die wel eens onverwacht toehappen. 't Is onbehouwener gezegt: *Of eens de Duivel een ſcheim wierd. Maat dus is. de. eene menſch den anderen welſen Duivel.*

Hy heeft dat weg, als of 't een hond hem gebet en had.

Dit wil uitdrukken, dat ymand op ontfangen belediging geen verhaal heeft, zo weinig als een gebetene op den hond, die hem beet.

De hond is dul.

Zo zegt men van ymand, tegen wien een algemeen quaad gerucht verſpreid, en vooroordeel opgevat is; zo dat geene redenen tot verdediging of verſchooning en gelden. Dus valt men een hond op 't lyf, die den naam heeft van dul te zyn. En, *Als men een hond wil ſlaan, kam men wel een kluppel vinden. Zo vind de wolf ſichts een oorzaak, waarom by het lam eet.* Bekent is die aardige Fabel. *Die verken beet, moet in 's kot. Wee! ook den wolf, die in een quaad gerucht komt.*

Hy mag in hemel, noch in hel.

Dus drukt men uit, dat ymand geheel onverdraaglyk is, en nergens geleden word, noch aangenaam is. Het zelve is: *Hy mag in 't bakhuis, noch in 't brouwhuis.* Zulke algemeene verſchouelingen zyn te beklagen, indien ook op hen niet paſt de openhertige belydenis van Tyl. Utenſpiegel: *De menſchen mogen my niet lyden; maar ik maak 't 'er na.*

Hy is zo welkom, als een dief den kramer.

Die komt ongenood, en gaat onbedankt weg. Men zegt ook: *Zo welkom, als de eerste dag in de vafsen.* Vafselavonds gezellen zyn *Heeren van Cortryk.* Tegen 't verveelen van die ſchraale weeken, in eene keuken waar in *Magerman kok is*, gaven de oude dezen raad: *Blyft ſchuldig tegen Paſchen, en de Vafsen zal u kort zyn.*

Met dien krop moet hy te boom.

Dat wil zeggen, daar meê moet hy zich gelyden. 't Is ontleent van de hoenderen, die ergens op een boom te roelt moeten gaan, 't zy dat hun krop vol, of ledig is. *Menige zak word toegelonden; eer die vol is; en daar zyn'er wel, die met een ledigen buik moeten gaan slapen.* Doch die hebben weder dit gemak, dat hunne maag niet overladen is, en dat de spyze hen niet opbeekt. Maar *propzak* heeft geen zin in dus naar de gezondheid te leven. Liever eet hy 's middags veel, en 's avonds niet weinig. *Dan zal de kat met zyn ledige maag niet weghopen.* Menz veel zoude hem wel vragen: *Heeft uw moeder meer zulke zotte kinderen?* Doch *vraaten*, zegt men, *worden niet geboren, maar gemaakt.* *Men moet zyn mate weeten.* De *buiklapper*, zegt men *is dood.*

Ik wil dat onder geen stoelen noch banken steken.

Dit zegt, ik wil dat niet verbergen. Daar van is ook: *Het is achter de bank geworpen*, voor 't is met verachting als in een hoek weggesmeten, en uit het gezicht gedaan.

Uit de latten zoeken.

Tusschen de latten en 't dak plegen en zommige welgeld, of iets diergelyks, te versteken. 't Wil dan zeggen, iets uit een verborgen hoek te voorschyn brengen. Zo zegt men ook: *Uit de latten stooten.* Doch de voorzigtigheid raad dikwyls *geen oude koeien uit de sloot te halen.*

Iets op de baan brengen.

Dat is, invoeren, en in gebruik brengen. 't Is overgenomen van een baan of weg, waar op men ymand brengt, om dien mede te bewandelen. Dit word op zaaken toegeëigent. Zo zegt men ook, *Het pad vloeren*, en, *Den weg baanzen.* Hier toe behoort, *In zwang gaan.* *Zwang* zal verkort zyn van *zwaaying*. 't Zegt dan, 't is zo in de zwaay, 't is nu zo de mode.

Iets op de lange baan schieten.

Dit zegt eene zaak verwyderen en uitstellen, zo dat ze in langentyd niet afgedaen worde. Dus *hangt men een proces aan den spyker.* Het spreekwoord speelt op een veren weg.

Daar is gras over gewassen.

Dat is, 't is verwylt en vergeten. Tot het wassen van gras. word tyd vereischt, en dat onder 't gras bedekt word, is uit de oogengeraakt. *Maar op een gestadig betreden weg wast geen gras.* To

Te hooi en te gras.

Dat is, nu en dan, maar zelden. 't Is ontleent van de beesten, die of hooi, of gras eeten. Zo word het gantsche jaar in twee tyden verdeelt. Dus zegt men van een Zuurmuil: *Hy lacht te hooi en te gras, dat is goelykjes tweemaal 's jaars.*

't Avond of morgen.

Dat is, op den eenen tyd; of den anderen. Uit avond en morgen; waar onder dag en nacht gerekent worden, bestaat het eemaal. Genes. 1:5. Dus moet 't geen'er gebeurt, in een van beiden voorvallen. Van een lang voorleden tyd was 't oude spreekwoord: *Op den ouden avond, als onze lieve Heer een kind was.* Doch dat is een onheilighend misbruik van die heilryke g. schiedenis.

't Gebeurde doe de koe Bartel biet.

Dat is, te Sint Nimmermeer. te zoner als de kalveren op 't ys dansen, 't Gebeurde doe 't geschied is. Dat zegt men: *'t Is zo waar; als dat de bin de byl opat, en de steel voor steert achter uit stak.* By deze gelegentheid moet ik licht geven aan die spreekwyze: *Te geenen dage.* Dit drukt uit, in geenen dag, nooit. Maar men betekent door dat ~~geenen~~ ook eenen byzonderen dag, die dag, en dus by uitsprekendheid den grooten en doorluchtigen dag des algemeenen laastten Oordeels. Ik vermoede dat geenen wil zeggen eenen, eenen bepaalden dag, Hand. 17: 31. Dan is ~~geenen~~ voor *ge-eenen*. Zo word dat voorzetzal *ge*, en daar uit *g*, gevonden voor veele woorden, en benamingen, voornaamelyk by de ouden, als in *gedoen*, voor doen, en noch *geheel*, voor heel, enz.

Die dat gelooft, heeft een kalf in 't lyf.

Dat is te zeggen, niemand gelooft het: want niemand draagt een kalf of 't moet ten dronkaard zyn.

Op een sprong.

Dat is, in een oogenblik, met'er haast, *terwyl een hoen een koorn op-pikt.* Ik twyfel niet, of dit is genomen van de katten, die met een schielijken sprong de muizen verrassen.

Hy wil daar een sprong na wagen.

Dat is, hy zal dat ondernemen. 't Is ontleent van een kat, die een sprong doet naar een muis; of van een hond, die springt naar een stuk broods. Zo zegt men ook: *Hy zal'er een blaauw oog na wagen,* dat is een

Oorsprong en Uitlegging.

een krabbelwistje om leggen , dat niet zelden op een *Rotterdamfche feef* uit komt.

Springt 'er eens na.

'Dit zal ontleent zyn van de honden , die men zich te vergeefs naar een stuk broods moede laat springen.

Zyn hoogste sprongen zyn gedaan.

De zin daar van is , zyn grootste krachten zyn vervlogen. Om hoogste sprongen te doen , worden lichaams krachten vereifcht. Dus zegt men ook: *Hy zal geen kromme sprongen meer maken.*

Hy maakt kapriolen.

Dat is eigentlyk , hy doet boks- of geiten sprongen , die krom en luchtig plegen te zyn. Zo zegt men ook , *Maak geen kromme sprongen.* Doch is 't wel te verwonderen , wanneer bokken als bokken springen ? Maar dat vee heeft dit in geen Fransche danschoolen geleert. *De krukken-dans* gaat anders. Men zegt ook : *Hy springt als een nuchteren kalf.*

Ymand aan den dans helpen.

Dit zegt hem brengen tot eenige zaak. 't Is ontleent van het dansfen , waar toe jongmans de dochters met de hand leiden. Hier toe fchyt mede te behooren , *Eengangetje met ymand gaan.* Immers is zekerlyk daar van , *Met ymand onspringen.* Men zegt wel , *Een maakt geen ronden dans :* maar *de hond doet immers een ronden dans naar zynen staart!* Daar op ziet men , als men zegt , *Hy meende om zynen feert te springen.* Zo danst men op dien voet.

Hy springt in de bogt.

Dat zegt men van ymand die zyn best tot iets doet , en wakker werkzaam is. Dus *springt hy voor ymand in de bogt* , die zyne zaak bevoordert en voor hem uitkomt. 't Is ontleent van de springers in de bogt van 't omgedraaide touw. Doch 't valt lichter den zin van dat spreekwoord , dan de reden aan te wyzen ; gelyk 'er dusdanige meer zyn. Hy is *ras op zyn paard* , van wien men zegt : *Hy springt op als een bosje met vloeyen.*

Hy springt uit den band.

Dat wil zeggen , hy laat zich nergens door inbinden , of beperken. *Hy springt buiten alle banden.* Zo breekt een hond los van zyn keten.

Die.

Dieven , de ſpartelende door de ſtrop druipen , ſpringen ook uit den band : maar die dan vaſt blyven , ſpringen in 't touwtje. Dat volgt niet zelden op dat eerſte uit den band ſpringen.

Hy zal dien dans niet ontſpringen.

Dat wil zeggen , hy zal dat niet ontkomen. Dit zal ontleent zyn van 't danſſen of ſpringen in 't touwtje , daar men zomtyds uitloopen kan. Of zoude het ſpelen op het danſſen der dieven in de lucht , wanneer zy van de ladder geſtooten zyn. *Die geboren is om te hangen , verdrinkt niet* , zegt het ſpreekwoord.

Hy zal geen potten meer breken.

Dat is , hy heeft geen krachten meer , om iets te bedryven. Om aarden potten tot ſcherven te maken , behoeft geen groote kracht. Zo zegt men ook : *Hy kan niet een veer van den mond blaazen. Hy kan niet een ſiroo in ſtukken byten.*

Hy is de klem quyt.

Dit drukt uit , dat ymand zyn verſtand of kracht verloren heeft , en zonder vermogen is. 't Zal overgenomen zyn van ymand , die geen klem of vaſthoudende ſterkte meer heeft in zyne handen ; en dus 't geen hy hield moet laten glijpen. Niet beter maakt hy het met zyne woorden , die *ſtaat als of by de klem in den mond bad.*

Hy is genikt.

Dat is , hy is gekrenkt , zyn kracht is gebroken. 't Is genomen van viſſchen , die men nikt , of den nek breekt , om hen het ſpartelen te benemen. Dus zegt men ook : 't *Heeft een krak weg* , dat is , een berſt , of ſcheur.

Ymand in de pekelt laten.

Dit ſpreekwoord word gebruikt van zulke , die ymand niet byſtaan ter redding , maar hem in de zwaarigheid laten ſteken. 't Schynt my toe als ontleent van vleefch , of iets diergelyks , dat voor een tyd , om ſmaaklyker te zyn , en beter bewaart te worden , in de pekelt gelegd is ; maar daar in verderft , als men 't 'er op zynen tyd niet weder uitneemt. Of zoude pekelt wel verbaſtert zyn van perykelt ? Zulke verkortingen zyn niet ongewoon in ſpreekwoorden. Dus zegt men , *in de grielt werpen* , voor in de grabbeling.

't Is een pikkedil.

Dit drukt uit, 't is een kleine zaak, 't is een beuzeling. Dit is verbafter van 't Latynsche *peccatillum*, een zondeken, en verkort tot *pekel*, in dat spreekwoord: *Dit is voor uw pekelsonden*. Maar wat is een *pekelboer*? 't Zal zyn die men anders noemt, *een boer van twee blanken*. Ziet de Fakkel in *Pekelzonde*, bladz. 275, en in *Scheuk*, bladz. 485.

't Heeft niet veel om 't lysf.

Dat is, 't is een schraale en magere zaak. Dit is genomen van weibesten, die men zegt wel om te leggen, als zy vet worden. Niet ongelijk is, *Daar zit geen vet op*, en, *'t Is zoet water om een spelde*. Dat verkoopen de kinderen malkanderen.

Wie zou gedacht hebben, dat in dat klein beestje zo veel smeer stak.

Dit zegt men boertig, wanneer ymand betoont meer geest en konst te bezitten, dan men in 't uitwendig aanzien van hem verwacht had. Dus zegt men ook schertzende: *Daar steekt meer in, dan in eene ydele pekelsaring*. *Hy weet meer dan een buismans kenne*.

't Is een man om op een man toe te geven.

Dit zegt men van ymand, die niet hoog geschat word. 't Zal ontleent zyn uit deze Fabel van Æsopus: Mercurius quam in een beeldhouwers winkel, en zag onder andere beelden ook het zyne. Hy was begeering te weten wat dat gelden mogt, en vraagde naar den prys. De beeldsnyder zeide, dat geef ik toe aan die het beeld van Jupiter, of eenigen anderen God koopt. Dus zag de vrager, hoe weinig men hem waardeerde. Maar hy is in meerder waarde, van wien men zegt: *'t Is een man als spek: en spek is zo goed als geld, als 't niet garstig is*; mits dat men het aan geen joden veile. Deze houden echter in 't schacheren wel van een *gespekte beurs*: daar ook de *Spekjans* niet af keerig van zyn.

't Is maar kopy.

Dat is, eene nabootzing van 't geene een ander voorgezegt, of voor gedaan heeft. Dit spreekwoord is gekomen uit de schilderkonst. Een *kopy* is een stuk dat nagemaakt is, hoedaanige doorgaans minder geacht zyn, dan de *originele*, vermits deze 't werk van meesters, en de *kopy's* en dat van leerlingen plegen te zyn.

't Is

't Is douzynwerk.

Dat zegt men van gemeen en licht opgemaakt werk, gelyk dingen die met douzyne en in 't gros gemaakt worden.

Manneken naar manneken maken.

Dat is, iets ſtiftelyk na te ſchryven, letter na letter. Zoude dit zien op de aaloude ſchryfwyze door karakterbeelden? Ik denk liever, 't is overgenomen van die het natekenen leeren.

Hy is een O in 't cyfer.

Dit zegt men van ymand, die nergens voor gerekent word; gelyk een nul die alleen ſtaat, onder de cyferletteren.

't Is een ronde O.

Dat wil zeggen, 't is zeker, klaar, en duidelik. Is dit niet, om dat de O de volmaaktſte figuur is?

Ik zal dat wel rond ſchieten.

Dat is, uitvoeren en tot zyn volmaaktheid brengen. 't Is ontleent van een kring, die met den paſſer rond toegehaalt word. Anders denk ik, dat dit *rond ſchieten*, het ronde doelwit treffen uitdrukken wil. Hier mede komt overeen, *Iets vierkant krygen*.

't Loopt over veel ſchyven.

Dat is, 't gaat gemakkelyk, om dat veele daar toe helpen in mede te werken, of te dragen. *Veele handen maken licht werk*. Die trekt aan een touw dat over veele karrolſchyven loopt, kan zwaare dingen zonder veel arbeid optillen. *Gemeene laſt word lichtſt gedragen. Gemeens quaal ruſt wel*. Doch ook, *gemeen goed gaat meeſt verloren*.

Daar moogt gy uwen hoed voor afdoen.

Dus drukt men uit, dat ymand door eenig konſtwerk, of iets diergelyks, van een ander word overtroffen, en ſchuldig is dat men achting is erkennen. Den hoed af te nemen, is een eerbewys.

Men moet geen gekken half werk laten zien.

De reden is, om dat zy alleen naar den tegenwoordigen gebrekkelyken ſtaat oordeelen. Geen wonder dan, dat die *aan den weg timmert, veel berispers beeft*: want de meeſte voorbygangers zyn gekken.

SPREEKWOORDEN mede van mengelftoffen.

Al weer wat nieuws, zelden wat goeds.

Dit ziet men dagelyds bewaarheid. De wereld bestaat in gedurige veranderingen. De Ouden wisten al te zeggen, *men verandert zig wel, maar verbetert zich zelden.* Zo zeggen wy mede: *Alle veranderinge is geen verbetering.* Daar is wel niet nieuws onder de zon, volgens Prediker 1: 9. *'t Is zo 't was.* Doch 't oude t'eikens wederkomende, is op dien tyd weder wat nieuws. Waarlyk is 'er zelden wat goeds in dit zondig traanendaal: Matth. 6: 34. Dit verslimmert in dezen droesfem der eeuwen: want *de ouderdom van de wereld komt, gelyk die vanden menfch, met veele gebreken.* 't Is zo 't is; maar niet zo 't behoorde.

't Is al oud vuil.

Dat zegt men van dingen, die al lange quaad geweest zyn, en door den tyd niet verbeterd, maar meer verergert. Zo is 't *niet van beden of gisteren*, dat de wereld in 't booze ligt. Dit paff men ook toe op tydingen, die al oud zyn.

't Is in de verkeerde wereld.

Dit zegt men, als de zaaken averegts gaan, b. y. *'t Schaaap wil den wolf byten.* 't Ei wil 't haen leeren, dat is, de onwetende zulk eenen, die wyzer is dan hy; als of 't kind zyn moeder wilde leeren gaan. Zo gant het in de wereld: *de eene loopt haarvoets, en de andere draagt fchoenen.* Daar van zegt men mede: *Wat gaat'er al om in de brouwery van de wereld?* Maar de zin word geheel verkeert, en omgekeert in dat spreekwoord: *Gemeene fchaapen eeten de wolven*, dat zeggen wil, de wolven eeten gemeene fchaapen: of, *gemeen goed gaat verlooren.* Doch *de wolf eet ook wel een getelt fchaap.*

Hy is in de wol geverwt.

Dit word toegepaff op ymand, die niet te veranderen is, gelyk 't geen in de wol geverwt, en uit de natuur is, niet verfcheelt. Zo is 't vergeefs, *den Moriaan te waffchen.* Dus ziet men, *'t Is in 't gebceente.* *Hy is zo gemaakt, hy moet zo verflaten zyn.*

Hy betert zich als de oude wolven.

Dat wil zeggen, hy word hoe langer, hoe erger. Wolven kunnen
zo...

zo lang zy jong zyn, wel eenigzins tam gemaakt worden; maar wanneer zy verouderen, breekt de aangeboren wolfsaard weder door. *Naturam expellas furca, tamen usque recurret.* Natuur doch gaat boven de leer. Men drukt dat ook dus uit: *Hy betert zich als zuur scherpbier op den tap, dat onder 't tappen hoe langer hoe zuurder word.*

Men moet de koe melken terwyl men ze heeft, maar haar de speenen niet afstrekken.

De zin van dit spreekwoord is, men moet de goede gelegenheid gebruiken, als die zich aanbied; maar met bescheidenheid, zonder gewillige paarden te veel te vergen. *Is uw vriend van suiker, eet hem niet op.* Dit stemt overeen met de spreuk van den Keizer Tiberius: *Een goet berder moet de schaapen scheeren; maar niet willen.*

Steek uw en voet niet verder uit, dan uw bedreikt.

De reden is, dan zou die buiten 't dekzel bloot geraken. Vergelykt Jef. 28: 20. Dat wil zeggen: *Wil niet verder springen, dan uw stok lang is; of gy valt in de sloot.* Onderneem niet dat te hoog, of te zwaar voor u zoude zyn, en buiten uw bestek gaat. *Laat liggen dat baetje.*

Gy hebt monds genoeg, maar gaap zo wyd niet.

Dat drukt uit, gy moet niet te veel willen hebben. Als men te wyd gaapt, geraakt de mond wel uit het lid.

't Water komt aan de lippen.

Dat zegt men als de nood aan de man gaat, en iets in 't uiterste gevaar geraakt. Dronkaards hebben liever, dat de wyn aan de lippen komt. Zy spreken van iets op de lippen te nemen. Doch dus hebben 'er menige zich verzopen, door te veel over de lippen te nemen.

't Was wik, of waak.

Dat is, *bet sond zus, of zo.* Dit is van *wikken*, wegen, wanneer de schaaen der balans als in twyfel staan; naar welke zeyde zy overstaan zullen. Zulke verdubbelingen, met verwisseling van de klinkletter, zyn in meer spreekwoorden: B. v. *Hy zwoer by kruis en kras, 't Ging grip gras weg.* Dus is ook *wiegewagen*. Zo spelen jongens wel *wiegelewagen*; doch maken door 't ontuimelen zelf wel een gat in 't water. 't Is een heilzame raad: *Eer si wicken, dan wagen.* *Verzint eer gy begint.*

Hy legt 'er een loodje by.

Zo zegt men van die iets toebrengt tot ymands bezwaaring in de gerichtsschaale. 't Kan zien op lood, wiens stoffe zwaarwigtig is; of op een loot, het twee en dertigste deel van een pond. Men pleegt van beschuldigende geruchten te zeggen: 't Is een schelm die 'er wat af doet: maar dikwyls is waarachtig, 't is een schelm die 'er wat by doet. Zo is de gewoonte van boosaardige leugenstoffeerders.

Dat haalt het over.

Dat is, dat maakt de overwigt. Dit is ontleent van gewigt, dat in een schaal gelegd zynde, het tongetje in den evenaar naar de eene zyde doet overstaan.

Dat doet de deur toe.

Dit zegt men van iets, dat de zaak voldingt, door gelykenis van een gesloten deur, die geene opening tot uitvlugt over laat. Het zelve is: *Dat baalt den knoop toe.* Men zegt ook van ymand, die in een sterf-huis geene medeerfigenaamen heeft: *Hy doet de deur toe.* Anders is 't 'er getelt, wanneer men den sleutel op de kist legt.

't Houd geen steek.

Dus zegt men van eene bewysreden die niet bondig is. 't Is ontleent van uitgesleten laken, dat geenen draat ter benaaying kan houden. Men zegt ook: *De naayer die geen knoop en legt, verliest den steek.*

't Is lood om oud yzer.

Dat is, de eene slechte waare word verruult voor de andere. *Lap om leer.* Zo word betaalt met gelyke munt.

Zyn penning geld hier niet.

Dat wil zeggen, hy word hier niet aangenomen, het zyne vind hier, gelyk ongangbaar geld, geenen ingang. Dus zegt men ook: *Hy slagt den quaaden penning, by komt altyd weer 'rbuis.*

Geeft my de hand.

Dit zegt men, als ymand ons ergens in gelyk is, en doet of lyd gelyk wy: want de hand te geven, is een teken van maatschappy en overeenstemming. *Zulk een laant zyn buuren mede.*

Zo pot, zo dekzel.

Dit hebben wy van de Latynen. *Dignum patellâ operculum.* 't Wil zeggen, zy gelyken malkanderen, en passen op een. *Gelyk zoekt zich, gelyk vind zich. De zool houdt het met de schoe. Zy zyn van een alloi. Simile gaudet simili.* Zy passen op malkanderen als Hanne en Lysje. Geen zo sbeeven pot, of men vind'er noch wel een dekzel toe.

't Kalf komt by zyn maat.

Dit zegt men, als twee makkers elkanderen ontmoeten. Ik denk dat dit ontleent is van hokkelingen, die in de weide by een komen, wanneer het op een huppelen en springen pleegt te gaan. Dat is ook, *Huig by Haag.*

Hy stelt zich aan als uitgelaten.

Dat wil zeggen, uitspoorig dertel. 't Is mede genomen van hokkelingen, die eerst van den stal in de weide uitgelaten worden.

Zo Heer, zo knecht.

De knecht schikt zich naar de zinnelykheid en zeden van zynen meester, om dien te behagen, en kiest zyne zyde. Dus zeggen de Latynen: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Vergelykt Spreuken 29: 12. Maar ziet ook Eph. 6: 5, 6. en Kol. 3: 22, 23. Dus is 't ook een spreekwoord: *Wiens brood men eet, diens woord spreekt men.* Doch die regel heeft ook wel uitzonderingen. Ziet Psalm 41: 10. en Mich. 7: 6.

Gelyk de waard is, betrouwt by zyn gasten.

Dat wil zeggen, elk neemt een anders bert af by het zyne, en neemt dat yder is als hy. Vergelykt 2 Korint. 10: 12. Hier mede stemt overeen: *De eene boef weet, hoe de andere om 't bert is.* Maar de visse zeuge weet weinig, hoe de magere te moede is.

't Is niet geraaden van de galg te spreken, daar de waard een dief is.

Dit wil zeggen, men moet zich hoe en waar men spreekt. Hier mede komt over een: *Steekt uw vinger in de aarde, en riek in uas landgy zyt.*

Zyn hart ligt op zyn tong.

Dat zegt men van een openhartig man, die geen ja zegt, als hy neen meent

meent. Zulk een behoeft geen vastertje in den boezem. Van zulk een zegt men: *'t is Jan recht uit.* Anders is 't gelegen met die, waar op past Psalm 55: 12. 't Is echter dikwyls niet veilig, alles tegen elk een te zeggen, wat men denkt. *Zwygen best.*

Uilen vliegen met geen bontekraayen.

Dat wil zeggen, gelyk voegt zich by gelyk, en scheidt daar in behagen. *Vogels van eener veeren vliegen gaag zamen.* Doch gezelschap doet wel doelen; en daar men by verkeert, word men met geest. Ik keur af dat spreekwoord: *Gelyk by gelyk,* zei Heintje Pik, en hem ontmoette een Schuursteenvager. Zeer uilachtig is het spreekwoord: *Uilen broeden uilen onder moertjes pels.*

Maakt u niet te gemeen met de Edellieden van den Prins.

Dit wil zeggen, dat men zich niet te veel vryheid en gemeenzaamheid moet aanmaatigen by meerdere, dewyl dat gemeenlyk op schade en schande uitkomt. Zo ondervinden zy, *die met groote Heeren kerffen willen eeten.* Dat pleegt hen te bekomen als den bond het gras. 't Is beter met den uil gezeten, dan met den valk gevlogen. *Gelyk by gelyk.*

Die met honden omgaat krygt vlooyen.

Dit is het zelve als, *Die met pik omgaat, word er van besmet.* *Die met kreupelen omgaat, leert binken.* *Die met katten jaagt, vangt muizer.* 't Staat slecht met hem, van wien men zegt: *Hy is den bonden geleverd.*

Beter is een goed nabuur, dan een verre vriend.

Dat bevind men in den dagelykschen omgang, door dienst en vriendschap. Wat nut heeft men in onweér van een kabel op den Zolder? Vergelykt Spreuken 18: 24.

't Is geen laken van eene koleur.

Dit zegt men van twee, die in eenige zaak zo verschillen, dat ze niet wel te zamen gevoegt zouden kunnen worden: gelyk het is met lappen van verscheide verwen. Evenwel de bedelaars weten tot het laatste raad.

't Gelykt als een ei een ei.

Dit word ook gezegt, *Zy gelyken malkanderen als twee druppelen waters.* Zo wel gelykt een koe niet naar een windmolen, of een kat naar een endvogel. Dat echter onderscheid tusschen eyeren is, wist die boer, die zeide

zeide: *Een ei is een ei, en greep naar 't ganzen ei.* Zy doen dan niet verstandig, die naar 't hoender-ei grypen, en het ganzen ey laten varen. Dat is dan, *Een auit gezocht, en een oortje verloren.* Zo bedriegt de gierigheid dikwyls de wysheid. Daar word echter van een wys boen wel een ei verloren, en in de netelen gelegd; en zommige maken het van eyeren. Doch de eyeren zyn naar de hoenderen. *Zou 't ei anders zy dan 't boen, dat zou de Droes doen.* Maar daar zyn ook baaneneyeren, en kromme eyeren, met zulke die de boeren van roggenbrood leggen.

Hy ziet geen schooner ei, dan dat by zelf legt.

Dit drukt niet onaardig uit het dwaaze zelf behagen, dat de hovaardige eigenli-fde schept in eigen werk. Daar oppast, *Aap, wat schoone jongen hebt gy!* Dan ziet men alles door een vleyenden bril, en onzen uil voor een valk aan. Ondertusschen zouden andere daar van zeggen: *Ik gaf'er niet een verrotte mispel voor. 't Is niet een myt waardig.*

Eigen drek stinkt niet.

Dit vertoont levendig die natuur de verdorven zelfs liefde, die niets quaads in zich zelve wil erkennen, maar ook de vuilste gebreken liefkooft, blanket, en verdedigt; terwyl men in den naasten niets oogtuisken wil. Zo is de zak, die voor op de borst hangt, vol, en die op den rugge geschoven is, blyft ledig. Hier moet behertigt worden Matth. 7: 3-6. Waare bekeering doet anders van ons zelve oordeelen. Ezech. 36: 31. Psalm 38: 6. Evenwel de wereld zoekt bedekzelen der schande, zo dat het is: *Stinkende lieden hebben riekende kruiden.* Ik wil dat niet toepassen op den liefelyken tabakgeur, van wiens liefhebbers men zegt, *Zy rooken als kalkovens.* Doch ik doe niet meê.

Hy zal met een wind-ei betalen.

Dat wil zeggen, 't zal op wind en niet met al uitkomen, daar is niets van hem te wachten, dan een *schoone, vergulde, en opgepronkte niet.* Een wind ei is echter noch beter dan een stink-ei, zo 't geen stinkende wind is. Van dod eyeren is by uitnemendheid waarachtig: *Hoe meer op den hoop, hoe quaader koop.* Zulk een ei moet uit de struifblyven, of het zou die bederven.

Hy is vinger naast den duim.

Dat word gezegt van ymand, die by een ander gemeenzaam, en *doos en laten is.* Men weet wat kaaren den duim en voorste vinger zyn.

Oorsprong en Uitlegging

Hy is zo goed als wyn en brood.

Dit zegt men van een *grondgoed mensch*. Beter dan brood en wyn, is 'er niets voor ons lichaam te bedenken. Maar *te water en te broode te zitten*, valt wat schraal, en dan pligen de broodkruimen niet te steken.

Hy is zo goed als een dubbeltje.

Tweestuiverspenningen worden van goed allooï geslagen. Dus zegt men ook: *Daaldertjes is goed geld*. Het tegendeel is: *Hy slagt den quaden penning, by komt 'er elkens weër te buis*. Smallebroërs houden meer van een *braspennig*. Zulke houden van geen dubbeltjes spouwen, om dat dit de vrucht is van een drooge keel.

Zo trouw als goud.

Geloutert en beproept goud bedriegt niet. Daar by word getrouwheid vergeleken. Zulk een man is *waardig in goud beslagen te worden*.

Men zou hem gemaalen goud toevertrouwen.

Dit zegt men van ymand, dien men by uitnemendheid trouw acht, als die niet slechts geen goude geldstukken, maar zelf geen stofje gouds, dat niemand tellen, wegen, of missen kan, zoude ontvreemden. Op zulk een past: *Hy zou niemand een schraapzel van een nagel te kort doen*. Dus zegt men ook van ymand: *Men zoude een kerk op hem bouwen*. En, *Hy ziet zo onnozel, dat men hem zyn geldbuidel te bewaren zoude gegeven hebben*.

Dat is hem noodig, als een bedelaar een goudgewicht.

Dus drukt men aardig uit, dat ymand iets gantsch niet behoeft, om dat het hem overtollig, en zonder nut of dienst is, zo weinig als den bedelaar een goudgewicht, om zyne geschooide kopere duiten t' wegen: want zelden ontfangt hy, behalven deze stukken van achten, goude Dukkaaten, of Roozenobels. Het zelve is: *Hy heeft dat zo noodwendig, als een arm man een vleeschgaffel*: om dat die weinig Paterstukken daar mede af te langen heeft. 't Is dan ook: *Ik weet daar geen weg met*.

Hy staat en wiewaawwt met alle winden.

Dat zegt men van een losse wagemuts, en ongestadigen weërhaan, die met alle winden waait. Maar wat is *wiewaawwen*? Ik twyfel niet, of dat is vebastert van *wiegewagen*, op en neer, of heen en weder, bewogen worden. Ziet de Fakkel bladz. 425, in *Wagen*. Slechter staat het geschapen met ymand, van wien men zegt: *Hy waait met alle winden*.
naar.

naar alle bongerkampen. Doch als 't wezen moet, eischt de voorzichtigheid, dat men den wind toegeve, en *den schoot viere*.

Hy is goed: maar was by een vischje, men zou 't hoofdje voor de kat werpen.

Dit zegt men boertig, om uit te drukken, dat ymands hoofd, om zyne wanbakken herssens en driftkoppigheid, het slechtste van zyn lichaam is: gelyk de hoofden van kleine vischjes, die men de kat voorwerpt. 't Is dan geen groote loftuiting van ymands inborst. Van zulk een zegt men mede: *Hy heeft een hoofdje, waar na hy leeft*. Zy is ook geen Engel, van welke men zegt: *'t Is de beste zuster niet*, al hiet zy Engeltje.

Geeft my aan de andere zyde ook wat.

Dit zegt men, wanneer ymand ons een schampschoot geeft, of als men iets opneemt a's spitswyze gesproken. De zin is, ga maar zo voort. Dit is genomen uit Matth. 6: 39. Doch dat geschied niet zonder misbruik van 't H. Woord.

Hy is van de goeden gekomen, hy slagt den drek.

Dit zegt men van zulke, die op hunne afkomst roemen, en zelf niet deugen. Dus is 't ook een spreekwoord: *Zy meent dat Keizers kat haar nicht is*. Maar de ouden zeiden: *Afkomst zegt niet*.

't Is een hagen en veld.

Dat is, 't is een puikje. In hagen en velden is zulk een niet te vinden, *Hagen* zyn boschchen, *velden* wei- en bouwland. Anders zegmen, *In wegen en velden*, dat mogelyk zeggen wil, *wagen en velden*. *Wagen* zyn in de oude taal golven, en dan is de zin, noch op zee, noch te lande. Doch ziet hier van de Fakkels, bladz. 245. in *Wagen*. Verneem allen konnen daar na *Man en Maagd vragen*. Doch hy betoont zich den grootsten heid niet, van wien men zegt: *Ik had hem voor een andea man in 't veld aangezien*. Laat dan zulke niet *hagen en veld roepen*, dat is, roemen dat'er in hagen noch velden niets beters, of diergelyks gevonden word.

't Land zal'er van wagen.

Dit kan zyn, 't gantsche Land zal'er van gewag maken, gewagen, elk zal'er den mond vol van hebben. Of *wagen* kan willen zeggen, bewogen worden, schudden en beven. In dien zin zegt men: *Als hy opspringt, dan waagt het al*. Ziet de Fakkels, bladz. 425. in *Wagen*.

Ik zal u dat uit een eekje klaaren.

Dit wil boertig zeggen, ik zal u dat met een abelheid beschikken en verrichten. Maar hoe komt edik daar toe te pas? Ik weet dat niet te gissen, zo 'er niet gespeelt word op de zilt van een braadverken, dat met azyn geen onsmakelyke kost is; of iets diergelyks, dat in azyn ingelegt, en daar uit gegeten word. Hier aan is niet ongelyk: *Ik zal dat wel bakken. Maar alle gebakten en getrouw' en vallen niet even goed.*

In 't landen der blinden is Een-oog Koning.

Dat is, onder onwetende muut als wat groots uit, die eenige wetenschap heeft.

Een blind man, is een arm man.

De elende der blindheid heeft dit tot een spreekwoord gemaakt. *Blind, arm, en oud, is een Joden vloek.* Maar zy zyn dikwyls niet minder te beklagen, die al ziende blind zyn. *Wat baat kaars of bril, als de nil niet zien wil? Ik wou wel eens zien, zei de blindeman, dat myn kinderen wochten,*

't Heeft geen oog.

Dat wil uitdrukken, 't doet zich niet fraai en behaaglyk op aan de oogen. Van iets dat klem en kracht heeft, zegt men: *Dat heeft handen en voeten.*

't Is de gemeene sleur.

Dit wil zeggen, zo gaat her doorgaans, dat is de gemeene gewoonte. *Sleuren* is sleepen. Ziet van dit woord de Fakkelt, bladz. 338. Zo word men van den gemeenen stroom mede gesleept. Hier mede komt overeen. *'t Is de gemeene slender.* *Slender* is gang, trant. Ziet de Fakkelt aldaar mede in *Slenderen*. 't Is dan te zeggen, gelyk het gemeenlyk pleegt te gaan. Hier van is dat kluppelversje: *Slendria est pluris, quam tota scientia Juris.*

Door den band.

Dit wil zeggen, doorgaans, zo als 't meest en gewoonlyk is. Dit zal overgebracht zyn van gebonden koornschooven, of takkeboffchen, die elkanderen meest plegen gelyk te zyn, en d' eene tegen de anderen gerekent worden. Met verbaftering zegt men, *Door de bank.* Zo zegt men een *labbekak* voor *labbekak* een *snapster*, als *blaaskaak*, *stoute kaak*, enz.

's Lands.

's Lands wijze, 's lands eere.

Dat is, 't word voor welvoegende geacht al wat met de gewoone zeden van een Land overeenkomt. Dus staat het ook wel, zo men meent, al wat de mode is, schoon 'er wel redenen zyn, om met die zottentruyten te lachen. Men neme tot een staaltje het oude queesten. Zo acht men in Engeland het hangen voor een eerlyke gerichtsdood. En zekerlyk, *Een dief past nergens beter, dan aan de galg.* Dus zeiden men ook: *Sint Pieter past nergens beter; dan te Romem.*

Eer heb uw hart.

Dit zegt men tot ymand, die zich edelmoedig quyt, en lof verdient; *Hart* word genomen voor persoonen. Zo zegt men van een goedaardig mensch: *'t Is een goed hart;* en goede maats noemen malkanderen wel, *Broers hart.* Ook: *Een eerlyk bert heeft veel te lyden.* Dikwils is aan iets geen eere te behalen.

Hoeren en boeven spreken altyd van hun eere.

Ondertusschen hebben zy 'er geene. Dus plegen gewetenlooze menschen breed op te geven van hunne conscientie, wanneer zy andere bedriegen willen, en daar toe den huichelaar spelen, terwyl het by hen is: *Weg conscientie, als 't geld kost.* *Mundus vult decipit,* de werelt wil bedrogen worden. *in nomine Domini fit omne malum.* Ziet de Fakkel, bladz. 248, in *Naam.*

Die een hoer trouwt, is een schelm; of wil 'er een worden.

Zulk een betoont, dat eere een achting by hem op geen hoogen prys staan; dat een slecht teken is. Evenwel 't word dikwils bewaarheid: *Zyt gy hoer of dief, hebt gy geld, ik heb u lief.*

Een schoon aangezicht verkoopt wel een schurfsden aars.

Dit spreekwoord is wel 't beschaafste niet; maar echter niet zelden al te waarachtig. Dit ondervinden zy, die by mooye hoeren de Spaansche pokken, en diergelyke vuiligheden behalen. Zekerlyk, *Schoon voorgedaan, is half verkocht.* En daarom, *Die zyn huis wil verkoopen, schilbert den gevel.* *Op een verbrande taart dient suiker.* Maar schoone appelen zyn ook wel zuur.

Wyst my een hoer, ik wyze u een diefeg.

Deze twee ondeugden plegen doorgaans in een vel te steken. Zo zegt men ook: *Wyst my een lengenaar, ik wys u een dief,* om dië zelve

reden. Maar 't is te ruim gezegt: *Een boer, is een vrouwen naam.* Dit moet bepaalt zyn tot die van de lichte bende. Doch de kat word met dien naam ook wel vereert, en valt mede wel vry wat diefachtig in 't snoepen. Maar *snoepende katten maken gauwe diensmaagden.* Anders, *'t geen men spaart voor den mond, eet de kat of de hond.*

Tyd en plaats doet een dief steelen.

Dit is het zelve met, *Gelegenheid maakt een dief.* Maartyd en plaats doet ook een dief hangen. *Die eens steelt, is altyd een dief.* Een dief maakt ook wel geleg *noerd.* 't Spreek woord zegt: *Eik is een dief in zyne geringe, zonde de broeder, en by schuide aan den zandlooper.* Men betrachte Eph. 4: 28. *Die tot werken is geboren, moet werken, of by gaat verloren.* Van iets waar mede ymand den kost wint, zegt men: *Dat is zyn wagen en ploeg.*

Men kleine lapjes leert de hond leer eeten.

Dit wil zeggen, door kleine beginselen gewent men aan een zaak, en gaat allengskens verder. 't Is waarheid: *Nemo repente fit pessimus.* Niemand komt met eenen sprong tot den hoogsten trap van ondeugd. Men komt van klein tot groot, en van quaad tot erger. *De gewoonte word een tweede natuur.*

Als een schaapje over den dam is, volgen'er meer.

Dit word zeer wel toegepast op 't bedryven van eenige zonde. De eene is een trap en leidsman tot de andere. Daar de slang haaren kop inboort, kan ze lichtelyk het gantsche lyf in wringen. En daarom, *Men moet het schaapje voor den dam schutten.* 't Is ook een spreekwoord: *Daar is niet duur, dan 't eerste pintje.* Als natgierige den smaak weg hebben, dan is 't: *tap nog eens.* Zo zegt men: *Wacht u van 't eerste kyen, dan zal wel vriendschap blyven.*

De kat die 't spit lekt, moet men 't gebrad niet toevertrouwen.

Daar uit blykt, dat zy'er op beluft is, en van het mindere tot het meerdere zoude overgaan, zo zy'er gelegenheid toekonde vinden. Zo moet men ook *aan den wolf het schaapje, noch aan de kat de kaas niet bevelen.* Dit word toegepast.

Daar is een schot voor geschoten.

Anders zegt men ook, *daar is een schoof voor geschoven.* De zin is, de

de zaak is belet, of voorgekomen; gelyk geschied, wanneer men iets tusschen beiden schiet, of schuift. Zo zyn 'er wel schot-of-schotbalken boven eene vestingpoort, die nedergelaten zynde, den ingang beletten. Daar aan is niet ongelyk dat spreekwoord: *Smids dochter is 'er voor. Dat gat is vernagelt. De brug is opgehaalt.* Dus zegt men ook: *Schut dien bal eens, of, Keer die kaats.*

Hy vat de zaak in 't gewricht.

Dat is, in haar kracht, en daar ze gevat moet zyn, om die wel te begrypen, en in zyn geweld te hebben. Dit is ontleent van de worstelaars. Dus spreekt men ook van *een gewricht des tyds.* Hy heeft het zo vast niet, die *een paling by den steert grypt.*

Daar ligt de knoop.

Dat is, de zwaarigheid die opgelost moet worden. Bekent is de *knoop van Gordius.*

Hy zoekt een knoop in een bies.

Dit wil zeggen, hy wil zwaarigheden vinden, daar 'er geene en zyn; gelyk een gladde bieze geen knoopen heeft. Wy hebben dit overgenomen van de Latynen, die even dus zeggen: *Nodum in scirpo querit.* Zulke plegen niets *in de beste voutw te slaan;* maar *stooten zich aan een stroo.*

Hy zoekt een naald in een voeder hooi.

Dit zegt men van iets, dat onder een groote menigte van andere dingen bezwaarlyk te vinden is. De gelykenis is aardig.

Daar ligt de brodde.

Dat wil zeggen, daar hapert het, daar ligt het quaad, het werreneft. Zo is een *broddelaar*, die niet wel op een *haspel past*, en zyn werk niet behoorlyk weet af te doen. Broddelaars, knoeyers, hoetelaars, breekebenen en martelaars behooren alle onder een gilde, met die hunne meesters te vroeg ontleopen zyn. Op deze overvliegers past: *Vroeg meester laat knecht.* Men zegt in dien zin ook: *Daar liggen de mosselen*, dat op de mosselbanken ziet, en, *Daar ligt het bem.* Hy binkt aan dat been.

Is dat niet wel verzonnen, zei brodder, en hy zette den lap beneven 't gat.

Dit past men schertzende toe op ymand, die met veele neuswysheid en

en zelfsbehagen, iets dat hy onder zyne handen heeft, verknoit en ver-
verhoetelt. Het zelve is; *Hy legt de plaaster neven de wonde.* Door
zulk een overleg, hangt men een goude deur aan een verknokot. Dus
zegt men ook: *Alle ding daar 't leborrt: de pisput op 't tresoor.* 't Is dan:
Das proukt als een vlag op een vuilnis'schuit.

't Is verbrod.

Dat is, 't werk is verdorven. Een brodde is een verwerde streng ga-
ren. Die gelykenis past hier. Het zweemt ook na, 't Is verbrod. Zo
zegt men, 't Is een stink-ei. Insgelyks komt het overeen met, 't Is ver-
braut, voor 't is verbrouwen. Ziet de Fakkel, bladz. 47, in *Brodden*.
Men zegt ook: 't Spit is in de affche gewant, en *Hy is lekant* (dat mo-
gelyk zyn wil bekeit) *uitgekomen.* Zo zegt men mede van ymand die
slecht uitgevallen is: *Hy is den nil*; en van zulk een mislukt werk: 't
Is een uitje.

Dat de zog misdaan heeft, moeten de biggen ontgelden.

Dat is, onschuldige worden dikwyls om de misdaad van andere ge-
strafd. Zo word wel met het spit geslagen, die van 't gebruid niet gege-
ten heeft. Die niet mede gespeelt heeft, moet wel de ballen, en de onno-
zele 't gelag betalen. *Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi. Pec-
cata Germanorum.* Maar hier behoorde te gelden: *Dat het paard doet,*
kan de zaal niet boeten. Immers die kan 't niet gebeteren.

Hy doet alle kattenquaad.

Dit zegt men van een dertelen en speelzieken jongen. 't Is ontleent
van jonge katten, die speelzuchtig zyn, en dus wel ymand door byten
en klaauwen quaad doen; maar van weinig belang.

't Zal katjes spel worden.

Dat zegt men van spelen, 't geen op krakeelen uitkoomt, gelyk het
spelen met katten op krabben.

Wy scheiden noch zo niet, zei de kat tegen de muis.

Dit drukt uit, 't zal met die vrienden op 't laatste gaan, als met de
kat, die eerst met de muis speelt, en ze daar na opeet. Zo is der kat-
ten spel, der muizen dood, als sterke lieden spel, der zwakke lieden dood
is. Dus zegt men ook: *Wy zien mal'anderen noch van achter niet.*
Dronkaards hebben dit spreekwoord: *Men moet niet scheiden als Heile-
nen en Turken,* wanneer zy eerst volle glazen met malkanderen willen
nittedigen. Maar dus gedragen zy zich wel erger dan zulke.

Hy

Hy zoekt het futzelboek.

Dat is, by zoekt het byltje, (ziet hier voor bladz. 5. *Hy is 't byltje quyt,*) en 't liedje van verlengen. Ik gis dat het ontleent is van ymand, die veinst iets niet te kunnen vinden in een boek, en daar om dat lang doorbladert. *Men vind in alle wateren geen byl.*

Daar van is taal, noch teken.

Dat is, niet het allerminste overblyfzel, en 't is geheel uit de gedachtenis. Men hoort noch ziet daar van niets meer. Zy meenen al een goed gezigt te hebben, die zeggen: *Myn oogen zyn geen koussen.*

Men hoort verre, dat de winter koud is.

Dit past men toe op dingen, welker gerucht wyds en zyds verspreid is. *Evelwel, eene bontekraai maakt geen kouden winter, gelyk een hair geen wyquispel.* Maar wat wil dat spreekwoord zeggen: *De wever en de winter kunnen 't niet verkerwen?*

Daar men nu zweet, gaat het vel af.

Dat zegt men boertende in groote koude, wanneer *de zon in den nek schynt, zo dat de neus druipt.* Maar men past ook daar op toe het spreekwoord: *Sirenge beeren richien niet lang.*

Gy komt om een kooltje vuur.

Dit zegt men van ymand, die straks weër heenen gaat, gelyk van die een kooltje vuur komen halen, pleegt te geschieden.

Ik sta op heete kolen.

Dit zegt men by gelykenis, wanneer men grooten haaft heeft. Op heete koolen kan men niet lang blyven staan. 't Is daarom ook een spreekwoord: *Hy loopt 'er over heen, als een baam over de heete koolen.*

Een kleine vonk ontsteekt wel een grooten brand.

Dit hebben wy overgenomen van de Latynen, en 't Is dikwyls gebleken door eene droevige ervarentheid. Men moet dan de beginselen van het quaad verhoeden, of dempen. *Principiis obsta. Vertrap de adder in den dop.* Dit beveelt de wyfste Koning, Spreuk. 17: 14. Spotters zyn wel zulke brandstichters. Spreuken 29: 8.

De brand is 'er in.

Dit zegt men, als iets voortgaat van den eenen tot den anderen, gelyk wanneer 't eene brandende huis 't ander mede ontsteekt. Dit past men toe, b. v. wanneer verscheide uit een huis zichten huwelyk begeben, of verzocht worden, als blaakte daar het minnevuur. Doch die zyn billen gebrand heeft, moet op de blaaren zitten.

Het brand'er.

Dit zegt men van een zaak, die geen uitsfel lyd; gelyk het is in 't branden van een huis, dat aanstonds gebluscht moet worden. Zo plegen dronkaars braud in de keel te hebben, als hadden zy op een peper gebeten; doch zy willen dien met geen water laten lesschen. Water, zeggen zy, steekt dyken en dammen door. Maar door zulk een brand in de keel, loopen zy wel den ganschen dag met een nat zeil, en kruiffen de straat tusfchen Kalis en Sint Reinne.

Spotters huis brand ook wel.

Gods wraakoordeelen overkomen ook spotters, zelf in dat geene, waar over zy andere beschimpt hebben. Zo krygen spotters bunnen loon, gelyk Salomo zo dikwyls zegt in zyne Spreuken. 't Is geen wysheid, dat men zyn huis in den brand steekt, om zich by de koolen te warmen. Als uw buurmans huis brand, pas op! Niemand mag Oly in 't vuur gieten. Regent let daar, 't zal hier baast druppelen.

Als 't lukt, kalft de os.

Dit is een boertig spreekwoord, gelyk: 't Zal wel gaan, als 't aan 't gaan is, zei de man, en 't kind had maar een been. Dus mede: 't Kan gebouren dat de koe een baas vangt in een naauw straatje, en dat de krabben met den baas doorgaan. Doch Maak dat de ganzen wys: Maar, Als 't koetje kalft, is te zeggen, als die zaak gebeurt, wanneer die eens komt, als de bommel uitbreekt.

Een ezal stoot zich geen tweemaal aan eenen steen.

Dat hebben wy van de Latynen. *Asinus ad lapidem non bis offendit eundem.* Zy zyn dan dwaazer dan ezels, die zich niet wachten voor dat eege, waar by zy zich eens qualyk bevonden hebben.

Hy springt van den os op den ezal.

Dit zegt men van ymand, die op een schielyke wyze van 't eene tot het andere overgaat, gelyk de *exter van den eenen tak op den anderen* hup-

buppels. De Latynen zeggen, *Ab afinis ad boves*, van de ezels tot de offen, dat een opklimmen van minder tot meerder uitdrukt. Het tegendeel is, *Ab equis ad finos*, van de paarden tot de ezels. Men kan de *Adagia* van Erasmus over dat beide nazien. Wy gebruiken het van ongestadigheid. Gezwinde ruiters plagten al van ouds in 't ſtryden van 't eene paard op het andere over te ſpringen, en daar toe hadden zy verſche en ledige handpaarden gereed. Doch hoe die paarden in offen en ezels van 't gebruik verwiffelt mogen zyn, weet ik niet. Ik gis, 't is om die zaak belachelyker te doen voorkomen. Hier voor bladz. 3, Zagen wy, hoe Bileams ezelin in een paard verandert is.

De exter kan haar buppelen niet laten.

Dit word toegeëigent op ymand, die zyne gewoonte niet wil, of kan veranderen. De ouden zeiden: *Aard en wil van aarde niet, onkruid wil nit den gaarde niet*. Wy gebruiken hier van noch: *Onkruid vergaat niet*.

Hy laat den hond binken.

Dat wil zeggen, hy maakt het onder 't verrichten van zyn werk, zomtyds ſlecht; gelyk de honden, die in hunnen loop door 't optrekken van eenen poot, wel voortdenken.

Het bloed kruipt daar 't niet gaan en kan.

Dat is, de natuur heeft in bloedverwanten zene aangeboren en heime-lyke neiging en drift tot malkanderen gelegd, die zich in byzondere gevallen openbaart. Maar wat zin heeft die ſpreekwyze? Men zegt, om te betuigen dat men ergens wezen wil, wat beletzelen zich ook mogten opdoen: *Kan ik'er niet gaan, ik zal'er kruipen*. Zo laat zich ook de natuurlyke trek nergens door wederhouden. Verwonderlyk en zeldzaam is, 't geen van 't bloedvloeyen zelf van dooden in verſcheiden gevallen, verhaalt word. 't Is een oud ſpreekwoord: *De natuur trekt meer, dan zeven paarden*. Even gelyk gezegt wierd: *Een vrouwen haar trekt meer dan zeven paarden*. Wy zeggen mede; *De natuur, of 't moeders bert, kan niet liegen*.

Hy mag hem in zyn dood niet zien.

Dit zegt men om een overgrooten haat en afkeer van ymand uit te drukken. Als menſchen op 't ſterven liggen, plegen zy te willen verzoenen met zulke, waar mede zy in onmin hadden geleefd. Maar zelf in 't doodbed ymand niet te mogen zien, geeft te kennen eene onverzoenlyke vyandſchap. Doch laat zoodaanige eens overwegen Eph. 4: 26, 27. Dus kan'er ook wel eene afkeer door verborgen tegenneiging zyn, van

welke men geene reden kan geven. De Franschen noemen dat iets *je ne sçay quoi*. 't Is dan, om met dien Roomschen Dichter te spreken; ik min u niet, en weet geen reden van dien zin, Andries. 'k Weet dit alleen, dat ik u niet bemin.

't Is roozen voor de verkens gestrooit.

Men zegt, dat de verkens den reuk van roozen niet konnen verdragen. Immers zy houden meer van den stinkendsten dreck, dan van de geurigste roos. Even zo zeiden de ouden: *Gy wyrookt voor een kakkuis*. Hier aan is niet ongelyk: *Wat weet een koe van saffraan te eeten?* Dit word toegepast op dienft die vergeefs gedaan, en qualyk besteed word aan onwaardige, of onkundigen, die daar toe geen vernuft noch lust hebben. *Similes habent labra lactucas*. Ezels lippen gaan tegast op distellen.

Ik heb zo veel dank, als of ik in de Kerk gekakt had.

Dat men door dit te doen, geen grooten dank behaalt, kan men zien over 't spreekwoord: *Dat komt van 't lange preeken*, bladz. 60. Men past die toe.

Wat het kind niet mag, dat mag de voedster.

Zo is 't geen de eene uitspouwt, naar de smaak van den anderen; en dus krygt elk zyn meugje. Dit is ook het lot van deze spreekwoorden. Zyn die naar ymands mond niet, hy late ze voor andere.

Hy is daar van gebert, als of hy met een vaatdoek om de ooren was geslagen.

Dat zegt men boertende van iets, dat ymand den buik weinig gevult heeft. Zo plagt in Duitsland de gewoonte te zyn, dat de baldaadige vastenavondzotten al wie hen tegenquam met een beschten zak om de ooren sloegen. Het zelve drukt men ook dus uit: *Hy is daar van verzadigt, als of hy voorby een bakkers deur had geloopt*. Dat is goed voor die by den reuk, of wind, konnen leven. Doch is 't spreekwoord waar. *Die wyn voert, die wyn drinkt*, dan komt de smaak by den reuk. Water kan 't vat weêr vullen.

Dat helpt, als een boon in een brouwketel.

Dus drukt men uit door eene belachelyke vergelyking, de geringheid van iets tot vervulling. Even zo zegt men: *Alle baaten helpen zei de maas, en zy pisten in de zee*. Dus meede; *Alle baaten helpen, zei de Ba-*

Bagyn, en zy roeide met een naald. Dat lowwt wat, zei de Reiger, en by zat achter een bies. Beter wat, dan niet, zei de wolf; en by bapte naar den mug. Dit zou echter geene algemeene toestemming vinden: Beter een luis in de pot, dan gebeel geen vleesch. Doch dat brengt geen zooden aan den dyk. In 't tegendeel, Alle bagen schutten wind.

't Kalf is op een oor na gevilt.

Dat is boertende gezegt, daar is weinig meer te verrichten. Hier aan is niet ongelijk: *'t Zal een kort einde nemen, zei de Paap, en by beek van een stuk metworst. Is 't maar, Kort en goed.*

Alle gekken op een einde.

Wat wil dat zeggen? Beduid gekken daar narren, zotten? Dan zoude dat einde veel last moeten dragen. Neen: gekken is boerten, jokken. Zo zegt men: *Gy gekt'er mee; en begekken is den gek scheeren. Op een einde is, zy op een einde, of ten einde: 't is lang genoeg geboert, 't moet nu ernst zyn. Het tegendeel is, Met den gek besluisen. Dus zegt men ook: Daar met op een kola, halte.*

Ik heb nu lang genoeg in dezen rosmolengaan stipstappen.

Dat wil zeggen, 't behoeft niet langer, ik ben dat moede, *ik ben daar ben van.*

Ik heb myn taak afgedaan.

Dat is, ik heb myn opgelegd werk voltooit. *Taak* is verbastert van *tax*, uit het Latynsche *taxatio*, 't geen de Moniken in hun Latyn verfineed hebben tot *taxa*, en eigentlyk zegt eene opgeleide schatting: maar dat word ook torene voorgescreven werkbepaaling overgebragt. Ik pas dat mede toe op deze spreekwoorden: *Op gedaan werk is 't goed rusten.*

Daar is 't hutje met het mutje.

Dat is, alles, 't een met het ander, *de sampse kraam, 't groot en klein, zo als 't volk te kerk komt.* Maar wat wil dat uitdrukken? Is 't het hoedje met het mutje? Ziet de Fakkell, bladz. 247. Is 't het hutje met het mutje? Of liever, is 't het hoedje met het mudje, de grooter maate met de kleinder, en dus het meerdere met het mindere? Die 't beter weet, kan 't zeggen. Hier mede komt overeen: *Daar is 't mes, en de schede toe.*

Daar meê had je genacht.

Dat is , daar meê was 't uit , dat was 't einde van 't lied, Als men weg gaat , zegt men 't gezelschap goeden nacht. Om die zelve reden is , *Ik zeg u goeden dag*, te zeggen , ik laat u varen. 't Is ook een spreekwoord : *'t Brood is gegeten*, en *'t geselschap gescheiden*. Dit past op pannelekkers , en tafelvrienden om den broode , die heenen gaan wanneer het *hammetje op is* , gelyk de vliegen wanneer zy geen zuiker meer vinden. Zy gaan dan weêr elders zoeken , waar men ook goed brood bakt.

't Is een uitspanning.

Dat is , eene verademing onder moeyelyker bezigheden , totverluchting en verlustiging van lichaam en geest. 't Kan schynen ontleent te zyn van paarden , die uit den wagen of ploeg gespannen zyn , en dus van 't arbeidzaam voortrekken ruiten. Maar liever , dit uitspannen wil zeggen uit de spanning doen , ontspannen. *Een boog mag niet altoos even styf gespannen staan* : want dan moet de pees beriten , of slap worden. Men moet zich niet zot studeeren. Laat deze spreekwoorden zulk eene uitspanning zyn.

Daar hebje 't al , zei 't wyf , en spoog het hart uit haar lyf.

Dit zegt men jokkende , als men 't laatste te voorschyn brengt. Zo zegt men , *daar hebt gy 't laatste gerecht* , *daar mede moet gy u vrolyk maken*. 't *Einde goed*, *al goed*. Dit is ook het laatste gerecht van deze spreekwoorden ; en met dit nabanket wensch ik den Lezer , gelyk de ouden zeiden : *Geluk*, *en een goed jaar*. Hier mede scheid ik

U I T

LYSTE

LYSTE

der verklaarde

SPREKWOORDEN.

A.

A An arme lieden hovaardy vaagt de Duivel zynen aars.	Pag. 256
Aap, wat schoone jongen hebt gy?	89
Abfolvat, vuilvat, vuil vind ik u, vuil laat ik u!	61
Al den horlement.	21
Al den fanten kraam.	21
Al evenwel knipluis.	65
Al evenwel oremus.	61
Alle dagen een draatje, is een hemdsmouw in 't jaar.	126
Alle dingen hebben twee handvatten.	224
Alle gekken op een einde.	373
Alle mans vriend is yder mans nar.	274
Alle vryers ryk, en alle gevangeas arm.	82
Alle winden hebben hare weerwinden.	337
Alle zeilen blank.	147
Al met 'er tyd.	174
Als de aapen hoog klimmen, ziet men hunne naakte billen.	257
Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Moniken wel dob- belen.	261
Als de Duivel ziek is, wil hy een Monik worden.	315
Als de hemel valt, krygt de aarde een huik.	320
Als de zog zat is, dan werpt ze den trog om.	100
Als een schaapje over den dam is, volgen 'er meer.	366
Als God een mensch plaagen wil, dan byt hem wel een muis dood.	53
Als hy lachr, dan sneeuwt het roozen.	306
Als hy opspringt, dan waagt het al.	139
Als ik salade eet, kryg ik myn tong vel blaëren.	71
Als kok en bottelier zamen kyven, hoort men waar de boter geble- ven is.	146
	Ala

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Als man en vrouw 't malkanderen brengen, dan lachen de Engeltjes in den hemel.	92
Als men gus zegt, dan meent men alle de hoenderen.	234
Als men 't God opgeeft, dan is 't wel half verloren.	170
Als morffige lieden net worden, dan schuuren zy de pan van achteren.	82
Als niet komt tot iet, dan kent het zich zelven niet.	256
Al stond hy op zyn hoofd, en spaarde zyn voeten.	161
Als 't bed gefcheurt word, dan verstuiven de pluimen.	94
Als 't diep verlopen is, dan verzet men de bakens.	150
Als 't gasthuis brand, dan kent men de zieken.	315
Als 't hooi het paard volgt, dan wil 't gegeten zyn.	85
Als 't kalf verdronken is, dan wil men den put-vullen.	322
Als 't lukt, kalfst de os.	
Als 't regent en de zon schynt, is 't kermis in de hel.	308
Als 't spel op 't best is, moet men ophouden.	208
Als twee honden vechten om een been, loopt 'er de derde mee heen.	226
Al te goed is zyn nabuurs gek.	228
Al te ras brak den hals.	174
Al wat lepel lekken kan.	111
Al weêr wat nieuws, en zelden wat goeds.	356
A vous is dood.	123
Aris, geeft den hond spek. Neen, moer, ik mag 't zelf wel.	238

B.

B Eele'spelen.	40
Beter is een goede nabuur, dan een verre vriend.	360
Beter is een mager accoort, dan een vette sententie.	237
Beter is een onçe geluk, dan een pond wysheid.	263
Beter is een vogel in de hand, dan tien in de lucht.	131
Beter is enkel ja, dan dubbel neen.	87
Beter op een ouden wagen in de heide, dan in een nieuw schip op zee.	557
Beter styf geblazen, dan de mond verbrand.	279
Beter zyn oude schulden, dan geene.	137
Blaauwe bloemtjes wys maken.	191
Blazers byten niet.	278
	Bek-

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Bokken en beesten zyn een volk.	227
Boter by de visch.	107
Bot geven.	241
Botje by botje leggen.	117
Boy is meester.	289
Brandbrieven schryven.	287
Buigt het rysje , terwyl het jong is.	90
Buikleer rekt wel.	99
By de lurven vatten.	296
By gebrek van brood , eet men korstjes van pasteyen.	101
By Gud.	337
By ja , en by neen.	337
By Lo.	337
By 't volk is de neering.	60

D.

D aar aan hangt de wereld niet.	9
Daar behoort meer tot den dans , dan een paar danschoenen.	260
Daar de liefde klein is , is 't begryp groot.	231
Daar de oyevaarders nestelen , sterven geen kraamvrouwen.	81
Daar die nen geen twee groote masten op een schip.	145
Daar een hond tegen pist , pissen ze alle tegen.	201
Daar geen brood is , is 't quaad hoven.	169
Daar God een kerk sticht bouwt de Duivel een kapel.	19
Daar hebje 't al , zei 't wyf , en zy spoog haar hert uit haar lyf.	374
Daar heeft een Bagyn voor gebeden.	29
Daar is de Duivel te bannen.	289
Daar is een Bagyn te geesselen.	29
Daar is een hair in de boter.	108
Daar is een kink in de kabel.	144
Daar is een maar aan.	85
Daar is een oude rat in de val.	245
Daar is een pot te vuur.	18
Daar is een schot voor geschoten.	366
Daar is een schroef los.	272
Daar is een snaar ontfest.	259
Daar is een zwarte kat tusschen gekomen.	14
Daar is geen spit meê te wenden.	104
B b b	Daar

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Daar is geen touw aan te beleggen.	148
Daar is geen zaif aan te stryken.	346
Daar is gras over gewassen.	350
Daar is kat noch hond af gekomen.	8
Daar is klei aan de kloet.	83
Daar is koek te deelen.	103
Daar is melk aan de kan.	225
Daar is niemand t'huis.	340
Daar is niets voor hem ten besten,	116
Daar is noch taal. noch teken van.	369
Daar is te veel dak op 't huis.	324
Daar is 't hutje met het mutje.	373
Daar is 't spel nu op den wagen.	39
Daar is wat gaans.	247
Daar is wat in 't molentje.	120
Daar is wat op 't tapyt.	247
Daar is wat op til.	237
Daar is wind in de moezel.	260
Daar komen meer kalfsvellen, dan ossenhuiden ter mark.	316
Daar komt een luchtje.	143
Daar komt wel een rak in den wind.	143
Daar leggen de mosselen.	232
Daar ligt de brodde.	307
Daar ligt de kneep.	232
Daar ligt de knoop.	307
Daar ligt de Meer, zei Marten, doe liet hy zyn wyf van de trappen af.	301
Daar ligt een angel achter.	343
Daar ligt een huis.	95
Daar loopt een freep door.	37
Daar loopt wat van Sint Anns onder.	61
Daar meê had je genacht.	374
Daar men nu zweet, gaat het vel af.	369
Daar men 't minst verwacht, springt de haas uit de gracht.	241
Daar moet hy den hoed voor afdoen.	355
Daar niet en is, verliest de Keizer zyn recht.	339
Daar schuilt een slang onder 't loof.	1
Daar trouwde een Bruid, en 't varken had geen hemd aan.	70
Daar 't stil is, is 't goed haver zaayen.	79
Daar van rookt de schoorsteen niet.	106
Daar was anderhalf man, en een paardshoofd.	64
Daar wassen kerkhofsbloemen op zyn hoofd.	315
Daar	315

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Daar zal een boekje open gedaan worden.	12
Daar zal niet een haan na kraayen.	10
Daar zal noch veel water ten dale loopen , eer en z.	331
Daar zou de Droes meê spelen.	40
Daar zou de Duivel om lachen.	54
Daar zyn meer oude zuipers , dan oude artzen.	123
Daar zyn rovers op de kust.	146
Daar zyn te veel peên by den hutspot.	108
Dat bolt hem.	305
Dat de vrouw graag mag , eet de man alle dag.	324
Dat de zog misdaan heeft , moeten de biggen ontgelden.	368
Dat dient hem in zyn kraam.	132
Dat doet de deur toe.	358
Dat gaat een toontje te hoog.	259
Dat galgt beter , dan het borgemeestert.	291
Dat haalt het over.	358
Dat helpt als een boon in een brouwketel.	372
Dat hy dryft , dat dryft hy.	5
Dat ik u beloof , zal ik houden.	78
Dat is de Bruid , daar men om danst.	87
Dat is een kolfje naar myn hand.	266
Dat is een steek , al bloed ze niet.	199
Dat is geen spek voor uwen bek.	107
Dat is hem een doorn uit den voet.	51
Dat is hem met de paplepel ingegeven.	111
Dat is hem noodig , als eenen bedelaar een goudgewigt.	362
Dat is niet secundum Lucam.	8
Dat is ongerymt.	339
Dat is ruiterlyk.	280
Dat is tot daaren toe.	126
Dat is van klink.	254
Dat is voor u.	311
Dat kan daar aan niet diepen , noch droogen.	151
Dat kan niet door den beugel	267
Dat kind gaat over beide zyden mank.	332
Dat komt te pas , als 't vyfde rad aan den wagen.	157
Dat komt uit geen schaapshoofd,	273
Dat komt uit zyn koker.	348
Dat komt van 't lange preêken.	60
Dat legt hem geen windeyren.	177
Dat liegt 'er niet om.	340
Dat ligt 'er toe.	263

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Dat loopt op dien teerling.	261
Dat met bede gekregen word, is duur gekocht.	170
Dat moet 'er onder of over.	149
Dat raakt myn koude kleëren niet.	297
Dat roert u niet.	277
Dat rust, roeft.	140
Dat schaad hem niet.	172
Dat schreeuwt.	2
Dat schut ik.	262
Dat sluit niet.	230
Dat smaakt als koekjes.	5
Dat smaakt als klokspys.	98
Dat steekt hem in de krop.	235
Dat steekt zyn aars uit.	243
Dat steekt zyn been uit.	243
Dat sluit geen vaart.	143
Dat u niet brand, blaast niet.	232
Dat vlyt zich als een zak met haspels.	342
Dat was daar hondert jaaren oud.	327
Dat was, is altijd beter, al regende 'thoning.	74
Dat wate hem de hond dank.	295
Dat zal hem voor de scheenen springen.	294
Dat zal op myn kap druipen.	294
Dat zal quaad spel maken.	268
Dat zal u in 't oog druipen.	294
Dat zal u noch ten nagelen uitzweeren.	294
Dat zal de Droes doen.	295
Dat zyn grillen.	51
Dat zyn ze niet die Wilhelmus blaazen.	62
De aap is gelicht.	11
De Admiraal heeft geschoten.	145
De baan is klaar.	160
De baan warm houden.	263
De beste bode is de man zelf.	164
De bommel is uitgeborsten.	344
De boter slacht onze Lievê Vrouw, zy verbetert alles.	19
De bot is vergalt.	107
De brand is 'er in.	370
De broodkruimen steken hem.	7
De brug is opgehaalt.	285
De derde streng maakt de kabel.	9
De dood moet een oorzaak hebben.	314
	De

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

De draak ergens van steken.	201
De druiven zyn te zuur.	107
De Duivellen zyn moer.	18
De Duivel heeft het vragen gemaakt,	1
De exter kan haar huppelen niet laten.	371
De ezels krauwen malkanderen.	187
De fooi geven.	43
De ganzen gelooven niet dat de kiekens hooi eeten.	335
De gekken krijgen de kaart.	34
De Grammatica voorlezen.	80
De groote dieven hangen de kleine.	77
De grootste geesten, de grootste beesten.	202
De Heiligen komen om hun wasch.	22
De hekkens zyn verhangen.	251
De hennen leggen geerne daar zy een ei zien.	84
De herberg is vaats.	116
De hertpaltei staat in 't midden.	72
De hinkende bodē komt achter aan.	162
De hond is dol.	349
De hond zit op zyn tas.	168
De horselen tergen.	293
De jeugd wil 'er uit, zei Besje, en zy reed op een bezemstok.	307
De kaars die voorgaat, licht best.	229
De kaart is vals.	264
De kaart is verstekten.	264
De kar is aan zyn aars niet gebonden.	160
De kat die 't spit lekt, moet men 't gebrad niet toevertrouwen.	365
De kei leutert hem.	271
De klederen maken den man.	255
Dek toe de pot daar is paling in.	112
Dekoe weet niet, waar toe haarde steert dient, voor dat ze die quyt is.	331
De koe wil niet over de brug.	252
De kogel is door de kerk.	31
De kop staat hem kroes.	34
De kruik gaat zoo lang te water, tot dat ze eens breekt.	161
De levendige doode is een schoone doode.	81
De maan is te bier.	123
De molen is doot den vang.	271
De Monniken zyn goed, maar 't Konvent deugt niet.	26
De morgenstond heeft goud in den mond.	173
De muts staat hem niet wel.	65

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

De naarftigheid is de moeder van 't geluk.	239
Den bal opgeven.	265
Den bezem uitfteken.	36
Den duim roeren.	191
Den Duivel een kaars ontfteken.	61
Den gantschen dag gevochten, en niemand gezien.	38
Den gek fcheeren.	347
Den nood gaat aan den man.	317
Den pot met roozen ontdekken.	344
Den rooden haan over laten kraayen.	15
Den Vader en de Moeder van Mëlchizedek weten.	2
Den voet op den nek zetten.	36
De oogen zyn grooter dan de buik.	99
De opgaande zon word aangebeden.	17
De oude deuntjes zyn de beste.	35
De paal is door den oven gefteken.	136
De paarden die den haver best verdienen krijgen ze minft.	257
De potschrapers komen niet in den hemel.	72
De predikftoel liegt niet.	78
De prys is daar van noch te geven.	39
De ratten aan 't spek helpen.	245
De roede steekt voor de fchoorsteen.	90
Dertig met God.	9
De fcheer hangt daar uit.	73
Des eenen dood is des anderen brood.	114
De stoutfte wezels zuipen de eyeren uit.	286
De vlagge ftryken.	145
De vloek keert weêr in zyn hoek.	347
De vogeltjes die zoo vroeg zingen, eet de kat op den dag.	307
De voorbaat is den armen goed.	174
De vos clam te calcar in de stat, en at fat vis.	73
De vos heeft de kraan te gaff.	109
De vreemde koe lekt het vreemde kalf niet.	164
De werkader is hem geborften.	124
De wolf is in 't wand geraakt.	121
De wyn komt met de barmhertigheid.	224
De zon trekt water.	224
Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.	71
Die bal licht noch niet ftijl.	267
Die dat gelooft, heeft een kalf in 't lijf.	351
Die den naam heeft van vroeg op te staan, mag wel lang flaapen.	173
Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien.	125
Die	Die

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Die des Konings gans eet , kakt de pluimen hondert jaren daar na.	294
Die een ander' jaagt , staat zelf niet stil.	245
Die een gouden wagen volgt , krygt'er wel een nagel van.	84
Die een hoer trouwt , is een scheim , of wil'er een worden.	365
Die eerst in de boot is , heeft keur van ritsinen.	141
Die eerst komt , die eerst maalt.	174
Die heeft dat klinkt , krygt dat springt.	117
Die het in 't vuur verloren heeft , moet het in de asch zoeken.	165
Die in 't ried zit , maakt pypjes.	130
Die Juffrouw zou my niet dienen.	70
Die kaatzen wil , moet ballen wachten.	166
Die koe geeft veel melk , maar stoot ze weder om.	124
Die langit eet , zal langit leven.	72
Die met honden omgaat , krygt vlooyen.	360
Die mist , mist niet : maar die niet en mist , die mist.	74
Die na lachen , die lachen zo wel als die voor lachen.	307
Die niet besnot is , behoeft zyn neus niet te vagen.	83
Dien niemand wederspreekt , heeft veel gelyks.	229
Die noch schoot.	57
Die 't hoofd te beurt gevallen is , die scheere den baard.	347
Die onder legt , kan wel eens boven komen.	56
Die staat op 't rolletje , 't zal kosten zyn bolletje.	318
Die 's Vrydags zyn nagels knipt , heeft geen tandpyn.	72
Die 't geluk heeft , leid de Bruid te kerke.	87
Die 't klein niet begeert , is 't groot niet weerd.	258
Die 't kruis heeft , zegent zich zelven eerst.	20
Die 't spel niet kan , moet het niet spelen.	261
Die van de kunst is , beschaamt zynen meester niet.	183
Die uit de zeunie gestoten is , was'er weér geerne by.	100
Die winst kan hy wel in een wetssteen koopen.	135
Die zich dood werkt , word onder de galg begraven.	77
Die zich zelven kittelt , lacht geern.	187
Die zich zyn huishuur ontziet , ontziet zyn welvaren.	132
Die zyn neus affnyd , schend zyn aangezigt.	199
Die zyn pap gestort heeft , kan ze niet al weér oprapen.	111
Doet dat by lyve niet.	301
Doet enen bedelaar goed , gy word met luizen geloont.	258
Doet wel , en ziet niet om.	344
Door den band.	364
Door de vingeren zien.	188
Draagt uwen vriend te Romen , en zet hem onzacht neder , gy hebt uwen dank weg.	30

Dron-

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Dronken drinken is geen zonde.	73
Droomen is bedrog: maar k . . . in't bed , gyvind het's morgens noch.	325
Duimken op.	192
Duuren is een (choone Stad.)	74
Dwars dryven.	148

E.

E en appeltje te grabbel werpen.	15
Een bedelaars tas is nimmermeer vol.	169
Een Blankenburgfche rekening maken.	73
Een blind man is een arm man.	364
Een ezel floot zich geen tweemaal aan eenen steen.	370
Een gehaalde kruik is ras uit.	116
Een gehuurt paard , en eigen spooren , maken korte mylen.	161
Een gek maakt 'er veele.	274
Een glaasje na de gratie.	28
Een goede hoop is beter dan een quade bezitting.	190
Een goede vrouw is zonder hoofd.	70
Een goede waterhond ontziet geen modderige floot.	241
Een goed Monnik gaat niet alleen.	28
Een hert onder den riem steeken.	283
Een hond zou dat zyn moer niet geven.	98
Een huis vol dochters , is een kelder vol zuur bier.	82
Een Jonas maken.	5
Een is geen.	244
Een kabel op zolder.	148
Een kans wagen.	262
Een kind zou merken , dat een kalf een beest is.	202
Een kleine vonk ontsteekt wel een groote brand.	369
Een klein putje in de aarde , is een groot gemak in huis.	321
Een ledige beurs is 't veiligste paspoort.	161
Een liedje zingen op zyn eigen hand.	35
Een man een man , een woord een woord.	251
Een man over boord , een eeter te minder.	146
Een Monnik word nooit gram , om dat men hem Myn Heer den Abt. heet.	28

Een

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Een nagel aan iemands doodkift zyn.	314
Een ongelegt ei is een onzeker kieken.	88
Een oud paard jaagt men aan den dyk.	316
Een pik op iemand hebben.	276
Een quaad wyf is 't flechtste stuk huisraad.	93
Een rentenier is een arm dier.	140
Een fchip op strand is een bakem in zee.	156
Een fchoon aangezicht verkoopt wel een fchurften aars.	365
Een fchurft hooft vreeft de kam.	203
Een fpeld heeft ook een kop.	70
Een ftok in 't wiel fteeken.	156
Een torn op iemand doen.	38
Een vliegende kraai vangt wat , die ftill ziet niet.	124
Een vrouw, en een gebroken been , moeten 't huis bewaren.	162
Een vyg.	53
Een zeer oog moet den elleboog verbonden worden.	71
Een zot en zyn geld zyn haaft gefcheiden.	132
Een zot heeft geen bellen van doen , hy laat hem zelf genoeg hoo- ren.	250
Eer heb uw hart.	365
Eerft Oom , en dan Ooms kinderen.	256
Eet ham met moftaard , zo word gy fterk.	302
Eet uw broodje droog , de boter geld twee blanken.	324
Eigen drek ftinkt niet.	361
Eigen lof ftinkt.	7
Elk heeft genoeg aan zyn eigen hof te wieden.	79
Elk heeft zyn liefje lief , al is zy befnot.	83
Elk heeft zyn pop , daar hy meê speelt.	269
Elk huis heeft zyn kruis.	93
Elk regeert in zyn maand.	13
Elk vilcht op zyn gety.	239
Elk weet waar hem de fchoe wringt.	166
Elk zot heeft zyn marot.	274
Ergens aan de pan blyven.	103
Ergens met de grove byl in hakken.	399
Ergens met vuile voeten doorgaan.	15
Ergens veel water om vuil maken.	15

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

G.

G aap , als u de pap geboden word..	110
Gaat mee, de vracht is u geschonken.	75
Gaf zy my wat , of k zy in myn hand ?	168
Ga uit myn schuit , gy bederft myn vracht.	141
Gebrande kinderen schuwen 't vuur.	139
Gedreigde lieden leven langst.	279
Geef my aan de andere zyde ook wat.	363
Geef my de hand.	358
Geeft men hem den vinger , hy grypt naar de geheele hand.	167
Geeft tyd , zei Koekebakker.	64
Geen varken sterft van een vuilen trog.	100
Gekken gryzen niet.	273
Geloofst geen Monnik , of hy hebbe hair in de band.	27
Gelyk de waard is , vertrouwt hy zyn gasten.	319
Gelyke Monniken , gelyke kappen.	27
Gelyke schotelen maken geen schesle oogen.	103
Gelyk gy my ziet , moogt gy my schilderen.	139
Gereed geld lyd geen kommer.	165
God behoede ons voor groot geluk.	68
God helpt den sterksten.	40
God woud's.	338
Goede gezellen zyn quazade leidslieden.	76
Goede moed is half teergeld.	7
Goede wyn behoeft geen krans.	123
Goeden dag u allen , zei de vos , en hy quam in 't ganzenkot.	179
Goed gezelschap maakt korte mylen.	157
Goed ronds , goed Zeeuwfch.	42
Goed voeder , en een warme stal.	157
Groot Hans en klein Hans.	335
Gy hebtmonds genoeg , maar gaap zo wyd niet.	357
Gy komt om een kooltje vuur.	369
Gy moet voor my niet mank gaan.	194
Gy staat te lang met den kelk.	25
Gy zult'er wel komen met uw eentje.	60

Had

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

H.

H Adden wy allen eenen zin , wy liepen alle eenen weg.	231
Had ik dat geweten.	175
Had ik , quam te laat.	175
Half en half , gelyk men de leeuwtyjes scheert.	346
Halte houden.	156
Hand van de bank , 't vleesch is verkocht.	87
Hansken in de kelder.	88
Hebben is hebben , krygen is de kunst.	126
Hebt gy geen kan , gebruikt de leer.	80
Heden my , morgen dy.	318
Heeft de Droes het paard , hy neme den toom daar toe.	178
Heeft hy eyeren , hy zal wel doppen maken.	303
Heeren boeken zyn duister te lezen.	77
Heilig avond hebben.	25
Helpt uzelfen , zoo helpt u God.	124
Het appelmanntje komt om zyn geld.	112
Het beste brood legt men op de venster.	97
Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan.	371
Het brand'er.	370
Het hangt hem aan de vingeren.	133
Het heeft veel voeten in de aarde.	247
Het hoogste recht is 't hoogste onrecht.	224
Het is geklonken.	254
Het kan lezen en schryven.	340
Het luistert nauw.	230
Het nachtegaaltje op de peuluw.	88
Het rookt daar.	94
Het spant'er.	252
Het trouwen komt als 't kakken aan.	86
Het ty wacht na niemand.	55
Het vuur is hem aan de voeten gelecht.	56
Het waait uit dien hoek.	249
Heul! heul!	58
Heusje komt op zyn beusje.	265
Hoe komt Saul onder de Profeeten?	4
Hoe men den drek meer roert , hoe hy meer stinkt.	232

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Hoe nader by den avond, hoe verder van huis.	156
Hoe nader Komen, hoe slimmer Christen.	30
Hoe past hem dat harnas?	4
Hoeren en boeven spreken altijd van hunne eere.	365
Hoeren en boeven zyn lichte vracht,	75
Hokus bokus spelen.	183
Hola.	339
Holland is in last.	300
Honger is de beste sauce.	97
Honing om den mond smeeren.	186
Hooge boomen vangen veel wind.	77
Hooren zeggen is half gelogen.	194
Houden man, hy wil vechten.	276
Houd u op de beenen, zoo word gy van de nachtmeer niet bereden.	33
Houd uw beentje styf.	37
Hy behoeft veel bry, die elk den mond zal stoppen.	111
Hy betert zich als de oude wolven.	356
Hy betert zich als zuur scherpbier op den tap.	115
Hy blaast heet en koud uit eenen mond.	186
Hy boorde een ander gat.	336
Hy bouwt kasteelen in de lucht.	257
Hy brengt ze meê, die 't omstooten.	86
Hy broed een slang in zijnen boezem.	91
Hy byt reuën en teven.	198
Hy dient onder Kapitein Rondherm.	92
Hy doet alle kattenquaad.	368
Hy doet dat op zyn eigen houtje.	81
Hy doet het om den broode.	8
Hy doet Monnikenwerk.	29
Hy doet water in zyn wyn.	215
Hy doet zyn best, getyk de kinderen die in 't bed k	163
Hy domineert als Bouwens geest.	24
Hy draagt vuur in de eene, en water in de andere hand.	186
Hy draait een strop om zyn eigen hals.	256
Hy draait 'er zyn aars uit.	240
Hy draait het spel op zyn duim.	252
Hy drijft op zyn eigen wicken.	119
Hy durft niet kikken.	288
Hy eet met lange tanden.	18
Hy eet tegen heug en meug.	108
Hy eet zyn hart op.	102
Hy eet zyn korentje groen.	105
Hy	Hy

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy fronstelt zyn voorhoofd.	310
Hy gaat by den Duivel te biegt.	26
Hy gaat daar een voet te hooger op.	256
Hy gaat druipsteerten heen.	283
Hy gaat druipsteerten heen, als een rekel dien de steert afgekapt is.	334
Hy gaat in grasduinen.	100
Hy gaat met een papieren harnas.	139
Hy gaat naar huis.	7
Hy gaat niet vast in zyn schoenen.	194
Hy gaat van den tand.	317
Hy gaart daar een vuift dik spek over.	102
Hy geeft den boomgaard op.	173
Hy gelooft dat de kerk gelooft.	30
Hy gelooft geen Heiligen, of zy moeten mirakel doen.	32
Hy giet het in alle vormen.	252
Hy grypt naar de schaduw.	131
Hy gunt hem 't licht in de oogen niet.	171
Hy haalt het hemd over den rok.	342
Hy haalt het paard van Troyen in.	47
Hy haalt te veel wand over hoop.	144
Hy haalt zyn hart op.	101
Hy hangt de huik naar den wind.	248
Hy hangt van sieltery aan een.	204
Hy heeft achter de hage gelopen.	242
Hy heeft buiten den pot gepilt.	345
Hy heeft daar den hooi van.	276
Hy heeft daar den vollen hou.	302
Hy heeft daar geen hand water by.	6
Hy heeft daar geen muts op.	309
Hy heeft daar hair gelaten.	292
Hy heeft daar zyn boontjes op te weeken gelegd.	98
Hy heeft dat op zyn duimtje.	191
Hy heeft dat op zyn kerfitok.	137
Hy heeft dat op zyn lappen gekregen.	297
Hy heeft dat weg, als of 't een hond hem gebeten had.	349
Hy heeft dat zoo vast als een hand vol vliegen.	131
Hy heeft de brug gelegd.	56
Hy heeft de fok opgezet.	143
Hy heeft de grendels doorgeeten.	139
Hy heeft de hondschoenen aangetrokken.	202
Hy heeft de hoogte.	121
Hy heeft de kap op den tuin gehangen.	28
C c c 3 :	Hy

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy heeft de kat in de kelder gemeestert.	313
Hy heeft de lever gegeten.	113
Hy heeft den bout op den kop gekregen.	59
Hy heeft den duim in de hand.	318
Hy heeft den fijnen mantel omgehangen.	12
Hy heeft den gantschen nacht gebanketteert.	72
Hy heeft den voet in den beugel.	250
Hy heeft den wolf by de ooren.	235
Hy heeft de oudste brieven.	237
Hy heeft de papegaai geschooten.	38
Hy heeft de schaapen gewacht om de keutels.	95
Hy heeft Dirk aan 't oor geflagen.	121
Hy heeft een blaauwe scheen geloopen.	86
Hy heeft een blok aan 't been.	160
Hy heeft een breeden rug.	202
Hy heeft een buffels huid.	298
Hy heeft een Christoffel die hem draagt.	23
Hy heeft een goede buy.	325
Hy heeft een harde noot te kraaken.	112
Hy heeft een heiligje verdient.	26
Hy heeft een kalf gemaakt.	121
Hy heeft een klokje hooren luiden.	196
Hy heeft een knip weg.	120
Hy heeft een kraai geschooten.	242
Hy heeft een krul meer dan een verkensteert.	256
Hy heeft een langen neus gekregen.	250
Hy heeft een roes weg.	111
Hy heeft een slag van den windmolen.	271
Hy heeft een slipper gekregen.	182
Hy heeft een stuk van een oud net gegeten.	316
Hy heeft een tuit.	256
Hy heeft een vaag uit de pan.	103
Hy heeft een wild hair in den neus.	54
Hy heeft 'er de hand in gehad.	5
Hy heeft 'er den bek by ingefchoten.	318
Hy heeft 'er den duim op.	318
Hy heeft 'er een op zyn schede.	281
Hy heeft 'er geen handwater by.	6
Hy heeft 'er van zyn veëren gelaten.	14
Hy heeft 'er zyn mond op gemaakt.	98
Hy heeft geen troef.	264
Hy heeft geen kind nog kraai.	169
Hy	Hy

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy heeft haar zo lief als een oud paard zyn moêr.	91
Hy heeft hair op zyn tanden.	286
Hy heeft hem beet.	296
Hy heeft hem onder de sim.	318
Hy heeft het achter de ooren.	18
Hy heeft het graauw op zyn hand.	251
Hy heeft het harpoen in 't lyf.	240
Hy heeft het hooi binnen.	120
Hy heeft het huppelen van drie geiten.	185
Hy heeft het laten zitten.	115
Hy heeft het met vuilen geklaart.	80
Hy heeft het niet breed.	105
Hy heeft het niet vast.	272
Hy heeft het onderpit gedolven.	300
Hy heeft het slecht laten leggen.	300
Hy heeft het spel al weg.	245
Hy heet het van eyeren gemaakt.	113
Hy heeft het ys gebrooken.	141
Hy heeft in zyn hoed gekakt , en dien op zyn hoofd gezet.	345
Hy heeft kromme vingers.	76
Hy heeft lang voor de honden gelooopen.	185
Hy heeft lavei gekreegen.	285
Hy heeft leergeld gegeven.	176
Hy heeft meê een woord in 't kapittel.	332
Hy heeft mooi weêr in 't hoofd.	315
Hy heeft mostaart op den steert.	333
Hy heeft muizenneften in 't hoofd.	273
Hy heeft niet een nagel om zyn aars te krouwen.	138
Hy heeft te diep in de kan gekeken.	120
Hy heeft tegen de Maan gepist.	14
Hy heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.	8
Hy heeft van zyn neus een anker gemaakt.	122
Hy heeft veel nooten op zynen zang.	259
Hy heeft verkensdorft.	100
Hy heeft vier voor uit.	336
Hy heeft wat in voor 't derde pintje.	120
Hy heeft wat op zyn horens.	333
Hy heeft wat op zyn lever.	16
Hy heeft wat op zyn muts gekreegen.	333
Hy heeft wat op zyn rokje gekreegen.	297
Hy heeft wel lust tot soppen , die zyn brood in de goot doopt.	96
Hy heeft wespen in den kop.	272
	Hy

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy heeft witte voeten.	43
Hy heeft zich laten bedodden.	181
Hy heeft zich zelf dat op den hals gehaalt.	293
Hy heeft zo veel als hy pikken en maayen kan.	105
Hy heeft zwart op wit.	237
Hy heeft zyn aars wel gekrauwte.	310
Hy heeft zyn gal uitgebraakt.	198
Hy heeft zyn goed door de billen gelapt.	137
Hy heeft zyn handen gebrand.	330
Hy heeft zyn kalfsklaauwen afgeloopt.	86
Hy heeft zyn kinderfchoenen weg geworpen.	166
Hy heeft zyn potten wel gefchraapt.	323
Hy heeft zyn rekening qualyk gemaakt.	65
Hy heeft zyn rokje gekeert.	248
Hy heeft zyn rol gefpeelt.	269
Hy heeft zyn fchaapjes op 't drooge.	130
Hy heeft zyn trouwtje verquakkelt.	87
Hy heeft zyn vrienden in zyn zak.	254
Hy houdt altoos een achterdeur open.	233
Hy houdt den gek in den mouw.	43
Hy houdt de pan by den fteel.	164
Hy houdt het aan hooger boord.	144
Hy houdt het met de licht.	75
Hy houdt het op den tuy.	329
Hy houdt zich Jaques.	185
Hy huilt met de wolven waar meê hy in 't bofch is.	58
Hy is ann den grond.	151
Hy is aan Lyntjes dochter getrouwt.	76
Hy is achter nat.	138
Hy is beeft gemaakt.	265
Hy is beftoven.	124
Hy is buiten gedykt.	256
Hy is buiten verzei.	326
Hy is buiten weften.	270
Hy is daar op geflepen.	322
Hy is daar van gehart, als of hy met een vaatdoek om de oeren was geflagen.	372
Hy is daar van niet te bet.	190
Hy is dat met een stille trom voorby gegaan.	335
Hy is deerlyk in de mat.	278
Hy is de klem quyt.	353
Hy is den Joden overgelevert.	10
	Hy

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy is de wind quyt.	143
Hy is doorden neusgeboort.	120. 181
Hy is Duitſchen en Waalen ſchuldig.	137
Hy is een O in 't cyfer.	355
Hy is een ryke Fokker.	55
Hy is 'er achter geraakt	233
Hy is 'er boven op.	130
Hy is 'er by eerde Droes zyn ſchoenen aan heeft.	173
Hy is 'er heels huids afgekomen.	279
Hy is 'er meé verlegen als Annie met haar moers ziel.	66
Hy is 'er wel gezien , maar niet geacht.	71
Hy is geen ſchoot waardig.	242
Hy is gefopt.	181
Hy is genikt.	353
Hy is gefinoten.	23
Hy is gezogen.	181
Hy is goed: maar was hy een viſchje , men zou 't hoofdje voor de kat werpen.	363
Hy is grootſch in zyn wapen.	37
Hy is half zalig.	34
Hy is harder en ongezegglyker, dan een boer dien men bidden moet	327
Hy is heet gebakert.	291
Hy is hier op een ſtroowiſch komen drijven.	152
Hy is in de beerenbijt geweest.	208
Hy is in de boonen.	271
Hy is in de kaars gevlogen.	319
Hy is in de kam gebeten.	278
Hy is in de knip gekomen.	243
Hy is in de wol geverft.	356
Hy is in een derrygat geraakt.	156
Hy is in goeden doene.	303
Hy is in 't net geraakt.	240
Hy is in zyn pontifical.	20
Hy is een kankaatig.	109
Hy is met de kous op 't hoofd t'huis gekomen.	152
Hy is met een helm geboren.	33
Hy is Nero niemands vriend.	255
Hy is neuswijs.	182
Hy is niet op zyn dreef.	208
Hy is onder een gelukkige Planeet geboren.	13
Hy is op de eyeren betrapt.	344
Hy is op de vleefchbank gebragt.	334
	Hy

Ddd

Lyfte der voornaamfte Spreekwoorden.

Hy is op een vreemde haven geweest.	96
Hy is overal by met zyn kort kolfje.	266
Hy is overal t'huis.	159
Hy is Pietje de voorfte.	10
Hy is reeuws.	138
Hy is rut.	3
Hy is Schach mat.	262
Hy is slecht te gast geweest.	109
Hy is straks op zyn paard.	275
Hy is 't afblazen van de lont niet waardig.	205
Hy is 't boekje quyt.	46
Hy is 't byltje quyt.	5
Hy is tegen zyn meerder ingespannen.	153
Hy is te licht bevonden.	5
Hy is te Romen geweest en heeft den Paus niet gezien.	30
Hy is te vreden als een oud wijf , dat haar koe verloren heeft.	309
Hy is teut.	121
Hy is 't hoekje te boven.	144
Hy is Tiberius.	49
Hy is 't katje van de baan.	52
Hy is 't kind.	278
Hy is 't spoor byfter.	156
Hy is van alle markten weér gekomen.	185
Hy is van de goede gekomen, hy flacht den drek.	363
Hy is van den huig gelicht.	184
Hy is van Kleef.	168
Hy is van Plompaardyen.	207
Hy is van 't hondje gebeten.	348
Hy is van 't kalfje genezen.	245
Hy is van zyn veld.	241
Hy is veeg.	317
Hy is venfterziek , niet deurziek.	81
Hy is verhuift met de noorderzon.	139
Hy is vinger naast den duim.	361
Hy is uit de lyk geflagen.	151
Hy is vogelvry.	46
Hy is vol haaken en oogen.	227
Hy is voor geen een gat te vangen.	245
Hy is vroeg in de weer.	173
Hy is wel berecht voor zyn geld.	68
Hy is wel in zyn lobbe.	304
Hy is zelftig.	34
	Hy

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy is zich zelven in 't licht.	250
Hy is ziek aan de lepelzucht.	314
Hy is zo bot als myn elleboog.	322
Hy is zo fyn als door een trap gezift.	326
Hy is zo goed als een dubbeltje.	362
Hy is zo goed als wyn en brood.	362
Hy is zo mild, dat hy snottebellen te grabbel werpt.	168
Hy is zo Paaps als Duk d'Alfs hond, die at vleesch in de vasten.	29
Hy is zo ryk als de Keizer, die van armoede in 't Gasthuis stierf.	54
Hy is zo welkom als den dief den kramer.	349
Hy is zo wild, als of hy met een trommel gevangen was.	245
Hy is zo wys als zeven dulle koeyen.	270
Hy kan hem om zyn vinger winden.	328
Hy kan klappen als Bruggeman.	56
Hy kan met al zyn vrienden wel op een ton danssen.	255
Hy kan niet tyden dat de zon in 't water schynt.	171
Hy kan ook wel Duitsch.	336
Hy kan zyn streng wel trekken.	158
Hy klopt aan een doofmans deur.	253
Hy komt bekaait uit.	342
Hy komt eerst uit den dop.	88
Hy komt wel beslagen ten ys.	160
Hy kraakt quaade nooten.	112
Hy krauw't den kop daar over.	309
Hy kreeg 'er een schalk oog op.	329
Hy kruipt in zyn schelp.	277
Hy kykt zo prat als of hem de lever ontsnoept was.	333
Hy laad het al op zynen drekwagen.	228
Hy laat den hond hinken.	244. 371
Hy laat 'er zynen aassern over gaan.	196
Hy laat Gods water over Gods land gaan.	172
Hy laat Paaschen en Pinxteren zien.	188
Hy laat vioolen zorgen.	9
Hy laat zich dienen tot onder zyn stoel.	329
Hy laat zich in den zak piffen.	184
Hy laat zyn tanden zien.	292
Hy laat zyn wicken hangen.	308
Hy lacht als een boer die een hoefzyzer vind.	306
Hy lacht als een paard dat byten wil.	306
Hy lacht in zyn vuist.	306
Hy lapt de broek, en geeft het naaigaren toe.	135
Hy leeft als een visch in 't water.	302
Ddd 2	Hy

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy legt 'er de lap op.	297
Hy legt 'er een loodje by.	358
Hy leid de Bruid.	129
Hy liegt als een tandtrekker.	192
Hy liegt als een wachter.	10
Hy liegt als of hy Lutersche Pfalmen zong.	193
Hy liegt dat hy zwart word.	193
Hy liep hem in den mond.	243
Hy ligt in Jaffa.	53
Hy ligt in 't zelve Gasthuis ziek.	315
Hy ligt my daarom zeer ten halze.	253
Hy ligt op 't gypen.	149
Hy ligt op zyn luimen.	246
Hy loeft fcherp by.	335
Hy loopt als of hy een been om een duit had.	284
Hy loopt by hoeren en fnoeren.	96
Hy loopt in 't oog.	243
Hy loopt met de lymftang.	274
Hy loopt met kakhielen.	312
Hy loopt met zyn kop tegen den muur.	250
Hy loopt op fchuifjes.	103
Hy loopt voor Kalloo.	58
Hy loopt voor 't lapje.	274
Hy loopt voor zyn bal.	267
Hy luiſtert met neus en mond toe.	196
Hy lyd dat het winterkoren lyd.	275
Hy maakt een groot boha.	276
Hy maakt een groo. leven.	289
Hy maakt goed gier.	100
Hy maakt kabrioolen.	352
Hy maakt van een veest een donderslag.	331
Hy maakt zich uit het ſtof.	283
Hy maakt zynen vader tot een eerlyk man.	202
Hy mag daar zyn muts wel na werpen.	250
Hy mag dat wel voorby des Schouts deur dragen.	133
Hy mag 'er wel woonen.	302
Hy mag hem in zyn dood niet zien.	371
Hy mag hem noch zien, noch luchten.	171
Hy mag in hemel, noch in hel.	349
Hy meende om zyn ſteert te ſpringen.	312
Hy meende te vyſten, en hy bekakte zich.	176
Hy meent daar door een ſtoel in den hemel te verdienen.	26
Hy	Hy

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Hy moet dat voor suiker opeeten.	323
Hy moet de fok uithouden.	142
Hy moet een scherp gezigt hebben, die een maaqd kennen zal.	233
Hy moet hebben dat 'er by staat.	296
Hy moet kringen.	147
Hy moet na Sint Reinuit.	32
Hy moet tegen wind en stroom oproeijen.	143
Hy moet verganzen.	44
Hy moet voort, al had hy een bord voor zyn aars.	62
Hy muift, maar maauwt niet.	104
Hy naait zynen naad.	130
Hy neemt geen blad voor den mond.	39
Hy neemt dat op zyn horens.	292
Hy neemt dat op zyn tanden.	292
Hy neemt te veel hooi op de vork.	163
Hy neemt zijn paspoort onder zijn schoenen.	46
Hy neemt zijn polt wel waar.	326
Hy noemt een schop een schop, en een spa een spa.	223
Hy opent een deur, om een venster te sluiten.	137
Hy pakt zijn spillen.	159
Hy plant kool.	140
Hy ploegt met een anders kalf.	4
Hy praat van de sneeuw, die t'jaar viel.	195
Hy praat zich zelve in den zak.	194
Hy praat zijn mond mis.	335
Hy preekt voor de ganzen.	336
Hy raapt steenen.	295
Hy riekt naar den mutsaard.	3E
Hy roept als een dief in den paardestal.	289
Hy roert den elleboog.	26E
Hy ryd aan dat touw.	148
Hy ryd op de tong.	20E
Hy scheid met een stank.	24
Hy schiet de luyzaards boog af.	125
Hy schiet met spek.	193
Hy schort zyn neus op.	310
Hy schouwt de kans schoon.	329
Hy schreit zyn oogen uit.	309
Hy schend zyn lever.	305
Hy schuilt achter de gordyn.	351
Hy schut dat op zyn tanden.	292
Hy schuurt zyn pick.	284
	H

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy slaapt als een roos.	330
Hy slaapt daar niet op.	173
Hy slaat de maat.	259
Hy slaat den bal mis.	267
Hy slaat den spyker op 't hoofd.	233
Hy slaat 'er na als de blinde na 't ey.	267
Hy slaat 'er op als beerenvleesch.	298
Hy slaat 'er zyn larf in.	196
Hy slaat het in den wind.	331
Hy slaat zyn zeissen in een ander oogst.	5
Hy slacht den beul, hy eet alleen.	43
Hy slacht den koster, hy zegt amen.	31
Hy slacht des Keizers paard, dat pist in de groote plassen.	257
Hy slacht de str . . . vlieg, hy maakt veel gesnor, en valt op een drek.	342
Hy slendert meê, als de waard van Byleveld.	57
Hy smeert de borst.	118
Hy snyd den wyngaard onder de aarde.	129
Hy spant de kroon.	42
Hy spant de paarden achter den wagen.	152
Hy speelt bankeroet.	136
Hy speelt braaf voor scherminkel.	290
Hy speelt de beest.	291
Hy speelt den baas.	289
Hy speelt den gebraden haan.	290
Hy speelt haas op.	283
Hy speelt mooi weêr.	102
Hy speelt niet flinks by.	263
Hy speelt schuilewink.	234
Hy spreekt met twee monden.	193
Hy spreekt my toe, als of hy my in de goot gevonden had.	200
Hy spreekt op 't mes.	279
Hy spreekt uit zyn tanden.	291
Hy spreekt vuur en vlam.	291
Hy springt in de bogt.	352
Hy springt uit den band.	352
Hy springt van den os op den ezel.	370
Hy staat als had hy den mond vol tanden.	312
Hy staat dat toe.	45
Hy staat en kykt als Piet Snot.	315
Hy staat en tandtrekt.	175
Hy staat en wiewaauwt met alle winden.	262
Hy	Hy

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy staat in 't hemd.	255
Hy staat op verlooren schildwacht.	343
Hy staat pal.	250
Hy steekt aan de kar.	253
Hy steekt de lont aan wedereinden aan.	137
Hy steekt de ooren op.	196
Hy steekt de spade op den Dijk.	172
Hy steekt de zon een kaars aan.	229
Hy steekt 'er de kat in.	14
Hy steekt 'er zyn neus in.	319
Hy steekt in een quaad vel.	313
Hy steent als een zieke Schotsman.	314
Hy stelt de banken.	290
Hy stelt de pijpen.	260
Hy stelt 'er geen wijze op.	259
Hy stelt het op haaren en snaaren.	289
Hy stelt zig aan als uitgelaten.	359
Hy stelt zich schrap.	279
Hy stookt daar onder.	292
Hy stoot zyn voet aan den dorpel.	14
Hy stryd daar voor met schild en spooren.	299
Hy stuit niet veel.	205
Hy teert van den hoogen boom af.	118
Hy teert op zyn eigen smeer.	104
Hy tiktakt zoo, dat hem de schyven in den mond vliegen.	262
Hy trekt de schouders op.	310
Hy trekt met die van der Goude te velde.	75
Hy trekt van leër.	279
Hy vaart meè, gelyk de groote mast.	145
Hy vaart met dubbele passien.	146
Hy valt 'er met de borst op.	173
Hy valt met de deur in 't huis.	157
Hy valt op zyn plat.	268
Hy valt van de graat.	313
Hy vat de zaak in 't gewricht.	397
Hy vat de pan by de steel.	164
Hy vecht met zyn schaduw.	282
Hy voert vroeg, en vaart laat.	141
Hy verbeet zich.	275
Hy verbloemt het.	11
Hy verwondert zich, als of hy 't te Keulen hoorde donderen.	67
Hy viel door de mande	226
Hy	Hy

Lyfte der voornaamfte Spreekwoorden.

Hy vind den hond in de pot.	109
Hy vind 'er geen been in.	235
Hy vifcht acanter het net.	239
Hy vlamt daar op.	257
Hy voert het hoogfte woord.	277
Hy vryt Trui met een oor.	73
Hy vuurt het varken onder den buik.	236
Hy waagt 'er een boer aan.	66
Hy waait met alle winden.	10
Hy weet dat op een prik.	196
Hy weet 'er op te loopen.	177
Hy weet hem niet te wille.	238
Hy weet het geheim van de mis niet.	19
Hy weet van de moord.	281
Hy weet van toeten noch van blaazen.	261
Hy weet van verbleeken, noch van bloozen.	311
Hy wend het op een anderen boeg.	143
Hy werpt een fpiering uit, om een kabeljauw te vangen.	240
Hy werpt een ftok in 't honderd.	292
Hy wil al de boter alleen op zyn koek hebben.	104
Hy wil daar een fprong na wagen.	351
Hy wil den Paus in den ban doen.	29
Hy wil de quaaide Pier niet zyn.	10
Hy wil 'er met zyn hoofd meê door.	161. 227
Hy wil God een vlaffchen baard aannaayen.	19
Hy wil het avontuuren.	125
Hy wil het ei fcheeren.	140
Hy wil het laten doorftaan.	149
Hy wil in 't hoogfte gat blaazen.	260
Hy wil ook een duit in de veel fteken.	197
Hy wil 't Magnificat verbeteren.	19
Hy wil 't pluimtje daar van hebben.	187
Hy wil vifch voor vifchers deur vangen.	239
Hy wil zyn hair weer halen.	282
Hy wind 'er geen doekjes om.	200
Hy wift van Teeuwes, noch van Meeuwes.	122
Hy word zot zonder dat hy 't weet.	270
Hy wringt zich in alle bogten.	299
Hy wyft op een Dorp, daargeen huizen ftaan.	185
Hy zal bot vangen.	80
Hy zal daar geen liedjes van dichten.	36
Hy zal daar geen zijde by fpiennen.	134
Hy	Hy

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy zal daar niet aan lekken.	323
Hy zal daar niet lang banken.	136
Hy zal daar niet lang pannekoeken.	336
Hy zal daar noch vinger en duim na lekken.	109
Hy zal daar zyn kleeren aan scheuren.	153
Hy zal dat met al het water van de zee niet afwasschen.	14
Hy zal de ballen betalen.	266
Hy zal dien dans niet ontfpringen.	353
Hy zalft ze allen uit eenen pot.	346
Hy zal geen berdeken krijgen.	22
Hy zal geen kettery in 't land brengen.	32
Hy zal geen krimp geven.	282
Hy zal geen potten meer breken.	353
Hy zal haast weer komen.	321
Hy zal het hooi over den balk niet werpen.	163
Hy zal het verken wasschen.	345
Hy zal met een windei betalen.	361
Hy zal op geen windmolen verdrinken.	271
Hy zal over de kling springen.	281
Hy zal 't quaad zeggen hebben.	225
Hy zal van den Duivel droomen.	295
Hy zal wel appelen voor 't geld kiezen.	53
Hy zal wel beter koop geven.	136
Hy zal wel klein loeren zingen.	259
Hy zal zyn kaas en brood niet laten nemen.	54
Hy zal zyn kaas wel krijgen.	105
Hy zat hem op de hielen.	243
Hy zei niet eens, blaauw is uw oog.	234
Hy zeilt ruim schoots.	142
Hy zette daar een keg op	295
Hy zet zyn aars tegen de krib.	227
Hy ziet als of hy 'er zeven op had.	2
Hy ziet als of hy geen drie kon tellen.	311
Hy ziet als of hy Vianen verraden had.	55
Hy ziet deur en venster aan.	290
Hy ziet geen schooner ei, dan dat hy zelf legt.	361
Hy ziet in den wind.	249
Hy ziet zoo bars als schuppenboer.	278
Hy ziet zundig.	311
Hy ziet zyn hulp in de poorte.	6
Hy zit als een havik op den tuin.	286
Hy zit in nobis kroeg, onder Lucifer's steert.	154
E e c	Hy

Lyfste der voornaamfte Spreekwoorden.

Hy zit op den kruiwagen.	254
Hy zit op een gouden berg.	150
Hy zit op een fchopftoel.	268
Hy zit op met hangende pootjes.	328
Hy zit op zyn praatftoel.	195
Hy zoekt een knoop in de bies.	367
Hy zoekt een naald in een voeder hoois	367
Hy zoekt een plasdank te behalen.	186
Hy zoekt het futzelboek.	369
Hy zorgt wie den laaftten man ten grave zal brengen.	320
Hy zou den Duivel om geld dienen.	8
Hy zou haar op de handen dragen.	4
Hy zou een roof voor de Hel halen.	286
Hy zou hem wel verkoopen en leveren , en laten hem zelf meê van den wijnkoop drinken.	184
Hy zou niets voor God doen , was de Duivel dood.	315
Hy zou op een luis dood blyven.	163
Hy zou wel om een beuling zweeren , dat het verken gortig was.	104
Hy zou wel reizen , wou moeders keuken mede gaan.	162
Hy zuigt aan een ineenwbal.	160
Hy zuipt als een Tempelier.	28
Hy zuipt dat het fta zegt.	303
Hy zweet Judas zweet.	309
Hy zweet by kris en kras.	21
Hy zwygt als een pieper.	288

I.

J An Alleman.	44
Jan Crediet is dood.	64
Jan Splinters testament.	64
Ja slechts , om vree te hebben.	238
Jemy !	332
Iets aan den klokcreep hangen.	201
Iets aansprecken.	340
Iets achter baks houden.	236
Iets bemantelen.	11
Iets in zyn schild voeren.	37
Iets op de baan brengen.	350
Iets	350

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Iets op de lange baan schuiven.	350
Iets op een teerling zetten.	261
Iets opflikken.	244
Iets verhaalen van den naald tot den draad.	195
Iets voor den aars slaan.	133
Iets voor de vuift doen.	280
Ik ben bly, om dat ik van den Prins geen quaad gezegt heb.	62
Ik ben hier niet om vliegen te vangen.	50
Ik ben zo ziek als een kat.	313
Ik breng het u eens.	42
ik deè dat om geen houten koe.	48
Ik geef daar niet om.	172
Ik geeft het myne om een beter.	70
Ik heb daar geen belang by.	178
Ik heb dat binnen balie.	130
Ik heb den brui van u.	276
Ik heb den snuf in den neus.	188
Ik heb een galg in 't oog.	188
Ik heb een eitje met u te pellen.	210
Ik heb een luis in 't oor.	188
Ik heb hem in de buik.	188
Ik heb myn taak afgedaan.	373
Ik heb nu lang genoeg in dezen rosmolen gaan stipstappen.	373
Ik heb zo veel dank, als of ik in de kerk gekakt had.	372
Ik ken dat kruid.	81
Ik ken uw meeuwen wel.	65
Ik laat my geen ooren aannaayen.	187
Ik lach eens met u.	307
Ik lach om myn tanden.	81
Ik mag wel schande.	68
Ik riek lont.	343
Ik sta op heete koolen.	369
Ik steek daar een speld by.	223
Ik steek daar myn zegel aan.	43
Ik vraag u niet.	277
Ik weet daar geen mouwen aan te stellen.	126
Ik weet een paardje, dat noch harder draaft.	162
Ik wil dat onder geen stoelen of banken steeken.	350
Ik wil met die huik niet te kerk gaan.	305
Ik wou dat een pond boter tien stuivers koste, en dat het een jaar lang duurde.	72
Ik zag een jager een haas met twee beenen in 't veld naloopen.	80
Eee 2	Ik

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Ik zal u dat in uw schotel schaffen.	105
Ik zal dat wel rond schieten.	355
Ik zal daar hair of pluimen van hebben.	241
Ik zal u dat uit een eekje klaaren.	364
Ik zal u helpen, zei de Smit, en hy had geen yzer noch koolen.	176
Ik zie daar een gat door.	247
Ik zie u liever dan myn hert.	71
Ik zou hem met een natten vinger kunnen belooopen.	281
In den draai komen.	189
In de pan hakken.	281
In een anders schotel is 't altyd vetst.	102
In een weeken poel is 't haast genoeg geregent	317
In 't fynste laken is 't meeste bedrog.	179
In 't land der blinden is Een-oog Koning.	364
In troebel water is 't goed visschen.	239
In iemands zog vaaren.	144
Jong een hoer, oud een profetes.	12
Joris in der eeuwigheid.	67
Is dat niet wel verzonnen, zei brodder, en hy zette den lap beneven 't gat.	367
Is dat Parinesaan, zei de boer, zo moet ik 'er noch eens aan.	63
Is de brok groot, men moet 'er den mond nazetten.	98
Is de brug weg, zo gaat 'er over.	75
Is de kerk groot, de Paap preekt maar aan een einde.	325
Is een weinigje goed, veel is niet quaad.	167

K.

K Ai is Koning.	50
Kakel gy, de hoenderen leggen de eyeren.	226
Karel houd de lantaarn, ik moet eens hoelten.	55
Klaas Vaak komt in de schoorsteen gereden.	162
Kleine keteltjes hebben ooren.	70
Kleine kinderen goede kinderen: Wel hem die 'er geen heeft.	91
Kleine vogeltjes maken kleine nestjes.	163
Koertertje koet.	338
Komen ze zo komen ze niet, en komen ze niet, zo komen ze.	75
Kom ik van dage niet, zo kom ik morgen.	175
Komt de Duivel in de kerk, dan wil hy op 't hoog altaar zitten.	325
Kon	Kon

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Kon hy hem met een droppel waters verdrinken , hy zou 'er geen emmer vol toe haalen.	171
Kook my een papje als ik dood ben.	111
Koperen geld , kopere zielmis.	20
Korte metten maken.	26
Kosters koe weid op 't kerkhof.	31
Krakende wagens gaan langst.	160
Kreupel wil voordanffen.	260
Kuipen.	252

L.

L aat geen Duivel in uw buik waffen.	276
Laat hem zynen tuil tuilen.	227. 268
Laat ons malkanderen geen Luitje heeten.	347
Landsman , schansman.	197
Lapzalven.	346
Laten is goed tegen 't hangen.	76
Ledige vaten bommen meest.	116
Leef als voor heen , spreek als nu.	339
Leer weven , zo kund gy een ambacht.	127
Lek wat zouts.	97
Lekker is maar een vinger lang.	99
Lichthart en treurt niet.	117
Lieve Huibert-oom , moest gy op uwen ouden dag noch serven?	67
Lieve kinderen krygen lieve naamtjes.	89
Lieve kinderen mogen wel een potje breeken.	89
Lof Molenaars akker , by Heeren poppegoed.	128
Loop aan de pomp , en haal de klap naar u toe.	284
Loop voor Sint Velten.	24

M.

M maak geen mannetjes , zo komen 'er geen wyfjes.	F
Maak u niet te gemeen met de Edellieden van den Prins.	360
Manneken na Manneken maken.	355
E e e 3	Men

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Men behoef dat niemand aan den neus te hangen.	199
Men behoef den hond geen brood te geven , zo lang als hy met den fteert wispelt.	324
Men behoef geen luis in de pels te zetten.	91
Men brand daar horens.	189
Men heeft hem een poets gefpeelt.	190
Men heeft hem zien komen.	133
Men heeft niet n'eer goeds , dan men verfpaaft.	164
Men hoort verre dat de winter koud is,	369
Menig heeft te veel , niemand genoeg.	74
Menig meent dat hy onzen lieven Heer by 't hoofd heeft , en hy heeft den Duivel by de voeten.	179
Men kan daar hoofd noch fteert aan vinden.	341
Men kan dat zonder fpreken niet zeggen.	232
Men kan de Papegai niet fchieten met een rotteval.	332
Men kan geen goed garen van alle vlas fpinnen.	134
Men kan geen paard al loopende beflaan.	174
Men kan van een verkens oor geen fluweelen beurs maken.	134
Men kan wel een wys hoofd uit een narrenkap fteeken.	255
Men komt met kouflen en fchoenen niet in den hemel.	3
Men krauwt hem aan de zyde daar de beurs hangt.	169
Men laat hem in 't lange pak loopen.	312
Men leent zynen vriend , maar maant zynen vyand.	78
Men maakt van hem een grooten heiligen dag.	22
Men mag niet eenen vinger in de afch fteeken.	159
Men moet dat met een graantje zouts opnemen.	11
Men moet de bluts tegen de buil fteflen.	135
Men moet de gelegenheid by 't hair grypen.	43
Men moet de handen uit de mouw fteeken.	125
Men moet de koe melken , terwyl men ze heeft , maar haar de fpeenen niet afrekken.	357
Men moet den bal flaan , zo als hy ligt.	265
Men moet den vlugtenden vyand een gouden brug maken.	285
Men moet een ongeluk geen bode zenden.	331
Men moet een oog in 't zeil houden.	149
Men moet geen vryfter zo hard aan den mond kuffen , dat haar 't herte zeer doet.	306
Men moet'er een slag in flaan.	225
Men moet geen bekakte kinderen wegwerpen.	258
Men moet geen gegeven paarden in den mond zien.	258
Men moet geen gekken half werk laten zien.	355
Meg moet geen geld na quaad geld werpen.	225
Men	Men

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Men moet geen kat in de zak koopen.	132
Men moet geen struif om een ei bederven.	107
Men moet het in de beste vrouw slaan.	307
Men moet het kind uit de luuren bezien.	89
Men moet het roer in 't water houden.	144
Men moet kiezen of kavelen.	226
Men moet nagels met hoofden slaan.	254
Men moet niet te veel eyeren onder eene hin leggen.	131
Men moet niet uit de school klappen.	335
Men moet op den haspel passen	342
Men moet poot aan speelen.	126
Men moet rein op biegten.	26
Men moet stegen voor straaten kennen.	156
Men moet van de noot een deugd maken.	344
Men moet wel een reefje inbinden.	148
Men moet weten, hoe na by land.	150
Men moet zien hoe de herk aan den steel staat.	343
Men moet zyn bier niet verlooppen met Slatius.	57
Men moet zyn oude schoenen niet verwerpen, eer men nieuwe heeft.	165
Men roept zoo lang Paschen, tot dat het eens komt.	25
Men scheid geen koe blaar, of daar is wat wits aan.	203
Men treed wel een pad zoo lang, dat ze berst.	275
Men vind overal den waard t' huis.	117
Men zal daar geen lange morgenspraak over houden.	41
Men zal daar wel liever kinderen meê paayen.	90
Men zal dat noch met lantaarnen zoeken.	234
Men zal hem dat wel inpeperen.	114
Men zal hem schoenen naar zyn voeten passen.	165
Men zal hem wat anders leeren.	176
Men zal hem wat schilderen.	189
Men zal uit een ander vaatje tappen.	115
Men ziet aan 't been, waar de kous een gat heeft.	166
Men ziet hem niet voor vol aan.	274
Men zou daar de koude pis van krygen.	345
Men zou daar katten en honden meê vergeven.	323
Men zoude hem gemalen goud toevertrouwen.	362
Men zou'er op verlieven, als een kat op een mostraadpot.	83
Men zou hem uit de kool niet jagen.	41
Men zou ze met geen tangaantasten.	82
Men zou zich bedoen.	232
Met bedekte schotels opdisschen.	105
	Met

Lyfte der voornaamfte Spreekwoorden.

Met de blaauwe huik uitgaan.	8
Met de levendige begraaft men de dooden.	320
Met den gek befluiten.	39
Met den pispot kroonen.	345
Met den vinger aanwijzen.	310
Met dien mond moet gy wijn drinken.	35
Met die krop moet gy te boom.	350
Met drie haaften.	174
Met een anders pooten de kaffanjes uit het vuur halen.	58
Met een anders flippen in de afch zitten.	203
Met een quispel overftrijken.	346
Met een voffenfteert geeffelen.	29
Met een zoet toomtje.	242
Met gelijke munt betalen.	282
Met handen en tanden valf houden.	48
Met kleine lapjes leert de hond leer eeten.	366
Met lift brengt men een ei in een hopzak.	183
Met lontrecht halen.	287
Met ongewillige honden is 't quaad haazen te vangen.	244
Met oorlof.	231
Met verlof, een wever.	68
Met vragen komt men te Romen.	29
Met ymand heulen.	42
Met ymand over hoop geraaken.	293
Met zotten is 't quaad boerten.	274
Mors dood.	319
Mout fpaart meel,	165

N.

N Aar dat het valt.	63
Naar ymands pypen danffen.	260
Na dat de man is, is zyn kracht.	3
Na groote ziekte zeven jaar te fraayer.	315
Neem de oogen in de hand, en zie door de gaten.	71
Niemand kan een slag aan den bak krijgen.	146
Niemand kan langer ruft en vrede hebben, dan zyn nabuur wil.	235
Niemand wil de kat de bel aandoen.	235
Niet al té houd maat.	166
	Niet

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Niet altyd kermis.	22
Niet een exter zal van den Keizer quaad klappen.	336
Niet is voor de oogen goed.	71
Nieuwe bezems vagen schoon.	187
Noch leven de Geuzen.	56
Noch y! noch fy!	332

O.

O ch armé!	339
Of de Duivel zal de kaars houden.	23
Of kraai zal geen vogel zyn.	337
Of 't hondje beet.	349
Om den deun.	35
Om een haverstroo.	178
Om een leur of een'zeur.	228
Om een kleine zaak byt de wolf het schaaap.	287
Om Go gaan.	170
Onbezien, onberouwen.	132
Onder in den kuil vangt men den visch.	240
Onder 't zeil is 't goed roeyen.	143
Onder iemands vleugelen schuilen.	3
Ongewezen vonnissen zyn te vreezen.	237
Ongewoonte maakt blaaren.	176
Ontkennen is de eerste regel in de rechten.	225
Ontkleed u niet, eer gy te bed gaat.	95
Ontloopen lieden vechten weér.	285
Onze Lieve Heer heeft wonderlyke kostgangers.	223
Ook al goed, myn maat.	66
Oost, West, t'huis best.	162
Op de hage kloppen.	241
Op den duim fluiten.	260
Op den zelven nagel kloppen.	254
Op een goeden grond is 't goed jokken, zei de man, en hy kittel- de zyn wyf met een greep.	305
Op een papieren zoldertje danssen.	69
Op een sprong.	351
Op 't scheiden van de markt leert men de kooplieden kennen.	136
Op iemand gebeeten zyn.	275
F f f	Op

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Op iemands gezondheid drinken.	16
Op iemands goede reis drinken.	17
Op zachte bedden slaapt men hardst.	304
Oude kerken hebben donkere glazen.	316
Oude lieden moeten het met de tanden houden.	72
Oude voerlieden hooren noch geerne het klappen van de zweep.	161
Over eenen kam scheeren.	346
Over honderd jaaren komen de Heidenen in 't land.	118
Over schouder, gelyk de boeren de pieken dragen.	327
Over 't bankje leggen.	297
O wope!	339

P.

P as wat te raaken.	246
Paters vaatje.	28
Pluimstryken.	187
Pochen en broekbevuild is geen konst.	277
Punt bieden.	280

Q.

Q uaad berokkenen.	52
Quaad gezelschap, quaad gezelschap, zei de dief, en hy ging tusschen den beul en een Monnik naar de galg.	76
Quaai vleesch gaf nooit goede zoode.	169
Quaalsuis.	180

R.

R aders zyn geen gelders.	330
Raapen is een edel kruid: al de wereld is om raapen uit.	76
Recht door zee.	143
	Roodc.

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Roode baard, Duivels aard.	38
Ryd voort, maar zie om.	156

S.

Scheer zacht, meester Jan.	64
Schenk eens rond, zei Bakker, en hy zat alleen.	64
Scherp geneust, dun gelipt. Hangen, hangen.	65
Schoemaker blyf by uw leeft.	47
Schryende kinderen maken zingende moeders.	90
Schryft daar vry een P. voor.	45
Slaat 'er wat eyeren in.	107
's Lands wyze, 's Lands eere.	365
Sleep! sleep!	310
Sluipende honden hebben het spek allereerst weg.	185
Smids kinderen zyn wel vonken gewoon.	177
Spotters huis brand ook wel.	370
Spreeuwen willen wel kerrien eeten, maar geen bomen planten.	127
Springt 'er eens na.	352
Spyt uw bakhuis.	277
Steek den vinger in de aarde, en riek in wat land gy zyt.	158
Steek uwe hand niet tusschen de post en de deur.	94
Steek uwen voet niet verder uit, dan uw bed reikt.	357
Steelt wat, zoo hebt gy wat, maar laat yder 't zyne.	77
Stille wateren hebben diepe gronden.	150
Stof in de oogen werpen.	183
Stommen bedevaard spelen.	25
Stoot my daar ik wezen wil, of ik val 'er van zelf.	85
Summa summarum.	332
Super nagelum.	36

T.

't A Vond of morgen.	351
't Bladje is omgekeert.	251
't Bekomt hem als den hond de braadworst.	114
Fff 2	't Beste

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

't Beste geloof is gereed geld.	30
't Blokje is in 't schyfje.	144
't Doet 'er weinig toe, al krygt het waterschip een lek meer.	150
't Eene mes houd het andere in de schede.	280
Tegen de maan bassen.	201
Tegen ymand in de wind leggen.	147
Tenooi en te gras.	351
't Einde is 'er van verlooren.	342
Tekent die kaars.	266
Te scherp word schaardig.	322
Te Sint Jutmis.	22
't Fatzoen is 'er maar aan verlooren.	319
't Gaapt als een oven.	229
't Gaat buiten de schreef.	291
't Gaat 'er boven 's arms.	119
't Gaat 'er heet van den rooster.	51
't Gaat 'er op alle vingeren.	101
't Gaat 'er op stelten.	161
't Gaat met de raapen in den pot.	106
't Gebeurde doe de koe Bartel hiet.	351
't Geen men heden ort, is morgen goed voeder.	106
't Geen men niet weet, deert het herte niet.	331
't Geen Venus voegt, dat scheid de kluppel.	95
't Gelykt als een ei een ei.	360
't Geschied onder den duim.	236
't Geschied onder 't kruis.	20
't Ging grip grap weg.	133
't Ging 'er op een schaapscheeren.	287
't Haaltje is 'er gehangen.	84
't Hair van den hond daar op leggen.	34
't Hammetje is gekloven.	114
't Hangt aan een zyden draat.	47
't Hangt daar aan.	236
't Hangt noch kleeft.	230
't Heeft een oeg.	364
't Heeft niet te beduiden.	2
't Heeft niet veel om 't lyf.	354
't Heeft zyn plooi genomen.	251
't Heiligdom is 'er uit.	21
't Hek is van den dam.	119
't Hert zinkt hem in de schoenen.	300
't Hoofd in den schoot leggen.	4
	't Hoofd

Lyste der verklaarde Spreek woorden.

't Hoofd loopt hem om.	227
't Houd geen steek.	358
't Is al de oude teem.	195
't Is al een pot nats.	204
't Is alles maar een weet.	127
't Is al oud vuil.	356
't Is al van 't verken.	48
't Is beter benyd, dan beklaagt.	171
't Is beter stil gezeten, dan luye lieden hun werk gedaan.	326
't Is boter tot den bodem toe.	101
't Is buiten den haak.	342
't Is buiten kyf.	229
't Is Cysje op zyn rysje.	304
't Is daar geen klaar schapen.	186
't Is daar nacht mee.	178
't Is daar niet pluis.	147
't Is de gemeene fleur.	564
't Is den broeder van noode.	9
't Is den eenen bedelaar leed, dat d'ander voor de deur staat.	171
't Is de pijn niet waard.	177
't Is de wend tegen de keer.	249
't Is de zelve Monnik onder een andere kap.	27
't Is door 't oog van een naald gekropen.	325
't Is douzijnwerk.	315
't Is dronkemans gety.	120
't Is een appelkrijg.	16
't Is een afschevyfter.	209
't Is een baai vanger.	213
't Is een babbeltoot.	217
't Is een babok.	217
't Is een beenop springer.	215
't Is een belhamel.	213
't Is een beunhaas.	46
't Is een bloedbeuling.	206
't Is een blokker.	124
't Is een buikje vol zielen.	203
't Is een bullebak.	217
't Is een doekje voor 't bloeden.	203
't Is een dulle Hertog.	58
't Is een dommekracht.	216
't Is een doodecter.	146
't Is een Droes.	50

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

't Is een dronken luit.	122
't Is een duivenmelker.	209
't Is een erg krot.	211
't Is een faryvouwer.	215
't Is een fecx.	221
't Is een fielt.	210
't Is een flikflooyer.	214
't Is een foxzwantzer	214
't Is een freuzelaar.	208
't Is een Godskind.	206
't Is een goede gans, die altyd dropt.	169
't Is een gortenteller.	209
't Is een groene vryer.	86
't Is een groentje.	210
't Is een groote lantaarn zonder licht.	257
't Is een haalover.	220
't Is een haan met kam en spooren.	277
't Is een haarzak.	216
't Is een hagen en veld.	363
't Is een heet yzer om aan te tasten.	40
't Is een helleveeg.	220
't Is een hennetafter.	209
't Is een hex.	221
't Is een hoddebek.	216
't Is een hoer als een paard.	153
't Is een huttemetutje.	207
't Is een kaale rat.	138
't Is een kaalis.	210
't Is een kalf Moses.	3
't Is een kannegevaër.	218
't Is een kaptok.	206
't Is een karel als een boom.	286
't Is een karonje.	222
't Is een kind van Nineve.	5
't Is een kinkel.	207
't Is een kittebroër.	118
't Is een klapspaan.	202
't Is een kneubesje.	207
't Is een koet.	212
't Is een koekje van uw eigen deeg.	323
't Is een koekkoek.	96
't Is een koopman van aalsvellen.	119
	't Is

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

't Is een korfdrager.	214
't Is een kornuit.	218
't Is een kribbenbyter.	216
't Is een kruk.	205
't Is een lansje.	213
't Is een lanterfant.	211
't Is een lekkertand.	218
't Is een lichtekooi.	222
't Is een lichtmis.	25
't Is een linker.	6
't Is een looze leek.	211
't Is een looze tryp.	219
't Is een los wambuis.	212
't Is een malloot.	218
't Is een man als David , had hy maar een harp.	4
't Is een man op een man toe te geven.	354
't Is een mengelmoes.	341
't Is een moeyelyk zeefchip.	148
't Is een mokke.	317
't Is een mosselkryk.	50
't Is een mozejanker.	209
't Is een muggezifter.	9
't Is een nachtraaf.	205
't Is een neskebol.	206
't Is een niesvriend.	42
't Is een onverlaat.	210
't Is een ork.	216
't Is een oude kaasjager.	208
't Is een oude kol.	220
't Is een oude paai.	208
't Is een pikkedil.	354
't Is een pisdiefje.	45
't Is een potteboef.	215
't Is een platje	212
't Is een praatvaër.	214
't Is een quade kryg , daar 't al blyft.	318
't Is een quant.	213
't Is een quaftig houtje.	216
't Is een rabout.	52
't Is een rechte Loeris.	206
't Is een ronde O.	355
't Is een faggelaar.	208
't Is	't Is

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

't Is een ruifeltas.	219
't Is een schavuit.	211
't Is een schielyke draayer.	219
't Is een scholfer.	215
't Is een schotbeest.	212
't Is een schuifelbout.	211
't Is een fletvink.	219
't Is een flimme vocativus.	215
't Is een flobberdoes.	211
't Is een floef.	211
't Is een floor.	219
't Is een smotse.	218
't Is een smous.	211
't Is een snoefshaan.	213
't Is een snol.	222
't Is een spekjan.	211
't Is een staaltje.	221
't Is een steertman.	212
't Is een steiloor.	216
't Is een sterk Harmen.	51
't Is een stink-ei.	344
't Is een sloknar.	206
't Is een straatverken.	24
't Is een stroojonker.	210
't Is een sul.	206
't Is een teutebel.	217
't Is een Mirebus:	51
't Is een tootolf.	217
't Is een uil.	205
't Is een uitspanning.	374
't Is een vagebond,	210
't Is een vel..	220
't Is een verzeeuwt kostje.	108
't Is een vierkante boer.	207
't Is een vlaggeman.	145
't Is een vreemde Griek.	34
't Is een vryer in de koelte.	85
't Is een waaghals.	213
't Is een waailap.	213
't Is een wandelende ziel.	160
't Is een watertrapper.	215
't Is een windbreker.	214
	t Is

Lyste der verklaarde Spreekwoorden

't Is een windbuil.	214
't Is een wittebroodskind.	101
't Is een witte hond met een zwarte.	66
't Is een yzegrim.	217
't Is een zemelenknooper.	209
't Is een zuuren appel om in te byten.	2
't Is'er een wat geld het honderd.	204
't Is Hoeks en Kabeljauws.	54
't Is'er holder de bolder.	341
't Is'er holdertepa.	151
't Is'er kats hoer.	96
't Is'er niet in te werpen als een bal in 't venster.	248
't Is'er om gewed.	237
't Is'er stil, daar 't nooit waait.	94
't Is extract van schurken.	204
't Is geen kat om zonder handschoenen aan te tasten.	236
't Is geen laken van een koleur.	360
't Is genoeglyk te zien regenen als men op 't drooge staat.	308
't Is gefneden brood.	106
't Is goed, dat quade koeyen korte horentjes hebben.	292
't Is hard tegen hard.	226
't Is hem aan zyn been gebleeven.	134
't Is hem een doorn in 't oog.	5
't Is hem tegen de borst.	309
't Is hem te vergeven, hy weet niet beter.	10
't Is hertje wat lust je, mondje wat begeerje.	101
't Is het laatste gerecht.	114
't Is het neusje van den Zalm.	99
't Is hol over bol.	341
't Is hooi gedorffen.	177
't Is Jan Kap en zyn maat.	210
't Is in de asch gebrouwen.	243
't Is in de loop gebleeven.	284
't Is in den bouw daar mede.	326
't Is in den buik en 't keelgat vacantic.	334
't Is in den meulen.	247
't Is in de verkeerde wereld.	356
't Is in ried geloopen.	151
't Is Jonker Jan in 't oog.	142
't Is kamp op.	38
't Is Klaas, Klaas.	108

G g g

't Is

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

't Is kramers latyn.	338
't Is kruidje roert my niet.	82
't Is lap om leër.	207
't Is loot om oud yzer.	358
't Is maar kekke mek.	190
't Is maar kopy.	354
't Is maar kokermans gereedschap.	343
't Is maat hond.	299
't Is met hem voor den wind.	142
't Is moër zoete.	219
't Is neef, neef, zo lang als ik geef.	117
't Is niet al goud, dat'er blinkt.	179
't Is niet geraaden van de galg te spreekken, daar de waard een dief is.	359
't Is niet goed kerffen met groote Heeren te eeten.	113
't Is niet om de knikkers, maar om 't recht van 't spel.	225
't Is oly in 't vuur.	232
't Is om de klucht.	347
't Is onder de roos.	36
't Is op de rechte zyde gevallen.	268
't Is op een storting uitgekomen.	250
't Is op hem gemunt.	246
't Is Pater goed leven.	502
't Is quaad vossen met vossen te vangen.	233
't Is quaad water, zej de Ryger, en hy kon niet zwemmen.	176
't Is quint.	136
't Is romp slomp.	341
't Is roozen voor de varkens gestrooit.	372
't Is schoon water over vuilen grond.	180
't Is schuim van volk.	204
't Is Sint Pieters visfcher.	10
't Is spels recht.	262
't Is ftryk en zet.	264
't Is tap toe.	116
't Is tegen de dood gevochten.	7. 318
't Is ter goeder uure.	13
't Is teu teu.	196
't Is tiereliere.	223
't Is uit den braam gehaalt.	286
't Is uitgelekt.	344
't Is uit het Euangeli van den spinrok.	8
't Is van Marten van Rosfems tyden.	55
't Is	7. 18

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

't Is verbröd.	368
't Is ver van lachen, zei de Bruid, en zy zat en schreide.	87
't Is verwarmde kool.	108
't Is volkje van deux aas.	204
't Is voor alle gerpen weg.	158
't Is wat te zeggen.	225
't Is wel gezegt, God help u: maar de bedelaars hooren het niet geerne.	170
't Is wel gezouten.	133
't Is wildzang.	195
't Is wisje wasje.	273
't Is zoo breed als 't lang is.	177
't Is zoo licht te doen, als de hand op 't hoofd te leggen.	330
't Is zomtyds beter een appel gegeven, dan gegeten.	135
't Is zoo slecht als drinkwater.	115
't Kalf is op een oor na gevult.	373
't Kalf komt by zyn maat.	359
't Kan niet erger, dan de hals af.	317
't Kasteel is van binnen verraaden.	313
't Kind gelykt zyn vader, als of 't uit zyn aangezicht gesneden was.	89
't Kind is gesmoort in zyn geboorte.	88
't Kompas is verdraait.	151
't Komt altijd in de goede week.	25
't Komt niet aan op een turf, als men in 't veen is.	167
't Laatste olyfel geven.	31
't Land zal 'er van wagen.	363
't Ligt op een quade moer.	115
't Loopt op de hef.	115
't Loopt over veel schyven.	355
't Mag zyn dat ik niet zeggen durf.	229
't Meeste geschil en krakeel is om te weinig, of te veel.	218
't Moet buigen of bersten.	149
't Moet uit den geest komen, dat ik myn kouffen lap.	230
't Oog des meesters maakt het paard vet.	164
Tot een wasschen neus maken.	224
't Past wel, dat doode lieden stil leggen.	320
't Proces hangt aan den spyker.	237
Traanen met tuiten schryen.	13
't Rechter oor tuit.	18
Trits van boeven.	264
't Roer is omgeworpen.	251
't Roer ligt 'er na.	249

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

't Roomtje is 'er af.	177
Trouw voor goud.	74
't Schip is gebleven met man en muis.	152
't Sop is de kool niet waard.	106
't Spel van Brugge, al lachende bijster.	56
't Spits af bijten.	280
't Staal is 'er uit.	316
't Staat op schroeven.	236
't Stond zus of zoo.	237
't Valt moeyelijk, veel hoofden onder een kaproen te brengen.	230
't Valt op een heeten steen.	122
't Vet wil boven drijven.	102
't Vloeit als een fontein uit den bezemstok.	230
Twaalfambachten, dertien ongelukken.	127
't Was als of een paard sprak.	3
't Was de beste Griet die men vond, die den Duivel op een kussen bond.	23
't Wast my op den rug niet.	324
't Was wik, of wak.	356
't Water komt aan de lippen.	357
't Water komt aan den dijk.	309
Twee kraamers kennen wel den prijs van een naald.	132
't Werk staat slecht gelchooren.	249
't Wil niet hotten.	152
't Wijf hangt de lip.	92
't Wijf heeft de broek aan.	92
Tyd en plaats doen een dief steelen.	366
Tyds genoeg quam te laat.	175
't Zal 'er honden.	295
't Zal 'er stinken.	232
't Zal hem bekomen als een hond het gras.	224
't Zal hem zuur opbreken.	114
't Zal katjes spel worden.	308
't Zal uitkomen, al zouden 't de vogelen uitbrengen.	12
't Zal wel dood bloeden.	281
't Zal wel koelen zonder blaazen.	96
't Zet geen bloed.	312
't Zou wel moeten hitten.	246
't Zwaard kent geen vrienden.	224
't Zy Geus, Menist, of Papist, elk schraapt in zyn kist.	167
't Zyn heeren van zes weken.	178

't Zyn

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

't Zyn maats als olifanten.	248
't Zyn mooye boonen.	112
't zyn niet al koks, die lange messen dragen.	106
't Zyn nootjes met gaatjes.	112
't Zyn praatjes voor de vaak.	194
't Zyn kerke beenen, die weelde kunnen dragen.	102
't Zyn vieze vazen.	273
't Zyn vijgen naar Paschen.	25
't Zyn zoo veel appelen, als peeren.	112

U.

U llen vliegen met geen bonte kraayen.	360
Uit de latten zoeken.	350
Uit de mouw schudden.	21
Uit den poot zuigen.	191
Uit den zadel lichten.	38
Uit een Du tſch hart.	191
Uitvaart, zuipvaart.	321
Uw geld zal op een rooster getelt worden.	131

V.

V An Aken tot Paschen.	334
Van dage om geld, morgen om niet.	73
Van de boot geraakt men in 't ſchip.	167
Van de gavel in de greep.	298
Van Duinkerken ten haring varen.	57
Van eene leugen komen 'er veele.	194
Van geven sterft men.	78
Van haver tot gort.	79
Van keurboom tot vuilboom.	63
Van verre reizen liegt men veel.	191
Van vooren afaan, zci Bilderbeek.	60
Veel honden is der haazen dood.	244
Veel koks verzouten den bry.	106
G g g 3 3	Veel

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

· Veel verhuizen kost veel bedstroo.	44
· Verandering van spyze doet wel smaaken.	341
· Verloren, maandag houden.	25
· Visschen hebben een goed leven, zy drinken als zy willen, en zy worden niet gemaant om 't gelag.	113
· Voet by stek zetten.	38
· Voor de honden jagen.	295
· Vreemde oogen dwingen.	327
· Vreemde zorgen dooden den ezel.	326
· Vroom heeft een koe gestolen.	58
· Vryen is een leugenachtig ambacht.	82

W.

W aagt gy uw laken, ik waag myn scheer, zei de snyder.	290
· Wacht u voor de gyp.	149
· Wacht u voor die God getekent heeft.	2
· Wascht my den pels, maar maak hem niet nat.	90
· Was'er vuiler roch in zee, zy zou den steert opsteken.	200
· Wat een ding is mostaard? het byt en heeft geen tand.	107
· Wat het kind niet mag, dat mag de voester.	372
· Wat maakt men al om geld.	322
· Wat op den mouw spalden.	191
· Wat volk komt hier ter kerke?	60
· Wat zal de zee noch al opwerpen?	200
· Wee die in een quaad land geboren is.	158
· Weet gy een gat, hy weet een nagel.	237
· Wei is kernemelksborge.	129
· Wel bekome 't u.	16
· Wenschers en wouders zyn arme huishouders.	127
· Wie een penning niet acht, word van een stuiver geen heer.	167
· Wiens de koe is, die vat ze by den steert.	263
· Wie sterft eer hy sterft, sterft niet als hy sterft.	320
· Wie zou gedacht hebben, dat in dat klein beestje zoo veel sinner stak?	354
· Wilt gy hebben dat men van u spreekt? trouw, of sterf.	95
· Wy appelen zwenmen.	112
· Wyn op melk, is goed voor elk.	74
· Wy scheiden noch zoo niet, zei de kat tegen de muis.	318
· Wyft my een hoer, ik wyze u een diefegge.	365
· Wy	82

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Wy zyn zwakke vaatjes.
Wy zyn in een fchip.

62
141

Y.

Ymand aan boord klampen.	147
Ymand aan de hand gaan.	329
Ymand aan de kaak zetten.	203
Ymand aan den band leggen.	283
Ymand aan den dans helpen.	352
Ymand aan den hals krygen.	293
Ymand aan 't lyntje krygen.	240
Ymand balorig maken.	330
Ymand blinddoeken.	183
Ymand brillen verkoopen.	182
Ymand by de ooren krygen.	40
Ymand by 't linkerbeen krygen.	184
Ymand de biegt voorleezen.	61
Ymand de broek opneften.	289
Ymand de einden in de hand geven.	297
Ymand de huid over de ooren haalen.	49
Ymand de kap vullen.	273
Ymand de kroon van 't hoofd fpreeken.	202
Ymand de loef afsteken.	144
Ymand den bal van onder de voeten weg ftaan.	267
Ymand den baf vullen.	114
Ymand den mond fnoeren.	288
Ymand den rug in ryden.	200
Ymand den rug fchuuren.	266
Ymand den voet dwars zetten.	293
Ymand den zak geven.	159
Ymand de oogen uitfteeken.	70
Ymand de pis beziën.	314
Ymand de reft geven.	8
Ymand de tong fchraapen.	314
Ymand de voeten fpoelen.	57
Ymand door de moftaard fleepen.	278
Ymand door de ren meften.	110
Ymand door de tanden fleepen.	159
Ymand	159

Ymand

Lyfte der verklaarde Spreekwoorden.

Ymand een aarsdoek opsteken.	186
Ymand een bril op den neus zetten.	348
Ymand een brok in den mond werpen.	103
Ymand een dagvaard beloven.	41
Ymand een droogen bokking geven.	48
Ymand een haberdas geven.	191
Ymand een kat aan 't been jagen.	235
Ymand een kruis nafschryven.	20
Ymand een opzetje geven.	197
Ymand een papje boteren.	110
Ymand een papje kookken.	110
Ymand een part speelen.	318
Ymand een rad voor de oogen draayen.	183
Ymand een Spaansche vyg geven.	53
Ymand een taart bakken.	313
Ymand een voetje lichten.	37
Ymand een wambuis geven.	296
Ymand'er uit byten.	301
Ymand heeten liegen.	192
Ymand het gras voor de voeten weg maayen.	330
Ymand het hoofd breeken.	330
Ymand het maske afslichten.	188
Ymand het zevengesternte wyzen.	185
Ymand hoornen opzetten.	52
Ymand jagen, zo dat hem de lappen ontvallen.	284
Ymand iets in 't oor byten.	201
Ymand iets onder den neus wryven.	199
Ymand iets ongezouten zeggen.	11
Ymand iets op zyn brood schieten.	199
Ymand in de kaart kyken.	264
Ymand in de ly brengen.	324
Ymand in den arm neemen.	213
Ymand in den baard vaaren.	197
Ymand in den schild vaaren.	37
Ymand in den vyzel krygen.	47
Ymand in de pekelen laten.	353
Ymand in zyn kot jagen.	288
Ymand in zyn licht staan.	240
Ymand kraauwen aan de zyde daar de beurs hangt.	187
Ymand laten vloten en dryven.	152
Ymand lelyk by den neus hebben.	23
Ymand lelyk doorstryken.	199
Ymand	199

Lyfste der verklaarde Spreekwoorden.

Ymand lelyk uitluiden.	201
Ymand man en paard noemen.	234
Ymand met geen goede oogen aanzien.	16
Ymand met zyn eigen zwaard dooden.	4
Ymand muilbanden.	288
Ymand naar den mond praaten.	186
Ymand naar de oogen zien.	38. 327
Ymand om den tuin leiden.	184
Ymand onder de horde hebben.	318
Ymand onder de kluiven krygen.	298
Ymand onder de knie krygen.	37
Ymand onderfteek doen.	249
Ymand onder 't vilmes krygen.	227
Ymand op den hond helpen.	253
Ymand op den oven zetten.	184
Ymand op den teen treden.	293
Ymand op den tempel komen.	10
Ymand op de pees zetten.	190
Ymand op 't stroo leggen.	281
Ymand op zyn brood fchieten.	199
Ymand op zyn zeer tasten.	203
Ymand over den hekel haalen.	199
Ymand over 't paard heen zetten.	253
Ymand quakken verkoopen.	312
Ymand ringelooeren.	287
Ymands licht betimmeren.	348
Ymands zinnelikheid is zyn hemelryk.	304
Ymand te koorde dryven.	348
Ymand te leur stellen.	181
Ymand ten huize uit boenen.	201
Ymand te paarde helpen.	253
Ymand uit den droom helpen.	2
Ymand uitmaken dat'er de honden geen brood van zouden eeten.	198
Ymand van de baan knikkeren.	251
Ymand van de bank drinken.	119
Ymand van de wal in de floot helpen.	189
Ymand van kant helpen.	301
Ymand van ftuurboord tot bakboord zenden.	59
Ymand voeten maken.	284
Ymand voet houden.	160
Ymand voor den beitel neemen.	299
Ymand voor 't hoofd ftooten.	250
H h h	Ymand

Lyfse der verklaarde Spreekwoorden.

Ymand wakker in de raapen zitten	117
Ymand zwart maken.	198
Ymand zyn zaligheid zeggen,	200

Z.

Z edert dat een roes te drinken opgekomen is, vind men zo veel zatte beesten niet meer.	112
Zelf is 't beste kruid.	78
Zend een kat naar Engeland, zy zal maauw zeggen, als zy weér komt.	158
Zet dat noch wat op de lei.	247
Zet uw muts vast, 't zal 'er waayen.	148
Zich aan iemand wryven.	293
Ziekten komen te paarde, en gaan te voet weg.	315
Zo als de ouden zongen, piepen de jongen.	92
Zo de Duivel geen straatichender word.	155
Zo de gekken geen brood aten, 't koorn zou goed koop zyn.	99
Zoek geen spek in 't honden nest.	257
Zo heer, zo knecht.	359
Zo hy dat doet, weet ik zyn vangst.	245
Zo loopen de gooten als 't regent.	308
Zo moer, zo dochter.	6
Zo oud als de weg.	316
Zo pot, zo dekzel.	359
Zo trouw als goud.	362
Zo vast als boter in de zon.	296
Zy danst op haar vuisfen.	128
Zy heeft de kar omgeworpen.	88
Zy heeft een hand met een gat.	93
Zy heeft een hoeren voorhoofd.	6
Zy heeft splint.	83
Zy heeft wat om in de melk te brokken.	84
Zy hield zich scheets.	327
Zy houd haar respect als een scheel varken.	84
Zy is den Duivel te erg.	69
Zy is graag op den dril.	93
Zy is in de fuik.	240
Zy is in die wiege gewiegt.	66
	Zy

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Zy is uit den stam Levi.	6
Zy is zoo boos als een spin.	275
Zy is zoo gerust, als of zy gebakken had.	97
Zy is zyn zilverwerk.	92
Zy kaatzen malkanderen den bal toe.	265
Zy kan noch boter in den mond smelten.	67
Zy kan ryden en omzien.	83
Zy liggen onder eene deken.	180
Zyn bakhuis zal vliegen vangen.	245
Zyn bek gaat als een teljoors aars.	197
Zyn eigen luizen bijten hem.	91
Zyn geweer tegen ymand meeten.	292
Zyn haan is Koning.	278
Zyn hart jeukt daar na.	331
Zyn hart is zoo klein als een hazelnoot.	283
Zyn hoofd is niet wel gesloten.	272
Zyn hart licht op zyn tong.	359
Zyn hoogste sprongen zyn gedaan.	352
Zyn kaars brand in de pijp.	317
Zyn karretje gaat op een zandwek.	157
Zyn kop is op de loop.	271
Zyn beste brood by zetten.	264
Zyn mes snyd aan weêrzijd.	132
Zyn moeders hoenderen vliegen zoo verre niet.	234
Zyn moed zakt hem in de hielen.	282
Zyn mond is van geen schaapsleer.	99
Zyn mond watert daar na.	98
Zyn muts in dik.	333
Zyn neus is versnotert.	182
Zyn niertjes liggen zacht.	303
Zyn oude schoenen weten 't wel.	166
Zyn paadje schoon maken.	7
Zyn penning geld hier niet.	358
Zyn rug jeukt.	40
Zyn tong slaat yzer.	121
Zyn vuur is uitgepist.	309
Zy quam met een opgetogen zeil.	147
Zy roert den snater.	238
Zy scheuren om den grootsten lap.	197
Zy slaan de handen in een.	248
Zy slaapen niet al die snorken.	49
Zy sloeg een gat in den hemel.	332
	Zy

Lyste der verklaarde Spreekwoorden.

Zy spelen primum mihi.	16
Zy trekken eene lyn, maar yder aan een einde.	180
Zy vaaren in eene beurs.	141
Zy zeggen 't malkanderen ongewasschen.	223
Zy zet haaren mond als of zy pruim zeggen wou.	84
Zy zien als pissebedden.	311
Zy ziet naar de andere weck.	85
Zy zitten malkanderen in 't hair.	282
Zy zoud hem niet laten ricken daar zy gepist heeft.	84

E Y N D E.

IN

Bladz. 34, op't Spreekwoord: *'t Is een vreemde Griek*, zy na de verklaring bygevoegt: Anders mag men denken, dat dit uitdrukken wil, hy is ten uitersten vreemd: gelyk het Grieksch in de onwetende tyden, wanneer de Monniken van onbekende letteren plagten te zeggen: *Graca sunt, non leguntur*, 't Is Grieksch; men leeft dat niet.

Bladz. 114, op 't Spreekwoord, *Men zal bem dat wel inpeperen*, zy by de verklaring gevoegt: In oude Paapliche tijden plagt de gewoonte te zyn op den 3 dag naar Kersmis, of eigentlyk Christmis, toegewydan de Onnozele kinderen, vermoort door Herodes, dat de jonge gezellen met eene roede omliepen, en daar mede de jonge dochters zoolang sloegen, tot dat zy peperkoek gaven, of beloofden. Hiervan hiet die dag de *Peperdag*. Was dit niet zoet? Zoude dit de oorsprong van ons Spreekwoord niet konnen wezen?

Bladz. 202, op 't Spreekwoord, *De draak ergens van steken*, volgena de uitlegging: Hier mede heeft geene gemeenschap dat Spreekwoord: *Zoo als 't den schilder bebaagt, moet Sint Joris den Draak steken*. Die verziende hersenschim des Pausdoms, word van de schilders vertoont naar hun welgevallen. Dus maalen zy dikwils hunne inbeeldingen voor waare afbeeldingen der dingen, en wel op eene ongerijmde en belachelijke wijze: b. v. Abrahams Offerhande, de opwekking van Lazarus, 'taanzitten des Heilands met zijne Apostelen, enz. Doch hier door misleiden zy onkundige Lezers, en spelden die mooye leugens op de mouw.

Bladz. 210, op 't Spreekwoord, *'t Is Jan Rap en zyn maat*, zy toegegaan: Men noemt zulke Personagien, doorluchtig en aanzienlijk van staat, wanneer hen 't hair door den hoed, en de teenen door de schoenen steken, ook *Jan Hagel*. De reden gis ik te zyn, om dat zulke slechte, qualijk opgevoede, ruwe en woeste menschen den hagel, benevens den donder en blixem, dikwils in den mond hebben, niet alleen in hunne goddooze vloeken; maar zelf in hunne vriendelyke complimenten. Zulk eene welkomstgroet krygt wel ymand, dien zy in een geruimen tyd niet gezien hebben: *Dat u de bogel sla, leeft gy noch?* Dit is zeer gemeen by 't Jan Hagel der Westfalingers. Men heet dat Jan Hagel ook *kanalje*, met een Fransch Bastaardwoord, uit het Latynsche *canis*, een hond. Dit wil dan met verachting zeggen, *konis volkje*. Hier toe behoort de onbeschofte smaadnaam, *Honsvot*. Ziet de *Räkel*, bladz. 147, in Hond.

In te luffchen.

Bladz. 221, op't Spreekwoord: *'t Is een erg krot*, volge op de uitlegging: Men mogt verin beden, dat *krot* wilde zyn *kroaat*, daar *krauwat* na by komt. De *kroaten* plagten om hunne ongeregelde wanbedryven in den oorlog een quaaden naam te hebben. Zoo zegt men van ymand, *'t Is een booze Turk*, *'t is een wilde dragonder*. Doch 't eerste behaagt my best.

Bladz. 326 op't Spreekwoord, *Hy is buiten verzei*, volge noch na de verklaring: *Verzei* kan ook zyn *verzeg*, even als *verandwoording*. 't Is dan, hy heeft zyn wederzegging niet gereed. De *g* en *i* worden in't woord *zeggen* verwisselt. Dus is beide *gezeit* en *gezeit* in gebruik.

Bladz. 363, op't Spreekwoord, *'t Is een bagen en veld*, worde bygevoegt: Men zegt van zulk eenen ook: *'t Is een overvlieger*, dat is, die als een arend in de wolken boven andere zweeft. Maar van ymand die zyne gebuuren *meé laat*, zegt men: *'t Is een vlootbouder*. Dat is ontleent van de schepen, die de snelste zeilers niet zyn, maar echter den hoop volgen, endaar by blyven.

B E S L U I T.

Tot vulling der ledige plaatze.

Ziet *Vaderlanders*, dus is 't gebruik der *moederspraak*
In Jpreekmanieren, naar vermogen opgeluistert.
Taalkenners, voegt hier by 't geen my noch is ontduistert.
U geef ik 't over: want myn veder heeft baar taak.

Ik moest 't gemeen gebruik stipt volgen op zyn spoor.
't Is d'Oppertaalbeer, die zyn vryheid niet laat snuikken.
't Stond dus aan my niet, vyl of schave te gebruiken.
Verwornit bet door uw tong: beproeft bet door uw oor.

Ontfang goedwillig 't geen ik u gulbertig geef.
Myn eenig doelwit was ons Neêrduitsch op te klaaren.
'k Laat vryhedillen, en geef dank aan bekelaaren,
Die dat verbet'ren, 't geen myn pen niet wel en schreef.

'k Had niemand voor my, die bet pad eerst had gebaant,
Maar moest als by den tast bet rechte spoor ontdekken.
Beging ik ergens feil; bet diene om op te wekken
Begaafder Geesten. 't Heeft meer werk dan menig waant.

Hef

Heeft 't een of 't ander tot een lachjen u verwekt,
i En was geen stof, geschikt tot ernstig berffenploegen.
Gy die geen schertse duld, zoek eluers uw genoegen.
Myn pen verschaft hier slechts dat tot uitspanning strekt.

Doch alles heeft zyn tyd. Een wezentlyker wit
Moet elk, als 't hoofdwerk, in zyn bezigheid beoogen.
Verzuimt gy dit, gy mist de vrucht van al uw poegen.
Die lach kost traanen, die geen maatiging bezit.

'k Min onderwyl 't gieraad van onze Moedertaal,
En wil, op gronden, die beschaaven, of verlichten,
Zo in ontbonden styl, als in besneden dichten,
Weg! straat en kromtaal. Pit van Neêrduitsch zegepraal!

Een beerfchend meesterschap in 't vrye letterdom
Past niemand. 'k Wil my aan de voetschabel wel zetten
Van hooger vliegers, ocb ontfang nog geef geen wetten,
Dan die de reeden straft. My lust geen twist hier om.

F. Schoon veel geduan is, daar ontbreekt noch aan die stof
Niet weinig, om ons Duitsch ten toppunt op te wyzen.
Mag ik een veilig spoor aan and'ren daar toe wyzen,
't Is my genoeg. Ik geef die verder gaan bun lof.

Ik onderwond een werk, 't geen meer dan eene pen,
Vereischt. Hier is myn deel. Liefhebbers, slaat uw banden
Aan 't gantsch voltooyen. 't Zal aan schrandere verstanden
Tot roem zyn. Nut is 't, dat men spreekwoords klemtaal ken.

En gy, die vaak zo los met onbezonnen mond
Een spreekwoord uitlapt, dat veel beter waar gezwegen:
't Betaamt een Christen ook zyn zeggen recht te wegen:
Want zelf een ydel woord begaat een tongezond.

E. T. N. D. E.

D. R. U. K.

NALEZING
Van
NEDERDUITSCH E
SPREEKWOORDEN.

EXHIBIT

1917

UNITED STATES

DEPARTMENT OF JUSTICE

N A L E Z I N G.

Van

N E D E R D U I T S C H E
S P R E E K W O O R D E N.*God zegene ons!*

Dit is een spreekwoord gebruikelijk in eenig onverwacht, sinertelyk, of gevaarlijk geval. 't Zal dan zyn een gebed tot God, om de afwending of verhoeding van dat quaade. Die is niet te berispen, wanneer het bedachtzaam en eerbiedig geschied: maar menigmaal is het eene ontheiliging van Gods Naam, gelyk by de Papisten hun *Jesus Maria!* Zo hebben zommige straks in den mond: *O God! Lieve Heer!* enz. 't Kan zelf zynen-oorsprong hebben in 't Heidendom. Deze hadden hunne *Dii Averrunci*, of *Alixikakoi*, Schutzgoden, die zy aanriepen om eenig quaad te weeren. Hier toe vereischten zy *bona verba*, goede woorden. Vergelykt het Spreekwoord, *God zegene u!* hier voor bladz. 16. in *Wel bekomme 't u.*

Hy heeft een goeden Engel gedient.

Dit word gezegt, wanneer ymand eenig geluk wedervaart. De oorsprong is in 't Pausdom. Daar schryft men elk zynen Beschermengel toe, en leert den dienst der Engelen, tegen Kol. 2: 18. Van dezen willen zy, dat geluk word toegebracht aan die hen wel dienen. Even zo zegt men in zulk een geval: *Hy moet van dage een goed gebedcken gesproken hebben.* Men heeft in 't Pausdomgebedekens, aan welker woorden men zonderlinge kracht toeschryft, gelyk'er geloof word te zyn in de bezweeringen. Dus hadden ook de Heidenen hunne *Carmina.*

Sint Thomas de Wasscher.

In 't Pausdom draagt deze Apostel dien naam, om dat de vrouwen op den dag die hem toegewyd is, gewoon waren te wasschen, schuuren en vagen, tegen de Hoogtyd van Kersmis. Zo heeft Jan de Waffer een genan en medemaat. Ik geef in bedenking, of *Sint Jan te midzomer* ook niet zulk een gewoone waschdag pleeg te zyn. Dan zoude men den oorsprong van *Jan de Waffers* naam kunnen opdelen.

Oorsprong en Uitlegging

Neem dat Sint Paulus van de Grieken nam.

Wat dat zeggen wil, beken ik niet te weten, zo 't niet is, niet met al, volgens 1 Kor. 9: 12. en 2 Kor. 11: 12.

Een slip van den rok scheuren.

Dat is, een gedeelte van iets afrukken. Buiten twyfel is dit genomen uit 1 Sam. 24: 5, of 1 Kon. 11: 20.

Hy is getornt.

Dat zegt men van een Christen, die door de besnydenis tot het Mohammedaansdom is overgegaan. Wil dit uitdrukken, dat hem de voorhuid afgetornt is? Ik denk liever, dat het is van 't Latynsche *tornare*, of Fransche *sourner*, omdraayen, omwenden, omkeeren. Dus zegt men, *Hy heeft zyn rokje gekeert*. Van omwenden der paarden had ook het oude Tournoyspel dien naam.

De Renegaden zyn de sumste.

De ondervinding leert, dat verloochende Christenen erger zyn tegen hunne voorige geloofsgenooten, dan geboren Turken. 't Is een vaste stokregel: *Omnis apostata est esor sui ordinis*.

Al evenwel dubitat Augustinus.

Dit zegt men, als ymand blyft twyfelen, tegens alle bygebragte bewysredenen, gelyk zo Augustinus in zommige zaaken gedaan heeft.

Conclusum est contra Manichaeos.

Dat wil zeggen, 't is bondig bewezen en vastgesteld. Men verhaalt dat die geachte Leeraar in 't Pausdom, Thomas Aquinas, eens mede zat aan de tafel des Koninge van Vrankryk. Hier was hy een geruimen tyd zonder eeten en drinken, en met een diep stilzwygen, als in eene opgetogen verrukking. Ondertusschen hield hy zyne gedachten ingespannen met het wederleggen van de dwaalingen der Manicheen. Dus peinzende komt hem een klemmend betoog voor. Hier op ontspringt hy als uit een diepen slaap, klopt met de vuist op de tafel, zonder acht te geven waar en by wie hy was, en riep met blydschap uit: *Conclusum est contra Manichaeos*. Zo juichte eens Archimedes: *Ik heb 't gevonden*.

't Is in de woestyne gepredikt.

Dit zegt men, wanneer ymand te vergeefs spreekt, dewyl men hem niet

der Nederduitsche Spreekwoorden.

5

niet hooren, of immers geen gehoor geven wil. Dit is ontleent van Johannes de Dooper, maar te onrecht. Matth. 3: 4, 5.

Over 't rek balen.

Dit is op de pynbank uitrekken, en zo doen klappen. Vergelykt Heb. 11: 35. Dit word by gelykenis overgebracht. Hier van was in de oude taal *racke* een pynbank, en *rakker* een peyniger. Maar *over 't rek* kan ook beduiden, meer dan 't uitrekken lyden kan, wanneer iets zodanigs moet bersten, en in stukken springen.

Die eens den degen getrokken hebben tegen hunnen Overheer, moeten de scheede wegwerpen.

Dat wil zeggen, zy moeten nooit weder vrede daar meê maken, en zich onderwerpen, vermits zulk een opstand nooit oprechtelyk vegeeten en vergeven, maar zo haast 't geschieden kan, strengelyk gewroken word. *Manet alta mente repostum.* De ervarentheid van alle eeuwen heeft dat overvloedig bewezen. Wyzelyk deden dan onze Voorvaderen, door het afgeworpen Spaansche jok nooit weder op hunne schouderen te nemen. Dus hebben wy vrygevochten Nederlanden.

Die ten halven keert, dwaalt niet geheel.

Deze woorden brengen hunne eigen klaarheyd mede. Dus is ook *beter laat, dan noys.* *Beter is een half ei, dan een ledige dop.*

Daar gaan niet veel vrienden in een kleyn huys.

Dit spreek woord is aardig door dubbelzinnigheyd. Een kleyn huys kan niet veel vrienden bevatten, gelyk een grooten ruym Paleys, en een klein huys is de wooning van arme en geringe, die van geene groote vrienden-schaare plegen overloopen te worden. Ziet Spreuken 14: 20.

Vryen onder 't zelve dak, is een groot gemak.

Dit zal elk bevatten en toestemmen, die geen lust heeft om verre te zoeken, 't geen hy na by vinden kan. Zoo loopt hy geen gevaar, dat hem de deur voor den neus zal toegesloten worden.

Hy heeft het schaapje lief.

Dit zegt men van een minnaar. 't Zoude kunnen zinspelen op de liefde van Jacob tot *Rachel*, dat een oye, het wyfje der schaapen, beduid. Gen. 29: 18. Maar men vertelt, dat een Bruydegom onder 't

trouwen zyne Bruid omhelsde, en zeyde: *Ik heb 't schaapje lief.* Zo zegt men ook: *Lurkumdeinsje kuffte de billen van 't paard, daarde Bruid op gezeien had.* De minnedrift doet wel grooter zotternyen begaan. Doch de liefde is zoo vuurig niet by vryers, die wenschen twee kerkgangen in eene week te doen: naamelyk de eerste, om de Bruid te trouwen; en de laatste, om haar ten grave te brengen.

't Is gewilt vleesch.

Dat zegt men van eene vryster, daar veel vryers zin in hebben. Doch laat zulk eene toezien, dat zy niet van keurbooms tot vuilbooms kome. Ziet dat spreekwoord hier voor blad. 63.

't Is wel gezegt, Meyd gaat liggen: maar wie zal het werk doen,

Dit zegt men van iets; dat met woorden niet te doen is, maar waar toe daad vereischt word. 't Kan eenvoudig dus op genomen worden, dat niet genoeg is, tot eene dienstmaagd te zeggen, ga tebedde, en neem uw rust, zo niet ymand het huiswerk voor haar wil verrichten. Doch buyten twyffel schuilt onder die woorden een andere zin, dien ik niet zal uitpluizen.

Hy zet de koe schoon een doek op.

Dat druk uit ymand opschikken door iets, 't geen hem niet voegt, 't zy uit vleyery, of ter bespotting. Zo zet men de koe een goude knyf op.

Elk kleed zijn pop op zijn fatsoen.

Dat is, elk handelt met het zyne naar zyne zinnelykheid. Zo is 't huishouden gaedertier, 't laat zich van yder doen op zijn manier.

De lengens zitten hem in 't gebeente.

' Dit zegt men van ymand, die van dat quaad geheel en onverbeterlyk als doordronken is. Vergelykt Psalm roy: 18.

Tusschen den hamer en 't ambeeld.

Dat wil zeggen in 't grootste gevaar, tusschen twee van naby dreigende quadoen. Dit hebben wy van de Larynen. Zulke zyn zo vreg als een luig op een kam. Veiliger zit men tusschen twee sloeten in de afch.

Daar

Daar is niets ryker, dan de bedelaary.

Ik twyfel niet, of dit Spreekwoord is ontstaan van de Monikordens in 't Pausdom, die door hunne voorgewende armoede, en bedelaaryen, de rykdommen der wereld zich eigen gemaakt hebben.

't Is een verdorven houtje.

Dat zegt men van een verderving, of deugniet, uit wien niets goeds te bedrielen of te beſchaven is. Ziet het Spreekwoord: *Iemand voor den biſtel nemen*, bladz. 299.

't Is een boerenkater.

Ziet daar van het Spreekwoord: *'t Is een oude kaasjager*, bladz. 208. Men zegt ook, een *boerenbengſt*, een *bordeelbrok*, enz.

't Is een touterquaad.

Dat is, een quaadrokkenaar. *Touteren* is in de oude taal al'arm, of ter wapenen blazen, *tarantara*. Een *touterquaad* is dan een aanhitzer tot het quaade, gelyk men zegt *een ſtookebrand*.

Hy is bachten naakt.

Dit is een vlaamiſch Spreekwoord. Het zal ſpelen op de naakte billen der aapen. *Bachten* is achter. Ik vermoede dat ons ſpreekwoord, *Hy is achter na*, daar van verbaſtert is.

Dat is lelyk goed. Noeh voor een oortje.

Dat zegt men boertende van zulke, die ſchynen willen een wanfmaak in zoopjes van ſterken drank te hebben, en 't hoofd daar over ſchudden, terwyl zy zich het ene glaasje naar het ander laten ſchenken.

't Is een betendoentje.

Dit zegt men van ymand, die alleen gebruikt word om te doen en uit te voeren wat ymand heet, of gebied. Vergelykt Matth. 8: 9.

Gekoppelde ſchaapen verdrinken.

Naamelyk, zy ſleepen malkanderen in 't water, en kunnen zich daar uit niet redden. Hier mede komt over een: *Gemeen goed gaat verloren*.

Men is gehouwen, of geſlagen.

Dit wil zeggen, men komt altyd ſlecht uit, *men is altyd in 't boekje daar*

Oorsprong en Uitlegging

daar de slagen vallen. In gevechten houdt en slaat men. Zo krygt ymand een houw over de neus, die men een graauw geeft.

Hy speelt scampado.

Dat is, hy pakt zich weg, hy gaat loopen. *Scampare* is in 't Italiaansch de wyk nemen, ontgaan. Zo is *eschapper* by de Franschen ontkomen.

De stuurman weet niet wat hy schouwen, of houwen zal.

Dit is het zelve met, *Hy weet niet over wat boeg by het zal wenden.*

Zy rekent stilzwygen voor een quaade consciencie.

't Wil zeggen, een blyk en uitwerking daar van, en wil daarom den mond niet houden. Dit is genomen uit *Terentius*.

By den broode valt veel te lyden.

Dat wil zeggen, den kost te winnen valt menigen zuur, volgens *Genef. 3: 19*.

Hy heeft daar smoel op.

Dat is, hy watertand daar na, hy heeft daar lust toe. *Smoel* is versmolten van 't Hoogduitsche *das maul*, den mond, Zo zegt men, *den mond ergens op maken*.

De ben leeft noch, al heeft zy wel de pip.

Dit zegt men van ziekelyke menschen, die echter niet sterven. Dus zegt men ook: *Kraakende wagens gaan langst*.

Een goed betaaler weigert geen pand.

De reden is, om dat hy op 't betalen zyn pand lost en wederkrygt: quaade betaalers ontzien zich door pand tot betaaling te verbinden.

Lange kleëren, korte zinnen.

Lange kleëren zyn de dragt van vrouwen, die niet zelden oploopende van aard zyn. Zulke zyn *als buspoeder*. *Varium & mutabile semper Femina*.

Alle herten zyn gezusters.

Dat wil zeggen, alle menschen zyn van eenen aard. Dus kan het
cene

eene herte weten hoe het andere in gelyke omſtandigheden gezint , of te moede is. Hier geld dan Matth. 7: 12.

Een yder leg de hand op zyn eigen hert , en ken zich zelven.

Dat is, elk ga in zyn eigen hert, en onderzoekte zyn geweten. Vergelykt Spreuken 20: 27. De conſcientie is meer dan duizend getuigen. Men zegt ook, *Elk taſte in zyn eigen boezem.* Dat is genomen uit Exod. 4: 6.

Uit de oogen , uit het herte.

Dit zegt men van ymand, die ras vergeten word. De denkbeelden van zulke zyn niet diep in 't hert door die oogen ingeprent.

Aanzien doet gedenken.

De oogen zyn de venſters van de ziel, en verwekken de gedachten. Daarom zegt men mede: *'t Geen 't oog niet ziet, deert het herte niet.*

Daar is wind achter.

Dat is, die zaak word met kracht doorgezet. De gelykenis is van een ſchip, wiens zeilen van een ſterken ſtooker voortgedreven worden.

Het draait op die herre , of ſpil.

Dit wil zeggen, dat is de grond der zaak, en daar van hangt alles af, dat is 't beweegrad. 't Is dan ontleent van een ſpil, of herre, waar op iets draait.

Roei aan, gy zult meê vaaren.

Dit zegt men boertende. De roeyer zit ook in de ſchuit; maar moet arbeiden om die voort te krygen. *Zo gaan ook meê, die in 't lyntje loopen.* Dus roeyen zy wel zo gemakkelyk, die met een goede lepel aan een vollen bak zitten.

Beter is bedorven, dan verloren land.

't Verloren land is men geheel quyt; maar 't bedorvene kan met'er tyd weder herſtelt worden. De vyand gaat daar over, maar neemt het niet mede.

Iets met yzere handschoenen aangrijpen.

Dat is met oorlogsmagt. Yzere handschoenen zyn onder 't harnas-tuig. Men vind wel katten, die zonder handschoenen niet aan te taſten zyn. Vergelykt 2 Sam. 23: 6, 7.

B

Een

Oorsprong en Uitlegging

Een goed schipper zeilt wel tegen een paal.

Dat wil zeggen, zelf de ervarenste, of de voorzigtigste, kan een ramp ontmoeten, of een feil begaan. *Zo kan een goed schipper wel eens missen.*

Men moet zeemanschap weten te gebruiken.

Dat is, in ongemeene gevallen zich te dragen, zo als de zaak en nood beft vereischt. 't Is overgenomen van schippers, die in een hevigen storm, of diergelyke gevaaren, zich niet slistelyk binden aan hunnen lastbrief, maar doen 't geen zy ter behoudenis om dien toestand te raade worden.

't Steekt in 't dak, of in 't ried.

Dat wil zeggen, men scheid daar uit, men laat dat steken. Men maakt daken van ried. Daar in plegen werktuigen gesteken te worden, die men niet meer gebruikt. Heeft men die wederom noodig, men zoekt ze uit de latten, die onder 't dak zyn.

Hy zal den bot gelden.

Dat Spreekwoord komt over een met, *Hy zal 't gelag betalen*, men zal 't op hem verhalen. Ik gis dat dit *gelden* verbaftert is van *gallen*. Zo zegt men, *Hy heeft de bot vergals*, dat is, de zaak verdorven. Of zoude dit *gelden* willen zeggen betalen?

't Blyft al de oude knecht.

Dat is, hy blyft onverandert by zyn ouden aard en gewoonte. 't Is *Johannes in eodem*.

Nieuwe zonde, nieuwe boete.

Dus raakt een dief met de eerste geesseling niet vry. Gaat hy voort, 't verstaat zich, dat een brandmerk en de galg daar op volge.

Quansuis quansaes.

Van *quansuis* ziet myne Fakkelt, en dat spreekwoord. Maar wat is *quansaes*? Ik denk, een herhaaling van 't zelve woord met eenige verandering. Zo geschied in meer spreekwoorden. B. v. *Hy zwoer by kris en kras*, 's *Ging grip grap weg*, enz.

't Zyn blindemans slagen.

Dat is, in 't wilde, luk raak. *Zo werpt men een stok in 't benderd*. Dus zegt men ook: *Koosje in 's benderd*.

't Is

't Is Bry zonder boter.

Dat komt over een met, *'t Is mager moesje, zonder spek.* Doch bry zonder boter, is noch aangenaamer, *dan stokvisch zonder boter.*

Mondeken toe, beurzeken toe.

Dat eischt de voorzigtigheid, om zyne tonge en geld te bewaren.

Houd uw kinnebakken, en als de hond vyft, zeg, Amen.

Zyn kinnebakken houden is dat toehouden, of den mond snoeren. Het overige drukt op een onbeschofte wyze uit het toestemmen van al wat ymand zegt: gelyk van den Koster op de woorden des Paaps. Men laate zulke spreekwoorden voor Jan Hagel. Het woord *Amen* is tedierbaar, dan dat het in een belachelyk spreekwoord mag misbruikt worden. Op hoedaanige men toepast, *'s is een Amenzegger*, weet elk.

Dat gy de muis geven zoud, geeft dat de kat, en maak van de nood een deugd.

Voor 't graan dat een muis opknaagt, kan men een kat onderhouden. Zo moet men niet ontzien aan de eene zyde kouten te doen, die aan de andere zyde niet met winst weder inkomen.

De kat muift best, als zy jongen heeft.

Dit wil zeggen, zulke die kinderen hebben, zien nauwt op hun voordeel, om dat zy ook daar voor zorgen moeten. Anders zegt men, *Hy heeft noch kind, noch kraai.*

Hy laat zyn buuren meê.

Dat wil zeggen, hy streeft niet voor uit. Hy is *'t Katje van de baam niet.* 's is een vloosbouder. *Al is Jan Pieters dood, men vind'er zyns gelyk.*

Hy gaat in de uilenvlucht.

Dat is, des avonds, in 't donker, als de uilen uit hunne nesten door de lucht vliegen, gelyk ook de vledermuizen. Dit geschied wel van die zich het licht schaamen. Job 24: 15—. Spreuken 7: 9.

Hy is zo rijk, als 't water diep.

Dat drukt uit, hy is zeer ryk. In water, dat diep is, kan men geen grond zien, en zomtyds nauwelyks peilen. Zo zegt men ook van zulk een

Oorsprong en Uitlegging

een ryken, *Hy weet geen einde van zyn goed.* Maar van zulke is ook dik wyls waarachtig: *Goed bluft geen gierigheid.* *Quo plus sunt pota, plus fitiuntur aqua.* Ziet Spreuken 30: 15. Prediker 5: 9.

Fielten goed te doen, is water in de zee te dragen.

Dit wil zeggen, hy doet dat zonder vrucht, en te vergeefs. Zyn weldoen is verloren. *'t Is geld in 't water geworpen.* Hier mede komt over een: *'t Is boter aan de galg gesmeert.*

Hy krijgt de handen boven het water.

Dat wil zeggen, hy begint zich wat te kunnen redden, gelyk ymand dus eenen tak tot zyne berging kan aangrypen. Zoude dat wel spelen op de bekende Fabel van Tantalus?

Het water komt hem aan de lippen.

Dat zegt men van ymand, die in den uitersten nood is, zo dat het niet hooger komen mag, of 't is met hem verloren. Als 't water boven de lippen komt, moet men verdrinken.

Zyn herffens zyn vlot.

Dat is, hy heeft te veel gedronken, *hy heeft bet in de bul.* 't Wil zeggen, zyne herffens dobberen op den wyn, en hebben geene vastigheid.

Die met appelen vryt, word met klokhuizen geloont.

De rechte zin van dat spreekwoord is my duister. Wil het zeggen, dat zulke geringe geschenken *weinig gunst of dank* behalen, en maar nadeel en spot aan den gever toebrengen? Doch hier door laten zich niet afschrikken, die *een spiering nistwerpen, om eenen kabeljanw te vangen.*

Ik ben reeuws.

Ziet dat Spreekwoord bladz. 138. Onlangs las ik in een oud boek: *Ik ben reeuws, ik ben der uit.* Dus zyn *reeuws* en *rut* vogels van eener veeren.

Dat komt niet by.

Dit zegt men van iets, dat zeer veel verschilt, en nergens naar gelykt.

Hy kieskauwt.

Dat is, hy eet traag, en als met lange tanden. Dit kan niet zien op de kiezen, of baktanden, wiens werk is alle spyzen te kauwen. Ik denk

denk dat het oogt op kiezen, voor uitkiezen, en zeggen wil, dat zulk een kauwer dien kost niet voor smaakelyk keurt. Maar wat is *kiskassen*?

Hy deelt den aflat met stokken uit.

Dit speelt op de aflaten in 't Pausdom. Met rottingen worden de zonden gevoelig geboed. Zo word wel *net afgerekent, en wel betaald*. Doch om zulk een aflat te halen, zoude men niet naar Romen reizen

Hy praat zo net, als op een kerfstok.

Dat zegt men van ymand, die nauwkeurig op zyne woorden let, als wierd yder woord opgetekent. Men stelle zich voor, dat God zulk een kerfstok heeft. Matth. 12: 36.

Ik heb dat zo vast, als myn naam.

Dit zegt men van 't geen ymand zekerlyk weet. Dus zegt men ook : *Ik ken dat als myn a, b, c.*

Hy ziet uit om zyn poppekraam te bergen.

Dat is, hy ziet uit om een goed heenen kómen, hy pakt zyn biezen, of zyn spullen.

De koe trekt haar melk op.

Dat zegt men, als ymand zyne giften te rugge houd. 't Is ontleent van de melkbeesten. Dus plégen ryke Moeyen wel *goede melkkoejen* te zyn; mits dat zy geen *queenen* worden.

Hy heeft de greep weg.

Dat is, de handeling, hoe men de zaak aangrijpen moet. Dus zegt men van iets, 't Is *maar een greep*. Voor *greep*, gebruykt men ook *kneep*. *Vatje de kneep*.

Hy heeft daar een loopje op.

Een loopje is een trekje, een kluchtje, een uitvluchtje, een bedriegerytje. Dus zegt men van iets zodanigs: 't Is *een loopje*. Maar waarom heet dat een-loopje? Vergelykt het spreekwoord: *Hy weet 'er op te loopen*, bladz. 177.

Men heeft hem weg gehad.

Dit komt overeen met, *Men heeft hem by den neus gehad, Men heeft hem*

Oorsprong en Uitlegging

hem mit het neft gelicht. Het zegt ook, men heeft hem verstrikt, gevangen, of bedrogen.

't Moet duister zyn, daar by dwalen zal.

Dit zegt men van ymand, die zich niet lichtelyk zal misgaan, of vergrypen. Zulk een zal *in geen twee slooten seffens loopen.* Zoude dit niet spelen op Joh. 11: 9, 10?

Hy heeft darmen in den kop.

Dat wil op een koddige wyze zeggen herffenen, hy heeft verstand. Op zulk een wyze zegt men ook: *Hy heeft letters in zyn darmen.* Het tegendeel is: *Hy heeft weinig merg in den kop.* Het zelve is: *Hy weet zyn weetje wel.*

Al gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid.

Ridendo dicere verum quid vetas? 't Is waarheid: *Quandoque est olitor verba opportuna locutus.* Een gek spreekt wel een wys woord.

Imand kooten doen kakken.

Dat wil zeggen, het hem bang maken, en noodzaaken het ingeslokte weder uit te geven. Maar waar van dit overgenomen is, kan men overwegen.

Hy liep als of by 't vuur in den naars had.

Dat is, hy liep uit al zyn magt: gelyk een hond die een knip op den steert heeft. Maar waar van heeft dat spreekwoord zynen oorsprong? Was 't *achter den aars*, dan mogt men op de zieken in een brandend gashuis denken.

Men zou een ei in zynen aars gaar braden.

Dat zegt men van ymand die zeer bang is, zo dat hem *de aars popels.* Ik versta'er onder, met verlof. Mogelyk is het voorige spreekwoord daar uit ontstaan. Vreeze maakt vleugelen aan de hiel.

Hy kreeg de popelsy op 't byf.

Dat zegt men van een haastigen schrik. Is dat verbastert van *apoplexie*? Of is 't om te lachen gevormt van *popelan*, dat is, trillen, sidderen, beven van vreeze? 't Laatste past best op de zaak. Vergelykt Daniël 5: 6.

Hy

Hy is vuiger als een bandrekel.

Dit zegt men van een zeer vadzigen leuyaard, die gelyk is aan een hond, die aan eenen band in zyn kot ligt. Zulke zyn *beerenbuiders*.

Die geld van te vooren geeft, mint op genade.

Die 't geld voor af weg hebben, laten dikwyls ymand naloopen. Hierom *nemen de boeren voor af geld*, zo 't spreekwoord zegt.

Hy heeft het nakyken.

Dit zegt men, als ymand iets quyt is, zo dat hy het slechts te vergeefskan achter na zien.

Hy heeft de ſchrift vaſt, den bibel van 52 bladen.

Dat zegt men van een geſlepen kaartſpeelder.

Zy drinkt als een koe, dat is, met een teugje ſeffens, goelykjes van een vaan.

Zoo beſchryft men een zuipſter. *De kat zou dan met de ledige maag van zulk eene niet konnen wegloopen.*

Alle gemaaktheyd ſinkt.

Dat wil zeggen, het walgt, al wat niet natuurlyk, maar nagebootſt is.

Een gezel in verdriet, verlicht de pyn.

Jacundum eſt ſocios habuiſſe malorum.

Al even goed vriend.

Dit zegt men, om te betuygen, dat het doen of laten van iets de vriendschap niet zal kreuken.

Verdraagt u als katten en honden behooren te doen.

Dus vermaant men boertig tot vrede. Katten en honden plegen de grootſte maats niet te zyn, byzonderlyk als'er uit eene ſchotel te eeten valt. Doch 't ſpreekwoord zegt niet wat zy zyn, maar behooren te wezen.

Zy werpen de spullen by een.

Dat is, zy doen te zamen, zy voegen al wat zy hebben en vermogen by malkander, tot een oogmerk. *Spullen* zyn tuigen, gereedschappen, waar mede men iets verricht. Dus zegt men tot ymand dien men gebied op te kraamen, *Pak uw spullen.* 't Staat 'er slecht geschapen, daar *de spullen in de asch liggen.* Dus zegt men ook: *Op die spil draait het.*

Een haastige hond, werpt blinden jonge.

Dit is het Latynsche spreekwoord, *Canis festinans caecos parit catulos.* *Haastig spoed is zelden goed.*

Had hy 't op my geladen, daar zou een andere haan kraayen.

Dat is, zo hy zich aan my wreef, hy zoude ondervinden, dat hy te doen had met een' haan die sporen heeft, en hem in de kam zou byten.

't Wil'er met hem vuilen.

Dat is, 't zal op een lelyk einde uitkomen, 't zal 'er houden. *Hy zal bekakt uitkomen.* 't Zal 'er stinken.

't Hoofd staat my daar niet na.

Dat is het zelve met, *Daar staat my de muss niet na,* Ziet dit spreekwoord, blad. 309.

Hy heeft daar geen ooren na.

Dat is, hy heeft geen ooren, die genegen zyn om dat te hooren, Hy wil daar naar niet luisteren. In 't tegendeel, *Wyde ooren maken,* is zeggen 't geen ymand gaarne hoord, en daar hy zyne ooren voor opent. *Dan luistert men als een vink.*

Hy is kopje keu.

Dat wil by de Zeeuwen zeggen, hy is gramstoorig, of, hy prat, *Keu* is een verken: maar wat is *Kopje*: en hoe komt dat hier te pas? Zoude het speelen op 't knorren van een verken?

Zy is zo beus niet, of ik wou dat al de vlooyen van myn bed zo waren.

Dit is een boertig spreekwoord. Zodanig is ook: *Men zal baar voor geen vloot in 't bed verliezen.*

Kou-

Konden zy my verdrinken met een houten schotel, zy en zonden'er geen tobbe toe bezigen.

Ziet dat spreekwoord met eenige verandering blad. 171.

Daar word iets heimelyks gekookt, dat geen goeden geur heeft.

Dat wil zeggen, daar word in 't verborgen iets quaaads gefmeed, of gebrouwen, daar word wat gebroed. Ziet het spreekwoord, *Daar is een pot te vuur*, blad. 18.

De kans kribde.

Dat is, 't geluk aarfelde, en *ging den kreeftengang*. Zoude dat *kribde* niet willen zyn *krabde*, voor doen gelyk de krabben, die over zyde gaan?

Hy helt over hooger boord.

Dat is, hy houd het met de zyde die boven ligt. Maar *daar de tuiz laagst is, wil elk over*. Zo word een *gevangen man altyd verzwaart*. *Alle bonden byten den bond die onder ligt*.

De enden leggen de eyeren.

Zo doen ook de hoenderen, enz. Waarom word dat in dit spreekwoord dan zo byzonderlyk aan de enden toegeeigent? Ik denk dat gespeelt word op de dubbelzinnigheid of klankgelykheid van *end*. Het ende baart de vruchten, en kroont het werk.

De naad breekt den zak.

Van dat spreekwoord weet ik niets te maken. Of zoude het willen zeggen, dat de zak in dat zamenvoegzel zwakst is, en eerst ontternt en breekt? *Zamengelaste dingen plegen onsterker te zyn*, dan die uit een stuk bestaan. Dus is 't gelegte met vereenigde Magten.

't Is Hak en Mak.

Zo noemt men Jan Hagel, en huttegetut. Ik vermoede dat *Hak* verfmolten is van *Hanneken*, en *mak* van *makker*. 't Is dan Hanneken en zyn makker, *Jan rap en zyn maat*, *Rapianus volkje*, *rapailje*.

't Is een keers in den nacht.

Dat is, zo diep in den nacht, als het branden van een keersduurt. Zy zyn zo naartig niet, die *een gat in den dag sloopen*. Men moet de zon geen kaars ontsteken.

Oorsprong en Uitlegging

Hy heeft zyn goed door de kaaken gejaagt.

Zulk eenen noemt men ook een *doorjager*, of *doorslag*. 't Komt overeen met, *Hy heeft het door de billen gelapt*.

't Zyner vroomen.

Dat was in de oude taal, 'tzyner baaten, 'tzyner voordeele.

Hy is uit zyn spiritus gekomen.

Dat wil boertig zeggen, *Hy is buiten wesen geraakt*. Zyn zinneliken spelen *schnuilewink*.

Dat was een goot killend water op 't hert.

Dat zegt men van eene ontstellende tyding. Ziet in het spreekwoord: *Hy is veeg*, bladz. 327, en 318. In een anderen zin zegt Salomo, Spreuken 25: 25.

Hy is door de mande gezeyt.

Men zegt dat ook, *Hy is door de mande gedropen*. Ziet dat Spreekwoord, bladz. 226.

Een kattendans springen.

Ik denk, dat dit ziet op het geen men ouds tyds betzelde van den herendans, in de gedaante van katten. Dat was dan *poot aan poot*. Ziet bladz. 126. Of zoude het overeenkomen met *een kattensprong doen*, zo als die doet naar een *mats*.

Zyn besluit ankeren.

Dat wil zeggen, 't geen men bestemt heeft, vast maken. Zo zegt men ook: *Hy legt het in tras*.

Dat het stof.

Dit past men op veele dingen toe, die met kracht geschieden, byzonderlyk op staan. Ziet dat op 't uitkloppen van 't stof uit de kleeren? Of behoort dat tot *zo klein maalen als stof*? Ik denk lieft dat het ontleent is van 't stof, 't geen in gevechten, zelf wel tot stofwolken, opvliegt. Dus is *opsterven* in oploopen toorn uitersten.

Men zegge dat van die in 't woud gebroed is.

Dat wil zeggen, een wildeman, een woudezel, die met geen menschen

ſchen verkeert. Zo zegt men: *Meent gy dat ik van nilen gebroed ben?*

De zandlooper van al zyn hoop heeft den geest gegeven.

Dat is, hy heeft geene hope meer, alle zyne verwachting is dood uit. *Spes decollavit.*

Hy ribbezakt de goudtas met de ſcherpſte nyptang.

Dat is, ymand op de ſcherpſte wyze het geld uit de beurs halen.

Ymand het hoofd luſtig tuſſchen twee ooren zetten.

Dat zegt door eene boerrige uitdrukking, ymand by de ooren krygen, en wakker havenen.

Hy vraagt my het bemd uit den aars.

Dat zegt men drollig van eenen laſtigen vraag-al, die alles weten wil. Doch een zot kan meer vragen, dan zeven wyzen kunnen beantwoorden.

Hy heeft zyn hoofd geſtooten.

Dat wil zeggen, hy is gekeert en afgewezen, zo dat hy niets heeft uitgevoert. Zo geſchied van die *met hunnen kop tegen een muur loopen.*

't Roomtje is'er af.

Dit zegt men van iets, dat zyne voorige aangenaamheid of voordeel niet meer heeft: gelyk melk. waar van de room boven af geſchept is. Even zo zegt men: *'t Vet is van de pot.* *'t Bloemtje is'er af.*

De pot wil de ketel verwyten, dat zy zwart is.

Dit is 't geen de Latynen zeggen: *Va tibi tu nigra, dicebat cacabus olle.* 't Is dan als of de hinkepoot den kreupelen verweert, dat hy mank ging. Hier geld Matth. 7: 2— en Luk. 4: 23.

Als de wyn is in de man, is de wysheid in de kan.

Dit kan men bewaarheid zien in alle, die te diep in de kan gekeken hebben. Uit die hengſtebron ſcheppen echter zommige Poëten met Vader Ennius hunne beſte verſen, die dus naar den wyn, en niet naar 't ſchraale water ſmaken. Zulk eene *poor-eetery* word in de School van Bachus geleert. By hen is kan en roemer zo wel gerymt, als kaas en brood in hongerland.

Oorsprong en Uitlegging

't Huis staat over end.

Dat zegt men van een huis, waar in alles vol verwerring, geraas en twist is. De spreekwyze is genomen van 't opstaan des eenen tegen den anderen. Vergelykt Mich. 7: 6. Dan gaat het'er *bolderdebolder*.

't Is over stier.

Dat drukt uit, 't is achter uit, 't is verlies en schade. Dit spreekwoord is ontleent van schepen, die men niet meer voort kan sturen, maar achterwaards dryven.

Ymand over staag werpen.

Dat wil zeggen, hem van zyn stuk helpen en verdwerffen. Ook dit is genomen uit de schipvaart. Een schip geraakt over staag, wanneer het schielyk moet wenden, en tegen den wind inkrimpen.

Men zou zyn reuzel scheuren, en maken daar een huik van.

Dit is een boertige uitdrukking, om eene belachelijke verwondering te kennen te geven. ~~Zo zegt men van iets lekkers: Men zou'er een boer om worden, en slaapen in een goot.~~ Met het eerste komt over een: *Ja wel! men zou zich zelven bedoen.*

Doet dat by lieve niet.

Dit zegt men om ymand op 't hoogste van iets af te maanen. Is de zjn, doe dat niet, *zo lief als ik u hebbe*: Of bezweerens wyze, doe dat niet *by al dat u lief is*? Vergelykt Hoogl. 2: 7. Ik denk liever, dat by lieve verbaftert is van *by tyvo, het zelve met, op balk en kraag*, op verlies van uw lyf. Doet gy dat, gy zyt uw lyf quyt. In de oude taal was *lyf* ook leven. Ziet de Fakkelt, blad. 219, in *Lyf*.

Ymand een voet geven.

Dat wil zeggen, grond en aanleiding, hem plaats ruimen. Ik twyfel niet, of dit spruit uit de taal van den grooten Wiskonstenaar Archimedes, die naar de regelen der beweegkunde zeide: *Geef my waar ik myne voeten vestige, en ik zal den aardkloot van zyne plaats bewegen.* Zulk eene voetsfede zoude ergens moeten zyn in de ingebeelde ruimten: maar waar heen, ontzakte die grond?

Dat staat op zyn beenen.

Dat is, vast en welgegrond, 't behoest geen krukken noch schooren. Het tegendeel is: *Dat gaat kreupel.*

Houd

Houd dien voet, gy zult wel leeren danssen.

Dit zegt men boertig en schimpswyze, om uit te drukken, dat op zulk een begin geen goed eind zal volgen. Dus zegt men mede: *Gaat zo voort; gy zult 'er wel komen; maar 't zal wat laat zyn, of over schouder.* Die zyne voeten niet wel zet, zal nooit naar de konst leeren danssen.

Zo menige haven, zoo menige vrouw.

Hoe men in verscheide Oostersche en andere Zeehavens vrouwen voor een zekeren tyd huuren kan, is bekend. Hier van bedienen zich zommige maar al te veel. Daar uit is ook 't spreekwoord van een hoerenkater. die ergens slecht gevaren is: *Hy is op een vreemde haven geweest.* Dat is dikwyls de vrucht van zulke *huurwyven*. Op zulk een wyze spreken zommige van *by de week te trouwen*. Maar men behoorde die in 't rasphuys hunne bruiloft te laten houden.

Zy is getrouwt onder de huik.

Dat wil zeggen, zy had, eer zy trouwde, onechte kinderen by die nu haar man is overgewonnen. 't ~~Plagt een wet en gewoonte~~ te zyn, dat zulke kinderen in de Echtsverbinding mede vóór den predikstoel wierden gebragt, en dus als gewettigt. Zulk een Bruid, daar zo veel van Sint Anna onder had geloopt, had dan eene huik op, om minder gezien te worden, en daar onder schulde dat kind. of die kinderen. Doch 't is best, *met die huik niet te kerk te gaan.*

Hy heeft een goeden domp.

Dat zegt men van ymand, die een grooten neus of braaven gevel heeft. Maar hoe komt *domp* daar by te pas? 't Is afgekort van *domporen*, *dumper*, De zin is, dat die neus bequaam zoude zyn, om 'er een brandende kaars mede uit te dompen.

Ik heb zo veel van steigeren, als van metzelen.

Dat wil zeggen, 't is my even veel wat ik doe; ik heb van het een^e zo veel voordeel, als van 't andere. Dus heeft een metzelaar het zelfve daggeld, 't zy dat hy den steiger maakt, of metzelwerk doet.

Hy zal geen tocht hebben.

Dat is, hy zal vaardig medoën: 't geen boertig op eeten en drinken word toegepast. 't Is genomen van de oude krygstochten, als alle de borgers ten oorlog optrokken. Of heeft van de kruistochten, of kruis-

Oorsprong en Uitlegging

vaarden tot inneming van 't H. Land. Doch 't kan ook zien op de vrywillige tochten van buithalzen, en diergelyke. Maar zulke slenderen wel eens mede, gelyk de waard van Byleveld, of komen hunne moer met de kous op 't hoofd t'huis.

Houd u uit de kink.

Dat wil zeggen, blyf buiten gevaar, houd u daar buiten. De voorzigtigheid eifcht, dat men zich houde buiten den kink des kabeltous van een vallend anker. Zo zegt men ook: *Houd u buiten den drang, of van onder de paardenvoeten.*

Als het in de kajuit regent, dan drupt het in de hut.

De regendruppelen vallen door de hut in de kajuit, de hut krygt dan eerst haare beurt. Maar dan krygt ook de kajuit van bystaan wat mede. *Jam proximus ardet Ucalegon.* Dus zegt men ook: *Als 't daar regent, zal 't hier druppelen.*

Hy mag het zo wat draagende houden.

Dat wil zeggen, 't mag zo wat in dien staat blyven, *hy mag het zo wat gaande, of staande houden.* Het spreekwoord is genomen van de scheepvaart, als men den zelveu streek blyft houden, met een gelyken wind in de zeilen.

Daar is geen haven mede te bezeilen.

Dat zegt men van een wederbarstigen dwarskop, die *noch te roer noch ter hand wil.* Zulk éenen noemt men *een woeyelyk zeeschip.* 't Kan ook genomen zyn van een ontrampeneert en lek schip.

Het anker is doorgestaan.

Dit wil zeggen, hy is zyne vastigheid quyt geraakt, de grond waar op hy steunde, is hem ontzakt. Zo word een schip driftig, wanneer het anker doorslipt. Dus zegt men ook: *Hy heeft een slipper gekregen.* Iets *ankeren* is dat grondvast maken, vast hechten.

De schipper heeft de kooi lek gevaren.

Dat is, hy heeft het zo gemaakt, dat hy 't daar niet houden kan, hy is ontschippert, of schipper te voet geworden. Men zegt dat ook: *Hy is van de plegt gerolt.* Niet ongelyk staat het geschapen met een bakker, die de paal door den oven heeft gesteken.

Hy

Hy moet zy netjes wat drooge.

Netten, die te water geweest hebben, moet men weder droogen, op datze niet verrotten. Dit paſt men toe op dronkaards. Het zelve noemt men, *de ſtukken koelen*, dat van de kannonniers ontleent is.

Die een goed viſchje heeft, die mag het wel in de ketel houden.

Dat wil zeggen, die iets goeds en voordeeligs heeft, zie dat hy het wel bewaare, en te raade houde.

Speel om deuſſicken, die kont gy weer viſſchen.

Dat wil uitdrukken, dat een kaalis tot ſpeelen niet veel moet wagen. Deuſſicken dryven op 't water. Dus kan dat verlies weder gekregen werden.

Over honderd jaaren zal men voor de beurs zo veel koopen, als nu voor 't geld.

Dat wil zeggen, dan zal 'er van 't ~~geld~~ zo weinig over zyn, als van 't andere; immers ten aanzien van ons, die nu leven. Dus zegt men ook: *Over honderd jaaren komen de Heidenen in 's land.*

Hy zal zich zelve dood loopen.

Dat is, hy zal van zich zelve ophouden. De gelykenis is van een omdraayenden tol, die zo lange omloopt tot dat hy van zelf gaat ſtil liggen.

Het moet'er zo op afryen.

Dat is, men laat het daar op aankomen, men waagt het daar op. Zoo ryd een ſchip op het kabeltouw van zijn anker in ſtorm en onweder.

Dat moet'er op ſtaan.

Dat wil zeggen, dat moet nu zo zynen gang gaan, 't moet dat uytſtaan en dragen. De gelykenis is van een ſchip, wiens zeilen in top gehyft zyn, en daar men 't zonder zwichten, mede wil laten doorſtaan. Doch zulken gaan wel eens na de kelder.

Als 't zeil ſcheurt, heeft het een gat.

Dat is de taal van hertjes zonder zorg. Als dat gebeurt, zo gebeurt het. 't Is met hen: *Niet ongelukkig voor den tyd.* *Aly*

My is al menige zee water over 't hoofd gegaan.

Dit wil zeggen, ik heb al veel ongemak en gevaar uitgestaan en ondervonden: gelyk zeelieden, die dikwyls in stormen en baaren zyn geweest. Psalm 42: 8. Want *Een goed zeeman word wel eens nat.*

Hy loopt met een nat zeil.

Dit zegt men van een dronkaard, die de straaten kruist, en van de eene zyde naar de andere zwiert. Zo maakt een schipper het zeil nat, om te laveeren.

Het slot is niet wel te bewaren, daar elk een de sleutel van draagt.

Men past dat toe op manzieke vrysters.

Daar is wat op stapel.

Dat past men toe op iets, dat naar negen maanden moet afloopen. De gelykenis is van een schip.

Hoe zal dat afloopen?

Dat is, wat uitslag zal die zaak hebben? Dit is ontleent van 't affloopen eens schips van de helling, dat wel of qualyk kan uitvallen.

Zo fix als een vuurslot.

Aan 't slot van schietgeweer mag niets haperen. *Dat tuije moet fix zyn.* Dus zegt men ook: *Zo kant als een dobbelsteen*, dat is, zo vierkant.

't Is een optrekker.

Dat is, een doorbrenger, een lichtmis. Ik denk dat *optrekken* het zelve is met *zyn hert op halen*, voor zich vrolyk, en goede çier maken.

Hy ziet bril.

Dat is, hy staat beschaamt en kykt, *hy ziet op zyn neus.* Hier mede is vermaagschapt het spreekwoord: *Iemand den bril op den neus zetten.* Men zegt dus ook: *Hy stond en keek.*

Hy ziet als een bok in Noorwegen.

Zo zegt men ook: *Hy ziet als een stier.* De bokken by ons zullen

al zien, gelyk die in Noorwegen gevonden worden. Ik denk dat Noorwegen daar by gevoegt word, dewyl men in dat gewest veele bokken vind; hoewel die by ons al mede niet ontbreken. Van zulk eenen zegt men mede: *Hy ziet als of hy ſtooten zou*, dat op een bok of ſtier uitkomt.

Hy ziet als of hy uit een gieter gedronken had.

Dat wil zeggen, hy ziet'er zeer deerlyk en ongedaan uit, *Hy ziet'er uit als de bittere dood*. Hoe dat daar op paſt, is my duifter, want zulke plegen niet te loopen met een nat zeil.

Hy neemt het mee onder de lakens.

Dat wil zeggen, *hy koop't er geen lyfrenten voor*, hy maakt van zyn buik een ſpaarpot, hy teert alles op, eer hy te bedde gaat. Dan beneemt hem de zorge voor dieven den ſlaap niet. In de ſchappraai van zulk eenen, zoude een muis van honger moeten ſterven.

Hy eet als een dyker.

Dat wil zeggen, hy eet zeer hertelyk en veel, gelyk geſchied van dykers, die zwaaren arbeid doen, en daar door eene goede maag hebben. By zulke vind men de beſte ſatſe.

Dat kleeft aan de ribben.

Dat is, daar van word men gevoed en vet, zo dat de ribben overdekt zyn. Dus zegt men: *Hy vergaert daar van een duim dik ſpek*. Maar het gebruik eigent dit ſpreekwoord ook toe op iets, dat de ribben vermagert. Men zegt daar van mede: *Dat gaat niet in de kleeren zitten*: want dat raakt het herte.

Dat is een klouwer.

Zo zegt men van iets, dat in zyne ſoorte zeer groot is: gelyk men dus mede zegt: *Dat is een gaſt*. Dit zoude konnen ontleent zyn van zekeren hamer, dien de ſcheepſtimmerlieden gebruiken.

't Is een naakte zwaluw.

Dat zegt men van ymand, die kaal en berooit is. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Hy is een kaale rat*. Jonge ratten zyn geheel hairloos: maar waarom men meer een zwaluw, dan een muſch, of anderen vogel noemt, konnen zeggen die 't weten.

Goeden dag hofstede.

Dit spreekwoord gebruikt men schimpswyze, om ymand aan te zeggen, dat hy ons niet bedriegen, noch iets by ons opdoen zal, dewyl 't naar onzen zin niet is. De oorsprong van dat spreekwoord is my onbekent. In een diergelyken zin zegt men: *Hebje den Haag wel gezien? Non cuius homini contingit adire Corinthum.*

Hy gaat heen stootschaaven.

Dat zegt men van ymand, die naar den trant der veenboeren met het hoofd voor uit al bukkende en als duwende voortgaat, als of hy 't po-stuur van een schaaver vertoonde.

't Is fikfakkery.

Dat zegt men van iets, 't geen beuzelachtig en nietig is. Ziet daar van de Fakkelt, bladz. 91. Maar wat taal is, 't Is *versomfeit*, voor 't werk is verdorven, 't is in de *asch gebrouwen*, 't is verbrod?

't Is gekabast.

Dat is, 't is heimelyk weggesteken, 't is gestolen. Ziet van *kabasse*, of *kabasseeren* de Fakkelt, bladz. 160.

De spiering doet de kabeljauw afslaan.

Dat wil zeggen, overvloed van mindere koopwaaren, doet die kostelyker zyn beter koop geven. In 't tegendeel: *By gebrek van brood, eet men korstjes van pasteyen.*

Hy heeft een hoofd als een garnaat.

Dat wil zeggen, hoe klein hy is, hy heeft ook al een hoofdje, dat hy door oplopendheid doet blyken. De Latynen zeggen: *Habet & musca splenem, & formica sua bilis inest.* Dus zegt men mede: *Een spel heeft ook een hoofd.* Kleine menschen plegen dikwyls de haaftigste te zyn. Doch van de krultheid der garnaaten weet ik weinig te vertellen.

Hy laat zich in slaap wiegen.

Dat is, hy laat zich bedrieglyk geruft en zorgeloos maken, om geen quaad te vreezen, en niet op zyne hoede te zyn. Zulke zyn licht te overrompelen. *Iwadunt urbem vino somnoque sepultam.* Vergelykt Recht. 16: 19.

Dat muisje heeft een steertje.

Dat wil zeggen, die zaak heeft een gevolg. Zo zegt men, *de steert*, dat is de zwaarigheid, *komt achter aan*. Dus was ook een oud spreekwoord: *Muis was de moër, zy hebben alle steerten*.

Haal in Klaas Louw.

Dat zegt men van een baatzuchtigen schraaper, die al wat hy kan naar zich schrobt. Ik twyfel niet, of ymand die dus hiet, heeft tot dat spreekwoord aanleiding gegeven; maar nader bericht daar van weet ik niet. Zulke hebzuchtigen zoeken alles in te palmen.

't Is een vuurtje van stroo.

Dat flakkert haastig op, is van weinig kracht, en gaat ras uit. Dit past men toe op liefde, toorn, en diergelyke dingen, die daar aan gelyk zyn.

De wereld ryd op stelten.

Dat wil zeggen, 't gaat'er alles ongeregelt. *Op stelten ryden* zegt men gelyk *op krakken ryden*. Even zo zegt men: *'t Gebaale huis reed op stelten*, dat is, alles stond over einde, en 't ging'er hol over bol.

Til daar niet aan.

Dat is, hou de hand daar van, raak dat niet aan. *Laat liggen dat hachtje*. Zo moet men doen omtrent heetzyer, en meulensteen. Men past dat verder toe.

't Is een splinterige zaak.

Dat zegt men van iets dat moeyelyk en gevaarlyk is om te behandelen, zo dat daar toe veel voorzigtigheid vereischt word. 't Is ontleent van splinterig hout, door wiens aantasting men lichtelyk een splinter in de hand krygt. Dus zegt men ook: *'t Is vol baaken en oogen*. *Splinternieuw* wil zeggen, geheel nieuw tot een splinter toe.

Ik weet niet in wat vat ik het gieten zal.

Dat wil zeggen, ik ben met die zaak verlegen, ik weet niet hoe ik het daar meê maken, of waar ik'er meê blyven zal. Myns oordeels, is dat spreekwoord geboren uit de geschiedenis van die weduwe, die geene vaten meer had, om de olie in te gieten, 2 Kon. 4: 6. Zo is, *Hy is 't bylste quyt*, uit 2 Kon. 6: 5.

Ik weet niet in wat vorm ik het gieten moet.

Dat drukt uit, ik weet niet wat gedaante ik het zal geven, hoe ik 't aanleggen, en daar mee maken moet. Zo zegt men ook: *Ik weet niet over wat boeg ik het moet wenden.*

't Hangt hem aan de hand.

Dat is, hy zal daar lichtelyk afscheiden, en zich daar quyt maken. Ik twyfel nauwelyks, of dit is ontleent uit Hand. 28: 3—5. Men zegt dus ook, *Het hangt hem aan de vingeren.*

Ik zal hem dat wel kaaidraayen.

Dat wil zeggen, ik zal dat wel beschikken, *ik zal u dat wel bakken.* *Kaaidraayen* noemt men het af en aanvaren van zoetelschepen, tusschen de kaai, en schepen die buiten liggen: by welke gelegenheid niet zelden listige lorrendraayeryen plegen uitgevoerd te worden. *Tusschen de kaai en 't schip*, zegt men, *gaat veel verloren.*

De klok is gegoten.

Dit komt overeen met, *het werk is geklonken.* 't *Ligt in tras.* Het gieten van klokken mislukt wel. Men is blyde, als dat wel verricht is.

Hy laat de zaak dryven.

Dat is, hy trekt'er de hand geheel van af, *by steekt'er de spade by*, hy geeft het op, hy laat het gaan zo 't wil, hy bemoeit zich daar mede niet meer. 't Is genomen van iets, dat op 't water heen en weer dryft, zonder ymands bekreunen. ~~Dus zegt men ook:~~ *Hy laat het vloten en dryven.* Men laat ook een ingebroken polder dryven, die men niet weder bedykt. 't Kan zyn, dat het spreekwoord eigentlyk op dit laatste oogt.

'De donder moet binnen drie dagen afwaayen.

Dit spreekwoord is gesproken uit de ervarentheid. Donder pleegt binnen dien tyd van wind gevolgt te worden. Van die soort is mede: *Sneeuw op slijk, is den derden dag dik*, dat wil zeggen, bevrozen. Dit gaat ten minsten zo zeker, als de weêrwikkingen van den boeren Almanach.

Het was daar sober kompanje.

Dat wil zeggen, 't was'er slecht gestelt, 't was'er armoeds werk.
De

De *Kompanje* op de scheptr is 't verdek boven de hut, die op oude en verleten schepen wel zeer ontrampeneert pleegt te zyn. Zo neemt het. *W. van Winschooten*. Doch ik twyfel, of *'kompanje* niet verballert is van 't Fransche *compagnon*, een gezet. Dus is *pauvre compagnon* een arme jakhals. Of 't kan zyn *sofre compagnie*, een sober gezelschap, daar *avens dood was*.

Zy kooyen by malkander.

Dat is, zy slapen by een, zy doen te zamen. Een kooi is een scheeps slaapplaats of bedde. Zo zegt men, *te kooi gaan*. Dit word ook ruimer gebruikt. Hier toe behoord een *lichtekooi*.

Ymand de wet stellen.

Dat is, hem noodzaaken, en als voorschryven wat hy doen moet, als ware dat eene wet, die hy niet mag overtreden. Zo *stelt by de markt*, die de waare een zekeren prys doet gelden.

Ik heb myn poos te roer gestaan.

Dat is, ik heb myn beurt voldaan. Daar toe heeft men te sloop tydbepalingen. Het zelve neemen de schildwachten waar, die eenen gezetten tyd op hun post moeten staan. Daar na is 't: *Een ander op 't bey!*

Zy vochten om den roozekrans.

Dat wil zeggen, zy plukhaarden braaf, en sloegen toe elk om 't beste, als of 'er een roozekrans door te winnen waare; gelyk men ouds tyds eens laurierkroon verkreeg.

Ymand de nagelen korten.

Dat is, 't geen men anders zegt, hem de vleugelen korten, of sniiken. 't Wil zeggen, ymand zyn vermogen om quaad te doen benemen. 't Staat 'er slecht gesteld, met die *geen nagel heeft om zyn aars te krowwen*.

Hy is een rechte zoutzak.

Zo zegt men ook, *Zy zit als een zoutzak*. Dit past men toe op een loom, log en geestloos mensch, een *bouten Klaas*. Maar waarom word die juist vergeleken by een *zoutzak*? Immers is *zout* een zinnebeeld van wysheid? Men vrage dat die het weeten.

Hy maakt van een strooyen kruis een loode kruis.

Dat is, hy maakt van een geringe beuzeling een groote boha, als wa-

re *Holland in last*. Zo zegt men ook, *Hy maakt van een muis een elfant*. *Hy maakt van een veest een donderslag*. Maar hoe veel grooter kunstenaar is den Mispriester, die van een deegkoekje vleesch, en zynen God kan maken?

Zy moeten aan my niet tornen.

Dat wil zeggen, zy moeten de handen van my houden. Ik ben *kruidje roer my niet*. Maar wat is dat *tornen*? Ik breng dat, *gelyk een torn op ymand doen*, tot het oude Ridderspel, *tournoyen*. De zin is dan, die my aandoet, zal bevinden dat hy 'er een voor heeft, die vast in den zadel zit.

Hy is verheven als een pad op een kluit.

Die gelykenis past men schertzende toe op verwaande geerngrooten, die zich inbeelden dat zy wat groots wat wonders zyn, en op eene beuzeling zich verhoovaardigen. Doch wat verheft zich een aardworm? De verhevenste throon van den grootsten Wereldvorst, staat maar als op een spaantje van Gods voetbank. Ziet Jef. 14: 11—

Hy meent my te stellen als een zakpyp.

Dat wil zeggen, hy meent met my te doen wat hy wil, en my geheel naar zyn hand te stellen: gelyk een zakpyp geluid moet geven, zo als 't den speelman daar op behaagt te blaazen. Hier aan is verwant: *Naar ymands pypen te danssen.*

't Geld is op een rooster geteld.

Dat wil uitdrukken, dat is *hachelijk* en niet zonder gevaar aan te tasten. Aan een heete rooster kan men zyne vingers branden. Zo zegt men: *'t Gaas'er heet van den rooster.*

Hy houd zich als of hy gek was, en laat zyn schuvtje vol loopen.

Dat wil zeggen, hy gelaat zich onnozel, en als of hy 'er geen erg in had, ondertusschen slaat hy den drank stillekens binnen, en krygt de hoogte. Zoo drinkt een lekke schuit zachtjens en allengskens het water in.

Hy zag'er uit als een geschoren aap.

Het scheeren kan de schoonheid van een aap weinig vermeerderen. Dit word toegepast.

Zy

Zy kan over een geklooft riedje gaan.

Dat is, *zy* weet zich zeer voorzichtig, zacht, en teder te dragen, om ymand te vieren, en niet op den teen te treden. Doch het voetenvel leerd ook wel gaan, als of men op eyeren trad.

't Was, hier had ik u, daar verloor ik u.

Dit zegt men van ymand, dien men zo vast heeft, als een paling by den steerd, of die nu dus, dan zo praat, zo dat men uyt zyne woorden geen besluit kan maken. Ik zoude schier twyfelden, of dit niet wil zyn eene nabootzing van de woorden des Heilands. Joh. 16: 16. Doch dan zoude in dit spreekwoord een alderinnoodste en verfoeyelykste ont-heiliging van de zelve schuilen. Evenwel diergelyke zyn'er meer: b. v. *'t Is den broeder van monde*, enz. Van die soort zal mede zyn: *Op den eersten April zend men de gekken daar men wil*. Men behoert zich daar van te onthouden; dewyl 'er ten minsten een schyn des quaads in ligt.

Hy praat uit en in.

Dat is, hy praat als ymand, die met schietende vlagen nu buiten, dan by zyn verstand is.

't Is raaskallery.

Dat wil zeggen, 't is een zinnelooze klap, gelyk van menschen die de raazende koorts hebben, en dan veel geraas en gerabbel, zonder redelykheid maken. *Raaskallen* is ook *revelen*. Ziet myne Fakkell, blad. 302.

't Is een loode hoed.

Dat wil zeggen, 't is een vieze Griek, 't is een dweeper, dien de hoed staat gelyk in die tyden, wanneer men de hoeden onder eene looden plaat plagt effen te persen.

Hy ziet effen.

Dat is, stuurs en staatig, zo dat zich niet een lachplooitje in zyn aanzicht getrokken is. Dus spreekt men van een *effen bakhuis*. Maar een gefronstelt voorhoofd vertoont ook geen groote vriendelykheid.

Iemand een graauw geven.

Dat wil zeggen, hem onvriendelyk, bars, en kyfagtig toespreken, Ik

Oorsprong en Uitlegging

Ik denk dat het speeld op oude lieden, die grys of graauw zyn. Zulke plegen dikwyls gemelyk en knorrig te vallen. Dan is de meening, ymand bejegenen naar de wyze van de oude knorpotten. Zo *begraauwen* men ymand ergens over.

Hy heeft kap en kovel verteerd.

Dat drukt uit, hy heeft alles wat hy had, tot zyne klederen toe, doorgebracht. *Kap* en *kovel* zyn wel het zelve, en beduid beide een hoofddekzel. Maar een *kap* was ook een Mans rok. Van deze was dan een kovel, of kaproen, onderscheiden. Ouds tyds was dit alles aan malkanderen, gelyk noch in de klederen der Moniken. Die nu geen kovel noch hoed te pande kan laten, moet wel zyn rokje voor 't gelag uitschieten: want de waard laat zich niet paayen met een *leenwerik* op een zoodje. Dat is echter noch beter, dan het *met den bruid, of den bals te betalen*.

Zy hardebollen met malkanderen.

Dat wil zeggen, geen van beyde wil wyken. Zo botzen tegen malkanderen, om te zien ~~wie den hardsten bol~~, of kop heeft, en zoo meester van 't spel blyft. Dus hebben zy twee stootende bokken tot een voorbeeld. 't Is dan *hard tegen hard*. Zo *stoot* ook een *bok* op een *ba-verkist*.

Hy heeft meer van de plompen, dan van de scherpen.

Dat is, hy is meer dom, dan schrander. Is een *half slachtje* niet wyzer, dan zulk eenen?

't Is vergeefs gefluit, als 't paard niet pissen wil.

Om paarden aan 't stallen te helpen, plegen voerlieden te fluiten; doch dat kan de paarden niet doen pissen, als geen inwendige aandrang hen perst. Dit word toegepast op vergeefs aangewende middelen. Zo zegt men ook: 't Is *vergeefs gepyp*, als de *Bruid niet danssen wil*. *Wat baast kaars of bril, als de wil niet zien en wil*. *Met ongewillige bonden is 't quaant baazen te vangen*.

Hy is daar met geschooren.

Dat wil zeggen, verlegen, gequelt, geplaagt. Maar hoe past dat daar op? Ik zoude gissen, dat dit *scheeren* behoort tot *den gek scheeren*: gelyk men zegt: *Scheerd gy my wat?* Zo is *ymand droog scheeren*, 't geen men anders uitdrukt, *hem drooge bakkinge geven*. Of 't moest vermaagschap

ſchapt zyn aan *Ymand kaal ſcheeren*, *hem op de kam aſſcheeren*; gelyk men de ſchaapen doet.

Hy heeft wat op zyn hoornen.

Ziet dat ſpreekwoord hier voor bladz. 333. Zoude dat niet gevormt zyn van 't Latynſche *Fœnum habet in cornu*, hy heeft hooi op den hoorn. Ouds tyds plagt dat een teken te zyn van een ſtootenden os, op dat elk zich daar voor mogt wachten. Zo zeiden zy: *Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.*

Hy is daar mee gekattenſteert.

Dat wil zeggen, *by is'er mee geſchooren*, hy is'er mee geplaagt, en *ſtecht aangemaakt*. Maar hoe paſt dit ſpreekwoord op dien zin? Ik denk, om dat katten zulke, die haar by den ſteert houden, krabben en byten. Dan is de meening, 't is als of hy een kat by den ſteert had. Hier aan is niet ongelyk: *Hy heeft een kat aan 't been.*

Hy was in zyn keutel gebeten.

Dit zegt men met een drollig en vies ſpreekwoord van ymand die beſchaamt, bang, en verlegen was. Maar hoe paſt dat daar op? Ik beken dat niet te weten. Lieffst zoude ik dit ſpreekwoord verzwynen, zo als meer diergelyke, indien men het niet dagelyks hoorde; doch zonder verſtand. 't Zy dan een ſtaaltje van de vryheid, die het gebruik wel neemt in 't vormen van ſpreekwoorden, zonder zelf daar by te voegen, *met verlof*. 't Is doch in zulke, hoe koddiger, hoe fraayer. De Zeeuwen hebben *keutels*, *keutelaary*, en *keutelaars*, dikwyls in den mond: 't welk ontleent zal zyn van kinderen, die wat achter de hielen doen. Die daar toe luſt heeft, kan dit verder onderzoeken. Hier aan is niet ongelyk: *Hy ſtaat en kykt, als of hy in den ſweeuw gekakt bad*. Dat heeft dan een drek te bedaiden.

Hy kan dat niet opkrygen.

Dat wil zeggen, hy kan het niet inſchikken. Het zelve is, hy kan het niet verduwen, niet verzwelgen, niet verkroppen. 't Is genomen van onaangenaame ſpyze, die niet door de keel wil.

Hy is van den Turk gevangen.

Dit zegt men boertende van ymand, die een gelag ten beſten geeft. 't Zal zyn, om dat gevangene van den Turk zich door opgebragt rantzoen moeten vrykopen. Doch dat laaſte pleegt niet al lachende toe te gaan.

E

Hy

Oorsprong en Uitlegging

Hy is uitgezopen.

Dit zegt men van ymand, die door anders gepluimt, en berooit gemaakt is, zo als geschied door woeker, enz. Ik vermoede, dat dit verbaftert is van *uitgezogen*: gelyk men dus een mergbeentje uitzuigt, en dan aan de honden voor werpt. Hier mede komt overeen, *Ymand uitmergelen*.

Hy droogt uit.

Dat zegt men van ymand, die allengskens het zyne verteert, en arm word, door neeringloosheid, enz. De gelykenis is van heete teeringkoortzen, die de levensfappen uitdroogen.

't Is een ongelekte beer.

Dat zegt men van een onbehouwen en onbeschaaft mensch. Men geloofde, dat de beerinne haare jongen wierp als lompe vormlooze vleesklompen, maar dat de moeder door belekken daar aan gedaante toebragt. Hier van is dat spreekwoord ontleent.

't Is een griele.

Dat is een smaadnaam by de Zeeuwen, om eene zottin uit te drukken. Ik denk dat het zeggen wil *gril*, voor grillige gekkin.

Hy steekt het hoofd in den wind.

Dat zegt men van een trots, stout, en onbeschaamt mensch. 't Hoofd om hoog te beuren is een teken daar van. Ziet Psalm 73: 8, 9. en Psalm 76: 6.

Ik mag myn ooren schudden, dat ze klappen.

Met dat spreekwoord drukt ymand uit zyne welbewustheid, dat'er niets ten zynen last is. 't Schynt genomen te zyn van de langoorige brakken. Maar hoe dat toepasselyk is, weet ik niet. Het tegendeel is: *Zwyg: gy hebt geen eere van zw spreken*.

Hy wil dat staande houden.

Dat is, beweeren, verdedigen. Doch van waar die is die spreekwyze ontleent? Ziet het op een staande en opgehyft zeil, dat de Schipper niet wil laten vallen? Of oogt het op iets, 't geen men ondersteunt en schoort, op dat het niet neder ploffe?

Dat

Dat ſtroopt.

Dit wil zeggen, het ſluit, het hapert, het wil'er niet door. 't Is ontleent van een draad, die niet door 't oog van een naald wil, of iets diergelyks. Hier mede komt overeen: 't *Kan niet door den bengel.* Maar wanneer ymand zo bot liegt, dat hy zich ſelfen wederlegt, zegt men: *Het ſtroopt hem tegen den neus op.* De reden van die uitdrukking wil ik niet giffen, om dat ze mogelyk ook zoude ſtroopen.

't Is ſpikſpeldernieuw.

Met die uitdrukking beſchryft men iets, dat 'eenemaal nieuw is. Maar wat wil dat zeggen? Ik giſ dat het verbaſtert is van, 't Is ſpyker-ſplinternieuw, voor 't is nieuw tot een ſpyker en ſplinter toe. Anders pleegt men oude ſpykers en ſtukken houts wel weder in het timmeren te paſ te brengen. Dus zegt men ook, 't *Is ſplinternieuw.*

God wreekt, daar by niet ſpreekt.

De meening is, God oefent verborgen oordeelen, en zoekt wel op eene zonderlinge wyze heimelyke zonden t'huis, ſchoon de redenen daar van niet opentlyk blyken. De zaak is in zich ſelfen een volle waarheid: maar niet zelden word daar van een liefdelooze en verkeerde toepaſſing gemaakt, uit onwetenheid, vooroordeel, drijf, vyandſchap, enz. Een voorbeeld zyn de vrienden van Job. Vergelykt Luk. 15: 9. en Joh. 9: 2. Beſt onthoud men zich van zulke vonniſſen, en laat aan God zelf het doelwit van zyne oordeelen over, zo dat niet geopenbaart is in zyn woord. Ziet Prediker 9: 2.

De henne is uitgelegt.

Dit zegt men, als ymand alles heeft voortgebragt wat hy heeft, of weet. Maar uitgelegde hennen moeten ook niet meer kakelen. 't *Vat geeft uit 't geen het in heeft.* Maar is'er niets meer in 't vat, dan zet men het op den bodem.

Als de pot ledig is, valt'er niets meer te ſchraapen.

Dit ondervinden zulke, die den hond in den brypot hebben gevonden, al brengen zy een grooten lepel mede.

Wie kan 't al denken?

Dit liet zeker Dorpprediker op de Hooge Veluwe boven zynen predikſtoel ſchryven. Wie ondervind de waarheid daar van niet in zich ſelfen? Het blykt my ook in deze Spreekwoorden. Na dat de voorri-

ge waren afgedrukt, viel deze Nalezing noch in myne gedachten. Ik heb'er die by gevoegt, om niets achter te houden; uitgezondert zulke, die ik opzettelyk om redenen verzwegen heb. Kundiger Liefhebbers mogen dat geene, 't welk zy meer en beter dan ik van deze stoffen gedacht hebben, ook aan de wereld mededeelen. *Plus vident oculi, quam oculus* twee, of veel oogen, zien meer dan een. Hier mede maak ik van deze Nalezing ook een

E I N D E.

LYSTÉ

LYSTE

der

N A L E Z I N G.

A Anzien doet gedenken.	9
Al even goed vriend	15
Al evenwel <i>dubitas Augustinus.</i>	4
Al gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid.	14
Alle gemaaktheid stinkt.	15
Alle herten zyn gezusters.	8
Als de wyn is in de man, dan is de wysheid in de kan.	19
Als de pot ledig is, valt'er niets te schraapen.	35
Als het in de kajuit regent, dan druipt het in de hut.	22
Als 't zeil scheurt, heeft het een gat.	23
Beter is bedorven, dan verloren land.	9
By den broode valt veel te lyden.	8
<i>Conclusum est contra Manicheos.</i>	4
Daar gaan niet veel vrienden in een klein huis.	5
Daar is geen haven mede te bezeilen.	22
Daar is niet ryker, dan de bedelaary.	7
Daar is wat op stapel.	24
Daar is wind achter.	9
Daar word iets heimelyks gekookt, dat geen goeden geur heeft.	17
Dat gy de muis geven zoud, geef dat de kat, en maak van de nood een deugd.	11
Dat het stoof.	18
Dat is een klouwer.	25
Dat is lelyk goed. Noch voor een oortje.	7
Dat kleeft aan de ribben.	25
Dat komt niet by.	12
Dat moet'er op staan.	23
Dat muisje heeft een steertje.	27
Dat staat op zyn beenen.	20
Dat stroopt.	35
Dat was een goot killend water op 't hart.	18
De donder moet binnen drie dagen afwaayen.	28
De enden leggen de eyeren.	17

Lyfte der Nalezing.

De hen is uitgelegt.	35
De hen leeft noch, al heeft zy wel de pip.	8
De kans kribde.	17
De kat muift best, als zy jongen heeft.	11
De klok is gegoten.	28
De koe trekt haar melk op.	13
De leugens zitten hern in 't gebeente.	6
De naad breekt den zak.	17
De pot wil de ketel verwyten, dat zy zwart is.	19
De Renegaden zyn de slimste.	4
De schipper heeft de kooi lek gevaren.	22
De spiering doet de kabeljauw afslaan.	26
De fluurman weet niet wat hy schouwen, of houwen zal.	8
De wereld ryd op stelten.	27
De zandlooper van al zyn hoop heeft den geest gegeven.	19
Die een goed vischje heeft, die mag het wel in de ketel houden.	23
Die eens den degen getrokken hebben tegen hunnen Overheer, moeten de schede wel werpen.	5
Die geld van te vooren goet, mint op genade.	15
Die met appelen vryt, wordt met klokhuizen geloont.	12
Die ten halven keert, dwaalt niet geneel.	5
Doet dat by lieve niet.	20
Een gezel in verdriet verlicht de pyn.	15
Een goed betaaler weigert geen pand.	8
Een goed schipper zeilt wel eens tegen een paal.	10
Een haastige hond werpt blinde jongen.	16
Een kattendans springen.	18
Een slip van den rok scharren.	4
Een yder legge zyn hand op zyn herte, en kenne zich zelven.	9
Elk kleed zyn pop op zyn fatsoen.	6
Fielen goed te doen, is water in de zee te dragen.	12
God wreekt daar hy niet spreekt.	35
Gekoppelde schaapen verdrinken.	7
God zegene ons!	3
Goeden dag hofstede.	26
Haal in Klaas Louw.	27
Had hy 't op my geladen, daar zou een andere haan kraayen.	16
Het anker is doorgestaan.	22
Het draait op die herre, of spille.	9
Het moet'er zo op afryen.	23
Het slot is niet wel te bewaren, daar elk een de sleutel van draagt.	24
Het was daar sober kompanje.	28
	Het

Lyfste der Nalezing.

Het water komt aan de lippen.	12
Houd dien voet, gy zult wel leeren danffen.	21
Hoe zal dat afloopen?	24
Houd u uit de kink.	22
Houd uw kinnebakken, en als de hond vyft, zeg Amen.	11
Hy deelt den aflag met stokken uit.	13
Hy droogt uit.	34
Hy eet als een dyker.	25
Hy gaat heen ftootfchaaven.	26
Hy gaat in de uilenvlugt.	11
Hy heeft daar een loopje op.	13
Hy heeft daar geen ooren toe.	16
Hy heeft daar fmoel op.	8
Hy heeft darmen in den kop.	14
Hy heeft den greep weg.	13
Hy heeft de Schrift vast, den Bibel van 52 bladen.	15
Hy heeft een goeden domp.	21
Hy heeft een goeden engel gedient.	3
Hy heeft een hoofd als een garnaat.	26
Hy heeft het nakyken.	15
Hy heeft het fchaapje lief.	5
Hy heeft kap en kovel verteert.	32
Hy heeft meer van de plompen, dan van de fcherpen.	32
Hy heeft zyn goed door de kaaken gejaagt.	18
Hy heeft zyn hoofd geftooten.	19
Hy helt over hooger boord.	17
Hy heeft wat op zyn hoornen.	33
Hy houd zich als of hy gek was, en laat zyn fchuitje vol loopen.	30
Hy is bachten naakt.	7
Hy is daar meê gekattenfteert.	33
Hy is daar meê gefchoren.	32
Hy is door de mande gezypt.	18
Hy is een rechte zoutzak.	29
Hy is getornt.	4
Hy is kopje keu.	16
Hy is uitgezopen.	34
Hy is uit zyn fpiritus gekomen.	18
Hy is van den Turk gevangen.	33
Hy is verheven als een pad op een kluit.	30
Hy is vuiger dan een bandrekel.	15
Hy is zo ryk als 't water diep.	11
Hy kan dat niet opkrygen.	33
Hy	Hy

Lyfte der Nalezing.

Hy kieskauwt.	11
Hy kreeg de popelfy op 't lyf.	14
Hy krygt de handen boven 't water.	12
Hy laat de zaak dryven.	28
Hy laat zich in slaap wiegen.	26
Hy laat zyn buuren meê.	11
Hy loopt als of hy 't vuur in den aars had.	14
Hy loopt met een nat zeil.	24
Hy maakt van een strooyen kruis een looden kruis.	29
Hy mag het zo wat dragende houden.	22
Hy meent my te stellen als een zakpyp.	30
Hy moet zyn netjes wat droogen.	23
Hy neemt het meê onder de lakens.	25
Hy praat uit en in.	31
Hy praat zo net als op een kerfflok.	13
Hy ribbezakt de goudtas met de fcherpste nyptang.	19
Hy speelt fchampade.	8
Hy steekt het hoofd in den wind.	34
Hy vraagt my het hemd uit den aars.	19
Hy was in zyn keutel gebeten.	33
Hy zag'er uit als een gefchoren aap.	30
Hy zal de bot gelden.	10
Hy zal geen tocht weigeren.	21
Hy zal zich zelve dood loopen.	23
Hy zet de koe fchoon een doek op.	6
Hy ziet als een bok in Noorwegen.	24
Hy ziet als of hy uit een gieter gedronken had.	25
Hy ziet bril.	24
Hy ziet effen.	31
Hy ziet uit om zyn poppekraam te bergen.	13
Iets met yzere handschoenen aantaffen.	9
Ik ben recuws.	12
Ik heb dat zo vast als myn naam.	13
Ik heb myn poos te roer geftaan.	29
Ik heb zo veel van fteigeren, als van metzelen.	21
Ik mag myne ooren fchudden dat ze klappen.	34
Ik weet niet in wat vat ik het gieten zal.	27
Ik weet niet in wat vorm ik het gieten moet.	28
Ik zal dat wel kaaidraayen.	21
Konden zy my verdrinken met een houten fchotel, zy en zouden'er geen tobbe toe bezigen.	17
Lange kleeven, korte zinnen.	8
	Men

Lyfste der Nalezing.

Men heeft hem weg gehad.	13
Men is gehouwen, of geflagen.	8
Men moet zeemanschap weten te gebruiken.	19
Men zeg dat van die in 't woud gebroed is.	18
Men zou een ei in zynen aars gaar braaden.	14
Men zou zyn reuzel fcheuren, en maken 'er een huik van.	20
Mondeken toe, beurzeken toe.	11
My is al menig zee-water over 't hoofd gegaan.	2
Neem dat Sint Paulus van de Grieken nam.	4
Nieuwe zonde, nieuwe boete.	10
Over honderd jaaren zal men voor de beurs zo veel koopen, als nu voor 't geld.	23
Over 't rek halen.	5
Quansuis quansaes.	10
Roei aan, gy zult meê varen.	9
Sint Thomas de Waffer.	3
Speel om deuvikken, die kont gy weêr viifchen.	23
't Blyft al de oude knecht.	10
't Geld is op den rooster getelt.	30
't Hangt hem aan de hand.	25
't Hoofd staat my daar niet na'	16
't Huis staat over einde.	20
Til daar niet aan.	27
't Is bry zonder boter.	11
't Is een griele.	34
't Is een hetendoentje.	7
't Is een hoerenkater.	7
't Is een kaars in den nacht.	17
't Is een looden hoed.	31
't Is een nakte zwaluw.	25
't Is een ongelekte beer.	34
't Is een optrekker.	24
't Is een splinterige zaak.	27
't Is een teuterquaad.	7
't Is een verdorven houtje.	7
't Is een vuurtje van stroo.	27
't Is fikfakkery.	26
't Is gekabaft.	26
't Is gewilt vleesch.	6
't Is hak en mak.	17
't Is in de woestyne gepredikt.	4
't Is over stier.	20

F

't Is

Lyste der Nalezing.

't Is raaskallery.	31
't Is spikspeldernieuw.	35
't Is vergeefs gefluit, als het paard niet piffen wil.	31
't Is wel gezegt, meid gaat liggen: maar wie zal het werk doen.	6
't Moet duifter zyn, daar hy dwalen zal.	14
't Roomtje is'er af.	19
't Steekt in 't dak, of in 't ried.	10
Tuffchen den hamer en 't aanbeeld.	6
't Was, hier had ik u, daar verloor ik u.	31
't Wil'er met hem vuilen.	16
't Zyn blindemans flagen.	10
't Zyner vroomen.	18
Uit de oogen, uit het herte.	9
Verdraagt u, als katten en honden behooren te doen.	15
Vryen onder 't zelve dak is een groot gemak.	5
Wie kan 't al denken?	35
Ymand de nagelen korten.	29
Ymand de wet stellen.	29
Ymand een graauw geven.	31
Ymand een voet geven.	20
Ymand het hoofd lustig tuffchen twee ooren zetten.	19
Ymand kooten doen kakken.	14
Ymand over flaag werpen.	20
Zo fix als een vuurflot.	24
Zo menige haven, zo menige Vrouw.	21
Zy drinkt als een Koe, dat is, met een teugje seffens, goelykjes van een vaan.	15
Zy hardebollen.	32
Zy is getrouwt onder de huik.	21
Zy is zo beus niet, of ik wou dat al de vloeyen van myn bed zo waren.	16
Zy kan over een geklooft riedje gaan.	31
Zy kooyen by malkanderen.	29
Zy moeten aan my niet tornen.	30
Zyn hersens zyn vlot.	12
Zy rekent stil zwygen voor een quaade consciencie.	8
Zy vochten om den roozenkrans.	29
Zy werpen de spillen by een.	16

HOOFD-

HOOFDVERDEELINGEN der SPREKWOORDEN.

I Uit de H. Schrift.	bladz. 1
II Uit het Heidendom.	13
III Uit het Pausdom	19
IV Uit oude meeningen en gewoonten.	33
V Uit oude, of laater geschiedenissen.	47
VI Uit gebeurde of verziende klugtvertellingen.	60
VII Die spelen in dubbelzinnigheid.	70
VIII Van 't vryen, huwelyk, kinderen, enz.	82
IX Van de Keuken.	97
X Van de Kelder.	115
XI Van kostwinning, koophandel, enz.	124
XII Van scheepsvaart en landreizen.	141
XIII Van spaarzaamheid, gierigheid en verquisting, naarstigheid en verzuim.	163
XIV Van bedriegery, enz.	179
XV Van liegen, snappen, kyven, enz.	191
XVI Van smaad-en scheldnaamen.	204
XVII Van pleiten, geschil hebben, enz.	224
XVIII Van visschen, jagen, vangen, enz.	239
XIX Van regeerbewind, kuipery, enz.	247
XX Van zingen, dobbelen, kaatzen, enz.	259
XXI Van gekken, snoefshaanen, en vechters.	270
XXII Van geweldenaary, onlusten, enz.	286
XXIII Van wel-of qualyk varen. en gezint zyn.	302
XXIV Van ziek zyn, ouderdom, en sterven, enz.	313
XXV Van veelerlei soorten in eenen bundel.	322
XXVI Van allerlei slach onder een.	341
XXVII Van mengelstoffen.	356

Nalezing van Nederduitsche Spreekwoorden 1

2016
S. W.

